NOTE POLITICE

VOL. IV — V

1918 — 1919

ALEXANDRU MARGHILOMAN

Note Politice

IV

1897 — 1924

BUCUREȘTI

Editura Institutului de Arte Grafice «EMINESCU» S. A.
Str. Parlamentului, 2
1927

1918.

(Continuare)

22 Iulie (4 August). — Toată săptămâna lucru mult la Cameră. Şedinţe de zi şi de dimineaţă; ajungem uşor până la 9 seara. Dar puţină solidaritate printre oamenii majorităţii, cari se atacă între ei pentru nimicuri. La unii, s'ar spune, aproape părerea de rău de a nu putea face ca liberalii, cari traficau cu mandatul lor. Foarte curioasă o petiţie de senatori, în cap cu A. Cantacuzino Paşcanu : «să ni se dea şi nouă stofe dela minister !». Puţină cerşetorie, — dar mai ales prostie.

— Pronosticurile lui Horstmann se realizează : mare retragere germană care părăseşte Soissons. Ludendorf a comunicat gazetelor că «de data aceasta planul nostru strategic n'a reuşit». Aceasta înseamnă, desigur, pierderea întregei campanii de primăvară.

— La Bicaz. Ziua Reginei. Iau cafeaua de dimineaţă

---

22 juillet (4 août). — Toute la semaine travail très intense à la Chambre. Séances de jour et du matin; on va facilement à 9 heures du soir. Mais peu de solidarité parmi les gens de la majorité ; entre eux ils s'attaquent pour le moindre rien. Chez certains on dirait presque du regret de ne pouvoir en faire autant que les libéraux, qui trafiquaient de leur mandat. Très curieuse une pétition de sénateurs avec Alex. Cantacuzène-Pascanu en tête: «Să ni se dea şi nouă stofe de la Minister!» Un peu de mendicité, mais surtout de la sotise.

— Les pronostics de Horstmann étaient un tuyau: grande retraite allemande qui abandonne Soissons. Ludendorf a communiqué aux journaux que «cette fois-ci notre plan stratégique n'a pas réussi». C'est certainement la perte de la campagne de tous ce printemps.

— A Bicaz. C'est la fête de la Reine. Je prends mon

cu familia regală în sala de mâncare, apoi dejun mare de 38 tacâmuri pe terasă. Frumoase «menus»-uri desemnate cu peniţa. Afară de familia regală — casele civile şi militare, Culcer, Mişu şi cu mine.

Dela 11 jum. la 1 jum. lucrez cu *Regele*: suntem chiar întrerupţi de Regină, strigând în numele celor 40 de înfometaţi. — Revăd pe M. S. şi după masă. — Legea de amnistie îmi va trimite-o, dar «pentru a o sancţiona — o spun pe faţă — e altceva». «Dar, zic eu, altfel nu se poate ratifica». — Răspunsul e că nu e nici-o grabă. — Cred că retragerea germană îl influenţează mult, «este o vagă speranţă că totul nu e sfârşit». Dar îndată Regele adaogă: dar nu sper mare lucru de la această armată. — Cum trebue câştigat Regele, puţin câte puţin, nu vreau să-i ating prejudecăţile: de Flers a stat două zile la Bicaz, iar ataşatul militar englez, plus Boyle şi Mişu sunt acolo ca să îngrijească pe bietul Boyle care a avut o apoplexie.

Regele adaogă: Se formează şi un început de front rusesc: e prea vast pentru ca să fie bine legat; embrio-

---

premier déjeuner avec la famille royale dans la salle à manger; grand déjeuner de 38 couverts; ensuite, à une heure et demie, sur la terasse. Menus dessinés à la plume charmants. Outre la famille royale, — les maisons civile et militaire, Culcer, Misu et moi. Je travaille avec le Roi de 11½ à 1½: nous sommes même interrompus par la Reine «criant au nom de 40 bouches affamées». — Je revois Sa Majesté aussi après le repas. La loi de l'amnistie, il me l'enverra, mais «pour la sanctionner — je le dis franchement — c'est autre chose». — «Mais — dis-je — on ne peut ratifier autrement». — La réponse est que ça ne presse pas. — La retraite allemande influence, je suppose, beaucoup. «Il y a un vague espoir que tout n'est pas fini». — Mais aussitôt le Roi ajoute: «Moi je n'espère pas grand chose de cette armée». — Comme il faut amener le Roi, petit à petit, je ne heurte pas ses préjugés: de Flers a passé deux jours à Bicaz et l'attaché militaire anglais, plus Boyle et Misu s'y trouvent pour soigner le pauvre Boyle qui a eu une apoplexie.

Le Roi ajoute: «Il se forme aussi un commencement de front russe: c'est trop vaste pour que ce soit soudé; l'em-

nul este corpul cehoslovac; Sârbii nu sunt buni; este fosta diviziune din Odessa pe care am refuzat-o, pe frontul nostru, fiind bolşevică. — Retragerea din apus e de o mare importanţă morală» (ceeace cred şi eu).

Despre Averescu: Sunt răspunzător de faptul că Averescu a intrat în politică: mă gândisem la el înainte de iarna trecută şi apoi mi-am zis că nu o să se schimbe nimic. Pe atunci Averescu se gândea să ia pe Mitilineu, Oscar Niculescu, Garoflid; fără Argetoianu şi Filipescu.

Asupra dramei Wexler de care s'a vorbit la Cameră, nu i-am putut niciodată pătrunde misterul; socialist împreună cu Rakowski, Marele Cartier hotărâse să-l întrebuinţeze la serviciul dinapoi; el a fost trimis la un regiment din armata II-a; iar pe drum a fost executat. Fiul d-rului Romalo a mărturisit aceasta; a avut ordin scris: dela cine? — brigadă? corp de armată? — Dar acest ordin a fost rupt după executare; un camarad al lui Romalo, maiorul Camille..., a afirmat Regelui acest lucru.

Regele ţine ca arendăşia să fie făcută.

23 Iulie (5 August). — Depeşă dela Horstmann care

---

bryon est le corps slovaque-tchèque; les Serbes sont mauvais: c'est l'ex-division d'Odessa que j'ai refusée, sur notre front, étant bolcheviste. — La retraite de l'Ouest est d'une grande importance morale (c'est ce que je crois aussi).

— Pour Averescu je suis responsable de ce que Averescu a versé dans la politique; j'avais songé à lui avant l'hiver dernier, et puis j'ai pensé que ça ne changerait rien; de ce temps Averescu méditait de prendre Mitilineu, Oscar Niculescu, Garoflid; Argetoianu et Filipescu n'en étaient pas.

— Sur le drame Wexler, dont on a parlé à la Chambre: je n'ai jamais pu en pénetrer le mystère; socialiste avec Rakowsky, le Grand Quartier avait décidé de l'employer, mais dans le service d'arrière; on l'a envoyé à un régiment; c'était dans la 2-me armée; en route il a été exécuté. C'est le fils du docteur Romalo qui en a fait l'aveu; il a eu l'ordre écrit: de qui? brigade, corps d'armée? Mais on a déchiré cet ordre après l'exécution; un camarade de Romalo, le major Camille..., l'a affirmé au Roi.

— Le Roi tient à ce que «Arendăşia» se fasse.

23 juillet (5 août). — Dépêche de Horstmann qui avait

avea ceva urgent să-mi spue şi care regretă lipsa mea din Bucureşti. Il poftesc la Iaşi: Arion e de aceiaşi părere.

26 Iulie (8 August). — Poklevski îmi cere din nou să intervin pentru ca Cerbacew şi mai mulţi ofiţeri să poată pleca în Elveţia. Când au avut trenul, n'au plecat... Siguranţa pretinde că ei sunt, cu Poklevski în cap, constituiţi într'un comitet de restaurare monarhică. Dar lucrările lor nu sunt ostile României.

— Barclay vine de asemenea să mă prevestească că, după câte ştiu ei, s'au recrutat la Chişinău Turci pentru a asasina în Moldova pe miniştrii Antantei, ca represalii pentru Eichhorn şi Mirbach. Il liniştesc dând, sub ochii săi, ordine Siguranţei.

— Germanii se retrag pe scară mare şi aliaţii îi atacă într'una, de aproape.

27 Iulie (9 August). — Buletinul german e prost. Dealtfel au protestat la Galaţi şi la Sulina contra afişajului pe care l'am recomandat prefecturilor. — Eri a fost chiar o surpriză: tankurile au pătruns până în liniile

---

quelque chose d'urgent à me dire et qui regrette mon absence de Bucarest. Je l'invite à venir Iassy; Arion est du même avis.

26 juillet (8 août). — Poklevsky me demande de nouveau d'intervenir pour que Tcherbatcheff et pas mal d'officiers puissent partir pour la Suisse. Quand ils ont eu le train, ils ne sont pas partis. La Sûreté prétend qu'ils sont. Poklevsky en tête, constitués en comité de restauration monarchique. Mais leur travail n'est pas hostile à la Roumanie.

Barclay vient aussi me prévenir que selon leurs informations on a recruté à Kisinau des Turcs pour assassiner en Moldavie des ministres de l'Entente comme représailles pour Eichhorn et Mirbach. Je le rassure en donnant, sous ses yeux, les ordres à la Sûreté.

— Les Allemands se retirent en grand et les alliés les attaquent de très près constamment.

27 juillet (9 août). — Le bulletin allemand est mauvais; ils ont d'ailleurs protesté à Galatz et à Sulina contre l'affichage que j'ai prescrit aux préfectures. Le 8 août (hier) il y a eu même une surprise; les tanks ont percé jusqu'aux

artileriei grele; tunurile anti-automobile n'au putut acţiona; un general de divizie a fost făcut prizonier.

— Zi bună, două discursuri cu succes mare, unul la Cameră asupra ratificărei decretelor-legi, — toată chestiunea economică — celalt la Senat privitor la legea Eforiilor şcolare. Efectul a fost mare şi votul obţinut pe dată.

28 Iulie (10 August). — Barclay revine iar. Este neliniştit; s'ar fi semnalat comitagii bulgari. Reînoesc ordinele mele Siguranţei. Alarma vine dela cercurile franţuzeşti, după cum mi-a spus Svilocosici.

— Hârjeu vrea să se retragă fiindcă Stoianovici l-a supărat printr'o interpelare, iar Gârlişteanu demisionează pentrucă, pretinde el, nu aprob modul cum regulează convenţia grâului din Basarabia cu Germanii.

— Săulescu, lipsă din Iaşi, pentru îngrijiri medicale şi care a lăsat baltă toate lucrările, — sgomote de demisiune au fost chiar înregistrate de presa din Bucureşti, — s'a întors Vineri de dimineaţă: «orice s'ar întâmpla, trebuie să ştii că n'am să iau niciodată parte la

---

lignes de la grosse artillerie; les canons anti-automobiles n'ont pu jouer; un général de division a été fait prisonnier.

— Bonne journée, deux discours à grand succès: un à la Chambre sur la ratification des décrets-lois,— toutes la question économique; — l'autre au Sénat au sujet de la loi des Ephories scolaires. A la Chambre, l'effet a été très grand et le vote a été enlevé haut la main.

28 juillet (10 août). — Barclay revient à la charge. Il est inquiet; des comitadgis bulgares auraient été signalés. Je renouvelle mes ordres à la Sûreté. L'alarme vient des cercles français, à ce que m'a dit Svilokositch.

— Herjeu veut se retirer parce que Stoianovici l'a agacé dans une interpellation et Garlesteanu démissionne parce que, soit-disant, je n'approuve pas sa façon de règler la convention des blés de Bessarabie avec les Allemands.

Seulescu, absent de Iassy pour soins médicaux et qui a laissé en plan tous les travaux — des bruits de démission ont même été enregistrés par la presse de Bucarest — est rentré. Sa visite matinale: «N'importe ce qui arriverait, il faut que tu saches que je ne tremperais jamais dans les

intrigile lui Arion și că îți sunt credincios». Intrigile lui Arion? Vorbele d-nei Arion, că în curând «bietul său soț» va avea toată sarcina guvernului, răspund atunci la un lucru care se urzește!

29 Iulie (11 August). — Fac o vizită lui *Hârjeu;* mă înștiințează că voi primi demisiunea lui; de altfel am primit hârtia chiar seara. I-am spus că este o copilărie și pentru că Stoianovici l'a necăjit nu e un motiv ca să-și cedeze locul. E foarte nervos: un om de treabă și cinstit.

— Imi petrec seara la Piatra și noaptea la Almaș. Slujba de miezul nopței în această mânăstioară perdută într'o cută a munților, mi-a făcut o adâncă impresiune. Dimineața, preotul și călugărițele care slujeau au binecuvântat odaia în care dormisem. Foarte mișcător și mângâetor.

30 Iulie (12 August). — Am vizitat Văraticul, — dejun excelent și curățenie plăcută, — Agapia pentru picturile lui Grigorescu. Un Sft. Gheorghe, în unul din micele altare, de o curățenie ideală.

31 Iulie (13 August). — Discuțiune cu *Horstmann:*

---

intrigues de Arion et que je te suis fidèle». Les intrigues d'Arion!? Les paroles de Louise Arion que bientôt son «pauvre mari» aura tout le poids du gouvernement répondent alors à un travail qui se fait?

29 juillet (11 août). — Je fais une visite à Herjeu; il m'annonce que je recevrai sa démission; j'ai eu d'ailleurs le soir son papier. Je lui ai dit que c'était un enfantillage et que parce que Stoianovici le turlupinait ce n'était pas une raison pour céder la place. Il est très nerveux. Brave et honnête homme.

Je passe la soirée à Piatra et la nuit à Almas. La messe de minuit dans ce petit cloître perdu dans un pli de la montagne m'a faite une impression profonde. Le matin, le prêtre avec les nonnes officiantes ont béni la chambre dans laquelle j'avais reposé. Très touchant et consolant.

30 juillet (12 août). — Visité Varatec, excellent déjeuner et propreté charmante — et Agapia pour ses peintures de Grigorescu. Un St. Georges sur une des portes de l'autel d'une pureté idéale.

31 juillet (13 août). — *Bucarest.* — Discussion avec Horst-

Se voieşte oare ca să mă retrag? Nu înţeleg altfel atitudinea «Renaşterei», jurnalul Germanilor. Protestări. — De fapt, adevărul e, aşa mi se spune, că Bussche nu se împacă cu gândul că Regele a fost menţinut; Feldmareşalul a rămas antidinastic. De altfel *Tzigara* îmi povesteşte că la Sinaia, Liman arătând planurile lucrărilor de făcut, Mareşalul a spus: «*Bauratul* îşi închipuie că Regele se va mai întoarce aici!»

— Toată săptămâna a trecut în *conferinţe* privitor la convenţiunea de strămutare a administraţiei. In fond, Germanii propun aproape o revizuire a tratatului. Lumea e foarte excitată în potriva lor. Nu se ţin de cuvânt. Pentru rechiziţii, în fiecare zi o nouă pacoste. Numai *Suchkolonnen*, adevărate expediţii de jaf, au încetat.

Ultima conferinţă cu Schwratzkoppen, Horstmann, Deckert, Arion şi cu mine a fost mai ales asupra frontierei Mărăşeşti, pe care dorim să o suprimăm şi asupra bugetului de întreţinere a armatei de ocupaţiune: După ce ne ceruse 30.000.000 pe lună, acum vor 60.000.000. — 720 milioane pe an pentru 6 divizii. Mi-am bătut joc a-

---

mann. Veut-on que je me retire? Je ne comprends pas autrement l'attitude de la «Renaşterea», Benjamin des Allemands. — Protestations. — Au fond, c'est vrai, me dit-on, Bussche ne se console pas de ce que le Roi a été maintenu; le Feldmaréchal est resté antidynastique. «D'ailleurs, Tzigara me raconte qu'à Sinaia, Liman ayant montré des plans de travaux à executer, le Maréchal a dit: «le Baurat se figure que le Roi va revenir ici!».

— Toute la semaine s'est passé en conférences au sujet de la convention de transmission de l'administration. Au fond les Allemands proposent une quasi-revision du traité. Il y a une grande excitation contre eux. Ils ne tiennent pas parole. Pour les réquisitions, c'est chaque jour une avanie cruelle. Seules les Suchkolonnen, véritable expédition de rapines, ont cessé.

La dernière conférence avec Schwarzkoppen, Horstmann, Arion, Deckert et moi, a surtout roulé sur la frontière Maraseşti que nous désirons abolir et sur le budget d'entretien de l'armée d'occupation: après nous avoir demandé 30 millions par mois, ils en veulent 60 maintenant. 720 millions par an pour 6 divisions! Je me suis tellement moqué de cela que

atâta de acest lucru, încât Deckert s'a încurcat, iar Horstmann a spus că i se pare şi lui colosal.

Intre alte bune voinţe, s'a refuzat în scris intrarea ofiţerilor activi, chiar în mod excepţional, pentru că liberalii şi agenţii Antantei întreţin prea multă agitaţie în Moldova!

7/20 August. — Intors la Iaşi. — Deputaţii cari se întorc sunt excitaţi contra Germanilor: rechiziţiile, procedeele dela Mărăşeşti, unite cu veştile de pe frontul occidental fac atmosfera încărcată.

— Germanii cedează mereu şi pierd terenul câştigat dela ofensiva din primăvară.

8/21 August. — Foarte bun succes în interpelarea privitoare la hârtiile Günther. Opoziţia, cu Cuza în cap, atinge chiar ea cu degetul urmele falşului.

Săulescu, care de mai mult timp nu vrea ca cineva să se atingă de legea Creditelor funciare şi nici de Banca Naţională îmi trimite, cu o scrisoare afectuoasă, demisiunea sa. Ii dau un concediu; interimul lui îl ia Arion.

11/24 August. — Se serbătoreşte la Bicaz ziua Rege-

Deckert a marqué de la confusion et Horstmann a dit qu'il lui semble aussi que c'était colossal.

Entre autres aménités on a refusé, par écrit, l'entrée des officiers actifs même à titre exceptionnel, parce que les libéraux et les agents de l'Entente entretiennent trop d'agitation en Moldavie.

7/20 août. — Retour Iassy. — Les députés qui rentrent sont excités contre les Allemands: les réquisitions, les mauvais procédés à Marasesti, joints aussi aux nouvelles du front Ouest constituent une atmosphère chargée. Les Allemands cèdent constamment et perdent déjà tout le terrain gagné depuis leurs offensive de ce printemps.

8/21 août. — Très bon succès dans l'interpellation au sujet des papiers Günther. L'opposition — Cuza en tête — touche lui-même du doigt les traces du faux.

— Seulescu, qui depuis longtemps ne veut mordre ni à la loi des Crédits fonciers, ni de la Banque Nationale, m'envoie dans une lettre affectueuse sa démission. Je lui donne un congé; Arion prend son intérim.

11/24 août. — On fête à Bicaz la fête du Roi. Tous les mi-

lui. Toţi miniştrii, afară de Hârjeu care, rău dispus, a declinat venirea: a rămas pentru Te-Deum la Mitropolie. Dejunăm pe terasă. Mi s'a cerut un toast; e bine venit. *Regele* răspunde printr'o parafrază. Inainte de masă, lungă conversaţie. Rezistenţă mare pentru legea din iniţiativa Senatului, care acordă comisiunei Camerei dreptul de arestare. Asupra celei dintâi legi îmi spune: «Te-am apărat întotdeauna, Marghiloman!» — Mi se pare că mai mult eu l-am apărat.... — Asupra amnistiei mă roagă «să-i fac concesia» ca să o prezint din iniţiativă parlamentară. Ii spun că este de absolută nevoe politică ca să dau drumul la amândouă legile. In urmă a avut aceiaşi indicaţie dată şi de Arion şi de Mitilineu. In salon, când se făcu cerc, i-am vorbit din nou, agitat, aproape mi-a strigat că e o lege rea.

Şi toată această conversaţiune serioasă întretăiată de anecdote copilăreşti.

Trebuia să mai văd pe Rege după masă. Imi face cunoscut că sunt liber şi că îmi va trimite seara mesa-

---

nistres, sauf Herjeu qui, de mauvaise humeur, a decliné de s'y rendre! Il reste pour le Te-Deum à la Métropole. On déjeune sur la terrasse. Un toast m'a été demandé; il est bien venu. Le Roi répond par une paraphrase. Longue conversation avant déjeuner. Grosse résistance pour la loi d'initiative du Sénat accordant à la commission de la Chambre le droit d'arrestation. — Sur la première loi, il me dit: «Je vous ai toujours défendu, Marghiloman!» — Je crois que c'est plutôt moi qui l'ai défendu... Sur l'amnistie il me prie de «lui faire la concession» de la présenter d'initiative du Parlament. Je lui dis que c'est de toute première nécessité politique de laisser passer les deux lois. Dans la suite il a eu la même note donnée et par Arion et par Mitilineu. Au salon, dans le cercle, quand je lui en ai parlé de nouveau, avec agitation, il m'a presque crié que s'était une mauvaise loi.

Et toute cette conversation sérieuse coupée d'anecdotes enfantines.

Je devais revoir le Roi après déjeuner. Henry Catargi rentre pour le lui rappeler. Il me fait dire que je suis libre et qu'il m'enverra ce soir les messages et les décrets. Le Roi

giile şi decretele. — Regele mă întrebase dacă Hârjeu îşi dăduse demisia, ca un om care ar fi fost mulţumit să o aibă.

14/27 August. — Mare mişcare în public şi la Cameră. E vorba să se interpeleze privitor la legile în suspensie. «Renaşterea» din Bucureşti anunţă că este criză. Miniştrii sunt miraţi că Regele întârzie atât de extraordinar. — Henri Catargi, foarte îngrijat de ce aude, se însărcinează să pue la curent pe Stirbey, în trecere la Iaşi, pentru ca la rândul lui să înştiinţeze pe Rege. De altă parte aflu că Regele şi Regina, întovărăşiţi de Boyle, se duc la Roznov, unde se întâlnesc cu d. de Saint-Aulaire.

15/28 August. — Tensiunea e aşa de mare încât trebuie să lămuresc situaţia. Trimit Regelui prin curier demisiunea mea motivată.

Arion, Mitilineu şi Mehedinţi sunt cei cari se pronunţă cei mai deschis pentru clarificare. Nici un ministru nu ştie nimic de hotărârea mea. Curierul meu a sosit la miezul nopţii. I s'a spus că nu era răspuns fiind-că Regele îmi scrisese chiar atunci. La 12 jum. soseşte o

---

m'avait demandé si Herjeu avait donné sa démission, comme un homme qui eut été content de l'avoir.

14/27 août.—Grand émoi dans le public et à la Chambre: on veut interpeller au sujet des lois en suspens. La «Renaşterea» de Bucarest dit clairement qu'il y a crise. Les ministres sont étonnés que le Roi mette ce retard extraordinaire. Henry Catargi, très soucieux de ce qu'il entend, se charge de saisir Stirbey de passage à Iassy pour que Stirbey mette le Roi au courant. D'autre part j'apprends que le Roi et la Reine accompagnés de Boyle vont à Roznov, où on se retrouve avec Mr. de St.-Aulaire.

15/28 août. — La tension est telle que je dois clairifier la situation. Par un courrier j'envoie au Roi ma démission motivée. Arion, Mitilineu, Mehedinţi sont ceux qui se prononcent le plus ouvertement en faveur de la clarification. Aucun ministre ne sait rien de ma décision.

Mon courrier est arrivé à minuit. On lui a dit qu'il n'y avait pas de réponse, parce que le Roi a écrit à l'instant

lungă telegramă cifrată, a cărei cheie mi-o dăduse, din fericire, Regele acum două zile, şi fără de care n'aşi fi ajuns s'o descifrez.

Pe neaşteptate colonelul de *Brandenstein* îmi cere din partea lui Schwartzkoppen o întrevedere urgentă. Primindu-l la 8 şi 1/4, el mă întreabă dacă Regele a refuzat legea. Spun nu, discutăm. — Dar dacă Regele refuză? — Nu va refuza. — Dar dacă tot va refuza? — Voi pleca. Vreau să se ştie bine, şi dv. cei dintâi, că în jocul meu cu Brătianu sunt sincer.

16/29 August. — Trebue patru ore spre a se descifra scrisoarea Regelui. Ea răspunde mai mult unei comunicări a lui Catargi decât scrisoarei mele — *Regele* face aprecieri tari asupra legei de revizuire, la care sunt silit să răspund foarte aspru. Menţiu demisiunea mea şi adaog o critică severă asupra intrigilor dela Curte. Scrisoarea mea pleacă la 8 seara.

Interpelarea lui Gerota asupra ambulanţelor «Regina Maria» şi asupra spitalului Coţofeneşti. Intorc în mod destul de fericit chestiunea şi discuţia se sfârşeşte cu o bună impresie.

---

même. A minuit et demie arrive un long télégramme chiffré, dont heureusement le Roi m'avait depuis deux jours donné la clef à nouveau, sans quoi jamais je n'y serais arrivé.

Inopinément le colonel de Brandenstein me demande de la part de Schwarzkoppen une entrevue urgente; je le reçois à 8 et quart. Il me demande si le Roi a refusé la loi. Je dis non, nous discutons. Mais si le Roi refuse? Il ne refusera pas. «Toute de même, s'il refuse?» — «Je m'en irai. Je veux que tout le monde sache bien, vous les premiers, que dans mon jeu avec Bratianu je suis sincère».

16/29 août. — On passe quatre heures à déchiffrer la dépêche du Roi. Elle répond à une communication de Catargi plutôt qu'à ma lettre. Le Roi fait des appréciations sevères sur la loi de révision, qui m'obligent à répondre très durement. Je maintiens ma démission et j'ajoute une critique sevère sur les intrigues de la Cour. Ma lettre part à 8 heures du soir.

Interpellation de Gerota sur les ambulances «Regina Maria» et sur Cotzofenesti. Je tourne assez heureusement la question et la discussion finit sur une bonne impression.

17/30 August. — Dis de dimineață mi se comunică că Regele pleacă dela Bicaz seara la 6 și că va fi între 9—10 la Iași. Din altă parte știu că Wopicka și atașatul militar sunt la masă la M. S.

La ora 1 sosește o telegramă foarte grabnică a *Regelui*. A semnat. El scrie: «Astfel fac din nou cel mai cald apel la sentimentele dv. de devotament către Coroană, de care nu mă îndoesc, pentru a vă ruga a nu mă lipsi de concursul dv., mai necesar ca ori când în grelele împrejurări de astăzi».

— Colonelul *Stârcea* vine să protesteze în cei mai buni termeni, în numele său, al lui Cezărescu și Țenescu, contra imputării că Casa Regelui ar fi contra guvernului. La început pusese și pe Râmniceanu, dar apoi, cu prudență, l'a lăsat deoparte...

Imediat după aceasta vine Nicoleanu să-mi aducă plângerile generalului Râmniceanu. Devotat, el și familia sa; cum poate să fie bănuit?...

— Avut la dejun pe *Brandenstein* și von Kitzel cu Nicoleanu. După masă spun lui Brandenstein că totul e în ordine; n'am vorbit de demisie, o simplă neînțele-

---

17/30 août. — De grand matin on me communique que le Roi quitte Bicaz ce soir à 6 heures et qu'il sera vers 9—10 heures à Iassy. — D'autre source je sais que Vopicka et l'attaché militaire sont à déjeuner chez Sa Majesté.

A 1 h. arrive un télégramme très pressant du Roi. Il a signé. Il écrit: «Astfel fac din nou cel mai cald apel la sentimentele dv. de devotament către Coroană, de care nu mă îndoesc, pentru a Vă ruga a nu mă lipsi de concursul dvs., mai necesar ca ori când în grelele împrejurări de astăzi».

— Le colonel Stîrcea est venu protester en bons termes en son nom et au nom de Cezarescu et Tzenescu contre l'imputation que la Maison du Roi est contre le gouvernement. Il avait d'abord englobé aussi Ramniceanu, puis prudemment il l'a mis à l'écart...

Immédiatement est venu le général Nicoleanu m'apporter les plaintes du général Ramniceanu. Devoué, lui et sa famille, comment pouvait-on le soupçonner?..

— Eu à déjeuner Brandenstein et von Kitzel avec Nicoleanu. Après déjeuner dit à Brandenstein que tout était en ordre, pas parlé de démission; simple malentendu de la part du Roi.

gere din partea Regelui. In ceeace-l priveşte face cele mai mari protestări de prietenie din partea Oberkomandei. I-am spus: avem nevoie de dv. dar aveţi şi dv. nevoie de noi; trebue dar să ne facem viaţa de înţeles.

— O interpelare a lui Zelea Codreanu asupra alegerei dela Suceava îmi dă ocazia unei replici bune şi a unei bune teorii, puternic aplaudată, asupra libertăţei alegerilor.

— La 10 sunt chemat de *Rege*, care sosise atunci. Convorbire de un ceas, sinceră, deschisă. In fond el nu şi-a dat seamă de însemnătatea actului său. Pe cine acuzăm din cei din jurul său? Nici odată nu face politică cu adjutanţii săi; Râmniceanu nu e consultat decât în chestiuni militare; de aceia «este pe lângă mine». — Intreb de ce se fac imprudenţe ca aceia de a primi pe de Flers, de a vedea la Rosnov pe Saint-Aulaire, de a fi întovărăşit de Boyle. Totul se ştie, şi ca dovadă Germanii cer acum retrimiterea lui Boyle. — Regele mărturiseşte că a dorit vizita lui de Flers (Doamnele dela Curte s'au însărcinat cu aceasta), dar că ideia cu Boyle a avut-o Regina; acesta a fost în trăsura Reginei, nu într'a sa!

De son côté, il a fait les plus grandes protestations d'amitié de l'Oberkommando. Je lui ai dit: «Nous avons besoin de vous, mais vous avez aussi besoin de nous: il faut donc se faire la vie supportable».

Une interpellation de Zelea Codreanu me donne l'occasion d'une bonne replique sur l'élection de Suceava et d'une bonne théorie fortement applaudie sur la liberté des élections.

— A dix heures le Roi, qui vient d'arriver, me fait demander. Conversation d'une heure, franche, ouverte. Au fond il ne s'est pas rendu compte dela portée de son action. Qui accuse-t-on de son entourage? Jamais il ne fait de politique avec ses aides de camp. Ramniceanu, rien que dans les questions militaires, est consulté; «c'est pour cela qu'il est auprès de moi». — Je demande pourquoi commettre des imprudences comme de recevoir de Flers, de voir St.-Aulaire à Rosnov, se faire accompagner de Boyle: tout se sait et, comme preuve, les Allemands demandent maintenant le renvoi de Boyle. — Le Roi avoue qu'il a désiré la visite de Flers — (ces Dames de la Cour s'en sont chargées), mais que c'est

Asupra chestiunea politice, a semnat totul și desigur dacă i s'a dat un sfat în legea recursului, a fost o întâmplare pe care n'a căutat-o. Cum vizita avusese mai ales ca țintă să mi se dea mesagiul legei arestărilor, mi-a cerut să mă întorc a doua zi.

18/31 August. — La 11 jum. la *Rege*, care-mi spune: — Sunt acuzat că sunt supus la influențe; nu e adevărat. — *Eu :* Cu atât mai bine, Sire, M. V. e totul și n'ar trebui nici odată ca să se încerce ceva asupra hotărârei sale. — *El:* Se învinovățește mai întâi... — *Eu:* Regina. — *El:* S'a spus chiar că Regina m'a făcut să hotărăsc războiul; este *calomnia* răspândită de Carp la Bussche și la Czernin ; mi-a spus-o Czernin.—*Eu:* Din intimii M. V. s'a spus, câteva zile înainte de 14 August, că Regina era ca o femee care a repurtat o mare victorie. — *Regele:* Cine a spus aceasta? — *Eu:* Nu pot să o spun. — *Regele:* Regina, deși are ideile ei, nu exercită nici o influență politică. A fost acuzat, de asemenea, și Barbu Știrbey. — *Eu:* Că servește de unire între M. V. și Brătieni. —

---

la Reine qui a eu l'idée de Boyle; c'est dans la voiture de la Reine, pas dans la sienne qu'il a été! — Sur la question politique, il a tout signé et certainement que si on lui a donné un avis dans la loi du recours, s'est accidentel, il ne l'a pas recherché.

Comme la visite avait surtout pour but de me remettre le message de la loi des arrestations, il m'a demandé de revenir le lendemain.

18/31 août. — A 11 heures et demie chez le Roi. «On m'accuse de subir des influences; ce n'est pas vrai». — Moi: «Tant mieux, Sire; Votre Majesté est la clef des voutes, elle ne doit jamais laisser prendre prise sur ces décisions». — Lui: «On accuse d'abord....» — Moi: «La Reine». — Lui: «On a même dit que la Reine m'avait fait décider la guerre; c'est la calomnie colportée par Carp chez Bussche et chez Czernin: Czernin me l'a dit». — Moi: «De l'intimité de Votre Majesté on a dit quelques jours avant le 14 août que la Reine a été comme la femme qui vient de remporter une grande victoire». — Le Roi: Qui a dit cela?» — Moi: «Je ne puis le dire». — Le Roi: «La Reine a ses idées, mais elle n'exerce aucune influence politique. On a accusé aussi Barbu». — Moi: «De servir de trait d'union entre Votre Majesté et les Bra-

Regele: Prin Barbu știu care e starea de spirit a acestora, și întru aceasta îmi servește. N'am făcut niciodată vre-o comunicare lui Brătianu. Cât despre d-ta, trebue să știi că Barbu e avocatul d-tale pe lângă Regina. Dar ce voiesc Germanii? — *Eu:* Ca România să nu se schimbe iarăși. — *Regele:* Ei voiesc mai ales să se atingă de armată și să o slăbească în toate felurile. Nu zeu, vezi oare d-ta vre-un alt guvern posibil? — *Eu:* Averescu, dar cum e antantist... — *Regele:* Nu tocmai atâta (după declarațiile făcute în Parlament, această afirmațiune mi se pare ciudată). Da, Averescu și Stere, și cu incapacitatea de organizare a lui Stere, ar fi un haos.

Regele desaprobă eșirea miniștrilor basarabeni contra marilor proprietari, a căror atitudine o găsește destul de înțeleaptă. El admite o înțelegere Pelivan-Averescu-Ciugureanu pentru formarea partidului, pe care notele poliției mi l'a semnalat.

Am vorbit de asemenea de atitudinea personalului Curței. Nici odată, declară Regele, nu vorbesc politică cu adjutanții mei.

Regele a râs de o combinație Arion sau Carp-Arion:

---

tianu». — Le Roi: «Par Barbu je sais quel est l'état d'esprit de ce monde et en cela Barbu me sert. Je n'ai jamais fait une communication à Mr. Bratianu. Et quant à vous, sachez que Barbu est votre avocat auprès de la Reine. Mais que veulent les Allemands?» — Moi: «Que la Roumanie ne puisse tourner casaque». — Le Roi: «Ils veulent surtout toucher à l'armée et l'affaiblir de toutes façons. Voyons! voyez-vous un autre gouvernement possible?» — Moi: «Averescu, mais comme il est ententiste....» Le Roi: «Pas tant que cela (après les déclarations faites au Parlement, cette affirmation me paraît bizarre!) — Oui, Averescu et Stere et avec l'incapacité d'organisation de Stere, ce serait le haos». — Le Roi blâme la sortie de ministres bessarabiens contre les grands propriétaires, dont il trouve l'attitude assez sage. Il admet les accointances Pelivan-Averescu-Ciugureanu en vue de former le parti, que des notes de police m'ont signalé.

— Parlé aussi de l'attitude du personnel de la Cour. «Jamais — déclare le Roi — je ne cause politique avec mes aides de camp».

— Le Roi a ri d'une combinaison Arion ou Carp-Arion;

dorește ca Parlamentul să fie închis cât de curând; nu va mai face înaintări în armată. Seara Mitilineu îmi spune o mulțime de combinațiuni, care se învârtesc în jurul lui Arion.

30 Aug. (12 Sept.) — Ziua mea dă loc unei calde manifestații; întrunirea majorității dimineața pentru ca Camera să ia pe seama ei legea amnistiei; rezistență din partea lui Victor Miclescu, Mețulescu, Baranga, Berceanu și Juvara au o atitudine excelentă și dau semnătura lor împreună cu Ilie Stroici, Apostolu, etc. Puțin înainte, frumos discurs de felicitări al lui Meisner.—Inainte de ora 1 generalul Râmniceanu îmi aduce telegrama de felicitare a Regelui. Dejunez la popota parlamentară. Mulțime. Discurs al lui Dobrescu; al meu câștigă toată sala; Pătrășcanu m'a felicitat în numele minorității; atmosferă foarte comunicativă.

31 Aug. (13 Sept.)—Telegramă dela Regina. Mai târziu mareșalul curței mi-a explicat că fusese dată chiar în acea zi, dar că telegrafistul o uitase din greșală în buzunar...

---

il désire que les Chambres soient fermées le plus tôt; il ne fera plus d'avancement dans l'armée.

— Samedi soir, Mitilineu rapporte un tas de combinaisons, dont Arion est le giron.

30 août (12 sept.). Ma fête donne lieu à chaude manifestation; réunion de la majorité le matin, pour que la Chambre prenne la loi d'amnistie à son compte; résistance de Victor Miclescu, Metulescu, Baranga. Jean Berceanu et Djuvara ont une attitude très chic et donnent leurs signatures avec Ilie Stroici, A. Apostolu, etc. — Auparavant joli discours de félicitation de Meisner. Avant une heure, le général Ramniceanu m'apporte la bande du télégramme de félicitations du Roi. Je déjeune à la popote parlementaire; foule.

Discours de Dobrescu; le mien enleve la salle; Patrașcanu félicite au nom de la minorité; la «chaleur des banquets» était très communicative.

31 août (13 sept). — Télégramme de la Reine. — Plus tard le Maréchal m'a expliqué qu'on l'avait donné le jour même, mais que le télégraphiste l'avait gardé dans sa poche par mégarde.

7/20 Septembre. — 5 ore. Ies de la *Rege*, care are ochii roşii de lacrimi. Pare mai mult că aşteaptă chestiunea; o pun imediat: «M. V. doreşte să vadă pe Prinţul: aşi sfătui să nu-l vadă înainte de a fi luat o decizinne. — «Dar care? — Aşa îndată şi fără să am timpul de reflexiune?» — *Eu:* Am consultat miniştrii şi prezidenţii; nu am vorbit cu cei din opoziţie, dar cunosc părerea generală a publicului: Prinţul trebue să fie declarat decăzut din prerogativele sale; Prinţul Nicolae proclamat în locul său, şi pentru el făcută o educaţie severă şi serioasă. — *El:* Prinţul poate că-şi recunoaşte greşala şi a-i zdrobi viaţa *(briser sa vie)* pentru un prim păcat, căci nu mai poate să facă altul, el trebuie să se expatrieze?» Regele mai pledează şi alte circumstanţe atenuante. — *Eu* spun: Prinţul nu e iubit; e complect indiferent şi a dovedit o lipsă de judecată care nu e o făgăduială pentru viitor —*El:* Nu se cunosc părţile bune pe cari le are. Şi poţi şti în ce mod un om se desvoltă? Dovadă Frederic II, care fusese condamnat la moarte. — *Eu:* Atunci tatăl a fost crud pentru fiu; acum se întâmplă contrariul. Este în interesul Dinastiei de a se lucra repede

---

7/20 septembre. — 5 h. Je sors de chez le Roi. Les yeux rouges de larmes. Il attend plutôt la question. Je la pose: «Votre Majesté désire voir le Prince. Je conseillerais de ne pas le faire avant d'avoir pris une décision». — «Mais laquelle? Sitôt et sans se donner le temps de la réflexion?» — Moi: «J'ai consulté ministres et présidents; je n'ai pas parlé aux opposants, mais je sais l'avis général du public: le Prince doit être déchu de ses prérogatives, le Prince Nicolas proclamé à sa place et une éducation sévère et sérieuse pour lui». — Le Roi: «Mais peut-être qu'il reconnaît sa faute et pour un premier pêché «briser» sa vie, car il ne peu plus rien faire d'autre et doit s'expatrier?» — Le Roi plaide d'autres circonstances atténuantes. Je dis: «Le Prince n'est pas aimé; il a en tout de l'indifférence et a prouvé une absence de jugement qui ne sont pas des gages d'avenir». — Le Roi: «On ne connaît pas ses bons côtés et il en a. Et, est-ce qu'on sait comment un homme se développe? Temoin Frédéric II qui avait été condamné à mort». — Moi: «C'est le père qui a été cruel pour le fils; ici c'est le contraire. C'est dans l'intérêt de la dynastie d'agir promptement et dans le sens que j'indique;

şi în sensul pe care îl arăt; executarea va face cel mai mare bine M. V. şi va închide gura antidinasticilor; nici odată nu s'a spus contra M. V. ceia ce se adună contra Prinţului.

Propun Regelui să vadă şi pe alţi oameni politici ; sunt poate unii cari vor vedea altfel chestiunea de cât noi. Regele vrea să se reculeagă şi să cerceteze totul. Sfătuiesc să nu vadă pe Prinţ de cât apropiindu-l de Prut. Nu trebue să vie la Iaşi. La Cristeşti, spun eu, — şi Regele aprobă. Şi mai ales să nu se lase înşelat de comedia, care i se poate juca.

La plecare: «Marghiloman, ceea ce mă face şovăitor, este că şi eu am avut o chestiune sentimentală». Protestez: «M. V. n'a comis nici un act, n'a dezertat, şi era vorba de o femeie superioară, nu uşuratică, şi era încurajat de Regina». — *Regele:* «Este adevărat. Dar şi eu m'am aflat odată robul sentimentului...» — Recomand Regelui tărie.

Eşind, vorbesc cu *Barbu* (Stirbey), îi spun din nou că hotărârea mea e luată. Regele vorbindu-mi că vrea să-i dea 60 de zile de închisoare, i-am recomandat să nu

une exécution fera le plus grand bien à Votre Majesté et fermera la bouche aux antidynastiques; jamais on n'a dit contre Votre Majesté ce que l'on accumule contre le Prince».

Je propose au Roi de voir aussi d'autres hommes politiques ; il y en a qui verront peut-être la question autrement que nous. — Le Roi veut recueillir sa pensée et examiner tout. Je conseille de ne voir le Prince qu'en le rapprochant du Pruth... Je ne veux pas qu'il vienne à Iassy... A Cristesti, — dis-je et le Roi admet. Et qu'il ne se laisse pas jouer la comédie.

En partant: «Marghiloman, ce qui me rend si hésitant, c'est que moi aussi j'ai eu le coup du sentiment!» Je proteste: «Votre Majesté n'a pas commis l'acte, n'a pas déserté, n'a pas fourragé sous les jupes d'une femme supérieure, pas une peronelle, et était encouragé par la Reine...» Le Roi: «C'est vrai. Mais j'ai aussi subi le sentiment...» Je recommande la fermeté.

— En sortant je cause avec Barbu. Je lui dis de nouveau que ma décision est prise. Le Roi m'ayant parlé de donner 60 jours de prison, j'ai recommandé de ne pas le

publice acest lucru, căci pedepsele militare nu trebuie publicate, şi mai ales să nu lase să se creadă că în acest mod este începutul buretelui.

In faţa lui *Petala* şi a lui *Catargiu*, cari sunt categoric de aceiaşi părere, cădem de acord că trebuie lucrat repede şi tare. Dar mijlocul ?

— Regele se hotărăşte să convoace pe Brătianu, Averescu şi Cantacuzino sau Greceanu şi, prin prefectul de poliţie, mă întreabă dacă face el convocarea, anunţând că e de acord cu mine, sau dacă îi poftesc eu să vie. Aleg această din urmă cale. Trimit un automobil prefectului pentru cei doi cari sunt la Piatra (Brătianu-Averescu) şi cari primesc să facă drumul împreună. Sunt destul de mirat de această confirmare indirectă a rapoartelor ce aveam asupra apropierei căutate între liberali şi Averescu. Regele convoacă în plus, direct, pe cei trei inspectori de armată, Coandă, Văitoianu şi Grigorescu.

8/21 Septembre. — Se spune că *Brătianu* nu e pentru o soluţiune radicală. După el, Camerile actuale n'au existenţă legală : asociindu-le unui act solemn ca decă-

publier, — car les peines militaires ne se publient pas — et surtout de ne pas laisser croire ainsi que c'est le commencement de l'éponge.

— Devant Petala et Catargi, catégoriquement du même avis, on tombe d'accord qu'il faut agir vite et sec. Mais le moyen ?

— Le Roi se décide à convoquer Bratianu, Averescu et Cantacuzène ou Greceanu et m'envoie le préfet de police me demander s'il fait lui la convocation, annonçant que c'est d'accord avec moi, ou si c'est moi qui les invite à venir. Je prends cette dernière voie. J'envoie une auto au préfet pour les deux qui sont à Piatra (Bratianu-Averescu) qui acceptent de faire le voyage ensemble. Je suis assez étonné de cette confirmation indirecte des rapports qu'on m'avait faits sur le rapprochement cherché entre libéraux et Averescu.

Le Roi convoque, de plus, directement les trois inspecteurs d'armée Coanda, Vaitoianu et Grigorescu.

8/21 septembre. — Il transpire que Bratianu n'est pas pour une solution radicale. Selon lui les Chambres actuelles n'ont aucune existence légale; les associer à un acte solennel

derea Prinţului, s'ar recunoaşte legitimitatea lor. De altfel, cum nu poate lua succesiunea, de ce s'ar strica cu Coroana şi mai ales cu Regina ?

— *Grigorescu* vine să-mi expuie sistemul său : El e militar, actele politice nu-l privesc. Prinţul a dezertat ; a făcut o căsătorie fără autorizare ; amândouă cazurile sunt pedepsite cu severitate, cea de a doua atrage demisiunea din armată, deci nu mai poate să rămână. Dacă anulează căsătoria, caz de reformă pentru că şi-a călcat cuvântul. Vom vedea până unde generalul va fi consecvent cu aceste premise.

— *Văitoianu,* pe care l'am chemat, are obiecţiuni ; ce se întâmplă dacă rămânând numai cu Prinţul Niculae, acesta ar muri ? Sub ce formă se poate demite un Prinţ ? Regele îmi spusese că se putea bizui pe el : eu cred că va face ce va voi M. S.

— Brandenstein mă sâcâie ca să aibă un comunicat, cenzura din Bucureşti ne mai putând stăpâni gazetele din Bucureşti, iar *Barclay* mă asasinează cu reclamaţiunile sale contra cenzurei. Păstrez scrisorile lui ca document de copilărie politică.

---

comme la déchéance du Prince, serait reconnaître leur legitimité. D'ailleurs, comme il ne peut prendre la succession, pourquoi se gâterait-il avec la Couronne et surtout avec la Reine?

— Grigorescu est venu m'exposer son système: il est militaire, les actes politiques ne le regardent pas; or, le Prince a déserté; il a fait un mariage sans autorisation: les deux espèces sont punies sévèrement; la seconde entraîne la démission de l'armée; donc il ne peut rester. S'il annule le mariage, cas de réforme pour avoir manqué de parole. Nous verrons jusqu'où le général sera conséquent avec ces prémisses !

— Vaitoianu, que j'ai fait venir, a des objections : Quid, si resté avec le seul Prince Nicolas, celui-ci meurt ? Dans quelle forme peut-on démettre un Prince?

Le Roi m'avait dit qu'il pouvait compter sur lui; je crois qu'il fera ce que Sa Majesté voudra.

Brandenstein commence à me harceler pour avoir un communiqué, la censure de Bucarest ne pouvant plus comprimer les journaux de Bucarest, et Barclay m'assassine avec ses réclamations contre la censure. Je conserve ses lettres comme documents de puérilité politique.

— *Nicoleanu* raportează că *Averescu* s'a declarat contra Prinţului şi că nu se va lăsa.

9/22 Septembre. — Rapoartele poliţiei spun că publicul e foarte îndârjit contra Prinţului Carol şi că numele lui Nicolae e bine primit.

— *Coandă,* sosit din Bucureşti, începe prin a mă vedea cel dintâi. Il pun la curent. Ca întotdeauna, nu se angajează. Scrupule constituţionale ; cum şi cine poate demite un Prinţ regal ?

— Francezii lucrează pe Grigorescu, şi cred şi alte persoane. Teza lor : dacă se înlătură Carol, într'o zi se poate ridica şi Regele şi atunci ar fi pe tron un minor, din care Germanii pot face ce ar voi. Tot clopotul Brătianu : pericol mare dacă un eşalon dispare. In fond ei caută să păstreze un campion al Antantei, nu un Principe de Coroană.

— La 6 jum. soseşte *Grigorescu,* care a cerut să mă vadă: Regele a văzut pe generali separat, şi a şi dat Prinţului 75 zile arest la Horaiţa. Generalul îmi spune : 1) Nu e dezertare, fiindcă a aflat că lipsa n'a fost de

---

— **Nicoleanu** rapporte qu'Averescu s'est declaré contre le Prince et qu'il ne démordera pas.

9/22 septembre. — Les rapports de police sont qu'on est dans le public très monté contre le Prince Carol et que le nom de Nicolas est agréé.

— Coanda, arrivé de Bucarest, commence sa tournée par moi. Je le mets au courant. Comme toujours ne s'engageant pas. Scrupules constitutionnels: comment et qui peuvent démettre un Prince royal?

— Les Français travaillent Grigorescu et je suppose d'autres personnes aussi. Leur thèse: Si on écarte Carol, on peut un jour enlever le Roi et c'est alors un mineur sur le trône, dont les Allemands peuvent faire ce qu'ils veulent. Toujours la cloche Bratianu: grand danger si un échelon disparaît. Au fond, c'est un champion ententiste, non un Prince royal qu'on cherche à garder.

— A 6½ arrive Grigorescu, qui a demandé à me voir: le Roi a vu les généraux séparément et il a déjà donné au Prince 75 jours d'arrêts (prison) à Horaitza. Le général m'expose: 1) Il n'y a pas désertion, parce que il vient d'apprendre

cât de 8 zile și că Prințul a dat semn de viață telegrafiind tatălui său (!). — 2) Căsătorie nulă: făcută cu formele bolșeviste. Deci o pedeapsă disciplinară e de ajuns. — Ii spun că în Rusia căsătoria n'a fost întotdeauna de cât religioasă. — El: Iată ce n'am știut! — In fața acestei schimbări brusce, nu mai insist. — El: Dar eu nu-mi schimb părerea, și se va vedea: dacă e un Consiliu de Coroană, fiecare să-și semneze opiniunea!

— Mai interesant *Averescu* care, după ce căutase un contact cu mine pentru oarecari reclamațiuni privitoare la «Gazeta Poporului», intră îndată în chestiune: «Transacțiunea nu e cu putință! Văitoianu are obiceiul să o scalde; foarte pacifist, după două convorbiri cu Regina a fost pentru continuarea războiului. Grigorescu? Antantist îndărătnic, v'a ținut toastul pe care îl știți. Prințul n'are nici o calitate pentru domnie... La 29 Octombrie primisem ordin să mă retrag din Valea Prahovei; toți erau abătuți și triști; trebuia să se dea bătălia dela București; sondele erau incendiate. In această atmosferă groaznică a trebuit, la 9 ore, să ordon șefi-

---

que l'absence n'a été que de huit jours et que le Prince a donné signe de vie en télégraphiant à son père (!). 2) Mariage nul: forme bolcheviste. Donc une peine disciplinaire suffit.— Je lui dis qu'en Russie le mariage n'a jamais été que réligieux; lui: voilà ce que je n'ai pas su! — Devant la volte-face je ne fais plus aucune insistance. — Lui: «Mais moi je ne change pas d'avis! Et on le verra: s'il y a Conseil de Couronne, que chacun signe son opinion....!»

— Plus intéressant Averescu qui, après avoir cherché un contact pour une soit-disant réclamation concernant la «Gazeta Poporului», entre de suite dans le vif: «Pas de transaction possible! Vaitoyanu a l'habitude de lâcher pied; très pacifiste, à peine câliné deux fois par la Reine, il a été pour la continuation de la guerre. Grigorescu? Ententiste enragé; il vous a tenu le toast que vous saviez. Le Prince n'a aucune qualité pour régner. — Le 29 octobre je venais de recevoir l'ordre de me retirer de la vallée de la Prahova; on était triste et abattu; la bataille de Bucarest devait se livrer; les sondes étaient incendiées; dans cette atmosphère affreuse j'ai dû, à 9 heures, ordonner aux chefs de corps de se retirer

lor de corp să se retragă dela masa cu Prinţul, ca să execute ordinele, dar Prinţul a stat la masă până la 2 dimineaţa ; patrulele inamice erau la 20 klm. Era desgustător. — La Consiliul de Coroană a spus : In numele Reginei şi al femeilor române sper că se va găsi un ministru ca să împedice pe Rege să facă pacea!—Din toate cele ce s'au petrecut, nu-i curat de cât un lucru : căsătoria. Să nu o murdărească şi pe aceasta !».

La plecare el a spus lui Mitilineu : în această chestiune şi pentru prima oară sunt absolut de acord cu şeful d-tale.

— *Arion* a fost rechemat dela Roman ; cum vrea să se întoarcă acolo şi că a sosit târziu seara, îmi comunică prin Don că pentru el nimic nu s'a schimbat. Dealtfel îmi scrie : «Mi-am spus părerea. Nimic special».

10/23 Septembre.—Generalul *Hârjeu* vine de vreme. La 10 fusese cu cei trei inspectori la Rege. Coandă a fost de părere că Prinţul nu trebuia pedepsit şi că toţi ofiţerii s'ar răscula dacă ar fi înlăturat dela tron ; Văitoianu a găsit că Prinţul Carol a fost crescut în vederea tronului

---

du dîner avec le Prince pour aller exécuter les ordres, mais le Prince est resté à table jusqu'à 2 heures du matin — les patrouilles ennemies étaient à 20 kilomètres. C'était dégoûtant. — Au Conseil de Couronne il a dit: Au nom de la Reine et des femmes romaines j'espère qu'il se trouvera un ministre pour empêcher le Roi de faire la paix ! Dans tout ce qui s'est passé, il n'y a qu'une chose propre : le mariage : qu'on n'aille pas salir cela aussi !».

En partant il a dit à Mitilineu : «Dans cette question et pour la première fois, je suis absolument d'accord avec votre chef».

— Arion a été rappelé de Roman ; comme il veut y retourner, alors qu'il est arrivé tard, dans la soirée, il me fait dire par Don que, pour lui, il n'y a rien de changé. Il m'écrit d'ailleurs : «J'ai dit mon opinion. Rien de spécial».

10/23 septembre. — Le général Herjeu de bonne heure. Il a été à 10 heures avec les trois inspecteurs chez le Roi. Coanda a opiné que le Prince royal n'était même pas punissable et que tous les officiers se souleveraient si on l'écartait du trône ; Vaitoianu a trouvé que le Prince Carol a été

şi că nu putem să rămânem numai cu prinţul Nicolae care nu e pregătit ; Grigorescu, mai dârz, spune că din moment ce căsătoria era valabilă, acest lucru trecea peste toate celelalte şi trebuia să aibă urmări pentru Prinţ. — Hârjeu a protestat contra faptului că ofiţerii ar avea să-şi dea vre-o părere în chestiunea politică. Ei n'au de examinat decât greşala militară; pentru aceasta, ministrul n'are nimic de spus ; şeful de corp trebue să vorbească. In privinţa căsătoriei, trebuie să ne gândim că poate va urma un copil. Care va fi atunci ordinea de succesiune ?

— La 10 jum. la *Rege*. E slăbit şi foarte trist; adesea are lacrămi în ochi. Imi citeşte ceia ce vrea să-mi spuie, şi din când în când se opreşte ca înăbuşit de lacrămi. Toată tendinţa lui este ca să câştige timp. «Poate că această lovitură îi va redeştepta conştiinţa. E ceva mai bine : se supune la toate». Regele crede că căsătoria va fi anulată, «poate chiar din amândouă părţile» : atunci va putea rămâne. Dar Regele mai spune formal şi foarte decis că dacă căsătoria ar fi menţinută, Prinţul trebuie înlăturat dela Tron. — Rog pe Rege să-mi dea o

---

élevé en vue du trône et qu'on ne devait rester réduits au simple prince Nicolas, qui n'était pas préparé ; Grigorescu, plus crâne, pensant que du moment que le mariage était valable, cela emportait tout et devait avoir des conséquences pour le Prince. — Herjeu a protesté que les officiers eussent à donner un avis sur la question politique; ils n'avaient qu'à examiner la faute militaire; là, le ministre n'a rien à dire; s'est au chef de corps à parler. Pour le mariage, il faut penser qu'un enfant est peut-être conçu. Quel sera alors l'ordre de succession ?

— A 10½ h. chez le Roi. Il est amaiggri et très triste; les larmes lui viennent souvent aux yeux. — Il me lit ce qu'il veut me dire et souvent il s'arrête comme étouffé par les larmes. Toute sa tendance est de gagner du temps. «Peut-être que ce coup de fouet reveillera sa conscience. Il y a déjà du mieux: il se soumet à tout». — Le Roi pense que le mariage sera annulé «peut-être même des deux côtés». Alors il peut rester. Le Roi a dit formellement et très décidé que si le mariage était maintenu, le Prince devait être écarté du trône. Je prie le Roi de me donner copie et je donne-

copie şi îi voi da răspuns, după ce voi fi consultat pe miniştrii. Regele pune chestiunea unei «cabale» străine: De ce Austriacii l'au primit atât de bine? De ce a călătorit ziua în amiaza mare în Basarabia şi n'a fost recunoscut decât în Ucraina? (Ca şi când ar fi vina Austriacilor!).

Principele e deja la închisoare şi Regele va veghea ca «persoana» să nu poată, cu nici un preţ, lua contact cu el. — M'a întrebat dacă e adevărat că «ea» scrisese lui Ciocârdia, că tot pe el îl iubeşte. Am contestat, arătând ce era în adevărata scrisoare: Regrete că nu voise el să o ia de nevastă, căci ce a urmat nu s'ar fi întâmplat.

— Generalul Mircescu nu înţelege şovăirile Regelui. Toată lumea susţine acţiunea mea. Chiar şi adjutanţii regali.

11/24 Septembre. — Arion vine un moment înainte de *Consiliu* să-mi spună că, nefiind nimic schimbat, nu a trecut pe la mine Duminecă seara. Naraţiunea conversaţiei cu Regele o dă şi la Consiliu, care se întruneşte la 9 jum. în cabinetul meu. Lipsesc Mehedinţi şi Ciugureanu.

Arion: A spus Regelui că vântul rău care suflă pentru Dinastii, obligă pe Rege să fie foarte decis; că ar fi pericol dacă se iartă Prinţul Carol. Regele l'a întrebat că dacă Marghiloman îşi dă demisia, cine poate lua situaţia? — Arion a răspuns că decizia consiliului a fost

---

rai ma réponse après avoir consulté les ministres. — Le Roi pose la question d'une «cabale» étrangère: Pourquoi les Autrichiens l'ont-ils si bien reçu? Pourquoi a-t-il voyagé de plein jour en Bessarabie et ne l'a-t-on reconnu qu'en Ukraine? (Comme si c'était la faute des Autrichiens!).

Le Prince est déjà en prison et le Roi veillera à ce que la «personne» ne puisse à aucun prix prendre contact avec lui. — Il m'a demandé s'il était vrai qu'elle avait écrit à Ciocardia que c'est lui qu'elle aimait encore. J'ai nié, en rélatant la véritable lettre: Regret de ce que lui n'avait pas voulu l'épouser et ce qui a suivi ne serait pas arrivé.

Le général Mircescu ne comprend pas les hésitations du Roi. Tout le monde soutient mon action. Les aides de camp eux-mêmes.

unanimă şi că nu se poate face nimic altceva.—Arion : Nici nu ştiu atunci de ce m'a chemat Regele; doar ca mai bătrân...—Eu:Nu. Te-a chemat ca să vadă dacă eventual poate conta pe tine în locul meu. — Arion : Ar fi desigur necinstit din partea mea, dar mai ales în contra conştiinţei mele ; cred că ţara şi binele Dinastiei cer îndepărtarea lui Carol. Am spus Regelui : Guvern conservator fără Marghiloman este o imposibilitate. Regele a insistat — (ceia ce făcuse, mai dulce însă, şi cu mine) — asupra posibilităţei unei intrigi germane : ofiţerul Sordici (cu care plecase Prinţul) are un frate în armata austriacă; fata are un unchiu care a fost şi internat, Gottesmann; de ce au fost duşi la Bristol unde este comandatura ? etc. — Arion a spus Regelui : Dar cine a pus pe Prinţ să fugă ? — A aflat dela Rege ce spusese Averescu, dar nu ce a spus Brătianu. Arion crede că Brătianu face politicianism execrabil: dacă suntem pentru Prinţ, ne va acuza de trădare a intereselor ţărei : dacă suntem contra, se va rosti pentru, ca să placă Curţei şi Antantei.

Citesc lui Arion memoriul Regelui, pe care mi l'a trimis asearǎ. copiat din nou, cu plic scris de mâna lui.

Arion : După fraze se vede că este făcut de Francezi, precum o dovedeşte şi aluzia la ducele de Berry şi la 1870.

Mitilineu : Dacă Regele crede că Carol a putut fi ademenit de Germani, raţiune mai mult de a-l depărta. Dar textul cinic al telegramei putut-a şi el fi dictat de Germani ? Pot lucra ca să scap Tronul, nu ca să-l compromit mai mult. Eu, dacă se schimbă părerea guvernului, demisionez.

Meissner, Dobrescu : Nu se poate admite ca Prinţul să rămână. Să nu se uite că poate va fi şi un copil, şi atunci ?

Toţi miniştrii de acord.

Inculeţ : Sunt nou, dar cred că Prinţul trebuie să plece. Dacă cum-va lipseşte ceva din formele religioase, se poate amâna o hotărâre.

Propun un Consiliu de Coroană ca fiecare să-şi dea părerea cu răspundere ; se vor protocola desbaterile.

Ideia unanim primită. Discuţie numai pentru admiterea militarilor; armata poate ea să se rostească într'o afacere politică?

La 1 iun. se întoarce *Arion* dela palat, unde se dusese îndată după consiliu: «Regele va ceda, sunt convins; vrea să câştige timp pentru liniştea lui sufletească, sau pentru că astfel este dorinţa Antantei. Dacă e a doua ipoteză, urmează că Antanta începe iar să dicteze la noi. Aceasta nu se poate. Dacă e prima ipoteză, i se pot da 10—15 zile». — A văzut pe Stirbey, care este pentru amânare.

— La 7 iun. duc Regelui minuta memoriului său, pe care mi-o ceruse prin Catargiu şi o notă prin care îi cer un Consiliu de Coroană. — «Dar, îmi zice Regele, trebuie să-ţi spun că nu-mi voi schimba părerea». — «Foarte bine, Sire, dar atunci trebue să ştiţi lămurit pe cine vă puteţi sprijini». — Chestiunea este o chestiune interioară; ea trebuie rezolvată în afară de ori ce influenţă străină. Nu ştiu ceea ce Lafond şi Saint-Aulaire au putut face sau scrie zilele acestea, dar ştiu cà Germanii nici nu şi-au permis să puie vre-o chestiune, şi privitor la aceasta cred că se dau false in-

---

«Le Roi cédera, j'en suis persuadé; il veut gagner du temps pour sa paix intérieure ou bien parce que tel est le désir de l'Entente. Si c'est la seconde hypothèse, il s'ensuit que l'Eentente recommence à dicter chez nous. Ça ne se peut pas. Si cest la première hypothèse, on peut lui donner 10 ou 15 jours». Il a vu Stirbey, qui est pour l'ajournement.

— A 7/6 je porte au Roi la minute de son mémoire, qu'il m'avait fait demander par Catargi et une note par laquelle je lui demande un Conseil de Couronne. — «Mais — me dit-il — je dois vous dire que je ne changerai pas d'avis». — «Parfaitement, Sire, mais il faut que vous sachiez alors avec précision sur qui vous pouvez vous appuyer. La question est une question intérieure; elle doit être tranchée en dehors de tout influence étrangère. Je ne sais ce que Lafond et St.-Aulaire ont pu faire ou écrire ces jours-ci, mais je sais que les Allemands ne se sont pas même permis de poser une question et à ce sujet je crois qu'on donne des

formații, încercându-se să se acrediteze ideia unei intrigi germane. — *Regele* convine că într'adevăr nu este de crezut. — Insist asupra nevoiei părerilor contradictorii și controlate. — Dar atunci, zice *Regele*, un proces-verbal. — *Eu:* Tocmai ceia ce propun. — Schimb de vederi asupra persoanelor care ar putea fi invitate. — Nu generali : Regele e de acord. — La sfârșitul convorbirei : Și când ai voi să aibă loc consiliul ? — Cred peste două-trei zile. In mod vag se va spune că M. S. va avea astfel două sau trei zile pentru a lua puțin repaus.

Tonul decis al Regelui m'a impresionat. Cum el îmi spusese că Averescu și M. Cantacuzino declaraseră că se supun deciziunei ce va lua Regele, deși erau pentru îndepărtarea lui Carol, cred că speră să aibă un guvern din această parte. — Mai mult, s'a întins asupra importanței succeselor contra frontului bulgar, unde într'adevăr Franco-Sârbii au înfrânt grav pe Bulgari. Am vorbit de frontul turcesc, unde Englezii au trecut Iordanul și au bătut pe Turci, și am impresia că Regele vrea să câștige timp în chestiunea Prințului,

---

faux renseignements quand on essaye d'accréditer l'idée d'une intrigue allemande». — Le Roi convient que ce n'est pas vraisemblable. J'insiste sur le besoin d'avis contradictoires et contrôlés, — mais, alors, dit le Roi, un procès-verbal. — Moi: «Cest ce que je propose». Echange de vues sur les personnes qui pourraient être invitées. Pas les généraux : le Roi d'accord. En fin de conversation: Et quand voudriez-vous que le Conseil eût lieu? — Je pense dans 2—3 jours. Vaguement il est dit que S. M. aurait ainsi 2—3 jours pour prendre un peu de repos.

Le ton décidé du Roi m'a fait impression. Comme il m'a dit qu'Averescu et Michel Cantacuzène avaient déclaré se soumettre à la décision quelconque du Roi, quoiqu'ils fussent pour l'éloignement de Carol, je pense que de ce côté-là il espère avoir un gouvernement. — De plus, il s'est étendu sur l'importance des succès contre le front bulgare, où réellement les Franco-Serbes ont infligé une défaite grave aux Bulgares. Nous avons parlé du front turc, où les Anglais ont franchi le Jourdain et ont battu les Turcs et j'ai l'impression que le Roi veut gagner du temps dans la question

mai ales că conjecturile sunt mai bune pe teatrul războiului. Evident Regele e influențat de Antantă și Regina îl susține cu toată energia.

12/25 Septembrie. — Prefectul de poliție a vorbit cu Stirbey și acesta i-a confirmat faptul că adm. domeniilor procurase un cek de 200 mii franci asupra Londrei și că Prințul Carol luase acest cek. Regele îmi confirmase acest detaliu. Deci, întâmplare sau complicitate, Prințul avea mijloace financiare ca să ajungă pe un front de luptă. Tot *Nicoleanu* știe că în scrisoarea remisă Regelui la 2 Septembrie, Prințul Carol își dădea demisiunea și renunța la tron. Asupra punctului al doilea, nimic; dar asupra celui dintâi, îmi amintesc că Văitoianu, care a vorbit cu Prințul în timpul întoarcerei sale, mi-a spus în mod formal: «Dar el este demisionat; mi-a spus categoric că și-a dat demisia». Toate acestea, unite cu ținuta generală a Prințului, cum și scrisoarea d-rei Lambrino către mama sa, în care vorbea de proectele politice ale Prințului (scrisoare pe care am înapoiat-o lui Ciocârdia), ar dovedi că acest tânăr era hotărât într'adevăr

---

du Prince, surtout parce que les conjectures sont meilleures sur le théâtre de la guerre. Evidemment le Roi a des tuyaux du côté de l'Entente et la Reine le soutient de toute son énergie.

12/25 septembre. — Le préfet de police a causé avec Stirbey et a eu de lui la confirmation du fait que l'administration du Domaine avait procuré un chèque de 200.000 francs sur Londres et que le Prince Carol avait emporté ce chèque. — Le Roi m'avait confirmé cette particularité. Donc, hasard ou complicité, le Prince avait les moyens financiers pour arriver sur un front de combat.

Toujours Nicoleanu croit savoir que dans sa lettre remise au Roi le 2 septembre, le Prince Carol donnait sa démission et renonoçait au trône. Sur ce second point, néant; mais sur le premier je me rappelle que Văitoianu, qui a causé avec le Prince pendant le parcours de retour, m'a dit formellement: «Dar el este demisionat — mi-a spus formal că și-a dat demisia».

Tout ceci, joint à la tenue générale du Prince ainsi qu'à la lettre de M-lle Lambrino à sa mère parlant des buts politiques du Prince — lettre que j'ai rendue à Ciocardia — prouverait que réellement ce garçon comptait avoir son at-

să-şi aibă atitudinea lui politică specială. Impreunând toate aceste indicii, se găseşte un sens şi telegramei poliţiei din Bucureşti, care comunică că, după Dietz, Germanii ar voi să năvălească în Moldova spre a goni Dinastia şi a prinde pe Prinţ care e amestecat într'un complot cehoslovac.

De adăogat informaţia adusă lui Arion şi anume că Horstmann şi Demblin ar anunţa în mod public că se va trimite un ultimatum României, dacă nu se demobilizează în Basarabia.

— *Mitilineu* a fost convocat de Rege. El s'a exprimat cu tărie contra Prinţului. Lucru nou, Regele s'a declarat contra Consiliului de Coroană. Mai mult, ar fi insistat pentru un răgaz de 75 zile, egal cu închisoarea Prinţului. Conversaţiunea cu Stirbey, după audienţă, s'a învârtit asupra singurei chestiuni a amânărei soluţiunei. — Acelaş refren dilatoriu...

— Comunicatul lui *Averescu* pare foarte categoric. Cum se explică ceeace Regele a înţeles din convorbirea lui cu generalul? In memoriul său afirmă faptul că generalul primeşte orice soluţiune.

---

titude politique spéciale. En réunissant tous ces indices, on arrive à trouver un sens aussi au télégramme de police de Bucarest qui communique que, selon Dietz, les Allemands voudraient envahir la Moldavie pour chasser la dynastie et capturer le Prince qui a trempé dans un complot tchéquo-slovaque.

— A joindre le renseignement apporté à Arion, à savoir que Horstmann et Demblin annonceraient ouvertement qu'on enverra un ultimatum à la Roumanie si on ne démobilise pas en Bessarabie.

— Mitilineu a été convoqué par le Roi. Il s'est exprimé avec véhémence contre le Prince. Le Roi, chose nouvelle, s'est déclaré contre le Conseil de Couronne. De plus, il aurait insisté pour un délai de 75 jours égal à l'emprisonnement du Prince. — La conversation avec Stirbey suivant cette audience aurait roulé sur le seul point de l'ajournement de la solution...

Le même refrain dilatoire...

— Le communiqué Averescu paraît très catégorique. Comment expliquer ce que le Roi a recueilli dans sa conversation avec le général ? Dans son mémoire, il affirme le fait que le général accepte toute solution.

— *Catargiu* îmi cere pentru Rege consimţimântul de a se duce la Bicaz şi mai ales dorinţa să vorbească cu fiul său. Ii dau depeşa lui Dietz şi oarecare notiţe cari fac corp cu acuzaţiunea complotului cehoslovac.

Svilocosici *) venind să mă vadă pentru un permis vorbim de Prinţ: E categoric contra lui. Dar vorbim mai mult de frontul macedonean. Imi spune că Bulgarii îşi aruncă armele, că frontul lor e spart, că Prilep a fost luat şi că marşul general se îndreaptă spre Istip. Ştie că armata de pe frontul Albaniei se retrage ca să nu fie tăiată.

— Generalul *Iancovescu* mă interpelează la Senat în afacerea Prinţului. După el Prinţul trebue să părăsească locul de moştenitor. O spune foarte sincer; de altfel pedeapsa ce i s'a aplicat este ilegală, consiliile de război singure putând să dea mai mult de 60 zile închisoare. Prinţul este în cazul de a fi reformat.

Răspunsul meu este că pedepsele militare sunt acte de comandament şi că chestiunea politică va fi rezolvată în curând.

— Catargi me demande pour le Roi mon consentement à ce qu'il se rende à Bicaz et surtout le désir de causer avec son fils.

Je lui remets la dépêche de Dietz et certaines notices faisant corps avec l'accusation de complot tchécho-slovaque.

— Svilokossitch vient me voir pour un «Ausweis».—Nous causons du Prince: Il est catégoriquement contre lui. Mais nous causons surtout du front de Macédoine. Il me dit que les Bulgares jettent leurs armes, que leur front est rompu, que Prilep est pris et que la marche générale est sur Istip. Il a reçu l'information que l'armée qui se trouvait sur le front Albanie s'est mise en retraite pour ne pas être coupée.

— Le général Iancovescu m'interpelle au Sénat sur l'affaire du Prince. Pour lui, le Prince doit quitter sa place d'héritier. Il le dit très franchement; d'ailleurs, la peine qu'on lui a appliquée est illégale, les conseils de guerre seuls peuvent infliger plus de 60 jours de prison. Le Prince est en cas d'être mis en réforme. Ma réponse est que les punitions militaires sont actes de commandement et que la question politique sera résolue sous peu.

---

*) Consul al Serbiei.

13/26 Septembre. — Regele n'a putut pleca eri seară: automobilele regale n'aveau faruri. Azi dimineaţă a vorbit cu Nicoleanu: se pare că o lună de gândire e tot ce cere.

Interpelarea lui *Pătrăşcanu:* Vorbeşte de toate, cu multă stângăcie. Camera aplaudă, foarte ostilă în general Regeiui şi Prinţului. Incidente vii. Revoltă pentru iaptul că Brătianu a fost consultat. In răspunsul ce dau, las să se întrevadă soluţiunea mea. Când m'am urcat la tribună, aclamaţiuni puternice; când am vorbit de Rege, răceală. Calmez cu greu pe Mitescu, supărat că comisiunea de anchetă fusese învinuită de moliciune. Comisia hotărăşte să aresteze pe A. Constantinescu.

— *Brandenstein* ţine să mă vadă seara târziu; nelinişte la Bucureşti în privinţa chestiunei Prinţului şi a consultărei lui Brătianu; înaltul comandament ţine să mă asigure de tot concursul său.

14/27 Septembre. — Eri, *Nicoleanu,* după depoziţiunea unui dezertor austriac, mi-a dat numerile a patru regimente austriace care au refuzat să plece pe front: au trebuit să fie decimate. Astăzi *Bărbătescu* confirmă

13/26 septembre. — Le Roi n'a pu quitter hier soir: les autos royales n'avaient pas de phares. Le matin il a causé avec Nicoleanu: il semble qu'un mois de reflexion, c'est tout ce qu'il demande.

— Interpellation de Patraşcanu: il parle de tout, les pieds dans le plat. La Chambre applaudit. Très hostile en général au Roi et au Prince royal. Incidents chauds. Grande révolte de ce que Bratianu a été consulté. Dans ma réponse je laisse entrevoir ma solution. Quand j'ai paru à la tribune, salve d'acclamations; quand j'ai parlé du Roi, froideur. J'ai de la peine à calmer Mitescu, outré de ce que la Commission d'enquête avait été accusée de molesse. La Commission décide d'arrêter A. Constantinescu.

Brandenstein tient à me voir tard dans la soirée; inquiétude à Bucarest au sujet de la question du Prince et de la consultation de Bratianu; le Haut Commandement tient à m'assurer de tous son concours (chaud).

14/27 septembre. — Hier, Nicoleanu, d'après la déposition d'un déserteur autrichien, m'avait apporté les numéros de 4 régiments autrichiens qui ont réfusé de s'embarquer pour le front: on a dû les décimer. Aujourd'hui Barbatescu con-

vestea; dezertările sunt continue; zilele din urmă mai mult de 500 Austriaci au trecut la noi.

— Generalul Dabija a plimbat în mod triumfal la Orhei pe d-l Vintilă Brătianu cu Creangă. Ofiţerii superiori i-au făcut escortă.

— Scrisoare preţioasă dela Brandenstein: Horstmann scrie că «luptele din Macedonia au luat o întorsătură rea pentru Bulgari; se speră a se opri retragerea şi a se stabili o linie de rezistenţă». — Horstmann roagă să se întârzie veştile până la sosirea altora mai bune.. Aceasta confirmă că frontul e complect spart. Nu voi împiedeca de loc ştirile oficiale.

15/28 Septembre. — Plecând la Bicaz, chemat de M. S., generalul *Cristescu* mi-aduce raportul politic-militar pe care Regele a cerut ca şeful de Stat-Major să i-l trimeată săptămânal. El îmi spune: Partida e pierdută pentru Germani; înfrângerea bulgară e foarte gravă şi dacă aliaţii au trupe pentru a exploata ruperea frontului, pot ameninţa Sofia. Desigur va fi o ofensivă şi aiurea, probabil în Italia; dar este sigur că în acest mo-

---

firme la nouvelle; il y a des désertions continuelles; ces jours derniers plus de 500 Autrichiens chez nous.

— Le général Dabija a promené triomphalement à Orhei Vintila Bratianu et Creanga. Les officiers supérieurs lui ont fait escorte.

— Lettre précieuse de Brandenstein: Horstmann écrit: «Les luttes de Macédoine ont pris une tournure défavorable pour les Bulgares; on espère arriver à enrayer la retraite et à établir une ligne de résistance». Horstmann prie de retarder les nouvelles jusqu'à l'arrivée d'autres meilleures... C'est la confirmation que le front était absolument rompu.— Je ne mettrai aucune lisière aux nouvelles officielles.

15/28 septembre. — Comme je me rends à Bicaz appelé par S. M., le général Christescu m'apporte le rapport politico-militaire que le Roi a demandé que le Chef d'Etat-Major lui envoyât hebdomadairement. A cette occasion il m'a dit: «La partie est perdue pour les Allemands; la déroute bulgare est très grave et si les Serbo-Français ont des troupes pour exploiter leur rupture de front, il peuvent menacer Sofia. Il y aura pour sûr une offensive par ailleurs aussi, probablement Italie; mais il est tout indiqué maintenant qu'on porte un

ment se va da o lovitură în Champagne; aceasta e natural şi de altfel Foch e un mare general. Germanii au pierdut pretutindeni iniţiativa.

— In buletinul dela Nauen se spune că Malinoff a cerut un armistiţiu şi se dă numele celor trei delegaţi: ministrul de finanţe, un general şi Radeff. La Berlin Hintze a confirmat faptul în comisiunea Reichstagului, lăsând să se creadă că e neînţelegere între guvern şi Rege. Sobrania e convocată pentru 30.

Pe la ora 7 Gorski îmi spune, că după o telegramă trimisă lui Brandenstein, sunt până acum 80.000 prizonieri. După buletinul francez: urmărirea a atins Stiplie şi a ajuns la câţiva km. de Köpruli. Gravitatea situaţiei nu se mai poate ascunde.

— Telegrame îngrijitoare din Basarabia. Austriacii s'ar gândi să ia cu forţa linia noastră C. F. R. Târnovo-Bălţi. Cristescu şi Gorski îmi supun dispoziţiile ce-şi propun să ia şi pe care le-am aprobat: la nevoie, rezistenţă cu forţa.

17/30 Septembre. — La Rege ; semnătura hârtiilor ce

---

coup en Champagne; c'est naturel, et puis Foch est certainement un très grand général; les Allemands ont perdu partout l'initiative».

Dans le bulletin de Nauen il est dit que Malinoff a demandé un armistice et l'on donne les noms des trois délégués: Le ministre des finances, un général, et Radeff. A Berlin, Hintze a confirmé le fait à la Commission du Reichstag, en laissant présumer qu'il y a désaccord entre le gouvernement et le Roi. La Sobranié est convoquée pour le 30 (lundi).

Vers 7 heures, Gorsky me dit que, selon un télégramme envoyé à Brandenstein, il y a déjà 80.000 prisoniers. Selon le bulletin français, la poursuite a atteint Stiplie et est à quelques kilomètres de Köpruli. La gravité de la situation n'est plus à dissimuler.

— Télégrammes inquiétants de Bessarabie. Les Autrichiens songeraient à s'emparer de force de notre ligne de chemins de fer Tarnova-Balţi. Gorsky et Cristescu m'ont soumis les dispositions qu'il proposaient et que j'ai approuvées: résister par la force, au besoin.

16/29 septembre. — Chez le Roi. Signature coulante de

am adus. *Regele* îmi dă şi seria decretelor ce i se trimisese, cu o sigură menţiune că: Ghika schimbă tot în ministerul său.

Atingem subiectul Prinţului de Coroană. «Cari sunt dispoziţiunele M. V.? Nu am noi argumente şi nu vreau să repet pe toate cele ce am formulat contra Prinţului, pentru ca să nu jignesc pe M. V.». — «Nu sunt încă în măsură să mă pronunţ; n'am văzut încă pe Prinţ; Râmniceanu îmi scrie că Prinţul nu vrea să audă vorbind de divorţ, căci ar fi să recunoască actul, dar primeşte *posibilitatea anulărei*». — *Eu :* «Divorţul ar fi mai potrivit; anularea este puţin elegantă, dacă într'adevăr fata a dat totul». — *Regele :* «Când e interesul Statului, oare totdeauna eleganţa trebue să treacă în prima linie? La masa Regelui Eduard s'a trişat la joc... Şi câte căsătorii anulate în familiile regale!—*Eu :* De altfel nu ştiu nimic precis, dar când Prinţul era aşa de şovăitor (şedinţa de primire dela Senat) s'a petrecut ceva; era într'o stare de nedescris şi a spus surorei sale aceste cuvinte: «Am ceva să-mi reproşez». Cred că de atunci această per-

---

tout ce que j'ai apporté. Le Roi me donne aussi la série de décrets qu'on lui avait envoyés, avec la seule mention: «Ghika fait une table rase dans son ministère».

Le sujet Prince Royal est entamé. «Quelles sont les dispositions de Votre Majesté? Je n'ai pas de nouveaux arguments à donner et je ne veux pas répéter tous ceux que j'ai formulés contre le Prince pour ne pas blesser Votre Majesté». — «Je ne suis pas encore en mesure de me prononcer; je n'ai pas encore vu le Prince; Ramniceanu m'écrit que le Prince n'entend pas parler de divorce, car ce serait reconnaître l'acte, mais il envisage la possibilité de l'annulation». — «Le divorce serait plus convenable; l'annulation est peu élégante, si réellement la jeune personne a donné sa virginité». — Le Roi: «Quand il y a intrérêt d'Etat, est-ce toujours l'élégance qui doit passer en première ligne? A la table du Roi Edouard on a triché au jeu... Et combien d'unions annullées dans les familles royales?» — «D'ailleurs je ne sais rien de précis, mais lorsque le Prince était si défaillant (à la séance de réception du Sénat), il s'est passé quelque chose; il était dans un état indescriptible et il a dit à sa soeur ces quelques mots: «J'ai quelque chose à me reprocher». J'ai cru depuis que c'est alors qu'il avait fait de cette personne

soană era metresa lui». — Două ipoteze, după mine: 1) Exasperare sentimentală produsă de refuzul fetei de a fi a lui în afară de căsătorie; 2) Sau planuri politice de executat, căsătoria venind la întâmplare, în cursul executărei lor. — *Regele:* Da. Nu poate fi altceva. Planuri politice? Ştiu că Prinţul spusese prietenilor săi: Nu sunt iubit; simt că nu voi putea face nimic; îmi vine să plec. — *Eu:* Prinţul a afirmat că în scrisoarea din 2 Septembre îşi dăduse demisiunea. (Regele nu spune nimic, deci nu neagă). — *Regele* vorbeşte de sângele nelatin al Prinţului; Anglo-Saxonii se desvoltă mai târziu; cine ne spune că Carol nu se va deştepta şi nu-şi va arăta calităţile? — *Eu:* O ştiu, e teza d-lui Mişu. (Regele mirat că ştiu aceasta).

Concluzie: Regele va vedea pe fiul său, apoi îmi va comunica părerea lui. — Eu: Voi aştepta ordinele, dar recomand să nu se întârzie prea mult, pentru a nu se pierde beneficiul măsurei de luat dacă, după cum cred, e severă şi trebuincioasă.

Atunci Regele îmi povesteşte că Averescu a venit

---

sa maîtresse. — Deux hypothèses plausibles à mon sens: exaspération amoureuse, produite par le refus de la jeune personne de se donner hors mariage, — ou, plans politiques à exécuter, le mariage venu par hasard au cours de leur exécution». — Le Roi: «Oui, on ne peut voir autre chose. Plans politiques? Je sais que le Prince avait dit à ses amis: Je ne suis pas aimé; je sens que je ne pourrai rien faire; j'ai envie de m'en aller». — Moi: «Le Prince a affirmé que dans la lettre du 2 septembre il avait donné sa démission». (Le Roi n'a rien dit, donc pas de dénégation). Le Roi plaide le sang non latin du Prince; les Anglo-Saxons se développent plus tard; qui nous dit que Carol ne se reveillera pas et ne pourra pas montrer des qualité? — Moi: «Je sais; c'est la thèse de Mr. Misu». (Roi étonné que je le sache). — Conclusion: Le Roi verra son fils, puis me fera connaître ses sentiments. — Moi: «J'attendrai les ordres, mais je recommande de ne pas trop tarder pour ne pas perdre le bénéfice de la mesure à prendre, si elle, comme je crois, est sévère et nécessaire».

Là-dessus le Roi me raconte qu'Averescu est revenu le

să-l vadă iarăşi şi i-a spus că-şi menţine părerea ca Prinţul să fie înlăturat dela Tron, dar că va primi orice soluţiune pe care o va decide Regele. — Şi cu toate acestea, spune Regele, Averescu a dat comunicatul pe care îl ştiţi. Din cauza acestor palinodii, tocmai, am cerut şi cer încă un Consiliu de Coroană. — (Averescu a povestit Regelui toate intrigile amoroase ale Prinţului).

La dejun, întreaga familie binevoitoare; observasem dimineaţa că Principesa Elisabeta trecuse prin grădină, aplecându-şi pălăria pentru ca să nu mă vadă şi să mă salute. Regele fusese chemat la Regina înainte de a se coborâ la masă. — După masă, pe terasă, Regina, Regele, cu mine : suntem lăsaţi singuri. *Regina :* Am aflat că aţi consimţi să daţi lui Carol o şansă (?); ceiace se petrece, e foarte trist. — *Eu* fac o vagă declaraţie de compătimire pentru Regină şi pentru mamă. — *Regele* apoi : «Marghiloman, mi-ai făcut un mare serviciu, un foarte mare serviciu...» — *Eu:* «Nu mi-am făcut decât datoria...» — *Regele:* «Nu, şi o spun fără fraze,

---

voir et lui a dit qu'il maintenait son opinion que le Prince doit être écarté du trône, mais qu'il acceptera toute solution que le Roi décidera — et néanmoins, dit le Roi, Averescu donne le communiqué que vous savez!

— C'est à cause de ces palinodies que j'ai demandé et que je demande un Conseil de Couronne. — (Averescu a raconté au Roi toutes les intrigues amoureuses du Prince.

A déjeuner, toute la famille aimable; j'avais remarqué, le matin, que la Princesse Elisabeth avait traversé la pelouse inclinant son chapeau pour ne pas me voir et me saluer. Le Roi avait été appelé chez la Reine avant de descendre à table. — Après déjeuner, sur la terrasse, le Roi, la Reine, moi : on fait le vide. La Reine : «J'ai appris que vous consentiez à accorder à Carol une chance (?). C'est très douloureux ce qui se passe». — Moi: Vagues déclarations de compassion pour la Reine et la Mère. — Le Roi aussitôt : «Marghiloman, vous nous avez rendu un grand service, un très grand service...» — Moi : «Je n'ai fait que mon devoir...» — Le Roi : «Non — et je le dis, sans phrases, comme je le

după cum simt. Trebuie să urmezi a ne face serviciu! Timpurile sunt foarte grele...» — Vorbim de Bulgaria şi de frontul occidental: trebue câştigat timp; unde am fi astăzi dacă aşi fi fost ascultat? Dar ceiace s'a făcut, s'a făcut. — *Regele:* Să căutăm a câştiga timp şi a întârzia ratificarea. — *Eu:* Numai să avem înţelepciunea de a tăcea.

Impresiunea generală... Eventualitatea retragerei mele e prevăzută — şi Regele trebuie să-şi aibă soluţiunea. A câştiga timp faţă de chestiunea internaţională e dorinţa cea mai scumpă a Regelui; chestiunea Prinţului îl preocupă mai mult ca chestiune de familie. (Mi-a arătat o scrisoare a generalului Schina, unchiul tinerei d-ne, scrisă soţiei sale, prin care familia L. e tratată de intrigantă josnică).

17/30 Septembre. — E vorba de arestarea lui Constantinescu. Mitescu n'a voit să-i ia interogatoriul, fiindcă «vechiu prieten», şi a delegat pe Ionescu-Clejani. A lăsat note pentru un raport de făcut Camerei. Am sfătuit pe Clejani şi Emil Cerkez, Murgăşeanu şi Miclescu,

---

sens. Vous devez continuer de nous rendre service! Les temps sont très critiques...» — Là-dessus on parle Bulgarie et front occidental: il faut gagner du temps.... Moi: «Où serions-nous aujourd'hui si on m'avait ecouté? Mais ce qui est fait, est fait». — Le Roi: Tachons de gagner du temps et de retarder la ratification. — Moi: «Pourvu qu'on ait la sagesse de se taire».

Mon impression générale: l'éventualité de ma retraite est prévue et le Roi doit avoir sa solution; gagner du temps vis-à-vis de la question internationale est le plus cher désir du Roi; la question du Prince lui est toute à coeur surtout comme question de famille. (Il m'a montré une lettre du général Schina, oncle de la jeune personne, écrite à sa femme, dans laquelle la famille Lambrino est traitée de vil intrigante «produit d'un.....!!»).

17/30 septembre. — On agite la question arrestation de Constantinescu. — Mitescu n'a pas voulu prendre son interrogatoire parce que «ancien ami» et a délégué Ionescu-Clejani. Il a laissé des notes pour un rapport à faire à la Chambre. J'ai conseillé à Clejani et Emile Cerchez, Murga-

singuri prezenți, să pregătească mai bine lucrul pentru Miercuri.

La 7 ore, Stârcea din partea Regelui mă întreabă dacă nu cred acum că arestarea lui Constantinescu, văzând împrejurările din afară, ar fi rău interpretată.

— Autoritățile germane publică extracte din presa lor, afirmând că Germanii au luat măsuri în Bulgaria, că retragerea e oprită, că Sofia rămâne credincioasă ca și Regele, etc. — Frontul de apus e de asemenea într'una sub presiune, din Flandra până în Argonne.

18 Septembre (1 Octombre). — Corteanu, întors din București, îmi comunică în scris convorbirea sa cu Horstmann. El i-a făcut reproșuri asupra atitudinei Germaniei și asupra cuvintelor lui Hintze contra guvernului meu. Horstmann a deschis perspectiva unei înapoieri a Dobrogei, — dacă e dovedit că Bulgarii au trădat, — și a anunțat concesiuni pentru granița Mărășești, dacă ratificăm curând.

— La Consiliu, am supus toate chestiunile ce avem cu Germanii și Arion a făcut raportul său. Germanii nu

---

sanu et Miclescu, les seuls présents, de mieux préparer la chose et cela pour mercredi.

— A 7 h., Stircea, de la part du Roi : si je ne crois pas maintenant que l'arrestation de Constantinescu, vu les circonstances du dehors, serait mal interprétée ?

Les autorités allemandes donnent de nombreux extraits de leur presse affirmant que les Allemands ont pris leurs mesures en Bulgarie, que la retraite est enrayée, que Sofia reste fidèle ainsi que le Roi, etc. Mais les télégrammes sont mauvais pour leur thèse; le front Ouest est aussi constamment sous pression depuis les Flandres jusqu'à l'Argonne.

18 septembre (1-er octobre). — Corteanu revient de Bucarest. Il m'a mis par écrit sa conversation avec Horstmann. Il a fait des reproches sur l'attitude de l'Allemagne, sur les paroles de Hintze contre mon gouvernement, etc. Horstmann a ouvert la perspective d'un retour de la Dobrogea — s'il est prouvé que les Bulgares ont trahi — et annoncé des concessions pour la frontière Marasesti, pourvu que nous ratifions.

— Au Conseil j'ai soumis toutes les questions que nous avons avec les Allemands et Arion a fait son rapport. Les

admit nici o schimbare şi, dacă guvernul Marghiloman cade, vor năvăli în Moldova. Ei voesc ca Regele să o ştie.

Regulez cu miniştrii chestiunea liniei ferate Ocnitza-Ribnia; răspunsul de dat în afacerea satului Paris (Bas.); răspunsul de dat pentru ratificare, punând înainte că cer în prealabil regularea nesuferitei graniţe dela Mărăşeşti şi a convenţiunei provizorie pe care ne-a scos-o la iveală Kavelmacher-Mircescu.

Asupra ratificărilor: Arion crede că trebue făcute fără întârziere; în schimb speră că ni se va permite să ocupăm Dobrogea: o perspectivă nesigură ce i-a fost trecută prin faţa ochilor. — Feld îmi reportează de asemenea ecourile presei germane: «Dobrogea poate să revie în braţele dv.».

Consiliul, tot unanim în chestiunea Prinţului, — am comunicat întrevederea mea cu Regele, — admite să fie lăsat pe planul al doilea pentru moment. — Insistenţă mare ca să merg la Bucureşti pentru a lua contact cu Germanii.

Allemands n'admettent aucun changement et si le gouvernement Marghiloman tombe, ils envahirons (!) la Moldavie. Il veulent que le Roi le sache bien.

Je règle avec les ministres la ligne à suivre pour le chemin de fer Ocnitza-Rybnia ; la réponse à donner dans l'affaire du village Paris-Ackermann ; la réponse à donner pour les ratifications, ayant mis en avant que je demande au préalable le réglement de la frontière odieuse de Marasesti et la convention provisoire qu'on nous a sortie Kavelmacher-Mircescu.

Sur les ratifications: Arion pense qu'il faut la faire sans retard, gage d'amitié qu'on nous demande ; par contre il espère qu'on nous permettra d'occuper la Dobrogea : une vague perspective qu'on a fait luire à ses yeux.

Feld, journaliste, me rapporte aussi les échos de la presse allemande: «la Dobrogea peut retomber dans vos bras».

Le Conseil, toujours unanime sur la question du Prince — j'ai fait le rapport de mon entrevue avec le Roi — admet de la laisser au second plan pour le quart d'heure. — Grande insistance pour que j'aille à Bucarest prendre contact avec les Allemands.

Depeşă de la Jean Carp din Bucureşti: «După informaţiunile diviziunei politice germane, armata bulgară în plină disoluţiune, afară de aripa dreaptă, care este încadrată de trupe austro-germane şi rezistă. Mişcare revoluţionară cu caracter bolşevist în toată ţara. La Sofia trupele austro-germane în luptă cu trupele bulgare răzvrătite».

Arion ştie de la Horstmann că s'a pierdut încrederea în Regele Ferdinand al Bulgariei.

Comunicatele anunţă că armistiţiul este încheiat între generalul Franchet d'Esperay şi delegaţii bulgari. Sobrania s'a întrunit la 30 Septembre şi a fost prorogată.

Două note dela Siguranţă asupra refuzului unei brigade austriace din Ucraina de a merge pe front şi asupra plecărei din Odessa a flotei austriace.

Toată operaţia bulgară a ţinut dela 22 la 26 Sept. A fost de sigur o înţelegere secretă preparată de ministrul Statelor-Unite cari nu sunt în războiu cu Bulgaria. Consulul Americei a acompaniat delegaţiunea la

---

— Dépêche de Jean Carp de Bucarest: «După informaţiunile diviziunei politice germane, armata bulgară în plină disoluţiune. afară de aripa dreaptă, care este încadrată de trupe austro-germane şi rezistă. Mişcare revoluţionară cu caracter bolşevist în toată ţara. La Sofia trupele austro-germane în luptă cu trupele bulgare răsvrătite». (No. 1526 1/10).

Arion tient de Horstmann qu'on n'a plus confiance dans le Roi Ferdinand de Bulgarie.

Les communiqués annoncent que l'armistice est conclu entre le général Franchet d'Esperay et les délégués bulgares.

La Sobranié s'est réunie le 30 septembre et a été de suite prorogée. (Trans-Ocean).

Au dossier deux notes de la Sûreté sur le refus d'une brigade autrichienne de l'Ukraine de se rendre au front et sur le départ d'Odessa de la flotte autrichienne.

Toute l'opération bulgare a duré du 22 au 26 septembre n. s.

Il y a eu certainement entente secrète préparée par le ministre des Etats-Unis, qui ne sont pas en guerre avec la Bulgarie. Le consul a accompagné la délégation à Salonique.

Salonic. In condiţiile armistiţiului se prevede că Germanii vor părăsi Bulgaria în patru săptămâni.

20 Sept. (3 Oct.). — Mă duc să văd pe Rege, în automobil, pentru ca apoi să plec de la Piatra la Bucureşti. Sosit 7 ore. Prânzesc la Bicaz; Familia Regală bine dispusă. Regina nu prânzeşte. — *Regele* îmi citeşte un lung memoriu — scris de femeie — în care îmi arată oarecare condiţii de îndeplinit înainte de ratificare. Cine i-a redactat-o ? Fac să se observe că toate punctele sunt de mult în studiu şi cele mai multe regulate. Vorbeşte de evacuarea capitalei, în termeni care implică că el ar veni la Bucureşti chiar înainte ca Germanii să părăsească ţara. —Ating chestiunea: oferirea eventuală a Dobrogei. — Un moment de reflexiune, apoi: Da, trebue primită; ocupaţiunea ar fi bună, dar fără altă obligaţie. — Eu: Desigur, dar odată ce e a noastră, o apărăm contra ori cui. — Regele: De acord. — Intreb dacă n'a văzut pe Prinţ? — Da, şi i-am vorbit ca tată. Işi recunoaşte greşeala şi e dispus să primească desfacerea căsătoriei sale, însă nu ştie numai dacă trebuie să recurgă la anulare

---

Dans les conditions de l'armistice il y a que les Allemands quitteront dans les 4 semaines la Bulgarie.

20 septembre (3 octobre). — Je vais voir le Roi, en auto, pour ensuite partir de Piatra pour Bucarest. Arrivé 7 h. Je dîne à Bicaz; la famille royale de bonne humeur. La Reine ne dîne pas. Le Roi me lit un long mémoire — écriture feminine — dans lequel il me dit certaines conditions qui devraient être remplies avant la ratification. Qui le lui a rédigé? — Je fais remarquer que tous les points sont depuis longtemps à l'étude et la plupart déjà réglés. Il parle de l'évacuation de la capitale dans des termes qui impliquent qu'il y viendrait même avant que les Allemands aient quitté le reste du pays. — J'attaque la question : Offre eventuelle de la Dobrogea. Une minute, il refléchit ; puis : «Oui : il faut accepter; l'occupation serait bonne, mais sans autre engagement». — Moi: «Evidemment, mais nous appartenant, nous la défendons contre qui que ce soit». — Le Roi : «D'accord».

Je demande s'il a vu le Prince. «Oui, et je lui ai parlé en père. Il reconnaît sa faute et il est disposé à accepter la dissolution de son mariage ; seulement il ne sait pas s'il doit recourir à l'annulation ou au divorce. Il m'a remis

sau la divorț. Mi-a dat o scrisoare pentru d-ra Lambrino, făcându-i cunoscut intențiunea sa. — Sunt uluit. Mă mulțumesc să declar că un divorț e mai potrivit decât anularea...

21 Sept. (4 Oct.).—*București*.—Prințul Max de Baden este cancelar; Scheidemann și Groeber sunt în minister; cei doi socialiști n'au portofoliu, dar vor forma cu cancelarul, vice-cancelarul și ministrul de externe consiliul restrâns, care va guverna. Nu se poate democratiza mai mult decât atât. Impăratul se arată din nou foarte mlădios. Un Prinț de casă domnitoare cu socialiștii în plin guvern parlamentar...

— Mare ușurare la Germani, văzând că am sosit. Horstmann îmi spune: Se credea Moldova gata să pornească în războiu și se bănuia că nu vreau să mai ratific. De la primul contact îmi mențin intenția mea, dar vorbesc de Dobrogea.

22 (Sept. (5 Oct.).—Ca rezultat al întrevederei noastre de eri, *Horstmann* îmi aduce declarațiunea verbală: Germania nu se va opune ca Dobrogea veche să fie îna-

---

une lettre pour M-lle Lambrino, lui annonçant son intention».
J'en suis estomaqué. Je me borne à déclarer qu'un divorce est plus convenable que l'annulation.

21 septembre (4 oct.). — *Bucarest*. — Le Prince Max de Baden est chancelier: on prend Scheidemann et Groeber dans le ministère; les deux socialistes n'ont pas de portefeuille, mais feront, avec le chanchelier, le vice-chancelier et le ministre des affaires étrangères, le conseil restreint qui gouvernera. Impossible de se démocratiser plus que cela. l'Empereur montre de nouveau sa très grande souplesse. Un Prince regnant avec les socialistes pour rentrer en plein gouvernement parlamentaire!

Grand soulagement chez les Allemands de me voir arriver et Horstmann me le dit de suite: on croyait la Moldavie prête à partir en guerre et on supposait que je ne voulais plus ratifier.— Dès le premier contact je maintiens mon intention, mais je parle de la Dobrogea.

22 septembre (5 oct.).— *Bucarest*— Horstmann, comme résultat de notre entretien d'hier, m'apporte la déclaration verbale: l'Allemagne ne s'opposera pas à ce que la Dobrogea ancienne

poiată, la pace, României.—Fac să se observe că în momentul actual e cam puţin. Se voeşte un guvern Marghiloman tare, după ce a fost atacat şi după ce i s'a făcut toate greutăţile, ba chiar a fost neliniştit şi pentru Basarabia, cum a făcut Hintze în ultimul discurs, — şi nu se face măcar gestul, care *silit* va fi făcut mai târziu. — El convine că într'adevăr nu s'a făcut destul. In ce priveşte evacuarea Capitalei, crede că afacerea trebuie tratată la Berlin.

— *Demblin:* Mai reţinut de cât Horstmann în chestia Dobrogei, — ar voi mai ales să nu se vorbească înainte de ratificări. Cât despre Capitală, reamintesc cele spuse de Czernin şi de Burian; trebuie să fiu ajutat ca să o am. Pledez raţiunile politice şi declar că la 15 Noembrie mă demit dacă nu o am.

— La cererea lui Horstmann primesc pe un reporter dela «Berliner Tagblatt», care trebuie să dea, mai ales la Berlin, impresiunea că aici totul e liniştit şi că nu părăsesc ratificarea.

— Sâmbătă ora 7 jum. prânz la *Mareşalul*, cu Arion, Antipa, Tzigara. Foarte, foarte binevoitori. Mareşalul foarte necăjit contra Austriacilor: a arătat lui Arion

---

soit à la paix rendue à la Roumanie. Je fais remarquer qu'au point de vue actualité, c'est peu; on veut un gouvernement Marghiloman fort, après avoir tapé sur lui et lui avoir fait toutes les difficultés et avoir été jusqu'à l'inquiéter pour sa Bessarabie, comme l'a fait Hintze dans son dernier discours, et on ne fait même pas le geste qu'on sera forcé de faire plus tard. Il convient que c'est pas assez! Pour l'évacuation de la Capitale, il croit que c'est à Berlin qu'il faut traiter l'affaire.

— Demblin: plus de réticence que Horstmann dans l'affaire de la Dobrogea, — il voudrait surtout ne pas en parler avant les ratifications. Quand à la Capitale, je rappelle les engagements de Czernin et de Burian et il doivent m'aider à l'avoir. Je plaide les raisons politiques, mais surtout je déclare: le 15 novembre je me démets si je ne l'ai pas.

— Sur demande de Horstmann, je reçois un reporter, qui surtout doit donner à Berlin l'impression que tout est en paix ici et que je n'abandonne pas la ratification.

— Samedi 7½ du soir. Dîner chez le Maréchal avec Arion, Antipa et Tzigara; on est très, très aimables; le Maréchal très monté contre les Autrichiens; il a laissé voir a Arion

reaua sa dispoziție contra lui Demblin. Se împlinesc doi ani din noaptea când a început trecerea Dunărei!— Mareșalul nu ezită să-mi spuie că Dobrogea trebuie să ne fie înapoiată; sunt opt zile de când a telegrafiat despre aceasta Impăratului.

Horstmann mă interesează că Hintze n'a rămas și că Soelf e numit la afacerile străine, având ca sub-secretar pe socialistul David. Se va răspunde notei curtenitoare a Engliterei, primind de bază propunerile Wilson, și chiar se vor mulțumi cu un referendum pentru Alsacia-Lorena. — Este prăbușirea, și cu toate astea, în acest cerc de ofițeri, nu par de loc mișcați...

23 Sept. (6 Oct.).—*București.*—Ordinele date de unele autorități dovedesc zăpăceala în care chestiunile bulgare au aruncat pe Germani. *Prefectul* de Ilfov îmi arată raportul primarului dela Chiselet: Conform ordinelor poliției germane s'a cerut țăranilor din plasa Oltenița să se armeze cu furci securi, ciomege, ca să apere malul Dunărei de Bulgari. De altfel, în Pasag. Imobiliara e ca o cursă de șoareci: pe hărți se însearmnă liniile

---

sa mauvaise humeur contre Demblin. C'est l'anniversaire à deux ans de la nuit où a commencé le passage du Danube. Le Maréchal n'hésite pas à me déclarer que la Dobrogea doit nous être rendue; il y a déjà 8 jours qu'il l'a télégraphié à l'Empereur.

Horstmann m'annonce que Hintze n'est pas resté et que Soelf est nommé ministre affaires étrangères avec le socialiste David comme sous-secrétaire.

On répondra à la note courtoise de l'Angleterre en acceptant pour base les propositions de Wilson et même on se contentera d'un référendum pour l'Alsace-Lorraine. C'est l'écroulement et on ne semble pas ému du tout dans ce cercle d'officiers.

23 septembre (6 oct.). — *Bucarest.* — Les ordres donnés par certaines autorités prouvent le désarroi dans lequel les affaires bulgares ont jeté les Allemands.

Le préfet d'Ilfov me montre le rapport du maire de Kisselet: selon les ordres de la police allemande dans le département d'Oltenitza, on a demandé aux paysans de s'armer de fourches, de traches et de gourdins pour garder la rive du Danube contre les Bulgares! D'ailleurs, au Passage Immobilier il y a comme une souricière: sur les cartes on trace des lig-

frontului de Vest şi dacă retragerea lor dă loc la observaţii cu voce tare, vorbitorul e îndată arestat. — Abuzurile evreilor, întrebuinţaţi la toate exploatările germane, nu mai încetează : Indată ce li se refuză ceva de populaţie, fac să plouă amenzile pe comune; de pildă Fierbinţii, pe nedrept amendat. Prefectul adaogă că un ovrei Gutmann, din propria lui autoritate a ridicat căruţele distribuite de el lui Goleşteanu. Prefectul consideră ca foarte periculos sistemul de a înarma populaţia «contra Bulgarilor», în Ilfov un mare număr de sate fiind locuite de Bulgari.

Semn al vremurilor: Bulgarii au evacuat căminul instalat de ei şi Capşa îşi redeschide uşile.

— Gazetele dau textul notei austriace cerând armistiţiul şi propunând pacea pe baza programului Wilson — cele 14 puncte din mesajul său la Congresul dela 8 Ianuarie 1918, complectat prin două discursuri dintre care unul acela dela 27 Septembre. — Nota austriacă e transmisă prin Stockolm lui Wilson. Nota germană, aproape la fel, e trimisă mai târziu de cancelar guvernului elveţian pentru a fi transmisă lui Wilson. In mod

---

nes du front Ouest et si leur recul donne lieu à des reflexions à haute voix, de suite le malveillant est coffré. — Les abus des juifs, commis à toutes les exploitations allemandes, ne font pas relâche: dès qu'ils ont un refus de la part de la population, ils font pleuvoir les amendes sur les communes, ex. Ferbinti, injustement frappé. Le préfet d'Ilfov ajoute que un juif, Gutmann, de sa propre autorité a enlevé les charrues distribuées par lui à Golesteanu. Le préfet considère très dangereux le système d'armer la population contre «les Bulgares», un grand nombre de villages étant, en Ilfov, peuplés de Bulgares.

— Signe des temps: les Bulgares ont evaqué le «home» installé par eux et Capşa rouvre ses portes!

— Les journaux donnent le texte de la note autrichienne demandant l'armistice et offrant la paix sur base du programme Wilson—14 points de son message au Congrès du 8 janvier 1918, complétés par deux discours dont celui du 27 septembre. — La note autrichienne est transmise par Stockholm à Wilson. La note allemande, à peu près identique, postérieure, est envoyée par le chanchelier Max de Baden au gouvernement suisse pour être transmise à Wilson.

concomitent apare şi declaraţiunea noului guvern german, declarând Alsacia-Lorena ca Stat federal autonom. — Horstmann spune că se vor mulţumi chiar cu un referendum, şi că tratatele încheiate nu pot fi privite ca o piedică pentru pace. (Deci admiterea revizuirei eventuale).

— Examinarea tuturor convenţiunilor relative la ratificare cere o muncă încordată. Stau toată ziua cu Antipa, Arion, Marian, studiind chestiunea C. F. R. etc., şi cer amânarea conferinţei ce trebuia să aibă loc mâine pentru vagoanele germane.

— Mi se telegrafiază că Saint-Aulaire şi Barclay au depus cărţile lor la închisoarea în care A. Constantinescu a fost depus Vineri.

24 Sept. (7 Oct.). — De vreme, dimineaţa, *Horstmann*, care aşteaptă în salon... foarte neliniştit. Dacă am amânat conferinţa, înseamnă că nu mai vreau să ratific. Pacea va fi refăcută e mai mult ca sigur, dar se poate distruge tot lucrul făcut de atâta vreme? Germania învinsă rămâne ori cum un Stat mare: se poate să ne

---

D'une façon concomitante apparaît aussi la déclaration du nouveau gouvernement allemand, déclarant entre autres que l'Alsace-Lorraine est déclarée Etat fédéral autonome. — Horstmann dit qu'on se contentera même d'un référendum!— et que les traités déjà conclus ne peuvent être considérés comme un empêchement pour la paix.— (Donc révision eventuelle admise).

— Le travail d'examen de toutes les conventions relatives à la ratification demandent un travail intense. J'y emploie toute la journée avec Antipa, Marian, C. Arion, les chemins de fer, etc., — je demande l'ajournement de la conférence que nous devions avoir demain matin pour les wagons allemands.

— On me télégraphie que St.-Aulaire et Barclay ont été déposer leurs cartes à la prison où Al. Constantinescu a été écroué vendredi.

24 septembre (7 oct.). — De bonne heure Horstmann, qui m'attend au salon..... très inquiet. Si j'ai remis la conférence, c'est que je ne veux plus ratifier. La paix sera revisée, c'est plus que certain, mais peut-on détruire tout le travail fait depuis si longtemps? L'Allemagne vaincue reste néamoins un grand Etat: peut-on à tout jamais se mettre au nombre

așezăm pentru totdeauna printre inimicii ei? Ii e frică, că Arion și cu mine fiind lipsă, să nu fie dăscălit Regele și Moldova să facă vre-o prostie. — Il liniștesc, dar îi spun îndată că sunt fără putere, dacă nu se curmă chestiunea Dobrogei și că trebue, în afară de celelalte chestiuni pendinte, să se reguleze aceea a petrolului refuzat populațiunei, și să se fixeze durata ocupațiunei. H. spune că vor pieri până la unul, dar nu se va lăsa România, dacă ea se declară vrășmașă. — Ii repet că nu e nimic de făcut, deși țara a fost tratată fără generozitate. — In toate, el este de o culanță extraordinară! In mod retrospectiv: greșeala mare de a nu se fi făcut pacea când eram în culmea victoriilor noastre, primăvara aceasta, dar totdeauna din cauza «Alt-Deutsch», cari voiau cucerirea pământului. Din Rusia nu se va păstra nimic: politica noastră în viitor este să ne punem bine cu ea. (Hentsch altădată îmi spusese: ce greșală că ne-am certat cu Rusia; am fi trebuit, în mod natural, să mergem cu ea)...

Vorbim iar de Dobrogea: A fost la Demblin pentru a grăbi soluțiunea și dela Berlin s'a vorbit la Viena

de ses ennemis? Il a peur que Arion et moi absents, on ne circonvienne le Roi et que la Moldavie ne fasse une bêtise. — Je le rassure, mais j'indique de suite que je suis sans force si on ne tranche pas la question de la Dobrogea et que l'on doit, en dehors des autres questions pendantes, régler le pétrole qu'on refuse à la population et fixer la durée maxima de l'occupation. — Horstmann insiste qu'on se fera tuer jusqu'au dernier homme, mais qu'on ne lâchera pas la Roumanie si elle se déclare ennemie. — Je lui répète qu'il n'y a rien à craindre, malgré qu'on l'ait traitée sans générosité. — Il y est en tout d'une coulance extraordinaire!

Retrospectivement: grande faute de n'avoir pas fait la paix quand nous étions à l'apogée de nos victoires, au printemps de cette année, mais toujours ces «Alt-Deutsch» qui voulaient la conquête de la terre. On ne gardera rien de la pour accélerer la solution et Berlin a causé avec Vienne pour Russie: notre politique future c'est de bien nous mettre avec elle. (Hentsch, dans le temps m'avait dit: qu'elle faute de nous être brouillés avec la Russie; nous aurions dûs naturellement marcher avec eux...).

— Nous recausons de la Dobrogea: Il a été chez Demblin pour accélerer la solution et Berlin a causé avec Vienne pour

pentru a se face presiune. «Forma e greu de găsit, căci nu suntem încă în războiu cu Bulgaria, devenită neutră». — *Eu:* Desigur Austriei îi e frică să creeze un precedent din cauza graniţelor cu România... — El: Noi v'am susţinut totdeauna în această chestiune. In ce priveşte propunerile de armistiţiu, a trebuit să urmăm Austria, altminteri era defecţiunea unui aliat şi pierdeam şi Turcia. Horstmann manifestă dorinţa de a găsi ceva pentru a angaja în mod public, în beneficiul guvernului meu, chestiunea Dobrogei. Trebuie tăiat drumul Brătienilor fără de care va fi războiu pentru totdeauna cu Germania.

— Primesc în sfârşit cifrul şi pot să citesc telegrama pe care Regele mi-a trimis-o Sâmbătă seara. — Imi cere punerea în libertate a lui Constantinescu pentru 1 Octombre s. v. şi «să evitaţi nu numai ori ce angajament nou, dar şi ori ce negociere relativ la modificări ale clauzelor tratatului deja încheiat, care, în situaţia excesiv de frământată a orei prezente, rămâne singura bază sigură pentru relaţiunile noastre cu Puterile Centrale, fără riscul de a creia pentru ziua de astăzi sau de mâine noi dificultăţi cu alte puteri». — (Regelui de si-

---

faire pression. «La forme est difficile à trouver, car on n'est pas encore en guerre avec la Bulgarie, devenue neutre». — Moi: «Evidemment, l'Autriche a peur de créer un précédent. rapport à ces frontières roumaines...» Lui: «Nous vous avons toujours soutenus dans cette question. — Pour les proposition armistice, nous avons dû suivre l'Autriche; sans cela c'était la défection de l'allié et nous perdions aussi la Turquie». — Il manifeste le désir de trouver quelque chose pour engager publiquement. au bénéfice de mon gouvernement. la question de la Dobrogea. On doit barrer la route aux Bratianu. sans quoi c'est la guerre à tout jamais avec l'Allemagne.

— Je reçois enfin mon chiffre et puis lire le télégramme que le Roi m'a envoyé samedi soir. Il me demande la mise en liberté de Constantinescu pour le 1-er octobre et: «Să evitaţi nu numai orice angajament nou, dar şi ori şi ce negociere relativ la modificări ale clauzelor tratatului deja încheiat, care, în situaţiunea excesiv de frământată a orei prezente, rămâne singura bază sigură pentru relaţiunile noastre cu Puterile Centrale, fără riscul de a crea pentru ziua de astăzi sau de mâine noui dificultăţi cu alte puteri».

gur îi e frică ca să nu închei o alianță! Mă crede tot aşa de orb ca Brătianu...) .

— *Horstmann* vine iar la 6 ore. — A avut o lungă convorbire cu Arion, care a insistat mult asupra Dobrogei. Ar vrea să ajungă la ceva, dar nu ştie cum: Să facă Brandenstein o declarație Regelui? Să se facă astfel încât această declarație să fie cunoscută de oamenii politici? Să declare Brandenstein că nu se poate schimba guvernul Marghiloman, căruia singur i-s'ar face această declarațiune? — Arion a primit declarațiunea; eu însă îi spun lămurit că lucrul acesta e cu neputință: chestiune internă în care n'are cine să intervină. Pentru fondul însuşi chestiunei, spun : Dv. primiți în principiu ca tratatul din Bucureşti să poată fi modificat în partea teritorială; Bulgaria nu ratifică, dar sunteți trei cari ratificați şi cari n'ați luat Dobrogea de cât pentru Bulgaria; declarați dar că renunțați la ea ; îmi ajunge o declarație de guvernământ. — Horstmann: Dar ceia ce v'am făcut alaltăeri *este o declarație de guvernământ.* Dar Regele? V'a telegrafiat ; s'ar putea şti ce ?—Eu : Nimic mai uşor. — Şi-i citesc telegrama.—Horstmann e aproape nebun de

---

— (Le Roi évidemment a peur que je ne conclue une alliance. Il me croit aussi aveugle que Bratianu....).

— Horstmann revient vers 6 h. Il a eu un long entretien avec Arion, qui a beaucoup insisté sur la Dobrogea. Il voudrait aboutir et ne sait comment : que Brandenstein fasse une déclaration au Roi? Qu'on s'arrage à ce que cette déclaration soit connue des hommes politiques? Que Brandenstein déclare que l'on ne peut changer le gouvernement Marghiloman, à qui seulement on fera cette déclaration? Arion a accepté cette déclaration. Je déclare net que ceci est impossible: une question intérieure dans laquelle il n'ont pas à intervenir. Pour le fond même, je dis: «Vous acceptez en principe que le traité de Bucarest puisse être modifié dans sa partie territoriale; la Bulgarie ne ratifie pas; vous êtes trois qui ratifiez et qui n'avez pris la Dobrogea que pour la Bulgarie; déclarez que vous y renoncez ; il me suffira d'une «déclaration de gouvernement». — Horstmann: «Mais celle que je vous ait faite avant-hier est une déclaration de gouvernement». — Toujours Horstmann: «Et le Roi? Il vous a télé-

bucurie: «Dar ce lucru înțelept! Am să o spun la Berlin. Regele e într'adevăr un înțelept...» — Eu: V'am spus totdeauna că nu mai umblă după aventuri și că e un om de treabă. — Horstmann a plecat ca un om căruia i s'a ridicat o mare greutate depe conștiință.

El a spus secretarilor: nimeni nu crede că armistițiul va fi primit; se va cere evacuarea Franței, ceia ce nu se poate, iar războiul va merge înainte.

Pentru evacuarea Bucureștiului, Horstmann ar voi să amâne soluțiunea. Ii repet că la 15 Noembre sunt demisionat, dacă Bucureștiul nu e evacuat. Va telegrafia îndată. — «Pe scurt, zice el, dacă anunțați țărei că Dobrogea vi se înapoiază, că țara va fi evacuată la pacea generală și că înainte de 15 Noembrie capitala va fi liberă, va fi un mare succes».

25 Sept. (8 Oct.). — Demblin vine numai ca să-mi spue că avem declarațiunea germană. Ar trebui să ne mulțumim cu ea. Burian declară că atât timp cât situația militară cu Bulgaria nu va fi regulată, nu poate să ia o

---

grafié — est-ce possible de savoir quoi?» — Moi: «Rien de plus facile» et je lui lis le télégramme. — Il est presque fou de joie: «Mais comme c'est sage! Je vais le dire à Berlin. Le Roi est alors réellement un sage». — Moi: «Je vous ai toujours répété qu'il ne cherchait plus d'aventure et que c'était un honnête homme». — Horstmann est parti de l'air d'un homme à qui on a enlevé un grand poids de sur la conscience.

— Il a dit aux secrétaires: Personne ne croit que l'armistice soit accepté ; on demandera l'évacuation de la France et cela ne se peut pas; la guerre continuera encore.

— Pour l'évacuation de Bucarest, Horstmann voudrait remettre la solution à plus tard. Je lui repète que le 15 novembre je suis démisionnaire si Bucarest n'est pas évacué. Il télégraphiera alors de suite. «Bref — dit-il — si vous annoncez au pays que la Dobrogea vous revient, que le pays sera évacué à la paix générale, qu'avant le 15 novembre la capitale sera libre, ce sera un grand succès!».

25 septembre (8 oct.).— Demblin. Il vient à seule fin de me dire que nous avons la déclaration allemande. On devrait s'en contenter. Le comte Burian déclare que tant que la situation militaire avec la Bulgarie ne sera pas réglée, il ne peut prendre

dispoziţie privitoare la Dobrogea, pentru a nu-şi creia greutăţi. (E vorba oare de tratatul secret cu Bulgaria, de care se vorbeşte de mai mult timp? Sau vechea politică dela 1913 de a se favoriza totdeauna Bulgaria? Mi-aduc aminte cât de mult susţinuse Burian pe Radoslavoff în pretenţiunile sale ridicole asupra insulelor Dunărei!).

Spun liniştit: Cum voiţi. Am făcut totul ca să vă deschid ochii. Dobrogea este un condominium de patru: cei trei aliaţi abandonează sferturile lor; Bulgaria păstrând, după propunerea mea, ceace i s'a luat în 1913, îşi are sfertul ei liber. Germanii şi Austriacii urmează să o ocupe, cum ocupă şi ţara românească, iar noi instalăm administraţia ivilă, hrănim populaţia, etc.

— Colonelul von Kontz şi Czurezin vin să mă întrebe dacă sunt mulţumit de învoiala propusă pentru Transilvăneni. Le spun că voi referi Consiliului.

— Toată ziua trecută în conferinţe cu comisiunile germane. Pe la 7 jum. soseşte *Horstmann*. El cunoaşte comunicarea lui Demblin; îi expun şi lui părăsirea a trei pătrimi din toată Dobrogea, ceea ce nu poate să

---

une disposition au sujet de la Dobrogea pour ne pas se créer des difficultés. (Est-ce le traité secret avec la Bulgarie dont on parle depuis longtemps? Est-ce la vieille politique de 1913 de toujours favoriser la Bulgarie? Je me rappelle combien Burian avait soutenu Radoslavoff dans ses prétentions ridicules sur les îles du Danube!). — Je dis tranquillement: «Ce sera comme on voudra. J'ai fait mon possible pour ouvrir les yeux. La Dobrogea est un condominium à quatre: les trois alliés abandonnent leurs ¾; la Bulgarie gardant, selon mon offre, ce qui lui a été pris en 1913, a justement son ¼ sauf. Les Allemands et les Autrichiens continuent de l'occuper comme ils occupent la Valachie et nous y établissons notre administration civile, nous nourrissons la population, etc.».

— Le colonel von Kontz et Czurezin viennent me demander si je suis content de l'arrangement proposé pour les Transylvains. Je vais en référer au Conseil, — leur dis-je.

— Toute la journée ayant passé en conférences avec les commissions allemandes, — vers 7½ arrive Horstmann. Il connaît la communication de Demblin. Je lui expose, à lui aussi, l'abandon de ¾ de toute la Dobrogea, ce qui ne peut alarmer les Bulgares...

alarmeze pe Bulgari. — «Toate acestea sunt greu de aranjat, spune el, dar ar fi altceva de făcut: să renunţaţi lămurit la Transilvania, la nevoie cerând o autonomie locală. Acest lucru va permite stabilirea unei politici serioase pe viitor; în schimb cereţi Dobrogea şi graniţele Transilvaniei, acordând numai rectificarea strategică propusă de Mackensen. Va fi un lucru bun şi serios. Austriacii se vor lăsa greu, dar trebuie să primească. — Şi Basarabia va fi mai întărită». — Eu: Mă voi înţelege cu Regele. — In opt zile puteţi avea totul şi puţin vă va păsa de soarta războiului». — Şi apoi Horstmann adaogă: Dacă războiul se apropie de graniţele dv. — Dunărea —, sunteţi în stare să apăraţi ţara, Dobrogea? — Eu: Desigur, cu muniţiile pe care ni le veţi procura. — Hortsmann: Voi veni mâine cu Schwartzkoppen.

Aflasem prin Feld că sovietele denunţaseră pacea dela Brest-Litowsk şi pun în mod inocent întrebarea: «Nu vă temeţi de nimic din spre partea rusească?» — «Nu. Sovietele sunt liniştite; poporul le urmează». «Dar

---

«Tout cela et bien difficile à arranger—fait-il. — mais il y aurait autre chose à faire: renoncez nettement à la Transylvanie, au besoin en demandant une autonomie locale: cela arrangera l'avenir et permettra d'assoir une politique serieuse d'avenir; en échange, demandez la Dobrogea et les frontières de Transylvanie, en accordant seulement la rectification stratégique proposée par Mackensen. Ce sera carré, sérieux. Les Autrichiens se feront tirer l'oreille, mais ils doivent accepter».—«Et ça consolidera votre Bessarabie»—Moi: «Je vais m'entendre avec le Roi.—En 8 jours vous pouvez tout avoir et vous vous moquez ensuite de l'issue de la guerre».

— Plus loin: «Si la guerre approche de vos frontières — le Danube, — êtes-vous en état de défendre votre pays, la Dobrogea?...» — Moi: «Certainement, avec les munitions que vous fourniriez.» — «Je viendrai demain avec Schwartzkoppen».

— Je venais d'apprendre par le journaliste Feld que les Soviets avaient dénoncé la paix de Brest-Litowsk et je pose innocemment la question: «Vous ne craignez rien du côté russe?» — «Non. Les Soviets se tiennent. Le peuple les suit».

dacă vă denunţă tratatul ?» — «Au făcut-o deja, declarând că nu primesc nimic dela Antantă; ne vom înţelege cu ei. Nu vrem să luăm nimic dela Rusia».

26 Sept. (9 Oct.)—Colonelul Randa e desemnat ca plenipotenţiar militar al Austriei la Iaşi. A venit să-mi ceară agreiarea, pe care am dat-o. Nu vrea să fie introdus de Demblin şi, cum nu depinde de O. K. M., ţine ca notificarea să fie militară austriacă.

— *Schwartzkoppen* cu Horstmann. Foarte culanţi pentru regularea diferitelor chestiuni, mai ales exproprierile C. F. R., petrolul necesar ţării, contracte, etc. Apoi: «Aşi dori să vorbesc de chestiuni militare. Nu se ştie ce va face Antanta: poate să meargă asupra Serbiei, Constantinopolului sau la Dunăre pentru a ajunge la petroluri. Primele ipoteze nu ne privesc; a treia ne interesează de aproape. Deci teatru de războiu România. Dacă vă dăm Dobrogea, vă veţi apăra ţara? Eventual aveţi destule forţe, fără a le aduce din Basarabia, căci aceasta nu prea trebuie lăsată fără

— «Mais s'ils dénoncent votre traité?» — «Ils l'ont déjà fait en déclarant qu'il n'acceptent rien de l'Entente; nous nous arrangeons avec eux. Nous ne voulons rien prendre à la Russie»

26 septembre (9 oct.).— Le colonel Randa est désigné comme plénipotentiaire militaire à Iassy. Il est venu me demander l'agrément que j'ai donné. Il ne veut pas être introduit par Demblin et comme il ne dépend pas de l'O. K. M., il tient à ce que la notification soit militaire autrichienne.

— Schwartzkoppen avec Horstmann : très coulants pour régler diverses questions, notamment les expropriations des chemins de fer, le pétrole nécessaire au pays, le contrat Brinck.

Puis: «Je voudrais causer de questions militaires. On ne sait ce que fera l'Entente: elle peut marcher sur la Serbie. ou sur Constantinople, ou sur le Danube pour nous atteindre dans les pétroles. Les deux premières hypothèses ne nous regardent pas; la troisième nous intéresse au vif. Donc théâtre de guerre la Roumanie. Si nous vous donnons la Dobrogea, défendriez-vous votre pays ? Eventuellement avez-vous assez de forces sans dégarnir la Bessarabie, car il ne faut pas trop la dégarnir?»—(Tout le sens de la conversation est

trupe?» — (Tot sensul convorbirei este că ni se va restitui şi fruntariile dela nord). «Ce garanţie avem că nu vă veţi întoarce contra noastră ?» — Eu : Desigur cuvântul meu nu ajunge, şi trebue să vorbesc cu Regele».

Schwartzkoppen confirmă propriile mele rapoarte, că Bulgarii au în nordul Dobrogei patru reg. de infanterie, două de cavalerie, unul de artilerie. Schwartzkoppen pare îngrijat de mişcările de trupe pe care le-am face pe graniţa Dobrogei. — Ii spun lămurit nu.

— Un gazetar, Zoltan v. Franyo, dela Biroul de presă austro-ungar, îmi pune câteva chestiuni, de formă, spre a ajunge la declaraţia că va lucra la restituirea neîntârziată a frontierelor...

—Demblin: Intâi o scrisoare prin care Burian declară că e gata să intervină pentru evacuarea Bucureştilor şi că nu va întârzia să mă puie în curent cu rezultatul. Al doilea pentru Dobrogea: situaţia se va lămuri cu Bulgaria, dar trebue o garanţie că, dacă dându-ne-o nouă, Bulgarii s'ar întoarce contra lor, noi nu-i vom ataca.

---

qu'on nous restitue aussi les frontières Nord). «Quelle garantie avons-nous que vous ne vous tournerez par contre nous?» — Moi: «Evidemment, ma parole ne suffit pas et il faut que je cause avec le Roi».

Schwartzkoppen confirme mes propres rapports, que les Bulgares ont dans le Nord de la Dobrogea quatre régiments d'infanterie, deux de cavalerie, un régiment d'artillerie.

Schwartzkoppen, inquiet des mouvements de troupes que nous ferions sur frontières de Dobrogea. Je lui dis carrément non.

— Un journaliste, Zoltan von Franyo, «Vertreter» du Bureau de la Presse austro-hongroise, me pose quelques questions, pour la forme, afin d'arriver à la déclaration qu'il va travailler à ce qu'on nous rende de suite nos frontières.

— Demblin: 1) Une lettre par laquelle Burian déclare être prêt à intervenir pour l'évacuation de Bucarest et qu'il ne manquera pas de me mettre au courant du résultat obtenu dès que faire se pourra ; 2) Pour la Dobrogea, la situation s'éclaircira en Bulgarie, mais il faut une garantie que si, en nous la donnant, les Bulgares se retournant contre eux, nous aussi nous ne les attaquerons pas.

— Reuter anunţă că pentru moment Antanta a concedat Bulgariei sudul Dobrogei până la linia concedată mai înainte de Germania. Care este această linie? Tusla-Cobadin? — Mai sus, dealungul căii ferate? Ceea ce e sigur, e că în ajunul trecerei Bulgariei la inimic, 22 sau 23 Sept., Germania dăduse Bulgarilor sudul Dobrogei până la această linie «des camps». Ultimul şantaj al lui Malinof, zice Horstmann.

Admir încrederea germană. Ce dreptate aveam considerând pe Richthoffen ca îndârjit bulgarofil. Toată lumea ştia că Geşoff trata la Berna; ei erau convinşi că frontul bulgar nu va mai ţine; şi totuşi mai fac încă un dar Bulgarilor! — Intreb pe Demblin: De ce n'aţi trimis de atunci trupele pe care le adunaţi acum? — Nu credeam că va merge aşa de repede!

La ora 6 jum., în momentul plecărei la Iaşi, Demblin foarte grăbit vine să mă vadă. Copiez declaraţia lui sub dictare: «Dacă România dă o declaraţie formală că urmează politica loială pe care a urmat-o până azi, Austro-Ungaria n'ar avea obiecţiune de făcut ca Do-

---

— Reuter annonce que pour le quart d'heure l'Entente a concédé à la Bulgarie le Sud de la Dobrogea jusqu'aux camps concédés antérieurement par l'Allemagne. Quelle est cette ligne? Tuzla-Cobadin? Plus haut le long de la voie ferrée? Toujours est-il que la veille du jour où la Bulgarie a passé à l'ennemi — 22-23 septembre — l'Allemagne a donné aux Bulgares le Sud de la Dobrogea jusqu'à cette ligne «des camps». Le dernier chantage de Malinoff, — dit Horstmann.

J'admire la candeur allemande. Comme j'avais raison de considérer Richthoffen comme âpre bulgaro-phile. Tout le monde savait que Gueschoff traitait à Berne; eux, ils étaient persuadés que le front bulgare ne tiendrait plus; et il font encore un cadeau aux Bulgares!

— Je demande à Demblin: «Pourquoi n'avez-vous pas envoyé dès lors les troupes que vous massez maintenant?» — «Nous ne croyions pas que ça irait si vite!».

A 6½ h., au moment pour partir pour Iassy, Demblin, très affairé, revient me voir. Déclaration que je copie sous dictée: «Si la Roumanie donne une déclaration formelle de suivre la politique loyale qu'elle a suivie jusqu'à ce jour, l'Autriche-Hongrie n'aurait pas d'objection à ce que la Do-

brogea, în vechile ei limite și atât timp cât e vorba de drepturile Austriei asupra ei, să se redea României la pacea generală». Această comunicare este confidențială. — Demblin adaogă în mod naiv: Plecați cu trei lucruri: 1) Libertatea Mărășeștilor (surâd, căci nu s'a făcut nimic; 2) Garanția de a fi ajutat spre a avea Bucureștiul; 3) Declarațiunile germane și austriace pentru Dobrogea. Acum sunteți tare. — Răspund însă: Toate acestea cer să fie puse la punct.

— *Horstmann,* aceiași oră. Il rog să precizeze cuvintele lui Schwartzkoppen, pe care cunoașterea mea imperfectă a limbei germane le-a putut înțelege rău. Imi spune, nici el prea lămurit, că dacă intrăm în Dobrogea de sus, să nu turburăm trupele lor de etapă, care mai târziu ar putea să ne cedeze locul. Dacă suntem atacați pe Dunăre, o vom apăra, chiar împreună pentru ca războiul să nu fie mutat pe pământul nostru. Pentru mobilizare, trebuie înțelegere cu Statul lor Major, pentru a nu fi disproporție între efective. In scurt, ei vor mai

---

brogea, dans les limites anciennes et tant qu'il s'agit de droits de l'Autriche-Hongrie sur elle, revienne à la Roumanie à la paix générale». Cette communication est confidentelle.

Demblin ajoute naïvement — (et c'était un programme qu'il s'était tracé, car il ne m'a pas laissé dire un mot pendant l'énumération qui suit): Vous partez avec trois choses: 1) la liberté de Marasesti (je souris, cari il n'y a rien de fait); 2) la garantie d'être aidé à avoir Bucarest; 3) les déclarations allemande et austro-hongroise pour Dobrogea, — vous voilà fort! — Je dis simplement: «Tout ceci demandera a être encore mis au point».

Horstmann, — même heure. Je le prie de préciser les paroles de Schwartzkoppen, que ma connaissance insuffisante de la langue allemande peut avoir mal comprises. Il me dit — pas très clairement non plus — que si nous entrons en Dobrogea du Nord, nous ne bousculions pas leurs troupes d'étapes, qui plus tard pourront nous céder le place. Si on en arrive à être attaqués sur le Danube, nous le défendrions, ensemble s'il le faut, pour que la guerre ne soit pas transportée sur notre territoire. Pour ce que nous mobiliserions, il faudrait s'entendre avec leur Etat-Major pour ne mettre sur pied que du monde qui ne soit pas trop disproportionné avec

ales o garanţie că nu ne vom arunca asupra lor. El adaogă că Turcilor le merge foarte prost în Asia şi că s'ar putea ca ei să facă pace.

— *Mitilineu* se întoarce dela Iaşi. Antanta se agită pentru ca România să nu primească nimic. Dar declaraţiunea Reuter, transmisă în Moldova cum că Antanta a recunoscut Bulgariei Dobrogea de sud, îngrijeşte mult pe toţi. St.-Aulaire a telegrafiat îndată la Paris pentru a şti dacă poate să desmintă, însă n'a primit răspuns.

Francezii au fost întrebaţi : Dar Transilvania ? De Flers a răspuns în mod evasiv că poate vom avea ceva în Bucovina....

— Telegrame anunţă că în spre Akerman, după plecarea trupelor austriace, populaţiunea atacă detaşamentele rămase. La Odessa se pun mitraliere în cartierele nesigure. Pretutindeni mare nelinişte, mai ales de când Austriacii nu lasă decât cu greu să treacă lumea în Ucraina.

27 Sept. (10 Oct.). — *Iaşi.* — Sosesc pentru parastasul Regelui Carol, la care va lua parte toată familia regală.

---

leurs effectifs. En resumé et surtout une garantie que nous ne nous jetterions pas sur eux. Horstmann ajoute que ça va très mal pour les Turcs en Asie et qu'il se pourrait qu'il fissent la paix.

Mitilineu revient de Iassy. L'Entente s'agite pour que la Roumanie n'accepte rien. Mais la déclaration Reuter, transmise en Moldavie, que l'Entente a reconnu à la Bulgarie la Dobrogea du Sud jusqu'à la voie ferrée, a beaucoup inquiété. St. Aulaire a télégraphié de suite à Paris, pour savoir s'il peut démentir et n'a pas reçu de réponse.

On a demandé aux Français: «Et la Transylvanie»? Mr. de Flers a répondu évasivement qu'on aura peut-être quelque chose en Bucovine...

— Des télégrammes annoncent que du côté d'Ackermann, après le départ des troupes autrichiennes, la population attaque les détachements qui son restés. A Odessa on place des mitrailleuses dans les quartiers inquiétants. Grande inquiétude de partout, surtout depuis que les Autrichiens ne laissent plus que très difficilement passer du monde en Ukraine.

27 septembre (10 octobre). — *Iassy.* — J'arrive pour le requiem du Roi Carol, auquel va assister toute la famille

Arion mă pune în curent cu lucrările Antantei: Să nu primim nimic dela Germania. Agentul cel mai activ este Mişu, care nu se mai deslipeşte dela Palat. Cât despre Rege, ratificare, însă fără grabă.

— Răspunsul era cunoscut: Armistiţiul îndoelnic dacă nu se evacuează mai înainte teritoriile ocupate ale «Asociaţilor». — Regele spera mult că vom intra în clauza evacuărei. Nu e de gândit la aceasta după textul dat de Lyon. Două alte puncte, foarte viclene: 1) Guvernul imperial primeşte cele 14 puncte ale lui Wilson, rămânând să se discute numai detaliile? — 2) Guvernul imperial vorbeşte numai în numele autorităţilor constituite ale Imperiului care au condus războiul?

— La Cameră se pune chestiunea vizitei celor doi miniştri ai Antantei lui A. Constantinescu, la închisoare. Arion răspunde că, în urma explicărilor cerute, a constatat că era un demers personal. excluzând oficialitatea. «Fiecare e liber să aibă prietenii ce vrea» — a adăogat el.

— Cu *Regele* vorbesc numai de propunerile aduse dela Bucureşti. «E momentul să alegem politica noastră,

---

royale. Arion me fait part du travail de l'Entente: ne rien accepter de l'Allemagne. L'agent le plus actif est Mişu, qui ne décolle pas du Palais Royal. Quand au Roi, ratification. mais sans se presser.

— La réponse est ce qu'on savait: armistice douteux si on n'évacue pas auparavant les territoires occupés des «associés». — Le Roi espérait beaucoup que nous entrerions dans la clause d'évacuation. Il n'y a pas à y songer d'après le texte que donne Lyon. Deux autres points très rusés: 1) Le gouvernement impérial accepte-t-il les 14 points, restant à discuter les détails seulement? 2) Le gouvernement impérial parle-t-il au nom seul des autorités constituées de l'Empire qui ont conduit la guerre?

— A la Chambre on pose question au sujet de la visite des deux ministres de l'Entente à la prison pour Alexandre Constantinescu. Arion répond, qu'après avoir demandé des explications, il a constaté que c'était une démarche personnelle excluant l'officialité. «Chacun est libre d'avoir les amis qu'il veut», a-t-il ajouté.

— Chez le Roi nous causons exclusivement des propositions rapportées de Bucarest. «C'est le moment de choisir

spun M. S. Cum în viitor nu vom putea prin situaţia noastră geografică, să nu depindem de Europa centrală, ne e mai uşor să decidem».—Regele recunoaşte că situaţiunea geografică ne leagă de centru; că încă dela începutul războiului, aceasta a fost cauza care a condus guvernul său a nu primi să intre în Liga de boicot contra Germaniei ; dar Regele nu-şi dă tot gândul pe faţă.

Discutăm şansele pentru Transilvania şi citim împreună cele 14 puncte ale lui Wilson ; paragraful 10 e lămurit; el stipulează o autonomie pentru diferitele populaţii din Austria. Regele crede că se află ceva, din care se poate trage o speranţă, «în cele cinci puncte dintr'un alt program sau discurs» (?). Regele le caută, dar nu găseşte nimic. (Am verificat în urmă discursul din 12 Februarie 1918: are două paragrafe care, după mine, mai mult confirmă decât infirmă concluziile de scos din art. 10). Propun Regelui să reflecteze asupra tuturor acestor puncte, asupra cărora îi voi remite un memoriu. Regele primeşte ; va relua convorbirea la întoarcerea dela Bicaz, unde vrea să se ducă pentru ziua de naştere a Prinţesei Elisabeta. Regele cere să se încetineze ratificarea.

---

notre politique — dis-je à Sa Majesté. — Comme dans l'avenir nous ne pouvons pas, par notre situation géographique, ne pas dépendre de l'Europe Centrale, il nous est plus facile de décider». Le Roi reconnaît que la situation géographique nous relie au centre; que même au début de la guerre elle a amené son gouvernement à ne pas accepter d'entrer dans la ligue du boycott contre l'Allemagne ; mais le Roi ne se livre pas. — Nous discutons les chances sur la Transylvanie et nous lisons ensemble les 14 points de Wilson; le paragraphe 10 est clair; il stipule une autonomie en faveur des différentes populations de l'Autriche-Hongrie. Le Roi croît qu'il y a quelque chose dont on puisse tirer un espoir «dans les cinq points d'un autre programme ou discours» (?). Le Roi les cherche et ne trouve rien. (Vérifié depuis: le discours du 12 février 1918 a deux paragraphes qui, à mon avis, confirment plutôt qu'ils n'infirment la conclusion à tirer de l'article 10 des 14 points Wilson).

— Je propose au Roi de réflechir sur tous ces points, sur lesquels je vais lui remettre un mémoire écrit. Le Roi accepte; il reprendra conversation à son retour de Bicaz, où il compte aller fêter le jour de naissance de la princesse Elisabeth.

— Le Roi demande qu'on ralentisse la ratification.

28 Sept. (11 Oct.). — Depeşă dela Calafeteanu: la Sulina, Antanta anunţă apropiata sosire a vaselor aliaţilor; cei doi Turci din Comisiune comunică că Turcia va face pace; Austriacii strâng tot şi se pregătesc de plecare.

Instrucţiile mele: Suntem ţară neutră; toate bastimentele de războï au dreptul să acosteze, dând onorurile; să nu se admită acte contra suveranităţii naţionale şi la nevoie să se protesteze.

29 Sept. (12 Oct.). — După dorinţa lui, văd pe *Rege* şi mă scuz că nu i-am adus încă nota mea, fiind ocupat toată ziua cu interpelarea lui Victor Miclescu în afacerea colonelului Stere şi asasinatul celor patru evrei din Odessa.

Convorbire în care Regele admite că nu mai e speranţă pentru Transilvania. Totuşi nimic formal ca exprimare a acestei renunţări; din potrivă, mai mult aprobarea celor ce spun.

Discutăm nota germană, al cărei conţinut îl cunoaşte prin generalul Eremia şi eu prin I. Carp: Germanii

---

28 septembre (11 octobre). — Dépêche de Calefeteanu: à Sulina l'Entente annonce la prochaine arrivée des bateaux des alliés; les deux Turcs de la Commission communiquent que la Turquie fait sa paix. — Les Autrichiens emballent tout et prennent leurs mesures de départ.

Mes instructions: sommes pays neutre; tous les bâtiments de guerre ont le droit d'accoster en rendant les honneurs; ne pas admettre d'actes contre la souveraineté nationale et protester au besoin.

29 septembre (12 octobre). — Je vois sur sa demande le Roi et m'excuse de n'avoir pas porté encore ma note, ayant été pris toute la journée par l'interpellation de Victor Miclescu dans l'affaire du colonel Sterea et l'assassinat des quatres juifs d'Odessa.

Conversation dans laquelle le Roi admet qu'il n'y a plus d'espoir pour la Transylvanie. Rien de formel néamoins comme expression de ce renoncement; acquiscement plustôt à ce que je dis.

— Nous discutons la note allemande dont il connaît la substance par le général Eremia et dont je connais le principe par Jean Carp; les Allemands acceptent d'évacuer le

primesc să evacueze teritoriul ocupat. Dar în ce măsură şi sub ce formă? Iată ce nu se ştie.

30 Sept. (13 Oct.). — Colonelul de *Brandenstein* îmi comunică printr'o scrisoare amabilă textul notei de răspuns germană. Guvernul german nu numai că se îngrijeşte să justifice calitatea lui de reprezentant al poporului german, dar primeşte evacuarea în vederea armistiţiului. El lasă pe seama prezidentului convocarea unei comisiuni mixte care să ia în comun măsurile de evacuare. E foarte categoric.

De observat că Germania vorbeşte în numele ei şi în numele Austro-Ungariei. Nici un cuvânt de Turcia. Nu e deci nici o îndoială asupra defecţiunei Turciei.

— La Iaşi mare supărare a Antantei contra Americei, popor de «sales marchands». *Arion* a primit confidenţele lui Barclay, ale lui Auriti şi în parte ale lui St.-Aulaire: să se ferească de America şi să nu intre în jocul ei.

Pe sub mână, prin note în ziarele liberale şi prin buletine, legaţiunea franceză protestează contra intenţiunilor presupuse ale Antantei de a înapoia Dobrogea întreagă României. *Nimic oficial,* dar lucru pe dedesupt.

---

territoire occupé. Dans quelle mesure? sous quelle forme? Voilà ce que l'on ne sait pas.

30 septembre (13 oct.).— Colonel de Brandenstein me communique avec lettre aimable le texte de la note responsive allemande. Le gouvernement allemand non seulement prend la peine de justifier sa qualité de représentant du peuple allemand, mais il accepte l'évacuation en vue de l'armistice. Il laisse à la charge du président de convoquer une commission mixte qui prenne en commun les arrangements pour l'évacuation. C'est très catégorique. Il est à remarquer que l'Allemagne parle en son nom et au nom de l'Autriche-Hongrie. Pas un mot de la Turquie. Donc la défection de la Turquie ne fait pas de doute.

— A Iassy grande colère de l'Entente contre l'Amérique, peuple de «sales marchands». Arion a reçu les confidences de Barclay, d'Auriti et un écho de celles de St. Aulaire: se défier de l'Amérique et ne pas entrer dans son jeu. En sous-mains, par des notes dans les journaux libéraux et surtout par ses petits bulletins, la légation de France proteste des intentions de l'Entente de rendre la Dobrogea entière à la Roumanie. Rien d'officiel, mais travail en sourdine.

— Arion îmi citeşte două note, lungi, nu prea fericite ca formă, şi pe care vrea să le transmită verbal lui Demblin şi lui Horstmann. O face în numele său şi al meu «ca plenipotenţiari la tratat». Nu vorbeşte ca guvern. Cam subtil ca formă ! Germanilor le pune chestiunea Dobrogei, Austriacilor chestiunea frontierelor şi a statutului Românilor.

Preocuparea lui este să nu părăsească puterea fără să lase urme de politica noastră de revendicare.

1/14 Octombre. — Trimit memoriul meu Regelui.

— Gazetele germane precizează importanţa răspunsului guvernului. Nu poate să fie vorba decât de evacuarea din Occident ; în Orient guvernele vor aprecia că retragerea trupelor de ocupaţie ar corespunde cu ridicarea zăgazelor anarhiei şi revoluţiei, care ar inunda Europa.

— Legaţiunea germană din Sofia şi un general de grad înalt au sosit Sâmbătă la Bucureşti.

— Sârbii anunţă ocuparea Nişului.

— Trupele austriace părăsesc în mare număr Ucraina ; se face o concentrare mare în nordul Basara-

---

Arion me lit deux notes, longues, peu heureuses comme forme, que dans la forme verbale il veut remettre à Demblin et à Horstmann. Il le fait en son nom et au mien «comme plénipotentiaires au traité». Il ne parle pas comme gouvernement. Un peu subtile comme forme! Aux Allemands il pose la question de la Dobrogea; aux Autrichiens la question des frontières et du statut des Roumains. Sa préoccupation est de ne pas quitter le pouvoir sans avoir laissé traces de notre politique de revendications.

1/14 octobre. — J'envoie par auto mon mémoire au Roi.

— Les journaux allemands précisent la portée de la reponse du gouvernement. Il ne peut être question que de l'évacuation à l'Ouest; en Orient les gouvernements apprécieront que retirer les troupes d'occupation équivaudrait à lever les digues de l'anarchie et de la révolution qui inonderaient l'Europe.

— La légation d'Allemagne à Sofia et un général de haut grade sont arrivés samedi à Bucarest.

— Les Serbes annoncent l'occupation de Nisch.

— Les troupes autrichiennes quittent en grande nombre l'Ukraine; il se fait une concentration au Nord de la Bes-

biei, probabil pentru a apăra linia de retragere Ribniţa-Ocniţa.

2/15 Octombre. — Sir George *Barclay* îmi face la ora 9 o vizită, sub pretext de a mă interesa la plângerea jokeului Davison. De fapt, ca să-mi declare că telegrama Reuter e pusă la îndoială şi că Antanta îşi va ţine, de sigur, neatins cuvântul dat României. Pentru el înapoierea Dobrogei întregi nu face nici o îndoială.

Mă plâng de buletinele poligrafiate ale legaţiunei Franţei, care întreţine de geaba agitaţiune. El nu ştie nimic ; dar propune să aranjeze acest lucru, fără a mă pune în cauză. — Acest fapt îmi arată odată mai mult, că toată acţiunea de propagandă e în mâinile Francezilor, ca şi în timpul războiului. De altfel banda agitatorilor e în plină activitate. Bănuesc că această activitate a pricinuit telegrama primită de Brandenstein şi comunicată în mod secret colonelului Vasilescu, cum că nişte Macedoneni plătiţi de Antantă trebue să atenteze la viaţa mea.

— După dorinţa Sa, am văzut la ora 7 pe Rege,

---

sarabie pour protéger vraisemblablement la ligne de retraite Ribnita-Ocnita.

2/15 octobre. — Sir Georges Barclay me fait à 9 h. une visite sous prétexte de m'intéresser à la réclamation que le jockey Davison fait contre Luca Niculescu. Au fond, pour me déclarer que l'on met en doute le télégramme de Reuter et que l'Entente gardera — sans doute — intacte sa parole envers la Roumanie. Pour lui, le retour de la Dobrogea entière ne fait pas de doute. Je me plains des bulletins polygraphiés de la légation de France, qui entretient inutilement de l'agitation. Il les ignore. Il offre d'arranger cela sans me mettre en cause. Ce trait m'indique une fois de plus que toute l'action de propagande est aux mains des Français, tout comme du temps de la guerre. D'ailleurs, la bande des agitateurs est en pleine activité.

Je suppose que cette activité a provoqué le télégramme reçu par Brandenstein et communiqué secrètement à Vasilescu que des Macédoniens soudoyés par l'Entente doivent attenter à ma vie.

— J'ai vu sur son désir, à 7 heures, le Roi rentré de

întors dela Bicaz. *Regele* îmi spune că a avut toată ziua durere de cap şi că deabea s'a putut gândi la soluţiunile ce am propus. Şi imediat apoi: «O renunţare mărturisită la Transilvania, ar fi un blam pentru toată politica urmată». — Din schimbul nostru de vederi ar rezulta că forma subsidiară a lui Demblin «politică loială», poate ar conveni. Regele pune chestiunea: Dacă aliaţii trec prin Bulgaria sau prin Dardanele, ce ne facem? Cum închidem drumul când avem o armată germană pe teritoriul nostru? — Am să pun chestiunea, zic Regelui, şi vom mai câştiga timp. — Regele încântat, îmi pune încă această întrebare: Dacă nu ratificăm, ce se poate întâmpla? — Eu: Se va închide frontiera Mărăşeşti, se va ocupa Basarabia de Nord, se vor stabili pe linia noastră Galaţi-Reni-Ackerman; se va rechiziţiona tot în ţara ocupată şi totul va rămâne pe socoteala noastră. — Regele cere să câştigăm timp: fiece ceas poate să aducă o schimbare.

— *Arion*, la rândul său, telegrafiază că ori ce întârziere a ratificărei e considerată ca un act puţin ami-

---

Bicaz. Le Roi me dit qu'il a été toute la journée souffrant de migraine et qu'il a à peine pu réflechir aux solutions proposées par moi. Mais, de suite: «Une renonciation avouée à la Transylvanie, c'est un blâme pour toute la politique suivie». (Je dois reconnaître que c'est assez difficile à exprimer). De notre échange de vues, il résulterait que la forme subsidiaire de Demblin: «politique loyale» conviendrait peut-être.

Le Roi pose la question: Si les alliés passent par la Bulgarie ou par les Dardanelles, que devenons-nous: comment barrer le chemin quand il y a une armée allemande sur notre territoire? — Je vais poser la question — dis-je au Roi—et ce sera encore du temps gagné. — Le Roi, enchanté, me pose à son tour cette question: Si nous ne ratifions pas, que peut-il nous arriver? — Moi: On fermera frontière Marasesti, on occupera Nord Bessarabie, on s'établira sur notre ligne Galatz-Reni-Ackermann, on requisitionnera tout dans le pays occupé et tout le train continue à nos frais. — Le Roi demande à ce que nous gagnons du temps, chaque heure peut apporter son changement.

— Arion, de son côté, télégraphie que tout retard de la ratification est considéré comme acte peu amical, mais il

cal, dar spune în telegrama sa că Horstmann a făgăduit o primire foarte favorabilă notei pe care o anunţăm pentru Dobrogea, graniţa de munte şi revizuirea tratatului de pace. Demblin e mai greoi.

La Cameră, Cuza pune o chestiune transformată în interpelare : O telegramă a lui St. Aulaire, îngrijat de ştirea Reuter şi cerând guvernului său o desminţire, a fost predată la Vaslui la 7 Octombre, dar n'a plecat decât la 14. — Arion, în lipsa mea, a crezut că este o manoperă a postului Vaslui; postul a dat scuze suficiente. Cuza ne-a acuzat de a fi reţinut depeşa ca manevră politică. Tonul general al interpelării: noi nu voim ca Antanta să aibă ocazia de a ne reînoi asigurările privitoare la Dobrogea.—Răspunsul meu ridică aclamaţiile Camerei şi Cuza amuţeşte. Teza mea : Reuter anunţă concedarea sudului Dobrogei Bulgariei. Dacă telegrama e îndoelnică, nu e îndoelnic faptul că Bulgarii nu evacuează, cum au evacuat în Grecia şi Serbia. De altă parte, nici-o declaraţie autorizată ; cred oare unii că dacă mi s'ar garanta vechile teritorii, nu aşi spune «sărut mâna ?»

---

dit dans son télégramme que Horstmann a promis accueil très favorable à la note que nous annonçons pour la Dobrogea, la frontière des montagnes et la revision du traité de paix. Demblin plus réfractaire.

— A la Chambre, Cuza pose une question devenue interpellation: un télégramme de St.-Aulaire, inquiet de la nouvelle Reuter et demandant à son gouvernement un démenti, a été remis à Vaslui le 7 octobre; il n'est parti que le 14. Arion (moi absent) a cru à une manoeuvre du poste Vaslui; le poste a donné des excuses suffisantes. Cuza nous a accusés d'avoir retenu la dépêche par manoeuvre politique. Ton général de son interpellation: Nous ne voulons pas que l'Entente ait l'occasion de nous renouveller ses assurances au sujet de la Dobrogea. Ma réponse soulève les acclamations de la Chambre et Cuza ne pipe plus. Ma thèse: Reuter annonce la concession à la Bulgarie du Sud Dobrogea. Si le télégramme est douteux, le fait que les Bulgares n'évacuent pas comme ils ont evacué territoires en Grèce et Serbie, n'est pas douteux. D'autre part, aucune déclaration autorisée; croit-on que si l'on me garantissait mes anciens territoires, je ne dirais pas «je vous baise la main?»

Seara atmosfera foarte limpezită. Prietenii noştri foarte mulţumiţi.

3/16 Octombre. — Văd pe *Regele* un moment, spre a-l felicita pentru ziua naşterii lui Carol. El «nădăjdueşte să aranjeze afacerea».—In aşteptare, ştiu printr'o scrisoare, pe care n'am voit să o primesc, fiindcă era semnată «Zizi, Principesă de România», — că doamna nu renunţă la căsătoria sa şi că *speră* un copil.

Despre politică nimic, afară de faptul că îi spun cum că în telegrama trimisă lui Arion am zis : «Regele e tot bine dispus». A fost mulţumit că l-am pus într'o lumină favorabilă...

— Telegrafiez lui *Arion* să reguleze chestiunea petrolului (ca să câştigăm timp) şi să înceapă cercetarea situaţiunei militare pe care o poate aduce defecţiunea Turciei, asupra căreia nu ştim nimic.

Toată ziua schimb de depeşi cu Arion. Bulgaria trimite o nouă divizie în Dobrogea şi Germanii, cari n'au rupt încă cu ei, nu-i împiedică.

Cât despre Turcia, e clar că poate dintr'o zi în alta să lase drumul liber trupelor Antantei.

Le soir l'atmosphère très éclaircie. Nos amis très contents.

3/16 octobre. — Je vois le Roi un instant pour féliciter jour naissance de Carol; il «espère arranger l'affaire». En attendant, je sais par une lettre que je n'ai pas voulu accepter, parce que signée «Zizi, princesse de Roumanie», — que la dame ne renonce pas à son mariage et qu'elle espère un enfant. — De la politique rien si ce n'est que je lui dis que dans le tétégramme expédié à Arion j'ai mis «Regele tot bine dispus». Il a été content que je l'aie mis sous un jour toujours favorable...

— Je télégraphie à Arion de régler la question du pétrole (pour gagner temps) et d'aborder l'examen de la situation militaire que peut créer la défection de la Turquie, sur laquelle nous ne savons rien.

Toute la journée échange de dépêches avec Arion. La Bulgarie envoie une nouvelle division en Dobrogea et les Allemands, qui n'ont pas rompu avec elle, ne l'en empêchent pas; quant à la Turquie, il est clair qu'elle peut livrer passage d'un jour à l'autre aux forces de l'Entente.

Arion strânge din ce în ce mai mult chestiunea şi, fără să ia vre-o obligaţie, cere să ni se recunoască la pacea generală dreptul la toată Dobrogea şi la munţii noştri. — Horstmann foarte grăbit şi activ; Demblin foarte rezervat.

— Aveam impresia că nota Wilson era rea; prin Nauen avem textul răspunsului, incomplect transmis. Armistiţiul e respins «cât timp armata germană va continua cu sistemul său neuman». Nota semnalează că submarinele au continuat să scufunde vapoarele de călători în timp ce propunea pacea. Sunt de asemenea aluziuni foarte limpezi la afacerile interne ale Germaniei.

4/17 Octombre. — Presa germană ofensată de tonul notei Wilson. Se vorbeşte de demisia lui Max de Baden, de altfel pus într'o situaţie critică prin divulgarea unei scrisori către Prinţul de Hohenlohe, prin care îşi bătea joc, înainte de venirea lui la putere, de democraţie şi de parlamentarism. Pentru a-l înlocui se vorbeşte de Scheidemann, dar colonelul Brandenstein, care ia masa

---

Arion, de son côté, serre de plus en plus la question et, sans s'engager, demande qu'on nous reconnaisse à la paix générale l'évacuation de toute la Dobrogea et de nos montagnes.

— Horstmann, très pressé et très allant; Demblin très réservé.

— On avait le sentiment que la note Wilson était mauvaise; on a par Nauen le texte de la réponse imparfaitement transmis. L'armistice est répoussé «tant que l'armée allemande continuera ses pratiques inhumaines». La note signale que les sous-marins ont continué de couler des bateaux de passagers pendant qu'on offrait la paix. Il y a aussi des allusions très claires à la situation intérieure de l'Allemagne.

4/17 octobre. — La presse allemande est outrée du ton de la note Wilson. On parle de la démission de Max de Baden, mis d'ailleurs en mauvaise posture par la divulgation d'une lettre au prince A. de Hohenlohe, dans laquelle il se moquait, quelques mois avant son arrivée au pouvoir, de la démocratie et du parlementarisme. On mettait en avant le nom de Scheidemann pour le remplacer, mais le colonel Brandenstein, qui

la mine cu colonelul Randa, îmi afirmă că cancelarul a rămas la postul lui.

— Un radio englez, deabia descifrabil, vorbeşte de abdicarea Impăratului şi Dichter trimite lui Saint-Aulaire o telegramă punând printre faptele însemnate expulzarea Hohenzollernilor.

— Lyon transmite scuzele prezentate de Malinof Antantei. Foarte umilitoare. — Dela Bucureşti mi se scrie că Boris abia se va menţine; colonelul v. Masof a spus-o lui Mircescu. După acelaş, armata bulgărească e bolşevizată.

5/18 Octombre. — Eri am primit copie de pe răspunsul lui Pichon la telegrama Saint-Aulaire. Cum ea desminte numai telegrama Nauen (?) (era vorba de Reuter) şi adaogă că chestiunile teritoriale nu vor fi regulate decât la pacea generală eram curios să ştiu dacă legaţiunea va divulga acest radio. Fiind interpelat, am refuzat să răspund, dar confirmând că cunoşteam răspunsul. Legaţiunea a trimis atunci textul la gazete.

— Liberalii, prin «Mişcarea», spun liniştit că acest

---

avec le colonel Randa déjeune chez moi, m'affirme que le Chancelier est resté à son poste.

Un radio anglais, à peine déchiffrable, parle de l'abdication de l'Empereur et Dichter envoie à St.-Aulaire un télégramme mettant au nombre des faits importants l'expulsion des Hohenzollern.

Lyon transmet les excuses présentées par Malinoff à l'Entente. Très plat. De Bucarest on m'écrit que Boris se maintiendra à peine; le colonel de Massow l'a dit à Mircescu. D'ailleurs, selon le même, l'armée bulgare est infectée de bolchevisme.

5/18 octobre. — Hier j'avais reçu copie de la réponse de Pichon au télégramme de St.-Aulaire. Comme elle dément seulement le télégramme Nauen (?) (il s'agissait de Reuter) et ajoute que les questions teritoriales ne seront réglées qu'à la paix générale, j'étais curieux de savoir si la légation divulgerait ce Radio, Stoian m'ayant interpellé, j'ai refusé de répondre, mais en confirmant que je connaissais la réponse: la légation a alors donné le texte aux journaux. Les libéraux, par la «Mişcarea», disent tranquillement que cette réponse confirme toutes nos affirma-

răspuns confirmă toate afirmările noastre, pe când tema lor era că puterile Antantei ne garantau Dobrogea!

— Arion revine cu impresia că va obţine un răspuns favorabil la notele verbale remise Germanilor şi Austro-Ungarilor şi că vom trebui să ratificăm, din moment ce ni se recunoaşte dreptul de revizuire.

— Pe frontul occidental retragerea germană se întinde din ce în ce. O parte din Flandra e golită, cu părăsirea oraşelor Lille, Ostende, Roubaix, Douai, Tourcoing. Dezastrul e grozav. Se pare, după spusele lui Robinson, că toată regiunea minieră Lille e distrusă şi inundată.

• — Nauen aduce vestea senzaţională a manifestului Impăratului Carol, cu data de azi, care prevede un imperiu austriac (provincii germane), un Impărat al Boemiei, un altul al Galiţiei şi un altul al Iliriei (slavii la sud). Polonii din Galiţa apuseană se pot uni cu regatul Poloniei. Triest oraş al imperiului. Aceste State vor avea în comun Suveranul, apărarea şi afacerile străine. Herţegovina şi chestiunea română rămân

---

tions, alors que leur thème était que les Puissances de l'Entente nous garantissaient la Dobrogea.

— Arion retourne avec l'impression qu'il va obtenir une réponse favorable aux notes verbales remises aux Allemands et aux Austro-Hongrois, et que nous devrons ratifier du moment qu'on nous reconnaît le droit de révision.

— Sur le front Ouest, la retraite allemande est de plus en plus étendue. Une partie des Flandres est évacuée avec abandon de Lille, Ostende, Roubaix, Douai, Tourcoing. Le désastre est terrible. Il paraît, au dires de Perry Robinson, que tout la région des mines de Lille est anéantie et inondée.

— Le Nauen apporte la nouvelle sensationnelle du manifeste de l'Empereur Karl en date de ce jour, qui prévoit un empire autrichien (provinces allemandes), un empereur de Bohème un empereur de Galicie (Galicie orientale ukraine) et un empereur d'Illyrie (les Sudes-Slaves). Les Polonais de la Galicie occidentale peuvent se réunir au royaume de Pologne. Trieste, ville d'empire (Reichsunmittelbar). — Ces Etats auront en commun le Souverain, la défense et les rélations extérieurs. Herzegovine et la question roumaine

deschise, ca consideraţie pentru Ungaria. Integritatea teritorială a Ungariei neatinsă. Pentru granițe se numesc comisiuni. Ca bază electorală, alegerile pentru Dietă.

6/19 Octombre. — *Arion* a văzut eri pe Rege. Ese nemulţumit din audienţă: după el Regele nu vrea să ratifice. I-a lăsat copie după notele sale şi după declaraţiunea ce trebuie făcută în cazul primirei condiţiilor noastre. Regele mulţumit de această declaraţie. Convingerea lui este că Regele ascultă încă şi admiră pe Brătianu. O schimbare de guvern pare foarte probabilă.

Ulise Petrescu, care vine la mine pentru întâia oară, îmi dă o dovadă curioasă asupra aprecierilor lui Arion. «Aţi făcut un memoriu pentru Rege». — Eu : Da. — El : Acest memoriu e cunoscut. — Eu : Afară de Rege şi de mine nimeni nu are cunoştinţă de el. — El : Brătianu şi Mişu îl cunosc şi l-au discutat...

Altă confirmare, de data aceasta a politicei regale : N. Ghica a văzut pe Stirbey la Marta Bibescu şi *Stirbey* i-a spus : «Dacă Germanii ne silesc să ratificăm, vom ratifica, dar nu trebue nimic primit dela ei».

---

restent ouvertes, par égard pour la Hongrie. L'intégrité territoriale de la Hongrie est non atteinte. Pour les limites territoriales on nomme des commissions. Base electorale, les élections pour la Diète.

6/19 octobre. — Arion a vu le Roi hier. Il sort défrisé de son audience. Pour lui, le Roi ne veut pas ratifier. Il lui a laissé copie de ses notes et de la déclaration convenue et à faire en cas d'acceptation de nos conditions. Le Roi content de cette déclaration. Sa conviction est que le Roi écoute encore et admire Bratianu. Un changement de gouvernement paraît très probable. Ulysse Petrescu, qui vient chez moi pour la première fois de sa vie, apporte une preuve curieuse des appréciations d'Arion: «Vous avez fait un mémoire pour le Roi». — Moi: Oui. — Lui: On connaît ce mémoire. — Moi: Sauf le Roi et moi, personne n'en a connaissance.— Lui: Bratianu et Mişu le connaissent et l'ont discuté.....

— Autre confirmation, cette fois-ci de la politique royale: Nicu Ghika a vu Stirbey chez Marthe Bibescu et Stirbey lui a dit: «Si les Allemands nous obligent à ratifier, nous ratifierons, mais il ne faut rien accepter d'eux».

— *I. Carp* telegrafiază lui Arion: «Nici un răspuns la nota noastră, dar dacă Germania ne va fi favorabilă, Austria se va lăsa greu: ea opune multă rezistenţă» — Austria ar fi primit de două zile dela Wilson un răspuns foarte favorabil; Horstmann nu ştie nimic, dar aceasta nu l'ar mira, dat fiind încercările Antantei de a deslipi Austria de Germania.

Bulgarii concentrează forţe în sudul Dobrogei.

—*Mitilineu*, prin Franasovici, are veşti dela Averescu care a părăsit azi dimineaţă Iaşul. S'a discutat mult în comitetul lui nevoia de a se apropia de vre-un alt partid. Au vorbit cu conservatorii disidenţi, ostili lui Brătianu, dar Mişu Cantacuzino şi-a schimbat deodată părerea. Averescu a primit mandatul să trateze cum şi cu cine va voi. A ajuns să dorească un contact cu mine, recunoscând totuşi că nu puteam să fac primul pas. A dat ideia unei vizite a lui Mitilineu la Piatra, unde ar putea uşor să se întâlnească.

Meissner este pentru; foarte ostil conservatorilor

— Jean Carp télégraphie à Arion: aucune réponse à notre note, mais si l'Allemagne nous sera favorable, l'Autriche-Hongrie se fera tirer l'oreille: «Elle oppose beaucoup de résistance». — L'Autriche aurait reçu depuis deux jours de Wilson une réponse très favorable; Horstmann n'en sait rien, mais cela ne l'étonnerait pas, étant donné les essais que toute l'Entente fait de séparer l'Autriche-Hongrie de l'Allemagne.

Les Bulgares concentrent de grandes forces dans le Sud de la Dobrogea.

— Mitilineu, par Franasovici, a des nouvelles d'Averescu qui a quitté ce matin Iassy. Dans son comité on a longuement discuté la nécessité de se rapprocher de quelque autre parti. Ils ont causé avec les conservateurs dissidents, qui s'étaient montrés hostiles à Bratianu, mais Michel Cantacuzène a subitement tourné casaque. Averescu a reçu mandat de traiter comme et avec qui il l'entendrait. — Il est arrivé à souhaiter un contact avec moi, tout en reconnaissant que je ne pouvais pas faire le premier pas. Il a suggéré une visite de Mitilineu à Piatra, où ils pourraient facilement se rencontrer. Meissner est pour; très hostile au conservateurs

disidenţi. De asemenea Dobrescu, Lascar Antoniu. Dar cel mai înflăcărat este Arion: el vede în aceasta o apărare bună contra manevrelor Regelui. Plecând, a insistat mult ca să nu pierd timp.

7/20 Octombre. — Un radio din Carnarvon conţine: «O telegramă din Viena către «Vossische Zeitung» spune că răspunsul lui Wilson dat Austriei e mai moale ca ton şi ca formă decât nota către Germania. Punctul cel mai greu este cererea prezidentului privitoare la relaţiunile Austriei cu Germania; se afirmă că el cere ruperea legăturilor între ambele ţări». Este confirmarea raportului lui Carp de ieri.

— Arion a primit vizita lui *Mişu*, care i-a spus din nou să nu primească nimic şi care mai ales a încercat să-l puie în gardă contra ori cărei înţelegeri cu Averescu, om periculos şi care nelinişteşte pe Rege. Mişu cunoaşte toate rapoartele noastre către Rege; ştia chiar că Regele a refuzat un decret privitor la I. Filiti.

— *Regele* îmi telegrafiază cifrat: «Nu pierdeţi din vedere hotărârea ce v'am comunicat de a nu proceda

---

dissidents. Dobrescu, Lascar Antoniu, idem. Mais le plus ardent est Arion: il y voit une bonne parade aux manigances du Roi. En partant, il a beaucoup insisté pour que je ne perde pas de temps.

7/20 octobre. — Un radio de Carnarvon contient: «Un télégramme de Vienne à la «Vossische Zeitung» dit que la réponse du président Wilson à l'Autriche est plus douce de ton et de forme que sa note à l'Allemagne. Le point le plus difficile est la demande du président par rapport aux rélations de l'Autriche-Hongrie avec l'Allemagne; on affirme que le président demande la dissolution de ces liens entre les deux pays. — C'est la confirmation du rapport Jean Carp d'hier.

— Arion a eu la visite de Mişu, qui lui a prêché toujours ne rien accepter et qui surtout a essayé de le mettre en garde contre tout pacte avec Averescu, homme dangeureux et qui inquiète le Roi. Mişu connaît tous nos rapports au Roi; il savait même que le Roi a refusé deux fois le décret concernant Jean Filiti!

— Le Roi me télégraphie en chiffre: «Nu perdeţi din vedere hotărârea ce v'am comunicat de a nu proceda la

la vre-o schimbare a tratatului dela Bucureşti şi a mă ţine în curent mereu cu discuţiile ce aveţi relativ la condiţiile de ratificare care trebue să coprindă punctele despre care am convenit la ultima noastră întâlnire aci. — Ferdinand».

Comunic telegrama lui Arion, care pleacă la Bucureşti.

8/21 **Octombre**.—Manifestele Impăratului Carol sunt deosebite de ceia ce transmisese Nauen. Nici una din preciziunile anunţate. «Austria va deveni conform voinţei popoarelor un Stat federal. Fiecare neam va forma pe pământul ce ocupă un Stat separat. Nu se împiedică în nici un mod unirea teritoriilor poloneze ale Austriei cu Statul independent polonez»... Această nouă organizare, prin care integritatea ţărilor Coroanei Ungariei nu va fi de loc atinsă, va garanta independenţa fiecărui Stat naţional». Contrastul cu Românii este izbitor.

— Radio din Lyon dă părerea presei franceze asupra răspunsului lui Wilson Austriei. Presa e aspră pentru Austria şi este încântată de notă, în timp ce Austria e şi ea foarte mulţumită. Care e misterul ?

---

vre'o schimbare a tratatului de la Bucureşti, şi a mă ţine în curent mereu cu discuţiile ce aveţi relativ la conditiile de ratificare, care trebue să cuprindă punctele despre care am convenit la ultima noastră întâlnire aci»· (ss) *Ferdinand.*

Je communique ce télégramme à Arion, qui part pour Bucarest.

8/21 octobre. — Les manifestes de l'Empereur Karl sont différents de ce que Nauen avait transmis. Aucune des précisions qu'on avait annoncés. «Austria va deveni, conform voinţei popoarelor, un Stat federal; fiecare neam va forma pe pământul ce ocupă un Stat separat. Nu se împiedică în nici un mod unirea teritoriilor poloneze ale Austriei cu Statul independent polonez... Această nouă organizaţie, prin care integritatea ţărilor Coroanei Ungariei nu va fi de loc atinsă, va garanta independenţa fiecărui Stat naţional».— Le contraste avec les Roumains est frappant.

— Le Radio de Lyon donne les commentaires de la presse française sur la réponse de Wilson à l'Autriche. La presse française est dure pour l'Autriche et se montre enchantée de la note, tandis que l'Autriche est aussi très satisfaite du tor de cette réponse. Quel est le mystère?

— Am cu Arion o comunicaţie prin Hugues. Ii reamintesc, în afară de chestiunile tratate de Antipa, să nu uite fixarea datei de încetarea ocupaţiunei; liberarea capitalei şi bugetul ocupaţiei, pe lângă chestiunea politică. Antipa a cerut mai ales regularea traficului pe Dunăre şi deducerea plăţei recoltei 1918 şi a animalelor rechiziţionate asupra circulaţiunei Băncei Generale. Arion îmi comunică că atmosfera la Bucureşti e foarte încărcată şi că se spune că aliaţii sunt aproape de Isaccea şi de Rusciuc.

— Primim Nauen cu răspunsul lui Wilson către Austria. După mine se împacă foarte bine cu proclamaţiile Impăratului şi deci e favorabil păcei. (Ele sunt dela 18 Octb., iar nota Wilson a trebuit să sosească la 19 sau 20). Statele-Unite spun că recunoscând Cehoslovacia ca beligerant, deci ca Stat independent, «prezidentul nu mai e liber să recunoască simpla autonomie ca bază pentru pace...» Este ceia ce Impăratul a făcut, dacă într'adevăr, cum era prima versiune, creiază un Stat al

---

— J'ai avec Arion une communication par Hughes; je lui rappele, en dehors des questions traitées par Antipa, de ne pas oublier la fixation de la cessation de l'occupation, la libération de la Capitale et le budget de l'occupation, outre la question politique. Antipa a demandé surtout le règlement du trafic sur Danube, la défalcation du paiement de la récolte 1918 et des animaux réquisitionnés sur la circulation de la Banque Générale, le pétrole. — Il me fait savoir par Don que l'atmosphère de Bucarest est très chargée et que l'on dit les alliés tout près à Isaccea et de Rusciuc.

— On reçoit le Nauen contenant la réponse de Wilson à l'Autriche-Hongrie. Elle est à mon sens très conciliable avec les proclamations de l'Empereur et par conséquent favorable à la paix. (Celles-ci sont du 18 octobre et la note Wilson a dû arriver le 19 ou le 20, — les télégrammes ont pu se croiser). Les Etats-Unis disent qu'ayant réconnu les Tchécho-Slovaques comme belligérants, donc comme Etat indépendant, «le président ne dispose plus de sa liberté de reconnaître la simple autonomie comme base pour la paix». C'est ce que l'Empereur a fait si réellement — comme était la première version — il crée un Empire de Bohème. Il ne peut à mon

Boemiei. Nu văd în aceasta nimic care să înpiedice pacea cu Austria.

Răspunsul Germaniei e împăciuitor. Ea începe prin a declara că «primind propunerea pentru evacuarea teritoriilor ocupate, a luat ca punct de plecare faptul că procedura acestei evacuări şi condiţiunile armistiţiului trebuie lăsate pe seama consiliilor militare şi să aibă de bază raportul actual al forţelor pe front. Prezidentul poate provoca examinarea detaliilor». — Nota justifică distrugerile ce a fost silit să facă pentru acoperirea retragerii şi scuză atacurile submarinelor care n'au avut timp să primească ordinele.

9/22 Octombre. — Situaţiunea militară la vest: Toată coasta Flandrei e liberată şi Germanii au părăsit Zeebrugge, baza operaţiei submarine. Presa germană explică această părăsire prin faptul că această bază era de mult micşorată prin atacurile continue ale flotei engleze. Orient: Aliaţii sunt în faţa Vidinului, care ar fi chiar ocupat, şi nu sunt decât la o mică distanţă de Belgrad. Pe Morava, ajunşi la Crugevatz, unde au luat contact cu Germanii.

---

sens y avoir là quelque chose qui empêche la paix avec l'Autriche-Hongrie.

— La réponse de l'Allemagne est conciliante. L'Allemagne commence par déclarer «qu'en acceptant la proposition pour «l'évacuation des territoires occupés, a pris comme point de «départ que la procédure de cette évacuation et les conditions «de l'armistice doivent être laissées à la charge des conseils «militaires et avoir pour base le rapport actuel des forces «sur le front. C'est au président de provoquer l'examen des «détails».

La note justifie les destructions qu'on est obligé de faire pour couvrir la retraite et excuse les attaques des sous-marins qui n'ont pu à temps recevoir les ordres.

9/22 octobre. — La situation militaire: Ouest: Toute la côte de Flandres est libérée et les Allemands ont abandonné Zeebrugge qui était la base des opérations sous-marins. La presse allemande colore cet abandon en alléguant que, grâce aux attaques continuelles des flottes, cette base était depuis longtemps diminuée. Orient: Les alliés sont devant Vidin qui, selon Lyon, est même occupé et ne se trouvent qu'a courte distance de Belgrade. Sur la Morava, on est arrivé à Kroujevatz, où le contact est pris avec les Allemands.

— Un aviator francez, lt. Noël, a sosit azi dimineaţă; ofiţerul român Beroniade i-a dat, pur şi simplu un automobil cu care s'a dus la legaţiunea franceză, în loc să-l conducă la Statul-Major! Iată cum se face serviciul. Aviatorul, pe care l-am primit după prânz, mi-a declarat că adusese un plic pentru ministru. Foarte entuziast: Nu se va face pace înainte de a îngenunchia pe Germani, cari au violat neutralitatea Olandei, retrăgându-se prin teritoriul ei. Intr'o lună toată armata va fi la Dunăre, 15 divizii franceze, 5 engleze, 7 greceşti, 6 sârbeşti care vor deveni 10, plus Italieni. Dedeagaci e ocupat ; în acest moment Adrianopol trebuie să fie şi el ocupat. Burgas şi Varna de asemeni. Vă vom scăpa, nu aveţi de cât să staţi liniştiţi. Ai noştri vor o Bulgarie tare, care va merge până la Rodosto.—Noël îmi cere aparatul pentru ca să poată pleca.

— Depeşă lungă dela *Arion:* Germanii n'au răspuns, dar făgăduiesc... Austriacii nu vor nimic. Tot mereu pun înainte pretextul cunoscut că Regele tot nu va semna şi

---

— Un aviateur français, le lt. Noël, est arrivé ce matin; l'officier roumain, Beroniade, lui a tout simplement donné une auto et il s'est rendu à la légation française au lieu de le faire conduire à l'Etat-Major! Voilà comment se fait le service. L'aviateur, que j'ai reçu à 3½ h., m'a déclaré qu'il avait apporté un pli pour le ministre. Très enthousiaste, on ne fera pas la paix avant d'avoir mis à genoux les Allemands qui viennent de violer la neutralité de la Hollande en se retirant à travers son territoire. Dans un mois, toute l'armée sera sur le Danube: 15 divisions françaises, 5 anglaises, 7 grecques, 6 serbes qui deviennent 10, plus Italiens. Dedeagatch est occupé. «Andrinople doit être aussi occupé à l'heure qu'il est». — Bourgas et Varna sont occupés. — Nous vous délivrons et vous n'avez qu'à rester tranquilles. Nous voulons une Bulgarie forte; elle ira jusqu'à Rodosto. — Noël me demande son appareil pour partir.

— Longue dépêche d'Arion. Les Allemands n'ont pas répondu, mais promettent... Les Autrichiens ne veulent rien. Tout le temps ils mettent en avant le prétexte connu que le

că vom mobiliza. Am trimis un răspuns în alb pentru a tăia scurt.

10/23 Octombre.—Conferinţă cu *Christescu* şi Gorski. Cer să se pedepsească ofiţerul vinovat de neglijenţa de ieri; Gorski îmi spune că pedeapsa va fi mărită de ministru. Amândoi sunt de părere că trebue înapoiat aparatul şi Noël lăsat să plece. Se va spune că a aterizat din lipsă de benzină, după ce s'a rătăcit, şi se va face o cercetare în acest sens.

Trimit pe Vasilescu să ducă această deciziune lui Saint-Aulaire şi să-i spue că aceasta nu creiază un precedent. In acelaşi timp va pune sub protecţiunea franceză cei 600 prizonieri români pe cari Germanii i-au lăsat Bulgarilor, după informaţiunile pe care mi le transmite Arion.

—Am telegrafiat lui Arion că regretam vecinicile bănuieli ale Centralilor, care otrăvesc orice tratative; îi reamintesc liniile prin care Regele vorbeşte la 20 Oct. de ratificarea condiţionată de două chestiuni preliminare,

---

Roi ne signera tout de même pas et que nous mobiliserons. J'ai envoyé une réponse en blanc pour couper court.

10/23 octobre. — Conférence avec Christescu et Gorsky. Je demande qu'on punisse l'officier coupable de la négligeance d'hier; Gorski dit que la peine sera agravée par le ministre. Les deux généraux sont d'avis qu'il faut rendre l'appareil et faire partir Noël. On alléguera qu'il a atterri faute de benzine après s'être égaré; on procédera à une constatation de ce genre.

J'envoie Vasilescu porter cette décision à St. Aulaire et lui dire que cela ne crée pas un précédent.

En même temps il mettra sous la protection française les 600 prisonniers roumains que les Allemands ont abandonnés aux Bulgares selon les informations que me transmet Arion.

— J'ai télégrafié Arion que je regrettais les éternels soupçons des Centraux qui empoisonnent toutes négociations; je lui rappelle les lignes par lesquelles le Roi parle le 7/20 octobre de ratification subordonnée à deux simples questions préliminaires, en grande partie aplanies déjà et je de-

în mare parte acuma aplanate, şi cer vederi mai largi din partea Germanilor şi Austriacilor.

— Vizită neanunţată a lui *Randa*. Colonelul a fost la Bucureşti şi telegramele lui Arion prezintă informaţiile date de el ca determinante ale formulei pesimiste austriace. Or, colonelul, foarte liniştit, spune că e încântat de primirea Regelui, că desigur ca militar n'a putut vorbi politică şi că au vorbit de viitor. Ştie că Viena n'a răspuns încă cererei noastre, dar «s'au săturat de această notă (Wilson) şi de altfel pacea se face cu siguranţă». Cred că notele îngrijitoare ce i se atribue sunt un pretext pentru ca Demblin să poată face pe supăratul.

— Arion anunţă că Burian şi Wekerle pretind mereu că Regele nu va semna şi că e degeaba să se facă o declaraţie care nu duce la nimic.

11/24 Octombre. — Regele se întoarce la 8 jum. dimineaţa. Mă duc la gară, mai ales ca să mă scuz dacă voi lipsi în cursul zilei.

— Discursul cancelarului Max de Baden. Foarte semnificativ. Ca reformă interioară se introduce parla-

---

mande qu'on ait du côté allemand et autrichien des vues plus larges.

— Visite inopinée de Randa. Le colonel a été à Bucarest et les télégrammes d'Arion présentent les informations données par lui comme ayant determiné la formule pessimiste autrichienne. Or, le colonel, très placide, se dit enchanté de l'accueil du Roi, que nécessairement, comme militaire, il n'a pu parler politique; qu'on a causé de l'avenir. Il sait que Vienne n'a pas encore répondu à notre demande, mais «ils ont par-dessus la tête de cette note (note Wilson), et d'ailleurs la paix se fait pour sûr». — Je crois que les notes inquiétantes qu'on lui attribue sont un prétexte pour que Demblin puisse faire le fâché.

— Arion informe que Burian et Weckerle continuent de prétendre que le Roi ne signera pas et qu'il est inutile de faire une déclaration ne menant à rien.

11/24 octobre. — Le Roi rentre à 8½ h. matin. Je vais à la gare, surtout pour m'excuser si dans la journée je m'absente.

— Discours du chancelier Max de Baden. Très significatif. Comme réforme intérieure, c'est le parlementarismo

mentarismul, miniştrii putând rămâne deputaţi după numirea lor şi parlamentarii putând reprezenta pe cancelar. Ca politică externă, a vorbit de pacea dreptului şi de pacea forţei. Recunoaşte că lupta dintre ambele idei nu e încă hotărâtă. «Liga popoarelor nu se poate realiza dacă popoarele nu se silesc să se stăpânească. Realizarea unei comunităţi de drept cere renunţarea la o parte din independenţa indispensabilă, care până azi a fost semnul suveranităţei». Tonul general admite oarecum recunoaşterea înfrângerei.

— Căderea lui Wekerle s'a întâmplat ieri. Dările de seamă vorbesc de un incident violent cu contele Karoly, reprezentantul politicei engleze.

— La Fiume ciocnire între regimentele cehoslovace şi regimentele ungare, Randa îmi spusese privitor la aceasta că pentru Jugoslavi nu e nimic de temut: Croaţii sunt cei mai credincioşi supuşi ai Impăratului, dar în ce priveşte pe Cehi trebuie tratat cu ei.

— *Arion* depeşează: «Puteţi acorda corespondenţă cifrată lui Wopicka; Berlin o admite pentru scurt timp

---

qui s'introduit, les ministres pouvant rester députés après leur nomination et des parlementaires pouvant représenter le chancelier. Comme politique extérieure, il a parlé de la paix du droit et de la paix de la force. Il reconnaît que la lutte entre les deux idées n'est pas encore décidée. «La ligue des peuples ne peut se réaliser si les peuples ne s'efforcent pas de se maîtriser. La réalisation d'une communauté du droit exige du rénoncement à une partie de l'indépendance indispensable, qui jusqu'à ce jour a été le signe de la souveraineté». Le ton général admet pour ainsi dire la reconnaissance de la défaite.

— Chute de Weckerle. Elle s'est produite hier. Les comptes-rendus parlent d'un incident violent avec le comte Karoly, le représentant de la politique anglaise.

— A Fiume choc entre régiments tchécho-slovaques et régiments hongrois. A ce sujet Randa m'avait dit que, pour les Yougo-Slaves il n'y avait rien à redouter, les Croates sont les plus fidèles sujets de l'Empereur, mais pour les Tchèques, il faudra traiter avec eux.

— Dépêche d'Arion: «Pouvez accorder correspondance chiffrée Wopicka; Berlin l'admet pour une courte durée et

şi Horstmann spune că Wopicka poate comunica lui Lansing că Germania are toată bunavoinţa faţă de România, în ce priveşte Dobrogea».

12/25 Octombre. — Văd pe *Rege*. Audienţă lungă fără nimic mai însemnat. Il pun în curent cu ultimele veşti dela Arion. Formula Regelui: Trebue să facem aşa în cât să rămânem prieteni cu Germania fără să provocăm întru nimic nemulţumirea aliaţilor. Asupra ratificărei, pe care o repun din nou pe tapet, nici o hotărâre contra. Dorinţa de a nu ne grăbi: «acum încep greutăţile». Ar trebui mai ales să reluăm legăturile cu străinătatea şi să ştim ce se petrece la Viena. Asupra chestiunei Transilvaniei, cu dreptate, n'am cerut pentru ei drepturi (primul proect Arion), fiindcă aceasta ar fi însemnat că renunţăm să avem acea ţară. — Nici o vorbă de politică internă. — Asupra fiului său e în curent, prin generalul Schina, de tot ce se ţese în familie ; a aflat că tânăra doamnă a cântat în anume cercuri la Budapesta şi că ofiţerii austriaci şi-au permis libertăţi cu ea. Ea a fost pe lângă Carol, prea calm după părerea M. S., «une simple allumeu-

---

Horstmann dit que Wopicka peut communiquer à Lansing que l'Allemagne a toute bonne volonté envers la Roumanie en ce qui regarde la Dobrogea».

12/25 octobre. — Je vois le Roi. Longue audience avec rien d'incisif. Je le mets au courant des derniers télégrammes d'Arion. Formule du Roi: Il faut agir de façon à rester amis avec l'Allemagne, sans en rien provoquer le mécontement des alliés. Sur la ratification — sujet que j'ai remis sur le tapis — aucune décision contre ; désire de ne pas se hâter; «c'est maintenant que commençent les difficultés». — Il faudrait surtout reprendre nos rapports avec l'étranger et savoir ce qui se passe à Vienne. Sur la question de la Transylvanie, avec raison nous n'avons pas demandé pour eux des droits (premier projet Arion), parce que cela aurait voulu dire que nous renonçons à avoir ce pays. Pas un mot de politique intérieure. Sur son Fils, il est au courant par le général Skina de tout ce qui se trame dans la famille; il a appris que la jeune personne, à Budapest, a chanté dans certaines cercles et que les jeunes officiers autrichiens se sont permis des... Elle a été auprès de Carol — trop tauperant au gré de Sa Majesté — une «simple allu-

se». (E bine de ştiut până la ce punct se poate deveni burghez în anume împrejurări...). Cu Randa nici o convorbire politică: «l'am întrebat dacă în Ucraina trupele nu erau contaminate». — Randa : Câtuşi de puţin. Disciplină perfectă. — Regele : Sunteţi sigur?... Randa : Sunt de prea puţin timp aici.

— Răspunsul prezidentului e teribil. El pune de-a dreptul chestiunea dinastică. Incepe prin a declara că singurul armistiţiu ce poate propune este acela care ar face imposibilă reluarea ostilităţilor din partea Germanilor... Că poporul german n'are nici un mijloc să ordone autorităţilor militare ca să se supuie; că puterea Regelui Prusiei de a controla politica Imperiului e întreagă ; că militarismul suveran e încă în mâinile celor cari au fost stăpânii Germaniei. Nota lui Wilson conchide că dacă este perspectiva de a se face pace cu stăpânii militari şi cu autoritatea monarhică, sau de a-i avea mai târziu, încă în faţă. — atunci Germania n'are pace de cerut; trebue să se predea cu totul !

— *Mitilineu* a văzut ieri pe Averescu. In fond, gene-

---

meuse». (Il est bon de connaître à quel point on peut devenir bourgeois en certaines circonstances...). Avec Randa aucune conversation politique. «Je lui ai demandé si en Ukraine les troupes ne s'étaient pas contaminées». — Randa: En rien, discipline parfaite. — Le Roi: «Etes-vous bien sûr?»... — Randa: Je suis depuis trop peu de temps ici...

— La réponse du président est terrible. Elle pose nettement la question dynastique. Il commence par déclarer que le seul armistice qu'il puisse proposer est celui qui rendrait impossible la reprise des hostilités de la part des Allemands... Le peuple allemand n'a aucun moyen d'ordonner aux autorités militaires de se soumettre; que la force du Roi de Prusse de contrôler la politique de l'Empire est entière; qu'un militarisme souverain est encore aux mains de ceux qui ont été les maîtres de l'Allemagne. — La note conclue que si l'on a la perspective de faire la paix avec les maîtres militaires et l'autorité monarchique ou de se trouver plus tard encore en face d'eux, alors l'Allemagne n'a pas de paix à demander; il faut qu'elle se livre.

— Mitilineu a vu hier Averescu. En substance, le géné-

ralul vrea să întrunească toată lumea contra lui Brătianu, dar o colaborare înainte de pace cu conservatorii ar putea să-l strice cu Antanta. Ar voi să-i dau siguranţa că Saint-Aulaire nu s'ar opune la ori ce combinaţie cu Marghiloman. El crede că ziua lui va veni, etc. In ori ce caz, el arată o cale pentru a ajunge să vorbească cu mine. In aşteptare ar cam vrea să se înţeleagă şi cu Take Ionescu şi mă roagă să uşurez lui C. Davila o călătorie în Elveţia şi Paris. Mitilineu obiectează că Take, ca prezident de consiliu, e un pericol. E de acord cu formula lui Mitilineu: Take unul din plenipotenţiarii păcei; nimic mai mult. Şi în acest timp Arion îmi telegrafiază nerăbdarea Germanilor de a avea o concentrare cu Averescu.

— Pe Dunăre împuşcături la Vidin şi Lom-Palanca, la Calafat armata germană a început focul. Orice navigaţie pe Dunăre a încetat.

— Germanii au dat 24 de ore colonelului Popow şi Statului-Major bulgar ca să părăsească Bucureştii. Mircescu spune că Popow a cerut 14 vagoane pentru efectele sale personale şi că ofiţerii germani strigau că e un scandal: «Cât a trebuit să fure!».

---

ral veut réunir tout le monde contre Bratianu, mais une collaboration avant la paix avec les conservateurs pourrait le brouiller avec l'Entente; il voudrait que je lui apporte la certitude que St.-Aulaire ne mettrait pas un veto à toute combinaison avec Marghiloman. Il croit que son jour viendra, etc. Dans tous les cas, il indique une voie pour arriver à causer avec moi. En attendant, il aimerait bien lier partie avec Take Ionescu aussi et me demande de faciliter à Cita Davila un voyage en Suisse et Paris. Mitilineu objecte que Take président de conseil est un danger; il se rallie à la formule Mitilineu: Take un des plénipotentiaires de paix; rien de plus.

Et pendant ce temps Arion me télégraphie l'impatience des Allemands d'avoir une concentration avec Averescu...

— Sur le Danube on s'est canardé à Vidin et à Lompalanka; à Calafat c'est l'armée allemande qui a commencé le feu. Toute navigation sur le Danube a cessé.

Les Allemands ont donné 48 heures au colonel Popow et à l'Etat-Major bulgare pour quitter Bucarest. Mircescu dit que Popow a demandé 14 wagons pour ses effets personnels et que les officiers allemands criaient au scandale: «faut-il qu'il ait volé!»

— D-nul de Saint-Aulaire, căruia i-am comunicat ultimele detalii asupra celor 600 prizioneri români lăsaţi în Bulgaria de Germani, îmi scrie spunându-mi că a telegrafiat îndată generalului Franchet d'Esperay. Parcă ar fi o ironie la sfârşitul biletului său ; nu-i dau nici o importanţă şi fac să depună la el o cartă de mulţumire.

— *Wopicka* vine să mă vadă, neprimind ca să mă duc la el. Prietenos, familiar, declarând că este un prieten al României şi prieten al meu, — dar în cursul vorbirei declară că America e şi prietenă a Bulgariei. Ca şi aviatorul Noël: Toată lumea vrea binele Bulgariei; şi atunci Dobrogea noastră ? — Din partea mea îi spun că fac o deosebire între el şi ceilalţi aliaţi. Il rog să telegrafieze că cerem ca America să dea o indicaţie oarecare asupra soartei ce rezervă Românilor din Transilvania : autonomie locală, Stat independent, sau anexiune? Odată această ţeapă scoasă din picior, vom şti de ce politică să ne agăţăm. Ii comunic şi fraza lui Horstmann privitor la Dobrogea. Pentru aceasta îi voi acorda

---

Monsieur de Saint-Aulaire, à qui j'ai communiqué les derniers détails sur les 600 prisonniers roumains abandonnés en Bulgarie par les Allemands. Il m'écrit pour me dire qu'il a de suite télégraphié au général Franchet d'Esperay. Il y a bien une petite malice en queue de son billet; je n'y attache aucune importance et je fais remettre chez lui une carte de remerciements.

Vopicka vient me voir, n'ayant pas accepté que j'aille chez lui. Amical, familier, déclarant que c'est un ami de la Roumanie et mon ami, — mais au cours de la conversation il déclare que l'Amérique est amie de la Bulgarie aussi. Tout comme le lieutenant Noël : tout le monde veut du bien à la Bulgarie, et alors notre Dobrogea ? De mon côté je lui dis que je fais une distinction entre lui et les autres alliés. Je le prie de télégraphier que nous demandons que l'Amérique donne une indication quelconque sur le sort qu'elle réserve aux Roumains de Transylvanie : autonomie locale ou Etat indépendant ou annexion ? Cette épine sortie du pied, on saurait à quelle politique se raccrocher. Je lui communique aussi la phrase de Horstmann pour Dobrogea. Il aura le télégraphe chiffré pour cela. — Il remercie et pro-

telegraful cifrat. — Imi mulţumeşte şi îmi va trimite telegrama sa pentru ca să se expedieze.

13/26 Octombre. — Din Bucureşti mi se anunţă că circulă zvonul că Regele ar fi fost asasinat şi că mobilizăm. «Pester Lloyd» anunţă că la Fiume, oraş unguresc, trupele croate au bătut pe honvezi, au ocupat poliţia şi jefuiesc oraşul. Ca prim rezultat al proclamaţiei imperiale, nu e rău.

— La Berlin consiliu de coroană prezidat de Impărat.

Mircescu spune că la Bucureşti Statul-Major admite ca posibilă abdicarea Kaiserului. In aşteptare se prezintă la Reichstag legi constituţionale. Puterile suverane ale Impăratului trec asupra puterei civile: «Supunerea puterei de comandă sub guvernul civil». — Partidul conservator cere răsboiul până la capăt.

— Frontul Dunărei e apărat; generalul von Scholtz comandă la Craiova; generalul Koch la Buzău; amândoi sub ordinele lui Mackensen. In corpul lui Koch se află o brigadă austriacă. Germanii nu se tem de nimic pe

---

met de télégraphier : il m'enverra son télégramme pour le faire partir.

13/26 octobre. — De Bucarest on me télégraphie que le bruit court que le Roi a été assasiné et que nous mobilisons et que le «Pester Lloyd» annonce qu'à Fiume, ville absolument hongroise, les troupes croates (j'aurais cru tchécho-slovaques) ont battu les honveds, se sont emparés de la police et pillent la ville. — Comme premier résultat de la proclamation impériale, c'est pas mal.

— A Berlin Conseil de Couronne sous la présidence de l'Empereur. Mircescu dit qu'à Bucarest l'état-major admet comme possible l'abdication du Kaiser. En attendant, on présente au Reichstag des lois constitutionnelles: les pouvoirs souverains de l'Empereur passent au pouvoir civil. «Supunerea puterei de comandă sub guvernul civil».

Le parti conservateur demande une guerre à outrance.

— Le front du Danube est armé; le général von Scholtz commande à Craiova; le général Koch à Buzau; les deux sous les ordres de Mackensen. Il y à une brigade autrichienne dans le corps de Koch. Les Allemands ne redoutent

front. Se crede că toată sforțarea aliaților, — după ce au redus Turcia, care n'a dezertat încă, — va fi contra armatei lui Koeves, direcția Belgrad-Budapesta.

— *Tzigara* trimite o serie de informații și foi revoluționare. Proclamații de acest fel s'au găsit și la Focșani. Organizarea socialistă proclamă nevoia revoluției sociale și adoptarea procedeelor rusești. Tzigara adaogă că ura contra ocupanților și sentimentul neputinței lor măresc pericolul. — Desigur va fi o mișcare foarte periculoasă cu ocazia retragerei Germanilor, îmi spune Mircescu. — Sunt izbit de ușurința cu care revoluționarii își tipăresc foile și mă îndoesc că aceasta s'ar putea face fără ajutorul unor cercuri germane. Mircescu confirmă bănuelile mele; pentru el, dacă atacăm pe Germani și-i silim să părăsească țara sau să ne facă față, vor deslănțui o revoluție pentru a împiedica mobilizarea. E sigur că situațiunea e gravă în Muntenia.

— Două telegrame dela *Arion* semnalează rechizițiile excesive și prădăciunele ce se fac; dar de altă parte

---

rien sur le front. On croit que tout l'effort des alliés, — après avoir réduit la Turquie, qui n'a pas déserté encore, — se portera contre l'armée de Koewes, direction Belgrade-Budapest.

— Tzigara envoie une série d'informations et des placards révolutionnaires. Des proclamations similaires ont été trouvées à Focșani. C'est l'organisation socialiste qui proclame la nécessité de faire la révolution sociale et d'instaurer les procédés russes. — Tzigara ajoute que la haine contre les occupants et le sentiment de leur impuissance augmente le danger. Il y aura pour sûr un mouvement très dangereux à la retraite des Allemands, me dit Mircescu. Je suis frappé de la facilité que les révolutionnaires ont d'imprimer leurs proclamations et je doute que cela puisse se faire sans le concours de certains cercles allemands. Mircescu confirme mes soupçons; pour lui, si nous attaquerons les Allemands et les contraignons à quitter le pays, ou à faire face contre nous, il déchaîneront une révolution pour empêcher la mobilisation. Ce qui est certain, c'est que la situation est grave en Munténie.

— Deux télégrammes d'Arion. Il signale les réquisitions à outrance et les déprédations qu'on commet; mais d'autre

Horstmann anunţă răspunsul bun ce se aşteaptă dela Berlin, pentru a ajunge însfârşit la ratificarea cu Germania singură. Depeşile lui s'au încrucişat cu o scrisoare trimisă prin *Corteanu,* în care îi spun că nu văd nevoia de-a ratifica între doi. I-am mai telegrafiat să nu încheie nimic până la primirea scrisoarei.

— Cu Wekerle, a demisionat şi Burian. Andrassy e numit la afacerile străine. Intr'o depeşă dela 9/22 Oct., Arion îmi spunea că atunci când Wekerle a răspuns lui Vaida că Ungaria rămâne un Stat unitar, era încurajat de Andrassy, care se găsea în Elveţia, unde trata pentru Ungaria. Se înţelege ceeace poate însemna această schimbare.

14/27 Octombre. — Regele a primit eri pe Saint-Aulaire care de altfel depusese o carte la mine, — şi aflu că-l primeşte din nou după prânz. Am cerut îndată audienţă pentru 4 jum.

Wopicka nu mi-a trimis încă depeşa. A sosit la 3 ore, şase pagini cifrate. Am expediat-o de urgenţă.

— In Austria, consilierul aulic Lammasch e însăr-

---

part Horstmann annonce les bonnes réponses qu'on attend sur l'heure de Berlin pour arriver enfin à la ratification avec Allemagne seule. Ses télégrammes se sont croisés avec une lettre que je lui ai envoyée par Corteanu, dans laquelle je lui dis que je ne vois pas d'utilité à ratifier à deux. Je lui ai aussi télégraphié de ne rien conclure avant réception de ma lettre.

— Avec Weckerlé s'est démis aussi Burian. C'est Andrassy qui est nommé aux affaires étrangères. Dans une dépêche du 9/22 octobre, Arion me disait que lorsque Weckerlé a répondu à Vaida que la Hongrie restait un état unitaire, il y était encouragé par Andrassy, qui se trouvait en Suisse, où il traitait pour la Hongrie. On comprend ce que peut signifier ce changement.

14/27 octobre. — Le Roi a reçu hier Saint-Aulaire, — qui d'ailleurs dépose une carte chez moi — et j'apprends qu'il le reçoit de nouveau cet après-midi. J'ai de suite demandé audience pour 4½ h.

— Wopicka n'a toujours pas envoyé sa dépêche. Elle est arrivée à 3 heures, six pages chiffrées. Expedié d'urgence.

— En Autriche, le conseiller aulique Lammasch est char-

cinat cu formarea guvernului «de lichidare», al cărui program trebue să fie : o pace grabnică şi predarea puterilor centrale guvernelor naţionale.

Pe Dunăre, Austriacii anunţă retragerea lor spre Kragujevac. Aliaţii spun că se găsesc pe linia Cralievo-Paracin, sub Kragujevac.

La Berlin s'a votat legile constituţionale suplimentare: războiul nu mai poate fi declarat decât cu aprobarea Reichstagului; consimţimântul consiliului federal nu ajunge. Cancelarul e responsabil faţă de Reichstag sau de Consiliul federal ; numirile în marină trebuie să poarte semnătura Cancelarului, etc.

— Cerusem audienţă Regelui mai mult ca să ştiu dacă St. Aulaire adusese ceva nou. *Regele* îmi spune că «Nimic, afară de asigurarea că se vor ţine toate făgăduelile». — Eu : E destul de vag... — Apoi a cerut dacă n'ar putea să aibă corespondenţa cifrată. In sfârşit, în cursul conversaţiunei a spus că Bulgarii probabil vor merge cu Francezii în contra Germanilor: «Sunt destul de porci pentru aceasta ; Francezii chiar sunt desgus-

---

gé de former un gouvernement «de liquidation», dont le programme doit être: une paix rapide et la remise des pouvoirs centraux aux gouvernements nationaux.

— Sur le Danube, les Autrichiens annoncent leur retraite pas à pas sur Kragujevac. Les alliés disent se trouver sur la ligne Kralievo-Paracin sous Kragujevac.

— A Berlin on a voté les lois constitutionnelles supplémentaires: la guerre ne peut plus être déclarée qu'avec l'approbation du Reichstag; le consentement du Conseil fédéral ne suffit pas; Chancelier et ses représentants est responsable devant le Reichstag ou le Conseil fédéral; les nominations dans la marine doivent porter la signature du chancelier, etc.

— J'avais surtout demandé à voir le Roi pour savoir si St.-Aulaire avait apporté du nouveau. Le Roi me dit que «rien, sauf toujours l'assurance qu'on tiendra toutes les promesses». — Moi: C'est bien vague... — Et puis il a demandé si l'on ne pouvait avoir la correspondance chiffrée. — Enfin — en cours de conversation — les Bulgares vont probablement marcher avec les Français contre les Allemands; ils sont assez «cochons pour cela; ça dégoûte même les Fran-

tați, dar sunt întrebuințați cum se întrebuințează o cârpă murdară». — N'am spus nici un cuvânt despre ratificare, am anunțat numai că Horstmann făgăduise concesiuni minunate pe cari nu le cunosc încă. — Regele: Şi Austria nimic? — Eu: Nimic. — Apoi am vorbit de sensul venirei la putere a lui Andrassy. — Asupra notei Wilson: «Este bolşevism şi foarte neîndemânatic. Germanii au voit să facă aceasta cu mine, dar ceeace face Wilson este o amenințare pentru toate monarhiile». — Convenim ca aceasta poate produce o reacțiune, dar Regele crede că probabilitățile de pace s'au depărtat. El socoteşte că înainte de 30-40 zile nu poate fi nici o forță serioasă grămădită la Dunăre. — Aduc vorba despre Averescu şi Regele spune: «Cred că se străduește mult şi poate că nu este prea străin de aceste agitațiuni socialiste». (Vorbisem Regelui de starea de spirit din Muntenia). — Eu: El vrea să trimeată pe Davila în Franța ca să trateze cu Take Ionescu. — Regele: N'are de cât să o facă şi va şti ce părere au Francezii despre el. Chiar ca militar i se contestă valoarea; iar despre caracterul lui am cea mai mare lipsă de stimă».

çais, mais on les emploie comme on se sert de torchons!» — Je n'ai pas touché mot de la ratification, j'ai seulement annoncé que Horstmann avait promis des concessions merveilleuses, que je ne connais pas encore. — Le Roi: Et l'Autriche rien? — Moi: Rien. — Là-dessus on a causé de la signification de l'arrivée d'Andrassy au pouvoir. Sur la note Wilson: «C'est du bolchevisme et très maladroit. Les Allemands ont voulu le faire avec moi, mais ce que fait Wilson est une menace pour toutes les monarchies». Nous convenons que cela peut produire une réaction, mais le Roi croit que les chances de paix se sont éloignées. Le Roi estime qu'avant 30—40 jours il ne peut y avoir aucune force sérieuse massée sur le Danube.

J'amène la conversation sur Averescu et le Roi dit: «Je crois qu'il se demène beaucoup et il n'est peut-être pas éloigné de ces agitations socialistes (j'avais parlé au Roi de l'état des esprits en Munténie). — Moi: «Il veut envoyer Cita Davila en France pour traiter avec Take Ionescu». — Le Roi: «Qu'il le fasse! Qu'il le fasse et il saura quelle idée les Français ont de lui. Même comme militaire, on conteste sa valeur; quant à son caractère, on a la plus grande méses-

(Şi Averescu care nu vrea să se strice cu Antanta vorbind cu mine!!)

15/28 Octombre. — Avut conferinţă cu *Hârjeu* şi *Christescu* pentru oamenii de cari am avea nevoe în jandarmerie. Christescu spune că o mobilizare azi ar fi o sinucidere; în trei săptămâni am fi raşi de Germani. A trimis răspuns lui Schwartzkoppen, care i-ar fi exprimat temeri, că credea că are o mai bună opinie despre dânsul. Cu această ocazie Hârjeu a scos un raport bizar: Ţenescu scrie generalului Râmniceanu că, însărcinat de Rege să-i facă o lucrare relativă la campania trecută şi având nevoie de a vedea pe Lt.-Col. Antonescu, care a fost şeful operaţiunilor, întreabă dacă trebuie să se ducă la acesta. Regele pune rezoluţie că Ţenescu, fiind necesar la Palat, se va chema Antonescu la Iaşi. (Ciudat circuit!) Antonescu fusese adevăratul şef al Marelui Cartier. Christescu şi Hârjeu cred că începe iar jocul din 1915-1916, când Statul-Major era lăsat la o parte şi totul se regula în culise. Am convenit să se execute ordinul, dar după 8 zile Antonescu să fie retrimis la corp. Atunci se va vedea ce gând mână pe Rege.

— O telegramă Transocean dă ştirea că Andrassy a răspuns lui Wilson că împărtăşind toate vederile lui privitor la Cehoslovaci şi la Jugoslavi şi acceptând cele 14 puncte, cere separat pacea şi armistiţiu.

Germania a răspuns şi ea că revizuirea Constituţiei probând că se tratează cu poporul german, se aşteaptă propunerile de armistiţiu.

— *Arion* aduce textul notei pe care ne-o vor face Germanii dacă ratificăm: Se admite principiul revizuirei ulterioare a tratatului; ştergerea articolului care cedează Dobrogea; promite concursul Germaniei pentru a obţine o satisfacţie dela Austria. — Eu: Dar petrolul? — Arion: Se revizueşte sigur şi voi face chiar o notă specială. — Povăţuiesc să pună pe Rege la curent şi să nu-i ceară o soluţie până nu discutăm în Consiliu.

---

time». — (Et Averescu qui ne veut pas se brouiller avec l'Entente en causant avec moi!).

— Nauen dă o telegramă, care s'a confiscat, că trupele noastre au intrat în Dobrogea, că România joacă ultima carte pentru a face România mare şi că toate elementele, până şi cele mai moderate, au fost prinse de vârtejul războinic. Telegrafiat lui Corteanu să protesteze la Horstmann. Ce însemnează această curată provocaţiune?

16/29 Octombre. — De astă dată Parisul, în comunicatul pentru Africa, dă că trupele române au intrat în Dobrogea şi că trupele aliate au intrat în România. Duios concert cu Nauen de ştiri falşe.

— Arion aduce o declaraţie cu totul favorabilă din partea Germaniei care admite, dacă ratificăm, revizuirea tratatului, cesiunea Dobrogei şi ajutorul lor în revendicarea munţilor.

— După audienţa dela Rege, Arion vine cu impresia că Regele nu va ratifica; nimic pozitiv, dar impresie puternică.

— *Conţescu* revenind din Ucraina unde s'a încheiat un proiect de aranjament comercial care va aştepta, probabil, ca alte forme de guvern să-l întărească la Kiew, spune: Temere mare de bolşevism pe care, în secret, îl încurajează Austria. Guvernul lui Lisogub, deşi este ura personală contra Germanilor, pentru că iau tot, este foarte germanofil; toată fiinţa de Stat, poştă, căi ferate, este în mâna Germanilor; Austriacii cam pe plecare.

— La noi, în Moldova, Randa, acuzat că dispune de sume mari, vede mereu ofiţeri ardeleni pe cari îi excită în contra ţărei: acestea sunt notele lui *Hârjeu.* Am şi atras atenţia Siguranţei, care trebue să supravegheze serios. Dar ciudat că există impresia aici, la Bucureşti, şi în Ucraina, că mişcările revoluţionare ar părea încurajate de centrali.

17/30 Octombre. — Barclay îmi comunică vesel, la telefon că a primit dela Lord Robert Cecil o telegramă (pe care o văzusem), care confirmă că guvernul englez n'a avut intenţia de a face vre-un aranjament teritorial cu Bulgaria până la hotărârile păcei generale. Cu alte

cuvinte, tot depeşa lui Pichon, fără vre-o făgăduială pentru România. Depeşa mai adaogă că trupele bulgare sunt sub arme numai la sud de frontiera bulgaro-română, de dinainte de război. Ceia ce este falş. Armata bulgară ocupă Dobrogea de sud, iar dincolo de linia Constanţa, ţinută încă de Nemţi, au în nordul Dobrogei 9 batalioane (Mircescu spune că sunt miliţieni desorganizaţi), cavalerie şi artilerie, aceasta din urmă fără atelaje.

— Comentările din presa engleză confirmă exactitatea ştirei dată Luni că Andrassy a cerut o pace separată. «Daily Telegraph» se exprimă: «încă un inamic care se uneşte cu cei cari vor să sfărâme Germania». Comentar cam excesiv, dar care defineşte gravitatea propunerei.

— Arion primeşte dela *Demblin* comunicaţie confidenţială, dar în scris, că Austria consimte la modificarea art. 10, 11 şi 12 din tratatul de pace (Dobrogea-Munţii) şi la revizuirea ulterioară a tratatului în unele puncte. Deci concesiune complectă dacă ratificăm. Notez pe dată lui Arion, că trebuie o preciziune ulterioară care să cuprindă şi petrolul.

18/31 Octombre. — O telegramă trimisă lui Barclay desminte existenţa faimoasei depeşi Reuter, împrejurul căreia s'a vorbit atâta şi dela care a plecat versiunea că aliaţii ar fi cedat o parte din Dobrogea Bulgariei.

— Am convocat, la Arion, pe miniştri, afară de Hârjeu, bolnav, şi de Basarabeni, pentru a delibera asupra situaţiei, aşa cum o definesc cele două note şi ameninţarea de a fi trataţi ca vrăşmaşi dacă nu ratificăm.

Arion expune toate fazele tratativelor; propune să ratificăm şi să punem pe Rege să aleagă de pe acum. Nu putem fi guvernul ocupaţiunei, iar alţii să vie ca guvern al liberaţiunei.

Eu: Ştim ce ne dau Austriacii şi Germanii. Cine poate afirma că Antanta va da mai mult ? Dacă nu ratificăm, este sigur că: 1) Se va închide graniţa. 2) Ne vor ameninţa în Basarabia de nord, unde conduc pe Ucranieni. 3) Ne pot supăra în josul Basarabiei şi pe Dunăre. Dacă ratificăm, punând în cunoştinţă pe aliaţi de forţa

majoră, ne vom prezenta la revizuire având cel puţin amiciţia Germaniei.

Cantacuzino: Dacă nu se ratifică, nu vom avea combustibil, deci oprirea trenurilor, lipsa de pâine, revoluţia. Deci ratificăm, dar cu condiţie că nu vor lua hrana ţărei. Dacă nu se ratifică, să plecăm acum, nu mai târziu, când se va căuta să fim concediaţi.

Dobrescu: Vede cât de bine s'a lucrat. Tot se spune că guvernul este slab: să se vadă acum, cu acest prilej, dacă guvernul are încrederea Regelui.

Mehedinţi: Consideră cele două răspunsuri ca cel mai mare succes după luarea Basarabiei. Trebuie pus piciorul în prag asupra acestui punct şi să plecăm, cu acest prilej, dacă nu suntem ascultaţi.

Mitilineu, — va fi singura notă discordantă: Se cere ratificarea de către cei doborîţi: de ce să le fac avantagii dacă tot vor fi siliţi să dea îndărăt? Nu se vor ţine de cuvânt în teritoriul ocupat. Ar înţelege ratificare dacă s'ar duce... — Arion întrerupe: Nu s'a pus de Antantă condiţia evacuării României!... — Mitilineu crede, mai departe, că ar fi o revoluţie dacă s'ar ratifica.

Meisner: — Antanta dă, da ori nu, unitatea neamului? Dacă da, să suferim tot. Altfel mergem la o pieire mai rea de cât războiul trecut.

Eu: — Am pus la început chestiunea ţărei. Acum chestiunea de partid. Dacă Antanta impune pacea, va voi să aibă guvernul care a luptat cu ea; pentru mine Regele este în vederile ei şi prin Mişu este în constantă legătură cu liberalii. Nu cred că liberalii vor avea mai mult de cât integritatea ţărei. Trebuie atunci să se ştie că noi am adus reintegrarea ţărei, dându-i în plus Basarabia, astfel ca să nu existe nici o legitimitate a readucerii liberalilor şi să nu se poată lăuda ei că tratatul din Bucureşti s'a anulat. Ca să se ştie, trebuie luată faţă de Coroană o atitudine limpede în chestia ratificărei. Obiectiv, este bună pentru că scuteşte ţara de suferinţe şi dă României o prietenă la congres: —

politiceşte, este bună pentru că salvează partidul care este indispensabil ţărei.

— O comunicare franceză anunţă că Slavonia, Dalmaţia şi Croaţia se constituie în Stat independent, fără legături cu Ungaria sau cu Austria. La Agram s'ar fi constituit un Consiliu naţional şi ofiţerii de Landwehr i-ar fi jurat credinţă. Depeşa ar avea înfăţişarea să coprindă şi pe Serbia, deoare ce se vorbeşte în proclamaţie «De la Vardar la Isonzo».

— Seara, prin Ion Carp vine o notă a lui Demblin, în care, sub cuvinte ameninţătoare de a ne trata ca inamici, se cere să ratificăm admiţând însă : 1) O ratificare strategică ; 2) O declaraţie de neutralitate.

Arion îmi aduce ştirea; convenim că s'au schimbat bazele tratărilor şi că este inadmisibil să mai primim cedarea unei pietre măcar din munţi. El va telegrafia chiar mâine refuzul nostru. Dar Arion a fost la Rege: i-a arătat şi aceasta a doua notă, — care poate fi efectul unei erori, — şi evident că Regele nu s'a arătat primitor pentru ratificare. A mai pus şi chestiunea de cabinet (?). Şi cu nedibăcie a vorbit de o posibilă colaborare cu Averescu, ceeace va face ca în grabă Regele să lucreze la o apropiere Averescu cu liberalii. (Insă Regele nu ar voi cu nici un chip pe Averescu la rezbel). Am fost foarte nemulţumit şi am arătat lui Arion că nu a procedat bine.

19 Octombre (1 Noembre). — Azi dimineaţă comunicatele englez şi francez anunţă armistiţiul încheiat cu Turcia. Armistiţiul, tratat la începutul săptămânei, a intrat Joi la 12 ore în vigoare. Se stipulează trecerea flotei aliaţilor prin Dardanele şi predarea forturilor pentru a asigura această trecere.

---

19 octobre (1-er novembre). — Azi de dimineaţă comunicatele englez şi francez anunţă armistiţiul încheiat cu Turcia. Armistiţiul, tratat la începutul săptămânei, a intrat eri, Joi, la ora 12 în vigoare. Se stipulează trecerea flotei aliaţilor prin Dardanele şi predarea forturilor pentru a asigura această trecere!

Un Nauen reproduce o telegramă din «Berliner Tageblatt» după care ar fi revoluţie la Budapesta; Consiliul naţional ar fi luat pe seama lui guvernul, iar poliţia şi garnizoana l'au recunoscut.

Austriacii au propus armistiţiul Italienilor. Generalul von Weber n'a putut comunica tratările decât la 31.

— Barclay, care se plânge mereu de punctele şi virgulele «Steagului», mi-a dat ocazia să-i scriu cât de greşit este comunicatul său, când vorbeşte de trupe bulgare care nu s'ar găsi decât în sudul vechei noastre frontiere. Atrag atenţiunea sa cât de greu va cântări la pace faptul că Bulgarii ocupă milităreşte Dobrogea. Răspunsul său spune că el a atras atenţia guvernului său.

— Arion e de părere că ar fi bine să ratificăm cu Germania singură. Nu mai vorbeşte să ne retragem, dar să lăsăm Coroana să ne concedieze... Mai bine făcea, dacă tăcea ieri.

— *Randa* mă vizitează pe neaşteptate. Află dela mine armistiţiul turc; aceasta îl plictiseşte, dar examinează liniştit consecinţele: presiune politică, nici o va-

---

— Un Nauen reproduit un télégramme du «Berliner Tageblatt», selon lequel il y aurait révolution à Budapest; que le «Conseil National» aurait pris à son compte le gouvernement et que la police et la garnison l'auraient reconnu.

— Les Autrichiens ont offert un armistice aux Italiens. Ce n'est que le 31 que le général von Weber a pu communiquer les pourparlers.

— Barclay, qui réclame toujours pour des points et des virgules du «Steagul», m'a donné l'occasion de lui écrire combien son communiqué est erroné quant il parle des troupes bulgares qui ne se trouveraient qu'au sud de notre ancienne frontière. J'attire son atention de quel poids pèsera à la paix le fait que les Bulgares occupent militairement la Dobrogea. Sa réponse porte qu'il a attiré l'attention de son gouvernement.

— Arion est d'avis qu'il serait bon de ratifier avec l'Allemagne seule. Il ne parle plus de nous retirer, mais de laisser la Couronne nous renvoyer... Il aurait mieux fait de se taire hier.

Randa me fait inopinément visite. Il apprend chez moi l'armistice turc; ça le défrise, mais il examine tranquillement les conséquences: pression politique, aucune valeur militaire.

loare militară. Tot raţionamentul său se reazămă pe insuficienţa trupelor aliate. Nu ştie nimic de a doua notă a lui Demblin; crede că e o greşeală; ar vrea să zboare la Bucureşti ca să îndrepte lucrurile (comunicaţiile sunt întrerupte din cauza revărsărei apelor). Ţine la ratificare: eu o cred imposibilă pe bazele cele noi. El aproape convine la aceasta. Nu crede că se cer noi sacrificii României: oare n'a scăpat ea Salonicul şi Verdunul prin intrarea în războiu? — Nu crede în vestea Statului jugoslav anunţată eri: Croaţii sunt cei mai fideli soldaţi ai monarhiei (!). De asemenea Românii din Transilvania vor să rămână monarhiei.

— Ne-am întâlnit, *Averescu* şi cu mine, la Meissner, 6 jum. la 8. Intrevedere provocată de Averescu. Divulgări inutile asupra conversaţiunilor sale cu disidenţii, cari propun coaliţiuni şi cari, după el, începând prin a avea o singură orientare — contra noastră — s'ar întoarce la sentimente mai bune. Ii crede încă plecaţi spre Brătianu; îi va vedea astăzi. — Are doi prieteni pe care trebuie să-i ţină mereu în mână: Matei Cantacuzino şi Argetoianu; vorbeşte de ei cu puţină tragere

---

Tout son raisonnement se fonde sur l'insuffisance des troupes alliées. Il ne sait rien de la seconde note Demblin; il croit à une erreur; il voudrait voler à Bucarest pour applanir (communications coupées par crue des eaux). Il tient à la ratification: je la crois impossible sur les nouvelles bases. Il en convient presque. Il ne croit pas qu'on demande de nouveaux sacrifices à la Roumanie: n'a-t-elle pas sauvé Salonique et Verdun par son entrée en guerre? Il ne croit pas à la nouvelle de l'Etat yougo-slave annoncé hier: les Croates sont les plus fidèles soldats de la Monarchie. Idem les Roumains de Transylvanie veulent rester à la Monarchie!

— Nous nous sommes rencontrés, Averescu et moi, chez Meissner, de 6½ h. à 8 h. Entrevue provoquée par Averescu. Inutiles divulgations sur ses conversations avec les dissidents, qui proposaient coalition et qui ayant, selon lui, commencé par avoir une seule orientation — contre nous — reviendraient à des meilleurs sentiments. Il les croit encore inclinés vers Bratianu, mais il les verra aujourd'hui. — Il a deux amis qu'il doit constamment avoir en mains: Mathieu Cantacuzène et Argetoianu; il en parle avec détachement.

de inimă, căci «dacă îl părăsesc, nu sunt indispensabili». Insfârşit el a concediat pe Grigore Filipescu, care voia «suferind de boala conservatorilor, să-şi facă şi el o bisericuţă». I-a spus: «In afară de Ligă cât va pofti, dar nu în Ligă». — Aceste anecdote vor da o ideie de personajul politic. — Imi mai spune că declaraţiunea ce a citit la Cameră fusese discutată cu Take Ionescu, care a aprobat-o.

Politică. Cu privire la viitor: Există o declaraţie din August 1916, prin care aliaţii garantează integritatea teritoriului şi făgăduiesc Transilvania. Două articole din acest tratat vorbesc: 1) Dreptul României de a ocupa o limită trasată geograficeşte; 2) de concursul făgăduit pentru a i se da posesiunea acestui teritoriu, ceeace dă loc la interpretări în caz când Antanta ar fi luat angajamente faţă de Austria. Trebuie dar ţinut seamă de toate acestea când va fi vorba de situaţia noastră internaţională.

Privitor la Parlament. Brătianu i-a spus că nu va ţine seamă de acest Parlament. Averescu crede că dacă

---

car «s'ils le quittent, ils ne sont pas indispensables». Enfin c'est lui qui a congédié Grégoire Filipescu, qui voulait, «souffrant de la maladie des conservateurs, se constituer sa petite église». Il lui a dit: «Hors de la Ligue tant qu'il voudra, mais dans la Ligue, non». — Ces anecdotes donneront une idée du personnage politique. Il me dit que la déclaration qu'il a lue à la Chambre avait été discutée avec Take Ionescu, qui l'a approuvée.

Politique. Au sujet de l'avenir: il y a une déclaration du mois d'août 1916, par laquelle les alliés garantissent l'intégrité du territoire et promettent la Transylvanie. Deux articles de ce traité parlent: 1) du droit de la Roumanie d'occuper une limite géographiquement tracée; 2) du concours promis de lui faire avoir la possesion de ce pays; ce qui donne lieu à interpretation, si par hasard l'Entente a pris des engagements envers l'Autriche. Il y a donc à tenir compte de tout cela quand on s'occupera de notre situation internationale.

Au sujet du Parlement. Bratiano lui a dit qu'il ne tiendrait pas compte de ce Parlement. Averescu croit que si le

Regele ar înclina de această parte, el ar da semnul bolşevismului. Acest Parlament e urmarea celui ce i-a precedat.

Privitor la guvernul viitor. Brătianu adus la putere, ar fi semnalul revoluţiei. Dacă Camerile actuale au o valoare legală, Brătianu nu poate de pe banca acuzaţilor să treacă pe banca miniştrilor. Dacă Camerile nu au valoare, înseamnă revoluţia, provocată de Coroană. Averescu primeşte orice unire, chiar cu liberalii, dar fără Brătieni. Mai cu seamă, nu Mişu. — Regele trebue să obţie sprijinul Antantei pentru un guvern colorat într'un sens prietenos ei; nu admite ca Antanta să desemneze pe miniştri. Fără Brătianu am sprijinul său şi are pe al meu. Aceasta e concluziunea întrevederii noastre.

— Depeşă senzaţională dela *I. Carp,* pe care o transmit Regelui, în afară de ce priveşte revoluţia la Viena: «La Budapesta contele Karoly a făcut cu armata lovitura de Stat, răsturnând cabinetul Hadik. Este stăpân pe situaţie. In Croaţia şi Slavonia revoluţia

---

Roi inclinait de ce côté, c'est lui qui donnerait le signal du bolchevisme. Ce Parlement est la continuation de celui qui l'a précédé.

Au sujet du gouvernement futur. Bratiano amené au pouvoir, ce serait le signal de la révolution. Si les Chambres actuelles ont une valeur légale, Bratianu ne peut, du banc des accusés, passer au banc des ministres. Si les Chambres n'ont aucune valeur, c'est la révolution intrônisée par la Couronne. Averescu accepte n'importe quelle union, même avec des libéraux, mais sans les Bratiano. Surtout pas de Mişu. C'est au Roi à obtenir le concours de l'Entente pour un gouvernement coloré dans un sens amical à celle-ci; il n'admet pas que l'Entente désigne des ministres. — Sans Bratiano j'ai son concours et il a le mien. C'est la conclusion de notre entretien.

— Dépêche sensationnelle de Jean Carp, que je transmets au Roi, sauf ce qui concerne la révolution à Vienne. «La Budapesta Contele Karoly a făcut cu armata lovitura de Stat, răsturnând cabinetul Hadik. Este stăpân pe situatie. In Croaţia şi Slavonia revoluţia bolşevică creşte. La Viena, Aus-

bolşevistă creşte. La Viena, Austro-Germanii ar fi proclamat republica. Comunicaţiile cu Germania prin Ungaria tăiate ; autorităţile germane corespund prin Odessa-Kiew».

Contele Tisza a fost omorât de soldaţi pe când se plimba. Tizsa se lăudase în timpul din urmă, la Cameră, că ar fi fost singurul autor al războiului.

. . . .

21 Octombre (3 Noembre). — Intorcându-mă dela vânătoare, dela M. Sturdza, găsesc veştile dela Bucureşti:

La 10 dimineaţa mulţimea s'a adunat în faţa lui Athénée-Palace. I se făcuse să creadă că Berthelot era la Bucureşti ca să trateze capitularea armatei germane! Aceasta e versiunea lui Arion. Femei veniseră cu flori. Când muzica militară germană a venit în grădină, pentru concertul de Duminică, a fost huiduită şi silită să plece. Imbrânceli între jandarmii germani şi populaţie ; ofiţerii germani au fost interpelaţi. S'a manifestat contra generalului Scholtz, venit dela Craiova, şi generalul Koch a fost silit să scoată sabia. Trupa germană a putut restabili ordinea. Cu începere dela ora 9 ori ce

---

tro-Germanii ar fi proclamat Republica. Comunicaţiile cu Germania, prin Ungaria, tăiate; autorităţile germane corespund prin Odessa-Kiev».

— Le comte Tisza a été tué par des soldats pendant qu'il se promenait. Tisza s'était tout récemment vanté à la Chambre d'avoir été le seul auteur de la guerre.

21 octobre (3 noembre). — Rentrant de la chasse chez Mr. Sturdza, j'ai trouvé les nouvelles de Bucarest:

A 10 h. matin la foule s'est massée devant l'Athénée-Palace. On lui avait fait accroîre que Berthelot était à Bucarest pour traiter de la capitulation de l'armée allemande! C'est la version d'Arion. Des femmes avaient apporté des fleurs. Quand la musique militaire allemande est venue dans le jardin donner son concert dominical, on l'a huée et obligée de s'en aller. Horions et bousculades entre gendarmes allemands et la foule. Les officiers allemands ont été houspillés. On a manifesté contre le général Scholtz, arrivé de Craiova et le général Koch a dû dégaîner. La troupe allemande a pu rétablir l'ordre. Maintenant, à partir de 9 h., toute circulation

circulaţie e interzisă. Localurile publice sunt închise. Sunt oameni răniţi cu baioneta. Multe arestări. Oraşul urma să plătească o amendă mare: măsura a fost suspendată.

— La Iaşi ceva cam asemenea. Regele întorcându-se dela slujba religioasă pe jos, a fost urmat de populaţie care striga: «Trăiască Regele! — Trăiască Impăratul tuturor Românilor!» Numai când s'a strigat alte lucruri internaţionale, el a făcut semn cu mâna că trebue să se liniştească. Regele a găsit acest lucru foarte nevinovat, — mi-a spus-o seara. Dar aceiaşi manifestanţi au întreprins şi pe Averescu, — care «prin întâmplare» se găsea în faţa Palatului, — şi Averescu a vorbit mulţimei. (Aceasta este oare manifestarea pe care mi-o anunţase spre a-şi dovedì puterea? După programul lui, acest lucru trebuia să se petreacă în lipsa sa...). Aceasta a doua parte a plăcut mai puţin M. S. — Vine în sfârşit reacţiunea: M. Lecca et C-nie cari vor să aclameze pe Brătianu. La rândul lor, o bandă de copii şi câţi-va desmetici, Henri Gherghel şi doi prieteni se ciocnesc cu manifestanţii tratând de «hoţ» pe Brătianu. Lovituri reciproce cu Lecca; este singura învălmăşeală a zilei.

---

est interdite. Les locaux publics sont fermés. Il y a des personnes blessées à la bayonette. Beaucoup d'arrestations. On devait infliger à la ville une forte amende: la mesure a été suspendue.

— Iassy a eu son pendant. Le Roi, rentrant de la messe à pied, a été suivi par la foule qui a crié: «Trăiască Regele! Trăiască Impăratul tuturor Românilor!» Ce n'est que lorsqu'on a crié d'autres acclamations internationales, qu'il a fait signe de la main qu'il fallait se calmer. Le Roi a trouvé cela très innocent, — il me l'a dit le soir. Mais les mêmes manifestants ont pris Averescu — qui «par hasard» se trouvait devant le Palais — et Averescu a harangué la foule. (Est-ce la manifestation qu'il m'avait annoncée pour prouver sa force? Selon son programme, cela devait se passer en son absence...) Cette seconde partie a plu un peu moins à Sa Majesté. Arrive enfin la réaction: Mircea Lecca et consorts qui vont acclamer Bratiano. Une bande des gamins et quelques vauriens. Henri Gherghel et deux amis, à leur tour, vont heurter les manifestants en traitant de «voleur» Bratiano. Coups réciproques avec Lecca. C'est la seule petite bagarre de la journée.

— La 5 jum. primesc *misiunea ucrainiană*, sosită pe neaşteptate, şi care se compune din generalul aghiotant al Hatmanului de Daşkevici-Horbaskhi, profesorul Dogiel, prim secretar, Nuvadoski, Wilt, lt. Medjevski. Generalul îmi face un speech: el vine să semneze acordul comercial tratat de Conţescu la Kiev şi mai ales să lege raporturi diplomatice cu România. Le urez bună venire; le spun că de mai mult de două luni cerusem Germanilor să ne puie în raport şi că ministrul respectiv va face cele de cuviinţă. In cursul convorbirei, generalul m'a întrebat de două ori: ce credeţi că va fi formaţiunea Statelor slave dela sud? — M'am mulţumit să-i spun că pentru un moment domneşte acolo bolşevismul. «Bolşevismul» pare a fi foarte neplăcut generalului.

— 6 jum. la *Rege*. Vorbim despre Ucrainieni şi îmi fac raportul meu: Ucraina recunoscută de Germania, Turcia, Bulgaria, Elveţia şi Suedia; în mod oficios de Austro-Ungaria şi Spania; cu misiuni în Norvegia şi Danemarca. Regele e mai ales ocupat să ştie ce ar spune Antanta dacă am recunoaşte-o şi noi.

— A 5½ h. je reçois la mission ukrainienne, subitement débarquée, et qui se compose du général aide de camp du Hetman de Dachkevitch - Horbatsky; le professeur de Dogiel, premier secrétaire; Paul de Nuvadovski, deuxième secrétaire; Mr. de Wilt, attaché; le lieutenant de Medjevsky, aide de camp. — Le général me fait un speech: il vient signer l'accord commercial négocié par Contzescu à Kiew et surtout nouer des rapports diplomatiques et d'amitié avec la Roumanie. Je souhaite la bienvenue; je lui dis que depuis plus de deux mois nous avions demandé aux Allemands de nous mettre aux rapports et que le ministre du ressort fera le nécessaire. Dans sa conversation, le général m'a posé deux fois la question: que croyez-vous que sera la formation des Etats sud-slaves? Je me suis contenté de lui dire que pour le quart d'heure c'est le bolchevisme qui regnait. Le «bolchevisme» a eu l'air d'être très désagréable au général.

— 6½ h. chez le Roi. Nous causons des Ukrainiens et je fais mon rapport: Ukraine reconnue par Allemagne, Turquie et Bulgarie, Suisse et Suède; officieussement par Autriche-Hongrie et Espagne; avec mission en Norvège et Danemark. Le Roi surtout occupé de savoir ce que l'Entente aurait à redire si nous la reconnaissions.

Pentru manifestări, Regele cere ca să fie interzise cu ori ce preţ şi sub toate formele. Pentru a începe, doreşte să fie arestat Mircea Lecca, cum şi Gherghel. Trebue aduse trupe şi, la nevoie, luat un regiment de vânători din Basarabia. «Ce poate să facă acesta»? spune M. S., gândindu-se fără îndoială la o clauză din tratatul nostru.

Regele se teme mai ales de bolşevism şi pentru aceasta trebuie ca soldaţii trimişi la munca câmpului să fie puşi iarăşi în mâna şefilor. «Intre două rele, să alegem pe cel mai mic». Cenzura trebuie să fie foarte severă pentru veştile străine şi să nu lase să treacă nimic din cele ce ar putea contamina trupele şi poporul, ca de pildă vestea căderei lui Boris şi republica ţărănească în Bulgaria (dată de «Epoca») şi alegerea comitetelor-soviete în regimentele din Viena şi Pesta (date de Nauen). Regele propune două singure exemplare nerevăzute: pentru el şi pentru mine. Trebuie o supraveghere absolută a tot ce poate încuraja o mişcare anarhistă.

Politică. Regele scoate note scrise, scuzându-se că

— Pour manifestations, le Roi demande de les interdire à tout prix et sous toutes les formes. Pour commencer, il désire qu'on arrête Mircea Lecca aussi bien que Gherghel. Il faut amener des troupes et, au besoin, prendre en Bessarabie un régiment de chasseurs avec son effectif de guerre. «Qu'est-ce que cela fait?» dit Sa Majesté en pensant pour sûr à une clause de notre traité. Le Roi redoute surtout le bolchevisme et pour cela il faut remettre dans la main des chefs les soldats envoyés aux travaux des champs: «Entre deux maux il faut choisir le moindre». La censure doit être très sévère pour les nouvelles étrangères et ne rien laisser passer qui pourrait contaminer les troupes et le peuple, comme par exemple la nouvelle de la chute de Boris et de la République paysanne en Bulgarie (donnée par «Epoca») et l'élection de comités-soviets dans les régiments de Vienne et de Budapest (donnée par Nauen). Le Roi propose deux seuls exemplaires non revisés: pour lui et pour moi. Il faut une surveillance absolue de tout ce qui peut encourager un mouvement anarchiste.

Nous arrivons à la politique. Le Roi sort des notes écri-

le-a redactat rău. Situaţiunea internaţională a României va depinde în întregime de situaţiunea sa internă; legăturile între ţară şi Dinastie sunt astfel în cât apărarea acesteia interesează ordinea întreagă şi viitorul ţărei. Dacă într'o zi ar avea nevoie de concursul tuturor forţelor politice, ar trebui să se uite certurile personale şi să se puie deoparte interesul de partid. Acesta e rezumatul. — Am spus Regelui că mă gândeam, când va veni momentul, să ating aceste subiecte cu el, dar fiindcă e vorba acum, n'am fost nici odată sectar cum sunt liberalii, deci greutatea va fi aiurea; apoi nu cred că străini, în cazul de faţă Antanta, s'ar amesteca să desemneze miniştri. — Regele: Nu, nu. Am spus totdeauna Antantei că chestiunile interne mă priveau şi D. de Saint-Aulaire a venit să-mi declare în numele guvernului său «că d. Clemenceau se desinteresează de această chestiune şi că României singure i-e dat să-şi constituie guvernul».

Audienţa mea, de două ore, a fost foarte amicală. — Numele lui Constantinescu venind în cursul conversaţiei, Regele îl numea «Porcul». Mai reţin: Nu trebuie

---

tes qu'il s'excuse d'avoir mal rédigées. La situation internationale de la Roumanie dépendra entièrement de sa situation intérieure; les liens entre le pays et la dynastie sont tels que la sauvegarde de celle-ci intéresse l'ordre entier et l'avenir du pays. Si un jour il avait besoin du concours de toutes les forces politiques, il faudrait qu'on oubliât les querelles et qu'on mît de côté l'intérêt de parti. Tel est le résumé. J'ai dit au Roi que j'ai compté, quand le moment serait venu, aborder ces sujets avec lui, mais la discussion étant là, je n'ai jamais été sectaire, comme le sont les libéraux,— donc la difficulté sera ailleurs; puis je ne crois pas que les étrangers, en l'espèce l'Entente, se mêlent de désigner des ministres.— *Le Roi:* Non, non; j'ai toujours dit à l'Entente que les questions intérieures me regardaient et Mr. de Saint-Aulaire est venu me déclarer au nom de son gouvernement que «Mr. Clemenceau se désintéressait de cette question et que c'est la Roumanie seule qui avait à constituer son gouvernement».

Mon audience, de 2 h., a été confiante et très amicale. Le nom de Constantinescu étant venu dans la conversation, le Roi l'a appelé «Porcul». Il ne faut pas exclure les libéraux,

să excludem pe liberali, căci sunt mai periculoşi în afară decât în guvern...

— Din Dorohoi: Un batalion austriac de origină italian a trecut graniţa la Mamorniţa şi a depus armele. 11 ofiţeri. Dau ordinul să fie internaţi, mai de preferinţă într'o proprietate particulară de cât în oraş; să se taie contactul cu populaţia sau cu soldaţii noştri spre a se evita contagiunea.

— Carnarvon comunică condiţiile armistiţiului cu Turcia. Destul de dulci în împrejurările de faţă: se simte că Turcia aduce serviciu. Se stipulează că Germanii şi Austriacii au o lună pentru a fi evacuaţi. (Pe unde au să plece?). Este interzis Turciei să aibă legături cu Puterile Centrale.

22 Octombre (4 Noembre). — Nu se poate înţelege nimic din ce se petrece în Austria. E un Stat austro-german care s'a constituit şi care e stabilit la Consiliul de Stat din Viena. E un ministru al afacerilor străine, Dr. Adler care, spune Nauen, a făcut o vizită ambasadorului german. Soldaţii au depus jurământ acestui Stat reprezentat prin Consiliul Naţional şi prezidentul lui! De

---

car il sont plus dangereux dehors que dans le gouvernement..

— De Dorohoi: un bataillon autrichien d'origine italienne a passé la frontière à Mamornitza et a deposé les armes. 11 officiers. Je donne l'ordre de les interner, plutôt dans une propriété particulière qu'en ville; couper le contact avec la population ou nos soldats pour éviter contagion.

— Karnarvon communique conditions de l'armistice avec Turquie. Assez douces pour la circonstance : on sent que la Turquie rend service. Il est stipulé que les Allemands et les Autrichiens ont un mois pour être évacués (par où s'en iraient-ils?). Il est interdit à la Turquie d'avoir des rélations avec les Puissances Centrales.

22 octobre (4 novembre). — Impossible de se reconnaître dans les choses d'Autriche. Il y a un Etat austro-allemand qui s'est constitué et qui siège au Conseil d'Etat à Vienne. Il y a un ministre des affaires étrangères, le Dr. Adler qui, nous dit Nauen, a fait une visite à l'ambassadeur d'Allemagne. Les soldats ont prêté serment à cet Etat représenté par son Conseil National et son président!

altfel toate veştile dovedesc prăbuşirea complectă a vechei monarhii.

Trupele dela Tiraspol, după raportul corpului 5 armată, au desarmat şi gonesc ofiţerii, predând oraşul. Armata austriacă e pretutindeni în plină descompunere. Se pare că armata ungară se menţine încă.

— De vreme soseşte *Bodnărescu,* condus de fostul deputat Nicu Gherghel. Bodnărescu este trimisul guvernului provizoriu românesc dela Cernăuţi. Imputernicirea lui e semnată de Flondor prezident, Radu Zbiera secretar. El aduce textul exact al rezoluţiunilor Consiliului Naţional. Bodnărescu, destul de tânăr, inimos, mergând până a nega realitate unei Ucraini, cere concursul material şi moral al României. Pe lângă noi trei, mai erau prezenţi Corteanu, Bărbătescu şi generalul Nicoleanu. — Răspund: Felicitări; ei dau un bun exemplu Ardelenilor, cari au aşteptat totdeauna prea mult ca să le vie liberarea din afară; nu pot să făgăduiesc alt ajutor de cât să dau arme pentru ca să-şi organizeze o jandarmerie sau o gardă naţională. Ar-

---

D'ailleurs, toutes les nouvelles concordent pour démontrer l'ecroulement complet de la vieille monarchie.

Les troupes de Tiraspol, selon rapport de notre 5-me corps d'armée, ont désarmé et chassé leurs officiers et pillent la ville. L'armée autrichienne est partout en pleine décomposition. Il semble que l'armée hongroise se maintient encore.

Dès la première heure arrivent Bodnarescu, pilloté par l'ex-député takiste Nicu Gherghel. Bodnarescu est l'envoyé du gouvernement provisoire roumain de Cernăuţi. Ses pouvoirs sont signés: Flondor, président; Radu Sbiera, secrétaire. Il apporte le texte exacte des résolutions du Conseil National. Bodnarescu, assez jeune, ardent, allant jusqu'à nier la réalité d'une Ukraine, demande le concours matériel et moral de la Roumanie. Etaient présents, en plus de nous trois: Corteanu, Barbatescu, le général Nicoleanu. Je réponds: Félicitations; ils donnent le bon exemple aux Ardeleni, qui ont toujours trop attendu que du dehors leur vienne l'émancipation; je ne puis promettre d'autre aide que fournir des armes pour qu'ils organisent une gendarmerie ou une garde nationale; l'armée ne pourrait intervenir que si elle

mata n'ar putea să intervie de cât dacă ar fi chemată să ajute la reprimarea unei revoluţii ameninţând viaţa şi bunurile naţionalilor noştri; ca ajutor moral, stabilirea de raporturi zilnice; dau ordin să se furnizeze automobile, curieri, bani.

Mare temere de Ucranieni către cari, prin politică tradiţională, guvernatorul Essendorf înclină din ce în ce. Nu mai sunt regimente austriace, ele s'au dizolvat, dar legiuni ucraniene. Era temere, Duminica trecută, de ciocnirea ambelor partide.

— *Regele* temându-se mai ales de bolşevism, mă duc la M. S. să regulez chestiunea cenzurei şi a trupelor. Cenzura: Am convenit ca două exemplare complecte ale telegramelor să fie trimise Regelui personal şi primului ministru. Apoi să fie anunţat serviciul cartierului regal, miniştrii români, etc. A se înţelege cu miniştrii străini ca să nu mai fie divulgări. — Trupele: Un batalion de vânători din Basarabia şi, în acest timp, se vor lua oameni de pretutindeni pentru complectarea jandarmilor pedeştri Iaşi până la 1200 oameni.

Regele mă roagă să împiedic trecerea a anume ata-

était appélée pour aider à la repression d'une révolution menaçant la vie et les biens de nos nationaux; aide morale, établir des rapports quotidiens; je donne l'ordre de fournir autos, courriers, argent. Grande crainte des Ukrainiens, envers lesquels, par politique traditionnelle, le gouverneur Esseudorf (?) incline de plus en plus. Il n'y a plus de régiments austro-hongrois, qui se sont dissous, mais des légions ukrainiennes. On craignait pour dimanche dernier des chocs des deux parties.

— Le Roi craignant surtout le bolchevisme, je vais chez Sa Majeté régler la question censure et troupes. — *Censure:* Convenu que deux exemplaires complets des télégrammes seraient envoyé au Roi — personnellement — et au premier ministre. Ensuite le service Quartier Royal, ministres roumains, etc. serait expurgé. S'entendre avec les ministres étrangers pour qu'il n'y ait plus de divulgations. *Troupes:* Un bataillon de chasseurs de Bessarabie et pendant ce temps on prendra de partout des hommes pour compléter gendarmes à pied Iassy sur pied de 1.200 hommes.

Le Roi me prie de ne plus laisser passer certaines atta-

curi: îmi arată un număr din «Epoca» în care Brătianu e numit.... cumnatul lui Barbu Stirbey. «Persoanele din anturajul meu nu trebuiesc atacate». Gr. Filipescu a luat pe Barbu drept cap-de-turc; Regele îi sare în ajutor...

In sfârşit, Regele strângându-mi lung mâna: «Energie, energie; ştiu că ai când vrei».

— Manifestaţia studenţilor. Autorităţile au cedat şi generalul Botez obţine dela Rege să-i lase să treacă, zicând că cordoanele erau prea slabe. Cuza convocase întrunirea, apoi cu ipocrizie îmi spusese că era contramandată. Studenţii au trecut în ordine prin faţa Palatului, încadraţi de soldaţi. Câteva discursuri pe Piaţa Unirei, etc.

— Lungă vizită la *Saint-Aulaire*. Ne înţelegem asupra unui «modus procedendi» cu telegramele agenţiilor, Imi cam bat joc de scrisoarea primită în cursul zilei dela cei patru miniştri (Statele-Unite, Franţa, Englitera, Italia) şi la care voi răspunde în scris decanului. Apoi conversaţie destul de cordială. «Aliaţii vor fi într'o

---

ques: il me montre un numéro de l'«Epoca», dans lequel on appele Bratiano... le beau-frère de Barbu Stirbey. «Les personnes de mon entourage doivent ne pas être attaquées». Grigore Filipescu a pris Barbu comme tête de Turc; le Roi saute à son secours...

Enfin le Roi me serre la main longuement: «De l'énergie; de l'énergie; je sais que vous en avez quand vous voulez».

— Manifestation des étudiants. Les autorités ont fléchi et le général Botez s'est fait donner par le Roi l'autorisation de les laisser passer, en disant que les cordons étaient trop faibles. Cuza avait convoqué la réunion, puis hypocritement m'avait dit qu'elle était contremandée. Les étudiants ont passé en ordre devant le Palais, encadrés par les soldats. Quelques discours place de l'Unirea et Hora Unirei, m'a-t-on affirmé

— Longue visite chez Saint-Aulaire. Nous convenons du *modus procedendi* avec les télégrammes des agences. Je me moque un peu de la lettre que j'ai reçue dans la journée des quatre ministres (Etats-Unis, France, Angleterre, Italie) et à laquelle je répondrai par écrit un doyen. Là-dessus longue conversation assez cordiale. «Les alliés seront dans un mois

lună la Odessa. Ucraina e un lucru factice, care probabil va fi absorbită de Rusia, care trebuie reconstituită: avem acolo 36 miliarde, fără să socotim pe Americani. Vom căuta să prindem pe Germani ori unde şi probabil să-i facem să capituleze în Oltenia». — Foarte interesat să ştie dacă au ocupat liniile de drum de fier în Austro-Ungaria.

Condiţiile armistiţiului între Italia şi Austro-Ungaria sunt grozave, mai ales contra Germaniei. Aliaţii au dreptul să utilizeze căile de apă şi de uscat şi toate mijloacele de transport pe teritoriul austro-ungar. Germanii sunt obligaţi să evacueze teritoriul în 15 zile. Austriacii trebue să evacueze teritoriihe ocupate: deci trebue să părăsească România.

Două comentarii îngreuiază clauza trecerei: Comandantul austriac (?) telegrafiază generalului Weber, care a tratat armistiţiul că dacă vrea să se utilizeze drumurile contra Germaniei, trebuie să se protesteze, dar totuşi să se semneze. In urmă Consiliul de Stat austriac-german (puterea revoluţionară care pare că a înlocuit imperiul) declară că n'are armată proprie şi că nu

---

à Odessa. L'Ukraine est une chose factice, qui probablement sera absorbée par la Russie qu'il faut reconstituer: nous y avons 36 milliards sans compter les Américains. Nous chercherons à saisir les Allemands n'importe où et probablement les faire capituler en Olténie». Très intéressé de savoir s'ils ont occupé les lignes de chemins de fer en Austro-Hongrie.

Les conditions de l'armistice avec l'Italie sont terribles, surtout contre l'Allemagne. Les alliés ont le droit d'utiliser les voies de terre et d'eau et tout les moyens de transport sur le territoire austro-hongrois. Les Allemands sont obligés dans les quinze jours d'évacuer le territoire. Les Autrichiens doivent évacuer les territoires occupés: donc ils doivent quitter la Roumanie.

Deux commentaires aggravent la clause de passage: le commandement autrichien (?) télégraphie au général Weber, qui a traité l'armistice, que, si l'on entend utiliser les routes contre l'Allemagne, il faut protester, mais signer tout-de-même! Ensuite le Conseil d'Etat austro-allemand (le pouvoir révolutionnaire qui semble s'être substitué à l'Empire) déclare qu'il n'a pas d'armée propre et qu'il ne peut conti-

poate continua războiul, dar că înțelege să urmeze prietenia credincioasă Germaniei și să urmeze pacea de acord cu ea.

— Ca un ecou îmi sosește o telegramă dela *Antipa*, care crede că Miercuri (mâine) vor pleca cea mai mare parte din trupele de ocupare și că trebuiesc luate măsuri pentru a se avea pe frontieră elementele militare necesare, spiritele fiind foarte agitate.

La ora 9 mă duc la Rege. In principiu se va lua un batalion al Prințului, dela Neamțu. Telegrafiez lui Antipa că n'am trupe și că trebuie cerută autorizare dela Mackensen pentru ridicarea a 4000 de jandarmi și să se reconstitue câteva regimente din cele ale căror depozite aparțin teritoriului ocupat.

23 Octombre (5 Noembre). — *Brandenstein*, la 9 jum. Dorește vești, mai ales dacă e adevărat că vom ocupa Bucovina. Nu-și închipue cum se vor putea retrage; nu crede că se va putea ocupa militărește lunga linie Predeal-Berlin.

— Din raportul Siguranței aflu că regimentul (sau parte) dela Lipcani s'a revoltat și și-a gonit ofițerii,

---

nuer la guerre, mais qu'il entend continuer son amitié fidèle à l'Allemagne et poursuivre d'entente avec elle la paix.

— Comme un écho m'arrive un télégramme de Antipa, qui croit que mercredi (demain) partiront la majeure partie des troupes d'occupation et qu'il faut prendre des mesures pour avoir sur la frontière les éléments militaires nécessaires, les esprits étant fort agités.

Je vais (9 h.) chez le Roi. On prendra en principe le bataillon du Prince, de Neamțu.

Je télégraphie à Antipa que je n'ai pas des troupes, qu'il faut solliciter de Mackensen l'autorisation de lever 4.000 gendarmes et de reconstituer quelques régiments de ceux dont les dépôts appartiennent au territoire occupé.

23 octobre (5 novembre). — Brandenstein à 9½ h. Il veut des nouvelles, surtout savoir s'il est vrai que nous occuperons la Bucovine. Ne s'imagine pas comment on pourra se retirer, — ne pense pas que militairement on puisse occuper la longue ligne Predeal-Berlin.

— Au rapport de la Sûreté appris que le régiment de Lipcani s'est révolté et a chassé ses officiers, presque tous

aproape toţi Români, cari s'au refugiat la noi. Am dat ordin la telefon să se treacă linia neutră din nordul Basarabiei şi să se ocupe până la Hotin cu armata şi autorităţile civile.

Raportat Regelui. Adjutantul răspunde că M. S. a propus aceleaşi măsuri. La 2 jum. o conferinţă cu ministrul de război, Christescu şi Gorski. Se decide a se ocupa toate golurile şi a se considera ca atari regiunile ocupate altă dată de trupele care s'au demobilizat sau au gonit ofiţerii.

Bucovina. — O depeşă trimisă de Flondor lui Zotta cere ajutorul României.

Jandarmeria din Suceava imploră protecţiunea jandarmeriei noastre contra bolşevicilor, cari jefuesc. Cei dela Iţcani de asemenea. Gura Humorului insistă pentru ajutor grabnic. In urma acestor documente scriu ca trupele dela graniţă să ocupe Suceava şi Iţcani. Repet acelaşi ordin pentru Gura Humorului. Se vor lua măsuri pentru a se proteja populaţiunea contra exceselor. Ulterior se vor întinde cât de repede până la Cernăuţi. Incredinţez ordinele lui Hârjeu şi telegrafiez prefecţilor de Suceava şi de Botoşani. *)

Roumains, qui se sont réfugiés chez nous. Donné l'ordre au téléphone de franchir la ligne neutre du nord de la Bessarabie et de prendre possession jusqu'à Hotin avec armée et autorités civiles.

Rapporté au Roi. L'aide de camp répond que Sa Majesté vient de proposer les mêmes mesures. A 2½ h., dans une conférence avec ministre guerre, Gorsky et Christescu, on est convenu d'occuper «toate golurile» et de considérer comme tels les régions jadis occupées par des troupes qui se sont démobilisées ou ont renvoyé leurs officiers.

Une dépêche envoyée par Flondor à Zotta invoque le secours de la Roumanie. La gendarmerie de Suceava implore la protection de nos gendarmes contre les bolchevistes qui dévastent. Les gens d'Iţcani en font autant. Gura-Humorei est très pressante. Sur le vu de ces documents j'écris : «Trupele de la graniţă vor ocupa Suceava şi Iţcani şi vor lua măsuri pentru a proteja populaţia contra exceselor. Ulterior se vor întinde cât de repede până la Cernăuţi», même ordre plus tard pour Gura-Humorei.—Je remets les ordres à Herjeu et je télégraphie aux préfets de Suceava et Botoşani.

---

*) V. doc. la Anexe No. . .

La Cameră Lascar Antoniu, la Senat Victor Miclescu, propun moţiuni în onoarea lui Wopicka care, asistând la Chişinău, la 21 Octombre, la aniversarea liberărei, a dat asigurări publice că America va susţine formarea României Mari şi că Basarabia este şi va fi a României. — Pronunţ două discursuri cu aspiraţiuni pan-româneşti. — La Senat trasez un program de înţelepciune, de răbdare, de unitate. Succes imens, ovaţiuni, imprimarea discursului. Am asociat Puterile Centrale în ce priveşte Basarabia şi Dobrogea şi am dat nota desarmării.

— O depeşă dela Arion spunând că colonelul de *Kontz* cere protecţiunea pentru supuşii austro-ungari, rugând să se refere Regelui, şi o alta dela Gheorghiu, prefectul de Focşani, anunţând că Germanii se retrag de la Mărăşeşti, — mă obligă să mă duc la *Rege* la 7 ore. Asupra demersului Kontz : «Aceasta dovedeşte că n'au conştiinţa liniştită !». Aproape cu gura închisă sunt autorizat să dau asigurări.

Regele confirmă toate ordinele ce am dat pentru

— A la Chambre Lascar Antoniu, au Sénat Victor Miclescu proposent des motions en l'honneur de Vopicka, qui assistant à Chisinau, le 21 octobre, à l'anniversaire de la libération, a donné des assurances publiques que l'Amérique soutiendra la formation de la Grande Roumanie et que la Bessarabie est et restera à la Roumanie. Je prononce deux discours à aspirations pan-roumaines. Au Sénat je trace le programme de sagesse, de patience, d'unité. Immense succès, ovations, impression du discours. J'ai associé les Puissances Centrales à ce qui regarde la Bessarabie et la Dobrogea et donné la note du désarmement.

— Une dépêche d'Arion, disant que le colonel de Kontz demande la protection pour les sujets austro-hongrois et priant d'en référer au Roi; — et une autre de Gheorghiu, préfet de Focsani, annonçant que les Allemands se retirent de Marasesti, m'obligent à aller voir le Roi à 7 h. Sur la démarche Kontz : «Ça prouve qu'ils n'ont pas la conscience tranquille!» Presque du bout de lèvres je suis autorisé à donner des assurances.

Le Roi confirme tous les ordres donnés pour la Bucovine.

Bucovina. Trei coloane pătrund acolo, sub ordinele generalului Zadic şi a trei alţi generali. Burdujeni e centrul de aprovizionare. — Regele aprobă ca regimentele vecine să fie gata. — Ii reamintesc că ar trebui ca printr'o notă să aduc la cunoştinţa Antantei faptul privitor la Bucovina. — Regele aprobă cu căldură: «Oui, oui, oui». — Adaog că ar trebui să i-o comunic şi lui Demblin: mai puţină aprobare. — Apoi în mod amical, Regele se plânge că gazeta «Iaşul» laudă prea mult pe Averescu şi vorbeşte din nou de crimele lui Brătianu! Ii făgăduesc să deştept pe Anastasia (cenzura).

— La miezul nopţii *Mircescu* îmi cere la telgraf, cu insistenţă, o întrevedere cu Schwartzkoppen. Acesta spune că de această întrevedere depinde evacuarea repede a ţărei. Mircescu insistă atât de mult în cât făgăduesc că mă voi duce mâine seară la Focşani ca să întâlnesc pe Schwartzkoppen Joi dimineaţa. Cât s'au schimbat timpurile !

24 Octombre (6 Noembre). — Ziua începe prin veşti de plecare. Germanii părăsesc Brăila şi Focşani; la Mărăşeşti nu mai e decât serviciul de ordine român. Şeful

---

Trois colonnes y pénètrent sous les ordres de Zadic et trois autres généraux. Burdujeni est centre d'approvisionnement. — Le Roi approuve que les régiments voisins se tiennent prêts; je lui rappelle qu'il faudrait que par une note je porte à la connaissance de l'Entente le fait de la Bucovine. Le Roi approuve avec empressement; son: «Oui, oui, oui!» J'ajoute qu'il faudrait que je le dise à Demblin: moins d'approbation. Puis, amicalement, le Roi se plaint que le «Iaşul» loue trop Averescu et de nouveau parle des crimes de Bratianu! Je lui promets de réveiller Anastasie. (Censure).

A minuit, Mircescu, au télégraphe, me demande avec insistance un rendez-vous avec Schwarzkoppen. Celui-ci fait dépendre de cette entrevue l'évacuation rapide du pays. Mircescu revient tellement à la charge que je promets de me rendre demain soir à Focsani pour m'y rencontrer avec Schwarzkoppen jeudi matin. Comme les temps sont changés!

24 octobre (6 novembre). — La journée commence par des nouvelles de départ. Les Allemands quittent Braila, quittent Focsani; à Marasesti il n'y a plus que le service d'ordre rou-

de gară german anunţă că va pleca în cinci zile. Coloane se îndreaptă spre Ungaria: Fundul Putnei, Soveja, Predeal, etc.

— La 10 ore soseşte o scrisoare a generalului ungur din Ardeal, adusă la Târgul-Ocna de doi ofiţeri. Această scrisoare e predată de lt.-col. Bianu lui Hârjeu, la mine. In cap: «Comanda de grupă ardeleană», semnătura Szabo, general ungur. Ea comunică demobilizarea armatei ungare. Generalul are ordin «să ia legătură cu comandele trupelor Antantei şi ministrul de războiu va căuta să obţie ca ocuparea în Ungaria să se facă numai prin Francezi şi Englezi». E limpede: aliaţii sunt admişi să ocupe; Românii escluşi.

— La ora 11 sunt chemat la *Rege*. Sunt cam mirat. După capul generalului Râmniceanu şi după înfăţişarea Regelui simt că se petrece ceva. De aceia scurtez comunicarea telegramelor. Pauză. Roşu şi agitându-se, Regele zice: «Am ceva penibil să vă spun. După vizita d-tale de eri seara au venit să mă vadă miniştrii Antantei şi mi-au spus că n'au încredere în guvernul dv. Şi după cum

---

main; le chef de gare allemand annonce aussi dans 5 jours son départ. On se dirige par colonnes vers la Hongrie: Fundul Putnei, Soveja, Predeal, etc.

— A dix heures arrive une lettre du général hongrois d'Ardeal, apportée à Targul-Ocna par deux officiers. Cette lettre est remise par le lt-col. Bianu à Herjeu, chez moi. En tête: «Comanda de grupă ardeleană», — signature: «Szabo, general ungur». — Elle comunique la démobilisation de l'armée hongroise. Le général a ordre «să ia legătura cu comandele trupelor Antantei şi ministrul de războ va exopera (cherchera à obtenir) ca ocuparea în Ungaria să se facă numai prin Francezi şi Englezi».

C'est clair: les alliés sont admis à occuper; les Roumains sont exclus.

— A 11 h. le Roi m'appelle. J'en suis un peu étonné. A la tête du général Ramniceanu et à l'air du Roi, je sens anguille sous roche. Aussi j'abrège la communication des télégrammes. — Pause. Rouge et se trémoussant, le *Roi* dit: «J'ai quelque chose de pénible à vous dire. Après votre visite d'hier soir, sont venus me voir les ministres de l'Entente et m'ont dit qu'ils n'avaient pas confiance dans votre gouvernement. Et,

ştii, Antanta, în acest moment... Vă reproşează de a fi dat ordinul de intrare în Bucovina, fără a vă fi înţeles mai înainte cu ei. Bucovina face parte din teritoriile care fac obiectul învoelilor noastre cu ei...» (reprodus textual).—Eu: Demisiunea mea e de acum la dispoziţia M. V. Dar, în Bucovina am lucrat în totul în înţelegere cu M. V. şi eu am reamintit M. V. că aşi face bine să comunic, în semn de prietenie, această ocupare Antantei, pe care în principiu nu o interesează.—Regele: M'am gândit la un guvern luat în afară de partide. Ghiciţi pe cine am ales?—Mişu...—Nu Coandă.—Foarte puţină suprafaţă. N'am de cât o observaţiune de făcut: E foarte regretabil ca străinătatea să facă şi să desfacă guvernele noastre şi ca M. V. să adopte calea puţin constituţională a guvernelor de funcţionari... — Regele: Mai târziu vom căuta să întrunim toate forţele... (Mă ridic în picioare).— Am servit pe M. V. şi ţara; mulţumită guvernului meu, Dinastia vorbeşte cu tărie şi această ţară are o armată, muniţiuni şi Basarabia.— Regele mă asigură de toată simpatia lui (cuvântul de simpatie revine mereu) şi îmi

---

vous savez, l'Entente, en ce moment... Il vous reprochent d'avoir donné l'ordre d'entrer en Bucovine sans vous être consulté au préalable avec eux. La Bucovine fait partie des territoires objet de nos arrangements avec eux...» (Reproduit textuellement). — *Moi:* «Ma démission est de suite à la disposition de Votre Majesté. Mais en Bucovine j'ai agi en tout d'accord avec Votre Majesté et c'est moi qui, hier soir, ai rappelé à Votre Majesté que je ferais bien de communiquer, en signe d'amitié, cette occupation à l'Entente, qu'en principe elle n'intéresse pas».— Le *Roi:* J'ai songé à un gouvernement pris en dehors des partis. Devinez qui j'ai choisi?— Mişu. — Non, Coanda. — Bien peu de surface. Je n'ai qu'une observation à faire: il est regrettable que l'étranger fasse et défasse nos gouvernements et que Votre Majesté adopte la voie peu constitutionnelle des gouvernements de fonctionnaires. — Le *Roi:* Plus tard nous verrons à grouper toutes les forces.... — (Je me lève). J'ai servi Votre Majesté et le pays; grâce à mon gouvernement, la dynastie parle avec force et le pays a une armée, des munitions et la Bessarabie.— Le *Roi* m'assure de sa sympathie (le mot sympathie revient toujours, plus une fois le mot plus vif) et me demande mon

cere concursul meu. — Eu :«Nu voi face nici o greutate guvernului, dar contra unui guvern Brătianu îmi reiau toată libertatea, căci este o imposibilitate morală».

— *Coandă* vine îndată să mă vadă pentru decrete. Guvernul său: generalii Văitoianu şi Grigorescu, Poni, Saligny, Fotin Enescu, cei doi Basarabeni, A. Cotescu, D. Buzdugan şi Oscar Kiriacescu. Aceşti trei din urmă nu încă oficiali, Buzdugan fiind bolnav şi ceilalţi doi în teritoriul ocupat.

Văitoianu fiind chemat la 10 ore seara, Marţi, guvernul era deci constituit în culise. *Săulescu* îmi spune că în ajun la ceaiul cu Stirbey la Palat şi că acesta îi propunea Finanţele în cabinetul... Mişu. — Coandă a fost dar substituit pentru a-l ţine în rezervă pe Mişu.

— Rezervându-mi două ore pentru a-mi remite notele, fiind încă în funcţiune, *Barclay* vine să mă vadă, el. Ii remit notificarea asupra Bucovinei şi răspunsul meu la scrisoarea din 22 Octbr. Regele cunoştea această scrisoare ! Aşa dar Antanta mi-a trimis acest ultimatum cu consimţimântul său.

---

concours. — *Moi:* «Je ne ferai aucune difficulté au gouvernement, mais contre un gouvernement Bratianu je reprends toute ma liberté, car c'est une impossibilité morale».

— Coanda vient aussitôt me voir pour les décrets. Son gouvernement: les généraux Vaitoianu et Grigorescu, Poni, Saligny, Fotin Enescu, les deux Bessarabiens, A. Cotescu, Mitica Buzdugan et Oscar Kiriacescu, — ces trois derniers pas encore officiels, Buzdugan étant malade et les deux autres en territoire occupé.

Comme Vaitoianu a été appelé, à 10 h. du soir, mardi, le gouvernement était déjà constitué dans la coulisse, Seulescu m'apprend que la veille aussi il prenait le thé avec Stirbey au Palais et Stirbey lui offrait les Finances dans le cabinet... Mişu. Coanda a été donc substitué pour réserver Mişu.

— M'étant réservé deux heures pour remettre mes notes, étant en fonctions, Barclay vient lui me voir. Je lui remet la notification pour la Bucovine, et ma réponse à la lettre du 22 octobre. *Le Roi connaissait cette lettre! C'est avec son consentement donc que l'Entente m'a envoyé cet ultimatum.*

Barclay: Suprins de numirea lui Coandă. — «Rămânem personal prieteni. Sunt mulţumit de schimbarea guvernului (şi repetă de doui ori această frază fără umbra gândului că m'ar ofensa: se vedea după faţa lui). Ne trebue aici un guvern al prietenilor noştri... Veţi face o partidă de maus cu Wopicka ; îmi face plăcere. El a cerut aceasta...» Iată cine decide de soarta României !

— La ora 2 trimit Regelui *demisiunea* mea :

«Sire, — M. V. comunicându-mi demersul miniştri-
«lor puterilor Antantei, care au declarat M. V. că nu mai
«au încredere în guvernul ce prezidez, demers de care M.
«V. voieşte să ţie seamă, rog prea plecat pe M. V. să pri-
«mească demisiunea mea de Prezident al Consiliului de
«Miniştri».

La 4 ore anunţ Camerei şi Senatului retragerea mea: «Răspunzând dorinţei M. S. Regelui, guvernul a depus demisiunea lui...». Am voit să fie constatat că guvernul fusese concediat.

— La 5 ore *Coandă* prezintă cabinetul său. Citeşte un decret de închidere în loc de mesagiu. Prevenisem pe

---

Barclay, surpris de la nomination de Coanda: «Nous restons personnellement amis. Je suis content du changement de gouvernement (et il répète deux fois cette phrase sans ombre d'idée de m'offenser: son air le disait bien). Il nous faut ici un gouvernement de nos amis. Ah! Vous allez faire une partie de «maus» avec Vopicka. Ça me fait plaisir, c'est lui qui a demandé cela!..» — Voilà qui décide du sort de la Roumanie.

— *J'envoie à 2 h. au Roi ma démission: «Sire, Majestatea Voastră comunicându-mi demersul miniştrilor Puterilor Antantei, care au declarat Majestăţii Voastre că nu mai au încredere în guvernul ce prezidez, demers de care Majestatea Voastră voeşte să ţină seamă, rog prea plecat pe Majestatea Voastră să primească demisiunea mea de Prezident al Consiliului de miniştri».*

— A 4 heures j'annonce à la Chambre et au Sénat ma retraite: «Răspunzând dorinţei M. S. Regelui, guvernul a depus demisia lui...» — J'ai voulu qu'il fut constaté que le gouvernement avait été congédié.

— A 5 heures, Coanda présente son cabinet. Il lit un décret de clôture, au lieu d'un Message. J'avais prévenu Coan-

Coandă ; îi spusesem că trebuiau câteva cuvinte curtenitoare... «Bine înţeles...» şi îi dăduseem dosarele cu diferite modele de mesagiu. De sigur Regele a ales această formulă brutală. Tot necazurile pentru anumite interpelări ? Sau liberalii nu-i permit să considere această legislatură ca existând ?

— La 5 jum. întrunirea majorităţii din Senat. — *Eu: Nu pot să mă întind asupra cauzelor retragerei; ar trebui să fac revelaţiuni muşcătoare asupra unui fel de politică intimă care se practică. Retragerea mea nu e o dezertare; în tot cazul, are loc asupra unei apoteoze: Bucovina şi Nordul Basarabiei. Am păstrat ţărei o dinastie, o armată şi i-am dat Basarabia şi Bucovina cu integritatea teritoriului. Astfel Camerile meritau un mesagiu de închidere, nu un decret neobicinuit. Vom fi găsiţi prieteni pentru a lucra la menţinerea ordinei şi pentru a mări ţara; vom fi găsiţi inimici hotărâţi pentru a tăia drumul ori cărui regim de imoralitate, de fraudă, ca acele care ne-au otrăvit.*

Arion : *Victorie la Bucureşti, unde învingătorii declară că ne înapoiază teritoriile; victorie la Iaşi, unde gu-*

---

da; je lui avais dit qu'il fallait quelques mots aimables... «Mais certainement...» et lui avais donné les dossiers, avec les différents modèles de messages. C'est certainement le Roi qui a choisi cette façon brutale. Toujours les rancunes pour certaines interpelations? Ou est-ce les libéraux qui ne lui permettent pas de considérer cette législature comme existance.

— A 5½ h. réunion majorités Sénat. — Moi: Je ne puis m'étendre sur les causes retraite: il faudrait faire des révélations mordantes sur un genre de politique intime qui se pratique. Ma retraite n'est pas une désertion. Elle a lieu, dans tous les cas, sur une apothéose: la Bucovine et le Nord de la Bessarabie. Nous avons conservé au pays une dynastie, une armée et nous lui avons donné la Bessarabie et la Bucovine avec l'intégrité du territoire. Aussi les Chambres méritaient-elles un message de clôture, non un décret inusité. On nous trouvera amis pour travailler au maintien de l'ordre et pour aggrandir le pays; on nous trouvera ennemis résolus pour barrer la route à tout régime d'immoralité et de fraude, comme celles qui nous ont empoisonnés.

— Arion: Victoire à Bucarest où nos vainqueurs décla-

vernul pune piciorul în Bucovina şi în Basarabia de nord. Guvernul moare fiindcă a luat Bucovina. E cel mai frumos sfârşit ce se putea spera. Sfârşeşte strigând: «Trăiască România Mare».

Meissner: A fost contra luărei puterei; recunoaşte greşala sa, căci e pagina cea mai glorioasă ce s'ar fi putut înscrie. Să rămânem uniţi.

Bardescu: Ceeace s'a făcut e foarte periculos: pretutindeni anarchia vine de jos ; la noi pleacă de sus. O reformă constituţională trebue să prevadă bariere puterilor Regelui.

25 Octombre (6 Noembre).—Se pare că totul s'a aranjat cu Constantinescu: prefect de poliţie, generalul Ştefănescu, şi cenzorul procurorul Gorgos, — au şi fost desemnaţi de el.

— *Hârjeu* îmi spune că Mackensen a telegrafiat că dacă Bulgarii ar trece ca să-i îngreuieze retragerea, va distruge podul, deşi operă a Regelui Carol, şi că dacă căutăm a-l ataca în Transilvania, va distruge toate căile de comunicaţie.

---

rent nous rendre nos territoires; victoire à Iassy, où le gouvernement met pied en Bucovine et en Bessarabie du Nord. Le gouvernement meurt d'avoir pris la Bucovine. C'est la plus belle fin qu'on pouvait espérer. Il finit en criant: «Trăiască România Mare!».

Meissner : Il a été contre la prise du pouvoir ; il reconnaît sa faute, car c'est lapage la plus glorieuse qu'on ait pu inscrire. Rester unis.

Bardescu: Ce qui s'est fait est très dangereux: l'anarchie partout vient d'en bas; chez nous l'anarchie part d'ne haut. Une réforme constitutionnelle doit prévoir des barrières aux pouvoirs du Roi.

25 octobre (7 novembre). — Il semble que toute est arrangé avec Porcul. Le préfet de police, le général Stefanescu, et le censeur, le procureur Gorgos — ont été désignés par lui.

— Herjeu me dit que Mackensen a télégraphié que si les Bulgares passaient pour inquiéter sa retraite, il détruirait le pont, quoique oeuvre du Roi Carol, et que si nous cherchions à l'attaquer en Transylvanie, il anéantirait toutes les voies de communication.

— Liniile telefonice şi telegrafice cu teritoriile ocupate sunt tăiate. Să fie Germanii? Cum aseară telefoanele au fost interceptate, s'ar putea ca Coandă, autorul acestui lucru, să fi oprit şi telegraful. Văitoianu mi-a spus că el a insistat să fie lăsat telefonul. O dovadă ar mai fi faptul că mi se telegrafiază din Barboşi la ora 12, că o comisiune mă aşteaptă (bănuesc că e *Schwartzkoppen)* şi că sunt căutat pretutindeni: Oare vestea retragerei mele n'a trecut?

— *Regele* publică o proclamaţiune ; pentru ce ? Faptul retragerei unui guvern a provocat vreodată vreo proclamaţiune ? E pur şi simplu o provocare aruncată conservatorilor.

Regele spune : «Imprejurările ne dau din nou putinţa de a îndeplini ceiace v'am făgăduit şi ceia ce în sufletul meu n'am încetat să voiesc. (Adică noi l'am împiedicat să-şi realizeze făgăduelile !). Mai departe... : «Guvernul meu le va înfăptui». Deci, sau alegerile constituante sau tabula-rasa a Camerelor noastre pentru a rechema Camerile Brătianu. Vom vedea multe !

— Prezidentul Wilson răspunde Germaniei că e de-

— Les lignes téléphoniques et télégraphiques avec le territoire occupé sont coupées. Est-ce les Allemands? Comme hier soir les téléphones ont été interceptés, il se pourrait que Coanda, auteur, ait arrêté aussi le télégraphe.

Vaitoianu m'a dit que c'est lui qui a dû insister pour laisser le téléphone. Une preuve serait aussi le fait qu'on me télégraphie de Barbosi (midi) qu'une commission m'attend (c'est Schwartzkoppen, je suppose) et que l'on me cherche partout: est-ce que la nouvelle de ma retraite n'a pas passé?

— Le Roi publie une proclamation. Pourquoi? Le fait de la retraite d'un gouvernement provoque-t-il jamais une proclamation? C'est tout simplement un défi jeté aux conservateurs. Le Roi dit: «Imprejurările ne dau din nou putinţa de a îndeplini ceeace v'am făgăduit şi ceeace în sufletul meu n'am încetat să voesc». (C'est-à-dire nous l'avons empêché de réaliser ses promesses!) Plus loin : «Guvernul meu le va înfăptui». Donc, ou les élections constituantes ou table rase de nos Chambres pour rappeler les Chambres de Bratiano! Ça promet.

— Le président Wilson répond à l'Allemagne qu'il est

acord cu aliaţii asupra celor 14 puncte din program, afară de interpretarea celui privitor la libertatea mărilor, pentru care îşi rezervă libertatea de acţiune la deschiderea congresului de pace. Anunţă că Foch are un mandat general pentru regularea armistiţiului. — Nauen anunţă că delegaţii lui au părăsit Berlinul pentru a trata pe frontul occidental. — Printre delegaţi găsesc pe contele de Oberndorf, ex-ministru la Sofia, pe care l-am avut de mai multe ori la masă.

26 Octombre (8 Noembre). — Intreruperea corespondenţei era datorită măsurilor de precauţiune (?) ale lui Coandă.

— *Coandă* vine să mă vadă. I se cere, ca şi mie, jandarmi. Speră să dea plutoane de vânători. A cerut mai ales Germanilor să lase trecerea trupelor pe măsura plecărei lor. Mackensen ceruse garanţii (vezi 25 Oct.). Guvernul a dat asigurări că neavând intenţiune să ocupe Transilvania, el n'are să fie neliniştit de siguranţa flancului retragerei sale. A cerut încă să i se uşureze trecerea a doi ofiţeri pentru a putea vorbi cu şefii aliaţi şi a-i preveni că nu au nevoie să ia contact cu Germanii,

---

d'accord avec ses alliés sur les 14 points de son programme, sauf l'interprétation du point concernant la liberté des mers pour lequel il réserve sa liberté d'action à l'ouverture du congrès de paix. Il annonce que Foch a un mandat général pour règler l'armistice. — «Nauen» annonce que ses délégués ont quitté Berlin pour traiter sur le front d'Ouest. Parmi les délégués je trouve le comte d'Obendorff, qui était ministre à Sofia et que j'ai eu plusieurs fois à déjeuner.

26 octobre (8 novembre). — L'interruption de correspondance était due aux mesures de précaution (?) de Coanda

— Coanda vient me voir. On lui demande, comme à moi, de la gendarmerie. Il espère donner des chasseurs fractionnés par pelotons. Il a surtout demandé aux Allemands de laisser passer des troupes au fur et à mesure de leur départ. Mackensen avait demandé de sûretés (voir rapport Herjeu 25 octobre). Le gouvernement a donné l'assurance que n'ayant nulle intention d'occuper la Transylvanie, il n'avait aucune inquiétude à concevoir sur la sûreté du flanc de sa retraite. De plus, il demande qu'on lui facilite le passage de deux officiers pour s'aboucher avec les chefs alliés et les prevenir qu'ils n'ont pas besoin de prendre contact avec les

fiindcă ei se retrag. Se va evita astfel țărei durerea de a mai fi teatru de război. Nici ocupațiune, prin urmare.

— Legea Asistenței publice nu s'a promulgat. Se pare, ceiace se spune la Cancelarie, că Regele în persoană a ordonat să nu se publice nimic din fosta activitate parlamentară și să se amâne chiar decretele dela 23 Octombre. Vom vedea și aceasta.

Am înapoiat Regelui sub plic legea amnistiei, care era, cu promulgarea gata în sertarul meu. E în stare să creadă că aşi fi publicat prin surprindere această lege!

Prânzesc la Henri Catargi cu Wopicka. Pe lângă familie, Mitilineu şi N. Lahovary. *Wopicka* foarte jenat; ne luând parte la nici o conversație generală. Am avut explicația lucrului după ce a vorbit cu Mitilineu — refuzasem o partidă de cărți propusă pe neaşteptate, — şi după ce, la cererea lui Mitilineu, am luat pe Wopicka deoparte: era vorba de discursul său dela Chişinău, pe care pretinde că nu l-a pronunțat: niciodată n'a afirmat nimic, şi mai ales în numele guvernului său. «Am vorbit englezeşte şi nimeni n'a înțeles». Scoate atunci o declarație în mai multe limbi în care exprimă simple dorințe.

Allemands, puisqu'ils se retirent. On évitera ainsi au pays la douleur de redevenir théâtre de guerre. Pas d'occupation par conséquence.

— La loi de l'assistance publique n'est pas promulguée. Il paraît — c'est ce qu'on dit à la chancellerie — que le Roi en personne a ordonné de ne rien publier de l'ancienne activité parlamentaire et de renvoyer même les décrets du 23 octobre. Nous le verrons bien...

— J'ai renvoyé sous pli, au Roi, la loi de l'amnistie qui était avec promulgation toute prête dans mon tiroir. Il est capable de croire que j'aurais publié par surprise cette loi!

— Je dîne chez H. Catargi, avec Vopicka. En plus de la famille, Mitilineu et Nic. Lahovary. Vopicka très gêné; ne prenant part à aucune conversation générale. J'ai le mot de l'énigme après qu'il a causé avec Mitilineu — j'avais refusé une partie de cartes, subitement offerte — et que sur la demande de Mitilineu j'ai pris Vopicka à part: il s'agissait de son discours de Chisinau qu'il prétend n'avoir pas prononcé: jamais il n'a affirmé quelque chose, ni surtout au nom de son gouvernement, «J'ai parlé anglais et personne n'a compris». Là-dessus il sort une déclaration en plusieurs lan-

— Ii răspund îndată că am avut precauţiunea să nu afirm existenţa textului său şi că acel care a citit-o a fost Cuza, care nu e dintre ai mei. Imi mărturiseşte mirarea lor că am trimis ordinul Duminecă... — Eu: Marţi, nu Duminecă! — El: E adevărat? Mi s'a spus că Duminecă,... fără a consulta pe Rege şi fără a-l înştiinţa! — Povestesc în detaliu cum s'au petrecut lucrurile, cum în toate am fost de acord cu Regele şi cum eu am sugerat nota care trebuia să le fie trimisă. — Wopicka părea că cade de sus. E vorba desigur de o nouă intrigă şi mai ales de multă duplicitate.

Comitet. Ne-am întâlnit la ora 4 la Meissner. Arion a fost plângător: «Nu mai existăm; ar fi trebuit să ţinem încă 24 ore pentru că pregătisem o depeşă lui Wilson, care ar fi fost de un mare efect; scăparea noastră este Averescu». — D'abia pot să-mi stăpânesc indignarea. Mult mai logici şi mai dârzi Nicu Ghica şi Gr. Cantacuzino!

Se decide: Propagandă pentru a stabili cât de fecundă a fost activitatea noastră şi cum ea ne permite să ne întrunim toţi pe terenul naţional al României Mari;

---

gues, dans laquelle il exprime de simples souhaits. Je lui replique de suite que j'ai eu la précaution de ne pas affirmer l'existence de son texte et que c'est Cuza, qui n'est pas des miens, qui l'a lu.

Là-dessus il me fait part de leur étonnement que j'aie envoyé dimanche... — Moi: Mardi, non dimanche!— Lui: Est-ce vrai? On nous a dit dimanche... Sans consulter le Roi et sans les avertir! — Je dis par le menu comment se sont passé les choses, comment en tout j'ai été d'accord avec le Roi et comment j'ai suggeré la note à leur envoyer. Vopicka tombait de son haut: il y a eu là une nouvelle intrigue et surtout beaucoup de duplicité.

— Comité. Nous nous sommes réunis à 4 heures chez Meissner. Arion à été larmoyant: «Nous n'existons plus; il aurait fallu durer encore 24 heures, parce qu'il avait préparé une dépêche à Wilson qui eut été d'un grand effet; notre salut est Averescu». J'ai peine à contenir mon indignation. Combien plus crânes et plus logiques Nicu Ghika et Grégoire Cantacuzène! On décide: Propagande pour établir combien notre activité a été féconde et nous permet de nous réunir tous sur le terrain national de la Grande Roumanie; brochures et journaux; cessation de

broşuri şi gazete; întreruperea anchetei contra miniştrilor pentru a se publica documente.

In discuţiune s'a stabilit că Mişu Cantacuzino decisese cu violenţă coteria lor să se ridice mai ales contra noastră şi să susţie pe Take Ionescu — mi-am permis să reamintesc tuturor cât de neîndemânatici au fost la 24 Oct., când în întrunirea majorităţei au cerut şi aclamat concentrarea. Cu cine?)—şi că guvernul se gândea să facă reformele anunţate în proclamaţia regală prin mijlocul unui decret-lege.

Tocmai H. *Catargi* îmi spune că Averescu şi M. Cantacuzino s'au repezit împreună la palat pentru a cere audienţă spre a protesta dinainte împotriva acestei îndrăsneţe pretenţiuni.

— Comunicatele (Lyon) dau o notă foarte încurcată a lui Lansing: «Guvernul St.-U. a avut totdeauna prezentă buna desvoltare viitoare şi integritatea României ca ţară liberă şi independentă... Prezidentul St.-U. doreşte dar să vă informeze că guvernul St.-U. se interesează de aspiraţiunile poporului român, atât în afară cât şi în limitele Regatului... Guvernul St.-U. nu va neglija

---

l'enquête contre les ministres pour en publier les documents. Dans la discussion il a été établi que Michel Cantacuzène avait avec violence décidé leur coterie d'être surtout accentuée contre nous et de soutenir Take Ionescu (Je me suis permis de rappeler à tous combien maladroits ils étaient le 24 quand, dans la réunion de la majorité, ils ont demandé et aclamé la concentration. Avec qui?) et que le gouvernement songeait à faire les réformes annoncées par la proclamation royale au moyen d'un décret-loi.

— Justement, Henri Catargi me dit que Averescu et Michel Cantacuzène se sont précipités, ensemble, au Palais pour demander audience afin de protester par anticipation contre cette audacieuse prétention.

— Les communiqués (Lyon) donnent une note très embrouillée de Lansing: «Le gouvernement des Etat-Unis a toujours eu présents le bien-être futur et l'integrité de la Roumanie comme pays libre et indépendant. Le président des Etats-Unis désire donc vous informer que le gouvernement des Etats-Unis n'est pas sans se soucier des aspirations du peuple roumain aussi bien à l'extérieur que dans les limites du royaume... Le gouvernement des Etats-Unis ne né-

să-şi exercite influenţa la momentul necesar pentru ca drepturile politice şi teritoriale ale poporului român să fie obţinute şi asigurate contra ori cărui atac străin». E oare aceasta un răspuns la telegrama lui Wopicka de acum două săptămâni?

27 Oct. (9 Noemb.)—După informaţiile lui Fundăţeanu: el a primit ordin să facă un decret prin care Mărdărăscu e numit «în funcţia» de Comisar General în Basarabia; Văitoianu s'a opus; vrea să-şi păstreze locul şi e foarte natural; Coandă a replicat lui Fundăţeanu: «N'ai să asculţi decât de ordinele mele». Văitoianu îmi vorbise ieri de această chestiune.

— Jurnalistul Mavrodi vorbind cu Teodorescu a recunoscut că proclamaţia Regelui era opera lui *Alexandru Constantinescu* şi că dela el a venit ideia de a se închide sesiunea printr'un decret.

— *Censura* tae totul în «Iaşul». Articolele se duc lui Văitoianu, care şi el le duce lui Coandă. Toate rigorile pentru noi! S'a suprimat chiar şi comunicatul prin care voiam să anunţ că Bucovina fusese ocupată cu autorizaţia Regelui.

---

gligera pas d'exercer son influence au bon moment afin que les justes droits politiques et territoriaux du peuple roumains soient obtenus et assurés contre toute agression étrangère». Est-ce une réponse au télégramme de Vopicka du commencement de la quinzaine?

27 octobre (9 novembre) — Selon les renseignements de Fundaţeanu, il a reçu l'ordre de faire un décret par lequel Mardarescu est nommé «dans la fonction» de Commissaire général en Bessarabie; Vaitoianu s'y oppose; il veut garder sa place et c'est très raisonnable; Coanda a repliqué à Fundateanu: «N'ai să asculţi decât de ordinele mele». Vaitoianu m'avait parlé hier de cette question.

— Mavrodi ayant causé avec Theodorescu, journaliste, a reconnu que la proclamation du Roi était l'oeuvre de Alexandre Constantinescu et que c'est de lui qu'est venu l'idée de clôre la session par un décret.

— La censure coupe tout dans le «Iaşul». Gorgos porte les articles à Vaitoianu, lequel les porte de suite à Coanda. Toutes les rigueurs pour nous! On a même supprimé le communiqué par lequel je voulais annoncer que la Bucovine avait été occupée avec l'autorisation du Roi.

— Note caracteristice. Două telegrame: Pasici a protestat contra ocupărei Dalmaţiei de către Italia. — Deputatul conte Dasy ducându-se spre front, a fost arestat la Laibach de Jugoslavi fiindcă e ofiţer de Stat-Major şi fiind că guvernul jugoslav «fiind aliat al Antantei, se găseşte în război cu Austria-Germană».

28 Oct. (10 Noemb.). — Schimbare de atitudine. Alaltăeri Coandă făcea protestări prieteneşti Germaniei. Astăzi se mobilizează contra ei. *Regele* adresează o proclamaţie Ţărei: «In clipa când aliaţii trec Dunărea şi ne putem regăsi lângă ei ca să isgonim inamicul, care de doi ani ne calcă şi jefueşte pământul strămoşeşc...«—O a doua proclamaţie armatei. — Un decret de mobilizare a 24 contingente. — O companie cu drapel merge cu muzica în frunte; câţiva copii înainte. Ies pe la 11. Lume întristată. Nici un entuziasm.

Cred că e o simplă demonstraţie politică cerută de Antanta, căci starea noastră e de plâns. Nu sunt efecte şi mantale în rezervă pentru mai mult de 16 mii.

— S'au arestat ofiţerii şi soldaţii germani din Iaşi;

— Notes caractéristiques. Deux télégrammes Pasitch a protesté contre l'occupation de la Dalmatie par l'Italie. (De Prague). Le député comte Dasy se rendant au front a été arrêté à Laybach par les Yougo-Slaves, parceque officier d'Etat-Major, et que le gouvernement yougo-slave «étant al de l'Entente se trouve en guerre avec l'Autriche-Allemande».

28 octobre (10 novembre). — Changement d'attitude. Avant-hier Coanda faisait des protestations à l'Allemagne Aujourd'hui on mobilise contre elle. Le Roi lance une proclamation au pays: «In clipa în care aliaţii trec Dunărea şi ne putem regăsi lângă ei ca să isgonim pe inamicul care de doi ani incalcă şi jefueşte pământul strămoşesc..» Une seconde proclamation à l'armée. Un décret de mobilisation de 24 classes. — Une compagnie porte, musique en tête, un drapeau; quelques enfants précèdent. Je sors vers 11 h. Public morne. Aucun enthousiasme. Je crois que c'est une simple démonstration politique demandée par l'Entente, car notre état est lamentable. Pas d'effets et de manteaux pour plus de 16 000, en réserve.

On a arrêté les officiers et soldats allemands de Iassy ;

Bărbătescu i-a văzut conduşi între baionete la Statul-Major. Se pare că pe la ora 12 au fost văzuţi Germani târând căruţele lor de bagaje, huiduiţi de mulţime. Ce inutile sunt aceste rele procedeuri! (Hârjeu fiul, rămas pe lângă Grigorescu, ne spune că a văzut mulţimea scuipând asupra tristului convoi. S'au scuzat zicând că Siguranţa e de vină). — Brandenstein şi camarazii săi vor fi schimbaţi contra ofiţerilor dela Bucureşti.

— Generalul Presan e rechemat în activitate şi numit Şef de Stat-Major: «şedinţa continuă». Christescu, înaintat general de corp, trece la partea sedentară. (Vezi notele din 15 Oct. cari anunţau această schimbare.)

— Mobilizarea noastră este într'adevăr ceia ce credeam; foarte slabă. Se cheamă 6 contingente numai şi ofiţeri subalterni neînsuraţi; gradele superioare nu. E probabil că se voieşte a se avea un număr oare-care în mână. Pe lângă aceasta, se pare că am trimis un ultimatum lui Mackensen: o spune «Mişcarea». Termenii acestui act sunt puţin limpezi, dacă textul e exact.

Barbatescu les a vus entre bayonettes, conduits à l'Etat-Major.

Il paraît que vers midi on a vu des Allemands traînant des charettes avec leurs bagages, hués par la foule. Comme ces mauvais procédés sont inutiles! (Le fils Herjeu, qui reste auprès de Grigorescu, ministre de la guerre, nous dit qu'il a vu la foule cracher sur le triste convoi. On s'est excusé en alléguant que c'est la sûreté qui est responsable). Brandenstein et ses collègues vont être échangés contre nos officiers de Bucarest.

— Le général Presan est rappelé à l'activité et nommé Chef d'Etat-Major: «la séance continue». — Christescu, avancé général de corps d'armée, passe à la partie sedentaire. (Voir notes du 15 oct. qui annoncent ce changement).

— Notre mobilisation est bien ce que je pensais, très à l'eau de rose: on appelle 6 classes seulement et les lieutenants et sous-lieutenants non mariés. Pas des grades supérieures. Il est probable qu'on veut avoir du monde en mains. Avec ça, il paraît que nous avons envoyé un ultimatum à Mackensen: la «Mişcarea» le dit. Les termes de cette pièce sont peu clairs, si le texte est exact.

— Depeşile anunţă abdicarea Kaiserului şi a fiului său. Comunicatul Cancelarului spune că se va proceda la o Regenţă, în aşteptare ca o Adunare constituantă să hotărască de viitor. Lyon vorbeşte de manifestări populare la Berlin, de tulburări la Hamburg, Brema, Frankfurt, etc.

Plenipotenţiarii germani au sosit în noaptea de 7-8 Noembre la Cartierul lui Foch ; Şeful lor este Erzberger. Ei au termen până astăzi, la amiazi, pentru a primi condiţiunile armistiţiului. In aşteptare, trupele franceze împing înainte ofensiva.

29 Oct. (11 Noemb.).—Regina s'a întors azi dimineaţă. Ovaţiune la gară ; D. de Saint-Aulaire a făcut un speech şi a remis M. S. «Medalia Militară» franceză. De faţă guvernul, miniştrii străini, Brătianu.

— Trupele franceze au trecut Dunărea la Giurgiu şi generalul *Berthelot* trimite o proclamaţie Românilor. Intre altele cere ţăranilor *să se ridice şi să ia arme*le. Sper că acest sfat nu va fi urmat, şi noroc că nu sunt arme în teritoriul ocupat !

— Les dépêches annoncent l'abdication du Kaiser et de son Fils.

Le communiqué du Chancelier annonce qu'il va être procédé à une Régence, en attendant qu'une assemblée constituante décide de l'avenir. «Lyon» parle de manifestations populaires à Berlin, de troubles à Hambourg, Brème, Francfort, etc.

Les plénipotentiares allemands sont arrivés dans la nuit du 7 au 8 novembre (samedi matin) au quartier de Foch; c'est Erzberger qui est à leur tête. Ils ont jusqu'à aujourd'hui midi pour accepter les conditions armistice. En attendant, les troupes françaises poussent à fond leur offensive.

29 octobre (11 novembre). — La Reine est rentrée ce matin. On a fait une ovation à la gare; Mr. de Saint-Aulaire a fait un speech et a remis à Sa Majesté la médaille militaire française. Présents le gouvernement, les ministres étrangers, Bratiano.

— Les troupes françaises ont franchi le Danube à Giurgiu et le général Berthelot lance une proclamation aux Roumains. Il demande entre autres aux paysans de se soulever et de prendre les armes. J'espère que ce conseil ne sera pas suivi et heureusement qu'il n'y a pas d'armes dans le territoire occupé!

Svonurile cele mai exagerate sunt puse în circulaţie: Armata germană ar fi capitulat la Bucureşti. (Dar cenzura a interzis publicarea acestei veşti.) Mitilineu anunţă cu satisfacţie că Mackensen a fost arestat la Crivina. Toate acestea sunt probabil închipuiri.

— Armistiţiul a fost semnat în Franţa. Mareşalul Foch anunţă că ostilităţile au fost suspendate astăzi la ora 1.

— Cabinetul e complectat cu Mitică Buzdugan dela Consiliul agricol superior, la Justiţie; Cottescu, destituit de liberali ca incapabil, la Industrie şi Oscar Kiriacescu la Finanţe.

Cu întoarcerea lui Prezan se taie telefonul tuturor particularilor, alias opoziţia.

—Toţi politicianii fac front contra noastră; e foarte natural; «lăcomia»: cu cât sunt mai puţini părtaşi cu atât se obţine mai mult. Brătianu a văzut pe Matei Cantacuzino («Epoca»); Coandă a văzut pe Averescu şi toată lumea spune că s'a făcut înţelegerea cu generalul. Guvernul zis naţional ar putea lua fiinţă, dar cu oameni de mâna a doua.

— Les bruits les plus exagérés sont mis en circulation: l'armée allemande aurait capitulé à Bucarest, — (mais la censure a interdite la publication de cette nouvelle). — Mitilineu, annonce avec une vive satisfaction que «Mackensen a été arrêté à Crivina». Tous ceci doit être de l'imagination.

— L'armistice a été signé en France. Le maréchal Foch annonce que les hostilités ont été suspendues aujourd'hui à 1 heure.

— Le Cabinet est complété avec Mitica Buzdugan, du Conseil agricole supérieur, à la Justice; Cottescu A., destitué par les libéraux comme incapable, a l'Industrie et Oscar Kiriacescu aux Finances.

— Avec le retour de Prezan on coupe le téléphone à tous les particuliers, *alias* l'opposition.

— Tous les politiciens font front contre nous, c'est tout naturel; la curée: moins il y a de partageants, plus on obtient. Bratianu a vu Mathieu Cantncuzène, — l'«Epoca» du gendre l'annonce; Coanda a vu Averescu et tout le monde affirme qu'on s'est entendu avec le général. Le gouvernement — dit national — a des chances d'aboutir, mais avec les doublures.

— Gazetele liberale anunţă că *Victor Antonescu* şi-a făcut apariţia. Costumat în căpitan francez, a făcut călătoria cu lt. Noël şi a rămas ascuns la Ghidigeni. Antonescu ar fi fost purtătorul unei scrisori a lui Clemenceau pentru Rege. (La aterisajul lui Noël se constatase prezenţa unui scaun liber şi a unui costum pentru un al doilea călător). Bineînţeles, la Tecuci nu s'a ştiut nimic, nu s'a raportat nimic.

30 Octombre (12 Noembre). — La ştirea armistiţiului am ocupat Brăila şi Focşani şi un detaşament a pătruns prin Bicaz în Transilvania; în Dobrogea, prin mici fracţiuni s'a trecut dela Galaţi şi dela Reni; marşurile au continuat chiar până la ora 3 pentru a da mai multă amploare ocupaţiunei ; în Bucovina suntem la Cernăuţi.

— *Mobilizarea* noastră ia aspectul unei comedii. Nu sunt de loc efecte de îmbrăcăminte: era uşor de ştiut înainte de decret. Dar nici oamenii nu răspund ; reg. 13 înregistrează chiar dezertări serioase. Din provincie se scrie că satele sunt jalnice, exasperate şi că oamenii murmură: «Ne-aţi dat ce aţi făgăduit?» De aceia s'a re-

---

— Les journaux libéraux annoncent que Victor Antonescu a fait son apparition. «costumé» en capitaine français et fait le voyage avec le lieutenant Noël et est resté caché à Ghidigeni. Antonescu aurait été porteur d'un message de Clemenceau pour le Roi. A l'atterrisage de Noël, ont avait constaté la présence d'un siège vacant et d'un costume de second voyageur.

Bien entendu, mon illustre préfet, Kopetski, n'a rien su, ni rien rapporté.

30 octobre (12 novembre). — A l'annonce de l'armistice, nous avions occupé Braila et Focşani et un détachement avait pénetré par Bicaz en Transylvanie; dans la Dobrogea, par petits paquets, on a passé de Galaţi et de Reni; les marches ont même continué jusqu'à 3 h. pour donner plus de corps à l'occupation; en Bucovine nous sommes à Cernăuţi.

— Notre mobilisation tourne à la comedie. On n'a pas d'effets d'habillements: c'était facile à savoir avant le décret. Mais les hommes ne répondent pas; le 13-me régiment d'infanterie enregistre même des désertions sérieuses. De province on écrit que les villages sont mornes, exaspérés et que les hommes grognent: «ne-aţi dat ce aţi făgăduit?». — Aussi

dus apelul la 4, pe alocurea 6 contingente, şi numai pentru diviziile 6, 7, 8, 9, 10, 13 şi 14.

— Numirile de prefecţi arată absoluta lipsă de elemente la dispoziţia acestui guvern. Sunt delegaţi pretutindeni magistraţi: ciudat amestec al justiţiei şi al administraţiei! Tribunalele sunt descomplectate, atunci când trebuiau să examineze naturalizările evreilor. Un bătrân pensionar beţiv, colonelul C. şi un alt declasat, col. C., sunt numiţi la Dorohoiu şi Severin. — E adevărat că nu se vorbeşte decât de combinaţiuni ministeriale de substituit guvernului acesta. Brătianu ar fi recunoscut că singur nu poate veni la putere şi se caută învoeli cu Averescu, M. Cantacuzino şi alţi însetaţi. Bineînţeles că partidul conservator e ignorat...

— Condiţiile primite de Germania sunt: Evacuarea Belgiei, a Alsacie-Lorenei, a provinciilor Renane, a României şi a Rusiei. Predarea submarinelor. Predarea a 5000 locomotive şi a 15.000 de vagoane, a 5000 de tunuri (din cari jumătate de calibru mare) şi 30.000 mitrali-

---

a-t-on réduit l'appel à quatre, par ailleurs six classes et exclusivement pour les divisions 6, 7, 8, 9, 10, 13 et 14.

— Les nominations de préfets indiquent l'absolu manque d'éléments à la disposition de ce gouvernement. On délègue partout des magistrats: singulier mélange de la justice avec l'administration! Les tribunaux sont partout dépareillés, alors qu'ils avaient l'examen des naturalisations juives. Un vieux pensionnaire ivrogne, Collori, colonel, et un autre vieux déclassé, Costescu, colonel aussi, sont nommés à Dorohoiu et Severin. Il est vrai qu'on ne parle que des combinaisons ministerielles à substituer à ce gouvernement. Bratianu aurait reconnu que seul il ne peut venir au pouvoir et l'on cherche des acommodements avec les Averescu, M. Cantacuzène et autres assoiffés. Bien entendu on ignore le parti conservateur.

— Les conditions acceptées par l'Allemagne sont: évacuation de la Belgique, de l'Alsace-Lorraine, des provinces rhénanes, de la Roumanie et de la Russie. Livraison des sous-marins. Livraison de 5000 locomotives et de 15.000 wagons, de 5000 canons (dont ½ de gros calibres) et de 30.000 mitrailleuses; et des chemins de fer d'Alsace-Lorraine. Occupation

ere. Ocuparea porturilor germane, accesul aliaţilor pe fruntariile de răsărit germane, etc. Mai greu de cât ceia ce Germanii ne impuseseră nouă.

— O parte anecdotică foarte morală. *Prezan*, întors la Statul-Major, primeşte pe Gorski şi-l mustrează fiindcă a trimis pe lt.-col. Antonescu în Basarabia, atunci când trebuia să ştie că avea de lucrat cu el! (Prezan era demisionat...). Desigur Gorski e vinovat că n'a păzit convenienţele lui Prezan, adversar al guvernului, în care Gorski era secretar general.

— Totul se repune la loc: Perieţeanu la C. F. R.; inginerii puşi în retragere îşi reiau slujbele; alţii înaintaţi sunt retrogradaţi; generalul Lupescu se întoarce la Statul-Major, cu Antonescu şi cu col. Sterea. «Trebuie ca Berthelot să-şi găsească vechii săi colaboratori».

— *Mitilineu* îmi comunică confidenţial că se aşteaptă prin Chişinău Marele-Duce şi Marea-Ducesă Cyril şi mama Reginei. Regele îmi spusese că Poklevski voia să-mi vorbească de câteva familii mari care voiau să fugă din Crimeia în România.

---

des ports allemands. Accès des alliés sur les frontières orientales allemandes, etc., etc. C'est plus dure encore que ce que les Allemands nous avaient imposé.

— Un côté anecdotique très moral: Prezan, retour à l'Etat-Major, reçoit Gorsky et lui reproche d'avoir envoyé le lt.-colonel Antonescu en Bessarabie alors qu'il devait savoir qu'il avait à travailler avec lui! (Prezan était démissionnaire!) — Evidemment Gorsky est coupable de n'avoir pas ménagé les convenances de Prezan, adversaire du gouvernement, dont Gorsky a été le secrétaire général!

On remet tout en place: Perieţeanu aux chemins de fer: les ingénieurs mis à la retraite reprennent leurs emplois; les autres, qui avaient été avancés, sont rétrogradés; le général Lupescu à l'Etat-Major avec Antonescu et le colonel Sterea. «Il faut que Berthelot retrouve ses anciens collaborateurs».

— Mitilineu me communique, confidentiellement, qu'on attend par Chisinau le grand duc et la grande duchesse Cyrile et la mère de la Reine. Le Roi m'avait dit que Poklevsky allait me parler de quelques grandes familles qui comptaient se sauver de Crimée en Roumanie.

31 Oct. (13 Noembre). — Germanii făcând să sară podul dela Muftiu, comunicaţia prin Barboşi e şi ea tăiată. Se pare de altfel că telefonul şi telegraful nu funcţionează cu teritoriul ocupat.

— *Mircescu* soseşte. El e printre ofiţerii cari au fost schimbaţi cu misiunea Brandenstein. Imi confirmă că Marţi se dusese cu Schwartzkoppen şi Horstmann la Barboşi; că m'au aşteptat şi că n'au aflat de retragerea mea decât Miercuri prin călătorii veniţi dela Iaşi. Germanii veniseră să reguleze detaliile retragerei lor: ei ocupaseră Braşov, Sibiu şi Sft. Gheorghe şi cereau 20 de zile pentru evacuarea lor, asigurându-se de un atac din partea noastră. Nimic mai mult. Astfel că ultimatum, mobilizare, toate acestea au fost inutile şi puţin glorioase.

— Ministrul Fotin *Enescu* vine să vorbească cu mine. El se consideră ca foarte trecător în minister. Pentru el un guvern de coaliţie este o certitudine, deasemenea e convins că nu se poate face ceva fără consultarea partidului conservator.

— Nu sunt Francezi la Bucureşti. Regele vrea să se

---

31 octobre (13 novembre). — Les Allemands ayant fait sauter le pont de Muftiu, la communication par Barbosi est aussi coupée. Il paraît d'ailleurs que téléphone et télégraphe ne marchent pas avec le territoire occupé. Mircescu vient d'arriver. Il est du nombre des officiers qui ont été échangés contre la mission Brandenstein. Il me confirme que mardi il s'était rendu avec Schwarzkoppen et Horstmann à Barbosi: qu'on m'y attendait et que c'est n'est que par des voyageurs venant de Iassy qu'ils ont appris mercredi ma retraite. Les Allemands venant pour régler les détails de leur retraite: ils avaient fortement occupé Brasov, Sibiu et Szepsi-St. Gheorghe et demandaient 20 jours pour leur évacuation, en s'assurant contre une attaque de notre part. Rien de plus. De sorte que ultimatum, mobilisation, tout cela a été inutile et peu glorieux.

— Le ministre Fotin Enescu est venu causer avec moi. Il se considère comme très de passage seulement au ministère. Pour lui, un gouvernement de coalition est une certitude, de même qu'il est convaincu qu'on ne peut passer outre sans consulter le parti conservateur.

— Pas des Français à Bucarest. Le Roi veut rentrer le

întoarcă cât mai curând la Bucureşti «cu capul lui Mihai Viteazul şi al lui Ştefan cel Mare» (Enescu). Se stabileşte data de 8 Noemvrie, Sf. Mihai. E vorba să se însărcineze un ofiţer spre a trata intrarea Românilor, pe măsura retragerei Germanilor.

1/14 Noembre. — Nimic deosebit. Buletinele nu dau decât ecoul manifestăriior cu care s'a primit la Londra şi la Paris vestea armistiţiului.

— La noi, la Brăila, sub ochii unui batalion de vânători venit în ajun, s'au devastat casele evreilor. I. Berceanu a sosit cu plângerea autorităţilor împotriva armatei, care a ridicat proviziile cumpărate de comună dela Nemţi.

— Prinţului *Carol* i-s'a ridicat restul pedepsei, care nu trebuia să expire decât la 22 Noembre. Se pare că vrea să-şi păstreze nevasta. El ar fi spus: Ştiu bine că în 20 de ani România, ca toate celelalte ţări, va fi republică; de ce să fiu împedicat atunci să trăesc cum vreau? (Să fie el oare prevăzător, sau credincios cuvântului săr.?) — Curtea nu mai speră decât să convingă familia Lambrino ca să ceară despărţirea: aflu aceasta prin Mitilineu.

---

plus tôt possible à Bucarest: «Cu capul lui Mihaiu Viteazul şi al lui Ştefan cel Mare» (Enescu). On assigne la date du 8 noembre la St. Michel. Il est question de charger un officier de négocier l'entrée des Roumains à proportion de ce que les Allemands se retirent.

1/14 novembre. — Rien de saillant, Les bulletins ne donnent que l'écho des manifestations qui, à Londres et à Paris, ont acueilli la nouvelle de l'armistice.

Chez nous, à Braila, c'est sous les yeux d'un bataillon de chasseurs entrés de la veille que l'on a pillé les maisons des juifs. Ionel Berceanu est arrivé portant les doléances des autorités contre l'armée qui a fait main basse sur les provisions achetées par la ville aux Allemands.

Le Prince Carol a eu remise du reste de sa peine qui ne devait expirer que le 22 novembre. Il paraît vouloir garder sa femme. Il aurait dit: Je sais bien que dans 20 ans la Roumanie, comme tous les autres pays, sera en république; pourquoi m'empêcher alors de vivre ma vie? (Serait-il clairvoyant ou fidèle à sa parole?) La Cour n'espère plus que d'amener la famille Lambrino à démander la séparation: c'est Mitilineu qui le rapporte.

Chiar Luni un registru fusese depus pentru el, la Regină. Ducându-mă să mă înscriu la Regina, d. Denise s'a grăbit să mi-l prezinte.

— Nimic nu poate să zugrăvească mai bine pe conservatorii disidenţi decât comunicatul lor de azi dimineaţă. E precedat de o telegramă a lui Take Ionescu, care dă sfatul să se formeze un guvern adevărat naţional, cu participarea tuturor partidelor. Bănuesc că Take se gândeşte că realizarea marilor noastre proecte nu va fi uşoară şi nu prea vrea să-şi ia singur răspunderile. «Mişcarea» se grăbeşte să publice, alături de această telegramă, un articol al lui Take Ionescu, din care acesta exclude dela afacerile publice pe cei cari nu s'au împărtăşit cu naţionaliştii în credinţa României Mari.

2/15 Noembre. — Nu e pâine pentru 5 zile; s'a anunţat oficial. Dar se cere mobilizaţilor să se prezinte cu merinde pe 5 zile. De unde să le ia? Se dă populaţiei orz şi cartofi, iar săracii n'au lemne ca să le fiarbă. Nici o gazetă nu suflă o vorbă. Pe vremea mea ce sgomot s'ar

---

Dès lundi un registre avait été déposé chez la Reine pour lui. Y ayant été pour m'inscrire chez la Reine, Monsieur Denise n'avait pas manqué de me le présenter aussi.

— Rien ne saurait mieux peindre l'outrecuidance des conservateurs dissidents que leurs communiqué de ce matin. Il est précédé d'un télégramme de Take Ionescu qui donne le conseil de former un gouvernement vraiment national, avec participation de tous les partis. Je suppose que Take pense que la réalisation de nos grands projets aura du tirage et qu'il ne se soucie pas d'endosser seul les responsabilités. La «Miscarea» s'empresse de publier, en regard de ce télégramme, un article de Take Ionescu, par lequel celui-ci exclue des affaires ceux qui n'ont pas communié avec les nationalistes dans la foi de la Grande Roumanie.

2/15 novembre. — Pas de pain pour cinq jours. C'est officiellement annoncé. Mais on demande aux mobilisés de se présenter avec 5 jours de provisions. Où les prendront-ils? On donne à la population de l'orge perlée et des pommes de terre, et les pauvres n'ont pas de bois pour les cuire. Aucun journal ne souffle mot: de mon temps, un jour de galettes et Dieu sait quelle musique! Avec le changement de préfets,

fi făcut! Cu schimbarea prefecţilor, nimeni n'a trimis partea de grâu fixată pentru Iaşi.

Electricitatea a fost tăiată la 10 seara. Lumânările sunt 13 lei una, şi ce lumânări! — Zăpada a început să cadă. Dela 3 nu mai circulă trăsurile.

— Nici o comunicare cu Bucureşti.

3/16 Noembre. — In «Monitor» numirea generalului Sinescu la gradul de general de divizie. Regele îmi spusese că nu i se poate încredinţa o brigadă, când fusese vorba să fie mutat pentru a fi numit Greceanu inspector al cavaleriei şi generalul Grigorescu, care a făcut numirea, a declarat într'un raport că Sinescu e un incapabil!

— La 2 ore primesc o scrisoare oficială: «M. S. dorind a vă vedea, sunteţi rugat a veni azi Sâmbătă 3 Nov. la orele 6...» Deci *Regele* mă chiamă. Dar chestiunea putinţei de a merge la palat e gravă. Zăpada e enormă, automobilele, al meu cel puţin, nu circulă şi poliţia trebuie să-mi procure o trăsură.

«Te-am chemat ca să nu crezi că te uit», —îmi spune Regele într'o lungă strângere de mână. (Un fotoliu e

---

plus personne n'a envoyé le contingent de blé fixé pour Jassy.

— L'électricité a été coupée à 10 heures du soir. Les bougies à 13 lei la pièce, et quelles bougies!

— La neige fait son apparition. Elle tombe drue. Les voitures en panne dès 3 heures.

— Aucune communication avec Bucarest.

3/16 novembre. — Au «Moniteur» la nomination du général Sinescu au grade de général de division. Le Roi m'avait dit qu'on ne peut pas lui confier une brigade, lorsqu'il avait été question de le déplacer pour nommer Greceanu inspecteur de la cavalerie. Et le général Grigorescu, qui a fait la nomination, a declaré dans un rapport que le général était un incapable!

— A 2 heures je reçois un poulet officiel.. «Majestatea Sa dorind a vă vedea, sunteti rugat a veni astăzi Sâmbătă, 3 Noembrie, la orele 6...». — Donc, le Roi m'appelle. La question de possibilité de se rendre au Palais est très grave: la neige est enorme, les autos — la mienne du moins — ne circulent pas et c'est à la police de me fournir un véhicule.

«Je vous ai appelé pour que vous ne croyez pas que je vous oublie», — me dit le Roi dans une longue poignée de

pregătit la colţul biuroului său, pe când totdeauna, fiind ministru, trebuia să-l trag chiar eu). — O singură plângere din partea mea: cenzura, care nu permite să ne apărăm în potriva atacurilor care plouă, şi o critică asupra unei numiri la prefectura din Bucureşti, pe care Regele o neagă. — El nu a semnat decretul. — Rezumat politic : Greutate mare pentru a uni toată lumea în jurul său în marele momente care se pregătesc.— Eu : Pentru că soluţiunea trebuie căutată aiurea. La congres se va decide soarta noastră; la congres trebuie să se găsească reprezentate «toate forţele vii ale ţărei» (am evitat dinadins termenul de partid) ; ceeace se va semna acolo trebue să lege pe toată lumea, indiferent de cine administrează aici. — Regele: Aveţi dreptate. — Am revenit încă odată asupra acestei păreri şi Regele mi-a răspuns la fel. Şi am adăogat că guvernul actual n'avea decât să urmeze a guverna... — Regele mi-a spus la un moment dat : «Cine ar fi crezut în această prăbuşire a Germaniei ? Antanta însăşi nu spera un rezultat decât peste un an. E prea mult. Dar vezi: Tot credinţa salvează !

---

mains. (Un fauteuil est préparé au coin de son bureau, alors que toujours, étant ministre, je devais le tirer moi-même).

Une seule plainte de ma part: la censure, qui ne permet pas de nous défendre contre les attaques qui pleuvent sur nous et une critique de la nomination de Rafael à la direction police Bucarest, que le Roi dénie: il n'a pas signé le décret.

Résumé politique: grande difficulté pour réunir tout le monde autour de soi dans les grands moments qui se préparent. — Moi: «Parce que la solution doit être cherchée ailleurs. C'est au Congrès que se décidera notre sort; c'est au Congrès que doivent se trouver réprésentées «toutes les forces vives du pays» (j'ai exprès évité le terme de «partis»); ce qu'on y signera, doit pouvoir lier tout le monde; peu importe alors qui administre ici». — Le Roi: «Nous avez raison». — Je suis revenu, une seconde fois, sur cet avis et le Roi m'a donné la même réponse. — Et j'ai ajouté que le gouvernement actuel n'avait qu'à continuer de gouverner... Le Roi m'a dit, à un moment: «Qui aurait jamais cru à cet effondrement de l'Allemagne, L'Entente elle-même n'espérait un résultat que dans un an. C'est trop. Mais voyez-vous: c'est encore la foi qui sauve! (le Roi parlait de lui-même).

Salvăm petrolurile; trebuie acum să ne gândim la un monopol românesc. In Dobrogea au fost ciocniri; dar ne-am bătut cu o brigadă şi jumătate bolşevistă care nu vrea să cunoască nici o autoritate, nici să respecte armistiţiul (?). In Ungaria avem dreptul să înaintăm, cu toate că e armistiţiu; nu e un fapt de război; înaintăm ca să apărăm populaţiunea». Regele a văzut pe V. Antonescu,—cu un surâs îmi anunţă această veste, — care i-a adus din partea lui Clemenceau asigurări pentru Dobrogea şi Transilvania. Am înaintat 30 klm. în Transilvania; dar nu se ştie nimic, absolut nimic din ce se petrece acolo; nu crede în separatismul ce i se atribue. Karoly a fost primit rău de Franchet d'Esperay, când a vorbit de Români ca supuşi credincioşi ai Ungariei. Regele crede că mai mulţi Suverani germani au abdicat. Exemplu rău, iar când am enumerat monarhiile cari rămân în picioare: «Italia, zice Regele, se poate şti oare ce are să devie?»

—Din telegrama lui *Soelf* ministrului Lansing şi din protestarea sa în potriva ridicărei materialului rulant,

---

Nous sauvons nos pétroles. Il faudra maintenant penser à un monopole roumain. — En Dobrogea il y a eu heurt; mais nous nous sommes battus avec une brigade et demie bolcheviste, qui ne veut reconnaître aucune autorité, ni respecter l'armistice (?) — En Hongrie nous avons le droit d'avancer malgré l'armistice; ce n'est pas un fait de guerre; nous avançons pour protéger la population. — Le Roi a vu Antonescu. avec un sourire il m'a annoncé cette nouvelle — qui lui a apporté de la part de Clemenceau des assurances pour la Dobrogea et la Transylvanie. — Nous avons avancé de 30 kilomètres en Transylvanie. — Il ne sait rien, absolument rien de la Transylvanie et de ce qui s'y passe; il ne croit pas au séparatisme qu'on lui attribue. Karoly a été mal reçu par Franchet d'Esperay, quand il a parlé des Roumains comme sujets fidèles de la Hongrie. — Le Roi croit que plusieurs souverains allemands ont abdique. — Mauvais exemple — et quand j'ai énuméré les monarchies qui restent sur pied: «L'Italie, fait le Roi, est-ce qu'on sait ce qu'elle va devenir?»

— Du télégramme de Mr. Soelf au ministre Lansing et de sa protestation contre l'enlèvement du matériel roulant,

care va agrava şi mai mult chestiunea alimentară, rezultă că lipsa e foarte mare în Germania. Intr'adevăr, Imperiul nu mai are ce face. — Clemenceau în discursul său către reprezentanţii Presei a anunţat că va veni în ajutorul poporului german.

4/17 Noembre. — Mobilizarea a sfârşit cu un mare fiasco. Cutare unitate care trebuia să primească 400 de oameni, a avut 7. O abţinere absolută. Cum nu se vor putea pedepsi zecimi de mii de oameni, e un foarte prost precedent. De alt-fel, ce nebunie să se cheme 22 de clase dintr'o dată, când toată lumea ştia că armistiţiul era inevitabil.

Te-Deum la Mitropolie pentru victoria puterilor aliate. Primiserăm toţi invitaţiuni. Ne-am dus Arion, Meissner, Mitilineu şi cu mine. Lume multă. Prinţul Carol nu s'a urcat pe scaunul liber de lângă Rege; la parastasul Prinţului Mircea, Prinţul Nicolae luase loc pe acest tron alături de tatăl său. Astăzi cei doi Prinţi au stat alături de miniştri şi de corpul diplomatic. Victor Antonescu, în uniformă de căpitan francez, se găsea

---

qui va encore aggraver la question alimetaire, il résulte que la disette est immense en Allemagne. Très réellement l'Empire était au bout de son rouleau.

— Clemenceau, dans un discours aux représentants de la Presse, a annoncé qu'il se porterait... au secours du peuple allemand.

4/17 novembre. — La mobilisation a abouti à un four colossal. Telle unité qui devait recevoir 400 hommes, en a eu 7. Il y a une abstention absolue. Comme on ne pourra punir les dizaines de mille hommes, c'est un très mauvais précédent. Cette folie aussi d'appeler 22 classes d'un jet, quand tout le monde savait que l'armistice était inevitable!

— Te-Deum à la Métropole «pentru victoria armatelor aliate». — Nous avions tous reçu des convocations. Nous nous y sommes rendus, Arion, Meissner, Mitilineu et moi. Beaucoup de monde. Le Prince Carol n'est pas monté sur le siège vacant auprès du Roi; au requiem du Prince Mircea, le Prince Nicolas avait pris place sur ce trône aux côtés de son Père. Cette stalle est restée vide. Les deux princes sont restés auprès des ministres et du corps diplomatique. Victor Antonescu — en capitaine français, était parmi les officiers

între ofiţerii generali (!)... Eram aşezat între D-na Brătianu şi soţul său: lucru care a făcut înconjurul oraşului.

— D-na Olga *Sturdza*, la care iau ceaiul, se miră de atmosfera puţin prietenească care domneşte la Curte contra Brătienilor. Regina i-a spus că D-nul Brătianu împiedică gruparea tuturor partidelor în jurul Regelui. (Se spune în oraş că de două zile Brătianu nu vrea să mai audă vorbindu-se de un guvern «naţional»).

— *Stirbey* a chemat pe Lascar *Antoniu* ca să-i mulţumească. Antoniu a trecut o lege din iniţiativă parlamentară permiţând să se plătească în hârtie datoriile datorite în aur şi mesajul pentru Senat n'a întârziat pe drum, — a, nu! Stirbey datoreşte în aur anuităţile pentru Oneşti, cumpărat dela D-na E. Sturza! Sub acest pretext i-a vorbit politică: marea stimă pe care Regele o are pentru mine; trebuie luptat pentru dărâmarea legendei că eram partizan al războiului alături de Germania; că ar trebui să încerc unirea tuturor conservatorilor, căci trebuie o forţă de opus liberalilor... (Se-

---

généraux qui, à Iassy, se placent à la droite du maître autel! J'étais placé entre M-me Ionel Bratiano et son mari: cela a fait le tour de la ville.

— La princesse Olga Sturdza, chez qui je prends le thé, s'étonne de l'athmosphère peu amicale qui, à la Cour, règne contre les Bratianu. La Reine lui a dit que c'est Mr. Bratianu qui empêche la réunion de tous les partis autour du Roi. (On dit en ville que depuis deux jours Bratianu ne veut plus entendre parler d'un gouvernement «national»).

— Stirbey a fait venir Lascar Antoniu pour lui remercier. Antoniu a fait passer une loi d'initiative parlementaire, permettant de payer en papier les arrérages dûs en or et le message pour le Sénat n'a pas flâné en route, oh, non ! Stirbey doit en or les annuités pour Onesti acheté à M-me Sturdza, ex-femme de Albert Ghika. Sous ce prétexte, il lui a parlé politique: la grande estime que le Roi a pour moi; il faut lutter pour démolir la légende que j'étais partisan de la guerre aux côtés de l'Allemagne; que je devais tenter la réunion de tous les conservateurs, car il faut une force à opposer aux libéraux...

(Le secret de ma convocation au Palais serait-il dans

cretul convocărei mele la Palat fi-va în îngrijorarea produsă de liberali)...?

5/18 Noembre. — Foştii miniştri se adună la mine. Le dau seama de audienţa mea şi pun două întrebări: 1) Dacă, împotriva ori cărei probabilităţi, ni se oferă o parte din ministerul naţional; 2) Dacă cele două reforme se fac pe cale de decrete-legi, care este atitudinea noastră?—Asupra primei chestiuni, afară de avizul contrariu al lui Cantacuzino, unanimitate pentru a primi, la condiţiuni egale. Trebuie să fim acolo pentru a împedica nebuniile şi a canaliza reforma agrară. Asupra celei de a doua întrebări, dacă s'ar realiza, să facem tot posibilul pentru a pătrunde în noul Parlament. Nici să lăsăm să se creadă că înfrângerea Germanilor ne face neputincioşi, nici să lăsăm să prindă zvonul că suntem, în fond, contra reformelor.

6/19 Noembre. — Pe neaşteptate — (ziarul «Lumea» anunţase limpede faptul, dar se credea că este fantezie de reporter), — «Monitorul» conţine două decrete cu numerile 3272 şi 3273, prin care: 1. Se disolvă Camerile şi se convoacă corpul electoral pe baza sufragiului universal şi «conform unui decret-lege ulterior». 2. Se «declară inexistente şi lipsite de ori ce putere legală» toate lucrările efectuate de Adunările disolvate, în tot timpul funcţionărei lor.

---

l'inquiétude que donnent les prétentions des Bratiano? Simple frime plutôt? !...).

5/18 novembre. — Les anciens ministres se réunissent chez moi. Je rends compte de mon audience et je pose deux questions: 1) Si, contre toutes vraisemblances, on nous offre une part dans le ministère national; 2) Si les deux réformes se font par voie de décret-loi, quelle est notre attitude? — Sur première question, sauf avis contraire de Cantacuzène, unanimité pour, à condition égale, accepter. Il faut être là pour empêcher les folies et canaliser la réforme agraire. — Sur la seconde question, quoiqu'on ne croie pas à son imminence, ne pas bouder et faire le possible pour pénetrer dans le nouveau Parlement. Ni laisser croire que la défaite des Allemands nous jette dans l'impuissance, ni laisser s'accréditer le bruit que nous sommes au fond contre les réformes.

Raportul lui *Coandă* este un model de inepţie şi de ipocrizie : Camerile trecute erau neconstituţionale pentru că nu s'au ales pe baza sufragiului universal, când pentru exerciţiul lui sunt încă de făcut legi, după cum însuşi decretul de convocare o recunoaşte.

Lovitură de Stat în toată brutalitatea ei, dar lovitură de Stat având numai un singur efect, acela de a anula darea în judecată a guvernului Brătianu. Legile votate de noi se vor reînfiinţa prin decret: ei înşişi o spun !

Nota ce dau la «Iaşul» trece, însă se taie vorbele de lovitură de Stat.

Mitilineu la *Catargiu* la dejun. Mareşalul Palatului: Nu mai înţeleg pe Rege. E terorizat de Brătianu şi «la fripouille» de Coandă execută toate ordinele acestuia.

— *Văitoianu*, era Mitilineu de faţă, când a venit Dumitriu-Dovlecel să-i spună că d-nul Brătianu cere ca toate comisiunile interimare liberale să fie puse la loc. Văitoianu ar fi zis de ruşine: Dar ce sunt eu ca să primesc ordine ? — Şi cu toate acestea le va executa.

— *Mitilineu* a fost chemat în audienţă dela 6-8. *Regele*, încurcat, roşu la obraz, pretinzând mereu că această măsură nu este contra noastră şi că legile noastre se vor pune la loc, că nu uită că am scăpat Coroana. Aceiaşi «tartuferie» care nu mai prinde.

— Pe când Scheidemann arată agonia populaţiei germane, în care 80% din copii mor din lipsă de hrană şi 20% din femeile gravide au perit, câteva cucoane din Iaşi, cu Eliza Brătianu în cap, trimit femeilor engleze o depeşă nedemnă de civilizaţia ce pretindem că avem.

7/20 Noembre. — Lovitura de Stat s'a petrecut în cea mai desăvârşită indiferenţă. Ziarele sunt buimăcite. «Indreptarea» lui Averescu nu spune boabă, vizibil desorientată. «Evenimentul», care a ameţit lumea cu întrevederile lui Ionel Brătianu cu Ionaş Grădişteanu, se miră că reformele fiind admise de «ambele partide istorice», se procedează pe calea luată; dar nici o vorbă de anularea legislaturei. Singură «Epoca» dă asigurări că şi Liga şi conservatorii vor lupta în contra liberalilor. Nu este azi nici o îndoială că totul a fost dictat şi impus

de Brătianu, iar că guvernul a fost biurou de înregistrare. — *Văitoianu* a spus formal lui Mitilineu: «Suntem oamenii Regelui şi facem ce ordonă Regele». Dar cine duce pe Rege, se ştie şi se prea ştie!

— Cum mi se dau comunicatele telegrafice trunchiate şi cum mi s'a tăiat telefonul, am scris o scrisoare de protestare lui Coandă.

8/21 Noembre. — Se celebrează cu pompă, dar cu mare desordine, ziua de Sf. Mihail — Mihai Viteazu — la Mitropolie. Conferinţă la Teatrul Naţional, la care vorbeşte şi generalul Petala, comandantul corpului 4, Bodnărescu, delegat bucovinean, şi părintele Bălan din partea Ardealului. Seara, la Universitate, conferinţă în *franţuzeşte* a lui Iorga; Iorga care a făcut o quasi-revoluţie la Bucureşti pentru că se juca o revistă în limba franceză!

— Şedinţa comitetului executiv la Meissner: Au lipsit mai mulţi din provincie, din cauza comunicaţiilor imposibile, iar telegramele lor sosesc cu 4 zile întârziere. De notat că Tacu, care îmi ceruse convocarea, s'a găsit în toate de acord, dar a cerut că trebuie să facem o declaraţie lepădându-ne de Germania şi ca atare să consimţim la anularea legilor noastre. I s'a răspuns bine de Corteanu, de Arion, de Meisner, că «nu dăm le coup de pied de l'âne». — Insărcinat pe Garoflid, Corteanu şi Tacu să redacteze un ante-proect de proclamaţia ce vom face către alegători.

După şedinţă, în comitet de foşti miniştri, ne-am certat furcă asupra memoriului ce vom remite Regelui pentru a protesta contra loviturei de Stat. A trebuit să îndulcesc mult unele din frazele proiectului meu.

— *Stirbey* caută să acrediteze versiunea că Antanta a impus Regelui decretul de anulare a legislaturei noastre şi că nu se poate rezista Antantei «pentru că ne dă tot». — Aceste sunt cuvintele lui către C. Miclescu, pe care îl convocase dinadins. Se vede cum caută a îndepărta greutăţile din calea lui Brătianu.

9/22 Noembre. — Din toate conversaţiile, din chipul cum se arată faţă de noi publicul cel mare, se constată

un reviriment în favoarea noastră. Decretele au întors lumea şi din nou se vede simpatie împrejurul nostru. Cei dela «Evenimentul» au decis să nu ne mai atace. In orice caz, şi cei din Ligă par decişi a face front contra Brătienilor.

— Din comunicate se văd comitete de soldaţi până şi în Germania. In Saxonia republică.

— Censura continuă să taie tot ce este contra liberalilor. Nu a fost permis să se răspundă unui articol al «Mişcărei» pentru ca să vorbească de permisele şi de speculaţia vagoanelor din 1916.

— Se completează mult cu Cadeţii şi Octobriştii ruşi. Miliukow, Nabucow, Cerbacew sunt mereu în conferinţă cu Brătianu şi se svoneşte că cu ajutorul Antantei, — la 22 Oct. St.-Aulaire mi-a spus limpede că Ucraina cată să dispară, — s'ar urmări reconstituţia marei Rusii. Ai noştri destul de nebuni ca să ajute la aşa ceva. Cazacu şi Costin, cari au fost să mă vadă, spun că lipsa de omogenitate şi faptul că ţări ca Crimeia, Caucazul, au tot ce le trebuie ca să trăiască independente, vor fi o piedică radicală.

10/23 Noembre. — Vin cele dintâi ştiri precise din Bucureşti. Retragerea Germanilor, în ultimele două zile a fost lamentabilă. Au jefuit. Stricăciuni destule. Cu sila au ridicat automobilele din garaj, din care unul al meu propriu; abia mi l'a scăpat Tzigara, trăsura prinsă tocmai la un garaj dela Şosea. Dar şi ai noştri nu s'au dat înapoi; au prădat depozitele şi pe urmă au atacat prăvăliile ovreeşti în Văcăreşti, Strada Carol, Calea Victoriei. Stare de asediu. Tzigara foarte sever şi prefect în toată puterea cuvântului.

— Au reapărut «Viitorul», «Universul». Au eşit din nou «Izbânda» şi «La Victoire». «Lumina» şi «Renaşterea», piele nouă. S'au făcut devastări la «Steagul» dar, scrie Kiriacescu, puse la cale de cei dela «Universul». Se confirmă arestarea lui Brănişteanu, Sărăţeanu şi Karnabat. L'«Indépendance» din Iaşi aprobă, bine înţeles, pentru că aceşti ziarişti au instalat pe Rege (?)

11/24 Noembre. — Am dus personal la Palat protes-

tul iscălit de foştii miniştri şi de Meissner, contra loviturei de Stat. L'am remis generalului Râmniceanu, de faţă fiind generalii Lupescu şi Botez. Am întrebat de Mareşal, dar Curtea era dusă la o serbare a Femeilor Române la Universitate.

— *Bodnărescu* a declarat că Bucovinienii nu aprobă aerele de satrap ale lui Brătianu şi că ei numai liberali nu sunt. (Comunicat de Nicu Gherghel, fost deputat, lui N. Stoianovici).

— *Prinţul Carol* a avut la D-na Mavrodi o lungă întrevedere cu nevasta lui, dela 10 seara la 2 dim. A plâns. A dat toate încredinţările, dar a declarat că se supune mamei sale şi că a iscălit cererea de anularea căsătoriei.

13/26 Noembre. — Se află că Prinţul *Carol* a părăsit Iaşii şi că pentru câteva luni se va duce în Statele-Unite. El a lăsat, cu galanterie, soţiei sale un colier de perle, probabil ofrandă a Reginei.

— Plecarea Regelui se grăbeşte; gazetele spun că e după cererea insistentă a generalului Berthelot. Astăzi, mâine şi poimâine se pun trenuri la dispoziţia oficialităţilor şi Curtea pleacă Sâmbătă la Bucureşti.

— Se simte că se petrece ceva în Transilvania. Eri s'a aflat prin ministrul Poni că comitetul naţional ar fi telegrafiat încredinţarea prieteniei sale, *fără nici un cuvânt despre unire,* cu simpla menţiune: «Ne organizăm». Astăzi se spune pretutindeni că Ungurii masa-

---

13/26 noyembre. — On apprend que le Prince Carol a quitté déjà Iassy et que, pour quelques mois, il va aller aux Etats-Unis, Il a galamment laissé à sa femme un sautoir de perles, offrande probable de la Reine. — Le départ du Roi se précipite; les journaux disent que c'est sur la demande instante du général Berthelot. On met aujourd'hui, demain et après-demain des trains à la disposition de l'officialité et la Cour se rend samedi à Bucarest. — On sent que quelque chose se passe en Transylvanie. Hier, chez les A. Xenopol, échos du ministre Poni, selon lesquels le comité national aurait télégraphié l'assurance de son amitié, sans un mot d'union, avec la simple mention: «nous nous organisons».

Aujourd'hui on dit un peu partout que les Hongrois

crează pe Români, că trebuie să se intervie repede, etc. Trebuie să fie în toate acestea un motiv care nelinişteşte pe toată lumea.

— Dela Petre *Greceanu* (generalul): Guvernul n'a transmis telegrama conservatorilor disidenţi chemând pe Take Ionescu şi liberalii acuză pe Take că a părăsit Cadrilaterul şi Torontalul. Din ce în ce se vede că liberalii vor să fie singuri la masa cea mare.

14/27 Noembre. — Iaşi. — Plecăm mâine. Tocmai târziu seara mi s'a dat o cabină într'unul din cele două trenuri cari transportă mâine legaţiunile pe foştii miniştri şi membrii guvernului, etc. Se anunţă că Regele şi Regina se vor întoarce peste câteva zile să-şi ia rămas bun dela societatea moldoveană.

— Vizită, lungă, a lui *Bădărău.* Părerea lui: a lupta contra liberalilor, dar a nu-şi înstrăina pe Rege. Pentru el am comis două greşeli: nefăcând reforma electorală şi certându-mă cu liberalii prin darea lor în judecată. Trebuie căutat a se uni toată lumea, şi îmi pune întrebarea precisă dacă aşi primi aceasta sub Take Ionescu, a cărui politică birueşte. — Răspuns: N'am făcut

---

massacrent les Roumains, qu'il faut vite intervenir, etc. Il doit y avoir là un cheveu qui inquiète tout le monde.

— De Pierre Greceanu: Le gouvernement n'a pas transmis la dépêche des conservateurs dissidents appelant Take Ionescu et les libéraux acusent Take d'avoir abandonné le Quadrilatère et le Torontal. De plus en plus les libéraux veulent être seuls au festin.

14/27 novembre.—*Iassy.*—Nous partons demain. Ce n'est que tard dans la soirée qu'on m'adjuge une cabine dans l'un des deux trains qui emportent demain les légations, les anciens ministres, les membres du gouvernement, etc. On annonce que le Roi et la Reine reviendront dans quelques jours prendre congé de la societé moldave.

— Visite, longue, de Badarau. Sa note: lutter contre les libéraux, mais n'est pas s'aliéneu le Roi. Pour lui, j'ai commis deux fautes: en ne faisant pas la réforme électorale et en me brouillant avec les libéraux par la mise en jugement. Il faut chercher à réunir tout le monde et il me pose la question précise si je l'accepterais sous Take Ionescu, dont la politique triomphe. — Réponse: Je n'ai jamais fait cas de

niciodată caz de persoana mea; când o propunere formală va fi făcută, vom examina obiectiv ceeace fiecare aduce ca putere la massa comună.

17/30 Noembre. — *Bucureşti.* — Mă întorc dela Iaşi. Ni s'a spus atâta că trebue să fim faţă la serbările intrărei Regelui, încât am făcut ca ceilalţi: am plecat cu un «special». Eram Arion, Săulescu, Hârjeu, Mişu Cantacuzino, Argetoianu, Bădărău, Crăiniceanu, ca foşti miniştri. — Liberalii plecaseră două ore înainte de noi. Călătoria a ţinut de Joi la 6 până Sâmbătă la 11. Numai 41 ore. Bine înţeles trenul care ducea pe Brătianu n'a pus 18 ore. Fără foc şi fără lumină. Dar erau multe trupe oprite prin gări şi escorta regală, îmbarcată Marţi, era încă la Bârlad Joi seara.

Oraşul liniştit. Plouă necontenit de câteva zile. Automobilul meu fiind rechiziţionat, — ceea-ce Germanii nu făcuseră, — mă duc spre casă într'una din birjile de nedescris, ce ne-a lăsat războiul. — Dar e o uşurare de a fi stăpân pe sine şi pe mişcările sale.

Aici s'a încercat totul spre a se excita publicul împo-

---

ma personne; quand une proposition formelle sera faite, nous examinerons objectivement ce que chacun apporte comme forces à la masse commune.

17/30 novembre. — Bucarest. — Je rentre de Jassy. On nous avait tellement dit qu'il fallait assister aux fêtes de l'entrée du Roi que j'ai fait comme les autres: je suis parti par un «spécial». Nous étions Arion, Seulescu, Herjeu, Michel Cantacuzène, Argetoianu, Badarau, Crainiceanu en fait d'anciens ministres.

Les libéraux étaient partis 2 heures avant nous. Notre voyage a duré du jeudi 6 heures au samedi 11 heures. Rien que 41 heures. Bien entendu, le train emportant Bratianu n'a pas mis 18 heures. Sans feu et sans lumière, mais il y avait bien des troupes qui étaient en panne et l'escorte royale embarquée mardi était encore à Barlad jeudi soir.

La ville calme. Il pleut presque sans relâche depuis plusieurs jours. Mon auto étant réquisitionnée — ce que les Allemands n'ont pas fait — un de ces fiacres innommables que la guerre nous a laissés me ramène clopin-clopant. Mais il y a du soulagement à être un peu maître de soi et de ses mouvements.

— Ici on a essayé de tout pour exciter le public contre

triva noastră. Corbescu e stăpânul; el face listele de arestări. «Lumina» şi «Renaşterea» au fost închise din ordin. Bănuesc că acestui fapt datoresc vizita, în lipsă, a lui Stere, care îmi cere o întâlnire. Au fost arestaţi Brănişteanu, Johnson, Grosmann, Teodorescu, Arghezi, pe lângă gazetarii de a căror arestare se ştia. Ca pretext se dă faptul că unii au primit bani dela Günther şi că alţii au scris în gazetele Germanilor. Probabil începe o eră de persecuţiuni.

— Nu găsesc nici o invitaţiune nici pentru defilare nici pentru Te-Deum. Tzigara îmi spune că programul e făcut aşa încât să fim puşi cu totul de o parte. Astfel la Te-Deum, în programul oficial, se indică numai miniştrii în funcţiune şi reprezentanţii autorităţilor; probabil Brătianu va primi o invitaţie deosebită. Pentru prânzul de 200 tacâmuri, care va avea loc mâine seară, Pimen e poftit, dar Primatul nu: bănuesc că din cauza proclamaţiunei pe care Virgil Arion l'a făcut să o dea. Sunt poftiţi miniştrii cari au declarat războiul şi acei cari l'au făcut, cu menţiunea «a nu fi uitaţi Cantacuzino

---

nous. Corbescu est maître de la place; c'est lui qui dresse les listes d'arrestations. La «Lumina» et la «Renaşterea» ont été fermées d'autorité. Je suppose que c'est à cela que je dois une visite, en mon absence, de Stere qui demande un rendez-vous. On a arrêté Branisteanu, Johnson, Grossman, Theodorescu, Arghezi, en plus des journalistes dont on connaissait déjà la séquestration. Comme prétexte on donne le fait que les uns ont accepté de l'argent de Günther et que les autres ont écrit dans les journaux des Allemands. C'est probablement une ère de persécution, qui commence.

— Je ne trouve aucune invitation ni pour le défilé ni pour le Te-Deum. Tzigara me dit que le programme est fait de façon à nous mettre absolument de côté. Ainsi, au Te-Deum, dans le programme officiel on indique les ministres en place seuls et les représentants des autorités; probablement que Bratianu recevera une invitation à part. Pour le dîner de 200 couverts, qui aura lieu demain soir, Pimen est invité, mais pas le Primat: je suppose que c'est à cause de la proclamation que Virgil Arion lui a fait faire. Sont invités les ministres qui ont déclaré la guerre et ceux qui l'on faite, avec mention «ne

şi Greceanu». (Averescu care de altfel e lipsă, trebuia să fie poftit ca «fost comandant de armată»).

— *Arion* pretinde că Saint-Aulaire declarase la Iaşi că nu pleacă în acelaş tren cu mine. Nu ştiam că trebuia să plecăm cu corpul diplomatic; chiar Brătianu a avut alt tren, dar e foarte posibil...

— Tzigara îmi spune că în zilele triste de la 27—30 Oct., după ultimatul trimis Germaniei de către generalul Coandă, au fost atâtea ciocniri în cât sunt 21 morţi în urma împuşcăturilor. Retragerea Germanilor mai prejos de orice. Lichidare ca şi când ar fi fost Ruşi. De alt-fel, fie-cine fura câte ceva, chiar agenţii noştri de poliţie şi oameni în uniformă, adevăraţi sau pretinşi militari. Incendiile au fost opera hoţilor. Tzigara a putut să scape oraşul singur şi neavând să ia sfatul nimănui. Ca răsplată, «Viitorul» l-a atacat violent.

Elena (D-na Sc. Pherekyde) a păstrat un jurnal destul de pitoresc al acelor zile. Dar ea n'a cunoscut toată gravitatea orelor sinistre pe care le-a trăit.

18 Noembre (1 Decembre). — Ploaia încetează şi in-

---

pas oublier Cantacuzène et Greceanu». Averescu, qui d'ailleurs est absent, devait être invité comme «ancien commandant d'armée». Arion prétend que Monsieur de Saint-Aulaire aurait déclaré à Iassy qu'il ne partait pas par le même train que moi. Je ne savais pas que nous dussions partir avec le corps diplomatique; Bratianu lui-même a eu un autre train, mais c'est bien possible...

— Tzigara me raconte que dans ces tristes journées des 27-30 octobre, après l'ultimatum envoyé à l'Allemagne par le gouvernement Coanda, il y a eu tant de rixes que par suite de fusillades 21 morts. La retraite des Allemands au-dessous de tout. Liquidation comme si c'étaient des Russes. D'ailleurs, tout le monde volait quelque chose, même nos agents de police et des hommes en uniforme, vrais ou supposés militaires. Les incendies ont été l'oeuvre des voleurs. Il a pu sauver la ville parce qu'il était seul et n'avait à prendre conseil de personne. Pour le récompenser de son courage et de sa sagesse, le «Viitorul» l'a attaqué violemment.

Hélène (ma soeur) a gardé de ces journées un journal assez pittoresque. Mais elle n'a pas connu toute la gravité des heures sinistres qu'on a vécues.

18 novembre (1 décembre). — La pluie fait relâche et

trarea Regelui are loc pe un timp uscat şi nu prea ursuz pentru anotimpul acesta. Familia regală a coborât din tren la Mogoşoaia şi a trecut acolo în revistă trupele. Cortegiul s'a pus în mişcare cam trei sferturi de ceas după ora anunţată şi ajunge la Palat la 11 ore. Au trecut în trăsură à la Daumont princesele Elisabeta, Maria şi Ileana, urmate de două automobile ale Curţei. La bună distanţă apoi muzicele militare, Regele având în stânga pe Regina, în dreapta pe generalul Berthelot; alături de Regina Principele Nicolae cu casca pe cap, ca şi Regele şi generalii.

Regina, în amazonă purta o căciulă de astracan cenuşiu, Berthelot chipiul roşu. Trupele româneşti — cavaleria, cercetaşii, la un mare interval Francezii, Englezii (foarte eleganţi), cavaleria franceză şi o secţie de artilerie. La mijloc, foarte măreţ, cortegiul a 80 de drapele româneşti cu garda de onoare şi colonelii lor. Deasemenea, printre Francezi, cortegiu de 8 drapele ale trupelor lui Berthelot. — Francezii mai aclamaţi decât Românii ! — Multe flori pentru vremea de acum. Văzut defileul din balconul Jockey-Clubului.

---

l'entrée du Roi se fait par un temps sec et pas trop maussade pour la saison. La famille royale est descendue du train à Mogosoaia et a passé là-bas la revue des troupes. Le cortège s'est mis en route environ 3/4 d'heures après l'heure annoncée. Il arrivait au Palais Royal à 11 heures. Ont passé en Daumont les princesses Elisabeth, Marie et Ileana, suivies de deux autos de la Cour. A long intervalle après, les musiques militaires, le Roi ayant à gauche la Reine, à droite Berthelot, à côté de la Reine le Prince Nicolas portant aussi le casque comme le Roi et les généraux roumains. La Reine, en amazone, était coiffée d'un bonnet russe en astrakan gris; Berthelot, képi rouge. Les troupes roumaines, la cavalerie, les scots-boys, à un long intervalle les Français, les Anglais (très élégants), la cavalerie française, section d'artillerie. Magnifique, au milieu, le cortège des 80 drapeaux roumains avec leurs gardes d'honneur et leurs colonels. De même, pour les Français, cortège de 8 drapeaux de troupes de Berthelot. Les Français plus acclamés que les Roumains!... Beaucoup des fleurs pour la saison. J'ai vu le défilé du balcon du Jockey-Club.

Liberalii profită de împrejurare ca să dea drum manifestului lor. Ei au creat totul în România! Independenţa şi regatul în 1877; unirea tuturor Românilor prin războiul actual! O noutate: făgăduesc ziua de 8 ore şi participarea lucrătorilor la câştig. La sfârşit cer pedepsirea dezertorilor şi trădătorilor (?!) Nu e nici o îndoială că România mare, fondată pe absolutism şi pe satisfacerea urilor, e o concepţie ciudată!

— Take Ionescu îşi amână întoarcerea. Ziarele de seara («Izbânda») anunţă că el a scris lui Căpităneanu că nu are de gând să se întoarcă, având de lucrat pentru ţară, la Paris. «Viitorul» îi contestă orice drept de a lucra în numele ţării.

19 Noembre (2 Decembre). — Mai mulţi prieteni vin la mine: Gr. Cantacuzino, Mehedinţi, care aprobă memorandul către Rege şi care îmi va adresa o scrisoare, Theodorian, Adamescu, Balota, Budişteanu, col. Magheru, C. Rădulescu, Gica Ştefănescu, Păunescu, Antipa care a somat guvernul să se pronunţe asupra existenţei comisiei economice, Mitilineu.

— Les libéraux profitent de la circonstance pour lancer leur manifeste. Ils ont crée en Roumanie l'Indépendance et la royauté en 1877, — l'union de tous les Roumains par la guerre actuelle! Une nouveauté: il promettent la journée de 8 heures et la participation des ouvriers aux bénéfices. Pour finir, il demandent la punition des déserteurs et des traitres! Il va de soi que la Grande Roumanie fondée sur l'absolutisme et la satisfaction des rancunes est une drôle de conception.

— Take Ionescu diffère sa rentrée. Les journaux du soir annoncent qu'il a écrit à Capitaneanu qu'il ne comptait pas rentrer, ayant à travailler pour le pays à Paris. Le «Viitorul» lui dénie un mandat quelconque d'agir au nom du pays.

19 novembre (2 décembre). — Beaucoup d'amis sont venus: Grégoire Cantacuzène, Mehedinti (qui approuve le memorandum remis au Roi et m'écrira une lettre), Theodorian, Adamescu, Dinu Stolojan, Balota, Budisteanu, col. Magheru, Costica Radulescu, Gica Stefanescu, Paunescu ex-députés, Antipa (qui a mis en demeure le gouvernement de se prononcer sur l'existance de la Commission économi-

Se dă ca sigură formaţia unui minister Brătianu singur, în curând. — Se repetă fabula răspândită eri că Mackensen va fi arestat şi adus la Bucureşti pentru a fi condus la Paris. Motiv: ruperea sigiliilor la legaţiunea franceză!

— Cantacuzino povesteşe greutăţile întâmpinate de soţia sa pentru organizarea sărbătoarei ce se oferă Joi Reginei, fiind-că ea vrea să fie poftiţi foştii miniştri, în timp ce stâlpii Antantei se opun. Se pare că însuşi de Flers ar fi ridicat obiecţiuni în contra noastră. Iată unde am ajuns în propria noastră ţară!

D-na Voiculescu trebuia să declame «Marsilieza»: obiecţiuni în potrivă-i pentru că jucase în faţa Germanilor. Se pare că Enescu a dat şi el un concert în teritoriul ocupat! Drămuiala urei continuă pe nota dată de Brătieni.

— Stere vine să mă vadă. Nu are aerul să îndrăsnească să mişte. S'a plâns Regelui printr'o telegramă şi mâine va întreba pe Stirbey dacă a fost remisă Regelui. Judecătorul de instrucţie, care a pus sigiliile la «Lumina», nu i-a dat nici o explicaţie. Deasemenea pen-

---

que), Mitilineu. On donne pour certaine la formation d'un gouvernement Bratianu, seul, à bref délai. On réedite la fable mise en circulation hier qu'on allait arrêter Mackensen et le ramener à Bucarest pour le conduire à Paris. Motif : Bris de scellés à la légation de France!

— Cantacuzène raconte les déboires que recontre sa femme pour l'organisation de la fête qu'on offre jeudi à la Reine parce qu'elle veut qu'on invite les anciens ministres, alors que les tenants de l'Entente s'y opposent. Il paraît que de Flers lui-même aurait élevé des objections contre nous. C'est du propre dans notre propre pays! Madame Voiculescu devait déclamer la «Marseillaise»: objection contre elle parce qu'elle a joué devant les Allemands. Il semble que Enescu a donné, lui aussi, un concert en pays occupé! Le dosage haineux continue sur la note donnée par les Bratianu.

— Stere vient me voir. Il n'a pas l'air d'oser bouger. Il s'est pleint au Roi par un télégramme et demain il va s'informer auprès de Stirbey si le télégramme a été remis au Roi. Le juge d'instruction Niculescu-Bolintin, commissaire royal, qui a mis les scellés à la «Lumina», ne lui en a donné

tru arestarea lui Brănişteanu. Ordin de sus şi atât; nici mandat nici nimic. I s'a luat chiar hârtia, care a fost dată d-lui Stelian Popescu pentru «Universul». — Miniştrii Basarabiei au venit la el, foarte încurcaţi. Li se cere să revie asupra actului unirei şi să renunţe la orice individualitate a provinciei spre a se forma 9 judeţe mai mult. Ei, foarte nemulţumiţi şi nehotărîţi, i-au cerut concursul; dar a refuzat, spre a nu avea aerul de a întreprinde o acţiune contra României.

— Antipa n'a primit niciodată telegrama prin care-i anunţam retragerea mea. Cum era trimisă la 24 Oct. înainte de şedinţa Camerei, deci înainte de formarea noului guvern fusesem deja deposedat de putere; de sigur din ordinul Palatului. Et nunc erudimini...

In spatele acestor potriveli, Stirbey sau Constantinescu P.?

Micul comunicat ce am dictat repede alaltă-eri şi care a apărut în «Steagul» de eri, a fost aprobat de toţi amicii cari au fost la mine.

---

aucune raison. De même, pour l'arrestation de Branisteanu. Ordre supérieur, et rien de plus. Ni mandat, ni rien d'approchant. On lui a même pris son papier, qui a été donné à Monsieur Stelian Popescu pour l'«Universul». Les ministres de Bessarabie ont été le voir, très embarassés. On leur demande de revenir sur l'acte de l'Union et de renoncer à toute individualité de la province pour en faire 9 départements en plus de la Roumanie. Eux, très mécontents et irrésolus, lui ont demandé son concours; il a refusé de se rendre à leur appel pour ne pas avoir l'air d'entreprendre une action contre la Roumanie.

— Antipa n'a jamais reçu le télégramme par lequel je lui annonçais ma retraite. Comme je l'ai expédié dans la journée du 24 octobre avant la séance de la Chambre, donc avant la constitution du gouvernement Coanda, j'avais été déjà dépossédé du pouvoir: c'est évidemment par ordre du Palais. *Et nunc erudimini...* Derrière toute la mise en oeuvre Stirbey ou le Constantinescu-P.?

— Le petit communiqué que j'ai dicté rapidement avant-hier soir et qui a paru dans le «Steagul» d'hier, a été approuvé par tous les amis qui sont venus me voir.

20 Noembre (3 Decembre). — După telegramele de azi, Statele-Unite vin în ajutorul Germanilor. Deci strigătul de alarmă al lui Soeff e adevărat: e foamete. Dar tonul lui Lansing şi al presei americane e aşa de binevoitor că aş fi mirat dacă la congresul păcei Statele-Unite nu s'ar înţelege cu Germania. Am spus totdeauna acest lucru Regelui şi l'am prevenit că cu aceştia din urmă trebuia să nu ne purtăm rău.

— Nu se vorbeşte decât de mobilizare generală. E vorba de nebunia de a ne amesteca în afacerile ruseşti. Se vorbeşte de două divizii de trimis contra bolşevicilor. Şi aceasta, când nu avem ce să mâncăm şi cu ce să ne îmbrăcăm.

— Henry Catargi fusese însărcinat de Rege cu un comision pentru mine; m'a căutat la Iaşi, apoi, silit să plece, fusese întrebat de M. S. dacă mă văzuse. Regele l'a pus să citească memoriul meu, spunând: «ca formă e ireproşabil şi recunosc într'adevăr pe Marghiloman, dar e nedrept, — (în ce priveşte decretul de anulare) — căci nu eram mai liber faţă de guvernul meu decât era acesta faţă de Germania». — Şi Regele şi Ca-

---

20 novembre (3 décembre). — D'après les télégrammes de ce matin, les Etats-Unis se portent au secours des Allemands. Donc, le cri d'alarme poussée par Soelf est réel: il y a famine. Mais le ton de Lansing et en général de la presse américaine est si bienveillant que je serais bien étonné si, au Congrès de la paix, les Etats-Unis ne s'entendaient pas avec l'Allemagne. Je l'ai toujours dit au Roi et l'ai prévenu qu'il ne fallait mal agir avec ces derniers.

— Il n'est question que de mobilisation générale. On aurait la folie de se mêler des affaires russes. On parle de deux divisions à envoyer contre les bolchevistes. Et cela, quand on n'a pas de quoi manger, ni se vêtir!

— Henri Catargi avait été chargé par le Roi d'une commission pour moi ; il m'a cherché à Jassy, puis, obligé de partir, il avait été interrogé par Sa Majesté, s'il m'avait vu. Le Roi lui a fait lire mon mémoire, en disant: «Comme «forme, il est irréprochable et je reconnais bien Marghilo«man, mais il est injuste — (en ce qui regarde le décret «d'annulation) — car je n'étais pas plus libre vis-à-vis de «mon gouvernement que le gouvernement n'était libre vis«à-vis des Allemands». Et le Roi et Catargi trouvent que

targi găsesc că partea a doua e de netăgăduit, dar cum s'o scoatem la capăt? — Dau părerea: legea electorală, compunerea Senatului trebue să fie stabilite de comun acord cu şefii de partid; liniile principale ale legii agrare de asemenea; să se prepare totul fără grabă, apoi să se promulge. Ast-fel va fi o lovitură de Stat primită de toată lumea. Sunt contra expediţiunei în Rusia pentru a nu fi contaminaţi şi cer să se rezolve repede chestiunea evreiască, restabilindu-se legea mea. Catargi ia notă. Ştiu că n'are să servească la nimic !... Protestez contra ostracismului la care se dedau şi cer ca Regele să facă un semn care să arate că el nu-l patronează. «Nu trebue ca Regele să ajungă Regele unui singur partid».

Catargi protestează, spunând că Regele nu ştie că s'au purtat rău faţă de mine şi de amicii mei...

Ii semnalez arestările făcute; trebue să înceteze. Reprobez de asemenea răul tratament al Austriacilor.

— Nelinişte pentru Transilvania. Nu se ştie nimic din ceeace se petrece la Alba-Iulia. Regele, în toastul său de Duminecă, a vorbit ca de un lucru îndeplinit,

---

la seconde partie est irréfutable, mais comment en sortir ?— Je donne l'avis : la loi électorale, la composition du Sénat doivent être arrêtées de commun accord avec les chefs de partis; les lignes principales de la loi agraire pareillement : se donner le temps de tout préparer, puis les promulguer. Comme ça ce sera un coup d'Etat accepté par tous. Je déconseille l'expédition de Russie pour ne pas se contaminer et je demande qu'on tranche vite la question juive en rétablissant ma loi. Catargi prend note. Pour ce que cela vaudra !

Je proteste contre l'ostracisme auquel on se livre et je demande que le Roi fasse un signe qui indique qu'il ne le patronne pas. «Il ne faut pas que le Roi devienne le Roi d'un seul parti».—Catargi proteste que le Roi ne sait pas qu'on c'est mal conduit envers moi et mes amis... — Je signale les arrestations faites; il faut qu'elles cessent. Je reprouve aussi les mauvais traitements envers les Autrichiens. Inquiétude pour la Transylvanie. On ne sait rien de ce qui se passe à Alba-Iulia. Le Roi, dans son toast de dimanche, en a parlé comme d'une chose acomplie; or, aucune nouvelle jusqu'à ce

dar până astăseară nici-o veste. Dacă până în două zile nu e nimic, semn rău. — In aşteptare, ziarele au vorbit de toast, ca şi când ar fi anunţat un fapt pozitiv; — şi Regele e silit să suprime toastul din darea de seamă din «Monitorul» de mâine!

Contele Demblin a venit să mă vadă. Nu ştie nimic despre ţara lui. «Mai e oare vre-un ministru al afacerilor streine?» — El, Kontz şi câteva alte persoane sunt libere la legaţiune. Dar a fost arestat Adamkewich, pentru care ar dori să intervin, şi baronul Stojanowich, pentru care am intervenit pe lângă H. Catargi. Desperat de greşelile făcute de ei.

— Didina Cantacuzino îmi aduce o loje pentru serata de gală de Joi. Miniştrii din cabinetul meu vor fi poftiţi. Această mare afacere de Stat e rezolvată. E caraghios, nimic mai mult. Dar Regina a pus un *non possumus* absolut pentru Doamna Arion. I s'ar fi raportat că pe vremea ocupaţiunei, D-na Arion ar fi vorbit de viaţa Sa particulară. Aceasta îmi povesteşte Didina Cantacuzino. Mai sunt proscrise Marie-Nicole Darvari şi Marta Bibescu. Pentru aceasta din urmă se mai poate reveni.

---

soir. Si dans deux jours il n'y a rein, mauvais signe. En attendant, les journaux ont parlé du toast comme s'il avait annoncé un fait positif, — et le Roi est obligé de supprimer le toast du compte-rendu qui sera demain au «Moniteur».

— Le comte Demblin est venu me voir. Il ne sait rien de son pays. «Y a-t-il seulement un ministre des affaires étrangères?» — Lui, Kontz et quelques autres personnes sont libres à la légation. Mais on a arrêté Adamkewitch, pour lequel il voudrait me faire intervenir, le baron Stojanowitch, pour lequel j'ai intercédé auprès de Henri Catargi. Désespéré des fautes qu'on a commises.

— Didine Cantacuzène m'apporte ma loge pour le gala de jeudi. Les ministres de mon cabinet seront invités. Cette grosse affaire d'Etat est tranchée! C'est comique tout simplement. Mais la Reine a mis un *non possumus* absolu pour Madame Arion. On lui aurait rapporté que, pendant l'occupation, Madame Arion aurait malméné sa vie privée. C'est ce que Didine me raconte. Proscrites encore Marie-Nicole Darvari et Marthe Bibescu. Il y aura appel pour cette dernière.

21 Noembre (4 Decembre). — Mobilizarea generală e desminţită de un comunicat publicat cu litere mari de jurnale. Catargi îmi spusese eri: mobilizarea e în funcţie de hrană. Ori, nu sunt alimente.

— Două notiţe luate din «Viitorul». Una: «Din cauza intemperiilor atmosferei, aeroplanul care avea să aducă actul unirii oficiale cu Transilvania n'a putut sosi în Capitală». E dovada că veştile din Transilvania sunt proaste. — De adaos încă una anunţând constituirea unui *guvern naţional* sub preşidenţia lui Maniu. — Imi reamintesc încă cuvintele desgustate ale lui Mihaly, care plecase în 1916 îngrozit de hoţiile şi comisioanele guvernanţilor liberali. Modul de a stăpâni, desvăluit prin lovitura de Stat, n'a trebuit să pară prea convingător Ardelenilor, dacă l-au cunoscut înainte de întrunirea dela Alba-Iulia, la 18 Noembrie.

A doua notiţă e tot caracteristică: e părăsirea lui Take Ionescu. Aceasta e a doua informaţie de acelaş fel împotriva lui şi răspunde la un fapt: numirea lui Danielopol la Washington, unde s'a dus, zice-se, Take Ionescu. Trebue dar desbrăcat de ori-ce caracter

---

21 novembre (4 décembre). — La mobilisation générale est démentie par un communiqué publié en grosses lettres par les journaux,. Catargi m'avait dit hier: la mobilisation est en fonction d'alimentation. Or, il n'y a pas d'aliments.

— Deux notices prises dans le «Viitorul». — C'est la preuve que les nouvelles de Transylvanie sont mauvaises. A ajouter une autre notice annonçant la constitution d'un gouvernement national sous la présidence de Maniu. — Je me rappelle encore les paroles dégoûtées de Mihaly qui est parti en 1916 horrifié des vols et des commissions de nos gouvernants libéraux. Les façons cavalières de régner dévoilées par le coup d'Etat ne doit pas avoir paru édifiantes aux Transylvains, s'ils les ont connues avant la réunion d'Alba-Iulia le 18 novembre. — La seconde notice est aussi caractéristique: c'est le lâchage de Take Ionescu. C'est la seconde note du même goût contre lui. Elle répond à un fait: la nomination de Danielopol à Washington, où s'est rendu — dit-on — Take Ionescu. Il faut ainsi le dépouiller de tout caractère officiel. — D'ailleurs, causant avec Tzigara, la

oficial. De altfel, vorbind cu Tzigara, Regina i-a spus că Brătianu e tare fiindcă lucrează, pe când Take nu lucrează. S'a vorbit de el ca de un om sfârşit.

— Nici o veste pozitivă, afară că Malinoff a demisionat şi că generalul francez Chrétien a fost numit guvernator al Bulgariei, în mod oficial. Se pare că Francezii şi-au croit drumul prin lupte; că guvernul bulgar s'a declarat neputincios şi că atunci generalul Franchet d'Esperay ar fi declarat Regelui Boris că ia pe seamă administraţia.

Tzigara crede a şti că o divizie engleză ar fi fost rău primită la Constanţa. Afacerea Dobrogei e dar încă foarte obscură. Ceeace nu împiedică pe miniştrii noştri să pue în decretul lor pe deputaţii ce acordă Caliacrei şi Durostorului.

— Pe arcurile de triumf se înscrie Crişana şi Temişana; or Sârbii ocupă încă Arad şi Torontalul e încorporat Serbiei. Cât de rău face această încredere în sine şi câte dezastre pot fi pricinuite de cea mai mică nereuşită !

Reine lui a dit que Bratianu était fort parce qu'il travaille, tandis que Mr. Take Ionescu ne travaille pas. On a parlé de lui comme d'un homme fini.

— Aucune nouvelle positive si ce n'est que Malinoff a démissioné et que le général français Chrétien a été nommé gouverneur de la Bulgarie. Ceci a été officiellement publié. Il semble que les Français ont dû se frayer un chemin en combattant; que le gouvernement bulgare s'est déclaré impuissant et qu'alors le général Franchet d'Esperay aurait déclaré au Roi Boris qu'il prenait l'administration.

Tzigara croit savoir qu'une division anglaise aurait été très malmenée à Constantza. L'affaire de la Dobrogea est donc très obscure encore. Ce qui n'empêche nos ministres de mettre dans leur décret les députés qu'ils accordent à Caliacra et à Durostor.

— Sur les arcs de triomphe on inscrit la Crişana et la Temişana; or, les Serbes occupent Arad et le Torontal est sûrement incorporé à la Serbie. Que toute cette présomption fait du mal et combien le plus petit échec peut causer des désastres!

— Afacerea seratei de mâine a luat o nouă întorsătură. D. de Flers a dat semnalul: dacă m'aşi duce la reprezentaţie, ofiţerii francezi ar părăsi sala. Mare turburare în comitet. S'au dus la Regina, la Rege şi M. Sa a găsit o soluţie: se va pretinde că studenţii vor să manifesteze împotriva mea şi în mod caritabil voi fi prevenit de pericol! Iată ce mod de a tăia scurt acestor intrigi găseşte Regele pe care l-am scăpat!

Venind acasă mi se spune că D-na Cantacuzino a trecut să anunţe că va veni mâine dimineaţă. Cred că dânsa e indicată să-mi prezinte pilula. Ii scriu îndată să nu se mai ostenească. Primesc legea care mi-e făcută. E frumoasă.

22 Noembre (5 Dec.).—Excitare din ce în ce mai mare. Nenorocita reprezentaţie de astă-seară ia proporţia unui eveniment. Liberalii fac tot ca să nu reuşească. Cât depre Francezi, aţâţaţi sau nu de Români, au făcut din ea o chestie de Stat. Gr. Cantacuzino e pus şi el la index. Cu modul acesta vor sfârşi prin a aduna simpatii pentru Germani. E regretabil că Regele n'a înţeles ce avea de făcut.

— L'affaire du gala de demain a pris une nouvelle tournure. Mr. de Flers a levé le lièvre: si j'allais à la représentation, les officiers français quitteraient la salle. Grand émoi dans le comité. On a été trouver la Reine, le Roi; et Sa Majesté a trouvé un biais; on prétendrait que les étudiants veulent manifester contre moi, et que charitablement on me préviendrait du danger! C'est le Roi que j'ai sauvé qui trouve cette seule façon de couper court à ces intrigues! En rentrant, on me dit que dans la soirée Didine a passé pour annoncer une visite demain matin. C'est elle qui doit présenter, je suppose, la pilule. Je lui écris de suite pour qu'elle ne se dérange plus. J'accepte la loi qu'on nous fait. Elle est propre!

22 novembre (5 décembre). — On s'excite de plus en plus. La malheureuse représentation de ce soir prend la proportion d'un événement. Les libéraux font leur possible pour la faire échouer. Quant aux Français, excités ou non par les Roumains, ils en ont fait une question d'Etat. Grégoire Cantacuzène est aussi mis à l'index par eux. De ce train ils finiront par rallier des sympathies aux Allemands. Il est regrettable que le Roi n'ait pas compris le geste à faire.

— Se vede mai limpede în afacerile Transilvaniei. Sunt două enunţări în rezoluţia votată: «Unirea acelor Români (din Banat, Transilvania şi Ţara Ungurească) şi a tuturor teritoriilor locuite de ei cu România»... «Adunarea Naţională rezervă teritoriilor sus-indicate autonomia provizorie până la întrunirea Constituantei, aleasă pe baza votului obştesc». — Principiul Unirei este câştigat. Se va mai discuta poate un fel de particularism regional.

Comisia care vine în România se compune din episcopul Miron Cristea, Ştefan Pop (Cicio), V. Goldiş şi Vaida Voevod.

Spre mirarea mea, Th. Mihaly, vice-prezident al Adunărei celei mari, nu face parte din guvernul de 15 prezidat de Maniu, dar Lucaci şi Goga da.

— Nenorocirea austriacă trebue să fie mare. Dr. Pascal a relatat că un doctor din Hotin a văzut drumul urmat de armata austriacă, în retragere prin Basarabia de sus, jalonat tot de cadavre. Pe trotoarele din oraş, oamenii cădeau de boli şi de sfârşeală.

— D. de Saint-Aulaire a oferit o masă familiei re-

— On voit plus clair dans les affaires de Transylvanie. Dans la résolution votée, il y a deux énonciations: «Unirea acelor Români (din Banat, Transilvania şi ţara ungurească) şi a tutulor teritoriilor locuite de dânşii cu România»... «Adunarea Natională rezervă teritoriilor sus indicate autonomii provizorii până la întrunirea Constituantei, aleasă pe baza votului obştesc». Le principe de l'union est acquis. On discutera probablement une sorte de particularisme provincial. La Commission qui se rend en Roumanie se compose de l'Evêque Miron Christea, Stefan Pop (Ciceo), V. Goldiş et Vaida-Voevod. A mon étonnement, Theodor Mihaly, vice-président de la grande Assemblée, ne fait pas part du gouvernement de 15 que préside Maniu, mais Lucaci et Goga en sont.

— La détresse autrichienne doit être grande. Le Dr. Pascal a rapporté que le docteur de Hotin a vu la route suivie par l'armée autrichienne en retraite, à travers la Bessarabie-Nord, toute galonnée de cadavres. Sur les trottoirs de la ville les hommes tombent de maladie et d'épuisement.

— Mr. de Saint-Aulaire a offert un déjeuner à la famille

gale în casa lui Al. Florescu, locuită de generalul Berthelot. Casă istorică! Arhiducele Frederic şi Kühlmann au locuit-o; acolo s'a parafat la 5 dimineaţa tratatul de pace; acum e rândul Francezilor să o stăpânească. «Roata lumei».

— Loja mea a rămas goală astă-seară, Pic Pherekyde şi soţia lui renunţând să se ducă. Butculescu voiau şi ei să refuze, dar am insistat ca să meargă.

23 Noembre. — Mizeria începe să fie mare în ţară. Medicul din Urlaţi s'a prezentat la consiliul sanitar: a închis spitalul pentru că nu are o bucată de lemn, nimic de mâncare, — de zece zile nu se mai găseşte o bucată de pâine, — şi nici un medicament. Singura odae în care stă doctorul, e încălzită cu ramuri luate din copacii din împrejurimi. — Aceiaşi stare şi la spitalele din Giurgiu.

— Speranţa renaşte. In sfârşit toastul Regelui apare în jurnale. Se aştepta un semn dela Alba Iulia ca să fie publicat: înţeleg cu ce strângere de inimă! In potopul de mulţumiri pe cari Regele le adresează tuturor, aliaţi, armata română, popor, miniştri, nici cea mai

---

royale dans l'hôtel de Flo-Flo, qu'habite le général Berthelot. Maison historique! L'archiduc Frédérique et Kühlmann l'ont habitée; on y a paraphé à 5 heures du matin le Traité de Paix; c'est le tour des Français à en jouir. «Roata Lumii».

— Ma loge est restée vide au gala de ce soir. Pic et sa femme ayant renoncé à s'y rendre. Les Butculescu voulaient aussi refuser: c'est moi qui ai insisté qu'ils s'y rendissent.

23 novembre (6 décembre). — La détresse commence à être grande dans le pays. Le médecin d'Urlatzi s'est présenté au conseil sanitaire: il a fermé l'hôpital parce qu'il n'y a pas un morceau de bois, rien à manger — depuis dix jours on ne trouve plus un morceau de pain — et aucun médicament. L'unique pièce dans laquelle se tient le docteur est chauffée avec les branches qu'on dérobe aux arbres des environs. Même situation pour les hôpitaux de Giurgiu.

— L'espoir renaît. Enfin le toast du Roi paraît dans les journaux de ce matin. On attendait un signe d'Alba-Julia pour le publier: je comprends avec quelle angoisse! Dans le déluge de remerciements que le Roi adresse à tout le monde: alliés, armée roumaine, peuple, ministres, pas la moin-

mică vorbă de acei cari l'au ajutat să treacă zilele atât de grele din Martie până în Iunie!

— «Izbânda» publică a scrisoare de la armata Mackensen, care se apără de vina că ar fi îndemnat pe Saşi împotriva Românilor. Se vorbeşte şi de un sfat al soldaţilor. Deci dovadă de fiinţa sovietelor până şi în armata germană.

— Sfatul pe care l-am dat Marţi, să fi dat roade? Sper că Regele a înţeles pericolul de a mobiliza, ca să trimeată pe ţăranii nemulţumiţi să se bolşevizeze de tot în Rusia. E vorba să se amâne totul la primăvară.

24 Noembre. — Se ascund foarte bine oarecari lucruri neplăcute. Evreii au voit să facă Joi o manifestare de simpatie pentru Franţa şi s'au adunat în număr de 2 la 3000 oameni pe piaţa S-tul Gheorghe. Printre ei erau soldaţi francezi israeliţi; unul chiar purta un drapel cu culorile Palestinei. Poliţia a împiedicat manifestaţia şi jandarmii au lucrat. Au fost răniţi, printre cari un soldat francez. Nici un cuvânt, nimic, în nu-

---

dre allusion à ceux qui l'ont aidé à passer les journées si difficiles de mars à juin !

— L'«Izbânda» publie une lettre de l'armée Mackensen, se défendant contre le reproche que cette armée aidait les Saxons contre les Roumains. Il est fait mention d'un conseil de soldats. Donc attestation de l'existance de soviets jusque dans l'armée allemande.

— Le conseil que j'ai donné mardi aurait-il porté ? J'espère que le Roi a compris le danger qu'il y aurait à mobiliser pour envoyer les paysans mécontents se bolcheviser complétement en Russie. On parle de remettre tout ceci au printemps.

24 novembre (7 décembre). — On sait faire le silence autour de certains faits désagréables. Les juifs ont voulu faire jeudi une manifestation de sympathie pour la France et s'étaient réunis au nombre de 2 à 3000 hommes place Saint-Georges. Il y avait parmi eux des soldats français israélites; l'un d'eux portait même un drapeau aux couleurs de la Palestine. La police a prohibé la manifestation. On a fait donner les gendarmes. Il y a eu des blessés, dont un soldat français. Pas un mot, mais pas un, dans les nombreux

meroasele ziare ce apar. Violența e în floare și poți fi gâtuit pe tăcute.

— Colonelul Boyle s'a întors din expediția lui în Crimeia. Acest om, cu adevărat curagios, a fost întru căutarea femeilor din familia imperială rusă. Impărăteasa-mamă e în viață la Ialta; dar a refuzat să părăsească Crimeia ca să vie în România. Cât despre împărăteasa Alexandra și fiicele sale, nici o urmă. Poate mai trăesc; dar părerea generală e că au fost măcelărite. E și părerea exprimată de Shebeko. — Am vorbit cu Boyle, întâlnit pe stradă.

— Aflu prin Butculescu că Francezii au ordine confidențiale să nu intre în anume case. Sunt în capul listei. Un căpitan, care era în cartier la Dobrescu, a trebuit să plece din ordin. D. de Ganay a fost pedepsit pentru că primise ospitalitatea Martei Bibescu. — Rodolphe Rosetti a spus Irenei Butculescu că Berthelot declarase că dacă d. Marghiloman ar asista la defilare, va face stânga împrejur trupelor sale. Hotărît și-au pierdut mințile.

---

journaux qui paraissent. La manière forte refleurit et on peut vous étrangler en plein silence.

— Le colonel Boyle est revenu de son expédition en Crimée. Cet homme, réellement intrepide, a été à la recherche des femmes de la famille impériale russe. L'Impératrice-mère est en vie à Yalta ; elle a refusé de quitter la Crimée pour se réfugier en Roumanie. Quand à l'Impératrice Alexandra (Alex de Hesse) et à ses filles, aucune trace. Elles peuvent être en vie; mais l'avis général est qu'elles ont été massacrées. C'est le sentiment exprimé aussi par Mr. Schebeko.

J'ai causé avec Boyle, rencontré dans la rue.

J'apprends par les Butculescu que les Français ont l'ordre confidentiel de ne pas fréquenter certaines maisons. Je suis en tête de la liste. Un capitaine, qui était en quartier chez les Dobrescu, a dû quitter par ordre. Mr. de Ganay a même été puni d'avoir accepté l'hospitalité de Marthe Bibescu. Rodolphe Rosetti a dit à Irène Butculescu que Berthelot avait déclaré que si Monsieur Marghiloman assistait au défilé, il ferait faire demi-tour à ses troupes. Décidemment, personne n'a plus sa raison.

— Pâinea începe să lipsească în mod serios. A început să se şi zică la mahala că «pe vremea nemţilor era cel puţin pâine!» — Guvernul răspunde anunţând mereu prin gazete că se descopăr şlepuri pline cu grâu trenuri întregi de cereale, dar că nu pot fi transportate! Nu se mai dă decât o raţie de 200 grame, dar au grija să spună că brutarii înşeală.

25 Noembre (8 Dec.). — Citesc în comitet proectul manifestului nostru program, în care introducem votul femeilor. Găsit bun în bloc. Rămâne să-l revedem.

— Astăseară trebuia să aibă loc la Palatul Regal un prânz dat la 300 soldaţi români şi aliaţi. Regina fiind bolnavă, a fost amânat. Orice fapt, fie chiar militar, nu se mai întâmplă fără de Regină.

Spre a ne da seama de atmosferă : pe un album făcut de mica Irène Pherekyde la Bicaz, portretele Reginei şi al generalului Grigorescu, împreună pe o fotografie, au dedesubt ca inscripţie: «Invingătorii dela Mărăşeşti!»

— Gazetele din Iaşi : în fruntea «Indreptărei» un comunicat al lui Averescu foarte simpatic liberalilor :

— Le pain commence à manquer très sérieusement. Déjà on entend dire à la mahala «pe vremea Nemţilor era cel puţin pâine»! Le gouvernement répond en faisant tout le temps annoncer dans les journaux qu'on découvre des chalands pleins de blé, de trains entiers de céréales, mais qu'on ne peut les transporter! On ne donne plus qu'une ration de 200 gr., mais on a soin de prétendre que ce sont les boulangers qui trichent.

25 novembre (8 décembre). — Je lis au Comité le projet de notre manifeste-programme. Nous y introduisons le vote des femmes. En bloc il est reconnu bon. Reste à le revoir.

— Ce soir il devait y avoir au Palais Royal un dîner offert à 300 soldats roumains et alliés. La Reine étant souffrante, il a été remis. Aucun acte, fût-il militaire, ne peut plus se passer sans la Reine. Pour se rendre compte de l'ambiance: sur un album fait par la petite Irène Pic Phérékyde à Bicaz, les portraits de la Reine et du général Grigorescu pris ensemble portent en dessous l'inscription: «Invingătorii de la Mărăşeşti».

— Les journaux de Iassy: en tête de l'«Indreptarea» un communiqué d'Averescu très sympathique aux libéraux; il

primeşte cu plăcere reformele lor. (Mi se spune că tot oraşul n'a vorbit decât de conversiunea Averescu). Indată, într'un alt jurnal, un interesant interview al aceluiaş, căutând să recâştige în parte aceste avansuri neîndemânatice.

26 Noembre (9 Dec.).—Kiriacescu ştie dela fratele său că Consiliul de miniştri pronunţându-se contra arestărei gazetarilor Teodorescu, Arghezi, Johnson,, Grossman, Sărăţeanu, Camburopol, etc., plus Herz arestat la Galaţi pentru revistele sale, s'a hotărît «să se comunice lui Corbescu felul său de a vedea». Corbescu trebue dar, pe deasupra guvernului, să decidă dacă vor fi menţinuţi. Sadicul Corbescu dispunând de libertatea oamenilor !

— Terorismul. Nici o gazetă, nici «Agrarul», nici «Izbânda», nici «Universul» n'au îndrăznit să publice scrisoarea cuviincioasă pe care Crucea Roşie a trimis-o «Viitorului» spre a desminţi o scrisoare mincinoasă a d-lui N. Au mărturisit că le e frică. Iată presa care ne face educaţiunea !

— Prinţul Nicolae a plecat pentru Londra cu Mişu şi A. Cretzianu. Va intra la colegiul Eaton. In sfârşit

---

accepte avec plaisir leurs réformes. De suite, dans un autre journal, une interview du même tâchant de ratrapper en partie l'avance si maladroite.

26 novembre (9 déc.).— Kiriacescu tient de son frère que le conseil des ministres s'étant prononcé contre les arrestations des journalistes Theodorescu, Arghezi, Johnson, Grossmann, Sărăţeanu, Camburopol, etc. plus de Herz arrêté à Galatzi pour ses revues, on a décidé de «communiquer à Corbescu sa façon de voir». C'est Corbescu qui doit, par dessus la tête du gouvernement, décider si elles seraient maintenues. Le sadique Corbescu disposant de la liberté des gens !

— Le terrorisme. Aucun journal, ni l'«Agrarul», ni l'«Izbanda», ni l'«Universul» n'ont osé publier la lettre polie que la Croix-Rouge a envoyée au «Viitorul» pour démentir une lettre mensongère de Mr. N. Ils ont avoué avoir peur. Et c'est la presse qui fait notre éducation ?

— Le Prince Nicolas est parti pour Londres avec Misu et Alexandre Cretzianu. Il entrera au Collège de Eaton.

unul care va fi bine crescut. Regele l'a întovărăşit în automobil până la Giurgiu.

— «Viitorul» răspunde cu o lovitură de picior la ploconelile generalului Averescu. Dar aceasta nu-l va îndrepta, nici nu-l va face să aibă mai mult caracter.

27 Noembre (10 Dec.).—Manolescu-Râmniceanu a deschis şedinţele Curţei de Casaţie printr'un discurs veninos în care tratează rău pe magistraţii cari s'au supus ordonanţelor germane, atacă în termeni d'abia ascunşi pe colegul său Hinna şi mai ales denunţă pe Mitropolit, reproducând proclamaţiunea prostească către trupe pe care Virgil Arion l'a pus să o semneze spre a fi svârlită pe front. De însemnat că nu dă numele tuturor clericilor cari au iscălit. Vor oare să cruţe pe unii? Dela început până la sfârşit e numai politică.

— Corbescu s'a manifestat. Comunicărei ministeriale de eri, a răspuns prin trimiterea în faţa tribunalelor militare a tuturor gazetarilor închişi. Nu se cunoaşte încă calificarea faptelor de cari sunt învinuiţi.

— La ora 6 întâlnesc la Irena Butculescu pe colo-

Enfin un qu'on élèvera bien. Le Roi l'a accompagné en auto jusqu'à Giurgiu.

— Le «Viitorul» répond par un coup de pied aux avances du général Averescu. Cela ne le corrigera pas, ni ne lui fera avoir plus de caractère.

27 novembre (10 déc.).— Manolescu-Ramniceanu a ouvert les séances de la Cour de Cassation par un discours haineux dans lequel il malmène les magistrats qui ce sont soumis aux ordonnances, il attaque en termes à peine voilés sont collègue Hina et surtout dénonce le Métropolite dont il reproduit l'imbécile proclamation aux troupes, que Virgil Arion lui a fait signer pour la jeter sur le front. A remarquer qu'il ne donne pas tous les noms des eclésiastiques signés. Voudrait-on en épargner quelques-uns? — C'est du commencement à la fin un pur morceau de politique.

— Corbescu s'est manifesté: à la communication ministérielle rapportée hier, il a répondu par l'envoi devant les tribunaux militaires de tous les journalistes détenus. On ignore encore la qualification des faits qui leur sont reprochés.

— A 6 heures nous nous sommes rencontrés le colonel

nelul R. Rosetti, cumnatul lui Brătianu, acum angajat în armata franceză şi aghiotant al lui Berthelot. A fost în Englitera; opinia generală foarte excitată împotriva mea: 1) pentru că am făcut pacea; 2) pentru că am făcut să se voteze o lege a muncii obligatorie. — Românii au o foarte bună situaţiune. Regele şi mai ales Regina mai populari ca proprii lor Suverani... (?) Pacea va fi exterminatoare fiindcă, îi zicea Balfour, sistemului de libertate al Englezului se opune un altul de disciplină războinică; unul din doui e rău şi deci trebue să dispară. — In Franţa sunt de asemenea urât: Românii noştri s'au întrecut ca să mă ponegrească.

Clemenceau era foarte întărâtat contra României fiindcă făcuse pacea. Românii din Paris se mănâncă între ei într'un mod desgustător; fiece grup îşi are gazeta sa; şi el şi Berthelot au încercat zadarnic să-i împace; dela întoarcerea lui Berthelot, care iubeşte mult pe Români, opinia lui Clemenceau s'a schimbat. Take Ionescu e complect căzut: nu i s'a iertat că a fugit dela Iaşi. Şi apoi istoria cu logodna sa i-a făcut rău; încearcă să meargă contra curentului, dar e un om sfârşit. — Ber-

---

Radu Rosetti, le beau-frère de Bratianu, actuellement engagé dans l'armée française, et moi chez Irène Butculescu. Il est l'aide de camp de Berthelot. Il a été en Angleterre. Opinion générale très excitée contre moi: 1) parce que j'ai fait la paix; 2) parce que j'ai fait voter une loi du travail obligatoire. Les Roumains y ont très bonne situation. Le Roi et surtout la Reine plus populaires que leurs propres souverains. La paix sera exterminatrice parce que, lui disait Balfour, au système de liberté de l'Anglais on oppose un autre système de discipline guerrière; l'un des deux doit être mauvais et par conséquent disparaître. En France je suis également détesté: nos Roumains se sont à l'envie employés pour me dénigrer. Clemenceau était très monté contre la Roumaine puisqu'elle avait fait la paix. Les Roumains de Paris se mangent entre eux d'une façon dégoûtante; chaque groupe a son journal; et lui et Berthelot ont essayé en vain de les reconcilier; depuis le retour de Berthelot qui aime beaucoup les Roumains, l'opinion de Clemenceau a changé. Take Ionescu est complètement déchu; on ne lui a pas pardonné de s'être enfui de Iassy. Et puis, l'histoire de ses fiançailles lui nuit ; il essaye de remonter le courant, mais c'est un homme fini.

thelot a declarat că personal n'avea nimic împotriva mea, dar că nu putea întinde mâna celor cari au semnat pacea. Şi Regele, care m'a chemat numai ca să o închei? — Trebue pedepsiţi trădătorii şi dezertorii: Francezii n'ar înţelege ca să fie lăsaţi în pace. (Corbescu trebue să fie în elementul lui ca comisar pe lângă cartierul francez!). — Impăratul Germaniei va fi fără îndoială dat judecăţii. Şi alţii cu el.

28 Noembre. (11 Dec.) — «Viitorul» atacă din nou cât poate, pe Averescu. Şi această inteligentă... se leagă de mine prin jurnalul său, recunoscând însă că Coroana s'a purtat rău cu mine. Cine vrea să aibă succes, trebue să dea în mine şi în conservatori. Averescu a avut destul miros ca să ghicească acest lucru, dar nu destul ca să-şi dea seama de aversiunea ce au pentru el liberalii şi Francezii. «Viitorul» afirmă că n'a fost poftit la serbările dela Curte, în timp ce aci se spunea că fusese chemat ca general, dar că se potrivise astfel ca să primească invitaţia prea târziu.

29 Noembre. (12 Dec.). — Azi dimineaţă «Izbânda» dă în frunte vestea demisiunei generalului Coandă şi anun-

---

Berthelot a déclaré que personnellement il n'avait rien contre moi, mais qu'il ne pouvait tendre la main à ceux qui avaient signé la paix. (Et le Roi qui m'appelle à seule fin de la conclûre?) Il faut punir les traîtres et les déserteurs: les Français ne comprendraient pas qu'on les laisse tranquilles. (Corbescu doit être dans son élément comme commissaire auprès du Quartier Français!). L'Empereur d'Allemagne sera sans faute mis sous jugement, et d'autres avec lui.

28 novembre (11 déc.). — Le «Viitorul» charge, à fond de train, de nouveau sur Averescu. Et cette intelligente... m'attaque dans son journal tout en trouvant que la Couronne a mal agi vis-à-vis de moi. Si on veut avoir du succès, il faut taper sur moi et sur les conservateurs. Averescu a eu assez de flair pour le deviner, mais pas assez pour se rendre compte de l'aversion que les libéraux et les Français ont pour lui. Le «Viitorul» affirme qu'il n'a pas été invité aux fêtes de la Cour, tandis que on affirmait qu'on l'avait convié comme général, mais qu'on s'était arrangé pour lui faire arriver l'invitation en retard.

29 novembre (12 déc.).— Ce matin l'«Izbanda», en tête de ses colonnes, donne la nouvelle de la démission du général

ţă că Brătianu e chemat să formeze guvernul, care se va constitui chiar azi.

Pe la 11 Kiriacescu, care se întoarce dela Interne, imi spune că miniştrii sunt adunaţi în consiliu şi că i s'a dat versiunea următoare : nu este demisie formală; Regele a consultat numai pe Brătianu, care s'a declarat gata, după ce Coandă a declarat M. S. că cele patru puncte (? !) din misiunea sa erau îndeplinite.

— *Arion* crede că Brătianu tratează cu Mişu Cantacuzino, în afară de Averescu. La acest lucru pare că răspunde un articol inspirat de «Viitorul», care vorbea de «conlucrare» şi arată ca singură bază posibilă intangibilitatea tratatului dela 4 August 1916. (Bănuesc că e tratatul care a precedat intrarea în război). Acest articol e de reţinut.

Arion crede că V. Arion şi Neniţescu vor fi daţi în judecată. Dar nu crede că se va merge mai departe. In orice caz, d-na A. Dissescu i-a spus că Regele se va opune la orice act de persecuţie contra foştilor miniştri, dar ne sfătueşte să stăm deoparte ! Regele nu ne-a

---

Coanda et annonce que Bratianu est chargé de former le gouvernement qui serait constitué aujourd'hui même. Vers 11 heures, Kiriacescu, qui revient de l'Intérieur, me rapporte que les ministres sont réunis en Conseil et qu'on lui a donné la version suivante: Pas de démission formelle; le Roi aurait simplement consulté Bratianu, qui s'est déclaré prêt, après que Coanda eut declaré à Sa Majesté qu'ayant rempli les quatre points (?!), sa mission était accomplie.

Arion croit savoir que Bratianu négocie avec Michail Cantacuzène, mais avec exclusion d'Averescu. C'est à ceci que répondait un article inspiré du «Viitorul» qui parlait de «Conlucrare» et indiquait comme seule base possible l'intangibilité du traité du 4 août 1916 (je suppose que c'est le traité qui a précédé l'entrée en guerre). Tout cet article est à retenir.

— Arion croit qu'on va mettre sous jugement Virgil et Nenitzescu. Il ne croit pas qu'on aille plus loin. Dans tous les cas, Madame Aristie Dissescu lui a dit que le Roi s'opposera à tout acte de persécution contre les anciens ministres, mais qu'il nous conseille de nous effacer! Il ne nous

poftit pentru ca să nu ne expunem la neajunsuri, pentru că d-nii de Saint-Aulaire şi Berthelot ne-ar fi întors spatele (textual). Arion face «pater peccavi», a crezut în Carp, iar tot ce se petrece e opera lui Carp; el a indus în greşală pe frate-său şi pe ceilalţi.

Chestiunea mitropolitului nu mai putea fi ridicată; Regele îl ertase; chiar el a spus aceasta lui Arion. De altfel, cu ocazia învestiturei episcopilor, Regele l-a primit la Palatul regal.

— Se vorbeşte de greutăţi mari în Transilvania. E drept că comisia întârzie să vie, că Vaida, care e contra fuziunei cu noi, anunţă ostentativ că e bolnav; subliniază comunicatul din «Viitorul» care proclamă neştirbirea tratatului din 4 August 1916, — necunoscut nouă — şi cere o acţiune militară pentru a-l apăra de curentele contrarii cari au început.

— Noul minister e alcătuit. Din cei vechi, Coandă, Grigorescu, Poni şi Cotescu se duc. Grigorescu trebue să fie cu atât mai furios cu cât Văitoianu rămâne şi-i ia locul! Cei noui sunt, afară de Brătianu, Phere-

---

a pas invités pour ne pas nous exposer à des désagréments, parce que Messieurs de Saint-Aulaire et Berthelot nous auraient tourné le dos. (Textuel).

Arion fait son «pater peccavi»; il a cru à Carp et tout ce qui se passe est l'oeuvre de Carp; c'est lui qui a enduit en erreur et son frère et les autres. — La question du Métropolite ne pouvait plus être soulevée; le Roi lui avait pardonné; c'est le Roi qui l'a dit à Arion. D'ailleurs, lors de l'investiture des évêques, le Roi l'a reçu au Palais Royal.

— On parle de difficultés sérieuses en Transylvanie. Le fait que la Commission tarde à venir, que Vaida, qui est contre la fusion avec nous, annonce avec ostentation qu'il est malade; souligne le communiqué du «Viitorul» qui proclame l'intangibilité du traité du 4 août 1926, — à nous inconnu — et demande une action unitaire pour le défendre contre les courants contraires qui se font jour.

— Le nouveau ministère est formé. Des anciens ministres, Coanda, Grigorescu, Poni et Cottescu s'en vont. Grigorescu doit être d'autant plus furieux que Vaitoianu reste et prend sa place! Les nouveaux sont, à part Bratianu, Phe-

kyde, hotărît să-i ţie locul când Brătianu va pleca la Paris, Constantinescu, Mârzescu şi Duca. — E sigur că Saligny, Kiriacescu şi Buzdugan se vor retrage când se va ajunge la înţelegere cu alte elemente.

30 Noembre. (13 Dec.). — Din ce în ce se vorbeşte mai mult de participarea noastră la o expediţie în Rusia. De altfel, spre a prepara spiritele, comunicatul Marelui Cartier dă în fiece zi informaţiuni despre împuşcăturile de pe Nistru, despre tâlhăriile din Ucraina «asupra ţăranilor», etc. O picătură pe zi, fără alte lămuriri. «L'Indépendance» s'a grăbit să desmintă şi mai ales să ne atribue paternitatea acestor zvonuri alarmiste; însă D. Grecianu a ţinut Marţi un discurs la Iaşi, prin care a anunţat formal participarea noastră la expediţia de pacificare a Rusiei. El arată faptul ca un semn de bunăvoinţă a aliaţilor şi ca un act care obligă mai mult pe aliaţi faţă de noi!

— Grigorescu e scos şi colegul Văitoianu îi ia locul. Ce scrâşniri de dinţi trebue să fie! Dela Interne mi se raportă că Grigorescu a avut două conflicte, unul cu Pre-

---

rekyde destiné à tenir la place de Bratianu quand il partira pour Paris, Constantinescu, Marzescu, Duca. Il est certain que les Saligny, Kiriacescu et Buzdugan sont destinés à s'effacer quand on se sera entendu avec d'autres éléments.

30 novembre (13 déc.).— Le bruit de notre participation à une expédition en Russie prend de plus en plus de la consistance. D'ailleurs, pour y préparer les esprits, le communiqué du Grand Quartier donne chaque jour des informations sur les coups de fusils échangés d'une rive à l'autre du Dniester, sur les «brigandages pratiqués en Ukraine» sur les paysans, etc., etc. Chaque jour une goutte, sans autres précisions. L'«Indépendance» avait pris ses grands airs pour démentir et surtout pour nous attribuer la paternité de ces bruits alarmistes; or, Dimitrie Greceanu a tenu mardi un discours à son Club de Iassy, dans lequel il a formellement annoncé notre participation à l'expédition pour pacifier la Russie. Il donne le fait comme une marque de bienveillance des alliés et comme un acte qui oblige un peu plus les alliés envers nous. Toujours malin le bon Greceanu!

— Grigorescu est débarqué et c'est son collègue Vaitoianu qui prend sa place. Il doit y avoir des grincements de dents. De l'Intérieur on me rapporte qu'il a eu deux con-

zan, conflict de atribuițuni privitor la trupele de pe fruntaria Basarabiei; celalt cu Corbescu care, ca organ de legătură cu Statul-Major francez, își permitea să dea direct ordine la Războiu. Unul singur era prea mult! De fapt, trebue să fi fost părăsit din cauza toastului din luna Martie, când m'a felicitat pentru încheerea păcei.

— Gazetele liberale acuză pe Averescu de a fi întreținut corespondență cu Mackensen în timpul războiului. Simplă infamie sau semn al vre-unui proces militar?

— Am avut comitet de direcție pentru ultima citire a programului ce am făcut. Arion singur a vrut să revie asupra unui punct care fusese admis: să nu se tae din atribuțiunile Coroanei. Toți au fost de părerea mea. Să nu mai fie drept necondiționat de a disolva, nici drept de a împedica o lege din inițiativă parlamentară să meargă dela o Cameră la alta.

— Antipa, pe care-l convocasem condițional dacă ar voi să intre în viața politică, vine să-mi mulțumească cu efuziune. Vrea însă să se consacre numai științei.

---

flits, un avec Prezan, conflit d'attributions au sujet des troupes frontière Bessarabie, l'autre avec Corbescu qui, comme organe de liaison avec Etat-Major français, se permettait de donner directement des ordres à la Guerre. C'était trop d'un! Au fond, il doit avoir été lâché à cause de son toast du mois de mars, quand il m'a félicité d'avoir conclu la paix.

— Les journaux libéraux accusent Averescu d'avoir entretenu avec Mackensen de la correspondance pendant la guerre. Simple infamie ou avant-coureur d'un procès militaire?

— Nous avons eu comité de direction pour la dernière lecture du programme que j'ai élaboré. Arion seul a essayé de revenir sur un point précédemment admis: ne pas rogner les attributions de la Couronne. Tout le monde s'est rangé de mon avis. Plus de droit non conditionné de dissoudre; plus de droit d'empêcher une loi d'initiative parlementaire d'aller d'une Chambre à l'autre.

— Antipa, que j'avais convoqué conditionnellement pour le cas où il voudrait entrer dans la vie politique, est venu me remercier avec effusion. Il veut se consacrer exclusive-

Vorbind, îmi mărturiseşte că el crede că Neniţescu a provocat arestări din partea Germanilor. Această chestiune e discutată în ziare şi într'o polemică cu «Universul», Neniţescu a rămas pe jos. Lunga deţinere a lui Diaconescu e datorită lui Neniţescu, după cum a lui Obreja lui Carp.

— Comisiunea Ardealului: Episcopii Christea şi Hoszu, miniştrii Vaida şi Goldiş, secretarul de stat Caius Brediceanu, au sosit în sfârşit. Vaida, care, după nota comunicată, suferea de aceeaşi boală care l'a reţinut în pat două luni, aşa încât se anunţa aproape înlocuirea lui, e deodată restabilit. După Mehedinţi, chestiunea confesională trebue să fi avut un rol, şi de aceea s'a alăturat episcopului unit Hoszu un episcop ortodox, Christea dela Caransebeş.

Goldiş e acela care a luat cuvântul în faţa Regelui. A vorbit de «înfăptuirea egalităţii condiţiilor de viaţă pentru toţi indivizii care alcătuesc naţiunea». (Evreii ?) Şi de «principiul libertăţii şi al egalei îndreptăţiri a neamurilor».

---

ment à la science. En causant, il m'avoue qu'à son estime Nenitzescu a provoqué des arrestations de la part des Allemands. C'est le sujet qu'on discute dans les journaux et dans une polemique avec Darascu de l'«Universul», Nenitzescu n'a pas eu le dessus. Diaconescu, ainsi, doit sa longue détention à Nenitzescu, comme Obreja a dû la sienne à Carp.

— La Commission de l'Ardeal: les évêques Miron Cristea et Hossu, les ministres Vaida et Goldiş, le sous-secrétaire d'Etat Caius Brediceanu sont enfin arrivés. Vaida qui, selon la note communiquée, souffrait de la même maladie qui l'avait retenu au lit deux mois, de sorte qu'on annonçait presque son remplacement, se trouve tout à coup remis. Selon Mehedinţi, la question confessionnelle doit avoir joué un rôle et on a doublé l'évêque uni Hossu d'un évêque orthodoxe-grec Cristea de Caransebeş! — C'est Goldiş qui a porté la parole devant le Roi. Il a parlé de «înfăptuirea egalităţii condiţiunilor de viaţă pentru toţi indivizii cari alcătuesc naţiunea» (les juifs?) et de «principiul libertăţii şi al egalei îndreptăţiri a neamurilor». Bratianu a offert

Brătianu a dat o masă la hotel Boulevard. Kiriacescu a fost isbit de platitudinea cu care Vaida a ridicat la cer pe Brătianul tatăl şi fiul.

Sunt mirat de dispariţia numelui lui Mihaly. Banatul e reprezentat de Christea şi Brediceanu. — Cât despre Rege, a întrebuinţat din nou formula «dela Nistru la Tisza». Numai să se întâmple...

— Două manifestaţii ne-au mirat eri, prin organizarea lor. Greviştii în ordine, formau o panglică mergând dela Bulevard-Brezoianu până în Calea Griviţei. Au obţinut dela Regie 20 lei pe zi ! — O altă manifestare — care a apărut chiar în faţa Hotelului Bulevard în timpul prânzului Ardelenilor. — cerea pâine.

1/14 Decembre. — Am desvoltat programul nostru. Discursul meu a fost primit cu mare căldură. Nici-o defecţiune. Discurs lung al lui Arion — solidaritate. Adunarea îndârjită contra Coroanei.

2/15 Decembre. — Fiul Lambrino a fost chemat de generalul Prezan, care i-a comunicat că ordinul Regelui e să fie trimis în garnizoană cât mai departe posibil de calea ferată, la Orhei. De însemnat că e căpitan, deci ne

---

un déjeuner au Boulevard. Kiriacescu a été frappé par la platitude avec laquelle Vaida a porté aux nues Bratianu père et fils.

— Je suis frappé de la disparition du nom de Mihaly. Le Banat est représenté par Christea et Brediceanu. Quand au Roi, il a de nouveau employé la formule «de la Nistru la Tisa». Pourvu que cela arrive!

— Deux manifestations, hier, ont frappé par leur organisation. Les grevistes, en ordre, formaient un ruban allant de l'intersection du Boulevard-Brezoianu à la Calea Griviţa. Ils ont obtenu de la Régie 20 lei par jour! — Une autre manifestation, qui s'est présentée même devant l'Hôtel du Boulevard pendant le déjeuner des Ardeleni, demandait du pain.

1/14 décembre. — J'ai développé notre programme. Mon discours a été très chaudement accueilli. Pas constaté de défections. Discours d'Arion long, solidarité. — L'assemblée très montée contre la Couronne.

2/15 décembre. — Le fils Lambrino a été appelé par le général Prezan, qui lui a communiqué que l'ordre du Roi était de l'envoyer en garnison aussi loin que possible du chemin de fer à Orheiu (Bessarabie). A noter qu'il est ca-

atins de mobilizare. Bietul băiat a plecat îndată. Mama sa şi soţia Prinţului Carol sunt supraveghiate de agenţi la Iaşi şi nu au dreptul să iasă din casă, nici să se întoarcă la Bucureşti. — Ţară a libertăţei!

3/16 Decembre. — Am scris eri lui Mârzescu, ministru de interne, ca să-l previn că nu voiu primi să mi se foarfece discursul şi că un şef de partid, un fost şef de guvern avea dreptul să-şi spue tot gândul, şi că de altfel, dacă vorbele mele ar fi de natură sediţioasă, primesc îndată răspunderea în faţa tribunalelor militare.

S'a tăiat fără cruţare tot ce privea Coroana şi lovitura de Stat. De altfel, «Steagul» n'a avut voe să reproducă articole de ale lui Iorga, tolerate de censura dela Iaşi.

— Prin mica Irena (Pherekyde) am aflat că Prinţul Carol a fost huiduit în mijlocul Bulevardului. Prinţul trecea în automobil; un grup de lucrători cari aşteptau în faţa unei brutării goale, s'a adresat lui. In loc să găsească ceva de spus acelor nenorociţi, a trecut înainte. Indată au pornit huidueli din mijlocul mulţimei.

— Ministrul Mârzescu răspunde scrisorei mele. E

---

pitaine, donc pas touché par la mobilisation. Le pauvre garçon est parti de suite. A noter que sa mère et la femme du Prince Carol sont gardées à vue par des agents à Iassy et qu'elles n'ont pas le droit de quitter leur logis ni de rentrer à Bucarest. Pays de la liberté!

3/16 décembre. — J'ai écrit hier à Marzescu, ministre de l'intérieur, pour le prévenir que je n'acceptais pas des ciseaux dans mon discours et qu'un chef de parti, un ancien chef de gouvernement avait le droit de dire toute sa pensée. Que d'ailleurs, si mes paroles étaient de nature séditieuse, j'acceptais de suite la responsabilité devant les tribunaux militaires. — On a impitoyablement rogné tous ce que visait la Couronne et le coup d'Etat. — D'ailleurs, le «Steagul» n'a pas eu la permission de reproduire des articles de Iorga que la censure de Iassy a tolérés.

— Par la petite Irène (Pherekyde) on apprend que le Prince Carol a été hué hier en plein Boulevard. Le Prince passait en auto; un groupe d'ouvriers stationnant devant une boulangerie vide, s'est adressé à lui. Au lieu de trouver un mot à dire à ces malheureux, le Prince a passé outre. De suite des huées sont parties du sein de cette foule.

— Le ministre Marzescu répond à ma lettre. Il est fen-

fanfaron şi obraznic. Totuşi făgădueşte să lase să treacă discursul pe care pun să-l tipărească din nou.

— Puţinul entuziasm arătat de public te izbeşte. Atâtea asmuţiri a unora contra altora, delaţiunile, ameninţările continue, mizeria ne fac o atmosferă foarte grea. Eri au voit să manifesteze la statuia lui Mihai Viteazul; au pornit în cortegiu dela Palatul regal; Ardelenii şi miniştrii ocupau centrul; băeţi şi femei făceau escorta, şi atâta tot. Şt. Cesianu îmi spunea că Ardelenii se arătau miraţi; la Alba Iulia era o mare de oameni; la statue nici o mie. De altfel ura a trebuit să străbată şi aici. Un student, asimilându-şi programul liberal, care făgăduise pedepsirea trădătorilor şi dezertorilor, şi-a permis să ceară desfiinţarea «celor cari s'au pus de-a-curmezişul»!

— Gripa Reginei, care eri se înrăutăţise, n'a dat loc la minifestări de simpatie. Rezistenţă vizibilă în societate de a merge la Cotroceni să se înscrie.

---

dant et impertinent. Il promet néanmois de laisser passer le discours que j'ai fais réimprimer.

— On est frappé du peu d'enthousiasme que le public manifeste. On est tellement irrité les uns contre les autres, les délations, les menaces continuelles, la misère nous font une atmosphère très lourde.

Hier on a voulu manifester à la statue de Michel le Brave; on est sorti en cortège du Palais Royal; les Transylvains et les ministres en occupaient le centre; des gamins et des femmes faisaient escorte, et c'est tout. Stefan Ceziann me disait que les Transylvains ont marqué leur étonnement: à Alba Iulia il y avait une mer humaine; à la statue il n'étaient pas mille. D'ailleurs, la note haineuse a dû percer là aussi. Un étudiant, s'assimilant le programme libéral qui avait promis la punition des traîtres et des déserteurs, s'est permis de demander l'anéantissement de «ceux qui se sont mis en travers!».

— La grippe de la Reine, qui hier s'était aggravée, n'a pas donné lieu à des manifestations de sympathie. Il y a eu une résistance marquée dans la société à aller s'inscrire à Cotroceni.

4/17 Decembre. — Fiul Lambrino având inspirația să ceară audiență la Brătianu, a căpătat o amânare de șase zile și mai ales autorizarea de a pleca în Franța, dacă se angajează pe onoare în scris că nu va întreprinde o campanie de presă la Paris. Brătianu a declarat că va face tot ce e cu putință ca să împiedice întâlnirea Prințului Carol cu soția sa.

— Diaconescu a fost numit prefect de poliție. Nimeni nu se gândea la numirea aceasta care pare a confirma acuzațiile ce i se aduc. Se zicea că lăsat ca observator de liberali în timpul ocupațiunei, ținea fișe pe cari Germanii le-au confiscat; din care cauză a fost și deportat.

— Postul Carnarvon confirmă că punctul din programul lui Lloyd George de a pune pe Kaiser sub judecată, a fost împărtășit de Farnța și Italia. Depeșile de azi vorbesc de aprobarea probabilă a Americei. Incepe astfel un nou drept public, dar apropiindu-se mult de evul-mediu. Când Napoleon a fost trimis la S-ta Elena, era vinovat că părăsise locul de exil și prin primul lui

---

4/17 décembre. — Le fils Lambrino ayant eu l'inspiration de demander audience à Bratiano, a obtenu et un sursis de six jours et, surtout, l'autorisation de se rendre en France s'il prenait par écrit l'engagement d'honneur de ne pas entreprendre une campagne de presse à Paris. Bratiano a déclaré qu'il ferait tout au monde pour empêcher la réunion du Prince et de sa femme.

— Diaconescu a été nommé préfet de police. Personne ne pensait à cette nomination qui... semble ainsi confirmer les accusations portées contre lui. On disait couramment que, laissé en surveillance par les libéraux pendant l'occupation, il tenait des fiches que les Allemands ont saisies. De là sa déportation.

— Le «Karnavon» confirme que le point de programme de Lloyd George: de mettre le Kaiser sous jugement, à été partagé par la France et l'Italie. Les dépêches de ce matin parlent d'un assentiment probable de l'Amérique. C'est un nouveau droit public qui commence, mais se rapprochant beaucoup du moyen âge. Napoléon, quand il a été envoyé à St. Hélène, était en rupture de ban et par son premier acte

act de abdicare recunoscuse că persoana lui era o piedică la restabilirea păcii.

5/18 Decembre. — Gorski îmi aduce mai multe veşti îngrijitoare. Am făgăduit 15 regimente pentru campania din Ucraina şi Francezii se află într'o astfel de lipsă încât am împrumutat ghete celor dintâi trupe ce se trimit. — Am mai făgăduit să colaborăm la o acţiune de represiune în Bulgaria, dând două regimente: aşa se începe totdeauna. (Bulgarii omoară oameni Francezilor. Ofiţeri au fost măcelăriţi; de altfel cei din Bucureşti vorbesc cu groază de Bulgari). Restul va fi dat, în măsură mare, de Serbi.

In Transilvania Ungurii ocupă Clujul cu 15.000 oameni şi o sută de tunuri. La nord bolşevism serios; Ungurii au dat bani ca să se armeze bande; până şi ţărani români au fost tocmiţi pentru aceasta.

8/21 Decembre. — Nu se ştie nimic de proectele guvernului. E remaniere sau nu? Se face pace cu grupul Take-Mişu Cantacuzino? Amână ei alegerile? E un haos.

---

d'abdication avait reconnu que sa personne était un obstacle au rétablissement de la paix.

5/18 décembre. — Gorski me donne une série de nouvelles inquiétantes. Nous avons promis 15 régiments pour la campagne en Ukraine et les Français sont dans un tel dénuement que nous avons prêté des bottines aux premières troupes qu'on y envoie. Nous avons aussi promis de collaborer à une action de répression en Bulgarie, en donnant deux régiments: on commence toujours ainsi. La Bulgarie tue du monde aux Français. Des officiers ont été massacrés; d'ailleurs les Français de Bucarest parlent avec horreur de ce monde. Le reste serait fourni — en grand — par les Serbes. En Transylvanie, les Hongrois occupent Cluj avec 15 000 hommes et cent canons. Dans le Nord, bolchevisme intense; les Hongrois ont donné de l'argent pour armer les bandes, jusqu'à des paysans roumains, qui ont été embauché pour cette oeuvre.

8/21 décembre. — On ne sait rien des projets du gouvernement. Se remanie-t-il ou non? Fait-il sa paix avec les Take-Michel Cantacuzène? Ajourne-t-il les élections? C'est

O singură precizare: ura cu care mă onorează liberalii şi propaganda ce fac printre Francezi. De altfel gazetele lui Brătianu se reped şi contra lui Averescu, mai puţin contra lui Iorga, care totuşi le-a făcut destule greutăţi. Ultima scorneală a «Viitorului»: am negociat cu Mackensen năvălirea în Transilvania pentru a-i asigura retragerea! Clişeul la modă e: «tovărăşia Mackensen-Marghiloman».

— Iorga a fondat la Iaşi o uniune democratică cu program ultra înaintat: naţionalizarea pământului şi socializarea mijloacelor de producţiune. Toţi cei fără rost, toţi vânătorii de situaţii s'au grupat acolo. Şi-au găsit adăpost chiar germanofilii Melik, C. Negruzzi. Mult amestec. Se respinge concursul lui Averescu, dar se primeşte al lui Cuza: aceasta justifică părerea că Iorga e inspirat, cel puţin de Regina, care găseşte periculoasă atotputernicia lui Brătianu. Aceasta mi se scrie dela Iaşi şi găsesc că e de crezut. Iorga era într'adevăr în foarte buni termeni cu Brătienii şi iată-l deodată pornit în războiu contra lor.

---

le chaos. Une seule précision: la haine dont m'honorent les libéraux et la propagande qu'ils font parmi les Français. D'ailleurs, les journaux de Bratiano foncent aussi sur Averescu: un peu moins sur Iorga, qui pourtant leur a taillé des croupières.

La dernière invention du «Viitorul»: J'ai négocié avec Mackensen l'envahissement de la Transylvanie pour garantir sa retraite! Le cliché à la mode est: «tovărăşia Mackensen-Marghiloman».

— Iorga a fondé à Iassy une union démocratique avec le programme ultra-avancé: nationalisation du sol et socialisation des moyens de production. Tous les dévoyés, tous les chercheurs d'une position se sont groupés. Même les germanophiles Melik-Costica Negruzzi y ont trouvé un réfuge. Très mélangé On refuse le concours d'Averescu, — mais on accorde celui de Cuza: cette note caractéristique justifie l'opinion que Iorga est inspiré, tout au moins, par la Reine, qui trouve dangereuse la toute-puissance de Bratiano. C'est ce qu'on m'écrit de Iassy et que je trouve vraisemblable. Iorga était en effet au mieux avec les Bratiano et le voilà subitement parti en croisade contre eux.

— Fraţii ardeleni au evitat cu grijă să lase o cartă la mine. Ei sunt înşelaţi sau ţinuţi prizonieri. Maniu şi Vlad au sosit; iar episcopii Hoszu şi Christea au plecat. După ziaristul Paukerow care-i întovărăşeşte şi care m'a interviewat, Ardelenii sunt tot timpul însoţiţi de Trifu, care le aduce de cu dimineaţă programul lor. Ei îşi dau seama că nu-şi fac datoria, dar «au nevoe de guvern». Tirania lui Brătianu merge până acolo, încât Academia voind să ofere un prânz, Brătianu a impus condiţia ca prezidentul Negruzzi să nu ia cuvântul, ca Antipa şi Duiliu Zamfirescu să stea acasă şi ca Babeş şi Bianu să nu deschidă gura... afară doar ca să mănânce, bănuesc.

Şi Ardelenii primind aceste condiţiuni, prânzul a fost contramandat! Iar ţara suferă toate aceste obrăznicii.

Asupra sosirei lui Maniu, merge vorba că Transilvănenii cari n'au format un guvern, dar o comisie de guvern, înţeleg să aibă portofolii efective şi să fie cu-

---

— Les frères d'Ardeal ont soigneusement évité de mettre une carte chez moi. Ils sont circonvenus ou tenus en chartre privée. Maniu et Vlad sont arrivés; par contre, les évêques Hossu et Cristea sont partis. Selon le journaliste Paukerow, qui les accompagne et qui m'a pris une interview, les Ardeleni sont tout le temps flanqués de Trifu qui leur apporte, le matin, leur programme. Ils ont conscience de manquer à leur devoir, mais «ils ont besoin du gouvernement». La tyranie de Bratiano va si loin que l'Académie ayant voulu offrir un dîner, Bratiano a imposé comme condition que le président Negruzzi ne prendrait pas la parole, que Antipa et Duiliu Zamfirescu resteraient chez eux et que Babesh et Bianu n'ouvriraient pas la bouche... sauf pour manger, je suppose Et les Ardeleni ayant souscrit à ces conditions, le dîner a été contremandé! Et le pays supporte toutes ces impertinences!...

Le potin politique sur l'arrivée de Maniu est que les Transylvains qui n'ont pas constitué un gouvernement, mais une Commission de gouvernement, entendent avoir des portefeuilles effectifs et être compris dans les élections. C'est de

prinşi în alegeri. De aci vine mereu svonul de remaniere şi de amânare a alegerilor.

— Gorski îmi spune că Averescu are dosarul dela Coţ... şi aceasta explică ura lui Văitoianu în contra lui.— In mod retrospectiv ştie că Slăniceanu, încă din 26 August 1916 închiriase un apartament pentru Iliescu şi pentru el la Iaşi.

10/23 Decembre. — Apariţia ziarului nostru francez «Le Progrès».

— Reîncep prostiile: Legaţiunea austriacă a fost rechiziţionată de guvernul nostru; se zice că se vor instala acolo birourile franceze. Mai târziu nu vom mai avea să stăm de vorbă cu o Austrie şi cu o Ungarie? S'au dat trei zile personalului diplomatic: Demblin, Kontz, Konradheim, ca să plece. Cel din urmă rugându-mă să-i iau bătrânii lui cai ca să le dau hrana, am întrebat la ministerul de războiu dacă puteam să-i iau sau să-i cumpăr; Văitoianu mi-a răspuns: pradă de războiu!

Averescu a fost chemat de Rege (el a spus-o). Din cele ce a spus D-nei Didina Cantacuzino: ar fi declarat

---

là que viennent les propos continuels de remaniement et d'ajournement des élections.

— Gorski me dit qu'Averescu a le dossier de Coţ.... de là la haine de Vaitoianu contre lui.... il sait que Slaniceanu avait, dès le 26 août 1926, loué un appartement pour lui et pour Iliescu à Iassy!

10/23 décembre. — Première apparition du «Progrès», notre journal français.

— Nous recommençons nos bêtises: la légation d'Autriche-Hongrie a été réquisitionnée par le gouvernement roumain: on doit y installer les bureaux français, dit-on. Plus tard n'aura-t-on plus à causer avec une Autriche, ou une Hongrie? On a donné trois jours au personnel diplomatique: Demblin, Kontz, Konradsheim pour déguerpir. Ce dernier m'ayant prié de prendre ses vieux chevaux pour leur donner leur «Gnadenbrod», je fais demander au ministère de la guerre si je pouvais les prendre ou acheter; Vaitoianu m'a fait répondre: prise de guerre!

— Averescu a été appelé par le Roi (c'est lui qui l'a dit). Des confidences faites par lui à Didine Cantacuzène, — il

Regelui că aşa cum merg lucrurile, o revoluţie e sigură; că n'avea nici un sfat de dat; că niciodată n'ar primi să intre într'un guvern cu Brătianu. Regele, foarte mişcat de incidentul de dimineaţă: M. S. s'a pomenit, fiind în automobil, în toiul procesiunei sindicaliştilor cari mergeau Stirbey-Vodă-Piaţa Teatrului. Ei nu s'au descoperit şi au început să strige: «Trăiască Republica!» De altfel sindicaliştii nu se sfiesc de loc. In piaţa Moşilor a fost întrunire şi discursuri sub cerul liber. Cenzura împiedică să se publice ori ce privitor la manifestările lor.

11/24 Decembre.—Iarăşi neîndemânatice şi inutile vexaţiuni. Ziua Crăciunului catolic: soldaţii germani prizonieri au fost la lucru ca de obicei. Germanii dăduseră voe prizonierilor noştri să-şi serbeze Crăciunul.

«Viitorul» şi «Independenţa» au neobrăzarea să reia falşul Hruschka, scos la iveală în 1916 de «Epoca». Şi totuşi banditii aceştia ştiu că falsul a fost dovedit în mod material; că legaţia Austriei a certificat că nu exista nici un N. Hruschka în Landtag sau în Reichs-

---

aurait déclaré au Roi que du train des choses une révolution était inévitable; qu'il n'avait pas de conseils à donner; que jamais il n'accepterait d'entrer dans un gouvernement avec Bratiano. Le Roi, très impressioné de l'incident de la matinée: Sa Majesté est tombée, en auto, en pleine procession de syndicalistes qui remontaient Stirbey-Voda — Place Théâtre; il ne se sont pas découverts et se sont mis à crier: «Vive la République». D'ailleurs, les syndicalistes ne se gênent pas. Piaţa Moşilor il y a eu réunion et discours en plein air. La censure défend absolûment de publier quoi que ce soit sur les manifestations.

11/24 décembre. — De nouveau la maladresse des vexations inutiles. Jour de Noël catholique: les soldats allemands prisonniers ont été au travail comme à l'ordinaire. Les Allemands avaient permis à nos soldats prisonniers de fêter leur Noël.

— Le «Viitorul» et l'«Indépendance» ont l'impudeur de reprendre le faux Hruschka lancé en 1916 par l'«Epoca». Et pourtant ces bandits savent que le faux a été matériellement prouvé; que la légation d'Autriche-Hongrie a certifié qu'il n'y avait pas de N. Hruschka dans le Landtag ni dans le

rat, că adevăratul Eduard H. a dat o desminţire formală şi că Tisza a declarat prin Agenţii că nu cunoaşte pe nimeni cu acest nume. Brătienii inspiră această campanie, aşa zicând, ca să se răzbune de campania pe care «Arena» efemeră o dusese la Iaşi împotriva lor.

— Clemenceau n'a avut decât o slabă majoritate de 35 de voturi asupra chestiunei ocupărei Ucrainei. Cel puţin căderea lui să ne apere de visul rău al participărei noastre la această operaţiune.

12/25 Decembre. — D. Paukerov, prim redactor la «Foaia poporului» din Budapesta, interviewându-mă asupra chestiunilor comune cu Ardealul, precedase articolul său cu o declaraţie a unuia din trimişi (Goldiş) condamnând atacurile personale. Spunea lămurit că nu va putea niciodată să admită că sunt «un trădător». Declaraţiunea aceasta revine de două ori. Censura a tăiat amândouă pasagiile, în timp ce în ajun poliţia admitea ca vânzătorii ziarelor liberale să strige cât puteau: «Actele secrete ale lui Marghiloman. Dovada trădărei lui».

Am scris în această privinţă o scrisoare lui Ca-

Reichsrath, que le vrai Edouard Hruschka a donné un démenti formel et que Tisza a déclaré par les Agences ne connaître personne de ce nom. Les Bratiano inspirent toute cette campagne, soit-disant pour se venger de la campagne que l'«Arena» (fugitive) avait menée à Iassy contre eux.

— Clemenceau n'a eu qu'une faible majorité de 35 voix sur la question de l'occupation de l'Ukraine. Pourvu que sa chute nous sauve du cauchemar de notre participation à cette opération.

12/25 décembre. — Mr. Paukerow, premier rédacteur de la «Foaia Poporului» de Budapesta en me prenant une interview sur les questions communes avec la Transylvanie, avait précédé son article d'une déclaration d'un des envoyés (Goldis) reprouvant les attaques personnelles. Il disait carrément qu'on lui fera jamais admettre que j'étais un traître. Cette déclaration est revenu deux fois. La censure a coupé les deux passages, tandis que le veille la police admettait que les camelots des journaux libéraux criassent à l'unisson: «Actele secrete ale lui Marghiloman. Dovada trădării lui!» J'ai écrit une lettre à ce sujet à Catargi. Catargi m'a fait

targi, care de curând mi-a făcut comunicări din partea Regelui. N'are decât să i-o transmită dacă vrea.

— Demisiunea lui Clemenceau a fost anunţată, dar cenzura a tăiat depeşa.

— Am uitat să notez eri vizita lui Seulescu. «Steagul» de Luni publicase o notă: «Liberalii n'au decât un «leit-motiv»: tovărăşia Marghiloman-Mackensen; i se va opune tovărăşia Stirbey-Petersen». Indată Stirbey mi-a trimis pe Seulescu. Aceleaşi cuvinte dulcege: e prietenul meu şi a fost întotdeauna; el intervine ca să nu mi se facă mizerii la Crucea-Roşie, etc. De ce îl atac? — Răspund scurt: vor războiul cu cuţitul; îl fac cu cuţitul şi mă voi urca şi mai sus. — Seulescu îndeplini-va însărcinarea?

— Se manifestează zdravăn. Am întâlnit la amiazi pe Calea Victoriei o manifestaţie cu pancarte şi drapele roşii. Se striga: «Trăiască revoluţia rusească». Şi manifestanţii strigau ura! Se pare că s'au dus la ministerul de domenii.

Seara o nouă manifestaţie de aproape 500 oameni, cari s'au dus la casa lui Constantinescu, absent. Pe stradă,

---

récemment des communications de la part du Roi. Il n'a qu'à la lui transmettre s'il veut.

— La démission de Clemenceau a été télégraphiée, mais la censure a coupé la dépêche.

— Oublié de noter hier la visite de Seulescu. Le «Steagul» de lundi avait publié un entrefilet: les libéraux n'ont qu'un «leit-motiv»: Tovărăşia Marghiloman-Mackensen; on lui opposera la «Tovărăşia Stirbey-Petersen». De suite Stirbey m'a dépêché Seulescu: même paroles miéleuses; il est mon ami et l'a toujours été; c'est lui qui intervient pour qu'on ne me fasse pas de misères à la Croix Rouge, etc. Pourquoi l'attaquer? — Je réponds bref: on veut la guerre au couteau: je le fais au couteau et je monterai encore plus haut. — Seulescu fera-t-il la commission?

— On manifeste ferme. Rencontré à midi, Calea Victoriei, une manifestation avec pancartes et drapeaux rouges. On criait: «Trăiască revoluţia rusească!» — et les manifestants poussaient des hurrahs! Ils se sont rendus, paraît-il, au ministère des domaines.

Le soir une nouvelle manifestation, d'environ 500 hommes, ils se sont rendus à la demeure de Al. Constantinescu,

la 9 seara, s'a ţinut întrunirea, s'a vorbit contra unor patroni, s'a descris mizeria poporului; s'a ţinut chiar un discurs în franţuzeşte: «Nu strigăm trăiască Franţa, nici trăiască America: strigăm trăiască Internaţionala». Urlete. Guvernul nu îndrăsneşte să ia măsuri; din potrivă, vorbeşte să aresteze pe Lupu Kostake şi pe Virgil Arion !

— Cu toate că e Crăciunul catolic, n'a fost pâine în restaurantele din Bucureşti. Poţi judeca ce a mâncat mahalaua !

13/26 Decembre.—Greva tipografilor. Intre ei s'a făcut o convenţie care e un atentat la libertatea muncei. Dar cine are puterea să le facă măcar mustrări? Funcţionarii dela poştă au comis eri acte de sabotaj şi au tăiat firele.

Trebuie ca situaţia să fie gravă pentru ca Ionel Brătianu cel indolent să meargă la Ministerul de Interne la 8 de dimineaţă.

— Cei din Ardeal sunt în fierbere. Frânele pe cari le pune Brătianu îi jicneşte. Aurel Vlad e cel mai supărat şi excită pe Maniu. Unui semn de supărare se

---

absent. Dans la rue (9 h. du soir) on a tenu le meeting; on a parlé contre certains patrons, on a décrit la misère du peuple; un discours français a même été tenu: «nous ne crions pas Vive la France, ni vive l'Amérique: nous crions vive l'Internationale». — Et on a hurlé: «Vive l'Internationale» — Le gouvernement n'ose pas sévir; par contre, il parle d'arrêter Lupu Kostake et Virgile Arion!

— Malgré Noël catholique, on n'a pas eu de pain dans les restaurants de Bucarest. Ou juge si la «mahala» a mangé.

13/26 décembre. — Grève des imprimeurs. Il y a parmi eux une convention qui est un attentat à la liberté du travail. Mais qui a la force de leur faire seulement des remonstrances? — Les employés des poste ont commis hier des actes de sabotage et coupé des fils — Il faut que la situation soit grave pour que Ionel Bratiano, l'indolent, se soit rendu à l'Intérieur à 8 h. du matin.

— Les gens d'Ardeal sont en pleine ébullition. — Les lisières que leur met Bratiano les offensent. Aurel Vlad est le plus irrité et excite Maniu. C'est à un geste de colère

datorește foarte sugestivul comunicat pe care-l publică «Izbânda» de azi și prin care Ardelenii declară că nu se înregistrează în partidul liberal.

— Alegătorii au depus la Tribunal candidatura lui Averescu; suntem în preajunul expirărei termenului. Totul e atât de bine pregătit încât primul prezident a declarat că nu poate să ia act pentru că nu cunoaște legea cea nouă și că nici ministerul nu i-a comunicat-o, nici «Monitorul» nu i s'a trimis.

— Din nou, o grămadă de internați, mai ales o mulțime de biete fete cari, ca dactilografe, își câștigau viața în birourile germane. Regimul e atât de mizerabil încât internații se culcă pe scânduri, fără măcar puține pae. D-rul Veron știe multe despre aceasta.

— Lucram cu secretarul meu când sosește în goană Kiriacescu. S'a tras asupra lucrătorilor tipografi; au fost morți și răniți: se vorbește de 20 morți și de două ori atâția răniți. Ciocnirea a avut loc la capul stradei Câmpineanu spre piața Teatrului. Lucrătorii strigau: «jos cenzura»! Din ce motiv a tras trupa nu se știe. Dealtfel pretutindeni erau mitraliere, la ministerul de

---

qu'on doit le très suggestif communiqué qu'ils font publier dans l'«Izbanda» de ce matin, par lequel ils déclarent qu'ils ne s'enrégimentent pas dans le parti libéral.

— Les électeurs ont été au tribunal poser la candidature d'Averescu; nous sommes à l'avant-veille de l'expiration du délai. Tout est si bien préparé que le premier président a déclaré ne pas pouvoir prendre acte, parcequ'il ne connaît pas la loi nouvelle et que ni le ministère ne lui l'a pas communiqué, ni le «Moniteur» n'est pas venu à sa connnaissance.

— Il y a de nouveau une foule d'internés, surtout un tas de pauvres filles qui, comme dactylographes, gagnaient leur vie dans les bureaux allemands. Le régime est si misérable qu'on fait coucher les internés sur la planche, sans même un peu de paille. Le docteur Veron en sait long là-dessus.

— J'étais au travail avec mon secrétaire lorsqu'arrive tout essouflé Kiriacescu. On a tiré sur les ouvriers imprimeurs; il y a des morts et des blessés. On parle de 20 morts et du double de blessés. Le choc a eu lieu au débouché de la rue Campineanu sur la place du Théâtre. Les ouvriers criaient: «à bas la censure». Pour quelle raison la troupe a-t-elle tiré, on l'ignore. D'ailleurs, il y avait des mitrailleu-

război, pe ruinele din faţă, pe balcon la «Universul». Singur «Viitorul» a fost tipărit sub paza unei companii de infanterie. S'a dat regimentul 9 vânători Principele Carol, pe credinţa căruia Regele îmi spunea la Iaşi că se bizue cu tărie.

— D-rul Dinu Brătianu a asistat la un alt conflict chiar în faţa Palatului; jandarmii din Bucureşti, apoi vânătorii d'abia au putut cu greu stăpâni mulţimea care nu s'a mişcat nici în faţa baionetelor nici a focurilor trase în aer. Dar când trupa a fost în număr, oameni şi femei au fost loviţi fără cruţare.

Oricari ar fi motivele, trebue reţinut un lucru: de o săptămână a fost atâta toleranţă, s'a manifestat mereu cu atâta libertate încât nu trebuia în nici un caz să se treacă la măsuri represive înainte de a se fi vestit publicul printr'o ordonanţă. Pentru mulţime era un fel de drept câştigat.

— Directorii ziarelor s'au întrunit şi au decis să suspende apariţia foilor cât timp cenzura va fi menţi-

---

ses partout, au ministère de la guerre, sur les ruines en face, sur le balcon de l'«Universul». Le «Viitorul» seul a été imprimé sous la garde d'une compagnie de ligne. On a fait donner le 9-e chasseur du Prince Carol, sur la fidélité duquel le Roi me disait à Iassy qu'il comptait ferme.

Dinu Bratianu a assisté à un autre conflit qui s'est passé presque en face du Palais: les geandarmes de Bucarest, les chasseurs ensuite, ont eu de la peine à contenir la foule qui n'a pas bronché ni devant la bayonnette ni devant les décharges en l'air. Mais quand la troupe a été en force, il y a eu un formidable passage à tabac d'hommes et de femmes.

Quelles que soient les raisons, il y a à retenir ceci: Depuis une semaine il y a eu tant des tolérances, on a manifesté à toute heure si librement qu'on n'aurait jamais dû passer aux mesures de repression avant d'en donner avis au public par une ordonnance. Il y avait pour la foule une sorte de droit acquis.

— Les directeurs des journaux se sont réunis et ont décidé de suspendre l'apparition de leurs feuilles tant que

nută; 17 ziare au aderat, între cari şi «Universul« şi «Dacia». Vor continua să plătească lucrătorii.

— Se dă ca sigură vestea că Ardelenii nu mai vor să intre în guvern.

Deasemenea se anunţa că Francezii voiau să se lepede, printr'un comunicat, de arestările operate şi care li se punea de obicei în sarcină. Corteanu îmi scrie seara că se spune că Francezii sunt nemulţumiţi; fapt e că la un ceai oferit de Clubul Tinerimei, d. de Saint-Aulaire a declarat că justiţia rămasă în teritoriul ocupat îşi făcuse datoria; e un bobârnac puternic pentru Corneliu Manolescu.

14/27 Decembre.—Guvernul a găsit remediul relelor: măreşte lefurile funcţionarilor în proporţie de 50 la 170; 100—320, 200—560, 300—720, 400—800. Dar se va avea cu aceşti bani pâine sau lemne ?

Guvernul mărturiseşte 6 morţi şi 15 răniţi. Se poate socoti care e realitatea. Comunicatul oficial pretinde că manifestanţii «au tras în trupe fără provocare şi au rănit grav mai mulţi soldaţi», al căror nume nu se dă

---

la censure sera maintenue. 17 journaux ont adhéré, y compris l'«Universul» et la «Dacia» de Voinescu-Brateşti. Ils continueront de payer leurs ouvriers.

— On donne comme certaine la nouvelle que les Transylvains ne veulent plus entrer dans le gouvernement.

— De même on annonçait que les Français voulaient par un communiqué se dégager des arrestations opérées et qu'on leur mettait couramment à charge. Corteanu m'écrit, le soir, qu'on dit les Français mécontents; le fait est qu'à un thé offert par le Club «Tinerimea», Mr. de Saint-Aulaire a déclaré que la justice restée en territoire occupé avait fait son devoir: c'est un rude camouflet pour Corneliu Manolescu-Ramniceanu.

14/27 décembre. — Le gouvernement a trouvé le rémède aux maux: il augmente les appointements des fonctionnaires dans la proportion 50 à 170; 100 à 320; 200 à 560; 300 à 720 et 400 à 800. Aura-t-on pour cela du pain ou du bois?

— Le gouvernement avoue 6 morts et 15 blessés. On peut estimer quelle est la réalité. Le communiqué officiel prétend que les manifestants «ont tiré sur la troupe sans provocation et ont blessé grièvement plusieurs soldats», — dont on ne

precum nici numele regimentului, «trupa în legitimă apărare a făcut atunci uz de armă».

Dinu Brătianu (Dr.) care a văzut cealaltă ciocnire, de la Sf. Ionică, afirmă că atunci când trupele s'au făcut că încarcă, precum şi când au tras în aer, din rândul manifestanţilor nu s'a produs nici măcar o ameninţare, necum o agresiune.

— Alegerile amânate la 15 Martie. Guvernul are timp în faţa lui. Şi nu e vorba decât de România veche şi de Basarabia. Pentru a scuza amânarea, se tot invoca nevoia de a coprinde şi Ardealul în alegeri. Iată că tocmai Transilvania nu e cuprinsă în decret. Cu câtă îndrăzneală se minte oamenilor! Comunicatul guvernului numeşte *«Constituantă»* Camera cea nouă. In virtutea cărei ficţiuni?

15/28 Decembre. — Deciziile eroice ale presei noastre au durat ceva mai mult de 24 ore. Jurnalele apar azi cu o marşetă ridicolă declarând că manifestaţia lor reuşind îşi reiau activitatea! Ce dreptate au liberalii să-şi bată joc de toată lumea!

---

donne ni nom, ni numéro de régiment. «La troupe en légitime défense a alors fait usage de ses armes».

Dinu Bratianu, qui a vu l'autre choc, celui de la Strada Sf. Ionica, affirme que lorsque les troupes ont fait mine de charger, de même lorsqu'elles ont tiré en l'air, du rang des manifestants il n'est pas parti une menace même, encore moins une aggression.

— Les élections sont ajournées au 15 mars Le gouvernement se donne du champ Et il ne s'agit que de l'ancienne Roumanie et de la Bessarabie. On avait tout le temps invoqué la nécessité de comprendre la Transylvanie dans les élections pour excuser la remise. Or nommément la Transylvanie n'est pas comprise dans le décret. Avec quel toupet on ment tout-de-même à ce bon public! Le communiqué du gouvernement appelle du nom de «Constituanta» la nouvelle Chambre. En vertu de quelle fiction?

15/28 décembre. — Les décisions heroïques de notre presse ont duré un peu plus de 24 heures. Les journaux reparaissent aujourd'hui avec une manchette ridicule, déclarant que leur manifestation ayant réussi, ils reprennent leur activité! Comme les libéraux ont raison de se moquer de tout le monde!

— Manifestanții sunt bătuți de moarte în celulele poliției. Drossu a spus'o în gura mare la Hotel Boulevard. Magistrații o știu și vorbesc. Theodorian a auzit aceasta dela un ofițer, care se lăuda cu ce făcuse.

— Ucranienii în trecere prin București, cu Ciubutarenco în cap, au fost arestați toți. Acest Ciubutarenko are o misiune consulară în România. Dumnezeu știe cu câte note ne-a asaltat la Iași. E un chefliu care a plătit 60.000 lei un automobil pentru Florica Alexandrescu, care plătea un prânz în împrejurimile Iașilor 6.000 lei (dela Nicoleanu) și care n'are înfățișarea unui propagandist. Dar guvernul nevrând să-și recunoască greșelile, caută pretutindeni vinovați pentru a-i îmbrăca cu propria lor răspundere.

— Cel dintâi decret agrar. Nu coprinde decât încropirea legei constituționale din Iulie 1917. In raport, Brătianu și Duca nu s'au putut opri să strecoare mica calomnie de toate zilele. Combaterea lui anticipată în discursul meu la Adresă.

16/29 Decembre.—Corbescu, comisar al guvernului pe

— On rosse à mort les manifestants dans les cellules de la police. Drossu l'a dit à haute et intelligible voix au Boulevard. Les magistrats le savent et en parlent: Theodorian l'a entendu répéter à un officier (lieutenant) qui s'en est vanté.

— Les Ukrainiens de passage à Bucarest, avec Cibutarenko en tête, ont été tous arrêtés. Ce Cibutarenko a une mission consulaire en Roumanie. Dieu sait de combien de notes il nous a assaillis à Iassy. C'était un joyeux viveur, qui a payé 60.000 lei une auto pour sa petite amie Florica Alexandrescu, qui payait 6000 lei un dîner aux environs de Iassy (général Nicoleanu) et qui n'a pas l'air d'un propagandiste. Mais le gouvernement ne voulant pas reconnaître ses fautes, cherche partout des coupables pour leur faire endosser sa propre responsabilité.

— *Premier décret agraire.* Il ne contient que le délayage de la loi constitutionnelle de juillet 1917. Dans le rapport, Bratianu et Duca n'ont pas pu s'empêcher de glisser la petite diffamation quotidienne. Au dossier, le rapport et ma réfutation anticipée dans mon discours à l'Adresse.

16/29 décembre. — Corbescu, commissaire du gouverne-

lângă Aliaţi (banalitate fără rost, fiindcă M. C. francez e la Bucureşti chiar), dar de fapt director al cenzurei, a convocat pe ziarişti spre a le explica normele procedărei sale. Cu acest prilej a recunoscut că manifestanţii au fost bătuţi, dar că acum nu mai sunt; s'a afirmat că Prefectul de poliţie lovise în persoană cu violenţă pe Cristescu; că un avocat Titel Petrescu fusese ridicat Vineri spre a fi torturat. In sfârşit, un medic dela Colţea a spus că mai bine de 40 de oameni au murit prin spitale de loviturile primite sau de rănile de baionetă în pântece.

S'a mai spus în acea întrunire că gazetele nu puteau strânge fonduri pentru familiile celor dispăruţi, pentru că guvernul hotărâse să dea familiilor salariul lor pe şase luni.

— Al doilea decret agrar. Felul de a se preţui pământul şi o mulţime de măsuri cari se leagă de acestea, sunt o adevărată spoliaţiune.

17/30 Decembre.—Corteanu a văzut pe unul din evreii convocaţi de Brătianu spre a le citi proectul lui de

---

ment auprès des alliés — (banalité inexplicable, puisque le Grand Quartier des Français est à Bucarest, au siège même du gouvernement) — mais de fait directeur de la censure, a convoqué les journalistes pour leur exposer les normes de sa procédure. A cette occasion il a reconnu qu'on avait rossé les manifestants, mais qu'on ne le faisait plus; il a été affirmé que le préfet de police avait personnellement frappé très violemment Christescu; qu'un avocat, Titel Petrescu, avait été cueilli vendredi pour être torturé Enfin, le médecin de Coltzea a dit que plus de 40 individus étaient morts dans le hôpitaux des coups reçus ou de blessures de bayonnettes dans le ventre. Il a été encore dit dans cette réunion que les journaux ne pouvaient recueillir les fonds pour les familles des disparus, parce que le gouvernement avait pris la disposition de servir à leurs familles le salaire pour six mois!

— *Deuzième décret agraire.* La façon dont on estime la terre et une foule de mesures s'y rapportant sont une véritable spoliation.

17/30 décembre. — Corteanu a vu l'un des juifs que Bratiano avait convoqués pour leur lire son projet de décret

decret asupra naturalizărei. Delegaţii au găsit proectul foarte defectuos şi au cerut pur şi simplu aplicarea legei Marghiloman. — Furia lui Brătianu, care nu s'a stăpânit în ameninţări. Dar evreii, — siguri de proptele internaţionale — au luat'o de sus. S'au dus îndată să se plângă d-lui de Saint-Aulaire, care nu le-a părut încântat de Brătianu.

18/31 Decembre. — Informaţiile aduse nu sunt destul de controlate sau uşurinţa Ardelenilor de a se schimba e egală cu a noastră : «Monitorul« publică numirea lui Vaida, a lui St. C. Popp şi a lui Goldiş ca miniştri fără portofoliu.

— Mehedinţi, primit eri în audienţă de Rege, a voit să-i deschidă ochii asupra greşelei ce vrea să se facă cu episcopii Teofil şi Antim. Regele era preocupat să ştie dacă înlocuitorii de cari se vorbeşte erau buni. A sfârşit prin a spune că vor fi puşi ca giranţi şi că vor fi aleşi apoi. La despărţire Regele a binevoit să spue «că nu e supărat pe noi !».

Ce mentalitate !

— A doua lege agrară, — modalitate de executare

---

sur la naturalisation. Les délégués ont trouvé le projet très défectueux et ont demandé purement et simplement l'application de la loi Marghiloman. Fureur de Bratiano, qui ne s'est pas gêné dans ses menaces. Mais les juifs, forts des soutiens internationaux, l'ont pris de haut. Ils ont été de suite se plaindre à Mr. de Saint-Aulaire, qui ne leur a pas paru enchanté de Bratiano.

18/31 décembre. —Les renseignements qu'on vous apporte ne sont pas suffisamment contrôlés ou bien la mobilité des Ardeleni est égale à la nôtre: le «Moniteur» publie la nomination de Vaida, de St. C. Popp et de Goldiş comme ministres sans portefeuilles.

— Mehedinţi a été reçu hier par le Roi. Il a voulu lui ouvrir les yeux sur la faute qu'on veut commettre contre les évêques Theophile et Antim. Le Roi s'est préoccupé de savoir si les suppléants mis en avant étaient bons. Il a fini par dire qu'on les mettrait comme gérants et qu'on les réélirait ensuite; se séparant, le Roi a bien voulu déclarer «qu'il ne nous en voulait pas!» Quelle mentalité!

— La seconde loi agraire — modalité d'exécution con-

confuză, contradictorie şi considerată în toate sferele ca o spoliaţiune. Eri chiar mi s'a vorbit de o organizare a proprietarilor.

19 Decembre (1 Ianuarie). — O stare de neîncetată iritare. Nu se vorbeşte decât de arestarea neîntârziată a lui Neniţescu, Virgil Arion, Lupu Kostake. Se ştie că Virgil Arion a fost îndelung interogat şi că însuşi Stere a fost chemat de comisarul regal spre a da desluşiri asupra atitudinei lui Arion în timpul ocupaţiei.

Clubul liberal a ţinut o şedinţă infamă, de care toate gazetele au dat seama şi în care a fost o întrecere pentru cine face mai multe denunţări. Şi Duca a ameninţat pe toată lumea cu braţul Justiţiei !

In aşteptare, numărul celor morţi în învălmăşala dela 13 Dec. se cifrează la 70;—ei sunt îngropaţi noaptea fără a se preveni familiile. Ziariştii îmi spuneau că ceea ce e grozav, e că odată trimis cineva în faţa Curţei Marţiale, — Hotel Astoria, — orice urmă dispare. De altfel nu e cu putinţă să se intre acolo sau să se vorbească cu cineva.

— «Monitorul» publică decretul Unirei Bucovinei.

---

fuse, contradictoire, est considérée dans toutes les sphères comme une spoliation. Hier déjà on m'a parlé d'une organisation des propriétaires.

19 décembre (1-er janvier).—Un état d'irritation constante. On ne parle que de l'arrestation imminente de Neniţescu, de Virgile Arion, Lupu Kostake. Ce qui est certain, c'est que Virgile a été longuement interrogé et que Stere lui-même a été appelé par le commissaire royal pour donner des renseignements sur l'attitude de Virgile pendant l'occupation. Le Club libéral a tenu une séance immonde dont tous les journaux ont rendu compte et où on s'est livré à une course à qui ferait le plus de dénonciations. Et Duca a menacé tout le monde du bras de la justice.

En attendant, on chiffre à 70 le nombre des morts de la bagarre du 13 décembre — on les enfouit de nuit et sans prévenir les familles. Des journalistes me disaient que ce qui est affreux c'est qu'une fois qu'on est envoyé devant la Cour Martiale — Hôtel Astoria — toute trace disparaît. Impossible d'ailleurs d'y entrer et de parler à quelqu'un.

— Le «Moniteur» publie le décret d'Union de la Buco-

Coprinde anume condiţiuni. Bucovinenii îşi apără independenţa; iar Flondor are ceva mai mult ca un portofoliu. El e delegat la Cernăuţi şi nimic nu se poate face fără aprobarea lui. Acest lucru e stipulat în mod formal.

20 Decembre (2 Ianuarie). — Ardelenii îşi arată dinţii. Intr'o declaraţie subliniată puternic de presă, ei declară prin glasul lui Goldiş că «nu e vina lor» dacă au găsit pe Brătianu la putere şi n'au putut vorbi decât cu el.

21 Decembre (3 Ianuarie). — Take Ionescu a refuzat să intre în guvern. Răpunsul lui trimis lui Brătianu şi în dublu lui M. Cantacuzino, şi sosit de cinci zile, a fost ascuns publicului. El nu primeşte decât un guvern care ar reprezenta pe toţi Românii cum au făcut Jugoslavii, şi chiar într'o asemenea manifestaţie ar cere egalitatea de reprezentare între partidul lui şi cel liberal.

Duşă rece. Se simte din tonul comunicatului «Viitorului», care se jelueşte că ceilalţi n'au înţeles sforţările partidului liberal spre «a aduce unitatea sufletească». Bravi apostoli !

De câteva zile, parchetul a început un proces de a-

---

vine. Il n'est pas sans conditions. Les Bucoviniens défendent leur indépendance. Et Flondor a mieux qu'un portefeuille. Il est délégué à Czernowitz et rien ne peut se faire sans son agrément. C'est formellement stipulé.

20 décembre (2 janvier). — Les Ardeleni montrent les dents. Dans une déclaration fortement soulignée dans la presse, il déclarent par la voix de Goldiş que «ce n'est pas de leur faute» s'ils ont trouvé Bratiano au pouvoir et n'ont pu prendre contact qu'avec lui.

21 décembre (3 janvier). — Take Ionescu a refusé d'entrer dans le gouvernement. Sa réponse envoyée à Bratiano et en double à Michel Cantacuzène, arrivée depuis cinq jours, a été cachée au public. Il n'accepte qu'un gouvernement qui représenterait tous les Roumains, comme l'ont fait les Yougo-Slaves, et même dans une pareille formation il demanderait égalité de représentation entre son parti et le parti libéral. Douche froide. On le sent au ton du communiqué du «Viitorul» qui dit que les autres n'ont pas compris les efforts du parti libéral pour «amener l'unité des âmes». Les bons apôtres! — Depuis quelques jours le parquet a commencé un pro-

nulare a căsătoriei principelui Carol, cred pentru vi-ţii de formă. Corteanu mi-a făgăduit o copie. Evident că familia, deja păzită la Iaşi, va fi împiedicată să se apere. Un lucru cam puţin strălucit : Parchetul trebuind să apere (?) un principe regal împotriva slăbiciunilor sale !

22 Decembre (4 Ianuarie). — Am început în «Steagul» publicarea dosarului *Günther*. Corbescu are îndrăzneala să cenzureze frazele ordonanţei sau a depoziţiilor de martori, care stabilesc că a luat borderouri şi documente confiscate fără să închee proces-verbal sau alt act justificativ. E de neînchipuit ca îndrăzneală, dar şi cea mai bună dovadă că se simte răspunzător de fals.

— Dall'Orso dela Galaţi omul foarte de treabă pe care-l stimez cel mai mult acolo, îmi povesteşte că batalioane franceze, primite cu ceai dat de Crucea Roşie, la gară, au trecut : două spre a lua garnizoana la Iaşi şi unul la Galaţi. I s'a spus că aceasta va ţine până la alegeri. O nouă ocupaţie, de astă dată politică.

Imi afirmă că în timpul retragerii, a văzut chiar cu ochii săi un tren de 60 vagoane cu vin, păzit de

---

cès en annulation du mariage du Prince Carol, pour vice de forme je suppose. Corteanu a promis de me procurer une copie. Evidemment qu'on empêchera la famille, déjà gardée à vue à Iassy, de se défendre, Ce n'est pas reluisant. Le Parquet ayant à protéger (?) un Prince Royal contre ses faiblesses !

22 décembre (4 janvier). — J'ai commencé dans le «Steagul» la publication du dossier Günther. Corbescu a le front de censurer les phrases de l'ordonnance ou des dépositions des témoins qui établissent qu'il a pris les bordereaux et documents saisis sans dresser de procès-verbal ou autre pièce d'identification. C'est inimaginable comme aplomb, mais la meilleure preuve qu'il se sent responsable du faux.

— Dall'Orso de Galatzi, le très brave homme que j'estime le plus là-bas, me raconte que des bataillons français, qu'on a reçus avec thé de la Crox Rouge à la gare, ont passé: deux pour prendre garnison à Iassy et un à Galatzi. On lui a dit que c'était jusqu'aux élections. Nouvelle occupation, cette fois-ci politique?

— Il affirme que pendant la retraite il a vu, de ses yeux vu, un train de 60 wagons de vins, gardé par des sol-

soldați. Ale cui erau vinurile? După felul cum se avea grijă de ele, trebue să fi fost ale lui Brătianu. Cât despre regimul actual, tot vechiul sistem. Orleanu a prezintat ca primar pe Ignat, totdeauna beat; ca prefect pe Hagi-Ștefan care, «ca orice bun liberal, va face o afacere bună când va putea s'o facă», iar la poliție pe Alecu Doiciu, care are o afacere penală pe spete: a vândut cu prețuri mari extralegale grâu unui client și a oprit diferența între prețul maximal și cel încasat.

Zece mii de prizonieri italieni pleacă prin Galați; trei mii s'au și îmbarcat. Ei ridică tot ce se poate lua; nu se aduce nimic din Italia pentru ei. «D. Fasciotti, — zice Dall'Orso — nu știe nimic: aduce pentru Regina o decorație și ajunge».

— Generalul Văitoianu își zice omul Regelui. Se laudă că îl face să facă tot ce vrea. Trebue să fiu foarte rău văzut la Curte, fiindcă Văitoianu nu se mulțumește să mă critice; lovește în toți prietenii mei. Gorski e trimis la Cetatea-Albă și în locul lui, la Statul-Major, e chemat propriul său frate Alexandru Văitoianu, pe care inspectorii refuzaseră să-l înainteze și care a

---

dats. A qui étaient ces vins? De la façon dont on en prenait soin, ce devait être les vins de Bratiano. — Quant au régime actuel, c'est toujours le vieux système. Orleanu a présenté comme maire Ignat, toujours ivre; comme préfet Hagi Ștefan, qui «comme tout bon libéral force une bonne affaire quand il pourra la faire» et comme préfet de police Alecu Doiciu, un voleur qui a une affaire pénale sur les bras: il a vendu aux prix forts extra-légaux des blés à un client et s'est attribué la différence entre le prix maximum et le prix touché. 10.000 prisonniers italiens partent par Galatzi. 3.000 déjà embarqués. Ils pompent tout ce qu'on peu enlever. On n'apporte rien pour eux d'Italie. «Mr. Fasciotti — dit Dall'Orso — ne sait rien: il apporte pour la Reine une décoration et ça suffit».

— Le général Vaitoianu se dit l'homme du Roi. Il se vante aussi de lui faire faire tout ce qu'il veut. Je dois être très mal en cour, puisque Vaitoianu ne se contente pas de me critiquer; il sabre tous mes amis. Gorski est envoyé à Ackermann et le propre frère Alexandre Vaitoianu, que les inspecteurs avaient refusé d'avancer et qu'on a fait

fost numit general de rezervă fiind numit prefect de Brăila. Cristescu trebue de asemenea să sară. Gorski spune că Scodrea fusese şters dela avansare fiind acuzat de complezenţă.

— In afară de demagogia la care se dedau cu legea agrară, Duca a spus că exproprierea trebue sfârşită înainte de 1 Martie! — D-rul Slătineanu îmi dă câteva ştiri. Mârzescu a chemat la Iaşi pe toţi medicii şi le-a declarat net că dacă nu vor ajuta campania guvernului, îi zdrobeşte. Al. Baranga, colonel şi 60 ani vârstă, a fost concentrat. Liberalii vor să aibă cu orice preţ majoritatea!

25 Decembre (7 Ianuarie). — *Crăciun* — Ceaţă care îşi întinde linţoliul de aproape o săptămână. Stradele de o murdărie desgustătoare. Calea Victoriei găurită, o serie de gropi cu noroi, timp trist; lume necăjită.

— Arendaşii, proprietarii se agită în potriva nedreptăţilor legei agrare. La Clubul agricol întruniri, petiţiuni: chiar şi liberalii. Creditul funciar protestează în-

---

général de la réserve en le nommant préfet de Braila, est appelé à l'Etat-Major à sa place! Christescu doit sauter aussi. On avait privé d'avancement Scodrea, accusé de complaisance.

— En dehors de la démagogie à laquelle on se livre avec la loi agraire, Duca a dit à Fundăţeanu que l'expropriation doit être terminée avant le 1-er mars.

Le Dr. Slatineanu me donne quelques tuyaux. Marzescu a appelé à Iassy tous les médecins et leur a déclaré net que s'ils n'aidaient pas la campagne du gouvernement, il les casserait. Le vieux Alex. Baranga, colonel et 60 ans d'âge, a déjà été concentré. Les libéraux ne veulent pas manquer leur majorité!

25 décembre (7 janvier).— *(Noël).* — Brouillard qui étend son linceul depuis une semaine environ. Les rues d'une malpropreté dégoûtante. La Calea Victoriei trouée, une succession de fondrières. Temps triste, monde changriné.

— Les fermiers, les propriétaires se sont agités contre les iniquités de la loi agraire. Au Cercle Agricole réunions, pétitionnement; les libéraux en sont; le Crédit Foncier proteste

săşi, deşi condus de Dinu Brătianu. Se află privitor la această lege lucruri instructive. Generalul Grigorescu povesteşte că Coandă pregătise o altă lege făcută de Fotin Enescu, pe care guvernul o prezintase Regelui. Regele a ţinut-o până a schimbat guvernul. Mişu Pherekyde a declarat că legea n'a fost citită în consiliul de miniştri şi că totul a fost făcut în grabă de Creangă, Vintilă şi Duca (Dr. Dinu Brătianu). — In sfârşit N. Butculescu îmi afirmă că a vorbit cu trei miniştri, cari toţi i-au declarat că legea nici nu fusese citită în consiliu. Iată cum se fabrică reforme capitale!

— Depeşile anunţă că marile puteri vor avea o conferinţă preliminară, dar se află prin M. Pherekyde că singure cele patru mari puteri, cu Serbia şi Belgia, vor trata împreună marile chestiuni generale; celelalte State vor fi convocate numai când va fi vorba de chestiuni ce le privesc deadreptul. Acest lucru mi se pare puţin verosimil, totuşi e repetat cu insistenţă.

— Englezii au concediat pe agenţii noştri domeniali din Cadrilater. S'a spus că sunt Bulgarii, dar Phere-

---

lui-même, quoique dirigé par Dinu Bratianu. On apprend au sujet de cette loi des choses édifiantes.

Le général Grigorescu raconte que le gouvernement Coanda avait préparé une autre loi élaborée par Fotin Enescu et que le gouvernement avait présentée au Roi. Le Roi l'a gardée jusqu'à ce qu'il eut changé de ministère. Michel Phérékyde a déclaré que la loi n'a pas été lue au Conseil des ministres et que toute a été bâclé par Creanga et Duca (Dinu Bratianu). Enfin N. Butculescu m'affirme qu'il a causé avec trois ministres, qui tous lui ont déclaré que la loi n'avait même pas été lue en Conseil. Voilà comment on fabrique les réformes capitales !

— Les dépêches annonçent que les grandes puissances vont avoir une conférence préliminaire, quand on apprend par Michel Phérékyde que seules les quatre grandes puissances avec la Serbie et la Belgique vont traiter ensemble les grandes questions générales; les autres Etats seront convoqués seulement quand il s'agira de questions les concernant directement. Cela me paraît peu vraisemblable, et pourtant on le répète avec insistance.

— Les Anglais ont renvoyé nos agents domainiaux du Quadrilatère. On avait dit que c'étaient les Bulgares et Phé-

kyde a atribuit lămurit această expulzare Englezilor. De altfel consilierul Antonescu, care vine din Constanţa, a repetat lui Vlasto că nu era un singur soldat român în împrejurimi şi că Englezii spuneau că administraţia Cadrilaterului e a Bulgarilor, fiindcă trebue să le rămână.

27 Decembre (9 Ianuarie). — Toată veştile cari circulă nu arată decât greutăţi şi încurcături. Ziarele au vorbit de criză de guvern şi de o combinaţiune Prezan şi cenzura a lăsat-o să treacă.

— Seria neagră pentru Brătianu a început. De la Mitilineu: conflict între Văitoianu şi Prezan, şi din partea acestuia Mitilineu e bine informat! Prezan a voit ca în timpul războiului să atragă la el toate puterile şi să anihileze ministerul de război. Grigorescu s'a opus, dar a plecat. Văitoianu rezistă; pleca-va şi el ?

Din acelaş isvor, conflict între Saint-Aulaire şi Brătianu în chestia petrolului, dar conflict violent.

Dela ministrul Kiriacescu: «De ce mai stă ? Greutăţile sunt aşa de mari, că nu ştiu de ce stă şi de ce a venit ?».

---

rékyde a clairement attribué aux Anglais cette expulsion. D'ailleurs, le conseiller Antonescu, qui arrive de Constantza, a répété à Vlasto qu'il n'y avait pas un soldat roumain dans les parages et que les Anglais répétaient que l'administration du Quadrilatère est aux Bulgares parce qu'il doit leur rester.

27 décembre (9 janvier). — Toutes les nouvelles qui circulent n'indiquent qu'embarras et complications. Les journaux ont parlé de crise de gouvernement et de combinaison Prezan, et la censure l'a laissé passer.

La série noire pour Bratianu a commencé. De Mitilineu: conflit entre Vaitoianu et Prezan, et de ce côté Mitilineu est très bien renseigné! Prezan a voulu, tout comme du temps de la guerre, attirer tous les pouvoirs à lui et annihiler le ministère de la guerre; Grigorescu s'y est opposé, il est parti. Vaitoianu régimbe: partira-t-il aussi? De même source, conflit entre Saint-Aulaire et Bratianu dans la question des pétroles mais conflit violent. De Kiriacescu le ministre: «De ce mai stă. Greutăţile sunt aşa de mari că nu ştiu de ce stă, şi de ce a venit»?. — De Barbu Catargiu,

— Dela B. Catargi isvor sigur dar pe care nu-l poate arăta: mare tensiune între Clemenceau şiWilson. Cel dintâi vrea să sece Germania, Wilson nu vrea s'o sacrifice. Discursul lui Clemenceau de acum zece zile era prea ironic la adresa lui Wilson pentru a nu ascunde o ruptură înceată. — Englezii nu ne-ar fi prietenoşi, pe când Clemenceau ne apără. Ei ne reproşează că am făcut pacea. — Şi, ca încheere, e falş că Sârbii ar fi părăsit Banatul. Ei nu înţeleg să părăsească o palmă din acest ţinut.

— Spre a se vedea până unde merge intoleranţa Francezilor, Mitilineu îmi povesteşte că George V. Bibescu a vrut să trimeată martori lui Berthelot şi că au trebuit intervenţii ca aceea a lui de Belloy spre a se linişti afacerea. Pe un prieten sau rudă a Martei Bibescu, — mi se pare de Ganay, — ea voise să-l viziteze la spital. Ofiţerul de serviciu, curtenitor s'a scuzat spunându-i că îi era interzisă intrarea la răniţii francezi !

29 Decembre (11 Ianuarie). — Am avut eri, cu Nastasievici, însărcinat de afaceri al Serbiei, o convorbire

---

source sûre mais qu'il ne peut indiquer: «Grande tension entre Clemenceau et Wilson. Clemenceau veut vider l'Allemagne; Wilson ne veut pas la sacrifier». Le discours de Clemenceau, il y a dix jours, était trop ironique à l'adresse de Wilson pour ne pas cacher une rupture latente. Les Anglais ne nous seraient pas amicaux, tandisque Clemenceau nous protège. Les Anglais nous reprochent d'avoir fait la paix. — Et pour clore: il est faux que les Serbes aient quitté le Banat. Ils n'entendent pas céder un pousse de ce territoire.

— Pour voir jusqu'où va l'intolérance des Français, Mitilineu me raconte que Georges V. Bibescu a voulu envoyer des témoins à Berthelot et qu'il a falu des interventions comme celle de Belloy pour calmer l'affaire. A un ami ou parent de Marthe (Bibescu) — je crois de Ganay — Marthe a voulu lui rendre visite à l'hôpital. L'officier de garde très poliment, s'est excusé en lui disant qu'à elle il était défendu d'avoir accès auprès des blessés français!

29 décembre (11 janvier). — Eu hier avec Mr. Nastassiewitch, chargé d'affaires de Serbie, une conversation intéres-

interesantă. Acestuia nu-i e teamă să se compromită cu noi: a trimis chiar de sărbători o telegramă lui Meissner.

Hipnoza Rusiei mari continuă să stăpânească pe Francezi şi deci pe Români. Ucraina dă din mâini şi din picioare să fie recunoscută şi se obligă în schimb să combată bolşevismul. Petliura, care a înlocuit pe Koropatsky (exilat în Elveţia), are agenţi trimişi pe lângă Berthelot şi pe lângă guvernul nostru. Nastasevici şi Belloy au fost însărcinaţi să vorbească cu ei: li se propune să reintre în marea Rusie; ei răspund că mai bine să fie tăiaţi în bucăţi. O misiune întreagă a fost trimisă din nou. Guvernul nostru a oprit-o la Bender. Gazetele anunţă că s'a recunoscut lui Poklevski vechea lui calitate de reprezentant al Rusiei oficiale. Care e această Rusie oficială? Ca culme, se adaogă că Poklevski declară că Rusia n'a recunoscut anexarea Basarabiei. Nu pot să cred pe Brătianu atât de naiv!

Nastasievici îmi confirmă că Serbia se bucură de un tratament de favoare şi că, împreună cu Belgia, e admisă la conferinţa preliminară. Găsesc periculoasă

---

sante. Celui-là n'a pas peur de se compromettre avec nous autres: il a même envoyé pour les fêtes un télégramme à Meissner.

L'hypnose de la Grande Russie continue de dominer les Français et par conséquent les Roumains. L'Ukraine fait des pieds et des mains pour se faire reconnaître et s'engage en échange à combattre le bolchévisme. Petlioura, qui a remplacé Koropatsky (exilé en Suisse), a des agents envoyés auprès de Berthelot et de notre gouvernement; on a chargé Nastassiewitch et de Belloy de leur parler: on leur propose d'entrer dans la Grande Russie; eux répondent qu'ils se feraient plutôt hacher menu. Il y a toute une mission envoyée de nouveau. Notre gouvernement l'a arrêtée à Bender. Les journaux annoncent qu'on a reconnu à Poklevski son ancienne qualité de représentant «de la Russie officielle». Quelle est cette Russie officielle ? Pour comble, on ajoute que Poklevski déclare que la Russie n'a pas reconnu l'annexion de la Bessarabie. J'ai peine à croire à tant de naïvité de la part de Bratianu!

Nastassievitch me confirme que la Serbie jouit d'un traitement de faveur et qu'avec la Belgique elle est admise à la conférence préliminaire. Je trouve dangereuse cette

această preferinţă şi putând da loc la rivalităţi (Notez că o telegramă trunchiată de cenzură stabileşte două categorii: statele *aliate* şi cele *asociate:* suntem probabil de clasa doua).

Alianţa cu Jugoslavia, — Croaţii şi ceilalţi, — e un fapt îndeplinit: aceştia cereau forma republicană; au primit monarchia, dar cu delegaţia lor specială la conferinţă. Guvernul constituit e într'adevăr naţional, el reprezintă toate partidele, şi pe liberali cari în Parlament n'aveau decât 3 deputaţi. Serbia, de la 3 milioane, devine un popor de 15 milioane. Nastasievici îmi spune că faţă de Rusia, dacă e reconstituită, e o picătură de apă şi nu vrea ca absoluta lor independenţă să fie stricată de viitoarele pretenţiuni ale acesteia. Asupra greutăţilor din Transilvania îmi spune că Joi a fost o ciocnire între Vopicka şi Brătianu privitor la Ungaria (vom vedea dacă m'am înşelat când gândeam totdeauna că Englezii şi Americanii nu vor părăsi pe Unguri) !

— Gazetele anunţă că Mackensen a fost ridicat de Francezi din castelul lui Karoly de lângă Budapesta,

---

préférence et pouvant donner lieu à des rivalités. (Je note qu'une dépêche tronquée par la censure établit deux catégories : les Etats *alliés* et les Etats *associés ;* nous sommes problamement de seconde classe).

L'alliance avec des Yougoslaves. — Croates et autres — est un fait accompli: ceux-ci demandaient la forme républicaine ; ils ont accepté la royauté, mais avec leur délégation spéciale à la conférence. Le gouvernement constitué est vraiement national ; il représente tous les partis, y compris les libéraux qui dans le Parlement n'avaient que trois députés. La Serbie «de 3 millions devient un peuple de 15 millions». Nastassievitch me dit que, vis-à-vis de la Russie, si elle se reconstitue, c'est un goutte d'eau et il ne veut pas que leur absolue indépendance soit altérée par les futures prétentions de celle-ci.

Sur les difficultés de Transylvanie il me dit que jeudi il y a eu un choc entre Vopicka et Bratianu au sujet de la Hongrie. (Nous verrons si je me suis trompé lorsque j'ai toujours pensé que les Anglais et les Américains n'abandonneraient pas les Hongrois !)

— Les journaux annoncent que Mackensen a été enlevé par les Français du château de Karoly près de Budapest

spre a fi transportat prin Salonic în Franţa. Ungurii au protestat. Acum în urmă o divizie franceză fusese trimisă dela Bucureşti în Ungaria. Generalul Berthelot a petrecut o săptămână la Arad. Fost-a mai departe ?

— Brătianu a plecat la 2 ore la Paris cu Maniu. Ia cu el pe nepotul său Brătianu, şef de cabinet, Lapedatu şi G. Djuvara (acesta din urmă era la noi înainte de război şi foarte germanofil).

---

pour être transporté par Salonique en France. Les Hongrois ont protesté. Tout récemment une division française avait été envoyée de Bucarest en Hongrie. Le général Berthelot vient de passer une semaine à Arad. Est-il allé plus loin ?

— Bratiano est parti à 2 h. pour Paris avec Maniu. Il emmène son neveu Bratiano, chef de cabinet, Lepadatu et G. Djuvara (ce dernier était, avant la guerre, chez nous et très germanophile).

1919.

1/14 Ianuarie. — Cea mai frumoasă zi ce se poate visa pentru anul nou. Miniştrii Angliei, Belgiei şi Serbiei au depus cărţi. — De altfel Barbu Catargi mi-a comunicat eri la club că Barclay critica boicotajul Jockey-Clubului şi că Fasciotti nu aştepta decât să revie. Nota franţuzească începe să slăbească.

— *Nastasievici* mi-a mai spus că Brătianu s'a dus la Belgrad ca să negocieze cu Protici chestiunea Banatului şi un proect de căsătorie între Principesa Marioara şi Regentul Alexandru. Brătianu invoacă tratatul său; Serbii răspund : noi nu suntem în tratat. — Saint-Aulaire susţine pe Brătianu, dar se pare că cei dela Paris sunt mai puţin calzi. Nastasievici m'a întrebat ce cred. Am răspuns că recomand ambelor părţi modera-

---

1/14 janvier. — La plus radieuse journée qu'on puisse rêver, chaude et ensoleillée, pour le nouvel an.

Les ministres d'Angleterre, de Belgique, de Serbie ont déposé leurs cartes. D'ailleurs, Catargi est venu hier au Club me communiquer que Barclay critiquait le boycottage de Jockey et que Fasciotti ne demandait qu'à y retourner. La note française cherche à se détendre.

— *Nastassievitch* m'a dit que Bratiano est allé à Belgrade pour négocier avec Protich la question du Banat et aussi un projet de mariage entre Mignon et le régent Alexandre Bratiano invoque son traité; les Serbes répondent: nous ne sommes pas dans ce traité. Saint-Aulaire soutient Bratiano; il semble que Paris est moins chaud. Nastassiévitch m'a interrogé sur le sujet; j'ai répondu que je recommandais aux deux partis la modération; les Serbes et les

ţiune; Serbii şi Românii trebue să fie prieteni şi multă vreme prieteni, pentru ca «Serbii să uite că sunt Slavi !»

2/15 Ianuarie. — Arhiepiscopul *Netzhammer* a venit de dimineaţă să mă viziteze. N'a mai văzut pe Rege. La sosirea Suveranului s'a înscris, dar acesta n'a dat semn de viaţă; de anul nou Regele a trimis 5000 lei arhiepiscopiei şi arhiepiscopul a scris lui Stirbey pentru a-i mulţumi şi a-i trimite cele două volume ale sale asupra Dobrogei. La venirea Francezilor a scris lui Berthelot ca să-i ceară o întrevedere; adjutantul i-a răspuns că toate orele sale de audienţă erau date dinainte şi îl ruga să nu se mai obosească în această privinţă. «Reprezentantul Marei Naţiuni, îmi spune Mons. Netzhammer, a făcut un lucru pe care Mackensen nu l'ar fi făcut niciodată. Mie mi-e tot una, căci un episcop nu e înlăturat cum se face cu ai dv.».

— Eri am întâlnit pe Barclay care, scoborându-se din automobil, se aruncă spre mine cu semne de simpatie. Imi mai urează «mai ales un an mai bun».—Dar e foarte bun spun eu, pentrucă realizăm mai mult decât puteam spera. Cât despre mine, ceva mai multă sau mai puţină

Roumains doivent être amis et longtemps amis, pour que «les Serbes oublient qu'ils sont des Slaves!».

2/15 janvier. — L'archevêque *Netzhammer* est venu de bonne heure me faire sa visite. Il n'a pas revu le Roi. Il s'est inscrit à l'arrivée du Souverain, qui n'a pas donné signe de vie; pour le nouvel an le Roi a envoyé **5000** lei pour l'Archevêché et l'archevêque a écrit à Stirbey pour remercier, et envoyé ses deux volumes sur la Dobrogea. A l'arrivée des Français, il a écrit à Berthelot pour demander audience; son aide-de-camp lui a répondu que toutes ses heures d'audience étaient prises d'avance et qu'on le priait de ne plus se déranger à cette fin. «Le représentant de la «Grande Nation, me dit Mgr. Netzhammer, a fait une chose «que Mackensen n'aurait jamais faite. Ç'a m'est égal, car un «évêque ne se déplace pas comme on déplace vos évêques».

— Hier j'ai rencontré *Barclay* qui, sortant de son auto, se jette sur moi avec des marques de sympathie. Il me souhaite «surtout une meilleure année». — Moi: Mais elle est excellente, puisque nous réalisons plus que nous ne pouvions espérer. Quand à moi, un peu plus ou un peu moins d'in-

nedreptate ; ce poate să-mi facă ? — Şi Sir George râde tare în semn de aprobare.

— După telegrame, Berthelot s'a dus şi la Belgrad. Colonelul Th. Dumitrescu, pe care-l trimite Brătianu, e fostul ataşat militar în Serbia; a fost la Niş cu Christescu, atunci când am trimis în 1913 pe aceşti ofiţeri în ajutorul Sârbilor.

3/16 Ianuarie. — In timpul Crăciunului au avut loc turburări la Ploeşti. S'a tras asupra mulţimei ca şi la Bucureşti. Nici o relaţie prin gazete. Dar ofiţerii dau numirea generalului Boboc şi a colonelului Caracaş ca comandanţi superiori ai garnizoanei, — şi ajunge.

— Liberalii încep o campanie de insinuări contra lui Take Ionescu; el ar fi cedat (?) Torontalul Serbilor şi chiar a semnat ceva privitor la aceasta. Ori, el n'are nici-o calitate oficială. Se zice că Constantinescu inspiră această campanie. In oraş se crede aproape sigur că Take Ionescu nu va primi condiţiile lui Brătianu şi că aceasta îl va face să cadă.

---

justice; qu'est-ce que cela peut me faire? — Et Sir Georges de rire et de glousser pour approuver.

— D'après les dépêches, Berthelot s'est rendu aussi à Belgrade. Le colonel Thomas Demetresco, qui est envoyé par Bratiano, est l'ancien attaché militaire en Serbie; il a été avec Christescu à Nich quand nous avons envoyé en 1913 ces officiers au secours des Serbes.

3/16 janvier. — Pendant les fêtes de Noël, des troubles ont eu lieu à Ploesti. On a tiré sur la foule tout comme à Bucarest. Aucune rélation quelconque dans les journaux; mais les officiers donnent la nomination du général Boboc comme commandant supérieur de la ville et du colonel Caracas comme commandant de la garnison. C'est tout dire.

—Les libéraux commencent une campagne d'insinuations contre Take Ionescu; il aurait cédé (?) le Torontal aux Serbes et déjà signé quelque chose à cet égard. Or, il n'a aucune qualité officielle. C'est Constantinescu qui, dit-on, inspire cette campagne. Il y a en ville une quasi-certitude que Take n'acceptera pas les conditions de Bratiano et que cela pourrait déterminer sa chute.—Les Français manifestent

Francezii manifestă în toate ocaziile neînţelegerea lor cu Englezii. Şi aceasta pe faţă.

4/17 Ianuarie. — Se respândeşte vestea că guvernul a însărcinat pe Dumitru Ghika (ceeace înseamnă Vladimir Ghika, fratele său) să trateze împreună cu părintele Lucaci un concordat. Vor fi în curând trei milioane de supuşi români catolici. Teodorian Carada îmi spune că Prinţul Stirbey a devenit un propovăduitor aprins pentru catolicism ! Regele caută să regăsească documentele excomunicărei sale. Se doreşte regularea acestei afaceri. Mons. Netzhammer mi-a spus zilele trecute că şi Fasciotti urmăreşte această idee. Vorbind de toate acestea cu Carada, el îmi spune că liberalii vor să împingă pe Miron Cristea la scaunul mitropolitan.

Ardelenii trimit la Roma pe canonicul Niculescu spre a regula legăturile bisericeşti ; acum e în Bucureşti.

6/19 Ianuarie. — Preţul hranei dă explicaţia plângerilor cari se ridică de pretutindeni. Şi pâine de loc ! Cei dela cantine n'au avut pâine timp de două zile. Dar

---

en toute occasion leur désaccord en tout avec les Anglais. Cela se passe ouvertement.

4/17 janvier. — On lance la nouvelle que le gouvernement a chargé Démètre Ghika (ce qui revient à dire Wladimir Ghika), de traiter conjointement avec le Père Lucaci un concordat. Il y aura bientôt 3 millions de sujets roumains catholiques. Carada-Theodorian me dit à ce sujet que le prince Stirbey est devenu un fervent prêcheur en faveur du catholicisme! Le Roi recherche aussi les documents de son excommunication. On voudrait arranger cette affaire. C'est aussi une idée que poursuit Fasciotti: Mgr. Netzhammer me l'a dit aussi l'autre jour. Causant de tout ceci avec Carada, il me dit que les libéraux veulent pousser Miron Cristea au siège de Métropolite.

Les Transylvains envoient à Rome le chanoine Niculescu pour régler leurs rélations d'église. Il est à Bucarest en ce moment.

6/19 janvier. — Quelques prix pour comprendre les plaintes qui retentissent de toutes parts. Une poule 45 lei. La toise de bois de 800 à 1000 lei. Le beurre de 48 à 60 lei. Les oeufs

ceaiurile elegante, serbările costumate, dejunurile şi prânzurile de gală nu mai încetează !

«Revoluţia socială», care mai apare în ascuns, poate să spue cu puţină logică: «acei cari pregătesc revoluţia nu stau în faţa curţilor marţiale, ci în fruntea guvernului.»

— Azi dimineaţă, Irina Butculescu îmi scrie şi-mi semnalează un fapt ruşinos. O companie franceză pleacă la Odessa ; i s'a dat 32 soldaţi români. Aceşti nevinovaţi n'au mantale, nici pături, nici gamele. Ei sunt indignaţi. Cum să nu iasă bolşevici din aceşti nenorociţi ? I-am echipat prin Crucea roşie şi le-am dat conserve dela mine. Şi oamenii aceştia plecau în starea asta, dacă sergentul-major francez n'ar fi făcut totul pentru ei; el s'a adresat familiei Butculescu. Nici un ofiţer nu era pe lângă ei ! Butculescu vorbind eri colonelului R. Rosetti, i s'a răspuns : «Cei de eri au plecat în ismene».

— Adunare extraordinară la Jockey-Club. Au fost şterşi col. Sturdza, M. Missir, condamnat de Curtea

---

2 lei. Une demi-journée de voiture 200 lei. Et pas de pain! Mais les thés élégants, les fêtes costumées, les dîners et déjeuners de gala ne discontinuent pas! La «Revoluţia Sociala», qui paraît encore clandestinement, peut dire avec une certaine logique: «Acei care pregătesc revoluţia nu stau în faţa curţilor marţiale, ci în fruntea guvernului».

— Ce matin, Irène Butculescu m'écrit pour me signaler un fait honteux. Une compagnie française part pour Odessa; on lui a donné 32 soldats roumains; ces malheureux n'ont pas de manteaux, pas de couvertures, pas de gamelles. Les Butculescu étaient indignés. Comment ne pas faire des bolchévistes de ces malheureux? Je les ai équipés par la Croix Rouge et ai donné des conserves de ma provision. Et ces gens partaient dans cet état, si le sergent-major français ne s'était pas mis en quatre pour eux. C'est lui qui a sollicité les Butculescu. Aucun officier n'était là; aucun gradé ne s'était donné la peine de s'intéresser à eux! Butculescu en ayant parlé à Rodolphe Rosetti hier, il lui fut répondu: «Cei de eri au plecat în ismene!».

— Assemblée extraordinaire au club. Ont été expulsés col. Sturdza, M. Missir — condamné par la Cour Martiale,

Marţială. Darvari (75/13), G. Strat (68/20), Lupu Kostake (73/12); I. Filitti a scăpat apărându-se bine (având 61 pentru, 18 contra).

7/20 Ianuarie. — Se publică o telegramă dela Poincaré către Rege, răspuns la telegrama trimisă de Rege la 10 Noembrie, cu ocazia trecerei Dunărei de Francezi. Prezidentul declară că n'a primit telegrama. In acest răspuns se găseşte această frază: «Nu mă îndoesc că pentru o pace internă poporul român va găsi consacrarea unităţei sale naţionale». A bon entendeur salut!

Kiriacescu ştie de la fratele său că la primirea de Anul Nou, răspunzând cuvântării lui Pherekyde, Regele, cu lacrămi în voce, a cerut miniştrilor să facă să înceteze acuzările calomnioase în contra oamenilor politici, ele fac rău ţării. Şi, Dumnezeu ştie cât de plină de infamii e presa liberală! E vre-o legătură cu telegrama Poincaré?

— Spre a ne da seama de spiritul ce domneşte, miniştrii au hotărât să aresteze pe Nenitzescu, V. Arion şi L. Kostake; Virgil Arion e chiar închis. «Vor fi

---

— Darvari 75/13 voix, G. Strat 68/20, Lupu Kostake 73/12. Jean Filitti s'en tire ayant pour lui 61 et seulement 18 contre.

7/20 janvier. — On publie le télégramme de Poincaré au Roi en réponse au télégramme du 10 novembre, que le Roi lui a envoyé lors du passage du Danube par les Français. Le Président déclare n'avoir pas reçu cette dépêche. Dans cette réponse on trouve cette phrase significative: «Je ne doute pas que pour une paix intérieure, le peuple roumain trouvera la consécration de son unité nationale». A bon entendeur, salut!

— Kiriacescu tient de son frère qu'à la réception du jour de l'an, en répondant au speech de Michel Phérékyde, le Roi, des larmes dans la voix, a demandé à ses ministres de faire cesser les accusations calomnieuses contre les hommes politiques, qui font du tort au pays. Et Dieu sait si la presse libérale se gorge d'un tas d'infamies! Y a t-il connexité avec le télégramme Poincaré?

— Pour se rendre compte de l'esprit qui règne, les ministres ont décidé de faire arrêter Neniţescu, Virgile Arion et Lupu Kostake; V. Arion est déjà écroué. «Ils seront condam-

condamnaţi», adaogă ei cu siguranţă, «dar Regele va graţia». De asemenea e vorba să fie daţi în judecată şi fiul Lupu Kostake, Corneliu Dobrescu şi C. Maltezeanu, pentru delict militar.

— Primit vizita canonicului Niculescu, care pleacă astăseară la Roma. E partizan călduros pentru convertirea bisericei române la unirea cu Papa. I-am spus că, fără speranţă de a vedea îndreptându-se nivelul bisericii noastre, nu văd cu ochi răi afirmându-se acest curent. Duca i-a spus că nu era adevărat că Ghica şi Lucaci ar fi însărcinaţi să negocieze un concordat.

8/21 Ianuarie. — Depeşile dau darea de seamă a primei şedinţe a conferinţei pentru pace, la Quai d'Orsay. Poincaré a deschis şedinţa şi apoi, după propunerea lui Wilson, Clemenceau a fost desemnat ca prezident în unanimitate.

— Arion foarte întristat de arestarea fratelui său. Atitudinea lui respiră grija. M'a întrebat dacă, din punct de vedere al partidului, ar fi vre-o pedică ca să meargă mâine să vadă pe fratele său la închisoare şi dacă trebue să se retragă din viaţa publică. In trei rân-

---

nés — ajoutent-ils-avec certitude — mais le Roi graciera!» De même il est question de mettre sous jugement le fils Lupu Kostake, Cornel Dobrescu et le jeune Maltezeanu pour délit militaire.

— Reçu la visite du chanoine *Niculescu*, qui part ce soir pour Rome. Il est fervent partisan de convertir l'église roumaine à l'Union avec le Pape. Je lui ai dit que, désésperant de voir s'améliorer le niveau de notre Eglise, je ne voyais pas avec défaveur ce courant s'affirmer. Duca lui a dit qu'il n'était pas vrai que Ghika et Lucaci fussent chargés de négocier un concordat.

8/21 janvier. — Les dépêches donnent le compte-rendu de la première séance de la Conférence de la Paix, au Quai d'Orsay, à Paris. Poincaré a ouvert la séance et puis, sur la proposition de Wilson, Clemenceau a été désigné comme président élu à l'unanimité.

— *Arion très affligé* de l'arrestation de son frère. Son attitude respire l'inquiétude; il m'a demandé s'il y avait, au point de vue du parti, un inconvénient à ce qu'il allât demain voir son frère à la prison et s'il devait se retirer de la vie publique. A trois reprises il a insisté sur les déclarations

duri a insistat asupra declaraţiunilor dinastice făcută lui Papiniu, lui Mitilineu, chiar lui von Morgen. Ce puţină energie are omul acesta !

Ca ilustraţie a netoleranţei, îmi citează faptul că Van Saanen, fiul d-nei Louisa Arion, e boicotat; că un ofiţer francez Muron a fost ameninţat de generalul Lafont fiindcă luase masa cu Van Saanen la Arion,—lucru neadevărat,—şi că Caterina Catargi a reproşat aceluiaşi ofiţer acest prânz închipuit, ceeace a făcut pe ofiţer să spună: «Dar, Doamnă, sunteţi mai Franceză ca mine»! — Aceasta nu împiedică că D-na Caterina Catargi a dat un ceai Austriacilor cari ocupau casa ei şi a primit flori dela ei !

— Tribunalul, secţia 3-a, a trebuit să anuleze eri căsătoria principelui Carol. Cererea primului-procuror e o erezie de drept: formula a dat-o Rosenthal.

Totul s'a petrecut în şedinţă secretă. Tânăra doamnă nu s'a apărat: Transacţiuni de bani ? Se bizue poate pe făgăduiala Prinţului pentru mai târziu ? E sigur însă că fiul Lambrino, care fusese mobilizat şi care trebuia să plece apoi, e la Bucureşti în civil; iar Serdici, martorul principelui, se plimbă liber prin oraş.

---

dynastiques faites à Papiniu, à Mitilineu, à von Morgen lui-même. Comme cet homme a peu de ressort !

Comme illustration d'intolérance il me cite le fait que Van Saanen, le fils de Louise Arion, est boycotté; qu'un officier français Muron a été menacé par feu le général Laffont pour avoir déjeuné avec Van Saanen chez Arion — fait controuvé — et que Catherine Catargi a reproché au même Muron ce déjeuner imaginaire, ce qui a fait dire à Muron: «Mais vous êtes, Madame, plus Française que moi!» Ce qui n'empêche que Catherine Catargi a donné un thé aux Autrichiens qui occupaient sa maison et qu'elle en a accepté des fleurs!

— Le Tribunal, 3-me Chambre, a dû annuler le mariage du *Prince Carol.* La demande du premier procureur est une hérésie de droit: c'est Rosenthal qui en a donné la formule. Tout s'est passé à huis-clos. La jeune femme ne s'est pas défendue: Transaction d'argent? Compte-t-elle sur la promesse du Prince pour plus tard? Toujours est-il que le fils Lambrino, qu'on avait mobilisé et qui devait partir, est en civil à Bucarest et que Serdici lui-même, le témoin du Prince, se promène librement en ville!

— Ultimul comunicat al Marelui Cartier spunea: «Trupele noastre atingându-şi obiectivul, nu se va mai da comunicat».

Ce obiectiv?

Suntem încă departe de limitele din spre apus însemnate în convenţia dela 4 August 1916, din care Brătianu vrea să facă baza întregei sale politici! In public se crede că am fost siliţi să ne oprim.

9/22 Ianuarie. — S'a luat obiceiul să se pună totul în sarcina Francezilor. Poate că e adevărat. Răsvrătirea lui de Saint-Aulaire poate că învinge blândeţea generalului Berthelot. Iată două fapte: D-na D. Sturdza, temându-se de orice, a cerut să fie întrebat Regele dacă există intenţia de a se cere extrădarea fiului său; i s'a răspuns că Regele nu dorea aceasta, dar că, dacă Francezii o vor cere, nu se poate evita.

— Stere a venit eri să mă vadă. S'au făcut perchiziţii la el şi a fost interogat: nimic direct pentru el. Dar a văzut pe Stirbey pentru a fi liniştit în ce priveşte libertatea lui. Stirbey a răspuns că Francezii cereau aceasta drept exemplu! Stere mi-a spus una bună: «Cu

---

— Le dernier communiqué du Grand-Quartier portait: «Nos troupes ayant atteint leur objectif, il ne sera plus donné de communiqué». Quel objectif? Nous sommes loin des limites à l'Ouest tracées dans la convention du 4 août 1916, dont Bratianu veut former la base de toute sa politique! Dans le public on croit que nous avons été contraints à nous arrêter.

9/22 janvier. — Il est de mise de mettre tout à dos des Français. Peut-être est-ce vrai. Le marocanisme de Mr. de Saint-Aulaire peut l'emporter sur la bonhomie du général Berthelot. Voici deux faits. Madame Sturdza, appréhendant tout, a fait demander au Roi si on avait l'intention d'exiger l'extradition de son fils; il lui fut répondu que le Roi n'en avait pas le désir, mais que si les Français l'exigeaient, on ne pourrait s'y soustraire.

— *Stere* est venu me voir hier. On a fait des perquisitions chez lui et on l'a interrogé: rien de direct pour lui. Mais il a vu Stirbey pour être tranquillisé sur sa liberté. Stirbey a répondu que, pour l'exemple, les Français l'exigeaient! Stere m'a dit une bonne phrase: «Cu Regele m'am împăcat;

Regele m'am împăcat; am vorbit de memorandul meu; el m'a decorat!»—Imi reamintesc surâsurile Germanilor când această decorație a fost primită...

— Se vorbește de plecarea lui Saint-Aulaire și a lui Vopicka. Ziarele dau vestea plecărei lor în concediu.

— Theodor Mihaly, care a sosit la București și a fost primit de Rege și de Regina, mă vizitează,—«cam ferit»—la ora 7. Se aruncă în brațele mele, cu lacrimi în ochi. Vorbim până la ora 9. Va veni la masă mâine.

A comunicat Regelui că va veni să mă vadă,—căci e aproape un fapt delictos,—și Regele l'a îndemnat la aceasta. Facem fiecare istoricul nostru. Se miră de ingratitudinea Regelui față de mine, căci «la noi, toată lumea știe că i-ați salvat tronul.» El n'a ascuns Regelui mirarea de a găsi atâta ură și discordie. Regele:: «Se vor liniști, se vor înțelege, dar sunt mulți cari au păcătuit». Mihaly: «Dar cine n'a păcătuit și care din noi nu a făcut, la un moment dat, de nevoe, declarații pe cari nu le-ar face azi?» — Imi spune că a fost puțin cam lăsat la o parte, dar acum se întorc la el și s'ar dori să i se dea

---

am vorbit de memorandul meu, el m'a decorat!» Je me rappelle les sourires des Allemands quand cette décoration a été acceptée...

— On parle du départ de Saint-Aulaire et de Vopicka. Les journaux donnent la nouvelle de leurs voyages en congé.

— Théodore *Mihaly*, qui vient d'arriver à Bucarest, qui a été reçu par le Roi et par la Reine, me rend visite — «cam ferit» — à 7 h. Il se jette dans mes bras, les larmes aux yeux. Nous causons jusqu'à 9 h. Il viendra déjeuner demain. Il a communiqué au Roi qu'il viendrait me voir, car c'est presque un fait délictueux, et le Roi l'y a engagé. Nous faisons chacun notre historique. Il s'étonne de l'ingratitude du Roi à mon endroit, car «chez nous tout le monde sait que vous avez sauvé son trône». Il n'a pas caché au Roi l'étonnement de trouver tant de haine et de discorde. Le Roi: «Ça se calmera; ça s'arrangera, dar sunt mulți care au păcătuit». — Mihaly: «Dar cine nu a păcătuit și care din noi nu a făcut, la un moment dat, de nevoe, declarații pe care nu le-ar face azi,» — Il a été un peu mis de côté, mais maintenant on revient à lui et on voudrait lui confier la haute main

puterea pe partea de sus a Ardealului. — Maniu e un om cuminte, dar nehotărât; doi paşi înainte, unul înapoi. El n'a făcut nici o declaraţie compromiţătoare, fiind militar. Mari încurcături băneşti. Foarte prins de Brătianu. Goldiş e cel mai inteligent şi cel mai înzestrat. Dar în ce priveşte caracterul, o canalie. S'a asociat cu Vaida spre a înlătura pe Mihaly. El a făcut declaraţiile cele mai compromiţătoare; a scris ministrului de interne al Ungariei că i-e groază de iredentişti, etc. — Vaida — dat la fund din cauza abjurărei ce a trebuit să facă, a fost scăpat de el, Mihaly, care l'a pus să citească declaraţia Românilor ca să-l scoată iar la suprafaţă — l'a trădat. Dar astăzi sunt împăcaţi. — Dacă nu se dă o soluţie alimentărei din Ardeal, valutei (coroana e la 50 bani) şi dacă nu se găsesc fonduri, revoluţia e sigură. Oamenii lipsesc şi e o greşală să se conteze pe Ardeleni spre a se introduce o eră nouă. Nu se vor găsi nici cei 207 sau 230 candidaţi. Cei mai buni cei din Consiliul dirigent, se găsesc acum sub influenţa miniştrilor români, ameţiţi de primiri, decoraţii, etc.—După el, Miron Cristea ar fi de-

---

sur le Nord de l'Ardeal du côté de Dej. — Maniu est un homme raissonable, mais indécis; deux pas en avant, un en arrière. Il n'a fait aucune déclaration compromettante, parce que militaire. Fort grand embarras d'argent. Très captivé par Bratianu. Goldiş, le plus intelligent et le mieux doué. Une canaille en fait de caractère. Il s'est associé à Vaida pour écarter Mihaly. C'est celui qui a fait les déclarations les plus compromettantes; il a écrit au ministre de l'intérieur de Hongrie qu'il avait horreur des irrédentistes, etc. — Vaida, coulé par les abjurations qu'il avait dû faire, sauvé par Mihaly qui lui a fait lire la déclaration des Roumains pour le remettre à flot, l'a trahi en plein. Mais aujourd'hui on s'est raccommodé. — En Transylvanie, si on ne solutionne pas l'alimentation, la valuta (la couronne est à 50 centimes roumaines), et si l'on ne trouve pas des fonds, la révolution est sûre. Les hommes font défaut et on a tort de compter sur les Transylvains pour introduire une ère nouvelle. On ne trouvera même pas les 207 ou 230 candidats. Les meilleurs, ceux qui sont au Conseil dirigeant, se trouvent déjà sous la coupe des ministres roumains, grisés par les réceptions, les banquets, les décorations. — Miron Cristea

plorabil ca mitropolit.—Soldaţii români s'au purtat minunat. Magnaţii unguri ţin să-i aibă şi au multe atenţiuni pentru ei.

10/23 Ianuarie. — Mihaly îmi aduce copie după scrisoarea lui Goldiş, cu autorizarea să mă servesc de ea, dacă cred de nevoe. Tratează acum aici chestiunea financiară; dacă nu se dau fonduri, nu primeşte «să ia imperiul». In casă erau 20.000 coroane, iar plăţile lunare se ridică la 10 milioane.

— Se comentează mult faptul că Orlando, remaniând guvernul, a luat în cabinet pe unul din şefii partidului Giolitti.

— Au fost liberaţi trei din gazetarii deţinuţi de aproape două luni; caz de neurmărire pentru Johnson, Brănişteanu. Nu vor fi urmăriţi decât cei ce au scris în «Bukarester Tagblatt».

— Explicaţia a două comunicate: — Pentru cel de Marţi 8/21, e dovedit că Aliaţii ne-au impus să rămânem pe linia pe care armata noastră o atinsese în 1916. Mihaly ştie aceasta de la Prezan. Aceasta îmi pare în-

---

serait déplorable comme Métropolite. — Les soldats roumains se sont merveilleusement conduits. Les magnats hongrois les recherchent et les couvrent d'attentions.

10/23 janvier. — Th. Mihaly m'apporte copie de la lettre de Goldiş, avec autorisation de m'en servir si je le juge nécessaire. Il traite ici les questions financières; si on n'avance pas des fonds, il n'accepte pas «să ia imperiul». En caisse on avait 20.000 couronnes et les paiements mensuels s'élèvent à 10 millions.

— On commente beaucoup le fait qu'Orlando ayant remanié son gouvernement, a pris dans le cabinet un des chefs du parti Giolitti.

— On a relâché trois des journalistes qui étaient détenus près de deux mois; il y a non-lieu contre Johnson, Branisteanu. On ne poursuivra que ceux qui ont écrit dans le «Bukarester Tagblatt».

— Explication des deux comuniqués: Pour celui du mardi 8/21, il est avéré que les Alliés nous ont imposé de rester sur la ligne que notre armée avait atteinte en 1916. Mihaly le tient de Prezan. Cela me paraît gros de menaces.

grijitor. Vorbindu-mi de tratatul de la 4 August 1916, Averescu îmi spusese la Iaşi că textul relativ la Ardeal era confuz; se vorbea de limite, dar se părea că sunt puse în legătură cu ocupaţia.

Pentru un alt comunicat, care anunţă o incursiune de bolşevici în Basarabia de Nord, şi de o luptă cu armata, mi se afirmă că au fost mişcări ţărăneşti şi că s'au măcelărit posturi de jandarmi. Seceleanu adaogă că lipsa e mare şi că unele lucruri de prima necesitate ca petrolul, nu se găsesc de loc.

12/24 Ianuarie. — Guvernul dă fonduri. Ardelenilor. Li s'a încredinţat cinci milioane şi 15 alte sunt făgăduite. Lucru ciudat: Transilvănenii pretind să facă un împrumut al lor propriu. O accentuare de regionalism.

— Brătianu n'a dat semn de viaţă; nu se ştie nimic din cele ce se petrec la conferinţă privitor la noi.

— Starea comunicaţiilor e groaznică; administratorul meu Crampol a făcut drumul de la Buzău-Bucureşti în picioare, îmbrâncit, în 14 ceasuri! Scrisorile rămân din ordin neexpediate câte o săptămână, — spre

---

En me parlant du traité du 4 août 1916, Averescu m'avait dit à Iassy que le texte relatif à l'Ardeal était confus; on y parlait de limites, mais on semblait les mettre en connexité avec l'occupation. Pour un autre communiqué, qui annonce une incursion de bolchévistes dans la Bessarabie du Nord et d'une lutte avec l'armée. on m'affirme qu'il y a eu des mouvements de paysans et que des postes des gendarmes ont été massacrés. Seceleanu ajoute que la disette est grande et que certains articles de première nécessité, tel le pétrole, sont introuvables.

11/24 janvier. — Le gouvernement avance de l'argent aux Transylvains; on leur a remis cinq millions et quinze autres leur sont promis. Chose bizarre, les Transylvains prétendent faire leur emprunt propre. Il y a une accentuation de particularisme.

— Bratianu n'a pas donné signe de vie, on ne sait rien de ce qui se passe à la conférence, en ce qui nous regarde.

— L'état des communications est horrible; mon administrateur Crampol a fait le trajet Buzeu-Bucarest debout, bousculé, en 14 heures. Les lettres restent par ordre non expédiées une semaine, pour retarder toute nouvelle, et puis

a întârzia ori ce veste, — şi numai apoi le cercetează censura. Oamenii grăbiţi tocmesc, cu preţ de aur, o trăsură oarecare, mai bine decât să se urce în tren.

— Mârzescu a trebuit să primească pe şefii socialişti. A fost numai miere cu ei. Se pare că se va impune guvernului ridicarea stărei de asediu (Francezii), cel puţin în cele 15 zile dinaintea alegerilor.

12/25 Ianuarie. — Brănişteanu, Johnson, Mestugeanu, au fost liberaţi,—Brănişteanu după cererea lui Mille adresată lui A. Constantinescu : se ştie de mult legătura dintre ei şi Costinescu. Chestiune de afinitate ! Mestugeanu după cererea lui Stelian Popescu, care dă guvernului «Universul». In sfârşit Johnson e liberat cu condiţia să nu mai colaboreze la «Steagul» şi să revie la «Independenţa».

— De altă parte, cu decretul autorizând lichidarea societăţilor ce avuseseră legătură cu Germanii, se stoarce asociaţiuni producătoare pentru Banca Românească. Mi se afirmă că astfel Banca Românească a devenit asociata lui Zweifel şi a lui Schenker, făcând să i se cedeze acţiuni pe preţul de emisiune.

---

après seulement la censure les examine. Les gens pressés frêtent, au prix de l'or, une voiture quelconque, plutôt que d'essayer de monter dans un train.

— Marzescu a dû recevoir les chefs socialistes. Il a été tout sucre avec eux! Il paraît qu'on imposera au gouvernement la levée de l'Etat de siège (les Français), au moins pour les 25 jours précédant les élections.

12/25 janvier. — Branisteanu, Johnson, Mestugeanu ont été libérés; Branisteanu sur la demande de Mille, adressée à Al. Constantinescu: on sait de vieille date la liaison Mille-Constantinescu-Costinescu. Question d'affinités. Mestugeanu sur la demande de Stelian Popescu, qui donne au gouvernement son «Universul». Enfin Johnson a été libéré à condition de ne plus collaborer au «Steagul» et de rentrer à l'«Indépendance».

— D'autre part, avec le décret autorisant la liquidation des societés ayant un contact avec les Allemands, on extorque des associations fructifères pour la Banca Romanească. On m'affirme qu'elle est ainsi devenue l'associée de Zweifeld et de Schenker, en se faisant céder des actions au prix d'émission.

— Generalul Coandă aştepta, — îmi spune Săulescu, — o depeşă la 10 Ianuarie, spre a pleca la Paris împreună cu Elisa Brătianu. N'a venit telegrama, în schimb se vorbeşte lui Coandă de guvern naţional sub prezidenţia lui!

In aşteptare, conferinţa dela Paris lucrează; organizarea muncei e înscrisă în primul rând la ordinea zilei şi noi suntem încă în căutarea compunerei delegaţiunei noastre pentru pace!

— Arion a cerut de opt zile audienţă Regelui prin Catargi. Nici-un răspuns; dar prin Aristiţa Dissescu i s'a spus că ar face bine să amâne. Din cauza fratelui său Virgil? — S'a spus Aristiţei Disesscu că fără îndoială oameni ca Marghiloman şi Arion nu pot să se dea de o parte şi că trebue organizare (?!). Cine minte?

13/26 Ianuarie. — Conferinţa pune să se publice o protestare contra celor cari, prin arme, vor să ocupe teritoriile contestate. Pare că ne ţinteşte în mod special. Acum înţelegem de ce s'au oprit în Transilvania.

— Un comunicat de dimineaţă anunţă lupte violente în nordul Basarabiei şi că regiunea Hotinului nu

---

— Le général Coanda attendit, me dit M. Seulescu, une dépêche le 10 janvier pour partir avec Elise Bratianu pour Paris. Pas de télégramme; par contre on reparle à Coanda de gouvernement national sous sa présidence.

En attendant, la conférence de Paris travaille; l'organisation du travail est inscrite en premier rang à l'ordre du jour et nous sommes encore à chercher la composition de notre délégation pour la paix.

— Arion a demandé depuis 8 jours audience par Catargi. Aucune réponse, mais par Aristitza Dissescu on lui a fait dire qu'il ferait bien de remettre. Est-ce à cause de Virgile? Par Aristitza Dissescu on a dit qu'évidemment des hommes comme Marghiloman et Arion ne pouvaient pas s'effacer et qu'il fallait de l'organisation (? !). Qui ment?

13/26 janvier. — La conférence fait publier une protestation contre ceux qui, par les armes, veulent occuper les territoires contestés. Elle a bien l'air de nous viser spécialement. On comprend pourquoi on s'est arrêté en Transylvanie.

— Un communiqué du matin annonce des luttes violentes dans le Nord de la Bessarabie et que la région de Hotin n'est

e pacificată; generalul Poetaşu, un bun soldat, a fost omorât împreună cu alţi doi ofiţeri; trupele noastre au luat un tun (?) şi mitraliere. Ce înseamnă acestea? Ne batem cu o armată care are tunuri? Sunt Ucraineni? De sigur situaţiunea e foarte rea.

14/27 Ianuarie. — Generalul Poetaş a fost găsit într'un şanţ, spintecat şi ciopârţit, cu doi ofiţeri ai săi. Căzut într'o ambuscadă? Sau a fost omorât chiar de soldaţi, cum zic unii?

—Generalul Mărgineanu a spus că în Februarie va fi mobilizare generală pentru că: 1) In Transilvania nu e chip să se constitue o armată cu oamenii deacolo. 2) E nevoie de mulţi oameni în Basarabia. — Totul nu e aşa de trandafiriu în România-Mare cum ne-a făcut-o d. Brătianu.

— Persecuţiile: Gorski a fost trimis la Cetatea-Albă. Brigada dela Botoşani e liberă: el a cerut-o, având dreptul; Prezan nici n'a voit să-l primească şi, prezintându-se Regelui, a fost amânat până după întoarcerea sa! — Mircescu a fost mutat din comanda jandarmeriei, post inamovibil.

---

pas pacifiée; le général Poetasu, un brave troupier, est tué ainsi que deux officiers; nos troupes ont pris un canon (!) et des mitrailleuses. Qu'est-ce que cela signifie? Se bat-on avec une armée qui a des canons? Est-ce des Ukrainiens? Pour sûr que la situation est très mauvaise.

14/27 janvier. — Le général Poetasu a été trouvé dans un fossé, éventré et tailladé, ainsi que ses deux officiers. Est-il tombé dans une embuscade? A-t-il été tué par ses propres soldats, comme certains le disent?

Le général Margineanu a dit que pour février il y aurait mobilisation générale, parce que: 1) en Transylvanie il n'y a pas moyen de constituer une armée avec les gens du pays; 2) on a besoin de beaucoup de monde en Bessarabie. Tous n'est pas rose dans la România Mare telle que nous l'a faite Monsieur Bratianu.

— Les persécutions: Gorski a été envoyé à Ackermann; la brigade de Botoşani est libre; il l'a demandée comme c'est son droit: Prezan n'a même pas voulu le recevoir et s'étant présenté chez le Roi, il a été remis pour après son retour. — Mircescu a été déplacé de son commandement de la gendarmerie, — poste inamovible! — Derussi et Dia-

— Derussi şi Diamandy au fost rechemaţi în serviciu; în schimb Ion Carp e pus în disponibilitate.

— Mişu e oficial desemnat ca al doilea plenipotenţiar al nostru la conferinţa dela Paris. Deci combinaţiunea Take Ionescu e îngropată.

— Francezii şi Englezii sunt aici ca câinele cu pisica. S'a atras atenţia păr. Solier, care e un personagiu, că Englezii nu salută pe Francezi: «Dar noi nu salutăm pe p... aceia!» — Intre Germani şi Austriaci era mai puţin pe faţă.

15/28 Ianuarie. — Din notele Poliţiei comunicate lui Văitoianu reiese că informaţiunile mele erau exacte. In noaptea de 8—9 Ianuarie toate satele rutene din nordul Basarabiei s'au revoltat. Autorităţile româneşti, surprinse, au fost masacrate; generalul Poetaşu a fost ucis în aceste împrejurări. E mare desordine în toată provincia. Trupele franceze din Ucraina s'au infectat complect de bolşevism; ele trec şi vin la noi şi întreţin un spirit foarte periculos.

De altă parte avem confirmarea răscoalei ţărăneşti. E bănuit Ciugureanu, supraveghiat de guvern.

---

mandy ont été rappelés au service, par contre Jean Carp est mis en disponibilité.

— Mişu est officiellement déclaré notre second plénipotentiaire à Paris. Donc la combinaison Take Ionescu est enterrée.

— Les Français et Anglais sont, ici, comme chien et chat. On fait observer au Père Solier, qui est un personnage, que les Anglais ne saluent pas les Français. «Mais, c'est nous qui ne saluons pas ces cochons-là!» Entre Allemands et Autrichiens c'était moins apparent.

15/28 janvier. — Des notes de police communiquées à Vaitoianu, il ressort que mes informations étaient exactes. Dans la nuit du 8—9 janvier tous les villages ruthènes du Nord de la Bessarabie se sont révoltés. Les autorités roumaines, surprises, ont été massacrées. Le général Poetaş a été tué dans ces conditions.

Il y a grand désarroi dans toute la province. Les troupes françaises qui sont en Ukraine se sont complètement infectées de bolchévisme; elle passent et repassent chez nous et entretiennent un esprit très dangereux. On a eu la confirmation du soulevement campagnard. On suspecte Ciugureanu, que le gouvernement fait surveiller.

— Comunicatul secret anunţă o victorie a bolşevicilor asupra Americanilor şi Ruşilor la nord. Aceasta în momentul când Conferinţa vrea să stea de vorbă cu ei şi să-i invite la o convorbire în insula Prinkipo. Această subconferinţă, în insula unde Turcii exilau câinii râioşi, are haz. Lenin şi Trotzki nu prea s'au grăbit să răspundă.

— La şedinţa Comitetului eram peste 60 persoane toţi foştii miniştri, chiar Mehedinţi, afară de Mitilineu, care nu-şi poate lăsa partida dela Automobil. Mehedinţi plouat; pentru el nu e nimic de făcut la alegeri: am plecat prea târziu dela putere. Aceste negocieri prelungite ne-au dat aparenţe de părtinire pentru Germani. La Putna nu vom avea zece voturi, — şi alte dovezi de curagiu politic. Totuşi, a fost atins de o replică a mea : să propovădueşti sufragiul universal şi să fugi de el la primul prilej; în adevăr pare că dăm dreptate acelor cari pretind că declaraţiile noastre nu sunt sincere.

16/29 Ianuarie. — Viscolul. De eri seară vântul de N. E. bate cu furie. Comunicaţiile, cari d'abia se făceau,

---

— Le communiqué secret annonce une victoire des bolchévistes sur les Américains et les Russes dans le Nord, à Shencurzy! Ceci, au moment où la Conférence veut causer avec eux et les inviter à une conversation dans l'île de Prinkipo. Cette sous-conférence dans l'île où les Turcs exilaient les chiens galeux, est une trouvaille. Lenin et Trotzky n'ont pas marqué beaucoup d'empressement à répondre.

— A la séance du Comité, on était plus de 60 personnes; tous les ministres, même Mehedintzi, sauf Mitilineu qui ne peut quitter la partie de l'Automobile. *Mehedintzi* est très défrisé. Pour lui, il n'y a rien à faire dans les élections. Nous avons quitté le pouvoir trop tard. Ces négociations prolongées nous ont donné les apparences de partialité pour les Allemands. A Putna on n'aurait pas dix voix, et autres marques de courage politique. Il a été néanmoins touché par ma réplique: avoir prôné le suffrage universel et le fuir dès la première occasion, c'est réellement donner raison à ceux qui prétendent que nos déclarations ne sont pas sincères.

16/29 janvier. — Le «Viscol». Depuis hier soir le vent du Nord-Est fait rage, les communications, déjà si précaires,

au să fie întrerupte. Lipsa de combustibil a ajuns o calamitate. Puţinele lemne aduse de ţărani sunt luate la bariere şi nimic nu mai ajunge. Stânjenul a fost plătit 1200 lei. Şi Primăria anunţă că nu se va mai putea împărţi carne de mâine Joi până la noi ordine: această împărţeală era o ficţiune: cei iniţiaţi singuri căpătau în timpul nopţei.

— «România», jurnalul lui Prezan, reapare. Ea cere un guvern naţional sub preşedinţia lui Maniu, bine înţeles cu excluderea partidului «omului sinistru». E vorba de mine. — Pe acelaş glas «Adevărul». Mille, care face parte din comitetul electoral al conservatorilor Cantacuzino, reproduce anatemele pe cari hazliul Mişu le-ar fi pronunţat iar contra noastră. — O răscoală care, lucru ciudat coincide cu o oarecare slăbire din partea liberalilor.

— Ceeace se petrece în armată, e prost. Divizia IV-a a fost mobilizată aşa zicând ca să aibă pe Bucureşteni în mână, dar nimeni nu răspunde la chemare. Colonelul Sideri îmi povesteşte cu sub-locot. Deşliu, fiul generalului, a fost trimis cu 25 oameni dela Galaţi la

---

vont certainement être interrompues, L'absence de combustible devient une calamité. Le peu de bois que les paysans apportent est saisi aux barrières et rien n'arrive plus. Une toise a été payée 1200 lei. Et la Mairie annonce que l'on ne pourra plus distribuer de la viande demain jeudi, jusqu'à nouvel ordre: cette distribution était une fiction; les initiés seuls en obtenaient de nuit.

— La «România», l'ancien journal de Prezan, fait son apparition. Elle demande un gouvernement national, sous la présidence de Maniu, bien entendu avec l'exclusion du parti «de l'homme sinistre»: c'est de moi qu'il s'agit! Du même tonneau, l'«Adevarul». Mille, qui est du comité électoral des conservateurs Cantacuzène, reproduit des anathèmes que l'inéffable Michel aurait de nouveau prononcé contre nous. — Levée de boucliers qui, chose bizarre, coïncide avec une certaine détente du côté libéral....

— Ce qui se passe dans l'armée est mauvais. La 4-me division a été mobilisée, soit-disant pour avoir les Bucarestois en main, mais presque personne ne répond à l'appel. Le colonel Sideri me raconte que le sous-lieutenant Desliu, fils du général, a été expédié avec 23 hommes de Galatzi pour

o tabără de instrucţie la Roman ; pe la jumătatea drumului îi rămăsese *un soldat*, care a dispărut şi el. Ofiţerul a căpătat zece zile arest, dar e ordin să nu fie urmăriţi dezertorii ! Acelaş lucru în toate regimentele. In trenuri soldaţii năvălesc pe locuri şi adesea ofiţerii stau în picioare în timp ce inferiorii lor şed jos.

Revoltaţii au fost un moment dat stăpâni pe nordul Basarabiei. Autorităţile se refugiaseră la Mamaliga. Un regiment de cavalerie adus repede dela Rădăuţi, a putut stăpâni bandele.

Marele Cartier dă seama de operaţiile în potriva lor, ca şi când ar fi vorba de o acţiune militară în toată regula. Comunicatul lui Ciugureanu vorbeşte de represiune sub forma de distrugeri de sate ! Iar cel al M. C. zice că trupele noastre continuă opera. Opera de *răsbunare !*

17/30 Ianuarie. — Colonelul von Kontz vine să mă vadă. Slab, neîngrijit, cu înfăţişare de mizerie, mă roagă să intervin pe lângă Pherekyde. A fost acreditat ca reprezentant oficial al comitetului naţional din Buda-

---

le camp d'instruction de Roman; à mi-chemin il lui restait un soldat qui, lui aussi, a coulé en route. L'officier a eu 10 jours de prison, mais on a ordre de ne pas poursuivre les déserteurs! Dans tous les régiments c'est la même envolée. Dans les trains les soldats envahissent toutes les places, et souvent les officiers sont debout alors que leurs inférieurs sont assis.

— Les révoltés ont été à un moment maîtres du Nord de la Bessarabie; les autorités s'étaient réfugiées à Mamaliga (Bessarabie). Un régiment de cavalerie, amené rapidement de Radautzi, a pu heureusement contenir les bandes. Le Grand-Quartier rend compte des opérations contre eux, comme s'il s'agissait d'une action militaire en toutes règles. Le communiqué de Ciugureanu parle de répression sous forme de destruction des villages. Et le communiqué du Grand-Quartier dit que nos troupes continuent l'oeuvre. L'oeuvre de vengeance!

17/30 janvier. — Le colonel de *Kontz* vient me voir. Maigre, pas soigné, suant la misère, il me prie d'intervenir auprès de Michel Pherekyde. Il a été accrédité comme représentant officiel du Comité National de Budapest. Il a fait

pesta. Şi-a făcut cunoscută calitatea guvernelor ce s'au urmat. I s'a făgăduit, în Noembre lui şi misiunei sale, un tren pentru întors în ţară. Aşteaptă acum, — 170 persoane—grămădiţi în murdăria fostului hotel de France, lipsiţi de toate, expuşi la toate umilirile poliţiei. Zilele trecute Demblin a fost ridicat de pe stradă; Stojanovics a fost internat patru zile la Saint-Frères. Cere să poată să se întoarcă: «Ce sunt? Supus român sau maghiar ? Colonel în armata D-v. sau nimic ?»

— Ruptura dintre Take Ionescu şi Brătianu este oficial mărturisită de «Viitorul», care într'un comunicat spune că e din cauza chestiunei Banatului şi a Cadrilaterului. Neînţelegerea care ştiam că exista pe cele două frontiere e acum pe faţă.

— Vorbesc seara la Club cu Fasciotti (care nu boicotează Jockey-Clubul, cum ar voi Francezii) de demersul lui Kontz. Mă sfătueşte să nu interviu la Pherekyde: «de ce să vă compromiteţi ?», dar că va lua afacerea pe seama sa. In cursul convorbirei mi-a spus că e foarte regretabil că Austria e într'atât de căzută încât nu ştii unde să o găseşti; «am dori-o mai rezistentă».

---

connaître sa qualité aux gouvernements succesifs. On lui a promis en novembre, à lui et à sa mission, un train pour le rapatriement. Ils attendent — 170 personnes — parqués dans la saleté de l'ancien Hôtel de France, manquant de tout exposé à toutes les avanies de la police. L'autre jour Demblin a été cueilli dans la rue; le baron Stojanovics a été 4 jours interné à Saint-Frères. Il demande de pouvoir rentrer. «Que suis-je? Sujet roumain ou hongrois? Colonel dans votre armée ou rien du tout?»

— La rupture entre Take Ionescu et Bratianu est officiellement avouée par un communiqué du «Viitorul». C'est sur la question du Banat et du Quadrilatère, dit le communiqué. Le tirage qu'on savait exister, sur les deux frontières, est maintenant avoué.

— Je cause le soir au Cercle avec *Fasciotti* (qui ne snobe pas le Jockey comme le voudraient les Français) de la démarche de Kontz. Il me conseille de ne pas faire la démarche auprès de Phérékyde—«pourquoi vous compromettre?»— mais qu'il la prendra à son compte. Au cours d'une conversation, il m'a dit qu'il était très regrettable que l'Autriche fut à ce point aplatie, qu'on ne sait où la trouver; «nous la

(Imi închipui că e neliniştit de pretenţiunile Slovenilor). Dar: «Czernin e o brută».

18/31 Ianuarie.—«Viitorul» publică un al doilea comunicat, probabil dictat din Paris, acuzând pe Take Ionescu de a fi compromis Torontalul şi Cadrilaterul, tot aşa cum opoziţia — e vorba de Take-Filipescu, — a împedicat în 1916 negocierile guvernului. Atacul e direct. Comunicatul acesta mai anunţă publicarea faimosului tratat secret din 1916. Pentru unii, aceasta e din partea lui Brătianu pregătirea unui atac.

Dictez ziarelor noastre două articole spre a ne degaja: nu am luat parte la manoperile din 1916, după cum azi nu ne găsim prinşi de nici-o declaraţie.

19 Ian. (1 Feb.) — Un maior, adus de I. Chintescu, îmi dă o copie a unui ordin dela M. C. către şefii de corp spre a se aproviziona plătind proprietarilor preţul maximal, iar ţăranilor orice preţ fixat prin înţelegere! Răsboiul de clase învăţat armatei!

— Gazetele liberale de seară publică textul conven-

---

voudrions plus résistante». (Je suppose que les prétentions des Slovènes l'inquiètent). Mais «Czernin est une brute».

18/31 janvier. — Le «Viitorul» publie un second communiqué, vraisemblament dicté de Paris, qui accuse Take Ionescu d'avoir compromis le Torontal et le Quadrilatère, de même que l'opposition (il s'agit de Take Ionescu, Filipescu) a gêné en 1916 les négociations du gouvernement. L'attaque est directe. Le communiqué annonce aussi la publication du fameux traité secret de 1916. Pour certains c'est, de la part de Bratianu, la préparation d'une sortie.

Je dicte à nos journaux deux articles pour nous dégager: nous n'avons pas trempé dans les manoeuvres de 1916, de même qu'aujourd'hui nous ne nous trouvons engagés par aucune déclaration.

19 janvier (1-er février). — Un commandant, amené par Jean Chintescu, me remet copie d'un ordre du Quartier-Général, enjoignant au chef de corps de s'approvisionner en payant aux propriétaires les prix maxima, mais aux paysans n'importe quel prix, fixé de commun accord. C'est la guerre de classes enseignée à l'armée!

— Les journaux libéraux du soir publient le texte de la

ției din 1916, faimoasa convenție al cărei text mi-a fost totdeauna ascuns de Rege.

— Se anunță că nu mai e pâine și că se împarte «mălai». Nu mai e nici carne. De altfel trenurile nu mai circulă din cauza zăpezei. Lipsa de combustibil e grozavă.

20 Ianuarie (2 Februarie). — Comentariu al art. 6 din Tratatul divulgat eri și care spune că «România se va bucura de aceleași drepturi ca aliații săi în tot ce privește preliminările, negocierile de pace precum și discuția chestiunilor cari vor fi supuse deciziunei conferinței». — O depeșă din Paris anunță că Consiliul celor cinci mari puteri a ascultat pe Sârbi, apoi pe cei doi Români, Brătianu și Mișu, spre a cunoaște punctele lor de vedere privitor la Banat; vor decide în urmă. — Și Brătianu, care spunea în 1916 că reușise să facă să i se recunoască drepturi de mare putere! Frumoasă egalitate de tratament!

— Fasciotti îmi spune că a vorbit cu Barclay și că va atinge chestiunea Kontz cu guvernul.

— Coandă îmi spune că bolșevismul din Ungaria

Convention de 1916, la fameuse convention dont le Roi m'a toujours caché le texte.

— On annonce qu'il n'y a plus de pain et on distribue du «malai»; pas de viande non plus. Les trains d'ailleurs ne circulent plus à cause de la neige; le manque de combustible est affreux.

20 janvier (2 février). — Commentaire de l'art. 6 du Traité divulgué hier et qui porte que «la Roumanie jouira des mêmes droits que ses alliés en tout ce qui concerne les préliminaires, les négociations de paix ainsi que la discussion des questions qui seront soumises à la décision de la Conférence». — Une dépêche de Paris annonce que le Conseil des cinq grandes puissances a fait comparaître les Serbes ensuite les deux Roumains Bratiano et Mișu pour entendre leurs points de vue au sujet du Banat; elles décideront ensuite. Et Bratiano, qui divulguait en 1916 qu'il a réussi à se faire reconnaître des droits de grande puissance! Jolie l'égalité de traitement!

Fasciotti me dit qu'ayant conféré avec Barclay, il allait entamer la question *Kontz* avec le gouvernement.

Coandă rapporte que le bolchevisme qui sévit en Hongrie

împiedică comunicaţiile între Viena şi Pesta şi că Brusilov e în serviciul bolşevicilor; a intrat în fruntea lor în Kiev şi a răsturnat guvernul lui Petliura.

— Foarte interesantă o comunicare ce-mi face Nicu Stoianovici printr'o scrisoare dela 9 Ianuarie: I. Mavrocordato, cumnatul lui Flondor, a copiat pentru mine povestirea întrevederei lui Flondor cu Brătianu. De aci eşise decretul atât de semnificativ al unirei cu Bucovina, al cărui caracter de independenţă l'am notat. (V. 29 Decembrie).

21 Ianuarie (3 Februarie). — Caracterul Ligei Naţiunilor se desenează din ce în ce ca un areopag al celor cinci mari puteri, care îşi rezervă dreptul să tranşeze toate chestiunile privitoare la aliaţi, învinşi sau asociaţi. El decide de soarta coloniilor de regimul ţărilor asiatice, de conflictele noastre cu vecinii: pacea cu Germanii nu mai pare a fi decât un apendice. E poate cheia liniştei în viitor, afară dacă cele cinci puteri nu vor ajunge să se certe între ele...

---

empêche le rétablissement des communications entre Pesth et Vienne et que Brussilow est du service des bolchevistes; à leur tête il est entré à Kiew et a renversé le gouvernement de Petliura.

Très interessante une communication que me fait Nicu Stoeanovici par une lettre du 9 janvier (11 jours de retard): Jean Mavrocordato, beau-frère de Flondor, a copié pour moi le récit de l'entrevue de Flondor avec Bratiano. Il en est sorti le décret si significatiff de l'Union avec la Bucovine dont j'ai noté le caractère d'indépendance (v. 29 décembre).

21 janvier (3 février). — Le caractère de la Ligue des Nations se dessine de mieux en mieux comme un aréopage des cinq grandes puissances: Etats-Unis, Japon, Angleterre, France et Italie, qui se réserve le droit de trancher toutes les questions concernant alliés, vaincus ou associés. C'est lui qui décide du sort des colonies, du régime des pays d'Asie, de nos conflits avec nos voisins: la paix avec les Allemands ne semble plus être qu'un appendice. C'est peut être la clef de la tranquillité dans l'avenir, à moins que les 5 puissances n'arrivent à se disputer entre elles...

23 Ianuarie (5 Februarie). — La secţia de notariat, un procuror, Racoviceanu, asupra cererilor de naturalizare ale evreilor, a cerut ca petiţionarii să facă dovada că nu sunt dezertori, nici condamnaţi pentru spionaj, etc. Dovadă în ce spirit e concepută legea liberală şi cum se îndeplineşte angajamentul internaţional luat de toate guvernele. Am dictat un articol pentru «Steagul», care a fost şters de censură. (Racoviceanu)

Cu privire la acelaş procuror, Rădulescu-Joldea îmi spune din izvor sigur că d-rul Gomoiu, însărcinat cu constatările legale, a stabilit că toţi lucrătorii împuşcaţi pe piaţa Teatrului erau loviţi în spate, — deci când se retrăgeau. Că singurul soldat căzut e deasemenea împuşcat în spate şi ucis de un glonţ asemenea celor găsite în corpul manifestanţilor. omorât din greşeală, desigur, de camarazii lui. Procurorul a făcut două încercări spre a convinge pe Gomoiu să-şi schimbe constatările.

Jandarmii dati judecăţii pentru schingiuirea lucrătorilor la poliţie s'au apărat pretextând că prizonierii nu voiau să facă corvezile. Au fost achitaţi. — Din po-

---

23 janvier (5 février). — Un procureur Racoviceanu, à la chambre de notariat, sur des demandes en naturalisation de Juifs, a demandé que les pétitionnaires fissent la preuve qu'ils ne sont pas déserteurs, ni condamnés pour espionnage, etc. C'est dire dans quel esprit est conçue la loi libérale et comment on entend remplir l'engagement international pris par tous les gouvernements. J'ai dicté un article au «Steagul», qui a été biffé par la censure.

Au sujet du même procureur, Rădulescu-Joldea me dit de source certaine que le dr. Gomoiu, chargé des constatations légales, a établi que tous les ouvriers canardés place du Théâtre sont tirés dans le dos — donc quand ils se retiraient; — que le soldat tombé est aussi tiré dans le dos et tiré par une balle semblable à celles trouvées dans les corps des manifestants; donc, tué—par mégarde évidemment—par ses camarades. Le procureur a fait deux tentatives pour amener Gomoiu à changer ses constatations. Les gendarmes mis sous jugement pour avoir maltraité les ouvriers à la police se sont défendus en prétendant que les prisonniers ne voulaient pas exécuter les corvées. Ils ont été acquittés.—

trivă se trimit în faţa Curţei Marţiale câteva duzini de manifestanţi pentru rebeliune şi insulte aduse Regelui! Iată o greşală pe care Regele Carol n'ar fi lăsat să se comită.

25 Ian. (7 Febr).—Comitet consultativ la mine. Se vorbeşte de întoarcerea lui Take Ionescu: care va fi atitudinea lui în vecinica chestiune a guvernului de coaliţie? Gheorghiu, ginerele lui Văitoianu, a vorbit de un guvern sub preşidenţia generalului şi asupra căruia s'ar adresa şi mie; adevărate sau neadevărate aceste fapte cereau o consultaţie. Toţi fiind de faţă —pun chestiunea: în cazul unei propuneri trebue să subordonăm orice acceptare reparaţiunei morale, pe care o consider mai ales interesând ordinea de Stat serioasă. a anulărei decretului care anulase legislatura noastră?—Garoflid zice: Colaborarea e mai importantă decât tot. — Gr. Cantacuzino: Colaborăm, dar pe picior de egalitate; nu vede cum s'ar desfiinţa un decret de anulare.—Corteanu: Inainte de toate restabilirea situaţiunei noastre morale.—Catargi: Coroana era la o răspântie; ea nu se putea sustrage presiunei

---

Par contre on renvoie devant la cour martiale quelques douzaines de manifestans pour rébellion et insultes au Roi. Voilà une maladresse que le Roi Carol n'aurait pas laissé commettre.

25 janvier (7 février). — Comité consultatif chez moi. On parle du retour de Take Ionescu: quelle sera son attitude dans la sempiternelle question du gouvernement de coalition? Gheorghiu, le gendre de Văitoianu, a parlé d'un gouvernement de concentration sous la présidence du général et au sujet duquel il s'adresserait aussi à moi; vrais ou pas vrais, ces faits demandaient une consultation. Tous présents.— Je pose la question: En cas d'une proposition, subordonnons-nous toute acceptation à la réparation morale, que je considère surtout intéressant l'ordre d'Etat sérieux, de l'annulation du décret ayant annulé notre législature? — *Garoflid* dit: «Colaborarea este mai importantă de cât tot». — *Gr. Cantacuzène*: Collaboration, mais sur pied d'égalité; il ne voit pas comment pourrait se rapporter le décret d'annulation. — *Corteanu:* Avant tout, le rétablissement de notre situation morale. — *Catargi:* La Couronne était dans une impasse; elle ne pouvait se soustraire à l'imposition des alliés. De-

aliaţilor. A ni se cere concursul nostru e o satisfacţie morală suficientă. — C. Arion: E imposibil să se obţie un decret de anulare. — Mehedinţi: Ori-ce formă de colaborare e bine venită: «ne scapă de o osândă»(?!). Dar nu trebue părăsită darea în judecată.

26 Ian. (8 Febr). —«Monitorul» publică destituirea lui Dobrovici din locul său inamovibil în Consiliul agricol superior. Raportul spune că fiind numit primar, trebuia prin aceasta să fie omul de încredere al inamicului; aceasta îl face impropriu să ocupe o funcţiune în Stat. Tot pentru uniunea sacră lucrează domnii aceştia!

— Hinna a făcut un memoriu spre a-şi apăra administraţia. De opt zile censura refuză să fie publicat. Mârzescu, sezisat de această chestiune, i-a dat sfatul să scrie câteva exemplare la maşină, pentru miniştrii. Dreptul de apărare e de fapt suprimat.

27 Ian. (9 Febr). — Generalul Berthelot a plecat la Odessa. Merge rău în Ucraina. Bolşevicii au distrus aproape un batalion francez la Tiraspol. A trebuit să trimitem două batalioane ca să restabilim situaţia. De alt-

---

mander notre concours, est déjà une satisfaction morale suffisante. — *C. Arion:* Il est impossible d'obtenir un décret d'annulation. — *Mehedinţi:* Toute forme de collaboration est bien venue: «ne scapă de o osândă» (!?). Mais il ne faut pas abandonner la mise sous jugement.

26 janvier (8 février). — Le «Moniteur» contient la destitution de I. Dobrovici de sa place inamovible du Conseil Agricole supérieur. Le rapport dit qu'ayant été nommé maire il devait forcément être personne de confiance de l'occupant; ceci le rend impropre à occuper une fonction dans l'Etat.—C'est toujours pour l'union sacrée que ces Messieurs travaillent!

Hinna a fait un mémoire pour défendre son administration. Depuis huit jours la censure en refuse la publication. Marzescu, saisi de la question, lui a donné le conseil d'en tirer des exemplaires à la machine pour les donner aux ministres. Le droit de défense est de fait supprimé.

27 janvier (9 février). — Le général Berthelot est parti pour Odessa. Ça va mal en Ukraine. Les bolchévistes ont presque anéanti un bataillon français à Tiraspol. Nous avons dû envoyer deux bataillons pour rétablir la situation. —

fel angajările de voluntari pentru Orient nu merg deloc în Franţa; lumea s'a săturat de aventuri răsboinice. Aceasta informaţie mi-a dat-o Poklevski la vânătoare.

— Mare sosire de parfumuri ! Pe unde şi cum? Comerţ şi diplomaţie ! De altfel productiv : un săpun 50—60 lei, pudra 100 lei, parfum Houbigant până la 1200 lei sticla —şi se vinde ca pâinea caldă.—Se spunea că arestarea lui Neniţescu se făcea printr'un ordin direct al generalului Popovici, comandantul corpului de armată. Mi se raportează că generalul a refuzat să execute ordinul guvernului, pe care singur şeful său, Regele, putea să-l dea şi că acest ordin a venit.

— La întrunirea Jockey-Clubului, lucrurile au mers mai bine decât speram. 93 membri prezenţi şi vre-o 30 procuri. Conjuraţii au prezintat o moţiune de abţinere şi lista mea a avut 82 voturi, contra 41 abţineri. H. Catargi primise vice-prezidenţia Vineri; Sâmbătă s'a retras şi Duminecă s'a abţinut! — De altfel, generalul Râmniceanu a semnat protestarea ai cărei termeni erau

---

D'ailleurs, les engagements de volontaires pour l'Orient ne marchent pas en France. On est las d'aventures guerrières; c'est un renseignement que Poklevski m'a confirmé à la chasse.

Grand arrivage de parfums! Par où et comment? Commerce et diplomatie! C'est rémunératoire: un savon 50—60 lei; la poudre de riz 100 lei; parfum Houbigant jusqu'à 1200 lei le flacon, — et ça se vend comme pain chaud.

On disait que l'arrestation de Nenitzescu se faisait sur un ordre direct du général Popovici, commandant du corps d'armée On me rapporte que le général a refusé d'exécuter un ordre du gouvernement que son chef seul, le Roi, pouvait lui donner, et cet ordre est venu.

A la réunion du Jockey, les choses se sont passées mieux que je ne l'espérais. Il y a eu environ 93 membres présents et une trentaine de procurations. Les conjurés ont présenté une motion d'abstention, et ma liste a eu 81 voix contre 42 abstentions. — Henry Catargy avait accepté vendredi la vice-présidence; samedi il s'est retiré et dimanche il s'est abstenu! — D'ailleurs, le général Râmniceanu a signé la protestation dont les termes sont injurieux et comme Drossu

injurioşi şi cum Drossu s'a abţinut dela vot, am avut deplină dovadă de părtinirea Curţei.

30 Ian. (12 Febr.) — Corteanu a pus mâna pe un număr din «Excelsior» dela 11 Decembre 1918, prin care Victor Antonescu povesteşte călătoria lui la Iaşi şi desveleşte cu naivitate complotul ţesut pe sub ascuns de Rege, Saint-Aulaire şi el contra guvernului meu. Şi cu toate acestea d. de Flers spusese că Saint-Aulaire îmi întinsese mâna şi că refuzasem să merg cu ei!

31 Ianuarie (13 Februarie). — Darvari vine să mă vadă. In întreb imediat dacă e adevărat că nevasta sa a scris o scrisoare de scuze Reginei. Atunci el îmi povesteşte că prin Minculescu, un obligat al lui, care e la Curtea Marţială, a aflat că colonelul Stârcea venise să întrebe din partea Regelui: «Şi cu D-na Marie Nicole Darvari când credeţi să începeţi urmărirea?» Darvari revendicând toată răspunderea pentru tot ce se întâmplase în casa sa. el a forţat pe nevasta sa să scrie.

In substanţă: «Am greşit de a crede în victoria finală; sunteţi o Regină Mare, vă cer iertare». După in-

---

s'est abstenu du vote, nous avons eu la preuve en plein de la partialité de la Cour.

30 janvier (12 février). — Corteanu a mis la main sur un numéro de l'«Excelsior» de Paris du 11 décembre 1918, dans lequel Victor Antonescu raconte son voyage à Iassy et naïvement étale le complot tramé en secret par le Roi, Saint-Aulaire et lui contre mon gouvernement. Et dire que Mr. de Flers avait dit que St.-Aulaire m'avait tendu la perche et que j'avais refusé de marcher avec eux!

31 janvier (13 février). — Darvari vient me voir. Je lui demande de suite s'il est vrai que sa femme a écrit à la Reine une lettre d'excuses. Alors il me raconte que par Minculescu, un obligé à lui, qui est à la Cour Martiale, il a appris que le colonel Stârcea était venu demander de la part du Roi: «Et avec M-me Marie-Nicole Darvari quand comptez-vous commencer les poursuites?» — Ayant revendiqué la responsabilité de tout ce qui s'est passé dans sa maison, il a obligé sa femme à écrire. En substance: «J'ai eu le tort de croire à la victoire finale; vous êtes une grande Reine et je vous demande pardon». Selon ses renseignements, toutes les

formațiunile lui Darvari, toate măsurile de rigoare sunt cerute de Curte. — Insă Curtea vrea să scape pe Stere.

1/14 Febr. — Vizita neașteptată a lui Stirbey. Nevoind să intre în salonul de așteptare, așteptă în cabinetul meu de toaletă. Nimic precis. Vizită cam simptomatică. Eu îi spun cât rău se face Regelui, punându-i-se în sarcină toate măsurile exagerate ca asprime: Nenițescu, darea în judecată a lucrătorilor pentru les-majestate, etc. El protestează: Regele luptă contra acestor lucruri. Francezii sunt cei cari «cer cu ferocitate arestări și câteva execuțiuni». — El mai spune: «Nu se înțelege de ce... Dealtfel aceleași diviziuni sunt și la ei». Ii spun în treacăt că d. Antonescu descoperă prea mult pe Rege. Se pare că cunoaște interviewul, căci răspunde râzând: «El spune aceasta, dar n'a văzut pe Rege decât la plecare sub guvernul Coandă; nu-l văzuse înainte». (La 5 Noembre Regele îmi spusese că l-a văzut. Oare după plecarea mea? Nu cred, căci Regele n'avea nici un motiv să mi-o comunice!) — Tema lui Stirbey: e o greșală de-a ne înstrăina într'atâta Germania; știm

---

mesures de rigueur sont exigées par la Cour. Mais la Cour veut sauver Stere.

1/14 février. — Visite inopinée de *Stirbey*. Il n'avait pas voulu entrer dans le salon d'attente et attendait dans mon cabinet de toilette. Rien de précis. Visite plutôt symptomatique. C'est moi qui lui dis le tort qu'on fait au Roi en lui mettant à charge toutes les mesures exagerées de sévérité: Nenitescu, la mise sous jugement pour lèse-majesté des ouvriers, etc. Il proteste. Le Roi lutte contre. Ce sont les Français «qui exigent avec férocité des arrestations et quelques exécutions!» — Il dit: «On ne comprend pas pourquoi... D'ailleurs, les mêmes divisions existent chez eux aussi». Je lui dis en passant que Mr. V. Antonescu découvre un peu trop le Roi. Il semble connaître l'interview, car il me dit en riant: «C'est lui qui le dit, car il n'a vu le Roi qu'à son départ, sous le gouvernement Coandă; il ne l'a pas vu auparavant». (Le 5 nov. le Roi m'a dit qu'il l'avait vu. Est-ce après mon départ? Je ne le pense pas, car le Roi n'avait aucune raison de me le communiquer!) Le thème de Stirbey: on a tort de tellement s'aliéner l'Allemagne; sait-on ce qu'on aura dans deux ans? Même jeu donc qu'avant la guerre!

noi ce va fi peste doi ani (acelaş joc la el ca şi înainte de războiu) ? — Mişu Săulescu ar dori să plece în Elveţia ca să vadă pe fratele său. S'a adresat lui Stirbey spre a putea să capete o autorizare dela Francezi. Va face posibilul, dar Francezii au poliţia lor — i-a spus Stirbey, — cari pentru informaţiuni nu se inspiră decât dela Nicu Lahovary şi dela Radu Văcărescu. Frumos !

— Intre aliaţi pare că se cam strică lucrurile. Astfel plecarea lui Wilson şi a lui Lloyd George pentru 15 zile e interpretată în sensul că s'ar voi să se mute conferinţa într'o ţară mai liniştită ca Franţa. Stirbey îmi spune că a citit un articol de d'Annuzio, furios contra Franţei şi chiar contra Engliterei, cari uşurează opera «de la vermine» sârbească. Asupra acestui punct am înregistrat vorbe de felul acesta, spuse de Fasciotti. «Austria a căzut prea mult; am dori-o mai rezistentă». De altfel Fasciotti a sărit foarte binevoitor în ajutorul lui Demblin şi al colegilor săi austro-ungari, cărora guvernul le-a făcut tot felul de greutăţi înainte de a-i lăsa să plece. Se spune pretutindeni că Engl itera şi America nu vor să

Michel Seulescu voudrait aller en Suisse voir son frère. Il s'est adressé à Stirbey pour tâcher d'avoir une autorisation des Français. Il fera le possible, mais les Français ont leur police — lui a dit Stirbey — qui, pour les informations, ne s'inspire que de Nicu Lahovary et de Radu Văcărescu: Joli!

Entre alliés ça a l'air de se troubler. Ainsi le départ pour 15 jours de Wilson et de Lloyd George est interprété dans le sens qu'on veut transférer la conférence dans un pays plus calme que la France. Stirbey me dit qu'il a lu un article d'Annunzio furibond contre la France et même contre l'Angleterre, qui facilitent l'oeuvre de la «vermine» serbe. Ici, j'ai enrégistré des propos de Fasciotti: «L'Autriche s'abandonne trop; nous la voudrions plus résistante». D'ailleurs Fasciotti s'est très gracieusement porté au secours de Demblin et de ses collègues d'Autriche-Hongrie auxquels le gouvernement a fait toutes sortes de difficultés avant de les laisser partir. — On dit couramment que l'Angleterre et l'A-

lase ca Germania să fie zdrobită, cum ar dori Franţa Lloyd George, d'abia întors, a spus în Camera Comunelor că pacea de făcut nu trebue să mai coprindă o Alsacie-Lorena ca cea dela 1871.

— Regina vrea să călătorească. S'a cerut agrementul guvernelor interesate, care nu se prea grăbeşte să vie.

— Ebert a fost ales preşedinte provizoriu al republicei germane.

2/15 Februarie. — Se află că Ungurii au îngrămădit o puternică armată contra noastră în Transilvania, iar ziarele liberale previn publicul contra veştilor optimiste privitoare la Torontal. Greutăţile sunt mai mari decât se credea...

5/18 Februarie. — Vizita avocatului Ion V. Rădulescu, care-şi zice membru activ al partidului, şi a lucrătorului Gr. Dorobanţu de a C. F. R., dându-se ca trimişi de atelierele C. F. R. Ei propun acţiune comună pentru răsturnarea lui Brătianu şi organizarea unei greve care să nu înceteze decât la demisia guvernului. Ei cer : 1) liberarea lucrătorilor închişi; 2) protecţia lor

---

mérique ne veulent pas laisser écraser l'Allemagne, comme le désire la France. Lloyd George, à peine rentré, a dit aux Communes que la paix à faire ne doit plus contenir une Alsace-Lorraine comme celle de 1871.

La Reine veut voyager. On a demandé l'agrément des gouvernements interessés, qui n'arrive pas avec empressement.

Ebert est élu président provisoire de la République allemande.

2/15 février. — On apprend que les Hongrois ont massé une forte armée contre nous en Transylvanie et les journaux libéraux mettent en garde le public contre les nouvelles optimistes touchant le Torontal. Les difficultés sont plus grandes qu'on ne le croyait...

5/18 février. — Visite de l'avocat Ion V. Rădulescu, qui se dit membre actif du parti, et de l'ouvrier Gr. Dorobantu des chemins de fer, se disant envoyés par les ateliers des chemins de fer. Ils offrent une action commune pour renverser Bratianu et l'organisation d'une grève, ne devant cesser qu'à la démission du gouvernement. Ils demandent: 1) la libération des ouvriers détenus; 2) leur protection économi-

economică. Au încredere în mine.—Eu primesc colaborarea politică, dar sunt contra grevei, mai ales în acest moment, când e nevoe de transportat trupe; le explic: că ziua lor de opt ore ar fi un dezastru pentru ţară.— Vor reveni să mă vadă.

— Mehedinţi a aflat că în Transilvania soldaţii întorşi, neavând nimic, s'au aruncat asupra primăriilor şi percepţiilor şi, negăsind cele de nevoie, au jefuit pe proprietari, fără deosebire de neam, Unguri Saşi ori Români. Mi-aduc aminte că Mocioni, luând de curând masa la mine, atunci când am negat că la noi ar fi bolşevism şi că mişcarea lucrătorilor n'avea acest caracter, mi-a spus: «Nu la noi; acolo am avut bolşevism». Lăsa să se înţeleagă că mai e încă.

— Germania a trebuit să semneze armistiţiul modificat cu condiţii noui impuse de mareşalul Foch. Orice discuţie a fost respinsă şi cea mai mică amânare refuzată scurt. Franţa tratează cu asprime Germania. I se refuză chiar înapoierea prizonierilor. Exemplul de a fi păstrat pe ai noştri se plăteşte!

---

que. Ils ont confiance en moi. J'accepte collaboration politique, mais je déconseille la grève, surtout en ce moment qu'on a besoin de transporter des troupes; je leur explique que la journée de 8 heures serait une catastrophe pour ce pays. Ils doivent me revoir.

Mehedinţi a appris qu'en Transylvanie les soldats, en rentrant, manquant de tout, se sont jetés sur les mairies et les perceptions, et, ne trouvant pas le nécessaire, ont pillé les propriétaires sans distinction de nationalité: hongrois, saxons ou roumains. J'ai souvenir que lorsque Moczony a déjeuné chez moi la semaine dernière et que j'ai nié qu'il y eut du bolchevisme chez nous et que le mouvement des ouvriers n'avait pas ce caractère-là, il m'a très distinctement dit: «Pas chez nous; nous, nous avons eu du bolchevisme». Il semblait laisser entendre qu il y en avait encore.

L'Allemagne a dû signer l'armistice modifié avec des conditions nouvelles imposées par le maréchal Foch. Toute discussion a été repoussée et le moindre sursi refusé sec. La France traite très durement l'Allemagne. On lui refuse même la restitution des prisonniers. L'exemple d'avoir gardé les nôtres se paie!

6/19 Februarie. — In ce spirit evoluiază Francezii la noi, două fapte pentru astăzi:

Ordinul colonelului Bonneau la Constanţa, impunând pasport, în limba franceză, pentru cei ce vor să părăsească oraşul.

Reprezentarea revistei franceze «Merci», eri seară, la care a fost poftită presa, cu excepţia «Steagului». Reporterul şi-a plătit locul.

7/20 Februarie. — Imprumutul nostru la Paris nu se face; Klotz nu-l susţine. Va trebui ca mai întâi guvernul să modifice decretul asupra naturalizării evreilor. Se pare că Brătianu a telegrafiat, cerând cele mai largi îmbunătăţiri.

— Lucrătorii au trimis din nou la mine pe Basarab. Este sau nu împuternicitul lor? Aflu prin el că Frimu, a cărui grea boală la Văcăreşti a fost anunţată, are coloana vertebrală ruptă din cauza maltratărilor de la poliţie. Lucrătorii vor greva generală la C. F. R. şi la poştă, neîncetând decât în ziua când Brătianu va părăsi puterea. Sunt preocupaţi de chestiunea fondurilor

---

6/19 février. — Dans quel esprit évoluent les Français chez nous, deux faits pour aujourd'hui: L'arrêté du colonel Bonneau à Constantza avec le passeport — en français — dont on doit se munir si l'on veut quitter la ville; la représentation de la revue française «Merci», hier soir, à laquelle on a invité la presse, mais dont on a exclu le «Steagul». Le reporter a payé sa place ostensiblement quand on lui eut dit qu'il était rayé.

7/20 février. — L'emprunt à Paris ne se fait pas. Mr. Klotz ne l'appuye pas. Il faudra qu'auparavant le gouvernement modifie son décret sur la naturalisation des Juifs. Il paraît que Bratiano a télégraphié demandant les plus larges améliorations.

Les ouvriers m'ont délégué de nouveau Bassarab. Est-il ou non leur fondé de pouvoirs? Par lui j'apprends que Frimu, dont on a annoncé la grave maladie, à Vacaresti, a la colonne vertébrale cassée par suite des mauvaises traitements subis à la police. Les ouvriers veulent la grève des chemins de fer et de la poste, ne cessant que le jour où Bratiano aura quitté le pouvoir. La question

pentru sprijinirea grevei. Dacă ei nu pot organiza această luptă legală, vor comite fapte neplăcute. Bine înţeles i-am sfătuit să nu facă nimic pentru împiedecarea transporturilor militare şi am lăsat pe mai târziu sfatul meu definitiv. (v. 13 Februarie).

— Se află de moartea lui Frimu, în spitalul dela Colentina (?), unde fusese transportat în ultimul moment. Cazul fiului Missir se repetă. Frimu a murit de tifos exantematic, cum zice administraţia, sau în urma relelor tratamente, cum susţin lucrătorii? — Era un om cinstit, activ şi cumpătat.

— Clemenceau a fost obiectul unui atentat. Un individ a tras asupra lui, pe când trecea în automobil. Uşor atins la omoplat, a putut să se întoarcă pe jos: iată ce spune buletinul.

8/21 Februarie. — E penibil să auzi spunându-se acestea de un om ca Emanuel Stroici: «Cu soldaţii e primejdios să te urci în vagon. Zic că nu se leagă decât de evrei, dar jefuesc pe oricine». — Gr. Cantacuzino

---

des fonds pour soutenir cette grève les préoccupe. S'ils ne peuvent organiser cette lutte légale, les ouvriers commettront des faits désagréables. J'ai, bien entendu, déconseillé toute action pouvant entraver les transports militaires et remis à plus tard mon conseil définitif (v. 13 fév.).

On apprend la mort de Frimu décédé dans l'hopital Colentina (?), dans lequel on l'avait transporté en dernière minute. Le cas du fils Missir se repète. Frimu est-il mort du typhus exanthématique, comme on le dit de source administrative, ou des suites de mauvais traitements comme le prétendent les ouvriers? — Frimu était honnête homme, actif et modéré.

Clemenceau a été l'objet d'un attentat. Un certain Cottin a tiré sur lui pendant qu'il passait en auto. Legèrement touché à l'omoplate, il a pu rentrer à pied: voilà ce que dit le bulletin.

8/21 février. — Il est pénible d'entendre dire par un homme comme Em. Stroici: «Cu soldaţii este primejdios să te urci în vagon. Zic că nu se leagă decât de ovrei, dar jefuesc pe ori cine». — Gr. Cantacuzène me dit qu'un inten-

îmi spune că un intendent al lui n'a vrut să plece cu trenul: e pericol de moarte din cauza soldaţilor.

Francezii nu sunt mai buni. D. Pilescu a fost abordat chiar în str. Clemenţei de un soldat francez, care i-a cerut bani, iar judecătorul de instrucţie dela Constanţa a fost jefuit la 8 jum. seara de doi soldaţi coloniali.

— Verzea, al cărui proces a ţinut mai mult de o săptămână, a fost osândit la moarte. «Viitorul» şi gazetele takiste întreţinuseră o atmosferă groaznică, pornită dela Marele Cartier.

— De cinci zile nu pot să-mi procur de loc cărbuni. Trăesc şi lucrez într'o temperatură de 13°.

— Sora mea (d-na Pherekyde) a văzut azi dimineaţă pe Regina. Bineînţeles a fost mult chestiune de toate vorbele primite de Regina, cu prea mare uşurinţă, pe socoteala multor persoane. Dar, vorbind de călătoria apropiată, Regina a spus că va sta 4 sau 5 zile în Franţa, dar că avea nevoe de stat mai mult la Londra, fiindcă situaţia noastră acolo lasă de dorit.

— Aici se simt neînţelegeri. N. Ghika mi-a spus că,

---

dant a refusé de prendre le train: il y a danger de mort à cause des soldats.

Les Français ne sont pas meilleurs. Le Dr. Pilescu a été abordé en pleine rue — Clemenţa — par un soldat français, qui lui a demandé de l'argent et le juge d'instruction de Constantza a été dévalisé à 8½ h. du soir par deux coloniaux français!

Verzea, dont le procès a duré plus d'une semaine, a été condamné à mort. Le «Viitorul» et les journaux takistes avaient entretenu une atmosphère horrible créée par le Grand Quartier.

Depuis cinq jours je ne puis me procurer ni coke, ni charbon. Je vis et travaille dans une température de 13 degrés.

Ma soeur a vu la Reine ce matin. Il a, bien entendu, beaucoup été question de tous les potins accueillis par la Reine, trop facilement, sur le compte de nombreuses personnes. Mais, parlant de son prochain voyage, la Reine a dit qu'elle resterait quatre ou cinq jours en France, mais qu'elle avait besoin de séjourner plus longtemps à Londres, puisque notre situation y laissait à désirer.—On sent ici de la friction. N. Ghica m'a dit que sur des chocs entre Bulgares et Rou-

asupra unor ciocniri între Bulgari şi Români, generalul englez din Dobrogea făcuse un raport ostil nouă. Intr'atât se aruncă toţi în braţele Francezilor, încât Englezii, în mod instinctiv, dacă nu din calcul, au un necaz evident.

9/22 Februarie. — Buletinul telegrafic confidenţial (Radio din Lyon) ia în serios rana lui Clemenceau. Se vorbeşte de un înlocuitor; numele lui Albert Thomas şi al lui Klotz sunt puse înainte. Se vorbeşte şi de Tardieu. Cei doi dintâi ar fi o nenorocire pentru noi; A. Thomas ştie cum au fost trataţi socialiştii români şi Klotz cum ne purtăm cu evreii.

Acelaşi buletin confirmă două decizii americane, întrezărite numai de noi la Bucureşti. America nu primeşte ca să se impună Germaniei sarcinele din cari să nu se poată ridica nici peste 10 sau 15 ani. Ea primeşte despăgubirile pentru distrugeri, dar declară că indemnităţile pentru război sunt contrarii armistiţiului. Apoi America înţelege să termine cu pacea în două luni.

10/23 Februarie. — Nu merge de loc în Basarabia şi Ucraina. Din izvorul său francez foarte sigur, B. Ca-

---

mains, le général anglais de la Dobrogea avait fait un rapport franchement hostile à nous. On se jette tellement dans les bras des Français, que les Anglais en ont instinctivement, si pas par calcul, un dépit certain.

9/22 février. — Le bulletin télégraphique confidentiel (Radio de Lyon) prend au sérieux la blessure de Clemenceau. On agite la question du remplaçant. Albert Thomas et Klotz sont les noms mis en avant. On parle aussi de Tardieu. Les deux premiers seraient funestes pour nous; A. Thomas sait comment on a traité les socialistes roumains et Klotz comment on agit avec les Juifs!

Le même bulletin confirme deux décisions américaines, entrevues seulement par nous à Bucarest. L'Amérique n'accepte pas qu'on impose à l'Allemagne les charges dont elle ne puisse pas se relever avant plus de 10 ou 15 ans. Elle accepte les dédommagements pour destructions, mais déclare les indemnités pour la guerre contraires à l'armistice. Ensuite l'Amérique entend finir en deux mois la paix.

10/23 février. — Ça ne va pas du tout en Bessarabie et en Ukraine. De sa source française, très sure, B. Catargy con-

targi cunoaşte telegrama către guvernul francez: «Situaţia gravă; nu se poate plimba mereu acelaş regiment dela Odessa la Tiraspol şi înapoi; e temere pentru disciplină şi nu se poate pune temei pe armata română, căreia îi lipsesc toate». — Din alt isvor se ştie că angajările, cerute în Franţa, de voluntari pentru Orient, nu dau nici un rezultat.

— Regele a văzut pe Arion alaltăeri. «Ceeace priveşte pe Virgil Arion, nu mă priveşte»; Regele a făcut pentru el şi pentru Neniţescu distincţiunea, în favoarea lor, că în acţiunea lor nu era nimic interesat. — Regele e infeudat liberalilor până în a repeta argumentele lor în toate chestiunile. Dispreţ adânc pentru M. Cantacuzino şi Grecianu: să guverneze cu ei? Foarte, foarte rea părere de Take Ionescu «omul tuturor compromisurilor». Afirmând că la Paris Take Ionescu a compromis într'adevăr Torontalul şi Dobrogea şi că a văzut cu ochii săi telegrama prin care Olănescu îl denunţă: or, Olănescu este un om cinstit şi inteligent» ! — Mereu preocupat de popularitatea lui Averescu. — Cu privire la unul din decretele abuzive, anulând de pildă inamovi-

---

naît la dépêche au gouvernement français: «Situation grave, on ne peut constamment promener le même régiment d'Odessa à Tiraspol et vice-versa; on craint pour la discipline et on ne peut compter sur armée roumaine qui manque de tout». — D'autre source on sait que les engagements demandés en France des volontaires pour l'Orient, ne donnent rien.

Le Roi a vu Arion avant-hier. «Ce qui touche Virgile Arion, ne me regarde pas»; le Roi a fait pour lui et pour Neniţescu la distinction que pour leur décharge il n'y avait rien de mercantile dans leur action. — Inféodé aux libéraux au point de répéter tous leurs arguments sur toutes les questions. Profond mépris pour Cantacuzène et pour Greceanu: gouverner avec eux? Très, très mauvaise opinion de Take Ionescu: «l'homme de tous les compromis».Affirmant que Take Ionescu a réellement compromis à Paris le Torontal et la Dobrogea. Qu'il a vu, ce qui s'appelle vu, le télégramme d'Olănescu qui le dénonce: «or, Olănescu est un homme honnête et intelligent!» Toujours préoccupé de la popularité d'Averescu. Au sujet d'un de ces décrets abusifs annulant, par

bilitatea comisiunei monumentelor istorice: «D. Duca mi l-a prezentat; nu puteam să-l refuz! Şi e vorba de un decret-lege». — Ciugureanu nu e serios şi toate se clatină în Basarabia. *Toţi* Basarabenii, afară de Inculeţ, nu sunt serioşi! Cazacu vorbeşte mult.

11/24 Februarie. — Am la masă patru medici americani cari aduc prizonieri români dela Breslau, — călătorie nouă zile, greutăţi mari cu Ungurii, — şi duc înapoi prizonieri germani. Şeful misiunei e de origină română, probabil evreu: Căpitan Leon Matasariu, Căpitan d'Ercole, Căpitan Nall, Lt. Barbour. Unul e Român, celalt Italian, al treilea Englez. Toţi din U. S. Army. Ei recunosc că Ungurii se poartă rău, «dar trebue să se supue».

— Ziarele pline de comunicatul oficial ardelean asupra omorului a 100 de Români la Siria (comit. Arad), de trupele ungureşti. Trenuri deraiate, asasinatul curierilor, etc., au ajuns lucruri curente.

12/25 Februarie. — Comisarul regal militar m'a citat ca informator în afacerea Chiţescu. Acesta e maiorul de care e vorba în notele dela 28 August 1917. Am

---

exemple, l'inamovibilité du Comité des monuments historiques: «Mr. Duca me l'a présenté, je ne pouvais pas le refuser! Et il s'agit d'un décret-loi». Ciugureanu n'est pas sérieux et a tout détraqué en Bessarabie. Tous les Bessarabiens, sauf Inculetz, ne sont pas sérieux. Cazacu un phraseur.

11/24 février. — Je reçois à déjeuner quatre médecins américains qui amènent des prisonniers roumains de Breslau — voyage neuf jours; grosses difficultés avec les Hongrois — et ramènent des prisonniers allemands. Le chef de la mission est d'origine roumaine, probablement Juif. Le capitaine Leon Matassariu, le capitaine d'Ercole, le capitaine Nall et le lt. Barbour. L'un est Roumain, l'autre Italien, le troisième Anglais. Tous de l'U. S. Army. Ils reconnaissent que les Hongrois se conduisent mal, «mais ils doivent se soumettre».

Les journaux sont pleins du communiqué officiel transylvain sur le massacre de 100 Roumains à Siria (Comitat d'Arad) par les réguliers hongrois. Trains déraillés, assassinat de courriers, etc. ne sont plus que monnaie courante.

12/25 février. — Le commissaire militaire, major Niculescu-Bolintin, m'a cité comme informateur dans l'affaire Chiţescu; c'est le major dont il est question dans les notes

înţeles că se caută mai ales dovezi în contra lui Lupu Kostake şi V. Arion. Am spus ce ştiam chiar dela Chiţescu, dar am refuzat să fac aprecieri asupra lui Lupu Kostake. — In particular m'a întrebat dacă credeam că Neniţescu sau Antipa erau amestecaţi în acţiunea lui Lupu. Am răspuns că pentru Neniţescu nu cred, dar despre Antipa sunt sigur că nu. Mi-a acordat ca să-i trimit declaraţia mea în scris... Se dă multă atenţie acestei afaceri, mai ales în speranţa, cred eu, de a se găsi ceva contra lui Averescu. In depoziţiunea lui Chiţescu, pe care am citit'o, acesta descrie scrisorile care se dorea să i-se încredinţeze pentru a fi date lui Averescu şi lui Cristescu, iar cât despre mine, n'am crezut nici odată în existenţa acestor scrisori.

13/26 Febr. — Prin Titel Petrescu, — socialist de când era în şcoală, îmi spune el cu mândrie, — aflu că Dorobanţu, care se prezintase mie în numele lucrătorilor dela C. F. R., e un farsor, foarte probabil agent provocator. (v. 7 Fevr.).

14/27 Febr. — Vizită lungă a lui Marincovici. Foarte supărat pe Brătianu, care n'a încercat un moment mă-

---

du 27 août 1917. J'ai compris qu'on cherche surtout les preuves contre Lupu Kostake et V. Arion. J'ai dit ce que je tenais de la bouche même de Chitescu et ai refusé de donner mon appréciation sur Lupu Kostake. En particulier il m'a demandé si je croyais que Nenitzescu ou Antipa étaient mêlés aux agissements de Lupu. J'ai répondu que pour Nenitzescu je ne le croyais pas, mais que pour Antipa j'étais certain que non. Il m'a laissé libre de lui envoyer ma déclaration par écrit. On donne beaucoup d'attention à cette affaire, surtout dans l'espoir, à mon avis, de trouver quelque chose contre Averescu. Dans sa déposition, qu'on m'a laissé lire, Chitescu décrit les lettres qu'on voulait lui faire porter à Averescu et à Christescu et, quant à moi, je n'avais jamais cru à leur existence.

Par Titel Petrescu — socialiste depuis qu'il était sur les bancs du collège, me dit-il avec fierté — j'apprends que le Dorobanţu qui s'est présenté à moi au nom des ouvriers des chemins de fer, est un farceur, très probablement agent provocateur. (v. 7 fév.).

14/27 février. — Longue visite de Marinkovici. Très monté contre Bratiano, qui n'a pas essayé une minute de

car să se înţeleagă cu Serbia şi care, prin cicălelile sale, urmează sistemul vrăjmăşiei definitive între ambele State. Sârbii sunt înţelepţi şi răbdători, dar nouile elemente sunt cele cari suportă greu această stare de lucruri. Pasici, când le-a încercat temperamentul, ca să nu fie bănuit de răceală, a cedat afacerile străine lui Trombici. Aşa, Ungurii atacă pe Români şi dau lupte în ordine fără să aibă să se teamă de Sârbi, cari sunt în spatele lor! (A bon entendeur, salut!). Brătianu a oferit de două ori Cadrilaterul: «luaţi Vidinul Bulgarilor şi le ofer Cadrilaterul; în schimb trebue să renunţaţi la Torontal». — Pasici a răspuns că nu mai suntem în evul-mediu ca să facem schimb de populaţiuni. — Marincovici nu mi-a indicat a doua ipoteză în care se făcuse oferta Cadrilaterului. Ajunşi la Paris, şi Brătianu şi Mişu, călări pe convenţia din 4 Aug. 1916, au luat-o de sus. Mişu spunea pretutindeni că aliaţii sunt p... (sic), cari nu-şi respectă iscălitura. Mi s'a lăsat să înţeleg că Sârbii nu vor uita afronturile lui Brătianu. Ca început, ei lasă pe Unguri liberi în acţiunea lor

---

s'arranger avec la Serbie et qui par ses taquineries continue le système de l'inimitié définitive entre nos deux Etats. Les Serbes sont sages et patients, mais il y a les nouveaux éléments qui supportent mal cet état de choses. Pasitch, quand il a tâté leur tempérament, pour qu'on ne puisse pas l'accuser de tiédeur, a cédé à Trombitsch le ministère des affaires étrangères. Aussi, les Hongrois attaquent les Roumains et livrent des combats réguliers sans avoir à s'inquiéter des Serbes qui sont dans leur dos! (A bon entendeur salut).

Mr. Bratiano a offert deux fois le Quadrilatère: «Prenez Vidin aux Bulgares et je leur offre le Quadrilatère; en échange il faut abandonner vos prétentions sur le Torontal». Pasitch a répondu qu'on n'était pas au moyen âge pour opérer des trocs de population. — Mr. Marinkovici ne m'a pas indiqué la seconde hypothèse dans laquelle l'offre du Quadrilatère a été faite. — Arrivés à Paris, et Bratiano et Mişu, à cheval sur la convention du 4 août 1916, l'ont prise de haut; Mişu allait répétant que *les alliés sont des . . . qui ne respectent pas leurs signatures.* On m'a laissé entendre que les Serbes n'oublieront pas les avanies de Bratiano. Pour commencer, ils laissent les Hongrois libres d'agir *(Je com-*

(înţeleg că şi-au dat mâna). Marincovici face comparaţia următoare: Vedeţi masa aceasta? Ea e d-l Brătianu; un picior e Poklevski care nu mai e nimic, cele alte trei picioare sunt St. Aulaire, plecat, Barclay, care pleacă, Fasciotti care se duce şi el; sunt cei trei cari au consimţit ca România să facă pace; masa trebue să cadă. — Marincovici se plânge încă că «la Victoire» înjură în fiece zi pe Sârbi; e o censură aici, dar nu face nimic; la Belgrad nu e censură şi totuşi nici un jurnal nu atacă vreodată România.

16 Febr. (1 Martie). — Un corespondent dela «Renaşterea» din Sibiu D-l Hodoş, ia masa la mine. Gazeta e curagioasă; e în contra sistemului sălbatic al administraţiei noastre; nu i-e teamă să spună că la Paris ne-am dus nepregătiţi. Hodoş îmi spune că în timp ce ziarele liberale ajung în Ardeal, ale noastre nu; la Predeal e o censură specială a guvernului nostru, care aruncă în foc gazetele.

D. Sever Pleniceanu are veşti directe din Paris. Torontalul e pierdut; atitudinea lui Mişu a fost deplo-

---

prends qu'ils se sont donné la main). Marinkovici fait la comparaison suivante: Vous voyez cette table? c'est Bratiano; un pied, c'est Poklevsky qui n'est plus rien; les trois autres pieds sont St.-Aulaire parti, Barclay qui part, Fasciotti qui s'en va aussi; ce sont les trois qui ont consenti que la Roumanie fasse la paix; la table doit tomber.—Marinkovici s'est plaint aussi que «La Victoire» injurie chaque jour les Serbes; il y a une censure ici; elle laisse faire; à Belgrade, il n'y a pas de censure et pourtant aucun journal n'attaque jamais la Roumanie.

16 février (1-er mars). —Un correspondant de la «Renaşterea» de Sibiu, Mr. Hodoş, déjeune chez moi. Le journal est franc de collier; il est contre le système sauvage de notre administration; il ne se gêne pas du tout de dire qu'à Paris nous avons manqué de préparation. Hodos me dit qu'alors que les journaux libéraux arrivent en Ardeal, les nôtres non; *il y a à Predeal une censure spéciale de notre gouvernement central,* qui jette au feu des paquets de journaux.

Mr. Sever Pleniceanu a vu une correspondance directe de Paris chez un officier Neuişor. Le Torontal est perdu; l'at-

rabilă; toată activitatea lui a stat în a răspândi pe socoteala lui Take Ionescu toate ticăloşiile. Take avea un proect de împăcare, prin care Sârbii se mulţumeau cu un cap de pod pentru Belgrad pe malul stâng al Dunărei; totul s'a prăbuşit cu venirea lui Brătianu şi vom pierde Torontalul. — Am mai văzut o scrisoare de la Xeni, un credincios al lui Take. Torontalul e o născocire a lăcomiei lui Brătianu; l'a cerut în 1914 şi aliaţii refuzându-l, nu s'a făcut nimic până în 1916 când, cu frânghia de gât, l'au cedat fără voia lor.

Asupra domnului Mişu, pe care-l găseam totdeauna în anticamerile dela Bicaz şi dela Iaşi sau la telefonul celor două rezidenţe regale, Marincovici îmi spunea eri: Ce e omul acesta? La Sofia, unde l'am cunoscut, se lăudase de a fi împiedicat războiul cu Bulgaria în 1900, refuzând să vă execute ordinele. (De fapt făcuse o comunicare orală lui Ivanciov, dar nu-i remisese nici-o notă; această notă o supusesem Regelui, la Sinaia, în momentul plecărei sale). La Iaşi lua masa de două ori pe săptămână la Titulescu şi se da drept prietenul cel mai devotat al lui Take Ionescu !

---

titude de *Mişu a été déplorable ;* toute son activité a consisté à répandre sur le compte de Take Ionesco les pires vilainies. Take avait un projet de conciliation, selon lequel les Serbes se contentaient d'une tête de pont pour Belgrade. sur la rive gauche du Danube; tout est tombé avec l'arrivée de Bratiano et nous allons perdre tout le Torontal. — J'ai vu, en plus, une lettre de Xeni, le fidèle de Take. Le Torontal est une invention de la «gloutonnerie» de Bratiano ; il l'a demandé en 1914 et les alliés l'ayant refusé, rien ne s'est fait jusqu'en 1916 lorsque, la corde au cou, ils l'ont cédé contre leur gré.

Sur le Sieur Mişu, que je trouvais toujours dans les antichambres des Bicaz et du Palais à Jassy, ou au téléphone des deux résidences, Marinkovici m'avait dit hier: Qu'est-ce qu'est cet homme ? A Sofia, où je l'ai connu, il s'était vanté d'avoir empêché la guerre avec la Bulgarie en 1900, en refusant d'exécuter vos ordres. (De fait il avait fait une communication causée à Ivantchoff, mais ne lui avait remis aucune note, — cette note je l'avais soumise au Roi, à Sinaia, au moment de son départ). A Iassy, il déjeunait deux fois par semaine ches Titulescu et se donnait pour l'ami le plus assidu de Take Ionesco !

Vorbind de pacea dela Bucureşti, care în fond provoacă rechemarea miniştrilor Antantei, Marincovici îmi spune: Dar credeţi oare că nu se ştie la Paris că Brătianu a voit pacea? Masaryk a spus această îndată ce a sosit la Paris. *A refuzat două divizii slovace pentru aripa dreaptă a armatei române, fiindcă aflase de intenţia lui Brătianu de a face pacea.*

17 Febr. (2 Martie). — Generalul Gorski vine la mine seara; mâine pleacă la Cetatea-Albă; a văzut pe Rege. Regele a vorbit de rău de Constantinescu, ale cărui apucături le cunoaşte; s'a prezentat Palatului o propunere excelentă pentru anume importaţiuni. Regele a recomandat-o lui Constantinescu, spre a vedea dacă are obrazul să o refuze. Iată o notă nouă, reflectând desigur gândul lui Brătianu, care a ridicat lui Constantinescu orice direcţiune politică, spre a o lăsa lui Duca. Regele s'a arătat îngrozit de corupţia administrativă. Sfătueşte pe toţi să-l informeze...

18 Febr./3 Martie. — Public procesul-verbal al Consiliului de Coroană de la 17 Fevr. 1918, care a admis pacea. Mă temeam că censura nu-l va lăsa să treacă.

Causant de la paix de Bucarest, qui provoque au fond le rappel des ministres de l'Entente, Marinkovici me dit : Mais croyez-vous qu'on ne sait pas à Paris que Bratiano a voulu la paix ? Mazaryk l'a dit sitôt arrivé à Paris. *Il a refusé deux divisions slovaques pour l'aile droite de l'armée roumaine, parce qu'il avait déjà pris vent de l'intention de Bratiano de faire la paix !*

17 février (2 mars). — La général Gorski, 10 h. du soir, repart demain pour Ackermann, a vu le Roi.—Le Roi a dit du mal de Constatinesco, dont il connaît toutes ses pratiques ; on a présenté au Palais une proposition excellente de certaines importations ; le Roi l'a apostillée pour Constantinesco pour voir s'il a le toupet de la refuser. Cette note est nouvelle. Elle reflète pour sûr la pensée de Bratiano, qui a enlevé à Constantinesco toute direction politique pour la laisser à Duca. La Roi s'est montré épouvanté de la corruption administrative. Il conseille à tout le monde de le renseigner...

18 février (3 mars). — Je publie le procès-verbal du Conseil de Courronne du 17 février 1918, qui a décidé la paix. Je craignais fort que la censure ne le laissât pas passer.

— Cardinalul Bourne, arhiepiscop de Westminster, a plecat. Barclay rugase pe Netzhammer să-l primească la arhiepiscopie; Curtea aflând, l'a instalat la Palat. El a spus lui Marius Teodorian: spre a face Consiliul Naţiunilor, trebue credinţă şi Francezii nu o au; ei sunt anticreştini; nimic de făcut cu ei! Cardinalul e foarte ostil Francezilor. N'a evitat pe Netzhammer: departe de asta.

Cu ocazia aceasta, Teodorian îmi spune că vorbind cu Regele la Iaşi despre Constituţia noastră mereu violată, Regele i-a spus: «Constituţia îmi ridică până şi plăcerea răspunderei». Regele vrea să guverneze!

20 Febr./5 Martie. — Toate gazetele publică documentul ce am dat eri în vileag. A făcut senzaţie. Gazetele liberale n'au reacţionat. Toată lumea proclamă că Brătianu e adevăratul autor al păcei.

— Mă întâlnesc cu Averescu, la D-na Liseta Greceanu. Intâlnire aranjată de Argetoianu. Pun pe general la curent cu ceeace mi se pare că se urzeşte contra lui, graţie raportului maiorului Chiţescu. Vorbim apoi de politică. El înţelege nevoia imperioasă de o coaliţie

---

Le cardinal Bourne, archevêque de Westminister, est parti. Barclay avait sollicité Netzhammer de le recevoir à l'archévêché; la Cour ayant eu vent, l'a installé au Palais. Il a dit à Marius Teodorian: Pour faire le Conseil des Nations, il faut la foi, et les Français ne l'ont pas; ils sont antichrétiens; rien à faire avec eux! Le cardinal est très hostile aux Français. Il n'a pas évité Netzhammer ; loin de là.

A cette occasion, Teodorian parlant avec le Roi à Iassy, de notre Constitution si souvent violée, le Roi lui a dit : «La Constitution m'enlève jusqu'à la volupté de la responsabilité». Le Roi veut gouverner!

20 février (5 mars). — Tous les journaux publient le document que j'ai livré hier. Il a fait sensation. Les journaux libéraux n'ont pas réactionné. Tout le monde proclame que c'est Bratiano qui est le véritable auteur de la paix.

Nous nous rencontrons, Averesco et moi, chez Lisette Greceanu. Rendez-vous arrangé par Argetoyanu. Je mets le général au courant de ce qu'on me semble manigancer contre lui, grâce au rapport du maior Chitescu. Nous parlons ensuite politique. Il comprend l'impérieuse nécessité d'une coa-

a întregei opoziţii, dar crede că dificultatea mare e de a împăca pe ceilalţi conservatori cu noi; trebue dar aşteptată întoarcererea lui Take Ionescu. Personal, e foarte dispus la aceasta. Dar cum să răsturnăm? — Eu: Dar întrunirile publice? Dacă am anunţa o mare întrunire cu Averescu, Take şi cu mine? — El: Adevărat! — Ii declar că primesc ca el sau un Ardelean să fie prezident al Consiliului, dar cum nu văd pe acela care ar avea destulă suprafaţă... Constituţia, studiată în comun, ar fi supusă unui plebiscit, am scăpa de chinezeriile de formă şi nu s'ar mai face mai multe alegeri. M'a făcut să-i explic de două ori jocul plebiscitului. După două ore, eram încă la punctul de plecare: mare dorinţă de a face ceva, dar cum să învingem dificultăţile cu conservatorii? — Părerea lui: nici Iorga, nici Cuza.

— Cenzura a suprimat reproducerea unui ecou din «Le Temps» de la 1 Martie, telegrafiat din Paris, care anunţa că conferinţa a stabilit traseul nouei graniţe româneşti de la Mare la Dunăre (deci ni se ia ceva în Dobrogea), şi comisiunea afacerilor româneşti va re-

---

lition de toute l'opposition, mais il croit que la grosse difficulté est de raccommoder les conservateurs avec nous; aussi faut-il attendre le retour de Take Ionescu. Il est personnellement très disposé. Mais comment renverser? — Moi: Et les réunions publiques? Si on annonçait une grande réunion avec Averescu, Take Ionescu et moi? — Lui: C'est vrai!— Je lui déclare que j'accepte qu'il soit lui au un Transylvain président du Conseil, mais comme je ne vois celui qui aurait assez d'envergure... La Constitution, étudiée en commun, serait soumise à un plebiscite et on échapperait aux chinoiseries de formes et l'on ne ferait plus plusieurs élections. Il s'est fait expliquer deux fois le jeu du plébiscite. Au bout de deux heures, on était encore au point de départ: grand désir de faire, mais comment vaincre les difficultés du côté conservateurs? Son avis: pas de Iorga, pas de Couza.

La censure a supprimé la reproduction d'un écho du «Temps» du 1-er mars, télégraphié de Paris, qui annonce que la conférence *a arrêté le tracé de la nouvelle frontière roumaine de la mer Noire au Danube (donc on nous prend quelque chose en Dobrogea) et la commission des affaires roumaines*

comanda o soluţie de transacţiune care ar înapoia Ungariei regiunea Banatului vecină cu Segedinul şi ar alipi de Serbia cea mai mare parte din Torontal.

Imposibil de scris ceva privitor la aceasta în jurnale. Censura tae tot. Trebue ca veştile să fie într'adevăr rele...

— Schimbând de poziţie, gazetele franceze vor să se facă orice spre a menţine pe Scheidemann la putere. El a declarat că se retrage având în vedere tot ce li se impune. E grozavă temere ca retragerea lui să nu deslănţuiască bolşevismul. Insuşi Pichon face o declaraţie mai amicală Germaniei. Din toate părţile Francezii îşi arată grija de protecţia acordată Germaniei de Statele-Unite.

21 Febr./6 Martie. — Corteanu, Brănişteanu afirmă că bolşevismul a şi pătruns în regimentele franceze trimise în Ucraina. Un regiment algerian şi-ar fi măcelărit ofiţerii şi ar fi trecut la bolşevici. Un altul ar fi refuzat să înainteze. Ei cred că Francezii vor fi retraşi din Rusia din lipsă de voluntari şi că se vor face presiuni asupra lui Brătianu spre a-i smulge 20 divizii

---

recommandera une solution transactionnelle qui rendrait à la Hongrie la région du Banat voisine de Szegedin et rattacherait à la Serbie la majeure partie du Torontal.

Impossible d'écrire quoi que ce soit à ce sujet dans les journaux. La censure coupe tout. Il faut que les nouvelles soient réellement mauvaises....

Tirant de bord, les journaux français veulent qu'on fasse tout pour maintenir Scheidemann au pouvoir. Il a déclaré se retirer vu les exactions qu'on impose. On a une peure affreuse que sa retraite ne déclanche le bolchevisme. Mr. Pichon, lui-même, fait une déclaration plus amicale à l'Allemagne. — De toutes parts les Français marquent leur alarme de la protection que les Etats-Unis accordent à l'Allemagne.

21 février (6 mars). — Corteanu, Branisteanu affirment que le bolchevisme a déjà envahi les régiments français envoyés en Ucraine. Un régiment algérien aurait massacré ses officiers et passé aux bolchéviks. Un autre aurait refusé de marcher. Ils croient qu'on va retirer les Français de Russie faute aussi d'enrôlements volontiers et qu'on va pres-

române pentru Rusia. Această nebunie îi amuţeste pe toţi.

— La Bucureşti trupele franceze se dedau la adevărate fapte de apaşi. In plină stradă oamenii sunt jefuiţi. Şcoala Clemenţei, cartierul ordonanţelor, e un cuibar de hoţi. Un soldat român a fost ucis fiindcă sărise în ajutorul unui vânzător ambulant atacat de Francezi. Până şi Nicu Butculescu dă mărturie împotriva lor.

22 Febr./7 Martie. — «Viitorul» publică concluziile plenipotenţiarilor români la conferinţa de pace. Se spune în mod formal că guvernul şi Regele au căutat să facă pace îndată ce Ruşii au părăsit frontul şi că reprezentanţii Antantei, înştiinţaţi din primul moment, au recunoscut că acţiunea militară a României nu mai putea continua ! *Şi cu toate acestea mie nu mi se întinde mâna pentru că am semnat pacea ! Ce comedie desgustătoare au jucat Francezii cu prilejul acesta !*

Cum trebue ca convenţia dela 4 August 1916 a lui Brătianu să cadă, cuvintele lui Marincovici, complectate cu

---

ser sur Bratiano pour lui arracher 20 division roumaines pour Russie. Cette folie atterre tous.

A Bucarest, les troupes françaises se livrent à de véritables actes d'apache. En pleine rue ils accostent et depouillente es gens. L'Ecole de Clemenţa, quartier des ordonnances, est un repaire. Un soldat roumain a été tué parce qu'il se portait au secours d'un marchand des quatre saisons attaqué par des Français. Jusqu'à Nicu Butculescu qui temoigne contre eux !

22 février (7 mars). — Le «Viitorul» publie les conclusions posées par les plénipotentiaires roumains devant la conférence de la Paix. Il y est dit formellement que le gouvernement et le Roi ont cherché à faire la paix dès que les Russes ont abandonné le front, et que les représentants de l'Entente, avertis dès la première heure, ont reconnu que l'action militaire de la Roumanie ne pouvait plus continuer! *Et c'est à moi qu'on ne peut donner la main parce que j'ai signé la paix! Quelle dégoûtante comédie ont joué les Françaisе à cette ocasion!*

Comme il faut que le convention du 4 août 1916 de Bratiano tombe, les paroles de Marinkovici, jointes aux lignes

rândurile de mai sus, explică de ce Fasciotti, de Saint-Aulaire şi Barclay trebue să plece. Ei sunt desavuaţi...

— Gr. Carp a fost la Sibiu. Miniştrii de acolo i-au spus că au refuzat orice concurs bănesc al Băncei Româneşti şi al Băncei Naţionale: nu vor capital liberal!

Ministrul industriei şi comerţului Bontescu i-a spus că la alegeri, cu cei 230 deputaţi ai lor şi câţiva Basarabeni, sperau să pue la loc pe Brătianu şi să alcătuiască cu personalităţile de seamă (nu cu partidele) gruparea necesară spre a pune ordine şi a da ţării o administraţie independentă, după modelul celei austriace.

— Valuta noastră. Francul = 2.48. Pentru Elveţia 12 bani mai mult. Cekul asupra Parisului, de negăsit.

24 Febr./9 Martie. — Comunicatul de azi dimineaţa e teribil: «In Basarabia trupele noastre conlucrând la est de Nistru cu cele franceze, au distrus bolşevicii din regiunea Majaki-Iasca. După cererea aliaţilor, trupele noastre înaintează la est de Nistru şi vor ocupa Tiraspolul şi Radzelnaia (nodul de comunicare cu Odessa)».

---

ci-dessus, expliquent pourquoi Fasciotti, de St.-Aulaire et Barclay doivent s'en aller. On les désavoue...

Grégoire Carp a été à Sibiu. Les ministres là-bas lui ont dit qu'ils ont refusé tout concours financier de la Banca Românească et de la Banca Natională : pas de capital libéral. Le ministre de l'industrie et du commerce, Bontescu, lui a dit qu'aux élections, avec leurs 230 députés et quelques Bessarabiens ils espéraient mettre à la raison les Bratiano et former avec les personnalités en vue (pas les partis) le gouvernement nécessaire pour mettre de l'ordre et donner au pays une administration indépendante sur le modèle de l'administration autrichienne.

Notre valuta. Le franc=2.48. Pour la Suisse 12 bani de plus. Chèque Paris, introuvable.

24 février (9 mars). — Le communiqué de ce matin est terrible: «In Basarabia trupele noastre conlucrând la Est de Nistru cu cele franceze, au distrus bolşevicii din regiunea Majaki-Iasca. *După cererea aliaţilor, trupele noastre înaintează la Est de Nistru şi vor ocupa Tiraspolul şi Radzelnia* (noeud de communication avant Odessa)». — Ainsi

— Aşa dar intrăm într'această aventură nebună !
— Ce aliaţi, când Francezii toţi spun că Americanii ne părăsesc?

— Alaltăeri (Vineri) Regina a vizitat pe Clemenceau la ministerul de război ; a fost primită de generalul Mordacq, şeful cabinetului militar. Foarte democratică atitudine şi mai democratic felul de a primi pe Suverană. Regina «a conferit» o jumătate de oră cu Clemenceau, zice telegrama. M. S. vrea cu siguranţă să cucerească. De altfel, mulţimea se arată cu mare simpatie pentru Regina.

25 Febr./10 Martie. — Situaţia financiară e groaznică. Ministerul a început să ridice sumele depuse în bănci asupra împrumutului. S'au şi cheltuit 150 milioane din împrumut, care merge foarte prost; el n'a ajuns la 500 milioane şi se sperau 2 miliarde.

Mişu Pherekyde a spus lui Dinu Brătianu (Dr.) : «Suntem pe marginea prăpastiei» !

Situaţia, internă şi externă, e atât de rea, încât demisia cabinetului e aproape sigură. Nu i se mai dă nici trei săptămâni. Ministrul Kiriacescu socoteşte criza si-

---

nous entrons dans cette folle équipée! Quels alliés, puisque tous les Français disent: les Américains nous lâchent?

— Avant hier (vendredi) la Reine a été rendre visite à Clemenceau au ministère de la guerre; elle a été reçue par le général Mordacq, chef du cabinet militaire. Très démocratique cette démarche et plus démocratique la façon de recevoir la Souveraine. La Reine «*a conféré* une demi-heure» avec Clemenceau, — dit le télégramme. S. M. veut décidément conquérir. D'ailleurs, la foule est très sympathique à la Reine.

25 février (10 mars). — La situation financière est affreuse. Le ministère lève déjà les sommes déposées dans les banques sur l'emprunt. Il y a déjà 150 millions de dépensés sur l'emprunt qui va très mal; il n'a pas encore atteint 500 millions et on espérait presque 2 milliards. Michel Phérékyde a dit à Dinu Bratiano: «Nous sommes sur le bord du gouffre»!

La situation est si mauvaise, intérieure et extérieure, que la démission du cabinet est presque certaine. On ne lui donne pas trois semaines. Le ministre Kiriacescu tient la

gură. Prezan ar forma un cabinet militar. Dealtfel spiritul ţăranilor e cu atât mai rău cu cât cei mai mulţi n'au nici vite, nici sămânţa pentru lucrul câmpului. Toată vina acestei stări de spirit e aruncată pe Averescu. Dealtfel Dinu Brătianu a aflat că generalul Văleanu, în uniformă, sfătueşte pe ţărani să nu alcătuiască «obştii» şi să-şi delimiteze chiar ei ce le convine!

— In Ucraina merge prost. Două batalioane române au cedat şi divizia 30 franceză a părăsit azi Bucureştii. Un medic maior a spus lui Dinu Brătianu că oamenii se lasă greu; că deşi bine plătiţi, a trebuit să li se făgăduiască că vor sta într'un oraş mare; că nu va fi război, etc.

Acum se înţelege şi mai bine comunicatul de eri...

— Francezii iau poziţie contra guvernului. D-l de Flers, — probabil după o noapte de bacarat, — a trimis lui Pherekyde un raport destinat guvernului său, şi guvernului său o scrisoare destinată lui Pherekyde, care a spus aceasta lui Dinu. In acel raport el atacă cât poate pe Brătianu şi guvernul, adversari ai planurilor economice franceze în prezent şi viitor. Pherekyde a copiat

---

crise pour sûre. C'est Prezan qui formerait un cabinet militaire. D'ailleurs. l'esprit des paysans est d'autant plus mauvais que la pulpart n'ont ni bestiaux ni semences por travailler aux champs. On rejette sur Averescu toute la responsabilité de cet état d'esprit. D'ailleurs Dr. Dinu Brătianu a appris lui-même que le général Văleanu en uniforme conseille aux paysans de ne plus constituer d'«Obşte» et de se délimiter eux-mêmes ce qui leur convient!

En Ukraine, ça va mal. Deux bataillons roumains ont cédé et la 30-e division française a quitté aujourd'hui Bucarest. Le médecin-major a dit à Dinu que les hommes se font tirer l'oreille; que malgré une haute paie, il a fallu leur promettre qu'ils allaient résider dans une grande ville, qu'on ne ferait pas la guerre, etc.

On comprend encore mieux le communiqué d'hier...

Les Français prennent position contre le gouvernement. Mr. de Flers — probablement après une nuit de baccarat — a envoyé à Phérékyde un rapport destiné à son gouvernement et à son gouvernement une lettre destinée à Phérékyde. — qui l'a dit à Dinu. Dans ce rapport il attaque tant qu'il peut Bratiano et son gouvernement, adversaires des plans économiques français dans le présent et dans l'avenir

acest raport şi l-a trimes lui Brătianu. Zdravănă gafă! De atunci, de Flers nu ştie cum să se mai ploconească în faţa lui Pherekyde.

— Alexis Catargi scrie că ne prezintăm cât mai prost la conferinţă şi că ni se acordă minimum de atenţiune. Se pare că cu Antonescu chiar Brătianu e în divergenţă şi că va fi înlocuit la Paris cu Diamandy. Alexis Catargi spune că am fost foarte puţin pregătiţi.

27 Februarie (12 Martie). — Ieri seară la Cotroceni, spre a scăpa de curioşi, consiliu sub preşedinţia Regelui. Azi dimineaţă Văitoianu a plecat la Paris. Unii cred că e pregătirea unui guvern militar, căci se dă ca sigur că Brătianu se retrage îndată ce pierderea Torontalului va fi isprăvită. Alţii cred că războiul cu Ungaria e iminent, în afară de expediţia contra bolşevicilor, adică contra Rusiei, în care vor să ne facă să intrăm.

Toţi sunt de acord ca să vadă situaţia foarte gravă. De altă parte, D-na Mavrodi, care nu trebuia să însoţească pe Regina, a plecat fără veste la Paris.

— Cu mirare adâncă citesc în «Izbânda» rezumatul

Phérékyde a copié le rapport et l'a envoyé à Bratiano. Pour une gaffe, elle est de taille. Depuis, de Flers ne sait à quelles courbettes se livrer devant Phérékyde.

Alexis Catargi écrit que nous faifons figure «piètrissime» à la conférence et qu'on a pour nous le minimum d'égard possible. Il paraît que avec Antonescu même Bratiano est en divergence et que Diamandy va le remplacer à Paris. Alexis affirme qu'il y a eu le minimum de préparation!

27 février (12 mars). — Hier soir il y a eu à Cotroceni, pour dépister les curieux, *conseil sous la présidence du Roi.* Ce matin le général Vaitoianu est parti pour Paris. Les uns pensent que c'est la préparation à un gouvernement militaire, car on tient pour certain que Bratiano se retire sitôt que la perte du Torontal sera tranchée. D'autres croient que c'est l'imminence de la guerre avec la Hongrie, sans compter l'expédition contre les bolcheviks, c'est-à-dire contre la Russie, dans laquelle on veut nous entraîner.

On s'accorde à considérer la situation comme très grave.

De son côté, M-me Mavrodi, qui ne devait pas accompagner la Reine, est subitement partie aussi pour Paris.

C'est avec stupeur qu'on lit dans l'«Izbanda» le résumé

interviewurilor pe cari Regina le-a acordat ziarelor «Le Petit Parisien», «L'Oeuvre» şi «Intransigeant». Ea a spus: 1) Că singură ea şi Berthelot nu s'au îndoit de victoria finală. (Regele şi Brătianu stau bine faţă de aliaţi!); 2) «Unde era să mergem? Regele îmi zicea: cum să vă duc în Rusia, pe tine şi copiii, ca să fiţi omorâţi?» 3) A venit în Franţa, fiindcă s'a observat în România că oamenii politici nu ştiau să vorbească Franţei.

Cum s'a lăsat să treacă toate acestea? Şi pentru ce vorbeşte astfel o Regină, Doamne!

— Radiogramele, chiar cele din Lyon dau impresia lămurită că Statele-Unite se opun la o prea mare micşorare a Germaniei. Nu trebue, spun ei să se refacă cele făcute în 1803 şi ceeace a adus lupta dela Leipzig în 1813.

1/14 Martie.—Censura a tăiat fără cruţare tot ceeace, în două rânduri, încercasem să spun în gazete cu privire la interviewurile Reginei. E oprit să se reproducă textul lor. Interviewurile au trebuit să facă mult rău...

2/15 Martie. — Ziarele liberale fac un apel desperat la unire. Doamne, ce rău trebue să meargă lucrurile!

---

des interviews que la Reine a accordés au «Petit Parisien», à l'«Oeuvre» et à l'«Intransigeant». Elle leur a dit: 1) que seuls Elle et Berthelot n'avaient pas douté de la victoire finale. (Le Roi et Bratiano sont en bonne posture devant les alliés!). 2) «Où aller? Le Roi me disait: Comment vous emmener en Russie, toi et les enfants, pour que vous soyez tués?» 3) Elle est venue en France puisqu'on s'est aperçu en Roumanie que les hommes politiques ne savaient pas parler à la France. Comment a-t-on laissé passer tout ça? Et pourquoi une Reine parle-t-elle ainsi, bon Dieu?

Les radios, même celui de Lyon, donnent l'impression nette que les Etats-Unis s'opposent au trop grand amoindrissement de l'Allemagne. Il ne faut pas, disent-ils, refaire ce qu'on a fait en 1803 et ce qui a amené le Leipzig de 1813.

1/14 mars. — La censure a impitoyablement coupé tout ce qu'à deux reprises nous avons essayé de dire dans les journaux au sujet des interviews de la Reine. Il est interdit d'en reproduire le texte. Ils ont dû faire un bon sang...

2/15 mars. — Les journaux libéraux font un appel désespéré à l'union. Dieu, que ça doit aller mal! La «România» — le col. Rădulescu du Grand Quartier lui porte regu-

— «România» pretinde că Vopicka a convocat pe miniştri aliaţi şi că punându-le sub ochi documentele dovedind pregătirile Ungurilor, corpul diplomatic aliat a trimis o notă lui Berthelot, lui Franchet d'Esperay şi Conferinţei la Paris. S'ar cere mână liberă pentru noi în Ungaria.

Acelaş jurnal vorbeşte de consultaţia pe care Regele ar cere-o chiar de săptămâna viitoare oamenilor politici în vederea unei desarmări între partide şi în acelaş timp pretinde că aceasta vrea să zică un guvern al tutulor.

— Se confirmă că generalul Berthelot a plecat grabnic la Paris. El cere cu insistenţă trupe. B. Catargi ştie aceasta dela informatorul său obişnuit. (Călătoria e amânată, dar foarte apropiată.)

— Se asigură că Petliura a trecut cu toţi ai săi de partea bolşevicilor şi că din partea aceia pericolul e mare.

2/15 Martie. — Se vorbeşte mereu de o armată ungară de 400.000 oameni concentrată contra noastră. Agresiunile Maghiarilor se înmulţesc. De altă parte ma-

---

lièrement des informations — prétend que Wopicka a convoqué les ministres alliés et que leur ayant mis sous les yeux des documents prouvant les préparatifs des Hongrois, le corps diplomatique allié a envoyé une note à Berthelot, à Franchet d'Esperay et à la Conférence à Paris; on demanderait main libre pour nous en Hongrie.

Le même journal parle de consultations que le Roi demanderait dès la semaine prochaine aux hommes politiques en vue d'un désarmement entre les partis et prétend que cela voulait dire un gouvernement de tous.

Il se confirme que le général Berthelot est parti d'urgence pour Paris. Il demande avec insistance des troupes. B. Catargi le sait par son informateur habituel. (Voyage différé mais très prochain : 6/19 mars).

On assure que Petliura a passé avec tout son monde du côté des bolcheviks et que de ce côté il y a menaces graves.

On parle couramment d'une armée hongroise de 400 000 concentrée contre nous. Les agressions des Magyares se multiplient. D'autre part les menées séparatistes en Bessarabie

moperile separatiste din Basarabia ies la iveală. Situaţiunea e foarte rea.

— O nouă scrisoare dela Lexi Catargi: România e cea din urmă în ordinea de simpatie la conferinţă, Italia penultima. Gelos de Venizelos care e favoritul, Brătianu s'a învoit cu Italia ca să reînvie o afacere Epir-Albania ; a adus chiar cinci Români din Bitolia. Aceasta a pus pe toţi contra noastră. Atunci s'a aruncat în braţele Franţei, făgăduindu-i monopolul afacerilor; «pe din două cu partidul liberal», însinuează Catargi. Americanii ne-au întors spatele, mai ales când au fost puşi în contact cu Danielopol, a cărui nepricepere i-a făcut să râdă. Englezii au comunicat frumos că nu mai sunt bani pentru el. Brătianu, pierzând capul, a scos tratatul său şi a trimis pe Mişu să declare lui Balfour că Englitera nu putea să nu-şi onoreze iscălitura; la care, tăios, Balfour i-a răspuns că era singur judecător de ceeace priveşte onoarea Imperiului britanic. Nesfârşita îngâmfare a lui Brătianu, desamăgită şi umilită, îl face să calce strâmb.

Printre greşelile arătate mai este şi alegerea lui

---

se font jour. La situation est très mauvaise. Une nouvelle lettre de Lexi (Catargi) : La Roumanie est la dernière dans l'ordre des sympathies de la conférence; l'Italie l'avant-dernière. Jaloux de Venizelos qui est le favori, Bratiano a lié parti avec l'Italie pour ressusciter une affaire d'Epire-Albanie; il a même amené cinq Roumains de Bitolia. Cela a mis tout le monde contre nous. Alors il s'est jeté dans les bras de la France, lui promettant le monopole des affaires «de compte-à-demi avec le parti libéral», insinue Lexi. Les Américains ont tourné le dos surtout quand on les a mis en rapport avec Danielopolu dont l'incompétence les a fait rire. Les Anglais ont tranquillement communiqué qu'il n'y avait plus d'argent pour lui. Bratiano, affolé, a sorti son traité et envoyé Mişu déclarer à Balfour que l'Angleterre ne pouvait pas ne pas faire honneur à sa signature; sur quoi, aigrement, Balfour lui a riposté qu'il était seul juge de ce qui regardait l'honneur de l'Empire britannique. L'immense orgueil de Bratiano, déçu et mortifié, lui fait faire toutes sortes de faux pas.

Parmi les gaffes signalées, il y a eu aussi le choix de

Mişu care a luat ca şef de cabinet pe tânărul Stoicescu, «considerat de Francezi ca un spion german». I s'a răspuns printr'o descindere poliţienească, a doua zi, la Hotel Ritz, unde locueşte Stoicescu! Foarte îmbucurător!...

3/16 Martie. — Foarte semnificativ un pasagiu din buletinul Radio: Spalato a fost predat Italienilor de Englezi, şi Americanii au părăsit Fiume, iar consulul spaniol, însărcinat cu afacerile americane,— după Radio,—a înştiinţat pe supuşii Statelor-Unite să fie gata de plecare: «America vrea să rămâe neutră în apropiatul conflict italo-jugoslav».

— Vizită lui Cristescu. Generalul, când l'am părăsit a ţinut să mă însoţească, cu capul gol, până la trăsura mea în stradă. Situaţia i se pare foarte neagră. Campania noastră în Ucraina e o nebunie furioasă. N'avem cu ce, şi mai ales nici-un interes s'o facem: mereu ciocnirea noastră vecinică cu Rusia! Două detaşamente franceze au refuzat, la Tiraspol să meargă contra bolşevicilor; ele au lovit — au omorât sau rănit pe ofiţerii supravieţuitori. Aceasta e începutul şi iată-ne

---

Mişu, qui a pris comme chef de cabinet le jeune Stoicescu (fils du docteur) «considéré par les Français comme un espion boche». — Il lui fut repliqué, le lendemain, par une descente de police à l'hôtel Ritz où demeure Stoicescu!. C'est tout à fait réluisant.

3/16 mars. — Très significatif un passage du bulletin Radio : Spalato a été livré aux Italiens par les Anglais, et les Américains ont abandonné Fiume. Et le consul espagnol, chargé des intérêts américains, aurait — au dire du Radio — averti les sujets des Etats-Unis d'être prêts pour le départ: «L'Amérique veut être neutre dans le proche conflit italien-sud-slave».

Visite chez Christescu. Le général a tenu à m'accompagner nu-tête jusqu'à ma voiture, dans la rue, quand je l'ai quitté. La situation lui paraît très noire. Notre campagne en Ukraine est une folie furieuse. Nous n'avons pas avec quoi la faire et surtout aucun intérêt : toujours notre choc éternel avec la Russie! Deux détachements français ont refusé, à Tiraspol, de marcher sus aux bolchéviks; ils ont rossé, — tué ou blessé — leurs officiers survivants. C'est le commencement et nous voilà engagés! Il paraît

prinşi! Se pare că acum Francezii ne cer 270.000 oameni. E o ruină, şi militară şi economică, şi ne lipsesc toate, coprinzând şi muniţiile. Nu e adevărat că Ungurii au 400.000, ci cel mult 140.000 oameni. Având în vedere nevoile interne, tot ce armata noastră poate face e să le ţinem piept. Boala rusească nu poate fi vindecată cu o invazie. Tot ce trebue făcut e să se ridice un zăgaz şi să se lase revoluţia să-şi facă evoluţia complectă. Christescu a văzut pe Rege şi i-a cerut o anchetă: pentru faptul că i s'a luat comanda. Brătianu i-a spus că ştie sigur că Christescu făgăduise lui Carp că are să fie ministrul lui de război; deci antidinastic, etc. Cum aceste lucruri sunt false, vrea să se facă lumină.

4/17 Martie. — Radio Lyon e destul de obraznic faţă de Lloyd George, acuzat de ignoranţă totală a geografiei. Censura lasă să treacă.

— La masă, d-rul Slătineanu şi generalul Burileanu. In tot timpul convorbirei câteva precizări cari aruncă o lumină retrospectivă foarte instructivă.

Francezii comptau atât de puţin pe succes chiar

---

que maintenant les Français nous demandent 270.000 hommes. C'est une ruine, et militaire et économique et nous manquons de tout, y compris de munitions. Il est faux que les Hongrois aient 400.000 hommes. Tout au plus 140.000. Mais leur faire face, avec les besoins intérieurs en plus, c'est tout ce que notre armée peut donner. La maladie russe ne peut être guérie par l'invasion. Une digue, c'est tout ce qu'il faut élever, et laisser la révolution faire son évolution complète. — Christescu a vu le Roi et lui a demandé une enquête: lorsqu'on l'a privé de commandement, Bratiano lui a dit que de bonne source il savait que Christescu avait promis à Carp d'être son ministre de la guerre ; donc, antidynasticisme, etc. Comme c'est faux, archi-faux, il veut que lumière se fasse.

4/17 mars. — Le radio Lyon est d'une jolie impertinence pour Lloyd George, accusé d'ignorance totale de la géographie. La censure le laisse passer....

A déjeuner, de Dr. Slătineanu et le général Burileanu. Dans la conversation quelques précisions qui jettent une lumière retrospective très instructive. *Les Français comptaient si peu sur le succès en juillet 1918 encore, que le*

în Iulie 1918 încât Creditul Lyonez trecea în compt clienţilor săi cheltueli de transport în August afară din Paris a valorilor, prin decizia guvernului... Deci, în August se mutau.

Cât despre întoarcerea atât de repede a norocului: comandele pentru iuţirea fabricărei tankurilor, care trebuia să ajungă la o sută pe zi după 1 Februarie 1919, şi mărturisirea d-lui Reverchon că trupele sunt puţin acoperite fiind-că se credea că vor ierna la Salonic.

Tot retrospectiv. Colonelul R. Rosetti era în convalescenţă la Slătineanu, când s'a publicat raportul lui Polivanof. Ministrul afirmă că Românii, spre a avea comanda, nu ceruseră decât 50.000 oameni Rusiei pentru Dobrogea. Slătineanu a întrebat pe Rosetti cum putuse Statul-Major să facă această nebunie? Şi Rosetti i-a răspuns: «Te asigur — fiindcă eu am făcut acest raport — că cerusem 230.000 oameni. Cine a cedat în sferele înalte? Nu ştiu şi, dacă aşi şti, n'aşi spune-o».

Reamintire: la 14 August 1916 Regele mi-a spus privitor la aceasta: e tot ce am cerut!—şi am rămas îm-

---

Crédit Lyonnais passe en compte à ses clients frais de transport en août de valeurs hors Paris, par arrêté du gouvernement en date de... Donc, en août on démenageait — Quand au retour si brusque de fortune: les commandes d'activer le fortification des tanks et de la porter à cent par jour, à partir du 1-er février 1919 — et l'aveu du Docteur Reverchon que les troupes sont peu couvertes parce qu'on pense qu'elles passeraient leur hiver à Salonique.

Toujours retrospectivement. Rodolphe Rosetti était en convalescence ches Slătineanu quand on a publié le rapport de Polivanof. Le ministre affirmant que pour avoir le commandement, les Roumains n'avaient demandé que 50.000 hommes à la Russie pour la Dobrogea, le Docteur a demandé à Rosetti comment l'Etat-Major avait pu commettre cette folie? Et Rosetti lui répondit: «Je l'affirme, — parce que c'est moi qui ai fait le rapport, — que nous avons demandé 230.000 hommes; qui a cédé, dans les hautes sphères? Je ne le sais et, si je le savais, je ne le dirais pas». — Rappel: le 14 août 1916, le Roi m'a dit, à ce sujet: «c'est tout ce que nous avons demandé!» et j'ai été atterré

petrit de acest răspuns. De asemenea mai de mult, ecou al convenţiei dela 4 August cu Rusia, s'a vorbit de Brătianu zicând lui Poklevski: Ca să vă arăt cât sunt de binevoitor, mă voi mulţumi cu cei 50.000 oameni pe cari îi oferiţi!

5/18 Martie. — Convocat la ora 11 comitetul consultativ. De faţă Th. Rosetti, Arion, Mitilineu, Dobrescu, Gr. Cantacuzino, Garoflid, Mehedinţi, Hârjeu, B. Catargi, Corteanu. Lipsă Săulescu, N. Ghika şi Paul Greceanu, bolnav.

Am pus chestiunea: Cum trebue să eşim odată din haosul constituţional în care ne găsim şi spre a tăia scurt controversele care se vor ivi, nu va trebui oare, în cazul unei consultări, să se propue o nouă Constituţie stabilită între şefii de partide de acord cu Regele şi să fie supusă la ratificarea unui plebiscit, Camerile de ales ne având decât să intre în activitatea legislativă obicinuită?

Cantacuzino aprobă fără rezerve. Arion, după cum admisese dispariţia partidelor, declară că nu mai e Con-

---

de cette réponse. De même, dans le temps, écho de la convention du 4 août avec la Russie; on a parlé de Bratiano, disant à Poklevsky: pour vous montrer combien je suis bon prince, je vais me contenter des 50.000 hommes que vous offrez!

5/18 mars. — Convoqué 11 h. le comité consultatif. Présents Th. Rosetti, Arion, Mitilineu, Dobrescu, Gr. Cantacuzène, Garoflid, Mehedinţi, Herjeu, B. Catargi, Corteanu. Absents Seulescu, N. Ghika en Moldavie et Paul Greceanu, malade.

J'ai posé la question: Comme il faut sortir un jour du chaos constitutionnel dans lequel on se trouve et pour couper court aux controverses à venir, ne faudrat-il pas, en caz de consultation, proposer une nouvelle Constitution, arrêtée entre les chefs de partis d'accord avec le Roi, et la soumettre à la ratification d'un plébiscite, les Chambres à élire n'ayant plus qu'à entrer dans l'activité législative ordinaire? Cantacuzène approuve sans réserves. Arion de même qu'il avait admis la disparition des partis, déclare qu'il n'y a plus de Constitution et que par le fait seul

stituţie şi că deci faptul sigur că va fi o *Adunare naţională* cu deputaţi din toate ţările anexate, această Adunarea va avea puterea să facă o nouă Constituţie.

Lung examen apoi al gesturilor presupuse ale lui Take, Averescu, până la cei mai mici. Mehedinţi e de părerea mea. De asemenea Hârjeu şi Corteanu. In rezumat asentiment final.

A doua chestiune, care întruneşte mai repede sufragiile: să ne declarăm prin presă, contra ori-cărei expediţii în Rusia.

— Guvernul, ale cărui gazete strigau în ajutor şi vorbiseră de guvern naţional, dă un comunicat: nu este criză şi vorba despre un guvern naţional nu e adevărată.

6/19 Martie. — B. Catargi, prin informatorul său, ştie că Berthelot n'a plecat, dar că cere ajutoare; el a explicat lui Zizi Cantacuzino că oamenii «nu mai vor campanie în Orient şi că nu mai pot fi scoşi dela vetrele lor». Atunci, noi trebue să ciocnim, ca să bea alţii! Se vorbeşte de 270.000 oameni cari ni se cer! Nu-mi vine să cred.

---

qu'il y aura une *Assemblée nationale* avec députés de tous les pays annexés, cette Assemblée aura le pouvoir de faire une nouvelle Constitution. — Long dosage ensuite des gestes supposés de Take, de Averescu, jusqu'aux manifestations de Pascal Toncescu qui y passent. — Mehedinţi est de mon avis. Idem Herjeu et Corteanu. — En resumé: assentiment final.

Seconde question, qui rallie plus rapidement les suffrages: se déclarer dans la presse contre toute expédition en Russie.

Le gouvernement, dont les journaux avaient poussé les cris de détresse et reparlé de gouvernement national, *donne un communiqué: il n'y pas de crise* et le bruit de constitution d'un gouvernement national est faux.

6/19 mars. — B. Catargi, par son informateur, sait que Berthelot n'est pas parti, mais qu'il demande des secours; il a expliqué à Zizi Cantacuzène que les hommes «ne veulent plus de campagne en Orient et qu'on ne peut plus les sortir de leurs foyers». Alors c'est nous qui devons trinquer! On parle de 270.000 hommes qu'on nous demanderait! J'ai peine à y croire.

— Intâlnit eri la d. Pleniceanu pe Dr. Madge, fostul mamoş al Reginei. A moştenit mult şi acum face politică. Alex. Catargi l'a recomandat cu căldură şi Barbu, care a vorbit cu el, îl crede foarte bine în cercurile diriguitoare. Străinătatea cere stabilitate în România, deci un guvern naţional, şi numai atunci vom avea bani. Catargi nu crede că se gândesc şi la partidul nostru pentru acel guvern. Ei vizează pe Take Ionescu. Il cred om de Stat, dar e eclipsat de Venizelos. Wilson şi-a reînoit puterile şi soseşte cu hotărîrea să-şi impue soluţiile sale şi să termine repede cu pacea.

7/20 Martie. — In procesul ziariştilor, 19 au fost achitaţi, după aproape patru luni de detenţie începută printr'un ordin verbal al lui Corbescu. Acest lucru e mărturisit în referatul Comisarului regal!

Slavici, care era arătat ca de sigur condamnat la moarte are cinci ani de recluziune; Karnabat zece ani, iar Camburopol, exact în acelaş caz, e achitat.

— Baronul Fasciotti e foarte categoric: pacea întârzie prea mult! Trebuia întâi încheiată şi apoi început

---

Rencontré hier, chez M-r Pleniceanu, le Dr. Madge, autrefois accoucheur de la Reine. Il a fait un gros héritage et fait de la politique: Lexi l'a fortement recommandé et Barbu, qui l'a vu, le croit très avant dans les cercles dirigeants.

L'étranger demande de la stabilité en Roumanie, donc un gouvernement national, et alors seulement on aura de l'argent. Catargi ne croit pas qu'on songe aussi à notre parti pour ce gouvernement-là. Take Ionescu est l'homme qu'ils visent. Il l'estiment homme d'Etat, mais eclipsé par Venizelos.

Wilson s'est fait renouveler ses pouvoirs et il arrive avec la décision d'imposer ses solutions et de vite finir la paix.

7/20 mars. — Dans le procès des journalistes, 19 ont été acquittés après près de 4 mois de détention commencée sur un ordre verbal de Corbescu. C'est avoué dans le référé du commissaire royal. Slavici, qu'on désignait comme sûrement condamné à mort, a cinq ans de détention; mais Karnabat attrape 10 ans, tandis que Camburopol, qui est exactement dans son cas, est acquitté.

Le baron Fasciotti est très catégorique: la paix tarde trop! On aurait dû la faire d'abord et ensuite se lancer dans

studiul acestei Ligi a Naţiunilor care, în cazul cel mai bun, nu poate ajunge decât la constrângeri morale. Fasciotti vede în aceasta substituirea războaelor de grupe de naţiuni, războiului numai între două ţări: semn sigur de necaz; de altfel va părăsi curând legaţiunea spre a întra... în viaţa politică (?).

— Lucruri ciudate la Conferinţă: Wilson vrea să impue soluţiile sale şi spre a-l susţine există o ligă a tuturor intelectualilor din Statele-Unite, al cărei organ, revista «New-Republic» pune neted problema: «Wilson sau Clemenceau». — Englezii sunt alături de Americani spre a nu împinge până la capăt cu Germania; Lloyd George a făcut să i se dea în plină conferinţă raportul generalului Plummer, care telegrafiază că soldaţii englezi s'ar răscula mai degrabă decât să vadă murind de foame, sub ochii lor, femeile şi copiii în Germania.

Nu se înţelege nimic dintr'o scrisoare publică pe care Wilson, Orlando şi Clemenceau o adresează lui Lloyd George, spre a-l ruga să nu părăsească Franţa. A fost ceartă? Premierul englez s'a jicnit oare de tonul

---

l'étude de cette Ligue des Nations qui, au mieux, ne peut donner que des contraintes morales.

Fasciotti y voit même la substitution des guerres de groupes de nations à la guerre entre deux pays seulement: indice certain de mauvaise humeur; il quitte d'ailleurs sous peu la légation pour entrer... dans la vie politique (?)

Des choses bizarres à la conférence: Wilson entend imposer ses solutions et pour le raffermir il y a une ligue de tous les intellectuels des Etats-Unis, dont l'organe, la revue «New-Republic», pose carrément le problème «Wilson ou Clemenceau». — Les Anglais sont du bord des Américains pour ne pas pousser à bout l'Allemagne; Lloyd George s'est fait remettre en pleine conférence le rapport du général Plummer, qui télégraphie que les soldats anglais se souleveraient plutôt que de voir mourir de faim sous leurs yeux des femmes et des enfants en Allemagne.

On ne comprend rien à une lettre publique que Wilson, Orlando et Clemenceau adressent à Lloyd George pour le prier de ne pas quitter la France. Y a-t-il eu brouille? Le premier anglais a-t-il été froissé du ton de la presse française ?

presei franceze? Sau într'adevăr ar fi vre-o temere din partea travailiştilor englezi?

11/24 Martie. — Un teanc de veşti mai mult proaste. Karoly, în urma ultimatului aliaţilor ca să evacueze zona neutră dintre Ungaria şi Ardeal, şi-a dat demisia; s'a alcătuit un guvern comunist-anarhist, cu programul de a reclădi Ungaria veche. Ca şi în Germania, ameninţarea bolşevismului deslănţuit, dacă se întinde prea mult coarda. (Oficial).

Bolşevici bine organizaţi au luat Lembergul (vezi 11/24 Martie) şi nu sunt decât la 4 k.m. de Odessa. Berthelot a plecat acolo alaltăeri. Vasele româneşti nu se mai duc la Odessa şi Franchet d'Esperay e trimis ca să-şi dea seama de situaţie.

— Răşcanu a spus lui Mircescu că nu poate fi chestiune de mobilizare generală: n'avem nimic!

11/24 Martie. — Prin informatorul său francez Catargi a aflat că sunt mari temeri pentru linia Nistrului; că armata bolşevică (nu-şi dau seama că e o mişcare naţională!) e formidabilă; au tancuri şi tot armamentul

---

Ou bien réellement y a-t-il des menaces de la part des travailleurs anglais?

10/23 mars. — Poignée de nouvelles plutôt désagréables. Karoly, par suite de l'ultimatum des alliés d'avoir à vider la zone neutre tracée entre la Hongrie et l'Ardeal, a donné sa démission; un gouvernement communiste-anarchiste s'est formé avec le programme de reconstituer la Hongrie ancienne. C'est comme en Allemagne: la menace du bolchévisme déchaîné si on tend trop la corde (offic). Les bolcheviks, bien organisés, ont pris Lemberg (voir 11 mars) et ne sont qu'à 4 kil. d'Odessa. Berthelot s'y est rendu: parti avant hier. Les bateaux roumains (off.) ne se rendent plus à Odessa et Franchet d'Esperay (off.) y est envoyé pour se rendre compte de la situation.

Rascanu a dit à Mircescu qu'il ne peut être question de mobilisation générale: nous n'avons rien.

11/24 mars. — Par son informateur français, Catargi a appris que l'on a la plus grande inquiétude pour la ligne du Dniester, que l'armée bolchevique (on ne se rend pas compte que c'est un mouvement national) est formidable; elle a des

modern şi — se zice, — ofiţeri germani. Francezii au transportat încă două divizii şi ni se cere să mobilizăm încă patru contingente. — Odessa e foarte ameninţată ; Franchet d'Esperay şi Berthelot sunt acolo; vor încerca să apere oraşul, dar dacă e nevoe să se retragă, se va ţine Nistrul, deşi se tem că Basarabenii se vor răscula : Francezii fiind convinşi că locuitorii ne sunt ostili.

Din acelaş isvor : Francezii ne refuză totul, fiindcă vor petrolul nostru. Pentru întâia dată se admite acest lucru de Francezi. Azi toţi ştiu la Bucureşti că Francezii pretind ceeace Germanii încercaseră să obţie.

— In gazetele de dimineaţă două note, — fără indicarea originei, — afirmând că Polonii au luat Lembergul (v. eri). Toate veştile ce ni se dau sunt de controlat, iar comunicatul oficial a ajuns de o imprecizie mişcătoare. Azi dimineaţă comunicatul anunţă o operaţie ce se va face la Razelnaia, pe când gazetele spun că suntem acolo. Restul la fel.

— Se confirmă că misiunile franceză şi italiană au

---

tanks et tout l'outillage moderne et — dit-on — des officiers allemands.

Les Français ont porté encore deux divisions et l'on nous demande de mobiliser encore quatre classes. — Odessa est très menacé. Franchet d'Esperay et Berthelot s'y trouvent; on essayera de la défendre, mais si on est obligé de se retirer, on tiendra sur le Dniester mais on craint que les Bessarabiens ne se soulèvent; les Français sont convaincus que les habitants nous sont hostiles.

De même source: les Français nous refusent tout parce qu'ils veulent nos pétroles. C'est la première fois que de source française on en convient. C'est, aujourd'hui, idée courante à Bucarest que les Français exigent ce que les Allemands avaient essayé d'obtenir.

Dans les journaux de ce matin des notes—sans indication d'origine—affirment que ce sont les Polonais qui ont pris Lemberg. (v. hier). Toutes les nouvelles qu'on nous sert sont sujettes à caution et le communiqué officiel est redevenu d'une imprécision impressionante. Il annonce ce matin une opération à venir sur Razelnaia, alors que les journaux disent que nous y sommes; le reste à l'avenant.

Il se confirme que les missions française et italienne ont

fost desarmate de revoluţionarii din Budapesta. Dar, se şopteşte că şi garnizoana franceză a fost desarmată. Dealtfel, chiar de eri dimineaţă Expresul-Orient a fost îndreptat prin Belgrad şi Agram şi s'a depeşat urgent ca trenul venind spre Bucureşti şi în care se află şi de France şi Saint-Aulaire, să evite Budapesta.

— In ultimul moment, N. I. Ghica află că Serbia a declarat război Italiei. Un ofiţer francez i-a spus că Francezii sunt sfătuiţi să plece, de sigur de teama ca să nu fie iar izolaţi de ţara lor.

12/25 Martie. — Nimeni nu ştie nimic din ce se petrece. Miniştrii cei dintâi, căci «cei ce cunosc veştile nu le comunică». Ratigan, pe care l'am întrebat asupra Serbiei, nu ştie nimic: «suntem cam tăiaţi». Dar toată lumea e neliniştită. — Generalul Mircescu judecă situaţia foarte rea, iar generalul Răşcanu, secretar general la război, «îşi frânge mâinile». întru atât lipseşte absolut tot. Mircescu asigură că Dobrici e în orice caz dat Bulgariei şi că conferinţa ne sfătueşte să-i facem concesii în Cadrilater.

été désarmées par le nouveau gouvernement révolutionnaire de Budapest. Mais, on ajoute tout bas, ce qui est aussi dans la logique des choses, que la garnison française a été aussi désarmée. D'ailleurs, dès hier matin l'Express-Orient a été expédié par Belgrade et Agram et on a câblé d'urgence que le train venant sur Bucarest et dans lequel se trouvaient MM. de France et de St. Aulaire évitât Budapest.

A la dernière heure N. J. Ghika apprend que la Serbie a déclaré la guerre à l'Italie. Un officier français lui a dit qu'on engage les Français à rentrer, évidemment par crainte d'être de nouveau coupés de leur pays.

12/25 mars. — Personne ne sait rien de ce qui se passe, les ministres les premiers, car «ceux qui savent les nouvelles ne les leur communiquent pas». Ratigan, que j'ai interrogé sur la Serbie, ne sait rien: «Nous sommes un peu coupés».

Mais tout le monde est inquiet. Le général Mircescu juge la situation très mauvaise et le général Rascan, secrétaire guerre, «îşi frânge mâinile», tant on manque absolument de tout. Mircescu assure que Dobrici est dans tous les cas attribué à la Bulgarie et que la conférence nous conseille de lui faire des concessions dans le Quadrilatère.

— La Budapesta, guvernul «proletariatului» prezidat de Kuhn, care de curând rostea cuvinte de amenințare la Berna, la congresul socialist, a și ocupat milităreşte băncile şi vrea să redea Ungariei vechile granițe: aşa dar războiul cu Italia şi cu noi. Dacă pe deasupra, mai e şi o alianță cu Serbia? In aşteptare, Franța propune încercuirea Budapestei şi înțelege să acționeze în mod energic cu Cehoslovacii, cu Românii, cu nu mai ştiu cine! Dar se află că guvernul lui Masaryk şi-a dat demisia şi se spune că din cauză că nu se simte destul de tare ca să impue Cehoslovacilor războiul. O rețea întreagă care se poate închide în jurul nostru!

Spre a complecta tabloul: monitoarele noastre urcă Dunărea spre Budapesta, dar monitoarele engleze şi franceze sunt oprite de tun în fața Presburgului.

— Imprumutul nostru e un fiasco. El se rezumă astfel: 150 milioane au fost subscrise în bonuri de tezaur, — deci nu bani; 50 mil. ruble: o mare greşală şi s'au făcut mari specule asupra rublei; se speră a se

---

A Budapest, le gouvernement «du prolétariat», présidé par Kuhn, qui tout récemment a fait entendre des paroles de menace à Berne, au congrès socialiste, a déjà occupé militairement les banques et entend faire rentrer la Hongrie dans ses anciennes limites: c'est donc la guerre avec l'Italie et avec nous. S'il y a par-dessus le marché une alliance avec la Serbie? En attendant, la France propose l'encerclement de Budapest et entend agir énergiquement avec les Slovaques, les Roumains, qui sais-je encore? Mais on apprend que le gouvernement de Mazaryk a donné sa démission et l'on dit que c'est parce qu'il ne se sent pas assez fort pour imposer aux Tchéco-Slovaques la guerre. C'est tout un réseau qui peut se fermer autour de nous.

Pour compléter le tableau, nos monitors remontent le Danube vers Budapest, mais les monitors anglais et français sont arrêtés par le canon devant Pressbourg.

Notre emprunt est un fiasco. Il se résume ainsi: 150 millions ont été souscrits en bons du trésor — donc pas d'argent; 50 mill. en roubles: ce fut une grande faute et on s'est livré à une spéculation effrénée sur le rouble; on espère

ajunge la 350—400 milioane; dar 200 milioane s'au şi mâncat. Finanţele stau tot atât de prost ca şi armata.

— Censura a şters radical, cu titlul, două veşti din «Le Temps», pe cari le citam ca antiteză cu România : guvernul englez a liberat sinn-feineri deţinuţi politici internaţi—(au ridicat armele contra ţării, de şi în războ!)— şi «Le Matin» a luat un interview d-lui de Brockdorf-Rantzau şi a răspândit o apostrofă grozavă a acestuia. La noi dosarele sunt cu zecile de mii în faţa Curţii marţiale, iar gazetarii cari au scris la «Gazeta Bucureştilor» au căpătat zece ani de reclusiune.

13/26 Martie. — Găsesc în «Le Temps» un expozeu al secretarului Tezaurului din Washington. Statele Unite au dat până azi aliaţilor peste 9 miliarde de dolari, din cari Franţa figurează cu peste 2 miliarde jumătate şi acum în urmă i s'a mai acordat o sută de milioane. Şi unii farsori repetă mereu că Franţa acordă lui Brătianu două miliarde de franci, când ea însăşi împrumută câte 500 milioane! Cehoslovacia a obţinut până azi 27 milioane franci.

---

arriver à 350—400 mill., mais deux cents mill. sont déjà mangés.

Les finances sont aussi mal en point que l'armée.

Le censure a radicalement effacé, titre compris, deux nouvelles du «Temps» que je citais pour l'antithèse avec la Roumanie; le gouvernement anglais a remis en liberté les sinnfeiners, détenus politiques internés—(ils ont porté les armes contre le pays quoiqu'il fut en guerre); — et le «Matin» a pris une interview à Mr. de Brockdorff-Rantzau et répandu une apostrophe terrible de ce dernier. Chez nous, par douzaines de mille il y a des dossiers devant les cours martiales et, pour avoir écrit à la «Gazeta Bucureştilor», des journalistes ont attrapé 10 ans réclusion.

13/26 mars. — Je trouve dans «Le Temps» un exposé du secrétaire du Trésor de Washington. Les Etats-Unis ont avancé jusqu'à ce jour aux alliés plus de 9 milliards de dollars. La France figure pour plus de 2½ milliards dollars et tout récemment on lui a consenti une nouvelle avance de 100 millions. Et de bons farceurs vont répétant que la France accorde à Bratiano deux miliards de francs quand elle-même emprunte des 500 millions. La Tchéco-Slovaquie a obtenu jusqu'à ce jour 27 millions francs.

14/27 Martie. — Fasciotti a plecat pe tăcute, cu trenul elveţian, fără să-şi ia rămas bun dela nimeni. Se pare că plecarea a fost atât de bruscă încât ministrul afacerilor străine nici n'a avut vreme să-l conducă la gară; legaţiunea italiană singură l'a însoţit. Auritti mi-a spus că nu ştie cum va urma călătoria după Agram şi pe unde va trece trenul în Elveţia. Aceasta înseamnă lămurit că frontiera e închisă între Jugoslavia şi Italia.

— Văitoianu s'a întors. Călătorie cu peripeţii: au trebuit să se întoarcă înapoi la Viena şi pe alocurea aveau revolverele la îndemână. Ungurii voiau să-l captureze: acesta e svonul ce se răspândeşte. — Impresiunea lui, rezumată de Oscar Kiriacescu: «Afacerile s'ar putea regula, dar avem un adversar decis în Lloyd George».

15/28 Martie. — Procesul socialiştilor a început. Gloată, desordine, îmbrânceli: frumoasă maiestate a Justiţiei. Eri pentru aniversarea Regatului s'a făcut să defileze tot ce se putea ca trupe pe Calea Victoriei; azi a reînceput plimbarea militară cu automobile blindate. Se mai anunţă că generalul Mărgineanu a luat parte

---

14/27 mars. — Fasciotti a filé à l'anglaise, par le train des Suisses, sans avoir pris congé de qui que ce soit. Il semble que le départ a été si brusque, que le ministère des affaires étrangères n'a même pas eu le temps de le reconduire à la gare. La légation d'Italie seule l'a accompagne. Auritti m'a dit qu'il n'a pas idée comment saccomplira le voyage à partir d'Agram et par où passera le train en Suisse. C'est clairement dire qu'entre la Yougo-Slavie et l'Italie la frontière est déjà fermée.

Vaitoianu est rentré. Voyage à péripéties; ils ont dû rebrousser chemin sur Wien et à certains endroits on a dû garder les revolvers à côté de soi.

Les Hongrois voulaient le capturer: c'est le bruit qu'on fait circuler. Son impression resumée par Oscar Kiriacescu: «Nos affaires pourraient s'arranger, mais on a un adversaire décidé en Lloyd George».

15/28 mars. — Le procès des socialistes a commencé. Foule, désordre, bousculade; jolie majesté de la Justice. Hier, pour l'anniversaire de la royauté, on a fait défiler tout ce qu'on a pu de troupes dans la Calea Victoriei; aujourd'hui on a recommencé la promenade militaire avec des autos blindées en plus. Et l'on annonce que le général Margineanu a pris part

la consiliul de miniştri. Toate acestea nu fac decât să dea socialiştilor o idee exagerată de puterea lor.

— Cociaş, pe stradă, ţine să-mi spue că nu se vor trimite trupe în Ucraina şi că se va bara numai linia Nistrului. Cum cunoaşte temerile mele, el ţine să mă liniştească, din ivzor sigur.

— In Ungaria, Mişu Pherekyde acuză pe colonelul Vyx, comandantul francez la Budapesta, de a fi totdeauna încurajat pe Unguri. Toate plângerile ce a adresat guvernului francez au rămas fără răspuns. Depeşile au vorbit de desarmarea misiunilor franceză şi italiană. Se pare că la primirea ultimatului, Karoly retrăgându-se ca să lase proletariatului apărarea intereselor naţiunei, Francezii au depus pur şi simplu armele, anunţând pe şefii lor că nu vor merge în nici un chip contra poporului.

— De reţinut un articol din «Indépendance», care proclamă că bolşevismul e pentru România un pericol mai mic decât reconstituirea unei mari Rusii, — iată lucruri noi ! — şi un articol al lui Gauvain în «Débats», care desveleşte tactica Italiei de a agita pe Bulgari şi

---

au Conseil des ministres. Comme tout cela est fait pour donner aux socialistes une idée exagérée de leur force.

Cociaş, dans la rue, tient à me rassurer qu'on n'enverra pas de troupes en Ukraine et qu'on se contentera de barrer la ligne du Dniester. Comme il sait mes alarmes à ce sujet, il tient à me rassurer, de bonne source.

— En Hongrie, Michel Phérékyde accuse le colonel Vyx, commandant français de Budapest, d'avoir toujours et constamment encouragé les Hongrois. Toutes les plaintes qu'il a adressées au gouvernement français sont restées sans réponse. Les dépêches ont parlé du désarmement des missions française et italienne. Il paraît qu'à la réception de l'ultimatum, Karoly s'étant retiré pour laisser au prolétariat la défense des intérêts de la nation, les Français ont simplement déposé leurs armes, en avertissant leurs chefs qu'ils ne marcheraient en aucun cas contre le peuple.

A retenir un article de l'«Indépendance» qui proclame que le bolchevisme est pour la Roumanie une menace moindre que la reconstitution d'une grande Russie — du nouveau ! — et un article de Gauvain des «Débats» qui met à nu la tactique de l'Italie d'agiter les Bulgares et le Monténégro contre la

pe Muntenegreni contra Jugoslaviei şi de a se face campionul unirei Austriei cu Germania. «Corriere dela Sera» nu se sfieşte să spună că o Germanie tare e o garanţie necesară Italiei.

— Eri seară, târziu, am fost la d-na Dissescu care după ce m'a căutat de două ori, acasă şi la Club, mi-a lăsat o scrisoare urgentă, pe care am păstrat-o. Fără înconjur, îmi spune că Crăiniceanu a înştiinţat-o că se pregătea un atentat, adevărat sau simulat, în contra Regelui, pentru ca apoi să fie făcut răspunzător Averescu şi alţi oameni politici şi că acest lucru e iminent; că a văzut pe Regele destul de îngrijat şi că au hotărât să mă înştiinţeze pentru că «trebue să aibă poliţia lui» şi pentru ca să pot veghia. Din vorbele d-nei Dissescu ar reeşi că Regele se fereşte de liberali şi chiar de Stirbey (apreciere poate personală a d-nei Dissescu) şi că ar dori să atrag pe Averescu. Nu cred în această fabulă, dar totuşi am pus pe Bărbătescu să cerceteze,— şi am chemat pe Stoian, care ar admite ceva din partea lui Solomonescu, dar ca să servească pe Averescu care, în faţa lui, s'a descoperit admiţând, ca ipoteză, forma republicană.

Yougo-Slavie et de se constituer en champion de l'union de l'Autriche avec l'Allemagne. Le «Corriere de la Sera» ne se gêne pas pour dire que une Allemagne forte est une garantie nécessaire pour l'Italie.

— Hier soir, tard, ai été chez M-me Dissescu, qui m'ayant cherché deux fois au Club, a fini par m'écrire une lettre pressante que j'ai gardée. Sans ambages elle me dit que Crainiceanu l'a avisée qu'on préparait un attentat, réel ou simulé, contre le Roi, pour ensuite en faire tomber la responsabilité sur Averescu et d'autres hommes politiques et que c'était imminent; qu'elle a vu le Roi assez inquiet, et qu'il fut convenu de m'aviser parce que «il doit avoir sa police» et pour que je puisse veiller. Des paroles de M-me Dissescu il résultait que le Roi se méfiait des libéraux et même de Stirbey (appréciation peut-être de M-me Dissescu) et qu'il désirerait que j'attirasse Averescu. Je ne crois pas à la fable, mais j'ai tout de même fait venir Stoian, qui admettait quelque chose de la part de Solomonescu, mais pour servir Averescu qui, devant lui, s'est déboutonné et a admis, par hypothèse, la forme républicaine ; et Bărbătescu que j'ai mis en campagne.

17/30 Martie. — Guvernul lui Kuhn a declarat că se află în stare de războí cu toate ţările cari ocupă teritorii ungare. Guvernul nostru n'a crezut de cuviinţă să facă vre-o comunicare publicului. «Izbânda» dă ştirea, iar «Viitorul», oficios, o reproduce după «Izbânda».

— Misiunea colonelului Vyx a părăsit Budapesta, tratată, zice telegrama, cu toată atenţiunea posibilă. Aceasta confirmă plângerile guvernului nostru contra filomaghiarismului colonelului. Depeşa care relevă curtenia Ungurilor e un Radio dela Lyon.

— In acelaş timp se face o apropiere între Ungaria şi Germania. Nauen reproduce răspunsul lui Bela Kuhn la salutul comitetului soldaţilor şi lucrătorilor din Berlin: «ne privim ca tovarăşi».

— Germanii au refuzat să permită trupelor polone să debarce la Danzig. Au interzis aliaţilor întrebuinţarea liniei de răsărit de Vistula pe teritoriul german. Chestiunea e privită ca foarte gravă de presa germană, dar toate partidele au aprobat nota energică a guvernului.

17/30 mars. — Le gouvernement Kuhn (pas Kunft comme on l'avait précédemment imprimé) a déclaré se trouver en état de guerre avec tous les pays qui occupent des territoires hongrois. Notre gouvernement n'a pas estimé qu'il eut une communication à faire au public! L'«Izbânda» donne la nouvelle et le «Viitorul», officieux, la reproduit d'après l'«Izbânda»!

La mission du colonel Vyx a quitté Budapest, traitée, dit la dépêche, avec tous les égards possibles. Cela confirme les plaintes de notre gouvernement contre le philomagyarisme du colonel. La dépêche relevant la courtoisie des Hongrois est le Radio de Lyon.

En même temps se lie une partie entre la Hongrie et l'Allemagne. Le Nauen reproduit la réponse de Bela Kuhn au salut «des conseils des soldats et des ouvriers de Berlin»: «Nous vous considérons comme des compagnons». Les Allemands ont refusé de permettre aux troupes polonaises de débarquer à Dantzig. Ils ont interdit aux alliés l'usage de la ligne à l'Est de la Vistule sur territoire allemand. La question est considérée comme très grave par la presse allemande, mais tous les partis ont approuvé la note énergique du gouvernement.

— Regina a acordat un interview lui «Pall Mall Gazette»; câteva pasagii sunt uimitoare *). «Epoca» l'a publicat fără nici o piedică, dar îndată ce «Steagul» sau «le Progrès» l'au semnalat, cu o simplă observaţie, censura a şters totul. Eri seară în sfârşit l'am strecurat în «le Progrès». A făcut senzaţie.

Marincovici venind să-şi ia rămas bun, — e numit ministru al aprovizionării, — nu s'a putut opri să mă întrebe dacă un factor neprevăzut de Constituţie putea face politică în numele ţării... El mi-a mai spus că, dacă avem pretenţii contrare, s'ar putea potrivi lucrurile fără să otrăvim raporturile dintre noi, cum a făcut Brătianu în toate sensurile şi prin toate mijloacele. Marincovici avea temeri despre partea Adriaticei. «Şantajul» pe care Italia îl face pledând pentru Germania e de natură să influenţeze conferinţa.

18/31 Martie. — Regina s'a întors la Paris. Prin-

La Reine a acordé au «Pall Mall Gazette» une interview dont certains passages sont abracadabrants. C'est l'«Epoca» qui l'a donnée sans accroc, mais dès que le «Steagul» où le «Progrès» l'ont signalée, avec une simple remarque, la censure a tout rasé. Hier soir enfin je l'ai glissée de nouveau au «Progrès». Cela fait sensation. Et Marinkovitch, venant prendre congé — il est nommé ministre de l'approvisionnement — n'a pas pu s'empêcher de me demander si un facteur non prévu par la Constitution pouvait faire de la politique au nom du pays... Marinkovitch m'a dit que, si nous avons des prétentions rivales, on pouvait les arranger sans empoisonner nos rapports, comme Bratiano le fait dans tous les sens et par tous les moyens. Marinkovitch était inquiet pour la côte de l'Adriatique: «Le chantage que l'Italie fait en plaidant pour l'Allemagne est de nature à influencer la conférence».

18/31 mars. — La Reine est retournée à Paris. La Prin-

---

*) Iată în mod exact, cuvintele spuse de M. S. Regina Maria: «Sunt adânc mâhnită de ce se întâmplă în Rusia. Mama mea era rusă. Cunosc ţara şi o iubesc şi vreau să sper că şi acolo situaţia se va îndrepta. Mi s'a spus că Ruşii ar fi gata să se strângă în jurul persoanei mele, dacă le-aşi fi Regină. Dar oare pot părăsi România?»

ţesa Elisabeta pare că a rămas la Londra; se zice în oraş că Regele a rechemat pe Regina. Tot consiliul de miniştri fiind pentru comutarea pedepsei lui Verzea, Pherekyde singur ţinea pentru executare. De acolo vine că s'a publicat, la o zi de distanţă, două decrete succesive, — unul cu indicaţia «asupra raportului ministrului prezident, pedeapsa cu moartea a fost comutată», şi altul care nu are această indicaţie. Şi Regele primeşte să se publice două decrete!

20 Martie/2 Aprilie. — Ecou de la ultimul consiliu de miniştri (prin O. K.): Duca, care îşi însuşeşte din ce în ce mai mult direcţia politică, a făcut vii critice încetinelei justiţiei; în loc de a fi un act de represiune imediată, procesul socialiştilor s'a schimbat într'un proces politic. Se mai observă din partea prezidentului Curţei marţiale (col. Călinescu) o schimbare: e brusc, tae vorba acuzaţilor şi mai ales nu admite să fie obosit cu teorii. Se pregăteşte ceva.

— «Izbânda» anunţă oficios că conferinţa a dat Italiei mandatul să restabilească ordinea în Ungaria. Ar fi deci sfârşitul conflictului italo-sârb. Marincovici

---

cesse Elisabeth semble être restée à Londres. On dit en ville que le Roi rappelle la Reine.

On sait pertinemment (O. Kiriacescu) que tout le Conseil des ministres étant pour la commutation de la peine de Verzea, Phérékyde seul tenait pour l'exécution. De là vient qu'on a publié, à un jour de date, deux décrets successifs, — l'un, avec indication «sur le rapport du Ministre Président la peine de mort a été commuée» etc. et l'autre qui enlève cette indication. Et le Roi accepte qu'on publie *deux* décrets!

20 mars (2 avril). — Echo du dernier Conseil des ministres (par O. K.): Duca qui tire de plus en plus à lui la direction politique, a fait de vifs reproches pour la lenteur de la justice militaire: au lieu d'être un acte de répression immédiate, le procès des socialistes est devenu un procès politique. On remarque aussi de la part du Président de la Cour martiale (col. Calinesco) un changement: il est brusque, coupe la parole aux accusés et surtout n'entend pas qu'on le fatigue avec des théories. Il se prépare quelque chose.

— L'«Izbanda» annonce officieusement que la Conférence a donné à l'Italie le mandat de rétablir l'ordre en Hongrie. Ce serait alors la fin du conflit serbo-italien; Ma-

părea Duminecă foarte decepţionat, spunându-mi: «Ni se va da poate o eşire la Scutari, ştiu eu?». «Le Temps» s'a grăbit să proclame că Franţa trebue să respecte «pacta conventa». E sigur că spectrul german, agitat de presa italiană, şi-a produs efectul şi că, dacă mandatul dat Italiei se confirmă sau nu, Italia va avea coasta orientală a Adriaticei, afară poate de Fiume, care nu e coprins în tratatul dela Londra.

21 Martie/3 Aprilie. — Schimbare generală printre Francezii de aici. Generalul Mangin e numit comandant al frontului oriental. Berthelot va fi înlocuit, cu Stat-majorul său, pe care Saint-Aulaire l'a zugrăvit la Paris ca o ceată de cheflii. Dar şi Saint-Aulaire pleacă. De Flers pleacă săptămâna viitoare; sărbătorit la Automobil-Club Marţi seara, el a spus: «Părăsesc cariera diplomatică, şi acum după ce am dat cu piciorul în spatele acestei cucoane....» Cu plecarea lui, spiritul va pieri la Bucureşti!

Franklin-Bouillon a spus în Cameră ceeace crede despre generalii transformaţi în diplomaţi pentru Orient.

---

rinkovitch m'avait eu, dimanche dernier, l'air très déçu en me disant: «On nous donnera probablement une issue à Scutari, que sais-je?»; et puis le «Temps» s'était hâté de proclamer que la France doit respecter les «pacta conventa». Il est certain que le spectre allemand (v. 28 mars), agité par la presse italienne, a produit son effet et que, si le mandat donné à l'Italie se confirme ou non, l'Italie aura la côte orientale de l'Adriatique sauf peut-être Fiume qui n'est pas comprise dans le traité de Londres.

21 mars (3 avril). — Il y a chambard général chez les Français d'ici. Le général Mangin est nommé commandant du front oriental. Berthelot est sûrement dégommé, avec son Etat-Major, que St.-Aulaire aurait dépeint à Paris comme une bande de noceurs. Mais St.-Aulaire quitte aussi. De Flers part la semaine prochaine; on l'a fêté à l'Automobile-Club mardi soir et il y a dit: «Je quitte la carrière diplomatique et maintenant que j'ai envoyé mon pied dans le derrière de cette dame....». L'esprit se mourra à Bucarest maintenant qu'il nous quitte!

D'ailleurs Franklin-Bouillon a dit à la Chambre des députés leur fait aux généraux français mués en diplomates

Se confirmă spusele lui M. Pherekyde, cum că Franchet d'Esperay a semnat armistiţiul necunoscând tratatul nostru dela 4 August 1916.

— La Curtea marţială, ca urmare a consiliului de miniştri, s'a disjuns afacerea socialiştilor în relaţiuni cu bolşevicii din afară, de procesul celorlalţi coacuzaţi, iar acesta din urmă a fost amânat fără termen, dar fără libertate provizorie! Dacă nu intervine o amnestie, e o grozavă denegare de dreptate.

23 Martie/5 Aprilie. — Veştile neliniştitoare privitoare la Odessa se confirmă. Se declarase în presa franceză şi la noi că Odessa nu va fi părăsită, dar legaţiunea greacă a dat o notă eri gazetelor, spunând că oraşul era păzit numai de 1000 Francezi, 3000 Ruşi desorganizaţi şi un regiment grec; era dar de prevăzut că oraşul va fi părăsit. Cenzura a oprit reproducerea acestei note. Astăzi Nauen anunţă, după o radiogramă din Moscova. că Odessa e luată.

«Le Temps» din 29 Martie se opune la tratativele cu bolşevicii, spre a nu se da prestigiu sovietelor. Tot

---

pour l'Orient (v. le «Temps» du 27 mars). Il y a confirmation des dires de M. Phérékyde que Franchet d'Esperay a signé l'armistice ignorant notre traité du 4 août 1916.

— A la Cour martiale, comme suite du Conseil des ministres, on a disjoint la cause des socialistes ayant en des rélations avec les bolchéviks étrangers, du procès des autres co-accusés et l'affaire de ces derniers a été ajournee sine die, mais sans libération provisoire! Si une amnistie ne survient pas, c'est un horrible déni de justice.

23 mars (5 avril). — Les propos inquiétants au sujet d'Odessa se sont confirmés. On avait déclaré dans la presse française et chez nous qu'Odessa ne serait pas abandonnée, mais la légation hellénique avait tout de même fait passer hier soir aux journaux une note disant que la ville n'était gardée que par 1000 Français, 3000 Russes désorganises et un régiment grec, — il était à prévoir que la ville serait abandonnée. La censure avait interdit la reproduction de cette note. Aujourd'hui on annonce, d'après un radiogramme de Moscou, qu'Odessa est prise.

«Le Temps» du 29 mars s'oppose à ce que l'on traite avec les bolchéviks, pour ne pas donner du prestige aux Soviets.

vederi scurte: iată ce le va da din potrivă mai mult prestigiu!

— Am dictat eri pentru «Le Progrès» un articol «Russie et Roumanie», spre a preconiza o înţelegere, dar mai ales pentru a ne ţine liniştiţi la noi acasă.

— *Regina* n'a stat decât zece zile la Londra; trebuia să stea patru săptămâni. Princesa Maria singură o însoţea; Principesa Elisabeta a rămas la Paris la d-na Elisa Brătianu. Regina s'a întors în Franţa deşi Ileana, bolnavă de gripă, a trebuit să rămâie la Londra. Cât a stat acolo n'a trimis decât o telegramă Regelui, în timp ce dela Paris trimitea una în fiecare zi (Denise). Ce înseamnă toate acestea?

— Cenzura a tăiat în «Le Progrès» pasagii întregi din discursul lui Pichon şi în «Steagul» toate atacurile lui Franklin-Bouillon. De altfel, regulat tot ce luăm din gazetele franceze, e foarte sever amputat.

— Intrevedere la Spa între mareşalul Foch şi Erzberger. Germanii menţin opoziţia lor la trecerea prin

---

Toujours la vue courte! Voilà ce qui est autrement fait pour leur donner du prestige!

Hier j'ai dicté au «Progrès» un article «Russie et Roumanie» pour préconiser une entente, mais surtout que nous restions chez nous.

— La Reine n'est pas restée plus de dix jours à Londres; elle devait y passer quatre semaines. Mignon seule l'a accompagnée; la Princesse Elisabeth est restée à Paris chez Elise Bratiano. La Reine est rentrée en France, malgré que Ileana, malade de la grippe, ait dû rester à Londres. Pendant ce séjour un seul télégramme au Roi, tandis que de Paris elle en envoyait journellement un (Denise). Que veulent dire tous ces signes?

— La censure a coupé dans «le Progrès» des passages entiers du discours de Pichon et dans le «Steagul» toutes les attaques de Franklin-Bouillon. D'ailleurs, très régulièrement, ce que nous prenons dans les journaux français est très sévèrement amputé.

— Entrevue à Spa d'Erzberger avec le maréchal Foch. Les Allemands maintiennent leur opposition a laisser passer par Dantzig l'armée polonaise de Haller, mais comme

Danzig a armatei poloneze a lui Haller, dar cum oferă alte căi, din care una este Libau, se speră o înţelegere.

24 Martie (6 Aprilie). — Generalul Mangin nu mai ia comanda frontului Marea Neagră—Baltica, iar Berthelot rămâne pe loc.

— Inţelegere la Spa: menţinând dreptul de a debarca la Danzing, Foch a primit trei linii prin Germania pentru trupele lui Haller. Drepturile asupra Danzingului sunt o clauză «de stil». Presa germană foarte mulţumită.

25 Martie (7 Aprilie). — Comunicări din partea lui *Brătianu* făcute Consiliului de miniştri. Situaţia faţă de Lloyd George s'a îmbunătăţit, dar premierul englez i-a declarat că va retrage soldaţii englezi din Orient şi din Franţa. Englitera şi-a atins obiectivul; trebue să înceapă o politică comercială şi nu poate continua să fie inimica Ungariei — numai fiindcă aceasta este în ceartă cu noi şi cu Bulgaria şi fiindcă nu ajungem să ne înţelegem cu ea. Brătianu a obţinut numai ca câţiva ofiţeri şi detaşamente mici să rămâie în Dobrogea ca exem-

---

ils offrent une autre voie, dont une est Libau, on espère qu'une entente pourra se produire.

24 mars (6 avril). — Le général Mangin ne prend plus le commandement du front Mer Noire-Baltique et Berthelot reste.

— On s'est arrangé à Spa. Tout en maintenant le droit de débarquer à Dantzig, Foch a accepté trois lignes à travers l'Allemagne pour les troupes de Haller. Les droits sur Dantzig sont une clause de «style». La presse allemande très satisfaite du résultat.

25 mars (7 avril). — Communications faites de la part de Bratiano au Conseil. La situation vis-à-vis de Lloyd George s'est améliorée, mais le premier anglais lui a déclaré qu'il retirait les soldats anglais d'Orient ainsi que de France. L'Angleterre a atteint ses objectifs; elle doit commencer une politique commerciale et ne peut continuer son inimitié avec la Hongrie, parce qu'elle a des différends avec nous et avec la Bulgarie; et parce que nous n'arrivons pas à nous arranger avec elle! Bratiano a obtenu seulement que quelques officiers et de faibles détachements restent pour l'exemple en

piu. Trupele au şi trecut azi la Turtucaia spre a ocupa garnizoanele golite de Englezi.

De adăogaat la această declaraţie engleză, liniile următoare din «Le Temps» (28 Martie): «...nu poate fi vorba de a se face să piară în Rusia soldaţi ai naţiunilor occidentale». Deci noi trebue să dăm carnea pentru tun; şi ni se va da bani. Noroc că aventura dela Odessa a schimbat planurile şi că, după ştiri oficioase, nu mai e vorba de mers în Rusia, ci de a stabili un cordon «sanitar» la graniţă.

— Generalul Franchet d'Esperay e la Bucureşti şi a avut o conferinţă cu Regele, Prezan şi Văitoianu. Ar fi confirmat pe Berthelot în comandamentul său. Noi rămânem pe loc, iar zăgazul contra bolşevicilor va fi făcut pe teritoriul nostru. Generalul s'a interesat mai mult de starea de spirit a armatei române, iar Regele a garantat pentru ea.

— In consiliul de miniştri s'a hotărât că trupele aliate, în retragere din Rusia, nu vor fi aduse în România pentru repatriere; ele sunt bolşevizate complect şi

---

Dobrodja. Les troupes ont déjà passé ce matin à Turtucaia pour occuper les garnisons vidées par les Anglais.

A joindre à cette déclaration anglaise les lignes suivantes du «Temps» du 18 mars: «..il ne saurait être question de faire tuer en Russie les soldats des nations occidentales». C'est à nous à fournir la chair à canon, on nous donnera de l'argent. Heureusement que l'aventure d'Odessa a modifié les plans et que, selon les communications officieuses, il n'est plus question d'aller en Russie, mais d'établir un fort cordon «sanitaire» le long des frontières.

— Le général Franchet d'Esperay est à Bucarest et a eu hier, avec le Roi, Prezan et Vaitoianu, une conférence. Il aurait confirmé Berthelot dans son commandement. Nous restons chez nous et c'est sur notre territoire que nous ferons la digue contre les bolchéviks. Le général se serait surtout enquis de l'état d'esprit de l'armée roumaine et le Roi s'est porté fort pour elle.

— Dans le Conseil il a été décidé que les troupes alliées en retraite de Russie ne seraient plus amenées en Roumanie pour repatriement: elles sont complètement bolchévisées et

trebue să ne punem la adăpost armata, din care câteva regimente sunt deja atinse.

— Asupra afacerilor ungare, Lloyd George a declarat lui Brătianu că nu e răspunzător de politica franceză, prea adesea prietenoasă Ungurilor. Exemplu: Colonelul Vyx. — Dela O. Kiriacescu mi se comunică că un general francez Krausz, aflat în Banat, a declarat că Banatul e al Ungurilor şi a dat o proclamaţie în acest sens; guvernul nostru a trimis proclamaţia şi a protestat la Paris.

— Alaltăeri, la vânătoare, *Regele* a spus d-rului Dinu Brătianu că Take Ionescu a încurcat toată situaţia la Paris şi că a făcut mult rău cauzei noastre. Repetiţia clişeelor lui Brătianu.

26 Martie (8 Aprilie). — Eri întrunire a femeilor române la Teatru, spre a protesta contra grozăviilor ungureşti. In mijlocul unui discurs, asistenţa a făcut o ovaţiune generalului Averescu care intra. (Comunicat de Mehedinţi).

— Luarea Odessei de bolşevici provoacă mare a-

---

il faut mettre à l'abri notre armée dont certains régiments sont déjà cangrénés.

— Sur les affaires hongroises, Lloyd George a déclaré à Bratiano qu'il n'est pas responsable de la politique française, trop souvent amicale aux Hongrois; exemple: le colonel Vyx. De la part d'O. Kiriacescu on me communique qu'un général français entré dans le Banat y a déclaré que le Banat était aux Hongrois et a lancé une proclamation dans ce sens; notre gouvernement a protesté à Paris et y a envoyé la proclamation.

— Avant hier, à la chasse, le Roi a dit à Dinu Bratianu, que Take Ionescu avait embrouillé toute la situation à Paris et beaucoup nui à notre cause. Répétition des clichés de Bratiano.

26 mars (8 avril). — Hier réunion des femmes roumaines au Théâtre National pour protester contre les horreurs hongroises. Au beau milieu d'un discours, l'assistance a fait une ovation au général Averescu qui entrait. Mehedintzi, présent, me l'a certifié.

— La prise d'Odessa par les bolchéviks cause une grosse alarme. Des masses de réfugiés se retirent chez nous et

larmă. Masse de refugiaţi se retrag la noi şi mulţi oameni din Bucureşti se gândesc să se pue la adăpost.

— Generalul Mangin desigur nu mai vine în Orient.

27 Martie (9 Aprilie).—Aniversarea unirei Basarabiei. Niciun drapel, nici cea mai mică comemorare. Pare-se că s'a oficiat o slujbă la Mitropolie şi că, din lumea oficială, numai Inculeţ era de faţă. «Viitorul» apare în patru pagini; publică o corespondenţă din Ianuarie 1918 şi, ca să nu citeze numele meu, nu spune o vorbă de toate actele Unirei. E meschin până la dobitocie.

—Adunare la Club. Toţi ai noştri de faţă. Adunarea măreaţă. Am făcut istoricul unirei Basarabiei şi procesul liberalilor. Mare entuziasm.

—Dela un prânz la Dinu *(Dr. Brătianu);* Poklevski, Catargi, Mişu Marghiloman. Pentru a doua oară *Poklevski* îmi aduce laude: nu puteam face decât ce am făcut, şi am lucrat ca un patriot. Barclay a spus deasemenea că Francezii dictează la Bucureşti, ceeace-l împiedică să-şi manifeste sentimentele ce are pentru mine. Poklevski spunând că toată lumea recunoaşte că am salvat dinastia, Catargi a adăogat că Regele a spus

---

nombre de personnes à Bucarest songent déjà à se mettre en sûreté.

— Le général Mangin ne vient décidément plus en Orient.

27 mars (9 avril). — L'anniversaire de l'union de la Bessarabie: pas un drapeau, pas la moindre commémoration. Il paraît qu'on a célébré un office dit par un archimandrite à la métropole et que seul, comme monde officiel, Iuculetz y a assisté. Le «Viitorul» paraît à quatre pages: il donne la correspondance de janvier 1918 et pour ne pas citer mon nom, ne touche pas un mot de tous les actes de l'Union. C'est mesquin au point d'être absolument bête.

Nous nous sommes réunis au Club; deux insertions dans le journal et tout notre monde était là. Magnifique assemblée. J'ai fait l'historique de l'Union de la Bessarabie et le procès des libéraux. Grand enthousiasme.

— Echo de propos de table chez Dinu (Dr. Bratiano) ; Poklevski, Catargi, Michel (Marghiloman). Pour la seconde fois Poklevski fait mon éloge; je ne pouvais faire que ce que j'ai fait et agi en patriote. Barclay aussi a dit à Michel que les Français dictent à Bucarest, ce qui l'empêche de manifester ses sentiments pour moi. Poklevski ayant dit que tout le monde reconnaît que j'ai sauvé la dynastie. Catargi a

acest lucru în toate împrejurările. Fratele meu: «Atunci de ce Regina se poartă altfel cu fratele meu?» — Catargi, ridicând braţele: «Femeile!...» — Reese din tot ce s'a spus confirmarea vorbelor raportate dela Paris de fostul deputat Ioanid, fost takist, că Regina şi Saint-Aulaire sunt acei cari, în toate împrejurările mă aranjează mai rău.

— Consiliul de miniştri s'a adunat grabnic la Cotroceni la primirea unei telegrame anunţând că generalul Smuts cere retragerea frontului român din Ungaria. Consiliul, îngrozit, a recunoscut că nu are altceva de făcut decât să se supue. Din toate depeşile rezultă că Anglia şi America nu au de gând să se amestece în afacerile Ungariei şi Rusiei; ele caută chiar un contact. Misiunea Smuts e în acest fel mai mult politică decât economică. Generalul a avut un schimb de note cu sovietele ungureşti; a propus Ungurilor să se retragă la apus de linia de demarcare şi să ocupe zona neutră cu trupe franco-anglo-italiene. Smuts mai propune o conferinţă între Ceho-Slovaci. Austro-Germani, Jugoslavi

---

renchéri que le Roi l'a proclamé en toutes circonstances. Michel: «Pourquoi la Reine agit-elle alors ainsi envers mon frère?» — Catargi, les bras au ciel: «Les femmes....» — Il ressort de tout ce qui a été dit, confirmation des paroles — rapportées de Paris, — de l'ex-député Ioanid, ex-takiste, que la Reine et Saint-Aulaire sont ceux qui m'arrangent le plus mal en toutes circonstances.

28 mars (10 avril). — Le Conseil des ministres s'est réuni d'urgence à Cotroceni, au reçu d'un télégramme annonçant que le général Smuts exige le recul du front roumain en Hongrie. Atterré, le Conseil a reconnu qu'il n'y avait qu'à se soumettre. De tous les télégrammes, il résulte que l'Angleterre et l'Amérique ne comptent pas du tout s'immiscer dans les affaires de Hongrie et de Russie; elles cherchent même un contact. La mission Smuts est de ce genre, bien plus politique qu'économique. Le général a eu un échange de notes avec les Soviets hongrois; il a proposé aux Hongrois de se retirer à l'ouest de la ligne de démarcation et de faire occuper la zone neutre par des troupes franco-anglo-italiennes. Smuts propose aussi une conférence entre Tchéco-Slovaques, Austro-Allemands, Yougo-Slaves et Rou-

şi Români pentru a discuta graniţele Ungariei. Conferinţa s'ar întruni la Praga sau la Viena! Se simte îndată tendinţa foarte pacifică. — Presupun că în legătură cu aceste propuneri s'a produs cererea adresată României.

30 Martie (13 Aprilie). — Conferinţa de pace stă pe loc. Incepi să te îndoieşti dacă va ajunge la capăt. Presa franceză râde pe faţă de Wilson şi unele gazete englezeşti încep a cere soluţii în loc de doctrine. In cercurile noastre la Paris se crede că conferinţa dă faliment. In ori-ce caz, America se opune la cercetarea răspunderilor celor ce au declarat războiul; nu mai e vorba de a se da în judecată Impăratul Wilhelm.

D. *Negru* dela «Universul», cu ocazia cererei unui interview pe care l-am refuzat, îmi comunică că D. Biciola, macedonian, ştie că atunci când am fost chemat în Moldova, câţiva tineri aprinşi voiau să arunce în aer trenul meu şi că toţi aveau bombe. Proectul n'a reuşit graţie intervenţiei sale.

14 Aprilie. — Schimbarea calendarului. Chestiunea

---

mains pour débattre les frontières de la Hongrie. Conférence à réunir à Prague ou à Vienne! — On sent de suite la tendance très pacifique. Je suppose que c'est en corrélation avec ces propositions que s'est produite la demande faite à la Roumanie.

30 mars (13 avril). — La Conférence de paix piétine lamentablement. On commence à douter de la voir aboutir. La presse française se moque ouvertement de Wilson et certains journaux anglais commencent à demander des solutions au lieu de doctrines. Dans nos cercles de Paris on croit que la conférence fait faillite. Dans tous les cas l'Amérique oppose un veto à la recherche des responsabilités de ceux qui ont déclaré la guerre; il n'est plus question de mettre sous jugement l'empereur Guillaume.

— M. Negru de l'«Universul», à l'occasion d'une interview que j'ai d'ailleurs refusée, me confie que M. Biciola, Macédonien, sait que lorsque j'ai été appelé en Moldavie, quelques jeunes gens, chauffés à blanc, voulaient faire sauter mon train et qu'ils étaient tous pourvus de bombes ! C'est grâce à son intervention que le projet a avorté.

14 avril. — Changement de calendrier. La question des

sărbătorilor religioase a rămas în suspensie; un Sinod va da lămuriri asupra celor ce rămân de făcut.

— Generalul *Gorski,* venit la Bucureşti pentru două zile, a văzut pe Rege şi pe generalul Prezan în întrevedere secretă. A fost printre cei cari au putut vedea deaproape retragerea (?) dela Odessa. N'a fost acţiune militară şi armata lui Trotzki n'a fost amestecată în afacere. Francezii sunt pe trei sferturi bolşevici. Mulţimea lucrătorilor (Odessa a fost în timpul războiului refugiul tuturor dezertorilor), cari n'au fost nici-odată desarmaţi, au somat la 3 Aprilie pe generalul d'Anselme să părăsească Odessa: armata lui va rămâne neatinsă dacă se dă drumul voluntarilor ruşi şi dacă nu se protejează retragerea orăşenilor. Revoltaţii n'au menţinut aceste două cereri, dar Francezii anunţând prea curând retragerea lor, aceasta s'a schimbat în debandadă. Civilii au făcut pe jos cei 40 km. dela Odessa la Ackerman; erau 2000.

Grecii au fost mitraliaţi, fără ca Francezii să le dea vre-un ajutor. Asemenea cu Ruşii: şi unii şi alţii sunt foarte îndârjiţi contra Francezilor. Ruşii, morţi de

---

fêtes religieuses est restée en suspens; c'est un Synode qui aura à donner des indications sur ce qui reste à faire.

— Le général Gorski est pour 48 heures à Bucarest. Il a vu le Roi et Prezan. Entrevue secrète. Il a été en premières loges pour voir la retraite (?) d'Odessa. Il n'y à pas eu d'action militaire et l'armée de Trotzky n'a rien à voir dans l'affaire. Les Français se sont, pour les deux tiers, bolchevisés.

La foule des ouvriers (Odessa a été pendant la guerre le refuge de tous les déserteurs), qu'on n'a jamais désarmés, ont sommé le 3 avril le général d'Anselme de quitter Odessa; on ne ferait rien à son armée si on abandonne les volontaires russes et si l'on ne protége pas la retraite des bourgeois. Les révoltés n'ont plus maintenus ces deux exigences, mais les Français ayant annoncé trop tôt leur retraite, elle a tourné en déroute. Les civils ont fait les 40 km. d'Odessa à Ackerman à pied. Ils étaient 2000. Les Grecs ont été canardé et les Français ne leur ont prêté aucun secours. De même pour les Russes; les uns et les autres sont très excités contre les Français. Les Russes, morts de faim, n'ayant plus

foame, fără un ban, şi-au cerut solda: au fost trimişi să fie plătiţi de Denikin, la armata căruia sunt îndreptaţi, spre Don. Istmul Crimeei a fost forţat; Principii ruşi s'au refugiat la Constanţa. Francezii sosind pe mare la Burgas erau atât de desmăţaţi, încât Gorski a intervenit personal spre a-i sili să se grupeze pe companii.

Frontul Bender-Dunăre va fi ţinut de Greci, — cari s'au purtat bine, cu un regiment colonial francez, sub comanda generalului de Patcy; iar restul de Români.

La noi lipsă totală de direcţie. Basarabia amenintătoare: nu s'a găsit nimic mai bun decât trimiterea colonelului Stere cu pline puteri! Prezan, obosit şi nemulţumit (bănuesc că din cauza favoarei crescânde a lui Văitoianu. Regele a împiedicat pe Văitoianu să se înscrie la liberali, îmi spune Gorski), şi fără nici un chef. La ori ce perspectivă amenintătoare se mulţumeşte să ridice din umeri.

La Odessa aliaţii au lăsat o sută de locomotive, tancuri, provizii imense, mai ales făină.

---

le sou, ont demandé leur solde: on les a envoyés se faire payer par Denikine, à l'armée duquel on les envoie sur le Don. Le col de la Crimée a été forcé et les Princes russes se sont réfugiés à Constantza. Les Français, en arrivant par mer à Burgas, étaient tellement débraillés que Gorski a dû personnellement intervenir pour les contraindre à se grouper par compagnies.

Le front de Bender au Danube sera tenu par les Grecs — qui se sont bien conduits, — avec un régiment français colonial, sous le commandement du général de Patcy—; le reste les Roumains.

Chez nous une absence absolue de direction. La Bessarabie menaçante: tout ce qu'on a trouvé de mieux c'est d'envoyer le colonel Sterea avec pleins pouvoirs! Prezan, fatigué, mécontent (la faveur grandissante de Vaitoianu, je suppose, — le Roi a empêché Vaitoianu de s'inscrire dans le parti libéral, me dit G.) — sans aucun entrain. A toutes les perspectives menaçantes se contentant de hausser les épaules.

A Odessa les alliés on laissé cent locomotives, des tanks, des provisions, en farine surtout, immenses.

15 Aprilie. — Comunicatul anunţă ceia-ce s'a petrecut la 4 Aprilie la Odessa. «Aliaţii ne mai putând hrăni populaţia, au hotărît să se retragă!»

Pherekyde a spus d-rului Dinu Brătianu că a dat ordin trupelor române să treacă dincolo de linie şi să meargă în contra Ungurilor: «Ni se ucid oamenii; se face uz de tun; doi Francezi au fost ucişi şi ordinul de a înainta a fost dat fără ştirea lui Brătianu, care va fi pus în faţa unui fapt îndeplinit». Aceasta e o glumă şi toată lumea crede că lucrul s'a regulat din Paris, între Brătianu şi Clemenceau. Dealtfel, e o astfel de contradicţie cu hotărîrea luată Joia trecută, încât e evident că numai în urma unui ordin al lui Brătianu s'a luat această măsură. E un răspuns direct la misiunea generalului Smuts. «Viitorul» părea, acum două zile, că anunţă această soluţiune.

Mărdărescu înlocueşte pe *Moşoiu* în capul trupelor din Transilvania.

— *Generalul Mangin* a fost contramandat de Regina şi Brătianu, cari au mijlocit pentru generalul Berthelot.

— Marietta Ghica revine cu impresia că Conferinţa

---

15 avril. — Le communiqué annonce enfin ce qui s'est passé le 4 avril à Odessa. Les alliés «ne pouvant plus nourrir la population, ont décidé de se retirer!».

— Phérékyde a dit à Dinu Bratianu qu'il avait donné l'ordre aux troupes roumaines de franchir la ligne et de marcher sur les Hongrois: «On nous tue du monde, on emploie le canon; deux Français ont été tués et l'ordre de courrir sus à été donné à l'insu de Bratiano, qui sera mis devant le fait accompli». — C'est de la blague et tout le monde croit que c'est réglé à Paris entre Bratiano et Clemenceau. D'ailleurs, c'est tellement en contradiction avec la décision prise jeudi dernier, que c'est évidemment sur un ordre de Bratiano qu'on a changé le fusil d'épaule. C'est une réponse droite à la mission du général Smuts. Le «Viitorul» semblait, il y a deux jours, annoncer cette solution.

— Mardarescu remplace Moşoiu à la tête des troupes de Transilvanye.

— Le général Mangin a été contremandé par la Reine et Bratiano, qui se sont entremis pour Berthelot.

— Mariette Ghika revient avec l'impression que la Con-

nu-şi va ajunge scopul: părerea Elisei Brătianu, deci a bărbatului ei.

Guvernul este informat că Torontalul e pierdut şi că ni se va lua deasemenea şi o parte din Bucovina.

17 Aprilie. — Am petrecut două zile la Buzău. N'am cules de cât ecoul abuzurilor militarilor şi traficurilor oficiale. Hoţii de sus până jos. Depozitele germane s'au evaporat; se afla acolo, se zice, articole pentru 7 milioane.

— Comunicatul oficial anunţă că noi luăm ofensiva pe tot frontul unguresc. — Din sursă oficială ni se spune că, pentru a facilita lucrările conferinţei, va trebui să ocupăm frontierele indicate în tratatul nostru din 4 August 1916. Acest fapt e în desacord cu misiunea Smuts şi e imposibil ca, în privinţa aceasta, să nu se lucreze de comun acord cu Clemenceau. Precauţiunea luată de Pherekyde de a spune că ceea ce s'a făcut a fost fără ştirea lui Brătianu, o probează acum în destul.

— Presa comentează declaraţiunile făcute de Flondor jurnalelor. Au fost censurate, însă un interview în «Chemarea» a fost deajuns pentru a ne da o ideie de ele.

---

férence n'aboutira pas; c'est l'avis d'Elise Bratiano, donc de son mari. La Princesse Elisabeth prétend rester à Paris pour apprendre le dessin!

— Le gouvernement est informé que le Torontal est perdu et qu'on nous prend aussi le chapeau de la Bucovine.

17 avril. — Passé deux jours à Buzeu. Je n'y ai recueilli que l'écho des exactions des militaires et des trafics officiels. Vols de haut en bas. Les dépôts allemands se sont évanouis comme fumée; il y en avait dit-on, pour 7 millions.

— Le communiqué officiel annonce que nous prenons l'offensive sur tout le front hongrois. Du côté officiel on nous dit que, pour faciliter le travail de la conférence, nous allons chercher à occuper les frontières indiquées dans notre traité du 4 août 1916. C'est joliment en désaccord avec la mission Smuts et il est impossible que cela ne se fasse pas d'accord avec Clemenceau. La précaution prise par Phérékyde de dire que c'est à l'insu de Bratiano, le prouve suffisamment.

— La presse retentit des déclarations faites par Flondor aux journaux. On les a censurés, mais une interview de la «Chemarea» suffit pour en donner la mesure. Il dit carré-

El spune limpede că guvernul speculează asupra popularităţii Regelui, pe care-l compromite, şi că toate sforţările vor tinde a pune o stavilă intrării agenţilor liberali în Bucovina. Această demisiune şi comentariile care o însoţesc, sunt considerate ca foarte grave pentru guvern.

— De reţinut declaraţiunea de refuz a Jugoslavilor de a participa la orice acţiune militară. (In contra Ungariei şi bolşevicilor). E o sarcină care incumbă, zic dânşii, Statelor deja recunoscute de conferinţă şi pentru cari conferinţa a rezervat toate atenţiunile sale. Supărarea Serbiei este naturală. In consiliul celor patru, când Trombici a voit să citească pretenţiunile Jugoslavilor, Orlando a refuzat să ia parte la şedinţă; el a dat ca motiv că părţi din acest Regat sunt în războiu cu Italia. Şi chestiunea Fiume rămâne mai deschisă ca oricând. Serbii vor fi de sigur îndepărtaţi de coastă şi deci supărarea lor este de înţeles. Torontalul îi va despăgubi.

— Interviewul Regelui. — Regele a dat un interview lui «Times». Avem un rezumat telegrafic din «Ma-

---

ment que le gouvernement spécule sur la popularité du Roi qu'il compromet et que tous ses efforts tendront à mettre une barrière à l'entrée des agents libéraux en Bucovine. Cette démission et les commentaires qui l'accompagnent sont considérés comme très graves pour le gouvernement.

— A retenir la déclaration de refus des Yougo-Slaves de participer à toute action militaire (contre Hongrie et Bolchéviques). C'est une charge qui incombe, disent-ils, aux Etats déjà reconnus par la Conférence et pour lesquels la Conférence a réservé toutes ses attentions... La bouderie de la Serbie est naturelle. Au Conseil des Quatre, lorsque Trombitch a voulu lire les prétentions de la Yougo-Slavie, Orlando a refusé de prendre part à la séance; il a donné comme motif que des parties de ce royaume étaient encore en guerre avec l'Italie. Et la question de Fiume est plus ouverte que jamais. Les Serbes seront certainement éloignés de la côte et leur colère est compréhensible. C'est le Torontal qui les dédommagera.

— Le Roi a donné une interview au «Times»; nous en avons un résumé télégraphique par le «Matin». Il est pénible

tin». E penibil să vezi pe Rege afirmând că «El n'a iscălit niciodată armistițiul — presupun că a voit să zică amnistia, — când, două luni continuu am avut în sertarul meu decretul de promulgare, — şi că niciodată nu s'a îndoit de victoria aliaţilor». Poate că am fost eu atunci la Răcăciuni ca să mă întâlnesc cu Czernin !

18 Aprilie. — Marele Cartier, anunţând în comunicatul său de eri că ţărmul stâng al Nistrului e solid păzit de Francezi şi Români, Marele Cartier grec s'a grăbit să publice prin Radio că şi Grecii se găsesc pe acest front.

Amnistia a căzut în apă. Se spune că militarii se opun.

19 Aprilie. — Depeşile de azi dimineaţă anunţă că Miercurea trecută generalul Nudent, preşedintele comisiunei de armistiţiu, a remis la Spa generalului Hammerstein alocuţiunea lui Wilson invitând delegaţii germani la Versailles pentru 25 Aprilie. Se socoteşte acest act ca o convocare pentru preliminări.

Prinţul regal, în timpul vizitei sale în Ardeal, a

---

de voir le Roi affirmer «qu'il n'a jamais signé l'armistice». Je suppose que cela veut dire l'amnistie, quand deux mois durant j'ai eu dans mon tiroir le décret de promulgation: et d'affirmer, — contredisant ce que la Reine avait dit d'Elle et Berthelot *seuls* — qu'il n'a jamais douté de la victoire des alliés: c'est peut être moi qui ai été à Racaciuni voir Czernin !

18 avril. — Le Grand Quartier ayant dans son communiqué d'hier indiqué que la rive gauche du Dniester était solidement gardée par les Français et les Roumains, le Grand Quartier grec s'est empressé de publier par le service des Radios que des Grecs aussi se trouvaient sur ce point.

— L'amnistie est tombée à l'eau. On dit qu'il y a opposition des militaires.

19 avril. — Les dépêches de ce matin annoncent que mercredi dernier le général Nudent, président de la Commission d'armistice, a remis à Spa au général Hammerstein l'allocution de Wilson invitant les délégués allemands à Versailles pour le 25 avril. On considère cet acte comme une convocation pour les préliminaires.

— Le Prince royal, pendant sa visite en Ardeal, a dit

spus pe faţă că un singur jurnal e cumsecade şi că acesta e un jurnal de opoziţie. Mehedinţi a aflat dela un Ardelean că Prinţul a numit «Steagul».

— Comunicat: bătălie în toată regula în Ungaria. Am luat 5 obuziere, mitraliere, arme şi prizonieri. Noi am pierdut 3 ofiţeri şi 30 de soldaţi; vre-o sută de răniţi.

— *Sir George Barclay*, ministrul Engliterei, unul din aceia cari nu se dă înapoi pentru a se revolta contra tiraniei franceze şi a critica toate pornirile contra mea, a venit, pe când mă aflam la Buzău, pentru a-şi lua rămas bun. Pe carta sa, mi-a exprimat prieteneşte regretele sale. A telefonat din nou eri, şi m'am dus să-l văd. Pleacă pentru 4 luni; eu cred că pentru totdeauna. Nu-şi face iluziuni asupra Regelui; crede în necesitatea apropierii politice de Englitera şi de Statele-Unite. Recunoaşte că aceste ţări trebue să ne ajute mult economiceşte.

20 Aprilie—Paştele—Regina trebuia să sosească azi noapte; din cauza unui defect de maşină, a trebuit să se trimită din Bucureşti un Pacific. Trenul regal se va

---

ouvertement qu'un seul journal était convenable et c'était un journal de l'opposition. Mehedintzi a appris par un Transylvain que le prince a désigné nommément le «Steagul».

— Communiqué: bataille en toute règle en Hongrie. Nous avons pris 5 obusiers, des mitrailleuses, des armes, des prisonniers. Nous avon perdu 3 officiers et 30 soldats; une centaine de blessés.

— Sir George Barclay, ministre d'Angleterre, un de ceux qui ne se sont pas gênés pour se révolter contre la tyrannie française et critiquer les agissements contre moi, a passé, pendant que j'étais à Buzeu, prendre congé; sur sa carte il m'a amicalement exprimé ses regrets. Il a téléphoné de nouveau hier et j'ai été le voir: c'est lui qui avait offert de venir chez moi ce matin. Il part pour 4 mois; je crois que c'est pour toujours. Il n'a pas d'illusions sur le Roi; il croit à la nécessité du rattachement politique à l'Angleterre et aux Etats-Unis; il reconnaît que ces pays doivent économiquement beaucoup nous aider.

20 avril. *(Pâques)*. — La Reine devait arriver cette nuit; la machine n'a pas pu traîner le train; on a dû expédier de Bucarest une Pacific, ce qui aurait amené la Reine le soir à

opri în drum, pentru a avea timp să se organizeze o manifestaţiune pentru mâine dimineaţă la 10 ore.

— După comunicarea făcută la Spa, o nouă telegramă s'a expediat Vineri, 18 Aprilie, din Paris, cerând guvernului german să desemneze numele şi calităţile trimişilor. Vor trebui să se găsească în ziua de 25 la Versailles. «S'au luat măsuri — zice Radio — ca delegaţii să apară cât mai puţin în public şi să nu aibă nici un contact cu presa !»

— *N. Butculescu* a văzut pe generalul Pétin sosit de curând. «Material avem, — a spus el, — dar nu sunt oameni pentru a-l mânui». El confirmă că nu pot să ne mai trimită pe nimeni, fiindcă oamenii vor să se reîntoarcă la ei acasă.

De altfel toată lumea care a sosit din Odessa confirmă că Francezii au abandonat totul la Odessa, şi n'au avut alt gând decât să se îmbarce cât mai repede. Proclamaţia generalului d'Anselme, anunţând pentru a doua zi evacuarea oraşului, a bruscat catastrofa. Con-

---

Bucarest; on va remiser le train royal en route pour avoir le temps d'organiser une manifestation pour demain matin 10 heures.

— Après la communication faite à Spa, un nouveau télégramme est parti vendredi 18 avril de Paris, demandant au gouvernement allemand de faire connaître les noms et qualités de ses envoyés. Ils devront se trouver le 25 à Versailles. «Des mesures sont prises, dit le Radio, pour qu'ils paraissent le moins possible en public et pour qu'ils n'aient aucun contact avec la presse».

— Butculescu a vu le général Pétin, nouvellement arrivé. «Du matériel nous en avons, — a-t-il dit, — mais il n'y a pas d'hommes pour le manier». Il confirme qu'on ne peut nous envoyer personne parce que les hommes veulent rentrer dans leurs foyers.

D'ailleurs tout le monde venu d'Odessa confirme que les Français ont abandonné tout à Odessa et n'ont eu qu'une pensée d'embarquer au plus vite. Le général d'Anselme au-dessous de tout. Sa proclamation annonçant pour le lendemain l'évacuation de la ville a brusqué la catastrophe. Notre

sulul nostru a fost înştiinţat în mijlocul nopţii, ca să plece a doua zi la 10 ore dimineaţa.

21 Aprilie. — Regina a sosit. Multă lume la gară. Flori. Pe strade, nimeni. Frig. Regina frumoasă şi elegantă. Generalul Berthelot a oferit flori cu un compliment «à la plus jolie fleur des deux pays». Puţin cam galant, pentru o Regină... Prinţesele au rămas: una la Paris, cealaltă în Englitera.

— Foarte instructiv Radio din Lyon: «Sâmbătă, toată şedinţa ocupată cu discuţiunea dintre Wilson şi Sonino a revendicărilor italiene; Lloyd George şi Clemenceau n'au luat parte la discuţiune». Eri, Duminică, şedinţa trebuia să fie reluată în trei, Orlando nevoind să participe la desbatere.

«Tratatul cu Germania va coprinde o alianţă defensivă între Franţa, Marea Britanie şi Statele-Unite, alianţă suprapusă Ligii Naţiunilor. Convenţiunile militare destinate la executarea acestei alianţe vor rămâne, natural, secrete!».

22 Aprilie. — Din Paris. *Alexis Catargi* comunică că, îndată ce soluţia Banatului va fi recunoscută, Brătianu

---

Consul a été averti au milieu de la nuit pour le départ à 10 h. du matin, le lendemain!

21 avril. — Arrivée de la Reine. Beaucoup de monde à la gare; fleurs. Personne dans la rue. Froid. La Reine jolie et élégante. Le général Berthelot a offert des fleurs avec un compliment «à la plus jolie fleur des deux pays». Un peu galant pour une Souveraine. Les princesses sont restées l'une à Paris, l'autre en Angleterre.

— Très instructif le radio de Lyon: «Samedi toute la séance prise par la discussion entre Wilson et Sonnino des revendications italiennes; Lloyd George et Clemenceau pas pris part au débat». Hier, dimanche, la séance devait être reprise, à trois, Orlando ne voulant pas prendre part au débat. «Le traité avec l'Allemagne comprendra une alliance défensive entre France, la Grande Bretagne et les Etats-Unis, alliance superposée à la Ligue des Nations. Les conventions militaires destinées à l'exécution de cette alliance resteront naturellement secrètes!».

22 avril. — De Paris, Lexi Catargi communique que sitôt la solution du Banat connue, Bratiano ne signera pas le

nu va iscăli tratatul şi îşi va da demisia. După Catargi, Take Ionescu va fi chemat să ia succesiunea. Unii liberali, ca Săveanu, confirmă svonul acestei retrageri iminente. — De altfel, «Le Temps» din 16 Aprilie, sosit azi de dimineaţă, coprinde nota următoare: Comisia centrală a afacerilor teritoriale a regulat chestiunea împărţirii Banatului între Serbi şi Români. Aceasta însemnează *de plano* punerea la o parte a tratatului din 4 August 1916, plus adjudecarea pentru Serbi a ceva mai mult decât Torontalul.

— Prinţesa Elisabeta a rămas la Paris la d-na Elisa Brătianu. Iată o şedere foarte prelungită la soţia unui ministru, contra căruia e o excitare generală în ţară. Prea multă înfeodare la un partid politic: aceasta e părerea tutulor.

— Pe frontul unguresc marşul nostru progresează repede pe toată linia. Comunicatul din 19 anunţă că pierderile noastre sunt serioase. Generalul Culcer pretinde că proporţiunea ofiţerilor ucişi e foarte mare.

Generalul Pétin a spus lui Butculescu că el se teme

---

traité et donnera sa démission. Pour Léxi, c'est Take Ionescu qui sera appelé à prendre la succession.

Divers libéraux, tel Saveanu, confirment le bruit de cette retraite imminente. D'ailleurs le «Temps» du 16 avril, arrivé ce matin, porte la note suivante: La Commission centrale des affaires territoriales a réglé la question du partage du Banat entre Serbes et Roumains. C'est de plano la mise de côté du traité du 4 août 1916, plus l'adjudication aux Serbes de quelque chose de plus que le Torontal.

— La Princesse Elisabeth est restée à Paris chez M-me Elise Bratiano. Voilà un séjour très prolongé chez la femme d'un ministre contre lequel il y a une excitation générale dans le pays. C'est un peu trop d'inféodation à un parti politique: tel est le jugement de tous.

— Depuis notre marche en avant sur le front hongrois, on a rapidement avancé sur toute la ligne. Le communiqué du 19 porte que nos pertes sont sérieuses. Culcer prétend que la proportion des officiers tués est très grande. Le général Pétin a dit à Butculescu qu'il appréhendait cette marche

de acest marş prea repede. Sunt încăerări aprige. Ne aflăm pe linia Bihor-Oradea Mare-Borosimin.

23 Aprilie. — Radio de azi anunţă mari succese ale Polonezilor asupra Ruşilor, adică asupra bolşevicilor. Ei au ocupat Vilna şi Baranovitz. Se pare că lăsaţi singuri, bolşevicii se epuizează. Lloyd George a spus în ziua de 16 Aprilie în Camera Comunelor, că ar trebui lăsaţi să se conducă numai după inspiraţia lor şi că ar fi o nebunie să se întreprindă o acţiune militară în Rusia.

Sunt trei săptămâni de când strig în jurnalele noastre acest lucru, şi pentru care sunt insultat în presa guvernului.

— Ziarul «Bucovina» anunţă că, în urma retragerei lui Flondor, toţi secretarii şefi de serviciu (un fel de miniştri locali) şi-au dat demisiunea. Acelaş jurnal acuză formal pe Nistor că a devenit agent liberal!

— După multe peripeţii, guvernul german a declarat că va trimite plenipotenţiari la Versailles. Erzberger, în nota sa, îşi rezervă dreptul de discuţiune. Conferinţa este amânată pentru 28 Aprilie.

---

trop rapide. Il y a des prises considérables. Nous sommes sur la ligne Bihor-Oradea-Mare-Borosimin.

23 avril. — Les radios de ce matin annoncent de grands succès des Polonais sur les Russes, mettons sur les bolchéviks. Ils ont pris Wilna et Baranovitch. Il semble bien que, laissés à eux-mêmes, les bolchéviks s'épuisent; Lloyd George a dit aux Communes qu'il fallait les laisser abandonnés à leur inspiration et que ce serait une folie qu'entreprendre une action militaire en Russie. Il y a trois semaines que je le clame dans nos journaux et qu'on nous injurie pour cela dans la presse du gouvernement.

— «Le Bucovine» annonce qu'à la suite de la retraite de Flondor tous les secrétaires chefs de service (comme ministres locaux) ont donné leur démission. La même journal accuse formellement Nistor d'être devenu l'agent *des libéraux!..*

— Après péripéties, le gouvernement allemand a déclaré qu'il enverrait des plénipotentiaires à Versailles. Erzberger, dans sa note, se réserve explicitement le droit de discussion. La Conférence est remise au 28 avril.

24 Aprilie. — Censura a şters radical din «Steagul» şi din «Progrès» tot ce am scris pentru apărarea lui Flondor. De asemnea, pentru nota din «Le Temps», privitor la împărţirea Banatului. Principesa Ileana a fost trimisă să ia ceaiul la d-na P... la Hotel Boulevard. Nu s'ar zice că e aceiaşi Regină care pe vremuri trimisese răspuns acelei Doamne de a nu mai pune piciorul pe la Cotroceni!

— La biroul interaliat — francez — se face o anchetă politică asupra oricărei persoane care vrea să ia trenul internaţional. Stoianovici a fost supus la un interogator şi toţi deputaţii şi senatorii mei sunt marcaţi cu interdicţiunea. Ofiţerul a declarat-o pe faţă. Cu toată recomandaţia Belgiei şi Engliterei, s'a acordat lui Stoianovici dreptul de a trece, însă fără permisiunea de a sta în Franţa.

— *Rattigan* depune carta sa ca însărcinat de afaceri. E un început de contact oficial.

— Quasi rupere de tratative la Paris. — Italienii au declarat că ei înţeleg ca afacerea Fiume să fie regulată înainte de sosirea Germanilor. Wilson comunică

---

24 avril. — La censure a radicalement rayé du «Steagul» et du «Progrés» tout ce que nous avons écrit pour la défense de Flondor. De même pour la note du «Temps» concernant le partage du Banat.

— La Princesse Ileana a été envoyée prendre le thé chez M-me P... à l'hôtel du Boulevard! On ne dirait pas que c'est la même Reine qui lui a fait intimer l'ordre, dans le temps, de ne plus mettre les pieds à Cotroceni!

— Au bureau intérallié — purement français — on se livre à une enquête politique sur toute personne qui veut prendre le train international. Stoianovici a subi un interrogatoire et tous nos députés et sénateurs sont marqués d'une interdiction. L'officier l'a clairement avoué. Malgré la recommandation de la Belgique et de l'Angleterre, on a accordé à Stoianovici le droit de passer, mais sans la permission de séjour en France.

— Rattigan dépose sa carte comme chargé d'affaires. C'est la prise de contact officielle.

— Quasi rupture à Paris. Les Italiens avaient clairement déclaré qu'ils entendaient que l'affaire de Fiume fut réglée avant l'arrivée des Allemands. M. Wilson vient de

presei că Fiume ar trebui să rămână Jugo-Slavilor pentru a deservi interesele Jugo-Slaviei, Boemiei și României. Wilson adaogă că pacea cu Germania trebuie să fie bazată pe principii de drept şi de justiție şi că, aplicând tot aceleaşi principii teritoriilor cari au aparținut Austro-Ungariei, se ajunge la concluziunea că Fiume nu poate fi atribuit Italiei. Aşa fiind, Orlando a declarat că plenipotențiarii italieni vor părăsi Parisul, Joi seara; însă plecarea, anunțată prin scrisoare lui Lloyd George şi lui Clemenceau, n'a avut loc. Contactul între Orlando şi Wilson rămâne rupt.

Deodată s'a înregistrat aici o urcare a cursului mărcii şi al coroanei.

— Germania publică un contra-proiect pentru o «Ligă a Națiunilor». El cuprinde între altele o legislațiune a muncei, aplicabilă, lucrătorilor din toate țările. Nici un privilegiu pentru marile națiuni: egalitate de drepturi pentru toate țările,

26 Aprilie. — Orlando a părăsit Parisul, însă ceilalți plenipotențiari rămânând, se spune în presă: pentru a consulta Parlamentul la Roma.

---

communiquer à la presse que Fiume devait rester aux Yougo-Slaves pour desservir les intérêts de la Yougo-Slavie, de la Bohême et de la Roumanie. Wilson ajoute que la paix avec l'Allemagne doit être fondée sur des principes de droit et de justice et qu'en appliquant ces mêmes principes aux territoires aussi qui ont appartenu à l'Autriche-Hongrie on arrive à la conclusion que Fiume ne peut être attribué à l'Italie. — Là-dessus Orlando a déclaré que les plénipotentiaires italiens allaient quitter Paris jeudi soir. Le départ signifié par lettre à Lloyd George et a Clemenceau n'a pas eu lieu; mais le contact entre Wilson-Orlando reste rompu. Du coup on a enregistré ici une hausse du cours du mark et de la couronne.

— L'Allemagne publie un contre-projet pour une Ligue des Nations. Il contient entre autres une législation du travail applicable aux ouvriers de tous les pays. Aucun privilège pour les grandes nations: égalité de droits pour tous les pays.

26 avril. — Orlando a tout de même quitté Paris, mais les autres plénipotentiaires étant restés, on dit dans la presse que c'est pour consulter le Parlement de Rome.

Tezaurul din Washington anunţă un nou credit de 50 milioane dolari Franţei şi 5 milioane României. Total pentru Franţa 2.752.477.000 dolari, plus 13 miliarde franci. Total pentru România 25 milioane dolari. Total pentru toţi aliaţii: 9 miliarde, 188 milioane de dolari. Wilson poate vorbi de sus!

27 Aprilie. — Sonnino şi ceilalţi delegaţi italieni au părăsit de asemnea Parisul după Orlando. Buletinele continuă să vorbească de o consultaţiune cu Parlamentul şi de o întoarcere apropiată la Conferinţă.

— *Regina* a convocat eri *Presa* la Cotroceni. Vreo 50 de persoane. Costaforu făcea onorurile. Forma invitaţiunei, foarte mediocră: o notă a biroului presii împărţită prin poliţie. Regina a făcut, în franţuzeşte o expunere a misiunii sale în streinătate. A insistat asupra caracterului *politic* al acestei misiuni. S'au spus lucruri cari au mirat: «Inainte de plecare, am spus Regelui: pentru ca misiunea mea să reuşească trebuie să am toată încrederea Ta şi Regele mi-a spus: Tu ştii că ai toată încrederea Mea!». Pentru a asocia mai

---

— Le trésor de Washington annonce un nouveau crédit de 50 millions de dollars à la France et 5 millions à la Roumanie. Total pour la France 2.752.477.000 dollars (plus de 13 milliards de Frs.). Total pour la Roumanie 25.000.000. Total pour tous les alliés 9 milliards 188 millions de dollars. — Wilson peut parler en maître!

27 avril. — Sonnino et les autres délégués italiens ont aussi quitté Paris après Orlando. Les bulletins parlent d'une consultation avec le Parlement et d'un retour prochain à la Conférence.

— La Reine a convoqué hier la presse à Cotroceni. Une cinquantaine de personnes. Costa Foru faisait les honneurs. On a trouvé fort médiocre la forme de l'invitation: une note du bureau de la presse distribuée par la police.

La Reine, en français, a fait un exposé de sa mission à l'étranger. Elle a insisté sur le caractère *politique* de cette mission. Il y a eu des intimités qui ont étonné. «Avant de partir, jai dit au Roi: Pour que ma mission réussisse, il faut que j'aie toute ta confiance, et le Roi m'a dit: Tu sais que tu as toute ma confiance!». — Pour mieux associer le Roi,

bine pe Rege, Regina a sfârşit, zicând: «Regele ar dori asemenea să vorbească, dar e ţinut la mai multă discreţiune ca Mine; adeseori El e obligat să vorbească prin mine». D-l Clemenceau a fost cel mai aspru. «Am provocat îngrijorare la Curtea Angliei. Curtea nu face politică şi, pentru a vorbi oamenilor politici, a trebuit să mă refugiez la legaţiunea română, pe teritoriu român. Va trebui să ne mulţumim cu frontierele ce ni se va da». (Referat de Feld şi Kiriacescu).

O împunsătură împotriva mea, în două rânduri. — Citând numele posibile pentru un guvern, a pomenit de Brătianu, Take Ionescu şi Averescu şi, vorbind de cenzură, dânsa n'a uitat cenzura lui Marghiloman la Iaşi. Maiestatea Sa nu scapă niciodată o ocaziune pentru a manifesta contra aceluia care era «singurul Nostru amic». *Amiciţia stinsă distilează totdeauna fiere!...*

Regina a declarat că a avut o întrevedere cu Regentul Serbiei. Am aflat apoi din sursă franceză sigură că M. S. l-a invitat să vie să vază pe Rege şi că Prinţul n'a refuzat invitarea.

28 Aprilie. — *Al. Kiriacescu* află, din sursă minis-

---

la Reine a fini en disant: «Le Roi aimerait bien aussi parler, mais il est tenu à plus de discrétion que moi ; souvent il est obligé de parler par moi». Monsieur Clemenceau a été le plus dur à la détente. «J'ai causé de l'inquiétude à la Cour d'Angleterre; la Cour ne fait pas de politique et, pour parler aux hommes politiques, j'ai dû me réfugier à la légation roumaine, sur territoire roumain. Il faudra nous contenter des frontières qu'on nous donnera» (référé de Feld-Kiriacescu). Pointe contre moi, à deux reprises: en citant les noms possibles pour un gouvernement, elle a dit Bratiano, Take Ionescu et Averescu et, en parlant de censure, elle n'a pas oublié la censure de Marghiloman à Iassy. Sa Majesté ne manque jamais une occasion de manifester contre celui qui était «notre seul ami». L'amitié éteinte distille toujours du fiel....

La Reine a déclaré avoir eu un entretien avec le Régent de Serbie. Appris depuis, de source française, sûre, qu'elle l'avait invité à venir voir le Roi et que le Prince n'aurait pas décliné l'invitation.

26 avril. — De source ministérielle, A. Kiriacescu ap-

terială că, prin Diamandy, Brătianu s'a unit cu garda albă a Ungariei, că el va împinge cu vigoare pe Unguri pentru a aduce dispariţia guvernului comunist şi că, în schimb, Ungaria ne-ar ceda drepturile sale asupra Banatului. Acest joc, evident îndreptat contra Serbiei, e socoteala pe din două cu Italia, care cu siguranţă va căuta să păstreze Fiume cu arma în mână. E un joc dublu, după modul de a lucra al lui Brătianu. Şi Regina se va preta la aşa ceva? Ce înseamnă atunci întrevederea dela Semlin şi invitaţiunea Prinţului Regent?

— Pentru moment, spre a preveni orice manifestaţiuni, — în Camera franceză s'a depus (fără a fi votată) o moţiune favorabilă Italienilor, — guvernul american publică un comunicat al ministrului de interne Lave, la Washington, că «Wilson şi Clemenceau au fost de acord în a conchide că a da Fiume Italiei, ar fi o nedreptate faţă de Jugoslavia...» — Ruptura cu Italia reiese din tonul jurnalelor franceze, care spun că se poate începe conferinţa cu Germanii, înainte de reîntoarcerea Italienilor, însă că vor fi aşteptaţi pentru a iscăli, etc.

---

prend que, par Diamandy, Bratiano a lié partie avec la garde blanche de Hongrie, qu'il poussera vigoureusement les Hongrois pour amener la disparition du gouvernement communiste et qu'en échange la Hongrie nous céderait ses droits sur le Banat. Ce jeu, évidemment dirigé contre la Semlin et l'invitation du Prince Régent?
nement cherchera à garder Fiume les armes à la main. Cela explique aussi une marche sur le Banat. C'est un double jeu, bien dans la manière de Bratiano, et la Reine y prêterait-elle la main? Qu'est-ce alors que l'entrevue de Semlin et l'invitation du Prince Régent?

— En attendant, pour couper court aux manifestations, —à la Chambre française on a déposé (sans la voter) une motion favorable aux Italiens — le gouvernement américain fait publier un communiqué du ministre de l'Intérieur, Lave, à Washington, que «Wilson et Clemenceau ont été d'accord pour conclure que donner Fiume à l'Italie serait une *injustice* envers la Yougo-Slavie...».

La rupture avec l'Italie ressort du ton des journaux français qui disent qu'on peut commencer la conférence avec les Allemands avant le retour des Italiens, mais qu'on les attendra pour signer, etc.

— Eri, d-na Dissescu mi-a cerut din nou o întâlnire. Am fost la orele 4. Regele ar dori să mă vadă să vorbească cu mine; dar i-e teamă să mă cheme (?). Să sugerez eu un mijloc de convorbire; o întâlnire ca din întâmplare. (Să vie aceasta numai dela ea ?). — Dânsa notează cu creionul pentru a raporta conştiincios: 1) Am văzut pe Averescu ? — Eu : da. — Ce trebue să transmit ? — Forţă bună de folosit atât cât va dura popularitatea sa ; să i se dea panaşul, însă să fie dublat de oameni politici serioşi. — 2) Quid, în ce priveşte amnistia pe care Regele a promis-o în principiu? — S'o acorde mai cu seamă pentru massa oamenilor terorizaţi; aceasta ar fi un câştig moral şi un succes personal pentru Rege. — 3) Take Ionescu, este el republican? — Eu : Nu o cred. — 4) In ceeace priveşte călătoria Reginei? — Este o greşeală politică. E un joc al Brătienilor pentru a putea împărţi cu Coroana responsabilitatea unui insucces diplomatic, în caz când ar fi un insucces.

— La biuroul interaliat (adică francez) orice marghilomanist nu poate obţine viza.

29 Aprilie. — Tensiune între guvern şi Francezi. Se

— Hier M-me Dissescu m'a de nouveau demandé un rendez-vous. J'ai été à 4 h. Le Roi voudrait me voir, causer; il a peur de m'appeler (?); suggérer un moyen de conversation, une rencontre fortuite. (Est-ce de son cru?).

Elle note au crayon pour rapporter fidèlement: 1) Ai-je vu Averescu? — Moi: Oui. — Que dois-je transmettre ? — Moi: Force à utiliser tant que dure sa popularité; lui donner le panache, mais le doubler d'hommes politiques sérieux. — 2) *Quid* de l'amnistie que le Roi a promis en principe? — La faire pour la masse surtout des gens qu'on terrorise. Ce sera un gain moral et un succès personnel pour le Roi. — 3) Take Ionescu est-il républicain? — Moi: Je ne le crois. — 4) Voyage de la Reine. — C'est une faute politique. C'est le jeu de Bratiano pour faire partager à la Couronne la responsabilité d'un insuccès diplomatique s'il y a insuccès.

— Au bureau intérallié (c'est-à-dire français) tout marghilomaniste ne peut obtenir le visa.

29 avril. — Tension entre gouvernement et Français. Il

pare că Francezii au cerut poşta şi telegraful nostru şi că Regele a trebuit să se plângă la Paris. Generalul Berthelot pleacă, iar generalul Graziani îl va înlocui. Toate acestea trebue controlate.

— Al. Kiriacescu ştie că se precipită marşul pe frontul unguresc şi că planul este de a atinge Tisa, Sâmbătă; astfel ca Duminecă să aibă loc o mare manifestaţie naţională. Elementul militar murmură de tăcerea indiferentă în care se desfăşură acţiunea din Transilvania. Apoi, armata va înainta în Banat, dacă trupele franceze nu se vor opune. Aceasta e oare corolarul pe care l-am notat eri?

— Dela B. Catargi aflu că Clemenceau a oprit demobilizarea franceză. Jurnalele franceze publicând că se pot începe preliminările cu Germania, chiar în absenţa Italiei, arată destul de bine că se poate aştepta din partea Romei la o abţinere absolută.

30 Aprilie. — D-na Waterman, corespondenta lui «Times», care s'a anunţat eri, foarte târziu, mi-a făcut vizită la 4 ore. Două ceasuri de convorbire. Dânsa e uimită de impreciziunea, în toate lucrurile, dela noi. A scris jurnalului său că, dacă trimite puţin material,

---

paraît que les Français ont exigé notre poste et nos télégraphes et que le Roi a dû se plaindre à Paris. Le général Berthelot part tout de même et c'est le général Graziani qui le remplace. Tout cela demande contrôle.

— A. Kiriacescu sait qu'on précipite la marche sur le front hongrois et qu'on veut atteindre la Theiss samedi, de façon à faire dimanche un grand tralala national. L'élément militaire grogne du silence indifférent dans lequel se développe l'action de Transylvanie. Après on marcherait sur le Banat si les troupes françaises ne s'y opposent pas. Est-ce le corollaire de ce que j'ai noté hier?

— Par B. Catargi j'apprends que Clemenceau a arrêté la démobilisation française. Les journaux français en publiant qu'on peut commencer les préliminaires avec l'Allemagne même en l'absence de l'Italie, indiquent bien qu'on peut s'attendre à une abstention absolue de la part de Rome.

30 avril. — M-me Waterman, correspondante du «Times», qui s'était annoncée hier très tard, m'a rendu visite à 4 h. Deux heures de conversation. Elle est étonnée de l'imprécision en toutes choses chez nous; elle a écrit à son journal que si elle envoie peu de matériel, cela ne veut pas dire

aceasta nu înseamnează că nu lucrează, dar că are trebuinţă de o muncă îndoită pentru a controla ştirile ce i se dau. Toată lumea urăşte şi atacă guvernul: atunci cum se menţine ? El nu face alegerile, pentru că ar fi probabil un dezastru. Ştie că declaraţiile ce i-a făcut Regele nu sunt exacte, dar că nu putea să le trimită decât aşa cum i s'a dat.—La dv. guvernează Regina; înţeleg succesul Său; e mai frumoasă ca niciodată; diferitele Sale portrete anterioare sunt cu mult inferioare celor de acum. Toată politica se resimte din faptul că Englitera, odată războiul sfârşit, n'a avut un plan de acţiune şi nu vrea să facă nimic pentru a asigura rezultatele. Oamenii politici foarte inferiori; Lloyd George a fost un motor; funcţia sa sfârşită, el nu mai valorează nimic; de altfel, chestiunile interioare sunt foarte grave şi-l absorb cu totul. — Aţi fost calomniat mult în străinătate, chiar în Italia, dar, când vine cineva aici, vede că totul e fals şi că aveţi mult prestigiu. — Bolşevismul este, după cum aţi spus, o formă de sentiment naţional şi-l înţeleg şi-l scuz. — Acestea sunt trăsăturile caracteristice ale conversaţiei noastre.

---

qu'elle ne travaille pas, mais elle a besoin de travail double pour contrôler les nouvelles qu'on lui donne. — Tout le monde hait et attaque le gouvernement; comment se maintient-il alors? Il ne fait pas les élections, parce que ce serait probablement le désastre. Elle sait que les déclarations que lui a faites le Roi ne sont pas exactes, mais elle ne pouvait que les donner telles quelles. Chez vous, c'est la Reine qui gouverne; je comprends son succès; elle est plus belle que jamais; ses différents portraits antérieurs sont très inférieurs à aujourd'hui. Toute la politique se ressent de ce que l'Angleterre, une fois la guerre finie, n'a plus eu un plan d'action et ne veut rien faire pour en assurer les résultats; hommes politiques très inférieurs; Lloyd George a été un moteur, sa fonction finie il ne vaut plus rien; d'ailleurs les questions intérieures sont très graves et l'absorbent entièrement. On vous a beaucoup calomnié à l'étranger, même en Italie, mais quand on vient ici, on voit que c'est faux et que vous avez beaucoup de prestige. Le bolchévisme est, comme vous l'avez dit, une forme de sentiment national et je le comprends et l'excuse. — Tels sont les traits saillants de notre conversation.

— Frontul nostru înaintează cu repeziciune în Ungaria şi pretutindeni am atins Tisa. Am capturat arme, prizonieri şi am prins o diviziune de Secui. Pierderile noastre sunt neînsemnate. Lucrul acesta n'are aerul de a fi prea greu şi probabil că Ungurii, garda roşie, nu pot ţine. Contactul cu Ceho-Slovacii a fost luat.

1 Mai. — Mişu Pherekyde a făcut eri o comunicare la Clubul liberal asupra politicei streine. Pentru prima oară vorbeşte la Club. El a anunţat marşul spre Budapesta ; şi a justificat astfel ofensiva luată : «Aliaţii trebuiau să ocupe toate teritoriile locuite de Români, însă, când am văzut că trimisul lor, generalul Smuts, trata cu Budapesta, am înţeles că era o chestiune de a sacrifica nu numai interesele noastre momentane, dar chiar interesele permanente ale viitorului» (Izbânda). E bine să aşteptăm în «Viitorul» darea de seamă oficială.

Flondor răspunde, printr'o foaie volantă împărţită din mână în mână, atacurilor lui M. Pherekyde. Răspunsul e foarte energic. Un document care va servi.

— Notre front avance rapidement en Hongrie et partout nous avons atteint la Tisza. Capturé des armes, des provisions, pris une division de Szeklers, mais nos pertes insignifiantes.

Cela n'a pas l'air d'être très dur et probablement que les Hongrois, gardes rouges, ne tiennent pas. Le contact a été pris avec les Tchéco-Slovaques.

1-er mai.—Michel Phérékyde a fait hier une communication au Club libéral sur la politique étrangère. C'est la première fois qu'il parle au Club. Il a annoncé la marche sur Budapest et il a justifié ainsi l'offensive prise: «Les Alliés devaient occuper tous les territoires habités par les Roumains, mais quand nous avons vu que leur envoyé, le général Smuts, traitait avec Budapest, nous avons compris qu'il était question de sacrifier non seulement nos intérêts du moment, mais encore les intérêts permanents de l'avenir». *(Izbânda)*. Il convient d'attendre dans le «Viitorul» le compte-rendu officiel.

— Flondor répond, par une feuille volante distribuée à la main, aux attaques de M. Phérékyde. Il n'y va pas de main morte. Un document qui servira.

2 Mai. — Impresia este că Italienii vor căuta să se aranjeze sau, cel puţin, să câştige timp. Parlamentul a dat, ca să zic astfel, o iscălitură în alb lui Orlando.

Tonul presei franceze este optimist. — Prin B. Catargi am confirmarea excitării care domneşte contra lui Wilson la Paris; n'ar fi de mirare dacă s'ar întâmpla un atentat.

— Din sursă oficială, Bela Kuhn a făcut propuneri de pace pe baza recunoaşterii drepturilor noastre asupra teritoriilor ocupate de către noi, în schimbul neamestecului nostru în afacerile lor interioare. Consiliul se întruneşte astă seară pentru a aviza.

— Cenzura a împiedicat reproducerea memoriului lui Flondor. Dădusem în «Le Progrès» afacerea celor 6 vagoane speculate de cumnatul lui Nistor, dar n'a trecut nimic.

— Trupele noastre au atins Tisa şi la Nord au trecut-o pe o lungime de 100 km.

3 Mai. — Am petrecut ziua de azi la Putineiu pentru a mă prezenta înaintea comisiunii judeţene. Aşi fi voit să pot fixa imaginea acestei comisiuni.

---

2 mai. — On a l'impression que les Italiens chercheraient à s'arranger ou tout au moins à gagner du temps. Le Parlement a donné pour ainsi dire un blanc-seing à Orlando. Le ton de la presse française est optimiste. Par B. Catargi j'ai confirmation de l'excitation qui règne contre Wilson à Paris; il surgirait un attentat qu'on n'en serait pas étonné.

— De source officielle, Bela Kuhn a fait des propositions de paix sur base de reconnaissance de nos droits sur territoires occupés par nous en échange de notre abstention dans leurs affaires intérieures. Le Conseil se réunit ce soir pour aviser.

— La censure a empêché de reproduire le mémoire de Flondor. Dans le «Progrès», j'avais donné l'affaire des 6 wagons spéculés par le beau-frère de Nistor et rien n'a passé.

— Nous avons atteint la Tisza et dans le nord l'avons franchie sur une longueur de 100 km.

3 mai. — Passé ma journée à Putineiu pour comparaître devant la Commission districtuelle. J'aurais voulu pouvoir fixer l'image de cette commission. Il est inimaginable qu'on

E de neînchipuit că s'a dat pe mâna unei astfel de adunări fixarea preţurilor şi atribuţia definitivă a loturilor între ţărănime şi proprietarul expropriat.

In ceeace priveşte pe delegatul proprietarilor, am avut încă odată mai mult confirmarea lipsei de vlagă de care a dat dovadă marea proprietate la noi.

— Jurnalele confirmă propunerile de pace ale lui Bela Kuhn.

4 Mai. — Manifestaţia cerută de guvern s'a făcut. Cineva spunea de curând: «Bietul Emil Petrescu (primarul), e nepomenit ce cazně îşi dă de două zile pentru a organiza manifestaţia!»

— Generalul Berthelot şi o parte din Statul său major a fost înlocuiţi din însărcinările lor pe neaşteptate şi sosirea generalului Graziani a fost o surpriză. Se spune că Englezii şi Americanii au reproşat mai cu seamă lui Berthelot că a făcut prea multă politică internă.

— Din sursă oficială aflu că după ce va intra o divizie în Budapesta, se vor retrage toate unităţile de pe frontul ungar, pentru a întări armata dela Nistru, căreia

---

ait abandonné à une pareille assemblée la fixation des prix et l'attribution définitive des lots entre la communauté et le propriétaire exproprieé. Quand au délégué des propriétaires, j'ai eu une fois de plus confirmation de la veulerie de ce qui fut la grande propriété chez nous.

— Les journaux confirment la proposition de paix de Kuhn.

4 mai. — La manifestation demandée par le gouvernement a eu lieu. Un membre de la famille Petrescu disait tantôt: «Pauvre Emile (le maire), c'est inouï le mal qu'il se donne depuis deux jours pour organiser la manifestation!».

— Le général Berthelot et une partie de son Etat-major ont été relevés de leur poste à l'improviste et l'arrivée du général Graziani a été une surprise. On ajoute que les Anglais et les Américains ont surtout reproché à Berthelot d'avoir fait trop de politique interne.

— De source officielle j'apprends qu'après avoir fait entrer une division à Budapest, on retirera toutes les unités du front hongrois pour renforcer l'armée du Dniester, à

i se va da însărcinarea de a întreprinde o acţiune în spre Odessa şi Ukraina !

Nebunia aceasta ar putea foarte bine să fie impusă de Franţa în schimbul libertăţii de acţiune ce ne-a lăsat în Ungaria. Tot deodată ni se anunţă înaintarea în Banat. Slătineanu confirmă că ordinul s'a şi dat trupelor. În concordanţă cu acest proiect, mi se comunică că Italienii cari sunt în Dobrogea favorizează pe Bulgari şi-i excită contra Serbiei: aceasta ar fi acţiunea concertată, Italia-România, de care s'a vorbit.

5 Mai. — O notă ruşinoasă pe care guvernul a trimis-o presei. Motivul dat are o grozavă greutate !...

Şi eu credeam că tendinţa era ca regiunile ocupate să devină româneşti.

Toţi vor să meargă la Budapesta; Serbii cer deasemenea şi anunţă că, la nevoie, o vor face pe riscul lor. Şi Serbii şi Românii vor să pună mâna pe materialul rulant al Ungariei. Serbii pretind să redobândească 2000 locomotive şi 3000 vagoane, iar noi sperăm să luăm tot atât, dacă nu mai mult.

---

qui on donnerait la charge d'entreprendre une action du côté d'Odessa et en Ukraine! — Cette folie peut bien avoir été imposée par la France en échange de la liberté d'action qu'elle nous a laissée en Hongrie. Du même coup on annonce qu'on va marcher sur le Banat. Slatineanu confirme que l'ordre est déjà donné aux troupes! En concordance avec ce projet, on me communique que les Italiens qui sont en Dobroudja favorisent les Bulgares et les excitent contre la Serbie: ce serait l'action concertée Italie-Roumanie dont on m'a déjà parlé.

5 mai. — Une note honteuse que le gouvernement fait passer à la presse... Le motif allégué est d'un joli calibre. Et je croyais qu'on voulait faire roumaines les régions occupées!

— Tout le monde veut aller à Budapest; les Serbes le demandent aussi et annoncent qu'ils le feront au besoin à leurs risques et périls. Et Serbes et Roumains veulent s'emparer du matériel roulant de la Hongrie; les Serbes prétendent récupérer 2000 locomotives et 3000 wagons et nous espérons prendre au moins autant, si pas davantage..

— Societatea Naţiunilor, tip Wilson, a fost votată în unanimitate la 29 Aprilie şi «le Temps» de eri reproduce textul.

— Vizita colonelului *Wells,* dela Crucea Roşie americană, care face mult bine şi care se ocupă de starea semănăturilor noastre pentru a organiza campania de aprovizionare. El preţueşte mult pe ţăranul român. Speră că Transilvănenii vor pune ordine în România: «sunt oameni serioşi». (Aşa dar vechiul Regat nu-i inspiră nici o încredere). — America va îndrepta de aci înainte toată activitatea sa asupra Americii de Sud; va fi un mare câmp de expansiune. Astăzi, pentru a merge dela New-York la Rio de Janeiro, e mai simplu de a merge prin Englitera. De asemenea şi Românii trebue să se apropie de Englitera: America e prea departe de România. — Statele-Unite, ca toate ţările, au dificultăţi comerciale din cauza răului obicei al Englezilor de a nu trata decât cu moneda lor şi cu măsura lor «care e proastă», dar aceasta e un inconvenient uşor, când ştii că tot ce livrează ei, este de bună calitate.

6 Mai. — S'a anunţat cu mare sgomot trecerea Tisei

— La Société des Nations, — type Wilson —, a été votée à l'unanimité le 29 avril et le «Temps» arrivé hier nous en donne le texte.

— Visite du colonel Wells de la Croix Rouge américaine qui fait énormément de bien et qui s'occupe de l'état de nos semailles pour organiser la campagne d'approvisionnement. Il estime beaucoup le paysan roumain. Il espère que les Transylvains mettront de l'ordre en Roumanie: ce sont des gens sérieux. (Donc le royaume ancien ne lui inspire aucune confiance). Les Etats-Unis vont diriger toute leur activité sur l'Amérique du Sud; ce sera un vaste champ d'expansion; aujourd'hui, pour aller de New-York à Rio-de-Janeiro, il est plus simple de s'y rendre par l'Angleterre. Aussi les Roumains doivent se rattacher à l'Angleterre: l'Amérique est trop loin. Les Etats-Unis, comme tous les pays, ont des difficultés commerciales à cause de la sotte habitude des Anglais de ne traiter qu'à leur monnaie et à leur mesure mais c'est un léger inconvénient quand on pense combien tout ce qu'ils livrent est de bonne qualité.

6 mai. — On avait annoncé à fracas le passage de la

şi marşul nostru spre Budapesta, care trebuia ocupată. Am fost opriţi la Tisa de către aliaţi şi, se pare că trupele cari au trecut râul s'au retras. Guvernul Bela Kuhn a capitulat şi trupele franceze vor ocupa capitala.

— Orlando şi Sonnino au sosit azi la Paris şi după amiază sau mâine tratatul va fi înmânat Germanilor. Aşa dar, o transacţie sârbo-italiană devine posibilă. De observat că, cu toată teza contrarie, lansată de jurnale, nu s'a putut trece peste Italieni.

— Vladimir de *Hertza* îmi comunică măhnirea sa; şi-a dat demisia. Regele a reţinut-o — zice dânsul — şi mâine se va decide soarta sa şi a comisiunei municipale instituită la Chişinău. Basarabia e dată pe mâna lui Inculeţ, căruia i se sacrifică totul, pentrucă organizează un partid afiliat liberalilor. Guvernul caută acolo restul de majorităţi, de care se teme că nu le va avea în Camere. Trio Inculeţ-Halipa-Ciugureanu este acela care a luat iniţiativa de a abroga pactul din Martie 1918: n'au fost, cu toţi banii cheltuiţi, nici 30 de deputaţi pentru a-l vota; tot acest trio aduce guvernului suprimarea zemstwourilor.

Tisza et notre marche sur Budapest qu'on devait occuper. Nous sommes arrêtés sur la Tisza par les Alliés et, semble-t-il, les troupes qui l'avaient franchie sont retirées. Le gouvernement Bela Kuhn a capitulé et ce sont les Français vraisemblablement qui vont y entrer.

— Orlando et Sonnino sont rentrés ce matin à Paris et demain le traité va être remis aux Allemands: donc une transaction serbo-italienne devient possible. A remarquer que, malgré la thèse contraire des journaux, on n'a pas passé outre à l'absence des Italiens.

— M. Vladimir de Hertza me communique ses tribulations. Il a donné sa démission; le Roi, dit-il, l'a retenue et demain se décidera son sort et celui de sa commission municipale de Kisinau. La Bessarabie est livrée à Inculetz, à qui on sacrifie tout parce qu'il organise un parti acquis aux libéraux. Le gouvernement cherche là-bas l'appoint de majorité qu'il redoute de ne pas avoir dans les Chambres. Le trio Inculetz-Ciugureanu-Halipa est celui qui a pris l'initiative d'abroger le pacte de mars 1918: il n'y a pas eu, malgré l'argent dépensé, 30 députés pour le voter; c'est encore le trio qui apporte au gouvernement l'abolition des

In schimb, a înlăturat pe cei mai buni prefecţi, înlocuindu-i prin creaturi, adeseori nişte pungaşi, de ale acestor domni. Fiindcă Episcopul Nicodim îi supără, — dânsul a luat măsuri contra preoţilor propagandişti ruşi şi mai cu seamă lacomi de câştig —, şi ei caută să-l răstoarne. E o zăpăceală grozavă în toată ţara! — Acest tablou confirmă toată reaua impresiune pe care d-na Waterman a adus-o din Basarabia.

7 Mai. — Remiterea tratatului de pace Germanilor. Jurnalele lor vorbeau deja de rechemarea plenipotenţiarilor — miniştri de Stat — cari pierdeau la Versailles timpul în a nu face nimic, aşteptând bunăvoinţa aliaţilor.

— Intâi Mai n'a trecut fără tumult la Paris ; 500—600 de agenţi răniţi ; un mort. Rosenthal îmi spune că armata n'a voit să intervie şi că pretutindeni barajele ţinute de trupă au cedat fără rezistenţă. — Nu mai e nici o îndoială: armata franceză e minată. Ceeace se petrece la noi, o dovedeşte: ofiţeri români loviţi de soldaţi francezi; acte de tâlhărie continue; la Constanţa şi Galaţi nu poţi să mai eşi după asfinţitul soarelui din cauza agresiunilor. Ceeace s'a petrecut la Odessa, e sem-

---

Zemstwa. En échange, on a renvoyé les meilleurs préfets et on les remplace par des créatures—souvent des filous—de ces messieurs. Comme l'évêque Nicodème les gêne — il a mis au pas les prêtres russifiants et surtout âpres au gain — ils travaillent à le renvoyer. C'est un désarroi affreux dans tout le pays! Ce tableau confirme toute la mauvaise impression que Madame Waterman avait rapportée de Bessarabie.

7 mai. — Remise du traité de paix aux Allemands. Leurs journaux parlaient déjà de rappeler les plénipotentiaires — ministres de ressort — qui perdaient, à Versailles, leur temps à ne rien faire, attendant le bonvouloir des alliés.

— Le 1-er mai n'a pas passé sans bagarres à Paris; 500 à 600 agents blessés, un mort. Rosenthal me dit que l'armée n'a pas voulu donner et que partout les barrages tenus par la troupe ont cédé sans résistance. Il n'y a pas à douter, l'armée française est minée. Ce qui se passe chez nous en est la preuve: officiers roumains frappés par des soldats français; des actes d'apachisme continuels; à Constantza et à Galatzi on ne peut sortir dès le soleil couché à cause des agressions. Ce qui s'est passé à Odessa est significatif.

nificativ. Hertza afirmă că, dacă vreodată bolşevicii ar ataca acolo unde Francezii ocupă frontul, soldaţii ar ceda cu siguranţă.

Singurul act înţelept din partea guvernului ar fi să ceară plecarea trupelor franceze.

9 Mai.—Am darea de seamă a şedinţei de deschidere dela Versailles, în ziua de 7 Mai. Discursul lui Rantzau-Brockdorff e de un rar curaj. La crimele germane, săvârşite în timp de război, el opune moartea a sute de mii de Germani din cauza foamei după armistiţiu, prin mijlocul blocusului. Ei declară net că nimeni n'ar lua răspunderea unei păci care n'ar fi justificată înaintea universului.

10 Mai. — Zece Mai a fost celebrat după noul calendar. Un Te-Deum neanunţat dinainte ; o tribună meschină pentru Regină şi invitaţii săi oficiali ; o revistă restrânsă pe bulevard, drapele foarte puţine pe stradă: atâta tot!

Trecerea Prinţului Moştenitor în fruntea regimentului său a fost glacială ; această tăcere contrasta penibil cu aclamările făcute altor elemente. Prinţul Carol a dat d-nei Zizi Lambirno briliantele pe care le lăsase

---

Hertza affirme que si les bolcheviks attaquaient jamais là où les Français occupent le front, les soldats cèderont à coup sûr. Le seul acte sage de la part du gouvernement serait de demander le départ des troupes françaises.

9 mai. — On a le compte-rendu de la séance d'ouverture, le 7 mai, à Versailles. Le discours de Rantzau-Brockdorff est d'un rare courage. Aux crimes allemands commis en temps de guerre, il oppose la mort de centaines de mille Allemands tués par la faim après l'armistice au moyen du blocus; il déclare nettement que personne ne prendrait la responsabilité d'une paix qui ne serait pas justifiée devant l'univers.

10 mai. — Le 10 mai a été célébré à sa date selon le nouveau calendrier. Un Te-Deum, nullement annoncé d'avance, une tribune mesquine pour la Reine et ses invités officiels, une revue restreinte sur le boulevard, les drapeaux au minimum dans la rue: c'est tout! Le passage du Prince royal à la tête de son régiment a été glacial; ce silence contrastait affreusement avec les acclamations prodiguées à d'autres éléments.

— Le Prince vient de donner à Zizi Lambrino les brillants

Regina Elisabeta, pentru a fi date, la logodna sa, viitoarei Regine! Un colier şi brăţări, formând un «sautoir», — mare şi frumos.

— *Stere*, a cărui arestare s'a anunţat adeseori, a fost închis.

— Depeşile anunţă că conferinţa ne-a recunoscut o frontieră comună cu Cehoslovacia şi alta cu Polonia. Totul e de a şti dela cine sunt luate teritoriile de contact.

11 Mai. — Conferinţa a anunţat Germanilor că o păsuire de 15 zile le este acordată pentru a răspunde. Incă dela 9 Mai, contele Brockdorff-Rantzau trimite nota următoare: «Delegaţiunea germană terminând prima revizuire a tratatului, a recunoscut că, asupra punctelor decisive, baza stipulată a unei păci de drept a fost părăsită... şi că unele cereri din proiectul de tratat nu pot fi suportate de nici un popor».

13 Mai.—Nu mergem la Budapesta; e lucru ştiut. Barbu *Catargi*, din sursă franceză, îmi arată motivele. Noi ne-am opus la intrarea Cehoslovacilor; ei se opun la in-

---

que lui avait légués la Reine Elisabeth pour les donner à ses fiançailles à la future reine! Un collier et des bracelets qui se joignent bout à bout, formant sautoir. Très gros et très beaux.

— Stere, dont on avait souvent annoncé l'arrestation, vient d'être écroué.

— Les dépêches annoncent que la conférence nous a reconnu une frontière commune avec la Tchéco-Slovaquie et une avec la Pologne. Le tout est de savoir sur qui sont pris les territoires de contact.

11 mai. — La conférence avait annoncé aux Allemands qu'un délai de 15 jours leur était accordé pour répondre. Dès le 9 mai le comte Brockdorff-Rantzau envoie la note suivante: «La délégation allemande ayant achevé la première révision du traité, a reconnu que sur les points décisifs la base stipulée d'une paix de droit a été abandonnée et que certaines demandes du projet du traité ne peuvent être supportées par aucun peuple».

13 mai.—Nous n'allons pas à Budapest. B. Catargi, de source française m'en donne les raisons. Nous nous sommes opposés à l'entrée des Tchèques, ils s'opposent à la nôtre et

trarea noastră şi aliaţii fac majoritate. Un bun început pentru prietenia atât de lăudată a noului Stat!... Se pare chiar că am schimbat câteva lovituri pe punctele de contact între armatele noastre.

Din aceiaşi sursă, Americanii, având cunoştinţă de negocierile noastre cu Franţa şi Englitera pentru petrol, d. Hoover, *Zeul alimentării, a scris direct Regelui că dacă aceste proecte s'ar pune în executare, aceasta ar însemna înfometarea imediată a României.* Scrisoarea a fost comunicată lui Poincaré, care a răspuns: «Mettre au dossier et gagner du temps».

— Cenzura a interzis tutulor jurnalelor, cari s'au ocupat de *Stere,* să vorbească despre misiunea lui în Transilvania şi că Regele l-a primit şi decorat în Martie-Aprilie 1918. Asupra acestei chestiuni, Slătineanu îmi spunea eri că a făcut acelaş drum cu Stere şi că a mijlocit o intrevedere cu Maniu.

15 Mai. — Eri, *Duca* a făcut un expozeu foarte amar asupra conferinţei: «Ţările cele mari fac aranjamente privind micile State, fără a le consulta, iar în îndemnizaţiile de război îşi opresc partea leului». El sfătueşte

---

les alliés départagent. C'est déjà un bon début pour l'amitié si prônée avec le nouvel Etat! Il paraît même que nous avons échangé quelques horions sur le point de contact entre nos armées.

— De même source, les Américains ayant eu connaissance de nos négociations avec France et Angleterre pour les pétroles, M. Hoover, *le Dieu de l'alimentation, a directement écrit au Roi que si une suite était donnée à ces projets, c'était l'affamement immédiat de la Roumanie.* La lettre a été communiquée à Poincaré qui a répondu: Mettre au dossier et gagner du temps.

— La censure a interdit à tous les journaux qui se sont occupés de Stere, de mentionner sa mission en Transylvanie et que le Roi l'a reçu et décoré en mars-avril 1918. A ce propos, le Dr. Slatineanu disait hier à déjeuner qu'il a fait route avec Stere et l'a abouché avec Maniu!

15 mai. — Hier Duca a fait un exposé très amer sur la conférence: «Les grands pays prennent des arrangements concernant les petits Etats sans seulement les consulter et dans les indemnités de guerre ils se taillent la part du

de a se citi protestarea Portugaliei, pe care o aprobă în întregime. (Alfonso Costa a spus în plină conferinţă că aliaţii — cei mici —, cari s'au bătut în Franţa şi s'au ruinat, sunt cu mult mai rău trataţi ca neutrii cari s'au îmbogăţit şi n'au trimis în Franţa decât pe samsarii lor).

Această eşire a lui Duca ar fi preludiul unei acţiuni în Banat şi în acelaş timp se anunţă că 1-iul şi al 5-lea corp vor fi mobilizate.

Arestarea lui *Stere* dă loc la diferite explicaţiuni: 1) Elementul militar găseşte că zvonurile de amnistie au enervat disciplina; că dezertorii şi refractarii scapă din mână. Pentru a-i pune capăt, o hotărâre energică e cu atât mai necesară cu cât cei cari sunt arestaţi pentru complot nu pot fi judecaţi, Stere fiind aşa zicând absent. Cu chipul acesta, nimeni nu se va mai putea aresta (sursă O. Kiriacescu). — 2) Francezii înţeleg să înceteze, chiar pentru viitor, orice relaţiune cu Germania. Ei ştiu că Stere îngrijea; în teritoriul ocupat, de afacerile lui Stirbey şi Brătianu (?).

17 Mai — Fricţiuni între Francezi şi guvernul nostru.

---

lion». Il conseille de lire la protestation éloquente du Portugal qu'il approuve entièrement. (M. Alfonso Costa a dit en pleine Conférence que les alliés — petits — qui se sont battus en France et se sont ruinés, sont plus mal traités que les neutres qui se sont enrichis et n'ont envoyé en France que leurs commis-voyageurs).

Cette sortie de Duca serait le prélude d'une action dans le Banat et l'on annonce que les 1-er et 5-e corps vont être mobilisés.

— L'arrestation de Stere donne lieu à différentes explications :

1) L'élément militaire trouve que les bruits d'amnistie ont énervé la discipline; que les déserteurs et les réfractaires ne sont plus en main; pour couper court, un coup de vigueur est d'autant plus logique que ceux qui sont arrêtés pour complot ne peuvent être jugés, Stere étant pour ainsi dire absent. Aussi n'arrêtera-t-on plus personne (Source O. Kiriacesco).

2) Les Français entendent couper court à toute rélation, même à venir, avec l'Allemagne. Ils savent que Stere s'occupait en territoire occupé des affaires de Stirbey et de Bratiano (?).

17 mai. — Le torchon brûle — récidive — entre Fran-

La Belgrad, s'a format pe lângă comandamentul francez un fel de comitet alb unguresc. Două trenuri, unul cu civili, celălalt plin cu soldaţi şi ofiţeri, au fost expediate în regiunile ocupate de noi, pentru a încerca să pătrundă până la Budapesta. Am oprit aceste trenuri. Intervenţiunea lui de Saint-Aulaire, care invoacă ca argument tocmai faptul că autorităţile franceze au garantat acestor Unguri trecerea liberă. Refuzul lui Pherekyde care, într'o lungă scrisoare, foarte bine redactată, răspunde că România e în războiu cu Ungaria; aşa dar aliaţii României sunt de asemenea. Intervenţia franceză e în cazul acesta de nepriceput.

Dealtminteri, la Budapesta, o mie de Români sunt reţinuţi ca ostatici, aşa că pe drept aceşti Unguri rămân în mâinile noastre.

— *Cazacu* care a venit să-mi vorbească de Stere şi să-mi zugrăvească desorganizarea Basarabiei, mi-a spus privitor la Francezi că armata lor a «reabilitat» pe a noastră. Ceeace făceau ai noştri în materie de rechiziţie şi abuz, nu e nimic în comparaţie cu ceeace fac Francezii.

çais et notre gouvernement. A Belgrade il s'est formé, auprès du commandement français une sorte de comité blanc hongrois.

Deux trains, l'un avec des civils, l'autre plein de soldats et d'officiers ont été lancés, à travers les régions occupées par nous, pour tâcher de pénétrer jusqu'à Budapest. Nous avons arrêté ces trains. Intervention de Saint-Aulaire qui invoque comme argument justement le fait que les autorités françaises ont garanti à ces Hongrois le passage libre. Refus de Phérékyde qui — dans une longue lettre, très bien tournée (dit Dinu Brătianu qui l'a lue) — répond que la Roumanie est en guerre avec la Hongrie, donc les alliés de la Roumanie le sont aussi, l'intervention française est donc incompréhensible. D'ailleurs à Budapest mille Roumains sont retenus comme otages et ce n'est que justice que des Hongrois restent en nos mains.

— Cazacu, qui est venu me parler de Stere et me dépeindre la désorganisation de la Bessarabie, m'a dit, au sujet des Français, que leur armée a «réhabilité» la nôtre. Ce que les nôtres faisaient en matière de réquisitions et d'abus n'est rien en comparaison de ce que font les Français!

«Monitorul Oficial», în partea sa neoficială, anunţă anularea căsătoriei prinţului Carol. Ca act de stare civilă a familiei regale, e foarte democratic, dacă nu foarte edificator.

18 Mai. — Cu tot timpul ameninţător — ploaie dela 3 la 4 ore —, o lume nebună la curse. C. Patzuris făcuse o propagandă grozavă pentru a provoca un scandal în contra culorilor mele : totul s'a prăbuşit în aclamările publicului la primul succes al culorilor. Am trimis programul, sub formă de comunicare-invitaţie, Curţii. Generalul Râmniceanu a răspuns, cu curtenie, că Majestăţile Lor nu pot veni.

19 Mai. — D-l Nastasievici, însărcinat de afaceri al Regelui Serbilor, Croaţilor şi Slovenilor, îmi istoriseşte că dânsul a tratat mult timp cu d. Al. Constantinescu pentru petrol şi benzină, în supraabondenţă la noi; s'a cerut plata în franci cek Paris : acordat ; s'a cerut apoi compensaţiuni, porumb şi fier : acordat de asemenea. In urmă s'au făcut atâtea dificultăţi, încât Americanii au avut timp să transporte ei petrol în bidoane frumoase, pe cari le-au predat cu 63 cent. în loc de 90 cent.,

---

— Le «Moniteur officiel», dans sa partie non officielle, contient l'annonce de la dissolution du mariage du Prince royal. Comme acte d'état civil de la famille royale c'est très démocratique, si pas très édifiant.

18 mai. — Reprises de courses. Malgré temps menaçant, pluie, monde fou. C. Patzouris avait fait une propagande folle pour monter un scandale contre mes couleurs: ça c'est effondré dans les acclamations qui ont accueilli leur premier succès. J'avais envoyé le programme sous forme de communication-invitation à la Cour. Le général Ramniceanu a répondu courtoisement que LL. MM. étaient empêchées.

19 mai. — M. Nastasievitch, «chargé d'affaires de S. M. le Roi des Serbes, Croates et Slovènes», me raconte qu'il a longuement traité avec M. A. Constantinescu pour du pétrole et de la benzine, en surabondance chez nous; on a exigé paiement francs chèque Paris: accordé; on a ensuite exigé des compensations, du maïs et du fer: acordé aussi. On a encore tant fait de difficultés qu'à la fin les Américains ont eu le temps d'apporter du pétrole en jolis bidons qu'ils ont

prețul românesc. Iar noi nu știm ce să facem cu petrolul nostru...

— *Tzigara* pretinde a ști că *Regina a chemat Sâmbătă pe Anghelescu* și i-a spus: «Ceeace se petrece, trebue să înceteze; voiți să vă răzbunați pe Marghiloman, care v'a dat în judecată, însă cine vă spune că lucrul acesta nu i-a fost impus? Pe când ceeace se face azi, este pe contul nostru. Regele nu poate lua inițiativa, dar o dorește; D-voastră trebue să o cereți».

Care va fi rezultatul?

20 Mai. — In «Izbânda» un interview al lui Brătianu din «le Journal». Dânsul se plânge cu amărăciune: România n'a fost învitată la comisiunea îndemnizărilor, pe când Belgia și Serbia figurau; în Banat, se iau hotărâri în contra noastră, etc. Pe scurt, rechizitoriu, ca și discursul lui Duca dela Club, de Miercurea trecută. Așa dar merge rău.

Nu se vorbește decât de retragerea lui Brătianu. «Izbânda» a avut o ediție specială pentru a anunța; or știrile importante ce le are sau dela guvern sau dela legațiunea Franței. Cum guvernul a aplicat cenzura,

---

livré à 63 cent. au lieu de 90 cent. qu'on avait concédé à la Roumanie! Et nous ne savons que faire de nos pétroles....

— Tzigara prétend que la Reine à appelé samedi Anghelesco et lui a dit: «Il faut que ce qui se passe cesse; vous voulez vous venger de Marghiloman qui vous a mis en jugement; mais qui vous dit que cela ne lui a pas été imposé? Tandis que ce qui se fait aujourd'hui est sur notre propre fonds. Le Roi ne peut pas prendre l'initiative, mais il le désire, c'est à vous de le lui demander». Quel sera le résultat?

20 mai. — Dans l'«Izbânda» une interview de Bratiano au «Journal» de Paris. Il se plaint amèrement: la Roumanie n'a pas été invitée à la Commission des indemnités, pendant que la Belgique et la Serbie y figuraient; on dispose du Banat contre nous, etc.. Bref, réquisitoire dont nous avons eu le double dans le discours de Duca au Club mercredi dernier. Donc ça va très mal.

— On ne parle que de la retraite de Bratiano. L'«Izbanda» a eu une édition spéciale pour l'annoncer; or les nouvelles importantes elle les a ou du gouvernement — les primeurs — ou de la légation de France; comme le gouvernement a

rămâne că aceste ştiri au fost furnizate de legaţie. Singur titlul, care a fost lăsat să treacă, este: «D. Brătianu nu semnează pacea».

21 Mai. — Demisia guvernului e aproape sigură. Ştirea a adus-o Danielopol, venit ca curier. El a avut o lungă conferinţă cu V. Brătianu şi Stelian. Jurnalele vorbesc pe faţă. «Viitorul» ia chiar poziţie în contra lui Take Ionescu. Publicul, cu toate avizele Cantacuziniştilor, cari se şi cred la putere, nu vorbeşte decât de un guvern militar şi de transiţie. Dar totul ne înăbuşe şi e mare excitare contra Francezilor.

Acum se caută a se încuraja amiralul Koltceak care vrea să i se recunoască guvernul său, dar care nu consimte la nici-o deslipire de teritoriu din vechea Rusie, afară de Polonia. Aşa dar Basarabia pe tapet. Din cauza temerii de Germani, Francezii au luat-o înainte în acest sens şi «Le Temps» sugerează ideia de a pune «aceste populaţiuni alogene» sub controlul Societăţii Naţiunilor, până la deciziunea definitivă. — Apoi

---

censuré, c'est la légation qui a dû donner le renseignement. Le titre, que seul on a laissé passer, est: «M. Bratiano ne signe pas la paix».

21 mai. — La démission du gouvernement ne fait aucun doute. C'est Danielopol, venu en courrier, qui apporte la nouvelle. Il y a eu une longue conférence entre lui, Vintila Bratiano et Stelian. Les journaux en parlent ouvertement. Le «Viitorul» prend même position contre Take Ionescu. Le public malgré les avis des cantacuzènistes qui se voient déjà au pouvoir, ne parle que d'un gouvernement militaire et de transition.

Mais tout nous accable et il y a grande excitation contre les Français. D'abord on cherche à réconforter l'amiral Koltchak, qui veut qu'on reconnaisse son gouvernement mais qui ne consent à aucun détachement de territoire, sauf la Pologne, de l'ancienne Russie. Donc la Bessarabie sur le tapis. Par peur de l'épouvantail allemand, les Français vont de l'avant dans ce sens et le «Temps» suggère de remettre ces «populations allogènes» sous le contrôle de la Société des Nations jusqu'à la décision définitive. Pour du lâchage, c'en est un! — Ensuite on apprend que le Conseil des Cinq n'est pas dis-

s'a aflat că Consiliul celor Cinci nu e dispus să admită alipirea la România a Dobrogei meridionale!

Situaţia actuală deci este aceasta: ameninţare în Basarabia; aproape certitudine de a pierde Cadrilaterul; pierderea Torontalului şi o parte din Timiş; părăsirea văiei Tisei şi de sigur şi Maramureşul, dat Slovacilor. Din contră, ni se spune că partea de Nord a Bucovinei, deşi ruteană, ni se lasă!

In oraş, cu toate acestea, puţină frământare. Lumii îi-e frică! Fiul lui Arie trebuia să ţină o conferinţă Vineri; de teama unei mobilizări individuale, a revenit; fostul primar din Câmpina a voit să se înscrie la noi: îndată, o comisie de anchetă; Hinna este citat înaintea Consiliului superior al magistraturii. Astfel, fiecăruia i-e teamă să se afişeze.

Din Paris se scrie pe toate tonurile că stăm rău, foarte rău. Take Ionescu e socotit că va lua sigur succesiunea.

22 Mai. — Lovitură de teatru. — Regele, Regina, Prinţul Carol trebuiau să plece azi dimineaţă în Ardeal într'o călătorie triumfală, însoţiţi de patru miniştri.

---

posé à admettre le rattachement à la Roumanie de la Dobroudja méridionale!

La situation aujourd'hui est: menace en Bessarabie; presque certitude de perdre le Quadrilatère; perte du Torontal et une partie du Timis; abandon de la vallée de la Tisza et certainement le Maramures donné aux Slovaques. Par contre on nous dit que la partie Nord de la Bucovine, quoique ruthène, nous est laissée.

— Peu d'excitation en ville, néanmoins. On a tellement peur! Le jeune Arie devait faire une conférence vendredi; par peur d'une mobilisation individuelle, il s'est dédit après; l'ex-maire de Campina a fait mine de s'inscrire chez nous, vite commission d'enquête; Hinna est cité devant le Conseil supérieur de la magistrature. Et chacun a peur de s'afficher.

De Paris on écrit sur tous les tons que ça va mal, très mal pour nous. Take Jonescu est donné comme une certitude pour prendre la succession.

22 mai. — Coup de théâtre. Le Roi, la Reine, le Prince Carol devaient partir ce matin pour l'Ardéal en voyage triomphal: quatre ministres accompagnent. Tout à coup, on ap-

Deodată soseşte ştirea că Prinţul Carol nu mai pleacă şi că mâine se îmbarcă, în misiune, pentru Japonia. Din sursă sigură se află: Prinţul a refuzat totdeauna de-a face voiajul acesta; el refuză să figureze ca moştenitor: «el a mai făcut acest gest ca soldat». Exasperat, a eşit călare, s'a lăsat să cadă de pe cal şi, fiind ridicat, a fost pus în pat. Eri, la cinci ore, după insistenţa Reginei, a primit ordin să plece în Japonia. Prinţul şi-a tras atunci imediat un glonţ în coapsă, astfel încât e în imposibilitate să se deplaseze. Dânsul vrea să arate familiei sale că înţelege să-şi păstreze libertatea sa, convins că nu va domni.

2 Iunie. — Am fost la Buzău trei zile. Sâmbătă, întorcându-mă, Catargi îmi spune, după informatorul său, că Bender a fost luat de Ucranieni şi că Francezii ar fi pierdut mulţi oameni, dar că Românii ar fi reluat oraşul, şi (Butculescu) acum bombardăm noi Tiraspol. Generalul Popovici dirijează personal operaţiunea, însă a făcut un raport cerând să fie îndepărtaţi Francezii. Văitoianu a spus, la rândul său, ginerelui lui că nu doreşte altceva decât ca Francezii să plece, căci altfel vor sfârşi prin a bolşeviza armata noastră. E sigur că

---

prend que le Prince Carol ne part plus et que demain il s'embarque en mission pour le Japon. Ciocardia va à la source et apprend : le Prince a toujours refusé de faire ce voyage, il refuse de figurer comme héritier, «il a déjà fait ce déplacement comme soldat». Exaspéré, il est sorti à cheval, s'est laissé choir de cheval (?) et, ramassé, il s'est fait mettre au lit. Hier, à 5 h., la Reine agissant, il a reçu l'ordre de se rendre au Japon. Le Prince s'est aussitôt tiré une balle dans la cuisse, de sorte qu'il est dans l'impossibilité de se déplacer, Il veut signifier à sa famille qu'il entend avoir sa liberté, convaincu qu'il ne règnera pas.

2 juin. — Eté à Buzeu trois jours. Samedi, en rentrant, Catargi me dit, d'après son informateur, que Bender avait été pris par les Ukraniens et que les Français avaient perdu beaucoup de monde, mais que les Roumains avaient repris la ville et (m'a dit Butculescu ce matin) cette fois c'est nous qui bombardons Tiraspol. Popovici dirige l'opération, mais il a fait un rapport demandant qu'on lui enlève les Français qui gênent plus qu'ils n'aident. D'ailleurs Vaitoyanu a dit à son gendre qu'il ne souhaite qu'une chose, c'est que les Français s'en aillent, car ils finiront par bolchéviser notre armée.

mulţi ofiţeri francezi anunţă plecarea lor pentru... o destinaţie necunoscută. — Raporturile noastre respective sunt penibile. Se pare că Clemenceau a protestat personal contra ocupaţiei Aradului şi că ne-am acoperit aducând ca argument o depeşă a lui Franchet d'Esperay. — Jurnalele oficioase sunt pline de mustrări, — chiar de ameninţări, — la adresa aliaţilor şi în special a Francezilor. S'au organizat trei manifestaţiuni pentru Banat; foarte palide pentru o cauză aşa de mare; deci publicul e impasibil. Violenţe de cuvinte, inutile. Cea dintâi era organizată de primărie, la Teatrul Naţional. Se vede că s'au ridicat glasuri de mustrări, căci a doua s'a pus pe socoteala studenţilor şi a treia, eri, pe a Ardelenilor. Se vede limpede că totul e cusut cu aţă albă şi înjghebat cu stângăcie.

Ştirile din Paris sunt de asemenea cât se poate de rele; iar cercurile guvernamentale afirmă că tot echipamentul şi armamentul care ne era destinat a fost predat Serbilor!

— Guvernul s'a întors azi dimineaţă din Ardeal.

Il est certain que beaucoup d'officiers français annoncent leur départ pour.. destination inconnue.

Nos rapports respectifs sont pénibles. Il paraît que Clemenceau a protesté personnellement contre l'occupation d'Arad et qu'on s'est couvert avec une dépêche de Franchet d'Espéray. Les journaux officieux sont pleins de reproches, — il y a même des menaces peu voilées, — à l'adresse des alliés, c. à d. des Français qui mènent exclusivement tout.

On a organisé trois manifestations pour le Banat. Piteuses pour une si grande cause, donc le public ne rend pas. Violences de paroles, inutiles. La première était ouvertement organisée par la Mairie et a eu le Théâtre National pour foyer; il a dû y avoir des remontrances, car on a mis la seconde au compte des étudiants et la troisième, hier, au compte des Transylvains, et plus de Théâtre National. C'est cousu de fil blanc et maladroitement encore.

Les échos de Paris sont aussi mauvais que possible. Et, affirment les cercles gouvernementaux, tout l'équipement et l'armement qui nous étaient destinés ont été livrés aux Serbes!

— Le gouvernement est rentré ce matin de l'Ardéal. La

Curtea soseşte mâine. Populaţiunea a făcut o manifestaţie caldă şi mişcătoare. In cercurile politice însă nu s'a făcut decât politică. — Ardelenii caută să-şi păstreze autonomia lor. Guvernul vrea să bruscheze unificarea. Tensiune reală.

— Se află din buletinul Marelui Cartier că noi operăm în Galiţia şi ni se dă chiar textul proclamaţiei generalului Zadic. Dar, cu cine ne batem şi pentru ce ne batem ? — nimeni nu ştie. O întrebare pusă asupra acestui subiect, a fost suprimată în «Le Progrès».— Nu mai înţelegi nimic. Ne comparăm noi cu Germania care nu se temea să se războiască cu lumea întreagă ?

12 Iunie. — *(Buzău)*. — Căsătoria mea cu Marie. Căsătorie civilă la Fundeni; ceremonie religioasă în vila dela Buzău. Intâia zi de soare, timp minunat, după seria interminabilă de ploi şi frig.

— Nimic de notat. Toată săptămâna s'a petrecut în scrâşniri din dinţi contra Aliaţilor, a Francezilor în particular, şi în ştiri contradictorii. In câmpul liberal,

---

Cour rentre demain. La population a été chaude et émouvante. Mais dans les cercles politiques on n'a fait que de la politique: les Transylvains cherchent à réserver leur autonomie; le gouvernement veut brusquer l'unification. Tension réelle.

— On apprend par le bulletin du Grand Quartier que nous opérons en Galicie et on nous donne même le texte de la proclamation du général Zadic. Mais avec qui nous nous battons et pourquoi nous battons-nous, nul ne le sait. Une question posée à ce sujet a été supprimée dans le «Progrès» piles sur piles. C'est à n'y plus rien comprendre. Sommes-nous l'Allemagne qui ne craignait pas de se battre avec tout le monde ?

12 juin. (Buzeu). — Je me suis marié avec Marie. Mariage civil à Fundeni, cérémonie religieuse dans la villa à Buzeu: première journée de soleil, temps exquis, après le série interminable de pluies et de froids.

Rien noté. Toute la semaine s'est passée en grincements de dents contre les Alliés, les Français en particulier, et en nouvelles contradictoires. Dans le camp libéral on passe du

se trece dela disperare la cele mai reconfortante speranțe. In provincie nu se știe nimic și lumea trăește ca într'un deșert.

15 Iunie. — M'am întors eri seară. Eri a fost Consiliu de miniștri la Cotroceni; a luat parte și Victor Antonescu. El a expus situația la Paris: totul e aranjat și hotărât contra noastră. Amestecul marilor State pentru protecția minorităților, o adevărată abolire a suveranității naționale, a fost primită de Serbia și Polonia. Regele a spus miniștrilor : «Am moștenit o țară mică, dar independentă : azi se face România Mare, dar o Românie vasală, și mă întreb dacă locul meu mai este pe acest tron». — Consiliul, anticipând dorințele lui Brătianu, a hotărît «să-l roage a se întoarce în țară» pentru a se sfătui. E așa dar chestiune de plecare imediată. De altă parte, trecând de partea lui Orlando, speră că acesta va rupe, în acelaș timp cu el, cu conferința.

După tonul depeșilor din Paris, se pare că cei de acolo ar vrea să ne ia repede.

16 Iunie. — Eri dimineață a sosit un mesaj dela

---

désespoir aux plus réconfortantes espérances. En province, on ne sait rien et on vit comme dans le désert.

15 juin. — Rentré hier soir. Hier, il y a eu Conseil de ministres à Cotroceni; Victor Antonescu pris part. Il a exposé la situation à Paris ; tout est arrêté et décidé contre nous. L'immixtion des Grands Etats pour la protection des minorités, véritable abolition de la souveraineté nationale, a été acceptée par la Serbie et la Pologne. Le Roi a dit aux ministres: «J'ai hérité d'un petit pays, mais indépendant; aujourd'hui nous avons une grande Roumanie, mais une Roumanie vassale, et je me demande si ma place est encore sur ce trône».

— Le Conseil, allant évidemment au devant des désirs de Bratiano, a décidé «de le prier de venir dans le pays» pour conférer. Il est question donc de son départ immédiat. D'autre part, ayant partie liée avec Orlando, il espère que celui-ci brisera en même temps que lui la conférence.

Au ton des dépêches de Paris, on semble vouloir nous mener tambour battant.

16 juin. — Hier matin est arrivé un message de Clemen-

Clemenceau, al cărui text și stil a trebuit să impresioneze pe aceia cari s'au constituit în «funcțiune» de Franța. Frontierele noastre au fost *decretate!* Trebue să retragem trupele !

Prin *Kiriacescu* aflu că în ajun, Franchet d'Esperay și Presan s'au întâlnit la Giurgiu pentru a discuta asupra detaliilor ocupării Budapestei, iar în depeșa sa Clemenceau tratează cu Bela Kuhn!.. Acesta e rezultatul grevelor din Paris: strada făcând politica Franței!

— Am întrunit consiliul consultativ. In linii generale s'a căzut de acord că politica de sprijinit ar fi aceea care ne-ar da siguranța tuturor frontierelor noastre, fie că am renunța la Torontal și la ceeace am voi să luăm încă din Banat. In alți termeni, să ne separăm de Italia. Grație acestui mijloc, dacă ni se oferă și alte concesiuni, să nu ezităm.

In chestiunea agrară : un document din care să se vadă în ce spirit s'a făcut reforma agrară.

18 Iunie. — Plenipotențiarii germani trebuiau să plece la Weimar pentru a conferi cu guvernul în termen de cinci zile, după remiterea răspunsului Antantei.

---

ceau dont le texte et le style ont dû faire un nez à ceux qui se sont institués «fonction de France».

Nos frontières ont été *décrétées!* Nous devons retirer nos troupes! Par Kiriacescu on sait que la veille Franchet d'Esperay et Presan s'étaient rencontrés à Giurgiu pour arrêter les détails de l'occupation de Budapest.... et dans sa dépêche Clemenceau traite avec Bela Kuhn! C'est le résultat des grèves de Paris. La rue faisant la politique de la France!

— J'ai réuni le conseil consultatif. En ligne générale on tombe d'accord que la politique à appuyer serait celle qui donnerait la certitude de toutes nos frontières, quitte à renoncer au Torontal et à ce qu'on veut encore prendre du Banat. En d'autres termes se séparer de l'Italie; grâce à ce moyen, si on avait les autres concessions, ne pas hésiter. Dans la question agraire: Un document laissant voir dans quel esprit est faite la réforme agraire.

18 juin. — Les plénipotentiaires allemands devaient se rendre à Weimar pour conférer avec le gouvernement, dans le délai de 5 jours après la remise de la réponse de l'Entente.

Populaţia din Versailles i-a atacat în drumul la gară, atacându-le şi trenul. Mai mulţi răniţi, între cari şi d-rul Melchior!

21 Iunie. — Se anunţă retragerea lui Scheidemann: la Weimar, întreg guvernul a fost pentru respingerea tratatului, afară de Noske (războiul) şi Erzberger; de aci, demisia cabinetului. Orlando s'a retras de asemenea, în urma unui vot al Camerei care a respins Constituţiunea în comitet secret.

Iată două şanse ale jocului lui Brătianu care cad, căci politica sa începe să se desineze. Cu tot Consiliul de miniştri, cu toată anunţarea plecării, Brătianu părea că se bizue pe refuzul Germaniei de a iscăli, precum şi pe ruperea relaţiilor Italiei: aceste două demisiuni menţionate, par a anunţa mai de grabă soluţiuni pacinice.

Se ştie — şi Coandă a repetat-o sorei mele, Elena, care ne scrie — că Brătianu e la cuţite cu Clemenceau şi că Clemenceau pune înainte pe Take Ionescu cu care «e sigur că se va putea înţelege». Coandă adaogă că aservirea economică, la care e vorba să ne supună, nu poate fi primită de nimeni. Un punct e sigur şi anume

---

La population de Versailles les a attaqués pendant le parcours à la gare et a attaqué leur train. Plusieurs blessés dont le Dr. Melchior.

21 juin. — On annonce la retraite de Scheidemann: à Weimar tout le gouvernement a été pour le rejet du traité sauf Noske et Erzberger; de là démission du cabinet. — Orlando aussi s'est retiré sur un vote de la Chambre qui a repoussé la Constitution en comité secret.

Voilà deux atouts du jeu Bratiano qui tombent, car sa politique se dessinait. Malgré le conseil des ministres, malgré l'annonce de son départ, Bratiano semblait compter sur le refus de l'Allemagne de signer et sur la rupture de l'Italie : les deux démissions ci-dessus paraissaient plutôt annoncer des solutions pacifiques.

On sait — et Coanda l'a répété à Hélène (Mme Phérékyde) qui nous l'écrit, — que Bratianu est à couteaux tirés avec Clemenceau et que ce dernier met en avant Take Ionescu avec lequel «il est sûr de pouvoir s'entendre». Coanda ajoute que la sujétion économique à laquelle on veut nous soumettre ne peut être acceptée par personne.

că Brătianu este astăzi un obstacol pentru concesiuni, în caz când s'ar face concesiuni.

Chestiunea Basarabiei de asemenea se încurcă destul de mult. La Statul Major (prin T. Vas.) se ştie deja că Aliaţii recunosc lui Kolceak că partea de sud este pământ rusesc ! De altfel Francezii spun pe faţă aici că nu sunt Români în sudul Basarabiei ! «Le Temps» publică protocoalele schimbate între Aliaţi şi Kolceak ; ele sunt extrem de grave. Aliaţii reclamă dreptul pentru conferinţă de a regula soarta părţilor române din Basarabia, iar amiralul răspunde : «Ratificarea acordurilor de către Constituantă trebue, evident să fie aplicată la chestiunea Basarabiei». Această chestiune a luat naştere pe la sfârşitul lui Mai (v. note 21 M.), şi, din partea guvernului nu văd nici o reacţiune. Singură presa mea a dat şi continuă să dea alarma.

— *Regina* a vorbit eri cu *Mitilineu,* care a întrebat-o, cum s'a făcut că până acum perechea regală n'a fost încă în Basarabia ? «Am fost totdeauna împiedicaţi». Regina propusese să meargă singură, luând ca motiv operile de caritate : «şi atunci am întâmpinat o-

---

Un point est certain, c'est que Bratiano est aujourd'hui un obstacle aux concessions, si concessions il peut y avoir.

La question de la Bessarabie s'embrouille aussi beaucoup. Déjà à l'Etat-major (Toni Vasilesco) on savait que les alliés avaient reconnu à Koltchak que le Sud était terrain russe ! D'ailleurs les Français disent ouvertement qu'il n'y pas de Roumains dans le sud de la Bessarabie! Le «Temps» publie les protocoles échangés entre Alliés et Koltchak: ils sont extrêmement graves. Les Alliés réclament le droit pour la conférence de régler le sort des *parties roumaines* de la Bessarabie et l'amiral répond: «La ratification des accords par la Constituante doit évidemment être appliquée à la question de la Bessarabie».— Cette question a surgi depuis la fin de mai (V. note 21 mai) et de la part du gouvernement je ne vois aucune réaction. Seule ma presse a attaché le grelot et continue de l'agiter. La Reine en a parlé hier à Mitilineu et Mitilineu a demandé comment il se faisait que le couple royal n'y fut jamais allé: «On nous a toujours empêché». La Reine avait proposé d'y aller seule, sous couleur d'oeuvres de charité : «*On* s'y est encore opposé». Vraisemblablement les Français. A-

punere». Pe semne tot Francezii. — După serbările Unirei, Regele Şi-a anunţat vizita Sa; apoi imediat a fost amânată ; de atunci peste putinţă de a fixa o dată. Deci, şi în vremea mea şi astăzi există o opoziţie foarte puternică, care n'a părăsit ideia că nu trebuie întru nimic să se amputeze Rusia. — Tot capitalismul francez !

— Este sigur că felul de a lucra al lui Brătianu în chestiunea evreiască, ne-a grămădit toate forţele lor în spate. *Regina* o spune şi o cred, atât numai că Dânsa nu atribue procedeelor liberale responsabilitatea acestei stări. «Clemenceau e câştigat de ei; — o ştiu de mult timp, în privinţa lor, Clemenceau mi-a scris pentru prima dată — însă Wilson, adaogă Regina, e şi mai câştigat». — La un dejun, Regina, ca balon de încercare, s'a ridicat contra Evreilor. «Wilson s'a făcut galben» a spus M. S. lui Mitilineu.

Chestiunea prinţului Carol supără grozav pe Regina. El a declarat lămurit că nu vrea să domnească şi că e hotărât să ia în căsătorie pe Zizi Lambrino. La congresul medicilor, de acum trei zile, a declarat că nu asista în calitate de Prinţ moştenitor. Regina se

---

près les fêtes de l'Union, le Roi avait annoncé sa visite; puis subitement elle a été ajournée; depuis plus moyen de fixer une date. Donc de mon temps et aujourd'hui il y a une opposition *toute puissante* qui n'a pas abandonné l'idée qu'il ne fallait en rien amputer la Russie. Toujours le capitalisme français!

— Il est certain que la façon d'agir de Bratiano dans la question juive nous a mis toutes leurs forces à dos. La Reine le dit et je le crois, sauf que la Reine n'attribue pas aux procédés libéraux la responsabilité de cet état. «Clemenceau leur est acquis : je le sais depuis très longtemps, c'est à leur sujet que Clemenceau m'a écrit la seule fois qu'il l'ait fait; mais Wilson, assure la Reine, encore davantage». A un déjeuner la Reine a, comme ballon d'essai, fait une charge contre les Juifs et Wilson est devenu «blême», a dit sa Majesté à Mitilineu.

— La question du Prince Carol affole la Reine. Net, il a déclaré ne pas vouloir régner et épouser Zizi. Au Congrès des médecins, ils y a trois jours, il a déclaré qu'il n'y assistait pas en qualité de Prince héritier. La Reine songe à l'an-

gândeşte la anularea legatului Regelui Carol, pentru a-i tăia orice mijloc de subsistenţă. In presă se vorbeşte despre plecarea lui. Deocamdată, Prinţesa Ileana e trimisă în Elveţia cu familia Stirbey, care părăseşte ţara.

23 Iunie. — Un guvern Bauer (sub-ministru al alimentării cu Max de Baden) a fost format la Weimar. Constituanta a votat pentru pace şi, cum o amânare de 48 ore n'a fost acordată, d-rul de Hamel, rămas la Versailles, a primit ordin să semneze pacea. Conferinţa va cere şi alte iscălituri, decât aceea a lui Hamel, însă lucrul e ca şi făcut. Probabil că Joi sau Vineri se va sfârşi. Insă Bauer, în scrisoarea sa, a declarat că Germania nu acceptă articolele care o declară responsabilă de război şi care o obligă să predea pe autori.

24 Iunie. — Căpitanul d'Ercole din U. S. A. a venit să mă vază cu d-nul Mac Nolly, jurnalist. Se pare că toţi Americanii sunt furioşi contra lui Wilson, pe care Clemenceau îl întoarce cum îi place şi că Societatea Naţiunilor este pretutindeni numită Societatea Viselor.

— La întrunirea săptămânala dela Club, am pronunţat elogiul lui Carp, care a murit Duminică seara, şi am

---

nulation du legs du Roi Carol pour le réduire par la misère. Dans la presse on parle de son départ pour...? En attendant, la Princesse Ileana est envoyée en Suisse avec les Stirbey qui quittent le pays.

23 juin. — Un gouvernement Bauer (sous-ministre à l'alimentation avec Max de Baden) a été constitué à Weimar, la Constituante a voté pour la paix et comme un sursis de 48 h. n'a pas été accordé, M. de Hamel, resté à Versailles, a reçu ordre de signer la paix.

La Conférence exigera d'autres signatures, mais c'est chose quasi-faite. Il est probable que jeudi ou vendredi ce sera fini. Mais Bauer dans sa lettre a déclaré que l'Allemagne n'acceptait pas les articles la déclarant responsable de la guerre et l'obligeant à livrer les auteurs.

24 juin. — Le capitaine d'Ercole de l'U. S. A. est venu me voir avec M. Mac Nolly, journaliste. Il paraît que tous les Américains sont furieux contre Wilson que Clemenceau tourne et retourne à son gré et que la Société des Nations est partout appelée la Société des Rêves.

— A la réunion hebdomadaire du Club, j'ai prononcé l'éloge de Carp, mort dimanche soir, et tracé notre program-

fixat programul de politică streină. Trebue să ne oprim la o politică şi să nu ne dirijăm după evenimente; să cântărim care este sacrificiul teritorial cel mai puţin greu; să ne silim să ne creiăm astfel prieteni şi să desarmăm conferinţa, atât de rău dispusă contra noastră din pricina purtării noastre. Insă asupra controlului politic sau economic (art. 5 din tratatul cu Austria), nici o concesiune posibilă; să se trateze cu aliaţii, să se cunoască avantajele materiale ce voesc a dobândi la noi; să li se acorde lucruri definite, limitate, discutate, dacă e posibil, dar să nu se accepte nimic în alb, după cum ni se propune.

ART. 5. — Presa liberală duce, cu drept cuvânt, o vie campanie contra acestui art. 5 din tratat şi eu o susţin în jurnalele mele. Atitudinea noastră a făcut impresie, cu atât mai mult că conservatorii takişti, fără a îndrăzni să propovăduiască supunerea, nu visează altceva decât a acorda tot, numai să ajungă la putere.

25 Iunie. — *Col. H. W. Anderson*, care reprezintă Crucea-Roşie americană şi care a făcut foarte mult bine în Moldova; care plecase cu misiunile străine la semnarea preliminărilor Averescu şi care s'a reîntors.

---

me de politique étrangère. Nous devons nous arrêter à une politique et ne pas nous diriger selon les événements; il faut alors peser quel est le sacrifice territorial le moins lourd, faire la part du feu, nous créer ainsi des amis et désarmer la Conférence que nos allures louches ont pu mal disposer contre nous. Mais sur le contrôle politique ou économique (art. 5 du traité avec l'Autriche), aucune concession possible; traiter avec les Alliés, connaître les avantages matériels qu'ils veulent gagner chez nous, leur accorder des choses définies, limitées, discutées si c'est possible, mais ne rien accepter en blanc comme on le propose.

La presse libérale mène, à juste raison une vive campagne contre cet art. 5 et je la soutiens dans mes journaux. Notre attitude a fait impression, d'autant plus que les conservateurs takistes, sans oser prêcher la soumission, ne rêvent que d'accorder tout, pourvu qu'on les juche au pouvoir.

25 juin. — Le colonel H. W. Anderson qui représente la Croix Rouge américaine et qui a fait énormément de bien en Moldavie, qui était parti avec les missions étrangères à la signature des préliminaires Averescu et qui est revenu il y

acum şase săptămâni — foarte asiduu pe lângă Regina şi în concurenţă de prioritate cu col. Ament, — a venit să mă vază cu aghiotantul său căp. Baxchelor. Se pare că, la întoarcerea lui, i s'a recomandat să mă evite. Am avut o convorbire foarte cordială de 5 sferturi de oră. Se interesează mult de ţară, însă opera de asistenţă ar trebui să înceteze, căci populaţia se obişnueşte să nu facă nimic pentru a mânca. Starea sanitară îl preocupă mult şi ar trebui ca toată atenţiunea să fie concentrată mai mult asupra acestui punct decât numai asupra diferitelor combinaţiuni economice.

— *Take Ionescu,* pentru a-şi prepara intrarea sa, s'a oprit eri la Sinaia şi a anunţat prin jurnale că va sosi la amiază. S'a întâmplat însă că trenul a sosit dimineaţa şi astfel recepţiunea a fost redusă la doi sau trei Căpităneni. In loc de manifest, acest farsor a răspândit un interview în care declară că este un om nou, căci dânsul e hotărît a fi intransigent în chestiunile de moralitate publică. *Dar atunci e curată sinucidere!...*

—*Generalul Averescu* abia a putut, după două zile de aşteptare, să publice în «Indreptarea» articolul său

---

a environ six semaines — très assidu auprès de la Reine et en concurrence de priorité avec le colonel Ament — est venu me voir avec son aide de camp le capitaine Baxchelor. Il paraît qu'à son retour on lui avait recommandé de m'éviter. Nous avons eu conversation très cordiale de 5 quarts d'heure. Il s'intéresse beaucoup au pays, mais l'oeuvre d'assistance devrait cesser, car la population s'habitue à ne rien faire pour manger. L'état sanitaire le préoccupe beaucoup et on devrait surtout y faire attention plutôt que de ne se livrer qu'à des combinaisons économiques.

— Take Ionescu, pour préparer son entrée, s'était arrêté hier à Sinaia et avait, par les journaux, annoncé son arrivée pour midi. Il se trouve que le train est arrivé de grand matin et que la réception a été réduite à 2 ou 3 Capitaneanos. — En guise de manifeste, notre farceur a lancé une interview dans laquelle il déclare qu'il est un homme neuf, car il s'est décidé à être intransigeant dans les questions de moralité publique. Mais c'est le suicide alors!

— Le général Averescu a pu, après deux jours d'attente paraît-il, faire paraître dans l'«Indreptarea» son article signé

«Viribus unitis» şi iscălit, în care preconizează unirea tutulor fără nici o excludere. Ionaş Grădişteanu îi replică, fără îndoială, trimiţând la «Epoca» şi «România» o scrisoare prin care demisionează dela «Elisabeta», pentru cà «a colabora cu mine, chiar la o operă de caritate, este o imposibilitate morală». Bietul «moşulică» !

26 Iunie. — Azi dimineaţă, la 8 ore, mergând la hipodrom spre a vedea caii am găsit acolo pe *Regina* călare ; se pare că mai venise de vre-o două ori. M. Sa s'a apropiat de mine şi văzând pe Marie, i-a întins mâna ; am vorbit ca şi în trecut, apoi a revenit pentru a vedea caii cari erau în întârziere. Vizibile sforţări pentru a fi cordială. După amiază am fost să ne înscriem la Cotroceni. — Inainte Regina certase pe toţi pentru că, printr'o invitare tardivă, n'am fost la deschiderea Căminului invalizilor. — Regina caută să uite atitudinea Sa faţă de mine. Nu ne vorbisem din Septembre 1918.

D-rul *Blumenfeld,* în serviciul liberalilor acum, al lui Mârzescu în particular, a venit azi să mă vadă, în rea-

---

«Viribus unitis», dans lequel il préconise l'union de tous sans aucune exclusion. — Ionaş lui réplique, sans doute, en envoyant à l'«Epoca» et à la «Românimea» une lettre par laquelle il démissionne de l'Elisabetna parce que collaborer avec moi, même dans une oeuvre de charité, est une impossibilité morale. Le bon «moşulică»!

26 juin. — Ce matin allant à 8 h. à l'hippodrome voir nos chevaux, nous y avons trouvé la Reine à cheval; il paraît que la Reine y venait, pour la seconde ou troisième fois, galoper. Sa Majesté s'est approchée de moi et voyant Marie, lui a tendu la main; nous avons causé comme par le passé et la Reine est revenue sur ses pas pour voir mes chevaux qui étaient en retard. Visibles efforts pour être cordiale. L'après-midi nous avons été nous inscrire à Cotroceni. La Reine avait précédemment grondé tout le monde de ce que par une invitation tardive je n'avais pas été à l'ouverture du Home des Invalides. La Reine cherche à faire oublier son attitude vis-à-vis de moi; nous ne nous étions pas parlé depuis septembre 1918.

— Le dr. Blumenfeld, au service des libéraux maintenant, de Marzescu en particulier, est revenu ce matin me

litate să sondeze ceva. *Mârzescu* ar fi făcut elogiul înțelepciunei mele și ar fi proclamat necesitatea de a respecta singura organizațiune reală în afară de cea liberală. Consiliu de Coroană sau consultațiune individuală? Va fi ceeace va sfătui Brătianu. Dacă ceilalți refuză să vie la Consiliu, eu voiu primi? E sigur că dacă ceilalți nu vor să se întâlnească cu mine (scrisoarea lui Averescu (v. 25 Iunie) nu era cunoscută de Mârzescu), va trebui, se înțelege, să se recurgă la consultațiuni individuale. Mârzescu ar voi mai cu seamă să știe dacă mă închin înaintea tutelei economice a aliaților, pentru a vedea apoi până unde Brătianu poate împinge rezistența.

Nu acord acestor misiuni decât valoarea unui simptom, însă e clar că Brătianu nu vrea să lase puterea din mână și că dânsul caută aliați. S'a și spus chiar că Brătianu n'ar concepe un guvern național decât sub președinția sa.

— Presa franceză deplânge căderea lui Orlando și aruncă asupra lui Wilson toată răspunderea. *Nitti* e acuzat de filogermanism; e apărătorul lui Giolitti. «L'Echo de Paris» acuză și pe prințul Livio Borghese,

---

voir en sondeur. Marzescu aurait fait l'éloge de ma sagesse et proclamé la nécessité de respecter la seule organisation, autre que libérale, qui fut réelle. — Conseil de couronne ou consultation individuelle? Ce sera ce que Bratiano conseillera. Si les autres refusent d'aller au Conseil, accepterais-je? Il est certain que si les autres ne veulent pas se trouver avec moi — la lettre d'Averescu (v. 25 j.) n'était pas connue de Marzescu — il faudra bien recourir aux consultations individuelles. Marzescu voudrait surtout savoir si je m'incline devant la tutelle économique des alliés pour savoir jusqu'où Bratiano peut pousser la résistance.

Je n'accorde à ces missions que la valeur d'un symptôme, mais il est clair que Bratiano ne veut pas lâcher le pouvoir et qu'il cherche des alliés. Il a même été dit que Bratiano ne concevait un gouvernement national que sous sa présidence...

— La presse française déplore la chute d'Orlando et rejette sur Wilson toute la responsabilité. Nitti est accusé par elle de philogermanisme; il est le tenant de Giolitti. L'«Echo de Paris» accuse, mieux encore, le Prince Livio

ministru la Belgrad, că se află la Budapesta, unde organizează armata lui Bela Kuhn şi-i furnizează arme şi proviziuni, plecate din regiuni ocupate de trupele italiene. Asupra acestui lucru am fost informat acum câteva zile de la Statul Major, că numeroase avioane italiene au acoperit Ungaria cu proclamaţiuni amicale din partea Italienilor. Alţii văd deja reformându-se un bloc anti-slav: italo-austro-ungaro-german, care va atrage probabil România. Oare Clemenceau să fi întors pe Wilson sau Wilson manevrează de aşa fel ca mai târziu să poată face pacea sa cu grupul germanic? E ceva cam complicat pentru Wilson, pe care Americanii sunt gata să-l debarce.

27 Iunie. — *Ciugureanu* are îndrăzneala să trimită o depeşă, cerând să nu se mai insereze nimic privitor la Basarabia şi guvernul Kolceak, pentru că lucrul acesta nelinişteşte populaţia. Pentru acest domn ghiftuit, sunt ştiri necontrolate! Deocamdată, «l'Humanité» ne înfăţişează ca persecutori ai Basarabiei şi numitul Ţiganco — separatist — ne acuză de abuzuri foarte mari.

Borghèse, ministre à Belgrade, de se trouver surtout à Budapest où il organise l'armée de Bela Kuhn et lui fournit des armes et des provisions parties des régions occupées par les troupes italiennes. A ce sujet, de l'Etat-major il m'a été confié, il y a quelques jours, que de nombreux avions italiens ont couvert la Hongrie de proclamations amicales des Italiens!

D'aucuns voient déjà se reformer un bloc antislave italo-austro-hongro-allemand qui attirera probablement la Roumanie.

Clemenceau a-t-il roulé Wilson? ou Wilson manoeuvre-t-il de façon à faire ultérieurement sa paix avec le groupe germanique? C'est un peu trop compliqué pour M. Wilson que les Américains sont en train de déplumer.

27 juin. — Ciugureanu a le toupet d'envoyer une dépêche demandant à ce qu'on n'insère plus rien concernant la Bessarabie et le gouvernement Koltchak, parce que cela inquiète la population. Pour ce Monsieur repu ce sont des nouvelles non contrôlées!

En attendant, «l'Humanité» nous présente comme des tortionnaires de la Bessarabie et le nommé Tziganco — séparatiste — nous y accuse des pires forfaits!

28 Iunie. — Primele gesturi, interviewurile şi declaraţiile lui *Take Ionescu* sună a fals şi nu provoacă de cât un surâs ironic. Am citit două specimene reuşite de ipertrofie personală şi de declaraţiuni goale.

— Generalul *Averescu* va vedea pe Rege azi după amiază. Mi-a trimis în grabă pe *Duiliu Zamfirescu.* Inainte de a încerca o grupare de opoziţiune, vrea să facă oarecari sondaje — cum e de rigoare. Duiliu declară că n'are nici o misiune. Suntem de acord: necesitate de concesiuni teritoriale pentru a-şi face amici, însă imposibilitate de a accepta în alb aservirea economică şi politică. Că vrea sau nu să colaboreze cu mine şi cu partidul meu: aceasta îmi este egal; forţa mea este prea reală pentru ca să poată fi lăsată de-oparte: iată ce voiam să-i spun. Când s'a vorbit de sentimentele antidinastice atribuite lui Take Ionescu şi lui Averescu, el spune: «Nu suntem departe de momentul când, în jurnalele noastre, veţi putea vedea subtitlul «jurnal republican». Foarte montat contra Reginei, deşi recunoscută de ei ca foarte inteligentă !

---

28 juin. — Les premiers gestes, les interviews et les déclarations de Take Ionescu semblent porter à faux et c'est plutôt un sourire ironique qu'ils provoquent. J'ai lu deux specimens réussis d'hypertrophie personnelle et du creux des déclarations.

— Le général Averescu va voir le Roi cet après-midi. Il m'a dépêché Duiliu Zamfirescu; avant de tenter un groupement d'opposition, il veut faire des sondages — comme c'est de rigueur. Duiliu déclare n'avoir aucune mission. Nous sommes d'accord: nécessité de concessions territoriales pour se faire des amis — la part du feu —, mais impossibilité d'accepter en blanc la sujétion économique et politique. Qu'on veuille ou non collaborer avec moi et mon parti: ça m'est égal; ma force est trop réelle pour qu'on puisse passer à côté: je tenais à le lui dire. Lorsqu'on a parlé des sentiments antidynastiques qu'on attribue à Take Ionescu et à Averescu: «nous ne sommes pas loin du moment où sur nos journaux vous pourrez voir le sous-titre «Journal républicain». — Très monté contre la Reine, quoique reconnue par eux très intelligente.

8 **Iulie.** — Săptămână searbădă. Se fac combinațiuni asupra reîntoarcerii atât de mult anunțată și amânată a lui Brătianu. Va iscăli ori nu va iscăli dânsul la Paris ?

Fiindcă în public Iliescu, întors de acolo — sau un alt liberal—a lansat știrea că Brătianu ar trebui să caute un sprijin din parte-mi, gazetele takiste au pornit deodată atacurile contra mea. «Indreptarea» a urmat și ea atacul, însă Averescu mi-a trimis răspuns că aceasta s'a întâmplat fără avizul lui și că, pe viitor, nu se va mai întâmpla. Astăzi jurnalele continuă — afară de «Indreptarea» ; — în schimb «Viitorul» a încetat orice campanie !

— Am văzut pe *Rege* la curse, Duminică. Brătianu trebuia să sosească seara. Hotărît, Take e deochiat; atitudinile sale republicane sunt cunoscute Regelui. Regele îmi semnalează noile fotografii ale lui Take «făuritorul României Mari». «Este o necuviință», spune Regele. Cred și eu !

Regele crede că Averescu a eșit foarte satisfăcut dela audiență... Dorință manifestă din partea Regelui de

---

8 **juillet.** — Semaine terne; on fait des combinaisons sur le retour, toujours annoncé et différé de Bratiano. Signera ou ne signera pas à Paris? Comme dans le public, Iliescu de retour — ou un autre libéral — a lancé la nouvelle que Bratiano devait chercher un appui de mon côté, les journaux takistes sont tous à la fois portés, comme un seul homme, à mon attaque.

L'«Indreptarea» a suivi, mais Averescu m'a fait dire par les Grégoire Cantacuzène que c'était contre son aveu et que cela ne se renouvellerait pas. Aujourd'hui ces journaux continuent, — sauf l'«Indreptarea»; par contre le «Viitorul» a cessé toute campagne!

— Vu le Roi aux courses dimanche. Bratiano devait rentrer le soir. Le Roi a décidément Take dans le nez; ses allures républicaines lui sont connues. C'est le Roi qui me signale les nouvelles photos de Take «făuritorul României Mari». «C'est une inconvenance», dit le Roi. Je le pense bien! Le Roi croit qu'Averescu est sorti très satisfait de son audience. Désir du Roi manifeste de dire quelque chose, de se

a spune ceva, de a se apropia... însă grija de a nu spune prea mult.—Amiciţia cu Ungaria, un articol de credinţă; dar să se lepede de guvernul comunist, fără ca totuşi să cază în reacţiunea guvernului din Szegedin. — Imoralitatea generală îl înmărmureşte...

Pe când stăteam de vorbă singuri în pavilion, H. Catargi se iveşte şi spune: «Majestatea Voastră nu s'a preumblat încă». Făcea garda pentru Brătianu ? Era un semn convenit ? M'am retras imediat.

— Un moment după aceea, *Eduard Ghica,* care primea un raport dela un agent, îmi spune : «Ştiri rele din Bulgaria. Bulgarii concentrează la graniţa Cadrilaterului cu protecţiunea făţişă a Italienilor». Din Sofia s'a şi primit ştirea că miniştrii şi presa proclamă mereu că Bulgaria n'are decât un singur prieten adevărat : Italia. — E încercuirea Serbiei urmărită de Italia.

— Brătianu a sosit cu automobilul Duminică. Oamenii «bine informaţi» anunţau demisiunea sa imediată. E o prostie pe care nu o va face. El n'a spus nimic miniştrilor săi şi le-a făcut un simplu expozeu al nego-

---

rapprocher, mais inquiétude d'en dire trop. L'amitié avec la Hongrie, un article de foi; mais se débarrasser du gouvernement communiste sans néanmoins tomber dans la réaction, comme l'était le gouvernement de Szegedin. L'immoralité générale le consterne.

Pendant qu'on causait depuis longtemps seuls dans le pavillon, Henry Catargi s'est montré: «Votre Majesté ne s'est pas encore promenée...» Montait-il la garde pour Bratiano? Etait-ce un signe convenu? Je me suis de suite retiré.

Un instant après, Edouard Ghica (Directeur général de la Surêté) qui recevait le rapport d'un agent me dit: «Ştiri rele din Bulgaria. Bulgarii concentrează la graniţa Cadrilaterului cu protecţiunea făţişă a Italienilor».

— De Sofia on a reçu déjà la nouvelle que ministres et presse proclament à l'envi que la Bulgarie n'a qu'un seul ami véritable, l'Italie. C'est l'encerclement de la Serbie poursuivi par l'Italie.

— Bratiano est arrivé en auto dimanche; les gens «bien informés» annonçaient sa démission immédiate. C'est une sottise qu'il ne commettra pas. Il n'a rien, rien dit à ses ministres et leur a fait un simple exposé des négociations.

cierilor. Se aşteaptă, se zice, Maniu şi Nistor, cari trebuie să sosească mâine.

— *Teodor Mihali,* sosit tot Duminică, a stat azi dim. 2 ceasuri la mine: Nemulţumit de ce se petrece în Ardeal. Contagiunea corupţiunii i-a atins. Maniu e un om cinstit, însă — i-a declarat procurorul general — tot anturajul său se află în cazul de a fi îndată arestat. Poporul vrea pace. Maniu poate proclama rezistenţa până la capăt pentru Banat, dar acesta nu e sentimentul ţării. Trebue cedat Torontalul şi să sfârşim. Va spune-o Regelui. Oamenii dela Sibiu s'au ameţit de mărirea lor şi au pierdut capul. Ei merg până a denunţa pe Mihali de filomaghiarism, pentru că a căutat la Sătmar un teren de conciliare cu Ungurii. El posedă documentul original prin care Ungurii *cer* uniunea personală cu Regele României.

9 Iulie. — Toată presa franceză se ocupă de plecarea lui Brătianu şi-i dă importanţă, afară de Gauvain (Débats), de mult timp puţin amical. Tonul general e binevoitor pentru noi. «Le Temps» publică în întregime plângerile României. Brătianu a acordat jurnalului

---

On attend, dit-on, Maniu et Nistor qui doivent arriver demain.

— Theodor Mihaly, arrivé dimanche aussi, est resté ce matin deux heures chez moi. Mécontent de ce qui se passe en Ardéal. La contagion de la corruption les a touchés....... Maniu est un honnête homme, mais—lui a déclaré le procureur général — tout son entourage est dans le cas d'être de suite arrêté. Le peuple veut la paix; Maniu peut proclamer la résistance à outrance pour le Banat, ce n'est pas le sentiment du pays. Il faut céder le Torontal et en finir. Il le dira au Roi. Les hommes de Sibiu se sont grisés de leur grandeur et ont perdu la tête. Ils vont jusqu'à dénoncer Mihaly de philomagyarisme pour avoir cherché à Szathmar un terrain de conciliation avec les Hongrois. Il a le document original par lequel les Hongrois demandent l'union personnelle avec le Roi de Roumanie.

9 juillet. — Toute la presse française s'occupe du départ de Bratiano et lui donne de l'importance; sauf Gauvain (Débats). depuis longtemps peu amical. Le ton général est bienveillant pour nous. Le «Temps» donne en entier les doléances de la Roumanie.

«Secolo» din Milano un interview destul de curios: *«Nu uitați că aşi fi putut rămânea neutru, fără a compromite realizarea aspirațiunilor României! In schimbul unei neutralități binevoitoare, Rusia se angajase de a recunoaşte Românilor dreptul de a-şi anexa teritoriile locuite de dânşii şi de a aduce astfel pe aliați să adere la acest angajament». Aşa dar, neutralitatea susținută de mine, nu era, după mărturisirea lui Brătianu, un obstacol la constituirea României Mari!*

10 Iulie. — Imediat «Viitorul» reia poziție contra mea: a continua de a susține că neutralitatea ar fi fost calea de urmat, este a continua politica de colaborare cu Mackensen; deci, imposibilitate morală de a lucra împreună; etc. — Cântec cunoscut! Şi asta, două zile după interviewul lui Brătianu dat ziarului *Secolo!*

— *Blumenfeld* îmi confirmă proectul dorit al unui guvern Maniu-liberal, colorat cu câțiva conservatori convertiți, à la Olănescu, pentru rezistență. Trebue adăogat că Regele şi-a rezervat părerea sa şi că H. Catargi a săpat cu putere pe Brătianu eri seara: «A ajuns până aici!» a exclamat dânsul făcând gestul corespunzător.

Bratiano a accordé au «Secolo» de Milan une interview bien curieuse: «N'oubliez pas que j'aurais pu rester neutre sans compromettre la réalisation des aspirations de la Roumanie! En échange d'une neutralité bienveillante, la Russie s'était engagée de reconnaître aux Roumains le droit de s'annexer les pays habités par eux et d'amener les alliés à adhérer à cet engagement. Donc la neutralité soutenue par moi, n'était pas, de l'aveu de Bratiano, un obstacle à la constitution de la Grande Roumanie!

10 juillet. — Subitement le «Viitorul» reprend sa note contre moi: continuer de soutenir que la neutralité était la voie à suivre, c'est continuer la politique de collaboration avec Mackensen; donc impossibilité morale d'agir ensemble, etc. Chanson connue! Cela deux jours après l'interview de Bratiano au «Secolo»!

— Par Blumenfeld j'ai confirmation du projet caressé, semble-t-il, d'un gouvernement Maniu, — libéral teinté de quelques conservateurs convertis, à la Olanescu, pour la résistance. Il faut ajouter que le Roi a réservé son opinion et que Henri Catargi a bêché ferme Bratiano hier soir. «On en a jusque là!» a-t-il fait avec le geste correspondant. —

De altă parte, motivul satisfacţiunii arătat de Averescu (de care îmi vorbise Regele Duminică) este că Regele i-ar fi promis că alegerile nu se vor face cu guvernul actual! (Guvern Maniu cu Mârzescu? Frumoasă firmă...)

— *Mihali* prânzeşte la mine cu Arion. Nu crede în posibilităţile unei apropieri. Maniu a vorbit cu M. Cantacuzino şi se pare că rezultatul e negativ; se înţelege dela sine că se fereşte de orice contact cu ai mei. «Liberalii vă urăsc, însă amicii lui Averescu sunt şi mai urâţi; la takişti, Averescu nu e iubit, însă pe d-voastră vă detestă şi mai mult».

Mihaly e convins că trebuie să cedăm Torontalul; soldaţii sunt sătui şi nu mai aşteaptă decât până la toamnă. El a vizitat mai multe cazărmi şi cunoaşte spiritul soldaţilor. In spiritul celor din Transilvania e bolşevism. La Sighet un regiment întreg a părăsit cazarma, a lăsat acolo ofiţerii şi nu s'au reîntors decât după câteva zile. Aceiaşi notă de neîncredere faţă de miniştrii din Ardeal. Brătianu îi ţine prin... stomac.

D'autre part, la raison de la satisfaction montrée par Averescu, — dont me parlait dimanche Sa Majesté — c'est que le Roi lui aurait promis que les élections ne se feraient pas avec le gouvernement actuel. (Gouvernement Maniu avec Marzescu. Le bon billet...).

— Mihaly dîne avec Arion chez nous. Il ne croit pas à la possibilité d'un rapprochement; Maniu a causé avec Michel Cantacuzène et il semble que le résultat est négatif; il va de soi qu'on se garde de tout contact avec les miens. «On vous déteste chez les libéraux, mais on hait davantage les amis d'Averescu. Chez les Takistes on n'aime pas Averescu, mais on vous déteste encore plus». Mihaly est convaincu qu'il faut céder le Torontal; les soldats en ont asez et ne font plus crédit que jusqu'à l'automne. Il a visité des casernes et il connaît l'esprit des soldats. Il y a du bolchévisme dans l'esprit de ceux de Transylvanie. A Siget tout un régiment a quitté sa caserne, a planté là ses officiers et n'est rentré qu'au bout de quelques jours. Même note de méfiance vis-àvis des ministres de l'Ardeal. Bratiano les tient par.... l'estomac.

12 Iulie. — Maniu a vorbit presei ; el cere un guvern național, sub preșidenția unui om politic din regat ; însă, în prima pagină «Viitorul» zeflemisește pe aceia cari cer un guvern național, «supapă de politiciani fără busolă» ! Maniu a susținut teza sa, la Consiliul ținut eri la Cotroceni sub președinția Regelui. După spusele lui O. Kiriacescu, Regele părea că aprobă.

Criza (?) se desemnează limpede : Brătianu vorbește de rezistență la încălcările conferinței, însă nu vrea să împartă puterea ; caută să câștige timp, convins că situația se va ameliora prin căderea pe care o întrevede a lui Clemenceau. Maniu, și se zice și Nistor, caută în mod sincer a baza această rezistență pe un guvern al tutulor. Cine sunt acei «toți», în sprijinul lor ? Dumnezeu singur știe, căci se pare că Ardelenii au totdeauna în buzunarul lor două sisteme. Nimic nu va fi pus la cale înainte de Joi 14 Iulie ; apoi instalarea unei Curți de Apel la Cernăuți; apoi... «răbdare», cuvântul de ordine al lui Brătianu.

13 Iulie. — Camera germană a ratificat pacea. Se anunță că blocusul este ridicat.

---

12 juillet. — Maniu a parlé à la presse; il demande un gouvernement national sous la présidence d'un homme politique du royaume ; mais en première page «Viitorul» blague ceux qui demandent un gouvernement national «soupape des politiques sans boussole»! Maniu a soutenu, sa thèse au Conseil tenu hier à Cotroceni sous la présidence du Roi. Aux dires de O. Kiriacescu, le Roi semblait approuver. La crise (?) se dessine nettement : Bratiano parle de résistance aux empiètements de la Conférence, mais il ne veut pas partager le pouvoir; il cherche à gagner du temps, convaincu que la chute qu'il escompte de Clemenceau améliorera la situation. Maniu et dit-on Nistor cherchent sincèrement à baser cette résistance sur un gouvernement de tous. Quels sont ces tous dans leur esprit? Dieu seul le sait, car il paraît que les Transylvains ont toujours deux systèmes en poche. Rien ne sera mis en marche avant jeudi; il y a le 14 juillet, puis l'installation d'une Cour d'appel à Czernautz; puis... «la patience», — le mot d'ordre de Bratiano.

13 juillet. — La Chambre allemande a ratifié la paix. On annonce que le blocus est levé.

— M. Cantacuzino, cu toate desminţirile repetate ale ziarelor amice, a plecat azi dimineaţă în Elveţia şi Paris. Foarte uşor când e vorba să iei o hotărâre serioasă.

— Am avut eri o lungă conferinţă cu d. *Leo Wolfson,* din New-York, corespondent special al lui «Jewish Press Bureau» din New-York. E un fost Român care vorbeşte încă curent limba. Chestiunea evreiască şi incorectitudinea liberalilor în această chestiune ne-a atras tutela politică. El povesteşte că Brătianu s'a dus să vadă pe col. House, căruia i-a spus triumfător : «Am rezolvat chestiunea prin decretul meu No. 3». — House i-a răspuns liniştit: «E a treia oară de când îmi anunţaţi acelaş lucru, d-le Brătianu !» — După Wolfson, Wilson nu se va abate dela hotărîrea lui.

14 Iulie. — Obosit de a auzi vecinic repetându-se aceleaşi insinuaţiuni asupra refuzului meu de a participa la guvern în 1916, trimit jurnalelor noastre un comunicat.

Take Ionescu, care s'a mărginit să predice supunerea la tot ce ar hotărî conferinţa, dă în «Dimineaţa»

— Michel Cantacuzène, malgré les démentis répétés des journaux amis, est parti pour la Suisse et Paris. C'est plus commode quand il s'agit de prendre un parti sérieux.

— J'ai eu hier une longue conférence avec Mr. Léo Wolfson, 299, Broadway Street, spécial correspondant de la Jewish Press-Bureau de New York. C'est un ancien Roumain qui parle encore couramment la langue. C'est uniquement la question juive et la malhonnêteté des libéraux dans cette question qui vous vaut la tutelle politique. Il raconte que Bratiano est allé trouver le colonel House et que triomphalement il lui dit: «J'ai résolu la question juive par mon décret no. 3». House lui répond placidement: «C'est la troisième fois que vous m'annoncez la même chose, Monsieur Bratiano!». Selon Wolfson, Wilson ne démordra pas de sa décision.

14 juillet. — Fatigué de toujours entendre répéter les mêmes insinuations sur mon refus de participer au gouvernement de 1916, je donne un communiqué par nos journaux.

— Take Ionescu, qui s'était borné à prêcher la soumission à tout ce que déciderait la Conférence, donne à la «Dimi-

o notă: negocieri, politică amicală cu Antanta, acţiune diplomatică înţeleaptă şi de acord cu toţi aliaţii mici, pentru a obţine ameliorări... Dânsul se va mărgini să ameninţe cu «o energică acţiune de protestare», în caz când guvernul ar voi să prezideze... alegerile.

18 Iulie. — Neant politic. Brătianu se face bolnav şi jumătate dintre miniştrii au plecat la Cernăuţi să instaleze Curtea de Apel din nou creată. Takiştii, pentru a face o diversiune, mă înjură, însă nici o vorbă despre politica străină. Take se căzneşte să spună că dânsul va vorbi atunci când va vorbi guvernul.

După informaţiuni, culese din anturajul miniştrilor, Franţa, sub presiunea lui Foch, vrea să reducă pe Bela Kuhn, pacea cu Austria neputând să se facă fără ordinea în Ungaria. Acest mandat ar fi dat României; însă Brătianu n'ar primi decât după ce s'ar consfinţi prin scris concesiunile cerute.

Al doilea motiv al său: Brătianu aşteaptă retragerea lui Clemenceau, iminentă (?) după ratificarea tratatului de către Camere. Deci, tactică: a aştepta cu răbdare.

---

neaţa» une note: négociations, politique amicale avec l'Entente, action diplomatique sage et d'accord avec tous les petits alliés pour obtenir des améliorations. Il se bornera à menacer d'une «énergique action de protestation» au cas où le gouvernement voudrait présider... aux élections.

18 juillet. — Néant politique. Bratiano se dit malade et la moitié des ministres ont été à Czernowitz installer la Cour d'Appel nouvellement créée. Les Takistes, pour faire diversion, m'injurient ferme, mais pas un mot de politique étrangère; Take affecte de dire qu'il parlera quand le gouvernement aura parlé.

D'après les renseignements, entourage des ministres, la France, sous la pression de Foch, veut réduire Bela Kuhn, la paix avec l'Autriche ne pouvant se faire sans un ordre défini en Hongrie; ce mandat serait donné à la Roumanie et Bratiano ne l'accepterait qu'après s'être fait consentir par écrit des concessions. Seconde corde à son arc: Bratiano attend la retraite de Clemenceau, imminente (?) après la ratification du traité par les Chambres. Donc, tactique:

Take Ionescu îşi arată de asemenea jocul său : a manifesta supunere către Aliaţi, pentru a-i aduce să ceară retragerea lui Brătianu ; deci atunci o «cartă forţată !». Amicii lui, cu Pavlică Brătăşanu în cap, insultă pe Rege. «Om nou» după cum s'a intitulat, Take Ionescu e mai ruginit decât oricare altul în vechile lui rătăciri.

— Interviewul meu, acordat lui Wolfson, a avut un mare răsunet. «Izbânda», care l-a publicat, nu se mai găseşte.

Pacea cu Austria trebuia să se iscălească mâine. E amânată însă şi de data asta.

20 Iulie. — Eri a avut loc înmormântarea solemnă a generalului Grigorescu. Regele n'a apărut. Destul de meschină şi rău organizată. Armata, în mod sincer, a luat doliu. — Seara, cinema urmat de dans, la Palatul Regal, până după miezul nopţii. Regele şi Regina au luat parte. Şi, cum din stradă se vedea cum se învârtesc perechile de dansatori, lucrul acesta a impresionat. Conversaţia zilei ; comentarii supărătoare.

---

attendre avec patience. Take Ionescu dessine aussi son jeu: naviguer à pleines voiles dans la soumission envers les alliés pour les amener à demander le renvoi de Bratiano; ce serait alors la carte forcée! Ses amis, Brataşanu le premier pour l'intimidation, injurient le Roi. «Homme nouveau» — comme il a voulu bien s'intituler, — T. Ionescu est plus encroûté que qui que ce soit dans les vieux errements.

— Mon interview accordée à Wolfson a eu un grand retentissement. L'«Izbanda» qui l'a donnée, est introuvable.

— La paix avec l'Autriche devait être signée demain. Elle est remise encore une fois.

20 juillet. — Hier ont eu lieu les obsèques solennelles du général Grigorescu. Le Roi n'y a pas paru. Ce fut assez mesquin et mal ordonné. Mais l'armée a sincèrement pris le deuil.

Le soir cinéma suivi de danses, avec Ciolac, au Palais royal jusqu'à passé minuit. Le Roi et la Reine en étaient. Et comme de la rue on voyait tourner les couples, cela a fait grand scandale. C'est la conversation du jour; commentaires fâcheux.

— Fiindcă eri a fost grevă generală, gazetele de dimineață n'au apărut, afară de «Izbânda», care publică știrea că lupta a început deodată pe tot frontul ungar. Un comunicat oficial spune: Ungurii au atacat cu înverșunare posturile noastre de acoperire pe întreg frontul Tisei. Lupte crâncene sunt în curs la Tymar, Rekanaz, Tisa Dob, Tisa Doda, Szabolocs, Gura Crișului și Mindszent. In oraș, alarma este vie, căci se istorisește că suntem respinși în două locuri pe o adâncime de 30 km. Nu mai înțelegi nimic!

Sârbii afirmă (ministrul sârb la Berna a repetat-o acum câteva zile lui I. Carp) că Italienii furnizează arme Ungurilor precum și aeroplane, iar toată lumea ne crede aliați ai Italiei!.. Mai mult, jurnalele oficioase vorbeau de o acțiune comună, pentru a stinge incendiul ungar; Franchet d'Esperay trebuia să ia în persoană direcțiunea și se mai spunea apoi că nu va fi nevoie nici de două zile pentru a ajunge la Budapesta.

Toată politica de rezistență a lui Brătianu pare că se sprijină pe Italia; ceeace e în contradicție, la prima vedere, cu încurajările Italiei față de Unguri. Dar, un

---

21 juillet. — Comme il y a eu hier grève générale, les journaux de ce matin n'ont pas paru, sauf l'«Izbânda» qui donne le nouvelle que subitement la lutte a recommencé sur tout le front hongrois. C'est un communiqué officiel.

— En ville l'alarme est vive, car on raconte que nous sommes enfoncés en deux endroits sur 30 km. de profondeur. C'est à ne plus rien comprendre. Les Serbes affirment (le ministre serbe à Berne l'a répété il y a quelques jours à Jean Carp) que les Italiens fournissent des armes aux Hongrois ainsi que des aéroplanes, et tout le monde nous croit alliés à l'Italie! — Bien mieux, les journaux officieux parlaient d'une action commune pour éteindre l'incendie hongrois; c'est Franchet d'Esperay en personne qui devait prendre la direction et on faisait observer qu'il n'y avait pas deux journées de marche pour atteindre Budapest.

— Toute la politique de résistance de Bratiano semble s'appuyer sur l'Italie — ce qui est en contradiction, à première vue, avec les encouragements de l'Italie aux Hongrois. Mais, fait nouveau, la Conférence semble s'arranger

fapt nou : conferinţa pare a se aranja cu Italia, dându-i mână liberă în Balcani. («Le Temps», 18 Iulie).

23 Iulie. — Am la prânz pe d. *Boissier* împreună cu d. *Sautter,* membru al Comitetului internaţional al Crucei Roşii din Geneva. Am vorbit mult cu cel dintâi, care împărtăşeşte felul meu de a vedea când, în declaraţiunile sau în presa mea, sfătuesc moderaţiunea în chestiunile teritoriale, rezistenţa contra încălcărilor drepturilor noastre economice sau asupra suveranităţii noastre (art. 5). — Asupra chestiunii teritoriale, Boissier accentuiază că atunci eu sunt de acord cu Take Ionescu, în ceeace priveşte Torontalul.

— Diplomaţii au confirmarea ştirii că Kolceak a suferit o înfrângere radicală. Pentru noi e un noroc : nu se va mai vorbi pentru câtva timp de revendicări ruse asupra Basarabiei.

— In sfârşit, se anunţă că frontul nostru pe Tisa s'a restabilit. Se pare că Ardelenii au fugit din nou; din cauza lor, frontul nostru a fost rupt în două locuri ; divizia Papp s'a evaporat, iar a 11-a Severin a avut din

---

avec l'Italie en lui donnant la haute main dans les Balkans. («Le Temps» du 18 juillet).

23 juillet. — J'ai à dîner M. Boissier avec M. Sautter, membre inter. de la Croix Rouge de Genève. Beaucoup causé avec le premier qui partage ma façon de voir, quand dans nos déclarations ou dans ma presse je conseille la modération dans les questions territoriales, la résistance contre les empiètements économiques ou sur notre souveraineté (art. 5). Sur question territoriale, Boissier accentue que je suis alors d'accord avec Take Ionescu en ce qui regarde le Torontal.

— Les diplomates ont confirmation de la nouvelle que l'amiral Koltchak a subi une défaite radicale. C'est une chance pour nous, on ne parlera plus de quelque temps des revendications russes sur la Bessarabie.

— On annonce qu'enfin notre front sur la Tisza est rétabli. Il paraît que les Transylvains ont de nouveau laché pied et que c'est contre eux que notre front avait été enfoncé en deux endroits: la division Papp s'était liquéfiée et la 11-e

cauza aceasta 3000 Unguri în spate. Luptele au fost foarte crâncene.

25 Iulie. — Criza lâncezeşte. Spun în ziarele noastre că nu e motiv ca să fie criză; Brătianu va trebui să descurce situaţia internaţională. Mâine trebuia să se semneze pacea la Paris cu Austria, dar i se acordă o nouă amânare de 10 zile. Guvernul, evident, profită de aceasta. — Bine înţeles, faimoasele întruniri de Miercuri, la Clubul liberal, unde miniştrii făceau declaraţiile lor politice, au încetat. E un mutism general în toată impenetrabilitatea sa. Şi, cu cât liberalii repetă mai mult şi într'una «ne ducem», cu atât mai puţin cred eu că pleacă. Cea din urmă combinaţie presupusă, este un minister Stelian, foarte mult colorat cu oameni din teritoriile anexate, care ar declara că nu iscăleşte pacea. Acesta ar fi punctul de plecare al unei politici nouă, pentru care s'ar căuta în urmă aliaţi.

— D. Nastasievici vine să mă vază, presupun, pentru a şti dacă mi-am schimbat părerea în ceeace priveşte Serbia. El îmi povesteşte că incidentul dela Fiume, — calificat «dureros» de către presa franceză şi

---

de Séverin a eu de ce fait 3000 Hongrois dans son dos. Les luttes ont été très dures.

25 juillet. — La crise languit; je dis dans nos journaux qu'il n'y a pas raison pour qu'il y en ait une; c'est à Bratiano à dénouer la situation internationale. Demain on devait signer à Paris avec l'Autriche et on lui accorde un nouveau délai de 10 jours. Le gouvernement en profite évidemment pour voir venir. Bien entendu les fameuses réunions de mercredi au Club libéral, auquel les ministres faisaient leurs déclarations politiques, ont cessé. C'est le mutisme politique dans toute son impénétrabilité. Et plus les libéraux répètent à l'envi «ne ducem», moins je crois à leur départ. La dernière combinaison supposée est un ministère Stelian, fortement teinté de gens des pays annexés, qui déclarerait qu'il ne signe pas. Ce serait le point de départ d'une politique nouvelle, pour laquelle on chercherait ensuite des alliés.

— Mr. Nastasievitch vient me voir, je suppose pour savoir si j'ai changé d'avis en ce qui regarde la Serbie. Il me raconte que l'incident de Fiume, — qualifié douloureux par la presse française et qui est l'objet d'une grande en-

care face obiectul unei mari anchete, — a avut o mare importanţă. A trebuit ca vasele britanice să se arate pentru a face să înceteze focul Italienilor. Sârbii nu sunt întru nimic amestecaţi în afacerea aceasta.

— Gazetele înregistrează discursul meu de eri dela Club.

27 Iulie. — O telegramă *Byck* anunţă că Ungurii continuă ofensiva lor pe malul stâng al râului Tisa, ceeace e în opoziţie cu buletinul nostru care anunţă că i-am respins pe toată linia şi că la Bakamaz şi Solnok numai, lupta continuă foarte aprigă. Cred că norocul se întoarce în favoarea noastră.

28 Iulie. — Regele pleacă pe front împreună cu Regina, care se duce să instaleze o ambulanţă splendidă, oferită de Americani.

Doamna Dissescu mă chiamă: Regelui îi e frică de uneltirile lui Averescu în armată, pe care o lucrează în contra Lui şi-mi cere să-i spun ce ştiu prin «poliţia mea». Sunt convinşi că am o poliţie! !...

Criza se prelungeşte prin faptul plecărei Regelui, care

---

quête —, a eu une grosse importance. Il fallut que les navires britanniques se montrassent pour faire cesser le feu des Italiens. Les Serbes ne sont en rien mêlés à l'affaire.

— Les journaux enregistrent mon speech d'hier au Club.

27 juillet. — Dans le bulletin, un télégramme Byck annonce que les Hongrois continuent leur offensive sur la rive gauche de la Tisza, ce qui est en opposition avec notre bulletin qui annonce que nous les avons repoussé sur toute la ligne et qu'à Bakamas et Szolnok seulement, la lutte continue très âpre. — Je crois que la fortune tourne en notre faveur.

28 juillet.—Le Roi part pour le front avec la Reine qui va pour y installer une ambulance magnifique dont les Américains lui ont fait cadeau.

— M-me Dissescu me fait venir: le Roi a peur des menées d'Averescu dans l'armée qu'il travaille contre Lui et me demande de dire ce que je sais par «ma police». On est convaincu que j'en ai une!...

— La crise se prolonge par le fait seul du départ du

nici n'a mai aşteptat ca Brătianu să se întoarcă dela Florica. Mare acord trebue să fie între dânşii!

— Majorul *Amger*, din armata engleză, membru al misiunii militare, însărcinat cu un raport istoric, vine să vorbească cu mine. El mă roagă să-i dau date exacte asupra armistiţiului din 1917 şi a păcii dela Bucureşti. Toţi acei pe cari îi văd ştiu bine că nu eu am hotărît pacea.

29 Iulie.—*Take Ionescu*—ale cărui incoherenţe şi mai cu seamă refuzul de a da explicările, aşteptate din Februarie, în afacerea Torontalului, au desgustat lumea, — vrea să dea o lovitură. Azi dim., în caractere mari, s'a publicat un comunicat în «Românimea», prin care se pune Coroana în cauză. In fond, dânsul are dreptate, căci trăim în plin regim personal. Dar, pentru ce a aşteptat atâta timp pentru ca s'o spună? Simte oare că puterea se depărtează de el şi că Francezii nu fac în favoarea sa demonstraţia sperată?

— Brătianu pleacă de asemenea în Ardeal. Trebuia

Roi qui n'a même pas attendu que Bratiano soit rentré de Florica. Comme ils doivent alors être d'accord!

— Le major Amger de l'armée anglaise, membre de la mission militaire, chargé d'un rapport historique, vient causer, longuement. Il me prie de lui fournir des données exactes sur l'armistice de 1917 et sur la paix de Bucarest. Tous ces Messieurs, que je vois, savent bien que ce n'est pas moi qui ai décidé la paix.

29 juillet. — Take Ionescu, — dont les incohérences et surtout le refus de donner les explications attendues depuis février dans l'affaire de Torontal ont beaucoup dégoûté le monde—, veut frapper un coup. Ce matin, en gros caractères dans la «Românimea» on trouve un communiqué qui met la Couronne en cause. Au fond il a raison, car nous vivons en plein régime personnel. Mais pourquoi a-t-il attendu si longtemps pour le dire? Sent-il que le pouvoir s'écarte de lui et que les Français ne font pas en sa faveur la démonstration espérée?

— Bratiano part aussi pour l'Ardéal; on devait tenir

să se ţină întrunire mâine la Clubul liberal şi să se răspundă declaraţiunilor mele de Vineri. Aşa, nu se va mai vorbi de nimic...

— D. William Cozens-Hardy, din Camera Comunelor, «şef de misiune», vine pentru a-mi face cunoştinţa şi a vorbi politică. Stăm împreună dela 4 la 7 ore. Dânsul nu poate înţelege un regim extra-constituţional ca al nostru şi crede că nu e fără pericol pentru Coroană. Nu înţelege de asemenea ca adversarii politici să fie inamici personali : «Pot combate până la capăt pe cineva în Parlament şi să prânzesc seara la dânsul !» Imi cere părerea asupra situaţiunii noastre diplomatice. I-o dau fără înconjur. Admite că primul Parlament ce ni-l va da sufragiul universal cu un număr de 66% analfabeţi, va fi puţin calificat pentru a da o Constituţie înţeleaptă. Mă mai întreabă dacă un guvern din toate partidele e posibil şi dacă aşi primi să mă găsesc sub un alt preşedinte. Ii răspund că o voinţă regală, care ar şti să-l impună, ar reuşi la aceasta şi că, personal, n'am nevoie de panaş pentru a putea guverna. Numele lui Averescu

---

conclave demain au Club libéral et surtout répondre à mes déclarations de vendredi. Comme ça on ne parlera pas, de rien....

— Mr. William Cozens-Hardy de la Chambre des Communes, «Chef de mission», vient pour faire ma connaissance et causer politique. Nous restons ensemble de 4 à 7 heures. Il ne peut concevoir un régime extra-constitutionnel comme le nôtre et estime qu'il n'est pas sans danger pour la Couronne. Il ne comprend pas non plus que les adversaires politiques soient des ennemis personnels: «Je puis combattre à outrance quelqu'un dans le Parlement et dîner le soir chez lui!» — Il me demande mon avis sur notre situation diplomatique. Je le donne sans détours. Il accepte que le premier Parlement que nous donnera le suffrage universel avec une masse de 66% d'analphabets est peu qualifié pour donner une Constitution sage. Il me demande si un gouvernement de tous les partis est possible et si j'acceptais de me trouver sous un autre président. Je lui réponds qu'une volonté royale qui saurait l'imposer y réussirait et que personnellement je n'ai pas besoin de panache pour pouvoir gouverner; le nom d'Averescu a même

a fost chiar pronunţat de mine cu intenţie. El a văzut pe Rege. Il găseşte că are o judecată limpede, ştiind să aprecieze o situaţiune, însă încet în luarea unei decizium. — Am vorbit despre pacea din Bucureşti şi i-am remis darea de seamă a şedinţei Consiliului de Coroană, din 17 Februarie 1918, care a hotărât pacea şi chemarea mea la Iaşi.

Spirit larg, cred că d. Hardy nu va judeca favorabil pe liberali.

30 Iulie. — Isopescu-Grecul s'a invitat la dejun la mine. E ministru la Viena din partea Ardealului şi a Bucovinei (ca şef al comisiunei de lichidare); având reşedinţă şi la Budapesta. Mult timp deputat al Bucovinei în Parlamentul din Viena. El judecă foarte sever sistemul nostru de a legifera şi a guverna. Pentru dânsul revoluţia e aproape în România. Dirigenţii Ardealului n'au mare substanţă, şi onorurile, viaţa elegantă, automobilul... le-au stricat ţinuta. (Aceeaşi plângere Mihali). Maniu e bine şi cinstit, însă anturajul lui e compromiţător. In funcţiunile superioare sunt persoane cari n'au trecut nici chiar examenele de capacitate sub Austriaci.

été prononcé par moi, intentionnellement. Il a vu le Roi. Il le trouve limpide de jugement, sachant apprécier la situation, mais lent à prendre une décision. Nous avons parlé de la paix de Bucarest et lui ai remis le compte-rendu de la séance du conseil de couronne du 17 févr. 1918, qui a décidé la paix et mon appel à Iassy. Esprit clair, j'estime que M. Hardy ne juge pas favorablement les libéraux.

30 juillet. — Isopescu-Grecul déjeune chez moi; c'est lui qui s'est invité. Il est ministre à Vienne de la part de l'Ardéal et de la Bucovine (comme chef de la commission de liquidation), siégeant aussi à Budapest. Longtemps député de la Bucovine au Parlement de Vienne. Il juge très sévèrement notre système de légiférer et de gouverner. Pour lui la révolution est proche en Roumanie. Les dirigeants de l'Ardéal n'ont pas grande substance et les honneurs, la vie élégante, l'automobile leur ont gâté la tenue (même plainte Mihaly). Maniu est bien et probe, mais son entourage est compromettant. Il y a dans les fonctions supérieures des personnes qui n'ont même pas pu passer leurs examens de capacité sous

Nobilii unguri nu cer decât să devină cetăţeni români. Un Banffy, cerându-i un pasport, l-a rugat să şteargă menţiunea «naţionalitatea ungară». Un Karoly i-a spus că, cu numele său, va putea juca un rol în România tot aşa de bine ca şi în Ungaria. Mulţi magnaţi i-au vorbit de o uniune cu România.

— Am respins definitiv pe Unguri şi am început urmărirea lor. Din nenorocire, Szolnok e în flacări.

31 Iulie. — *Mitilineu* ştie dela Cămărăşescu: se vorbeşte de ridicarea Prinţului Carol pentru a-l separa de tovarăşa sa; cu această operaţiune sunt însărcinaţi colonelul Boyle şi Văitoianu. Se ştie că acum două zile Boyle a fost să vază pe Prinţ la Monastirea (Olteniţa), unde se află.

Coincidenţă bizară: mi se anunţă dimineaţa că Văitoianu şi Boyle au plecat în automobil în Basarabia.

— Consecinţa succeselor noastre şi a notei energice a puterilor: Bela Kuhn, printr'un comisar special, a declarat colonelului Cunningham că e gata a se retrage pentru a da posibilitatea formării unui guvern regulat.

---

les Autrichiens. — Les nobles hongrois ne demandent qu'à passer citoyens roumains. Un Banffy lui demandant un passeport, l'a prié d'effacer la mention «nationalité hongroise». Un Karoly lui a dit qu'avec son nom il pourra jouer un rôle en Roumanie aussi bien qu'en Hongrie. Plus d'un magnat lui a parlé d'une union personnelle avec la Roumanie.

— Nous avons définitivement repoussé les Hongrois et la poursuite a commencé. Malheureusement Szolnok est en flammes.

31 juillet. — Mitilineu tient de Camaraşescu: «On veut enlever le Prince Carol pour le séparer de sa compagne; c'est Boyle et Vaitoianu qui sont chargés de l'opération». On sait qu'il y a deux jours Boyle a été voir le Prince à Monastirea (Olteniţa) où il réside.

Coïncidence bizarre: on m'annonce dans la matinée que Vaitoyanu et Boyle viennent de partir en auto pour la Bessarabie.

— Conséquence de nos succès et de la note énergique des puissances: Bela Kuhn par une commission spéciale a déclaré au colonel Cunningham qu'il était prêt à se retirer pour donner la possibilité de continuer un gouvernement régulier.

Urmărirea noastră a trecut pe ţărmul drept al Tiseĭ. Putea-vom să mergem la Budapesta? Colonelul Anton Vasilescu se îndoieşte; n'avem destule muniţiuni.

— Sunt deşteptat la 12 ore din noapte de *Ciocârdia*. El a fost chemat de Prinţul Carol la Cotroceni. Boyle a prezentat Prinţului o scrisoare cominatorie a Reginei: exil în Elveţia, interzicerea tuturor legaţiunilor de a-l cununa, etc..., dacă nu se duce pe front. Prinţul a răspuns că aceasta o va face imediat, dar că înainte ar vrea să aranjeze situaţiunea sa matrimonială. In acelaş timp, ordinul Regelui adus de ministrul de război şi Boyle. Asupra cererii de a regula în prealabil situaţiunea sa, i s'a răspuns că nu are nici o calitate pentru a trata chestiunea. — Prinţul a plecat, însă vrea să renunţe la tron. Mi se cere o formulă. Dau în fuga condeiului o redactare. Prinţul e absolut hotărât. El vrea de asemenea, prin testament, să reguleze situaţia sa de familie. Se afirmă că tovarăşa sa e în a patra lună de sarcină.

1 August. — La orele 9 şi jum. mi se aduce scrisoarea următoare:

D-lui Alex. Marghiloman, Şeful partidului conservator-progresist.

Notre poursuite a passé sur la rive droite de la Tisza. Pouvons-nous aller à Budapest? Anton Vasilescu en doute; nous manquons aussi de munitions.

— Je suis réveillé à minuit par Ciocardia. Il a été appelé par le Prince Carol à Cotroceni. Boyle avait porté au Prince une lettre comminatoire de la Reine: exil en Suisse, défense à toutes les légations de le marier, etc. s'il ne se rendait pas sur le front. Le Prince répondit qu'il le fera de suite, mais qu'il veut auparavant régler sa situation matrimoniale. Là-dessus ordre du Roi, porté par le ministre de la guere et Boyle: sur la demande de régler au préalable sa situation, on lui répondit qu'on n'avait aucune qualité pour traiter la question. Le Prince est parti, mais il veut renoncer au trône. On me demande une formule. Je donne au courant de la plume une rédaction. Le Prince est absolument décidé. Il veut aussi par testament régler sa situation de famille; il est afirmé que sa compagne est grosse de quatre mois.

1-er août. — A 9½ h. on m'apporte une lettre (texte roumain) du Prince Carol.

«In calitatea Domniei Voastre de Şef al partidului conservator-progresist vă înştiinţez că astăzi, 1 August 1919, am înaintat M. S. Regelui următorul act de renunţare la drepturile mele de Principe Moştenitor :

Sire,

« Pe temeiul unui drept firesc implicitamente recunoscut şi prin art. 83, par. 2 din Constituţie, declar că renunţ la calitatea mea de Principe Moştenitor al Coroanei României, atât pentru mine personal cât şi pentru descendenţii mei, şi la toate avantagiile ce-mi sunt recunoscute de Constituţie în această însuşire de Moştenitor al Tronului.

«Rămân slujitor credincios al Ţărei şi, punând spada mea în serviciul ei, Rog pe Majestatea Voastră să-mi desemneze un loc de luptă printre ostaşii cari se găsesc azi pe front.

CAROL, Principe al României.

Bucureşti, 1 Aug. 1919».

Prinţul n'a adăogat decât vorbele: «şi pentru descendenţii mei».

Dânsul a trimis aceiaşi scrisoare lui Averescu, lui Take Ionescu, lui Iorga şi Clubului Socialist. După amiază, copia abdicării era distribuită de socialişti tutulor. Am confirmat renunţarea în şedinţa noastră hebdomadară dela Club. La Jockey am comunicat generalului Balard (ataşatul militar englez).

4 August. — Victoria noastră în contra bolşevicilor lui Bela Kuhn este definitivă şi, după comunicatul M. C. Gen., avantgarda noastră este la 15 km. de Buda-

---

Il a envoyé la même lettre à Averescu, à Take Ionescu, à Iorga et au Club socialiste. L'après-midi copie de l'abdication était donnée par les socialistes à tout le monde.

J'ai confirmé la renonciation à notre séance hebdomadaire du Club. J'ai, au Jockey, communiqué au général Balard (attaché militaire anglais).

4 août.—Notre victoire sur les bolchéviks de Bela Kuhn est définitive et, selon le communiqué du Grand Quartier, notre avant-garde est à 15 km. de Budapest; la censure a même

pesta. Cenzura a lăsat chiar să treacă o depeşă în «Izbânda», anunţând intrarea trupelor noastre în acest oraş. Presa franceză e unanimă în a spune că nu trebue să ne mai împiedice cineva pentru a face ca Ungaria să se cuminţească. Se anunţă oficial retragerea lui Bela Kuhn şi formarea unui guvern pur socialist.

Isopescu-Grecul îmi spunea că, cu prilejul primului atac al Românilor contra bolşevicilor, — (marş oprit de Clemenceau), la Viena se strigase : «Hoch Rumänien !»; la Budapesta poate s'o fi strigat pentru Români «Eljen !»... Suntem născuţi cu noroc !

Prinţul Carol mergând pe front, s'a încrucişat cu Regele. Nu s'au văzut.

— Depeşile anunţă că Tracia e dată Greciei, că rezistenţa Americei a încetat şi că Bulgaria pierde litoralul mării Egee.

5 August. — Ne instalăm la Buzău. Buletinul de azi anunţă că am capturat 4 divizii şi câteva unităţi independente, — că încercuim diviziile 2 şi 4 şi că, eri, 4 Aug., la orele 4 după amiază, am ocupat Budapesta şi că un detaşament din trei arme a defilat în mijlocul oraşu-

---

laissé passer une dépêche de l'«Izbânda» annonçant l'entrée de nos troupes dans cette ville. La presse française est unanime qu'il ne faut plus nous empêcher de mettre la Hongrie à la raison. On annonce officiellement la retraite de Bela Kuhn et la constitution d'un gouvernement pur socialiste. Isopescu-Grecu me disait que lors de la première attaque des Roumains contre les bolchéviks — marche arrêtée par M. Clemenceau—on avait crié à Vienne «Hoch Rumänien»; on crie peut-être à Budapest aujourd'hui «Eljen» pour les Roumains... Nous sommes nés coiffés!

— Le Prince Carol se rendant sur le front s'est croisé avec le Roi. Ils ne se sont pas vus.

— Les dépêches annoncent que la Thrace est donnée à la Grèce, que la résistance de l'Amérique a cessé et que la Bulgarie perd le littoral de la mer Egée.

5 août. — Nous nous installons à Buzeu. Le bulletin d'aujourd'hui porte que nous avons capturé 4 divisions et quelques unités indépendantes, que nous cernons les divisions 2 et 4 et que hier, à 4 h. de l'après midi, nous avons occupé Budapest et qu'un détachement de trois armes a défilé au

lui. — «In oraş nu există nici o autoritate comunală, în afară de un guvern improvizat, care n'are nici o autoritate». E guvernul lui *Peldi,* în care câţiva miniştri erau comisari sau miniştri ai lui Bela Kuhn.

7 **August.** — Comunicatele spun: continuăm a desarma pe Unguri. La Budapesta, ordine completă. Trupele noastre au trecut Dunărea şi ocupă malul drept în sectorul Budapesta. — La 3 August am ocupat Timişoara în aclamările mulţimei adunată din toate părţile Banatului. Urmărim câteva unităţi împrăştiate cari s'au retras la nord în direcţia Erlau. — Trupele române intrate în Budapesta au fost bine primite; li s'a aruncat flori.

— Mare polemică în Franţa şi Germania asupra destăinuirilor lui Erzberger în Parlamentul din Weimar. In Oct. 1917 au fost propuneri de pace prin intermediul nunţiului din Münich. Englitera a cerut ca Germania să indice îndată vederile sale privitoare la Belgia. Nunţiul Pacelli a adăogat că: «un răspuns clar ar înlesni o me-

---

milieu de la ville. — «En ville il n'existe aucune autorité communale en dehors d'un gouvernement improvisé et qui n'a aucune autorité».

— C'est le gouvernement Peldi, dont certains «ministres» de Bela Kuhn. Selon certains journaux, «Peldi» serait «Peydl».

7 **août.** — Les communiqués disent: nous continuons à désarmer les Hongrois. A Budapest, ordre complet. Nos troupes ont passé le Danube et occupent la rive droite dans le secteur Budapest.

Le 3 août nous avons occupé Timisoara, aux acclamations de la foule accourue de tous les coins du Banat.

Nous poursuivons quelques unités éparses qui se sont retirées au Nord dans la direction d'Erlau. Les nouvelles troupes roumains entrées à Budapest ont été bien accueillies; on leur a jeté des fleurs.

— Grande polémique en France et en Allemagne au sujet des révélations d'Erzberger au Parlement de Weimar. Il y eut en octobre 1917 des pourparlers de paix par l'intermédiaire du nonce à Munich; l'Angleterre demanda que l'Allemagne indiquat de suite ses vues concernant la Belgique: le nonce Pacelli ajoutait qu'une «réponse claire faciliterait

diaţiune pacifică». Un Consiliu de Coroană, ţinut la Berlin, răspundea în ziua de 11 Oct. prin cererea unei încorporări economice a Belgiei, ocuparea Liegiului şi a unei porţiuni de teritoriu pe malurile Meusei. Preşedintele consiliului, Bauer, a subliniat că nici o putere neutră n'ar fi transmis o asemenea propunere. Se consideră oare această notă a nunţiului ca o ofertă de pace a Antantei? Se susţine această idee în Germania pentru a mări responsabilitatea guvernelor Michaëlis-Ludendorf şi a îngreuna partidul Westarp.

S'a destăinuit asemenea că Czernin a scris încă din 13 Aug. 1917 Impăratului Carol că continuarea războiului era imposibilă şi că ar trebui să sfârşească înainte de iarnă. Czernin, aşa de bun profet când a anunţat că noi vom intra în război în 1916, mai spune cu o luciditate uimitoare: «Dacă monarchii Puterilor Centrale nu sunt în stare să închee pacea lunile viitoare, atunci o vor face popoarele peste capetele lor şi valurile mişcării revoluţionare vor răsturna tot pentru ceiace fraţii şi copiii noştri se luptă şi mor astăzi». — Acest raport, transmis la Berlin, a fost comunicat foarte confidenţial lui

---

une médiation pacifique». Un conseil de couronne tenu à Berlin répondait le 11 oct. par la demande d'une incorporation économique de la Belgique et l'occupation de Liége et une portion de territoire sur les rives de la Meuse. Le président du conseil Bauer a souligné qu'aucune puissance neutre n'aurait transmis une pareille proposition.

Considère-t-on cette note du nonce comme une offre de paix de l'Entente? On le soutient en Allemagne pour augmenter la responsabilité du gouvernement Michaelis-Ludendorf et charger le parti Westarp.

Il fut révélé aussi que Czernin avait écrit dès le 13 avril 1917 à l'Empereur Charles que la continuation de la guerre était impossible et qu'il fallait en finir avant l'hiver. Czernin, si bon prophète quand il a annoncé que nous entrerions en guerre en 1916, dit encore avec une lucidité étonnante : «Si les monarques des puissances centrales ne sont pas en état de conclure la paix les mois prochains, ce sera alors les peuples qui le feront par dessus leurs têtes, et les vagues du mouvement révolutionnaire entraîneront tout ce pourquoi nos frères et nos fils combattent et meurent aujourd'hui».

Ce rapport transmis à Berlin avait été communiqué très

Erzberger, care a comis indiscreţiuni ce i-au adus la timpul lor amare mustrări. — Mi-aduc aminte că d-na Waterman, corespondenta lui «Times» vorbindu-mi despre Erzberger, mi-a spus : «ce murdar caracter !».

9 August. — Bucureşti. — Eri, la Buzău, prin telefon, mareşalul îmi comunică : Regele doreşte să mă vadă. Cer un compartiment, căci altfel nu se poate călători ; mi se trimite un automobil. Sosind, aflu lovitura de Stat din Budapesta. Jandarmii au măturat guvernul Peidl (Peldi) pe când delibera, şi archiducele Iosif s'a proclamat şef al guvernului.

Această restaurare a unui Habsburg a trebuit să pricinuiască o strâmbătură de nas la Paris, unde guvernul Peldi fusese bine primit de către fraţi şi amici. «Noi nu suntem amestecaţi în nimic, îmi spune Regele îndată; pe când Englezii foarte mult». *Regele* m'a primit la Cotroceni, dela 5 la 7½ ore. Primul subiect: renunţarea Prinţului. — Inainte de a mă duce la M. Sa, M. Pherekyde a venit să-mi arate, scrise de mâna sa, conceptele actelor ce aveau să fie promulgate, aşteptând votul Ca-

---

confidentiellement à Erzberger, qui avait commis des indiscrétions qui lui valurent dans leur temps d'amères reproches. — Je me souviens que M-me Waterman, correspondante du «Times», en me parlant d'Erzberger m'a dit: quel sale caractère!

9 août. — Bucarest. — Hier coup de téléphone du Maréchal de la Cour: le Roi désire me voir. Je demande un compartiment, car on ne peut voyager autrement: on m'envoie une auto.

En arrivant j'apprends le coup d'Etat de Budapest. Des gendarmes ont balayé le gouvernement Peldi, pendant qu'il délibérait, et l'archiduc Joseph s'est proclamé chef du gouvernement. Cette restauration d'un Habsbourg a dû faire faire la grimace à Paris, où le gouvernement Peldi avait été bien accueilli par les frères et amis. Nous n'y sommes pour rien, me dit tantôt le Roi; mais les Anglais y sont pour beaucoup.

Le Roi m'a reçu à Cotroceni, de 5 à 7½ h. Premier sujet: la renonciation du Prince. (Avant de me rendre auprès de Sa Majesté, Michel Phérékyde est venu me trouver pour me montrer, écrits de sa main, les brouillons des actes qu'on voulait promulguer en attendant le vote de la Chambre. A

merei. In două rânduri, dânsul m'a întrebat dacă aprob, căci «partidele trebuie să fie de acord» asupra unui act care interesează ţara.

Regele, se vede, e foarte nenorocit de ceeace se întâmplă. El îmi spune: «Carol a pus un zid între dânsul şi Mine; i-am spus: deschide-ţi inima ta Mie! Nu mi-a răspuns. Pretinde că există un contract între Noi şi că Eu sunt acela — Eu! — care nu m'am ţinut de cuvânt. Aceste două femei sunt criminale şi dânsul va fi nenorocit. La dânsul e un caz patologic; dominaţiunea ce exercită asupra lui; sunetul vocei acestei femei ajunge pentru a-l face să uite tot. Când s'a rănit, m'am prefăcut să cred că e vorba de un accident, iar el mi-a făgăduit că nu va vedea pe nimeni până la reîntoarcerea mea: dânsa a venit, a făcut sgomot înaintea uşii lui şi el a uitat tot!» — Regele crede însă că din partea lui nu e nici măcar pasiune, căci dânsul mai vede şi pe altcineva.

Regele nu vrea ca Carol să rămână Prinţ al României. Pherekyde mi-a spus-o şi guvernul e de aceiaşi părere. Am insistat să i se dea un titlu princiar: dânsul nu poate fi un Ioan Orth oarecare, cum dorea Pherekyde. Regele, după discuţiune, a găsit raţional ca să nu fie

---

deux reprises il m'a demandé si j'approuvais, car «les partis devaient être d'accord» sur un acte qui intéresse le pays).

Le Roi, on le voit, est très malheureux de ce qui arrive: «Il a mis un mur entre lui et moi; je lui dis: ouvre-moi ton coeur; il ne répond pas. Il prétend qu'il y a un contrat entre nous et que c'est moi, — moi! — qui n'ai pas tenu parole. Ces deux femmes sont des criminelles et il sera malheureux; elle le trompera quand et tant qu'elle voudra. Chez lui, c'est un cas pathologique; la domination qu'elle exerce sur lui, le son de sa voix suffit pour lui faire oublier tout. Quand il s'est blessé, j'ai fait semblant de croire à un accident et il m'a promis de ne voir personne jusqu'à mon retour: elle est venue, a fait du bruit devant sa porte et il a tout oublié». Le Roi croit que de sa part à lui ce n'est même pas de la passion, car il voit aussi une autre femme.

Le Roi ne veut pas que Carol reste Prince de Roumanie; Phérékyde me l'a dit et le gouvernement est du même avis. J'ai insisté pour qu'on lui donnât un titre princier; il ne peut pas être un Jean Orth quelconque, comme le désirait Phérékyde. Le Roi, après discussion, a trouvé raisonnable

tratat în paria. (Am aflat că şi Take Ionescu a sfătuit deasemenea blândeţea). Prinţul trebuie, «pentru cel puţin trei ani», să părăsească ţara şi nu va putea să se însoare decât în străinătate : Regele e ferm asupra acestui punct.

Regele e convins că doamna în chestiune nu e într'o poziţie interesantă şi în cazul acesta e posibil ca Prinţul să revie la raţiune. Cu toate astea, am făcut observaţia că Prinţul nu vrea să domnească şi că nimic nu este mai distrugător pentru un principiu, decât când cel care-l reprezintă nu mai crede în el. — S'a vorbit de influenţa nefastă a guvernorului Moerlen, un anarhist «de care niciodată nu ne-am putut scăpa, pentru că Regele Carol avea încredere în el». (Totdeauna o greşeală de imputat, când se poate, fie Regelui Carol, fie soţiei sale).

Regele a atacat şi chestiunea politică: dificultăţi interioare şi dificultăţi internaţionale. Cele d'întâi foarte mari. Regele e totdeauna plictisit când i se vorbeşte de decrete-legi. Am semnalat îndată acela al monumentelor istorice cu monstruoasele exproprieri — fără indemnizare — ce el consacră. Regele, cu un surâs, îşi a-

---

qu'on ne le traîtât pas en paria. (Ciocardia m'a dit que Take Ionescu avait conseillé aussi la douceur). Le Prince doit «pour au moins trois ans» quitter le pays, et il ne peut se marier qu'à l'étranger: le Roi est formel là-dessus. Il est convaincu que la Dame n'est pas enceinte ; «ça peut donner à Carol un tel coup qu'il peut revenir à la raison». J'ai tout de même replacé mon observation que le Prince ne veut pas règner et que rien n'est plus dirimant pour un principe que lorsque celui qui le représente n'y croit pas. On a parlé de l'influence néfaste du gouverneur Moerlen, un anarchiste «dont on n'a jamais pu se débarrasser parce que le Roi Carol avait confiance en lui». (Toujours une faute à imputer, quand on le peut, soit au Roi Carol, soit à sa femme).

C'est le Roi qui a attaqué la question politique: difficultés intérieures et difficultés internationales. Les premières très grandes: sans autre développement si ce n'est que le Roi est horripilé quand on lui parle de décrets-lois. J'ai de suite signalé celui des monuments historiques avec les monstrueuses expropriations qu'il consacre. Le Roi fait remar-

duce aminte de data decretului-lege. Ştiu că Regele l-a reţinut 21 zile.

Asupra dificultăţilor streine: Regele cunoaşte opiniunea mea; a citit articolele şi declaraţiunile mele. M. S. îmi spune cu toată claritatea posibilă că e de aceeaşi părere. In chestiunea Banatului: «cei mai ferventi sunt Ardelenii (evident şi natural, adaog eu), însă trebue să se lase şi viitorului ceva. Vom răbda, de şi frontiera ce ni se dă e absurdă». — Relativ la minorităţi: «nu e aşa că nu putem ceda ? este asolut imposibil !».

Regele, astfel după cum am spus şi eu, admite să se acorde concesiuni acelora dintre marile puteri cari voesc avantagii economice; de asemenea, trebuie a ne grăbi să atribuim Statului proprietatea subsolului; lucrul acesta e cu deosebire important pentru Transilvania. Insă nu Statul exploatant; concesiuni! «Americanii, adaogă Suveranul, ne fac multe dificultăţi» ; — evident chestiunea evreiască, — gândesc eu. «*Dânşii ne acuză de imperialism şi cu toate astea, din vremea imperiului roman, a fost un imperialism mai formidabil ca imperialismul american actual ?*». Regele a spus o frază, care

---

quer — avec un sourire — sa date: je savais que le Roi l'avait retenu 21 jours!

Sur difficultés étrangères: le Roi connaît mon opinion; il a lu mes articles et déclarations: le Roi dit aussi clairement que possible que c'est son avis aussi. Pour le Banat les plus chauds les Ardeleni — évidement et naturellement, dis-je — mais il faut laisser aussi à l'avenir quelque chose. Nous patienterons quoique la frontière qu'on nous donne soit absurde. «Mais pour les minorités, n'est-ce pas qu'on ne peut pas céder? c'est absolument impossible!» — Le Roi, tout comme je l'ai dit, admet qu'on donne des concessions à celles des grandes puissances qui veulent des avantages économiques, — aussi faut-il se hâter d'attribuer à l'Etat la propriété du sous-sol; «c'est surtout important pour la Transylvanie». Mais pas l'Etat exploitant; des concessions — les Américains nous font beaucoup de difficultés.— évidemment la question juive — *ils nous accusent d'impérialisme, et quand, depuis l'Empire romain, y a-t-il eu de plus formidable impérialisme que l'impérialisme américain?*

Le Roi a dit une phrase qui marquait de l'étonnement que

însemna uimire, anume că Take Ionescu — însă nu toţi partizanii săi — nu înţelege că trebuie să rezistăm la aservirea economică şi politică. Pronunţând între alţii numele lui Brancovan, printre cei cari fac excepţiune, i-am spus îndată: dar d. Brancovan s'a întors la d. Brătianu. Francezii au făcut multe greşeli: «cu noi au fost foarte puţin îndemânateci».

«România a adus acum mari servicii Europei: ea are dreptul de a vorbi de sus». — Ungaria va fi primul vecin cu care ne vom înţelege. Regele ţine să se menajeze mult magnaţii din Transilvania: «Ei vor fi un mare aport pentru ideile conservatoare: adevăratul element conservator»

In momentul plecărei: «Sunt fericit că am putut convorbi atât de mult cu D-ta».

10 August. — Mă întorc la Buzău cu un vagon regal. O atenţiune destul de însemnată.

«Românimea» spumegă; după o ştire falşă că am mai fost primit de Rege, ea a inserat acum un comunicat tunător al lui Take, al şeaselea cel puţin; iar «Epoca» nu e mai calmă. Iată oameni cărora le este frică să nu

---

Take Ionescu,—mais pas tous ses partisans,—ne comprît pas qu'il fallait résister à la sujétion économique et politique. -- Ayant, entr'autres, prononcé le nom de Brancovan parmi ceux qui font exception, je lui ai de suite dit: mais Brancovan est retourné à Mr. Bratiano (pas de dénégation). Les Français ont fait beaucoup de fautes; «avec nous ils ont été très maladroits».

La Roumanie a rendu maintenant de grands services à l'Europe: elle a le droit de parler haut.

La Hogrie sera le premier voisin avec lequel nous nous entendrons; le Roi tient à ce qu'on ménage beaucoup les magnats de Transylvanie: «ils seront un grand appoint pour les idées conservatices: le vrai élément conservateur».

Pour congé: «Je suis heureux d'avoir pu de nouveau longuement causer avec vous».

10 août. — Je rentre Buzeu avec un wagon royal.

Une attention très sériuse.

La «Romanimea» écume; sur la fausse nouvelle que j'avais déjà été reçu par le Roi, elle avait déjà inséré un tonitruant communiqué de Take, le sixième au moins, et l'«Epoca» n'est pas plus calme. Voilà des gens qui ont peur de

piarză trenul : pentru Take ar fi de sigur cea din urmă ocaziune. Toată lumea ştie că în ţară nu se mai bizue pe nimeni. Mi-a spus-o eri. — In ceeace priveşte pe Averescu, fraza încântătoare : «Am spus, pentru ce să-ţi faci un duşman din cineva care se bucură de popularitate !».

— După cum îmi raportează *Kiriacescu,* când s'a anunţat la Paris intrarea Românilor în Budapesta, Hoover a telefonat tutulor şi a alergat la toate ambasadele. Americanii ne sunt ostili în această chestiune. Clemenceau, nu.

S'a grăbit să se trimită la Budapesta patru generali, unul de fiecare mare putere, pentru a contrabalansa situaţia preponderentă a armatei noastre. Deocamdată, noi am numit pe generalul Holban guvernator al Budapestei.

11 August. — Generalul *Eassie,* veterinar-şef al armatei engleze din Orient, ne face vizită (la Buzău), însoţit de generalul Botez, colonelul Stavrescu şi de lt. Filipovici (interpret). Generalul e încântător. A pus mult interes să cerceteze grajdurile, a găsit parcul un paradis şi ne-a acoperit de complimente. Era «fericit că a putut

---

manquer de bateau: pour Take ce serait bien la dernière occasion. Tout le monde sait qu'il n'a plus rien dans le pays. Il me l'a dit hier. Quand à Averescu, la phrase charmante: «J'ai dit, pourquoi se faire un ennemi de quelqu'un qui a de la popularité!»

— Au rapport de Kiriacescu, lorsqu'on a annoncé à Paris l'entrée des Roumains à Budapest, Hoover a téléphoné à tout le monde et a couru toutes les ambassades. Les Américains nous sont hostiles dans cette question; Clemenceau pas.

On s'est empressé d'envoyer à Budapest quatre généraux, un par grande puissance, pour contrebalancer la situation prépondérante de notre armée; en attendant, nous avons nommé le général Holban gouverneur de Budapest.

11 août. — Le général Eassie, vétérinaire-chef de l'armée anglaise d'Orient, nous rend visite accompagné du général Botez, du colonel Stravrescu et du lieutenant Filipovici (interprète). Le général est charmant. Il a pris de l'intérêt à examiner le Haras, a trouvé le parc (Albatros) un

în fine găsi un colț civilizat». E un Irlandez care, la fiecare vorbă, lasă să se întrevadă cultul său pentru verdea sa Erin.

13 August. — Consiliul suprem dela Paris — Cei Patru — se arată foarte ostil acțiunii noastre în Ungaria; el nu vrea mai cu seamă să ne permită a încheia armistițiul nostru, cum îl înțelegem, cu Ungurii. Ar dori să ne readucă la armistițiul lui Franchet d'Esperay, la care n'am luat parte. Presa parisiană însă ne susține cu o ardoare remarcabilă: «Le Temps», «Le Gaulois», «Le Matin», «Le Figaro», etc. — «Le Temps» spune că noi suntem tratați ca inamici, pe câtă vreme Ungurii sunt tratați ca prieteni; el face observarea că, probabil, s'ar fi luat față de noi o altă atitudine dacă am fi primit oare cari împrumuturi și am fi acordat oarecari concesiuni.

Se pare că America, vizată de «Le Temps», este aceea care nu poate mistui ocuparea Budapestei de către noi.

Take Ionescu continuă a avea aceeași atitudine de

---

paradis et nous a couverts de compliments. Il était «heureut d'avoir enfin trouvé un coin civilisé». C'est un Irlandais qui à chaque mot laissait voir son culte pour sa verte Erin.

13 août. — Le Conseil suprême de Paris, — les Quatre, — se montre très hostile à notre action en Hongrie, il ne veut surtout pas nous permettre de conclure *notre* armistice, comme nous l'entendons, avec les Hongrois. Il voudrait nous ramener à l'armistice de Franchet d'Esperay, auquel nous n'avons pas pris part. Mais la presse parisienne nous soutient avec une ardeur remarquable: Le «Temps» le «Gaulois», le «Matin», le «Figaro», etc. Le «Temps» dit qu'on nous traite en ennemis et les Hongrois en amis; il fait la remarque que probablement on aurait une autre attitude si nous avions accepté certains emprunts et accordé certaines concessions.

Il semble que c'est l'Amérique — visée aussi par le «Temps» — qui ne peut digérer notre occupation de Budapest.

Take Ionescu continue à avoir la même attitude inconce-

nepriceput. El persiflează expediţia noastră şi tratează jurnalele din Paris drept «presa salariată a d-lui Brătianu».

15 August. — Un articol din «Matin», care are grija să spună că dacă Românii n'ar exista, ar trebui să fie inventaţi, publică textul ne mai auzit al unei note trimisă României. Cum am fi trataţi dacă am fi Bulgari?

Jurnalele din Bucureşti pretind că răspunsul guvernului nostru este într'un ton conciliant: Miercuri, răspunsul nostru nu sosise încă la Paris.

La Bucureşti, linişte complectă, mi se telefonează. Chiar şi sosirea lui Maniu, aşa de des anunţată, nu schimbă întru nimic situaţia. Familia regală a plecat să se stabilească la Sinaia şi faptul acesta este considerat ca un semn al liniştii ministeriale. — Sunt două luni de când scriu: «nu e criză» — şi totuşi nu am fost crezut.

— Mi se scrie că Francezii, cari au mari neajunsuri în Bulgaria, ne-au cerut două divizii pe cari le-am refuzat pentru un moment, însă, cum generalul Graziani a plecat la Budapesta şi că se contează pe o acţiune fa-

---

vable. Il bafoue notre expédition, traite les journaux de Paris de presse salariée de M. Bratiano.

15 août. — (Buzeu). Un article du «Matin», qui soin de dire que si les Roumains n'existaient pas, il faudrait les inventer, donne le texte inouï d'une note envoyée à la Roumanie. Comment nous traiterait-on si nous étions des Bulgares? Les journaux de Bucarest prétendent que la réponse de notre gouvernement est sur un ton conciliant: mercredi notre réponse n'était pas arrivée à Paris.

— Calme plat à Bucarest, me téléphone-t-on. Même l'arrivée, si souvent annoncée, de Maniu, ne change rien à l'affaire. La famille royale est allée s'établir à Sinaia et l'on considère le fait comme indice de tranquillité ministérielle. Il y a plus de deux mois que j'ai écrit: «il n'y a pas de crise» — et j'ai mis dans le mille.

— On m'écrit que les Français qui ont des graves ennuis en Bulgarie nous ont demandé deux divisions que nous avons refusées pour le quart d'heure, mais comme le général Graziani s'est rendu à Budapest et qu'on compte sur une ac-

vorabilă din partea sa, vom da, probabil, trupele cerute. Deocamdată, s'a mobilizat contingentele 1910—1911 ale reg. 1, 2, 3, 4 de grăniceri.

18 August. — Prietenii cari sosesc din Bucureşti anunţă că Buzdugan, — fratele ministrului şi un excelent magistrat — este numit prim-preşedinte al Curţii de Casaţie în locul lui Manolescu-Râmniceanu, care a atins limita de vârstă. Acesta din urmă va fi primit, Joi, în audienţă la Sinaia şi se vorbeşte de pe acum ca dânsul să prezideze cabinetul care va face alegerile. Alegerile sunt amânate la 5 Octombrie.

19 August. — Nicu Ghika a dejunat la noi. După dânsul, se anunţă, pentru sfârşitul săptămânei, ministerul de transiţie Corneliu Manolescu (?!). Ghica de acord cu mine: E mai bine a ajuta pe liberali, cari, în acest moment, fac o politică naţională demnă; şi a da la o parte clica lui Take Ionescu, mai rea decât liberalii şi, afară de asta, lihnită.

25 August. — (Buzău). — Nimic mai de seamă în timpul săptămânei. In pacinica noastră Tebaidă ştirile sosesc încet; ele au timpul de a se filtra şi a se le-

---

tion favorable de sa part, nous donnerons probablement les troupes demandées. En attendant, on a mobilisé les contingents 1910—11 des régiments 1, 2, 3, 4 de Grăniceri.

18 août. — Les amis qui arrivent de Bucarest annoncent que Buzdugan — le frère du ministre, mais un excellent magistrat — est nommé premier président de la Cour de Cassation à la place de Manolesco, atteint par la limite d'âge. Ce dernier sera reçu jeudi en audience à Sinaia et on parle déjà de lui pour présider le cabinet qui fera les élections. Elections remises au 5 octobre.

19 août. — Ont passé Nicolas Ghika qui déjeune chez nous et le général Mavrocordato. Je n'étais pas là à leur arrivée. Selon Ghika on annonçait pour la fin de la semaine le ministère de transition C. Manolesco! Nicolas d'accord avec moi: mieux vaut aider les libéraux, qui font en ce moment une politique nationale digne et débarrasser le tapis de la clique Take Ionescu, plus mauvaise que les libéraux et, en plus, affamée.

25 août. — (Buzeu). — Rien de saillant pendant la semaine. Dans notre aimable Thébaïde les nouvelles arrivent lentement; elles ont le temps de décanter et de se débarrasser

păda de cancanurile politice. Guvernul nu suflă şi din toate părţile se repetă că eu singur am avut dreptate când am afirmat că nu e criză.

Deşi C. Manolescu a expus lui Bărdescu «tot ce va face pentru a asigura libertatea absolută a alegerilor», se pare că în scurta audienţă (audienţă solicitată pentru a mulţumi pentru decoraţiunea acordată cu prilejul retragerii sale), Regele nu i-a spus nici o vorbă de politică: aşa îmi scrie Kiriacescu. După spusele lui Bardescu se menţine formula: Brătianu se va retrage numai când va fi somat să semneze pacea la Paris. Or, la Paris toată lumea e aşa de amabilă cu Austria; memoriile cancelarului Renner sunt tratate cu atâta consideraţie, încât nimeni nu e grăbit să sfârşească cu faimosul tratat care ne vizează pe noi. De altfel Paderewski, la rândul său, a protestat, în Dieta poloneză, aşa că foarte probabil se va ajunge la concesiuni asupra tuturor punctelor iritante pentru ţară.

La nota neroadă a aliaţilor (v. 15 Aug.) noi am răspuns cu moderaţiune şi din Paris se anunţă că s'a ajuns la un acord: generalii, cari reprezintă Antanta la Budapesta, vor transmite Cartierului nostru Gene-

---

des potins politiques. Le gouvernement ne bronche pas et de toutes parts on répète que j'étais seul à avoir raison quand j'affirmais qu'il n'y a pas de crise. Quoique Manolesco ait exposé à Bardescu «tout ce qu'il ferait pour assurer la liberté absolue des élections», il semble que dans sa courte audience (sollicitée pour remercier pour la décoration accordée à l'occasion de sa retraite), le Roi ne lui a pas dit un mot de politique: c'est ce que m'écrit Kiriacescu. Au rapport de Bardesco, on s'en tient à la formule: Bratiano se retirera seulement quand on le sommera de signer à Paris. Or, à Paris, on est tellement sucre pour l'Autriche; les mémoires du chancelier Renner sont traités avec de tels égards, qu'on n'est pas près de finir avec le fameux traité qui nous vise. D'ailleurs Paderewski, à son tour, a protesté dans la Diète polonaise, de sorte que, très probablement on arrivera à des concessions sur tous les points irritants pour le pays.

A la note sotte des Alliés (v. 15 août) nous avons répondu avec modération et de Paris on annonce qu'il y a déjà accord : les généraux représentant l'Entente à Budapest transmettront à notre Quartier Général les décisions de

ral deciziunile Antantei, iar organele noastre vor executa aceste deciziuni. De asemenea, pentru Banat, se admite deja formula unui plebiscit al întregii populaţiuni a Banatului.

E de observat că, în timpul acesta, Take Ionescu continuă politica sa de «sărut mâna» — cum o numesc liberalii — şi că M. Cantacuzino, într'o declaraţie în «Le Temps», o sprijină, în felul său, fără o vorbă de protestare contra arogării unor drepturi din partea Marilor Puteri.

— Un comunicat unguresc declinând paternitatea imputărilor făcute armatei române, dă de fapt o desminţire calomniilor coprinse în nota Puterilor. Guvernul nostru de altfel a protestat contra lor.

— Bolşevismul a încercat o lovitură la noi. Douăzeci şi patru de sergenţi de marină, din echipajul monitoarelor «Lascar Catargi» şi «Cogălniceanu», au fost prinşi, se pare, asupra faptului. Patru au fost condamnaţi la moarte şi ceilalţi la ocnă. Avocatul P. Demetrescu mi-a confirmat că actul acesta a fost foarte serios. S'a descoperit de asemenea la Bucureşti o im-

---

l'Entente et ce sont nos organes militaires qui exécuteront. — De même pour le Banat on admet déjà la formule d'un plébiscite de toute la population du Banat.

Il est à remarquer que pendant ce temps Take Ionescu continue sa politique de «sărut mâna» — comme l'appellent les libéraux — et que Michel Cantacuzène dans une déclaration au «Temps» l'appuie, à sa façon, sans un mot de protestation contre les empiètements tentés par les grandes puissances.

— Un communiqué hongrois déclinant la paternité des imputations faites à l'armée roumaine, donne de fait un démenti aux calomnies comprises dans la note des puissances. Notre gouvernement a protesté d'ailleurs contre elles.

— Le bolchévisme a essayé un coup chez nous. 24 sergents de marine de l'équipage des moniteurs «Lascar Catargi» et «Kogalniceanu» ont été pris sur le fait, semble-t-il. Il y en a quatre qui ont été condamnés à mort et les autres aux travaux forcés. L'avocat P. Demetrescu m'a affirmé que cela a été très sérieux. On a découvert aussi à Bucarest une

primerie secretă, în şoseaua Vitan, cu proclamaţiuni bolşeviste. Pretutindeni bani.

27 August. — Archiducele Iosif a fost obligat să se demită; Puterile i-au notificat că, fiind membru al dinastiei care a făcut războiul, nu se poate încheia cu el o pace care să aibă şanse de durabilitate; nu i s'a dat nici timp de a convoca o adunare naţională. Aceasta se chiamă a nu te amesteca în afacerile interioare ale unei ţări! Şi cu toate astea lui Colceak i se dă altă consideraţie.

— Jurnalele din Paris reproduc scrisoarea de abdicare a Prinţului Carol. «Excelsior» o dă în facsimile fotografic. Prinţul — sau mai bine zis Zizi — au luat toate măsurile pentru ca actul să fie irevocabil. «Excelsior» a fost confiscat.

— Situaţia economică a Franţei este mai rea decât se crede. Schimbul la Paris este: dolarul 8 franci; livra st. 34 fr., peseta peste 1,50 fr. şi francul elveţian 1,40. Prima pentru cambie asupra New-Yorkului atinge 60% şi hârtia asupra Londrei 35%. Se semnalează, evident, aceleaşi cauze bine cunoscute şi care ne copleşesc ase-

---

imprimerie secrète, chaussée Vitan, avec des proclamations bolchévistes. De l'argent partout.

27 août. — L'Archiduc Joseph a été obligé de se démettre; les puissances lui ont notifié qu'étant membre de la dynastie qui a fait la guerre, on ne pouvait conclure avec lui une paix qui eût des chances d'être durable; on ne lui a même pas donné le temps de convoquer une assemblée nationale. C'est ce qu'on appelle ne pas se mêler des affaires intérieures d'un pays! On a eu d'autres égards pour Koltchak.

— Les journaux de Paris reproduisent la lettre d'abdication du Prince Carol; l'«Excelsior» en donne le fac-similé photographique. Le Prince, — ou plutôt Zizi, — ont bien pris leurs mesures pour que l'acte soit irrévocable. L'«Excelsior» à été saisi.

— La situation économique de la France est plus mauvaise qu'on ne le croit. Le change à Paris est: le dollar 8, la livre st. 34 Frs. la peseta au dessus de 150 Fr., franc suisse de 1.40. La prime des lettres de change sur New-York atteint 60% et le papier sur Londres 35%. On signale évidemment les mêmes causes bien connues et qui nous accablent nous

meni şi pe noi: exageraţiunea de import şi inflaţia circulaţiei monetare-hârtie. In timp normal, excedentul importului asupra exportului este de un miliard şi jum.; în 1919, e de zece miliarde, pentru cele dintâi 6 luni; circulaţiunea biletelor de Bancă a atins 35 miliarde. Numai Statele-Unite au păstrat o circulaţiune sănătoasă. Astfel, la ceilalţi aliaţi nu se mai vorbeşte de a mai reveni la stabilizarea artificală care era practicată până în ziua armistiţiului.

31 August. — Am petrecut două zile la Bucureşti: afaceri şi sport. Vecinic aceiaşi oameni cari n'au nimic de făcut şi cari umblă după combinaţiuni.

— D-l de Saint-Aulaire a sosit pe neaşteptate dela Paris şi Regele a anunţat întoarcerea Sa dela Sinaia tot pentru aceeaşi zi, Vineri. Jurnalele lui Take s'au grăbit să anunţe că dânsul a avut o lungă conferinţă cu ministrul Franţei. Pentru unii, St.-Aulaire este purtătorul instrucţiunilor a căror executare trebuie să aducă căderea lui Brătianu şi aducerea lui Take; pentru alţii, Francezii s'ar fi îmblânzit.

Sunt numai trei fapte reale pe cari le-am notat: la Finanţe, se prepară bagajele; Kiriacescu e cel mai

---

aussi : exagération de l'importation et l'inflation monétaire. En temps normal, l'excédent des importations sur les exportations est d'un milliard et demi; en 1919 il est de dix milliards pour les seuls premiers six mois; la circulation des billets atteint 35 milliards. Les Etats-Unis seuls ont gardé une circulation saine. Aussi ne parle-t-on plus chez les autres alliés, de revenir à la stabilisation artificielle qui était pratiquée jusqu'au jour de l'armistice.

31 août. — Passé deux jours à Bucarest: affaires et sports. Toujours le même émoi des gens qui n'ont rien à faire et qui se livrent aux combinaisons. M. de St.-Aulaire venait de rentrer, assez inopinément, de Paris et le Roi avait annoncé son retour de Sinaia pour la journée même, vendredi; les journaux de Take s'étaient empressés d'annoncer qu'il avait eu une longue conférence avec le ministre de France. Pour les uns, St.-Aulaire est porteur d'instructions dont l'exécution doit amener la chute de Bratiano et l'avènement de Take; pour les autres, les Français se seraient adoucis. Il y a seulement trois faits réels que j'ai pu noter: aux Finances on prépare les bagages; Kiriacesco est le plus

grăbit de a face servicii, «însă fără întârziere». Toată lumea e excitată contra lui Take, îngerul supunerii josnice. Gazetele lui cad şi «Adevărul» trece printr'o criză destul de acută.

— O nouă amânare pentru semnătură cu Austria; se socoteşte aceasta drept zece zile de răgaz pentru guvern. Repet prietenilor cari vin să mă vază, că Brătianu nu pleacă şi că, în orice caz, n'are de loc poftă pentru aceasta.

— Colonelul *Vasilescu*, la mine; *generalul Mircescu*, la hipodrom, îmi certifică că noi nu părăsim Budapesta şi vom mai sta acolo cel puţin două luni. Am fost bine primiţi şi trupele noastre s'au condus foarte bine. Cavaleria noastră este remontată în mod superior; la artilerie foarte mulţi cai pur sânge.

— Siguranţa franceză a telegrafiat Siguranţei noastre, în vederea precauţiunilor de luat în Dobrogea. Presupun că Musulmanii au declarat războiul sfânt. După tonul jurnalelor engleze, lumea este efectiv indispusă.

---

pressé de rendre des services, «mais sans retard!». Tout le monde est excité contre Take, l'ange de la soumission plate, — ses journaux tombent et l'«Adeverul» à une crise de mévente.

— Nouveau sursis pour la signature avec l'Autriche; on considère cela comme dix jours de répit pour le gouvernement; je répète aux amis qui viennent me voir que Bratiano ne s'en va pas, qu'il n'en a, dans tous les cas, pas la moindre envie.

— Le colonel Vasilesco chez moi, le général Mircesco à l'hippodrome me certifient que nous ne quittons pas Budapest et qu'on y est encore pour deux mois au minimum. Nous avons été bien reçus et nos troupes se sont bien conduites. Notre cavalerie est supérieurement remontée; il y a des pur sang dans les attelages d'artillerie.

— La sûreté française a télégraphié à notre sûreté en vue des précautions à prendre en Dobroudja. Je suppose que les Musulmans ont déclaré la guerre sainte. Dans le ton des journaux anglais il y a effectivement du malaise.

4 Septembre. — (Buzău). — Gazetele se întrec a demonstra că e criză; în timpul acesta Regele se întoarce la Sinaia, Brătianu se duce la Govora «cu tren special», şi Constantinescu în Ardeal...

Un comunicat al prezidenţiei consiliului în afacerea publicităţii dată, renunţării Prinţului Carol. Tonul este bizar: se vorbeşte de voinţă «ne liberă». E vreo speranţă ca să-l facă să revie asupra hotărârii sale? Nota finală tinde de altfel de a-l ridica în ochii publicului.

— Aliaţii nu sunt duioşi faţă de noi. Rechiziţiile pe cari le practicăm în Ungaria au motivat din partea Conferinţei nota No. 4, din 21 August, al cărei ton echivalează cu o somaţiune. Această notă a fost cenzurată în «Steagul»; ea a trecut în «le Progrès», care a copiat-o după jurnalele din Paris. La început s'a tăgăduit că guvernul a primit această notă. Mi se telefonează din Bucureşti că s'a permis în sfârşit publicarea. Trebue să fie oarecari lucruri pe cari nu le cunoaştem, căci guvernul nu se arată de loc emoţionat. Presa pariziană nu-l aprobă.

---

4 septembre. — (Buzeu). Les journaux s'évertuent à démontrer qu'il y a crise; pendant ce temps-là le Roi retourne à Sinaia, Bratiano se rend à Govora «train spécial», et Constantinesco en Ardéal....

— Un communiqué de la Présidence du Conseil dans l'affaire de la publicité donnée à la renonciation du Prince Carol. Le ton en est bizarre: on parle de «volonté pas libre». Espère-t-on le faire revenir sur sa décision? La note finale tend d'ailleurs à le relever aux yeux du public.

— Les alliés ne sont pas tendres pour nous. Les réquisitions que nous pratiquons en Hongrie ont motivé de la part de la Conférence une note No. 4 du 21 août, dont le ton équivaut à une mise en demeure. Cette note a été censurée dans le «Steagul»; elle a passé dans le «Progrès» qui l'a copiée dans les journaux de Paris. On avait d'ailleurs commencé par nier que le gouvernement ait reçu cette note. On me téléphone de Bucarest qu'on en a enfin permis la publication. Il doit y avoir certains dessous, car le gouvernement ne s'en montre pas autrement ému. La presse parisienne ne l'approuve pas.

7 Septembre. — Am sosit eri la Bucureşti pentru a întemeia Casa Partidului.

— Am văzut pe *Coandă*, dupăce s'a întors dela Paris. — «Ce ne aduci? Pacea?» — «Ce pace? rezistenţă şi iar rezistenţă. — Oamenii aceia ar voi să ne robească pe vecie!... Dacă am fi vrut să le vindem ce vor să ia»... Coandă pretinde că Clemenceau este de partea noastră şi că ar fi zis: «Dacă aşi fi Român, aşi face ca ei»! America este aceea care duce jocul şi care ne strânge de gât.

— O scrisoare a lui *Octav Lecca*, din Belgia, îmi spune asemenea că are impresiunea că Americanii sunt cei ce pun toate la cale împotriva noastră.

— Takiştii grăbiţi; pentru dânşii nu mai e nici o îndoială că Take va forma ministerul. Ei afirmă că Take are în buzunar abolirea protecţiunii minorităţilor; mai mult: Take ar fi scris despre aceasta Regelui. Nu cred pe Take aşa de prost pentru a confirma în mod aşa de vizibil că e impus de străinătate (v. 8 Sept). «Epoca» ia aere peremptorii pentru a afirma că Brătianu se retrage Marţi, şi că Miercuri noul guvern este

---

7 septembre. — Arrivé hier à Bucarest pour fonder la «Casa partidului».

J'ai vu Coanda, retour de Paris. «Ce ne aduci? Pacea?».—«Ce Pace? rezistenţă şi iar rezistenţă.—Oamenii aceia ar voi să ne robească pe vecie!... Dacă am fi vrut să le vindem ce vor să ia»... Coanda prétend que Clemenceau est de notre bord et qu'il aurait dit : Si j'étais les Roumains, je ferais comme eux! C'est l'Amérique qui mène le jeu et qui nous prendra la gorge.

— Une lettre d'Octave Lecca, de Belgique, dit aussi qu'il a l'impression là-bas que ce sont les Américains qui mettent tout en train contre nous.

— Les Takistes pressants; pour eux il n'y a pas de doute que Take forme le ministère; ils affirment que Take a en poche l'abolition de la protection des minorités; bien plus, Take l'aurait écrit au Roi. Je ne crois pas Take assez bête pour confirmer ainsi ostensiblement qu'il est imposé par l'étranger. (voir 18 sept.).

L'«Epoca» prend des airs péremptoires pour affirmer que mardi Bratiano se retire et que mercredi le nouveau gouvernement est formé.

format. O altă teză mai aproape de adevăr e că alegerile se vor face — de Brătianu sau de un om de paie, — şi că consultarea ţării va avea loc sub forma: rezistenţă sau supunere. Ar fi ceva abil.

— Grecia are şi ea o afacere Carol-Zizi. Tânărul Rege e de mult îndrăgostit de o d-şoară Manos; lumea era neliniştită de această legătură şi s'a încercat a i se arunca în braţe o frumoasă Americană; dar digresiunea aceasta n'a făcut decât să reînvieze pasiunea Sa şi într'o bună zi a plecat dela Tatoi, cu un ofiţer de ordonanţă. S'a dus la Salonic în timp ce tânăra persoană părăsea Constantinopol. — Tânăra pereche a intrat apoi la Atena în mod ostentativ. El se arată pretutindeni cu prietena sa, se plânge că nu este salutat (!) şi se ceartă cu Venizelos care îl ameninţă cu depunerea în caz de căsătorie în condiţiunile acestea. Pentru orice eventualitate, se caută un prinţ englez.

Filodor, care mă vizitează, — curaj! —, îmi spune că Venizelos este omul meşteşugurilor şi combinaţiunilor. Tot astfel l-am judecat şi eu în 1913.

Une autre thèse, plus vraisemblable, c'est qu'on fera les élections — Bratiano ou un prête-nom — et que la consultation du pays aura lieu sous la forme: résistance ou soumission. Ce serait habile.

— La Grèce a aussi son affaire Carol-Zizi, mais sur le trône même. Le jeune Roi est depuis longtemps amoureux d'une demoiselle Mano; on était inquiet de cette liaison et on a essayé de lui jeter dans les bras une jolie Américaine; mais cette digression n'a fait que raviver sa passion et, un beau jour, il est parti de Tatoï avec un officier d'ordonnance, s'est rendu à Salonique, pendant que la jeune personne quittait Constantinople et le jeune couple est rentré ostensiblement. Depuis, le Roi se montre partout avec son amie, se plaint qu'on ne les salue pas (!) et se dispute avec Venizelos qui menace de le déposer s'il se marie dans ces conditions. On cherche un prince anglais pour mettre éventuellement en place.

Filodor qui me rend visite — courage! — me dit que Venizelos est l'homme des artifices et des combinaisons, — je l'avais aussi ainsi jugé en 1913.

8 Septembre. — *Barbu Catargi* îmi comunică din sursa sa obişnuită că azi dim. chiar se notifică guvernului suspendarea tuturor trimiterilor şi aprovizionărilor pentru România. Este primul mijloc de constrângere contra noastră.

— D-l *Georg Russel Clarke* (unii scriu Clerk), numit comisar extraordinar şi ministru în Cehoslovacia, are ca misiune de a aduce guvernului nostru duplicatul primei note, pe care guvernul declară continuu că n'a primit-o, împreună cu altă notă, «fermă în fond» însă concepută în alţi termeni ca nota din 23 August.

«Le Temps» subliniază că dorinţa e să nu se lase României impresiunea că s'a uitat serviciile «importante» ce ea a adus cauzei comune.

9 Septembre. — (Buzău). — După comunicatul din Lyon, delegaţii noştri au declarat eri dim. la Conferinţă că România e gata să iscălească mâine (Marţi) tratatul cu Austria, însă formulând rezerve exprese, privitor la art. 60 asupra protecţiei minorităţilor, transitul şi regimul economic. Consiliul suprem n'a admis

---

8 septembre. — Barbu Catargi me communique de sa source habituelle que ce matin même on notifie au gouvernement la suspension de tous envois ou approvisionnements pour la Roumanie. C'est le premier moyen de coërcition contre nous.

— On annonce l'envoi d'un commissaire extraordinaire, M. George Russel Clarke, désigné comme ministre en Tchéco-Slovaquie; a pour mission de porter au gouvernement ampliation de la première note que le gouvernement déclare toujours n'avoir pas reçue, plus une seconde note, «ferme au fond» mais conçue en termes autres que la note du 23 août. «Le Temps» souligne qu'on ne peut pas laisser à la Roumanie l'impression qu'on a oublié les services «importants» qu'elle a rendus à la cause commune.

9 septembre. — (Buzeu). Selon communiqué Lyon, nos délégués ont déclaré hier matin à la Conférence que la Roumanie était prête à signer demain (mardi) traité avec Autriche, mais en formulant des réserves expresses concernant l'art. 60 sur la protection des minorités, le transit et le régime économique. Le conseil suprême n'a pas admis ces

aceste rezerve şi a hotărît că, dacă România iscăleşte, ea trebue să iscălească fără rezerve.

După toate citările jurnalelor, presa franceză ne e favorabilă; America singură dă nota ostilă. Un jurnal american ne denunţă că voim să facem o pace separată cu Austria şi Ungaria.

10 Septembre. — Mi se telefonează din Bucureşti că Jugoslavia a refuzat de asemenea să iscălească.

Faptul e normal pentrucă noi nu iscălim. Insă această ştire trebuie să fie complectată astfel: Ministerul sârb şi-a dat demisia, iar delegaţii s'au prezentat înaintea Consiliului Suprem, declarând că ei nu ştiu dacă au încrederea noului guvern. Consiliul le-a acordat o amânare. Situaţia nu e indentică cu a noastră.

12 Septembre. — Astăzi dimineaţă guvernul a demisionat. Este probabil că d-l Clarke soseşte şi va trebui să-şi prepare o figură de circumstanţă. — De notat că Consiliul Suprem contestă României că ar fi un Stat suveran, tratatul din Berlin subordonând independenţa sa naturalizării Evreilor !

---

réserves et décidé que si la Roumanie signait, elle devait signer sans réserves aucunes.

D'après toutes les citations des journaux, la presse française nous est favorable; l'Amérique seule donne la note hostile; un journal américain nous dénonçait comme voulant faire une paix séparée avec l'Autriche et la Hongrie.

10 septembre. — On me téléphone de Bucarest que la Yougo-Slavie a refusé aussi de signer. C'est normal puisque nous ne signons pas. Mais cette nouvelle doit être complétée ainsi: le ministère serbe a donné sa démission et les délégués se sont présentés au Conseil suprême en déclarant qu'ils ne savaient pas s'ils avaient la confiance du nouveau gouvernement. Le Conseil lui a accordé un délai. La situation n'est pas identique à la nôtre.

12 septembre. — Ce matin le gouvernement a démissionné. Il est probable que M. Clarke arrive et qu'il faut qu'il trouve visage de bois. A noter que, pour comble, on apprend que le Conseil suprême conteste à la Roumanie qu'elle serait un Etat souverain; le traité de Berlin ayant subordonné son indépendance à la naturalisation des juifs!

Scrisoarea de demisiune a lui Brătianu este întemeiată pe faptul că «Consiliul Suprem al Marilor Puteri, care a înlocuit Conferința de pace a Statelor Aliate», n'a ținut seamă de tratatul semnat în 1916 cu România și a decis să impună României condițiuni incompatibile cu independența sa, etc. După cum se vede, această demisie vizează în acelaş timp şi chestiunea Banatului.

«L'Indépendance» publică textul declarațiunii remise Luni de către noi. De reținut declarațiunea că, la 10 Dec. 1917, Aliații şi Statele-Unite au recunoscut prin scris imposibilitatea pentru România de a continua războiul şi că România a ştiut să împiedice desarmarea armatei sale şi, «prin atitudinea sa, să rețină pe teritoriul său 8 divizii inamice! *Ce laudă mai bună pentru guvernul meu aşi putea nădăjdui?*

— Combinațiunile îşi urmează cursul lor. Deocamdată Maniu pare desemnat pentru a căuta o combinațiune ministerială. Cred că se lucrează pentru a se câştiga timp şi că, în realitate, Brătianu n'are de gând să părăsească puterea.

La lettre de démission de Bratiano est fondée sur le fait que «le Conseil suprême des Grandes Puissances, qui a remplacé la Conférence de la paix des Etats alliés» n'a pas tenu compte du traité signé en 1916 avec la Roumanie et a décidé d'imposer à la Roumanie des conditions incompatibles avec son indépendance, etc. Comme on voit, cette démission vise aussi la question du Banat.

— L'«Indépendance» donne en même temps le texte de la déclaration remise lundi par nous. A retenir la déclaration que le 10 déc. 1917 les alliés et les Etats-Unis avaient, par écrit, reconnu l'impossibilité pour la Roumanie de continuer la guerre et que la Roumanie a su empêcher le désarmement de son armée et «par son attitude» retenir sur son territoire huit divisions ennemies! — *Quel meilleur éloge de mon gouvernement pouvais-je espérer?*

— Les combinaisons vont déjà bon train. Pour le quart d'heure c'est Maniu qui semble être désigné pour chercher une combinaison ministérielle. Je crois qu'on cherchera surtout à gagner du temps et que Bratiano ne compte pas lâcher réellement prise.

— Două fapte, de ordin diferit, care dau o notă caracteristică : remodificarea legii electorale. Termenul de declaraţie a candidaturilor e prelungit cu cinci zile. O lege specială pentru a permite unor prefecţi ca să-şi pună candidaturile lor. «Monitorul» este plin de demisii, însă se deleagă numai locţiitori; nu se mai numesc definitivi. Cu chipul acesta, candidatul rămâne prefect de fapt.

— *Lt.-col. Arion* e numit guvernor al Prinţului Nicolae : alegere excelentă dacă e vorba să-l înveţe dansul.

14 Septembre. — Semn al vremurilor : Se vorbeşte de un guvern Marghiloman. «Indreptarea» s'a vândut pe stradă cu acest titlu. Suntem departe de Noembre şi de Decembre 1918.

— La curse *Sir George Clarke* vine să se prezinte; vorbim mult despre cai. Ţinută prietenească. N'are aerul să fi venit pentru a ne sugruma.

Ataşatul naval britanic, căpitanul de vas *Neston Diggle,* mi se prezintă de asemenea. Liga Naţiunilor e pentru dânsul o prostie şi e furios că oameni ca Balfour şi ca «domnul» Lloyd George cred în visurile deşerte

---

— Deux faits, d'ordre différent, qui donnent une note singulière: Remodification de la loi électorale. Le terme de déclaration des candidats est prolongé de cinq jours. Loi spéciale pour permettre à certains préfets de poser leur candidature. Le «Moniteur» est plein de démissions, mais on *délègue* seulement des remplaçants; on n'en nomme pas de définitifs, comme ça le candidat reste le préfet de fait!

Le lieutenant-colonel N. Arion est nommé gouverneur du prince Nicolas: choix excellent si c'est pour lui apprendre à danser!

14 septembre. — Signe des temps! on parle d'un gouvernement Marghiloman. La «Indreptarea» a même été criée dans la rue avec ce titre. Nous sommes loin de novembre et de décembre 1918.

Aux courses Sir George Clarke se fait présenter; on cause chevaux longuement. Tenue très amicale. Il n'a pas l'air d'être venu pour nous étrangler.

L'attaché naval britannique Captain Neston Diggle se fait présenter. La Ligue des Nations est pour lui une bêtise et il enrage que des hommes comme Balfour et «Monsieur» Lloyd George qui croient aux songeries creuses de M. Wilson.

ale lui Wilson. Lord Grey care a fost numit acum ambasador la Washington, e un fanatic... Vor fi totdeauna războaie, ori de câte ori capitalul evreiesc o va cere, şi atunci tirania evreiască va apăsa din ce în ce mai mult asupra noastră. Această notă ne dă percepţiunea că Englezii ca şi Francezii nu lucrează contra noastră.

«Le Progrès» scriind că miniştrii aliaţi trebuie să ne fie defavorabili la Bucureşti, Rattigan a protestat şi a stăruit să se facă o rectificare

De notat că Saint-Aulaire, oferind un prânz în onoarea lui Clark — publicul l-a numit «portărelul Conferinţei», — a spus gazetelor că acest prânz a fost oferit în calitate de decan al corpului diplomatic.

— Depeşile de eri sunt de altfel bune. Mişu şi Vaida au făcut o vizită lui Pichon, apoi preşedintelui Poincaré. «Le Temps» conchide de aci că e speranţă de a vedea că lucrurile se aranjează şi că protecţiunea minorităţilor ar putea să nu fie decât un şir de mari neînţelegeri, cari poate s'ar putea înlătura. Buletinul din Lyon este de asemenea optimist. «Chestiunea minorităţilor şi aceea a Budapestei oferă un teren de înţelegere destul de uşor».

Ce lord Grey qu'on vient de nommer ambassadeur à Washington en est fanatique. Il y aura toujours des guerres quand le capital juif l'exigera et ce sera la tyrannie juive qui pèsera de plus en plus sur nous.

Cette note donne la perception que les Anglais, pas plus que les Français, ne donnent avec enthousiasme contre nous. Le «Progrès» ayant écrit quelque part que les ministres alliés doivent à Bucarest nous être défavorables, Rattigan a protesté et fait insérer une rectification. A noter que St.-Aulaire ayant donné un dîner en l'honneur de Clarke — le public l'a appelé «l'huissier de la Conférence» — a fait dire aux journaux que ce dîner était offert en qualité de doyen du corps diplomatique.

Les dépêches d'hier sont d'ailleurs bonnes. Mişu et Vaida ont fait une visite à Pichon, puis au président Poincaré. Le «Temps» en conclut qu'il y a espoir de voir les choses s'arranger et que la protection des minorités pourrait n'être qu'une suite de vastes malentendus, que, peut-être, va-t-on pouvoir dissiper. — Le bulletin de Lyon est aussi optimiste: la question des minorités et celle de Budapest offrent un terrain d'entente assez facile.

18 Septembre. — Cu toate stăruinţele prietenilor, am plecat Luni dim. din Bucureşti. Nu cred că criza e serioasă şi n'am ce căuta în mijlocul intrigilor unora şi altora. Takiştii se agită şi Take a făcut boroboaţa pe care, la 7 Sept., o credeam imposibilă. Intr'un articol ditirambic pe care M. Plesnilă îl iscăleşte în «Românimea», dar de care Kiriacescu spune că e al lui Take, acesta recunoaşte că a scris Regelui cerând puterea şi angajându-se pe tocmeală să reuşească a linişti Conferinţa. Tot articolul este o insanitate, o ipertrofie, o ţesătură de invenţiuni!...

— Criza e staţionară. Se pare că ne vom retrage pe Tisa.

22 Septembre. — Am petrecut trei zile la Bucureşti. Sir George Clarke a plecat azi dim. Indată C. Manolescu a primit misiunea oficială de a forma cabinetul. La orele 3 şi jum., când părăsiam Bucureştii, se punea înainte nume comice.

— Manolescu s'a dus să ceară concursul lui Take Ionescu, care s'a lăudat că «l'a dat afară». Nota la jur-

---

18 septembre. — (Buzeu). Malgré les instances des amis je suis reparti lundi matin de Bucarest. Je ne crois pas au sérieux de la crise et je n'ai que chercher au milieu des intrigues des uns et des autres. Les Takistes s'agitent et Take a commis la gaffe que le 7 sept. (v. ci-dessus) je croyais impossible. Dans un article dithyrambique de la «Românimea», signé M. Plesnila, mais que Kiriacesco me dit être de Take, celui-ci reconnaît qu'il a écrit au Roi demandant le pouvoir et s'engageant à forfait de réussir à apaiser la conférence. Tout l'article est une insanité, une hypertrophie, un tissu d'inventions.

— La crise est stationnaire. Il paraît que nous allons nous retirer sur la Tisza.

22 septembre. — Passé trois jours à Bucarest. Sir George Clarke est parti ce matin. Aussitôt Corneille Manolescu a reçu mission officielle de former le Cabinet; à 3 h. ½ quand j'ai quitté Bucarest, on mettait en avant des noms funambulesques. Manolescu a été demander son concours à Take Ionescu, qui s'est vanté de «l'avoir mis à la porte». La note

nale este că convorbirea a durat 5 minute. O. Kiriacescu, care era sigur că va rămâne la Finanţe, a fost lichidat de Manolescu în două cuvinte: niciun membru din vechiul cabinet, nici desemnat de partidul liberal.

— La curse, câteva vorbe amabile între Clark şi mine: un aer liniştit în ceeace ne priveşte. Insă *Poklevski* a căutat să stea mai mult de vorbă. Rezistenţă, guvern de viitor: banalităţi. Dar, relativ la Take Ionescu, a spus: a combate până în pânzele albe pe Brătianu în acest moment, este a slăbi puţin acţiunea României. El însă s'a plâns mai cu seamă de atitudinea noastră faţă de Rusia şi de amiciţia ce se manifestă, pe neaşteptate, faţă de Ucraina. «România nu poate spera că va regula afacerile Rusiei. Pentruce atunci dă muniţiuni şi subsidii lui Petliura şi nimic lui Denikin? Petliura nu este decât un bolşevic deghizat. Dacă România voeşte să întreprindă o acţiune antibolşevică, atunci n'are decât să dea la amândoi». (Poklevski uită că Denikin vorbeşte şi de integritatea rusă — Basarabia? — jurnalele de azi dimineaţă anunţă că Petliura i-a pricinuit o înfrângere foarte mare). «Francezii au abandonat orice

---

aux journaux est que la conversation a duré 5 minutes. O. Kiriacesco, qui était sûr de rester aux Finances, a été liquidé en deux mots: aucun membre de l'ancien cabinet, ni désigné par le parti libéral.

— Aux courses quelques mots aimables entre Clarke et moi; l'air apaisé en ce qui nous regarde. Mais Poklevski a tenu à causer plus longuement. Résistance, gouvernement à venir; lieux communs. Mais à propos de Take Ionescu, il a dit: combattre à outrance Bratiano en ce moment, c'est un peu affaiblir l'action de la Roumanie. Mais il s'est plaint surtout de notre attitude en Russie et de l'amitié qu'on témoigne subitement à l'Ukraine. «La Roumanie ne peut espérer régler les affaires de la Russie. Pourquoi donner des munitions et des subsides à Petlioura et rien à Denikin? Petlioura n'est qu'un bolchévik déguisé. Si on veut faire action antibolchévique, on n'a qu'à donner aux deux». (Poklevski oublie que Denikin parle aussi de l'intégralité russe — Bessarabie? — et les journaux de ce matin annoncent que Petlioura lui a infligé une défaite de première grandeur).— «Les Français ont abandonné toute action en Russie; elle

acţiune în Rusia; această acţiune rămâne încredinţată Englezilor, cari lucrează de altfel foarte inteligent».

— Niciodată Dem. Grecianu n'a fost mai politicos în salutul său decât eri, la curse: acum în urmă, se prefăcea că nu mă vede.

— *Gerlicsy:* familia Tisza, Weckerle, Bethlen şi majoritatea aristocraţiei lucrează în vederea unei uniuni personale cu România. De două ori s'a încercat a se afla ceva dela Diamandy; Weckerle, mai cu seamă, l-a găsit foarte dispus pentru un acord economic şi foarte rezervat asupra chestiunei politice. Ungaria, pentru a salva industria sa, care scotea din Transilvania materia primă, caută o uniune vamală.

26 Septembre. — Nu m'am mişcat dela Buzău, pentru că nimic n'a mişcat la Bucureşti. Combinaţiunea Manolescu, sigură Luni, nu s'a sfârşit încă azi dimineaţă. Bardescu a vorbit cu Goldiş: se pare că niciun Ardelean nu primeşte portofoliuri într'un provizorat. Aceşti domni încep să nu mai aibă încredere în Brătianu, care ar fi făcut tot ce-i stă în putinţă pentru ca Maniu

---

reste exclusivement confiée aux Anglais qui agissent d'ailleurs très intelligemment».

— Jamais D. Greceanu n'a été plus poli dans son salut qu'hier aux courses: tout récemment il affectait de ne pas me voir.

— Gerlicsy: la famille Tisza, Weckerlé, Bethlen et la majorité de l'aristocratie agissent en vue d'une union personnelle avec la Roumanie. On a tâté deux fois Diamandy; Weckerlé surtout l'a trouvé très chaud pour un accord économique et très réservé sur la question politique. La Hongrie, pour sauver son industrie qui tirait de Transylvanie la matière première, recherche une union douanière.

26 septembre. — Pas bougé de Buzeu, parce que rien n'a bougé à Bucarest. La combinaison Manolescu, certitude lundi, n'avait pas encore abouti ce matin. Bardesco a causé avec Goldiş — il semble qu'aucun n'accepte des portefeuilles dans un provisorat. Ces messieurs commencent à se méfier de Bratiano qui aurait fait le possible pour que Maniu ne puisse réussir. Les choses sont telles que je l'ai toujours

să nu reuşească. Lucrurile sunt astfel cum mi le-am închipuit şi spus totdeauna: Brătianu nu va lăsa puterea din mână, decât dacă poate să desemneze el pe miniştrii. Deocamdată, alegerile trebuiau să înceapă în zece zile şi nimeni nu ştie dacă ele sunt amânate sau nu.

— Sir George Clarke n'a plecat încă! Şi Duminecă, anunţase cu siguranţă plecarea pentru a doua zi.

— Regina a plecat eri în Italia cu Prinţesa Elisabeta. Prinţesa Marioara plecase Lunea trecută cu d-na Procopiu. Prinţul Nicolae a plecat de asemenea cu Arion în Englitera. Toată *familia regală* s'a împrăştiat din nou.

— Consiliul suprem se disolvă, sau e pe cale de a se disolva. Rolul său trece, aşa zicând, asupra Societăţii Naţiunilor, care începe a fi tratată de... un vis frumos.

«Le Temps» enumără şeapte, opt probleme arzătoare, pe care Consiliul le lasă în discuţiune şi care privesc tot universul: pacea bulgară, pacea ungară, problema Adriaticei, foarte complicată prin luarea în posesiune a oraşului Fiume de către trupele lui d'Annun-

---

pensé et dit: Bratiano ne lâchera provisoirement prise que s'il peut désigner les ministres. — En attendant, les élections devraient commencer dans dix jours et on ne sait encore si elles sont remises ou non.

— En attendant Sir George Clarke n'est pas parti ! Et dimanche, il avait annoncé à coup sûr son départ pour le lendemain.

— La Reine est partie hier pour l'Italie avec la Princesse Elisabeth. Marioara avait quitté avec M-me Procopiu le lundi précédent; le Prince Nicolas, comme elle, est aussi parti avec Arion pour l'Angleterre. Toute la famille royale est de nouveau dispersée.

— Le Conseil suprême se dissout ou tout au moins en prend le chemin. Soi-disant son rôle passe à la Société des Nations qu'on commence à traiter de «beau rêve». «Le Temps» énumère sept-huit problèmes ardents que le Conseil suprême laisse en plan et qui concernent tout l'univers. Long feu: Paix bulgare, paix hongroise, problème Adriatique diablement compliqué par la prise en possession de Fiume par les troupes de d'Annunzio, le conflit germano-polonais

zio, conflictul germano-polonez (Silezia de sus, Prusia orientală etc.), statutul țărilor baltice, chestiunea rusă, chestiunea turcă, solidaritatea financiară între aliați, etc.

27 Septembre. — Sosesc dela Buzău. Guvernul nu e încă format, însă se va forma pe la 5 ore. Ziua de Joi, 25 Septembre, va rămâne ca cea mai reușită din «zilele păcăliților». Manolescu prezentase o listă, pe care Regele a aprobat-o; decretele se întocmiseră; unii din viitorii miniștri așteptau în frac; rectorul Atanasiu primea felicitări la o agapă universitară într'un restaurant; apoi, deodată, pe la orele 4, totul a fost contramandat. De două zile, Dissescu se plimbă în automobilul dela Interne. Și Pangrati și Petru Misir și Dissescu erau, prin canalul «României», excluși în mod solemn din partidul conservator.

Regele a văzut la orele 11, eri, pe Take Ionescu, apoi pe Maniu. Se zice că Take a amenințat cu revoluția. A tăgăduit însă într'un interview dat azi dimineață. Cât despre Maniu, se afirmă că Brătianu i-ar fi arătat câteva piese și contra lui Take și contra lui Averescu, cari au făcut pe Maniu să renunțe la orice nouă încercare de

---

(Haute Silésie, Prusse Orientale, etc.), statut des pays baltiques, la question russe, la question turque, la solidarité financière entre alliés, etc.

27 septembre. — J'arrive de Buzeu. Pas encore de gouvernement, mais on en aura un vers 5 h. La journée de jeudi 25 sept. restera comme la plus réussie des «journée des dupes». Manolescu avait présenté sa liste que le Roi avait approuvée, les décrets avaient été faits; quelques-uns des futurs ministres attendaient en habit; le recteur Atanasiu recevait des félicitations à une agape universitaire dans un restaurant; puis subitement à 4 h. tout est contremandé. Depuis 2 jours Dissescu roulait dans l'auto de l'Intérieur! Et Pangrati et Pierre Missir et Dissescu étaient par voie de la «Romanimea» exclus solennellement du parti conservateur...

— Le Roi a vu à 11 h. Take Ionescu, hier, puis Maniu. On dit que Take a menacé de la révolution. Il l'a nié dans une interview donnée ce matin. Quant à Maniu on affirme que Bratiano lui aurait montré des pièces et contre Take et contre Averescu, qui ont fait renoncer Maniu à toute

conciliare. (v. 11 Oct.). Combinaţia Manolescu a fost caducă din chiar minutul când Transilvănenii au refuzat portofolii; niciunul nu-şi bătea capul să-şi arate ştiinţa administrativă numai pentru două luni. Bietul Corneliu a fost grotesc şi i s'a dat să înţeleagă !...

Insărcinat eri să formeze un minister, *Văitoianu* a depus jurământul azi, la orele 5, împreună cu şase sau şapte generali, pe cari i-a luat cu dânsul, la cari se adogă Em. Miclescu, desemnat, evident, de Angelescu. Popovici, Răşcan, Popescu-Sanitaru, Lupescu (la Culte ! !), Mihail sunt titularii portofoliilor principale. Foştii miniştri basarabeni şi ardeleni păstrează funcţiunile lor fără portofolii.

Având în vedere origina lui Văitoianu şi acea a lui Lupescu, se spune în glumă că nu mai e nevoie de a se proteja minorităţile.

Takiştii spumează; cuvintele ce le ies din gură au îndreptăţit legendele răspândite de liberali că ei ameninţă să facă revoluţie şi că generalul Averescu este în capul unui complot. De aci necesitatea de a se răspunde printr'un minister de generali. Institutorii lui Averescu

---

nouvelle tentative de conciliation. (V. aussi 11 oct.). — La combinaison Manolescu a été caduque dès l'instant où les Transylvains ont refusé des portefeuilles; nul ne se souciait de montrer son savoir — faire administratif pour deux mois. Le pauvre Corneille a été grotesque et on le lui fait sentir.

— Chargé de constituer un ministère hier, Vaitoianu a fait prêter serment aujourd'hui à 5 h. aux six ou sept généraux qu'il a pris avec lui, plus Emm. Miclesco, désigné évidemment par Anghelesco. Popovici, Raşcan, Popescu, Lupescu (aux cultes?!), Mihail sont les titulaires des principaux portefeuilles. Les anciens ministres bessarabiens et transylvains gardent leurs fonctions sans partefeuille. Vu l'origine de Vaitoianu et de Lupescu, on dit plaisamment qu'il n'est plus nécessaire de protéger les minorités.

— Les Takistes écument; leurs écarts de parole ont motivé les légendes répandues par les libéraux qu'ils menacent de faire la révolution et que le général Averescu est à la tête d'un complot. D'où la nécessité de répondre par un ministère de généraux. Les instituteurs d'Averescu étant

fiind din mişcare, li se dă ca şef pe generalul Lupescu. Nu cred nici o vorbă din toate acestea. De altfel, Filipescu în «Epoca», care a devenit foarte violentă, scrie un articol foarte tare; însă după două ore ia trenul pentru Paris : plimbare şi teatru !

— Un redactor dela «Figaro» mi-a făcut o lungă vizită. Intre alte amabilităţi, el mi-a spus că acum se ştie bine în Franţa că nu eram franco-fob şi persoane «cari nu vă iubesc» i-au adus la cunoştinţă — la Bucureşti — că am făcut cu Mackensen un menaj foarte prost.

— Duminică, la Club, lungă conversaţie cu *Boissier;* lui nu-i place guvernul de generali, care va face în streinătate un efect rău. (In fond îl socot pe acest ministru destul de takist). Se vorbeşte de plecarea Reginei. Confidenţial, el îmi spune : «M. S. este la Lausanne, nu în Italia».

6 Octombre. — Toată săptămâna la Buzău. M'am ocupat puţin de alegeri. Vizită la Cislău pentru a vedea toţi «pur sângii» cari s'au luat din Ungaria. Războiu la cuţite, în privinţa aceasta, cu Domeniile : fiecare vrea să aibă crescătorie pe seama sa.

---

du mouvement, on leur donne comme chef le général Lupescu. Je ne crois pas un mot de tout cela. — D'ailleurs, Filipesco, dont l'«Epoca» est très violente, lance un article furibond, mais il prend, deux heures après, le train pour Paris: courses et théâtre.

— Un rédacteur du «Figaro» m'a fait une longue visite. Entre autres amabilités, il m'a dit qu'en France on savait bien maintenant que je n'étais pas un franco-phobe et des personnes qui «ne vous aiment pas» lui avaient déjà dit que j'avais fait avec Mackensen un ménage affreux.

— Au Cercle, dimanche, longue conversation avec Boissier, il n'aime pas le gouvernement de généraux qui fera à l'étranger un mauvais effet. (Au fond, je crois ce ministre pas mal takiste). On parle du départ de la Reine à voix basse; confidentiellement il me dit: «S. M. est à Lausanne, pas en Italie». Il a eu le bon goût de ne pas ajouter autre chose.

6 octobre. — Toute la semaine à Buzeu. On s'est occupé un peu des élections. Visite à Cislău pour voir tous les pur-sang qu'on a pris en Hongrie. La guerre à couteaux tirés, à ce sujet, avec les Domaines: chacun veut avoir son élevage.

— Am fost eri la Bucureşti pentru curse. Inregistrez tot felul de svonuri. Se zice că e vorba să se amâne alegerile : guvernul ar fi intimidat de declarările de abţinere ale coaliţiei Take-Averescu-Flondor. Ar fi de asemeni scrâşniri printre Ardeleni : cauza ar fi eşecul celei d'a doua combinaţiune Maniu, dela 26 Septembre. Faptul e că Averescu a răspândit ştirea despre un congres al partidului său pentru zilele acestea la Bucureşti, ceeace a făcut ca «Izbânda» să însere că vor veni la Bucureşti peste 100.000 de ţărani. La ordinea zilei, mania de a vorbi revoluţiune, dar... totdeauna este altcineva care trebue să o facă !

8 Octombre.—Am fost la Brăila şi Galaţi. La Brăila, pentru a încerca o pace ; la Galaţi, pentru a încălzi puţin pe prietenii noştri. Am pronunţat aici un discurs-program. Pretutindeni, autorităţile deferente. Brăila este acum un port complect fără viaţă, posomorât şi tăcut : nici un export. Galaţii, destul de populat; mi se semnalează un mare vapor sub pavilion german, — primul dela războiu, — sosit pentru a încărca petrol.

— Eté hier pour les courses à Bucarest. On y recueille toutes sortes de bruits. D'abord il est question d'ajourner les élections, dit-on: le gouvernement aurait été intimidé par les déclarations d'abstention de la coalition Take-Averescu-Flondor. Il y aurait aussi des grincements parmi les Transylvains: l'échec de la seconde combinaison Maniu, le 16 sept. en serait la cause. Toujours est-il qu'Averescu a lancé la nouvelle d'un congrès de son parti pour ces jours-ci, ce qui fait dire à l'«Izbanda» qu'il y avait 100.000 paysans à Bucarest! La manie du jour est de parler révolution, mais c'est toujours un autre qui doit la faire.

8 octobre. — Eté à Braïla et à Galatz, à Braïla pour tenter une paix, à Galatz pour mettre un peu de feu au ventre de nos amis. Prononcé ici un speech-programme. Partout, les autorités déférentes. Braïla est un port complètement sans vie, morne et silencieux: pas d'importation. Galatz assez peuplé et on me signale un grand bateau sous pavillon allemand — le premier depuis la guerre — venu pour chercher du pétrole.

— Eri seară, fiind împreună cu Corteanu şi Catargi, cari vor pleca în sudul Basarabiei, soseşte Stoian. Averescu mi-l trimite ca să-mi propună de a mă abţine în alegeri, cum fac Take şi dânsul, ceeace va stabili un contact pentru viitor; în schimb va continua atitudinea neutră a presei sale. Altfel, ne va ataca. Ca complectare, mă întreabă dacă aşi voi să primesc a sta de vorbă cu o persoană autorizată din partea sa? — Răspuns: Nu e nici un motiv ca să modific linia mea de conduită, dar nu refuz nici o conversaţie.

11 Octombre. — Abia sosit în Bucureşti, ca de obicei, pentru curse, şi *I. Mitilineu* vine să-mi raporteze convorbirea cu Argetoianu, care a aranjat un dejun pentru a vorbi mai bine cu el. Pentru a caracteriza felul de politică care se face, dânsul «şi-a rezervat formal dreptul de a tăgădui absolut» că a avut această conversaţie. In substanţă: Averescu nu e mulţumit de asociaţia sa cu Take «care n'are pe nimeni şi care nu-i aduce nimic». El e un om de ordine şi nici nu se gândeşte la revoluţiune. Ne cere să ne abţinem în alegeri, şi în schimb, jurnalele sale nu ne vor ataca şi, afară de asta, ia angajamentul, în nu-

---

— Hier au soir, avec Corteanu et Catargi, qui se rendront dans le Sud de la Bessarabie, est arrivé aussi Stoian. Il a vu Averescu qui me l'a dépêché pour me proposer de m'abstenir dans les élections, comme le font Take et lui, ce qui établira un contact pour l'avenir; en échange il continuera l'attitude neutre de sa presse. Autant dire qu'autrement il nous attaquera! — Comme complément il demande si je voulais accepter de causer avec une personne autorisée de sa part. Réponse: il n'y a aucune raison pour modifier ma ligne de conduite, mais que je ne refusais aucune conversation!

11 octobre. — A peine arrivé à Bucarest, comme d'habitude pour les courses, que Jean Mitilineu vient me rapporter sa conversation avec Argetoyanu, qui a arrangé un déjeuner pour mieux causer avec lui. Pour bien marquer le genre de politique qu'on fait, il s'est formellement réservé le droit de nier absolument avoir eu cette conversation En substance: Averescu n'est pas content de son association avec Take «qui n'a plus personne et qui ne lui apporte rien». Il est un homme d'ordre et ne songe même pas à la révolution. Il nous demande de nous abstenir dans les élections, et, en échange,

mele său,—«căci nu poate angaja pe Take» (în numele lui numai) — să ne dea o parte în guvernul său apropiat (!?). Nimic public, nici coaliţie, căci până la pacea generală nu se poate vorbi despre o colaborare cu noi, — lasă a se înţelege din cauza Aliaţilor. — Mulţumesc (?), însă nu pot primi nimic. Mitilineu, cel dintâi, a făcut observaţia că această clandestinitate împiedică orice înţelegere. Dacă ar fi fost vre-una posibilă!

— In timpul zilei, Take a avut o adunare generală la clubul lor pentru a propune un nou program şi un nou titlu, acela de «democraţi-unionişti». Propunerile, nicidecum sprijinite de altfel de către corifei, M. Cantacuzino fiind de faţă, au fost trimise la o comisiune. Pentru moment, aceasta înseamnă probabil o înmormântare. Unii ca Hiott, Deşliu, Greceanu sunt pe faţă contra. Insă, în cursul discursului său, Take a afirmat că în cea din urmă fază a crizei, el a declarat Regelui că acceptă un guvern Maniu, compus exclusiv din Ardeleni pentru a prezida alegerile. Lucrul acesta ar putea fi adevărat şi ar explica eşirea lui Brătianu:

---

ses journaux ne nous attaqueront pas et il prend l'engagement en son nom — «car il ne peut engager Take» (en son nom seulement) de nous faire une part dans le prochain gouvernement (! ?). — Rien de public, pas de coalition, car jusqu'à la paix générale on ne peut avouer une collaboration avec nous, — à cause des Alliés, laisse-t-on entendre. Je remercie (?), mais je ne puis rien accepter. Mitilineu tout le premier avait fait observer que cette clandestinité empêchait toute entente. S'il y en avait une de possible.

— Dans la journée, Take avait eu une réunion générale de leur Club pour proposer un nouveau programme et un nouveau titre, celui de «démocrates-unionistes». Ces propositions, nullement appuyées d'ailleurs par les coryphées, M. Cantacuzène étant présent, ont été renvoyées à une commission. C'est probablement pour le quart d'heure un enterrement. Certains comme Hiott, Desliu, Greceanu sont ouvertement contre. Mais au cours de son discours, Take a affirmé que, dans la dernière phase de la crise, il avait déclaré au Roi qu'il acceptait un gouvernement Maniu composé exclusivement de Transylvains pour présider aux élections. Ceci

«D-ta, domnule Maniu, vrei să faci politică în Regat? Uite-te cine sunt d-nii Take Ionescu şi Averescu». (v. 27 Sept.).

13 Octombre. — Puţin iritat, dar nu surprins, aflând că Vineri, la adunarea dela Club, Arion ar fi răspândit descurajarea, în urma sugestiilor de abţinere, am convocat comitetul. Explicaţie verde. A fost unanimitate pentru acţiune, Mitescu cel dintâi. Am aflat că, la Palatul Justiţiei, avocaţii takişti împing din toate puterile la abţinere. Ei promit căderea guvernului, o coaliţiune, etc., tot felul de lucruri care nu sunt în puterea lor.

Menţin punctul meu de vedere: consultarea ţării asupra chestiunii rezistenţii, la care nici nu putem consimţi ; după cum iarăşi nu putem scăpa prin tangentă de contactul cu sufragiul universal, odată ce a fost înscris în program.

— Chestiunea Fiume, luând o întorsătură definitivă în favoarea Italiei, d'Annunzio având chiar un comandant de corp de armată care se demite din serviciul activ pentru a lua comandamentul forţelor voluntare,

---

pourrait être vrai et expliquerait la sortie de Bratiano: «D-ta, domnule Maniu, vrei să faci politică în Regat? Uite-te cine sunt d-nii Take Ionescu şi Averescu.

13 octobre. — Un peu irrité, mais pas surpris, ayant appris que vendredi, à la réunion du Club, Arion avait de nouveau jeté la désespérance grâce à des suggestions d'abstention, j'ai convoqué le Comité. Explication très verte. Il y a eu unanimité pour l'action, Mitesco tout le premier. J'ai saisi qu'au Palais les avocats takistes poussent de toutes leurs forces à l'abstention. Ils promettent la chute du gouvernement, une coalition etc., toutes choses qui ne sont pas en leur pouvoir. Je maintiens mon point de vue: consultation du pays sur les questions de la résistance, à laquelle nous ne pouvons faillir, de même que nous ne pouvons échapper par la tangente au contact avec le suffrage universel, quand on l'a inscrit dans son programme.

— La question de Fiume prenant une tournure définitive en faveur de l'Italie, d'Annunzio ayant même un commandant de corps d'armée qui se démet du service actif pour prendre celui de forces volontaires, il est clair que devant

este clar că, în fața acestui semn de neputință a Conferinței, tonul scade sau va scădea față de noi.

Politica preconizată de Take este cu atât mai odioasă. Un svon dela Consiliul de miniştri spune că Serbia ar fi anunțat că ea ne-ar expedia toate mărfurile şi toate bagajele reținute de mai multe luni acolo. E de sigur un avans. Am repetat, în discursul meu, că ar trebui să devenim prietenii Serbilor şi Ungurilor. Lucru curios : noul ministru al Italiei, d-l de Martin Franklin, a spus exact acelaş lucru lui Kiriacescu, pe care a ținut să-l cunoască pentru a-i mulțumi cu prilejul câtorva articole din «Le Progrès».

14 Octombre. — «Viitorul» publică actele încheiate în Februarie 1918, — sub inspirațiunea lui Boyle, trebuie s'o spunem, — între Averescu şi guvernul lui Rakowski la Odessa. E stupid ! Şi când Coandă mi-a remis aceste piese, nici nu le-am luat în serios.

— «Epoca» dă o traducție a memoriilor lui *Ludendorff.* Un pasaj întreg este consacrat planului Cartierului General de a detrona pe Rege. Ludendorff spune că diplomația, dând totdeauna asigurarea că detronarea

---

cette marque d'impuissance de la Conférence, le ton baisse ou baissera vis-à-vis de nous. La politique préconisée par Take est d'autant plus odieuse. Un écho du conseil des ministres veut que la Serbie ait annoncé qu'elle nous envoyait toutes les marchandises et tous les bagages retenus par elle depuis plusieurs mois. C'est évidemment une avance. J'ai répété dans mon discours, que nous devions devenir les amis des Serbes et des Hongrois. Chose curieuse: le nouveau ministre d'Italie. M. Martin Franklin, a dit exactement la même chose à Kiriacescu qu'il avait tenu à connaître pour le remercier au sujet de certains articles du «Progrès».

14 octobre. — Deux documents. Le «Viitorul» publie les actes conclus en févr. 1918, — sous l'inspiration de Boyle. il faut le dire. — entre Averescu et le gouvernement de Rakowski à Odessa. C'est stupide et quand Coanda m'a remis ces pièces je ne les ai même pas prises au sérieux.—L'«Epoca» donne une traduction des mémoires de Ludendorf. Tout un passage est consacré aux plans du Q. G. de détrôner le Roi. Ludendorf dit que la diplomatie ayant toujours donné l'as-

s'ar face de către Români, a neglijat să ceară desarmarea completă a armatei. Faptul acesta aruncă o lumină defavorabilă asupra plebiscitului pe care Lupu Kostake şi Virgil Arion îl organizase în numele lui Carp.

20 Octombre. — Ne-am întors definitiv dela Buzău, Sâmbătă. Eri dim., Stoian, însoţit de Corteanu, mi-a cerut o întrevedere cu *Averescu* şi după curse generalul G. Văleanu a venit să-şi facă partida de bridge la Club (de şi e din banda care boicotează Clubul), ca să mă roage să întâlnesc pe general astăzi la dânsul, str. Scaune.

Am vorbit dela 12 ore la 1 şi jum. fiind de faţă şi Văleanu. *Averescu* a încercat să mă convingă că trebuie să mă retrag din alegeri şi că, în cazul acesta, căderea guvernului e sigură. Aşa credea Take Ionescu şi tot el a insistat ca Stoian să-mi fie expediat la Buzău. Dealtfel Take a spus lui Lascar Antoniu, care l-a văzut eri, «că eu sunt arbitrul situaţiei». O momeală îndreptată vanităţii !

Câteva mărturisiri naive ale lui Averescu : «Un

---

surance que le détrônement se ferait par les Roumains, il a négligé de demander le désarmement complet de l'armée. Cela jette une lumière défavorable sur le plébiscite que Lupu Kostaki et Virgile Arion avaient organisé sur le nom de Carp.

20 octobre. — Sommes rentrés définitivement de Buzeu, samedi. Dès le matin, hier, Stoian, flanqué de Corteanu, m'a demandé une entrevue avec Averescu et, après les courses, le général G. Valeanu est venu faire son bridge au Club, lui qui est de la bande qui boycotte le Club, pour me prier de rencontrer Averesco aujourd'hui chez lui. Rue: Scaune. Nous avons causé de 12 à 1 h. 30, avec Valeanu en tiers. Averescu a essayé de me persuader qu'il faillait que je me retire des élections et qu'alors la chute du gouvernement était certaine, que c'était l'avis formel de Take Ionescu, qui est celui qui a insisté pour que Stoian me fût dépêché à Buzeu. Take a d'ailleurs dit à Lascar Antoniu qui l'a vu hier, que «j'étais l'arbitre de la situation». Un hameçon tendu à la vanité!— Quelques aveux naïfs d'Averescu: «Une raison pour la-

motiv pentru care nu intru în lupta electorală este că nu pot risca partida fără a fi sigur de reuşită. Nu puteam face pe faţă un bloc cu d-ta, pentrucă eram deja rău notat ca prieten al Nemţilor şi ar fi însemnat atunci să mă marchez şi mai mult! O acţiune paralelă este singura posibilă, fără nicio înţelegere publică până la pace, din cauza Antantei», etc... — Ce e mai frumos e că generalul voeşte să mă convingă că Take Ionescu este contra atacurilor presei sale faţă de mine şi că, în politica străină, el nu s'a pronunţat «niciodată» pentru supunere, dar că recunoaşte că sunt singurul care şi-a spus părerea în mod clar şi că trebue să menţin punctul meu de vedere, singurul prin care s'ar putea face lui Brătianu viaţa de nesuferit, dacă e vorba ca el să iscălească pacea «după cum este convins». Asupra documentului publicat de liberali (v. 14 Oct.), generalul deschide vorba şi spune că dânsul a scris această declaraţie pentru Rege şi a remis-o unei persoane sigure (d-na D., bineînţeles), pentru a-i explica atitudinea sa scoasă în evidenţă prin instrucţia contra lui Lupu Kostake. Lucrul s'a petrecut în Sept. 1916, când comanda ar-

---

quelle je n'entre pas dans la lutte électorale c'est que je ne puis risquer la partie sans être sûr de réussir». — «Je ne pouvais ouvertement faire un bloc avec vous parce que j'étais déjà mal noté comme ami des Allemands et c'était alors me marquer davantage!» — Une action parallèle est seule possible sans aucune entente publique jusqu'à la paix, à cause de l'Entente, etc.

Le plus beau est que le général veut me persuader que Take Ionescu est contre les attaques de sa presse à mon endroit et que dans la politique étrangère il ne s'est jamais prononcé pour la soumission, mais qu'il reconnaît que je suis le seul qui ait clairement dit mon opinion et qu'il fallait que je maintienne mon point de vue, le seul avec lequel on peut rendre à Bratiano la vie intenable si c'est lui qui signe la paix «comme il en est absolument convaincu».

Sur le document publié par les libéraux (v. 14 oct.), c'est lui qui aborde le sujet. Il a écrit cette déclaration pour le Roi et l'a remise à une personne sûre (M-me Dissescu évidemment), pour lui expliquer son attitude mise en évidence par l'instruction contre Lupu Kostaki. C'était en sept. 1916

mata de Bucureşti. I-am făcut observarea că ar trebui să precizeze bine această dată, căci publicul crede că negocierea cu L. Kostake datează din epoca retragerii. — El nu admite ca acea «persoană sigură» să fi putut preda documentul; crede că Regele, — însă poate el s'o spună? — îl va fi arătat, pentru a desvinovăţi pe Averescu, lui Brătianu, şi acesta l'ar fi fotografiat. Generalul era foarte îngrijat de a nu atribui Regelui vre-o rea intenţiune. — Pentru a încerca să mă convingă că trebuie să-mi retrag candidaţii, Averescu îmi încredinţează — sub formă de mare secret — că «Ardelenii vor să se întoarcă în contra guvernului şi să dea asalt lui Ştefan Popp şi lui Goldiş, pentru a-i face să se retragă»; că speră să reuşească şi că, în toate cazurile, Consiliul Naţional s'ar împărţi pe această chestiune. «Dacă lucrul s'ar întâmpla, spune generalul, aş lua-o înainte?» — Ii răspund îndată că svonul s'a răspândit în oraş (aflasem că Goga şi Bontescu au şi început asaltul) şi generalul mi-a manifestat ciuda sa asupra indiscreţiunilor lui Take şi ale celor din jurul său. — Ne-am despărţit în bună înţelegere, repetându-i că a săvârşit o mare greşeală, părăsind lupta.

---

lorsqu'il commandait l'armée de Bucarest. Je lui fais remarquer qu'il lui fallait bien préciser cette date, car le public croit que la négociation avec Lupu Kostaki date de l'époque de la retraite. Il n'admet pas que la «personne sûre» ait pu livrer le document; il croit que c'est le Roi — mais peut-il le dire? — le Roi qui l'aura montré pour innoncer Averescu, à Bratianu, lequel l'aura fait photographier. (Le général était très soucieux de ne pas attribuer au Roi une mauvaise intention !).

Pour tâcher de me convaincre qu'il fallait retirer mes candidats, Averescu me confie, sur l'air d'un gros secret, que les Transylvains veulent se tourner contre le gouvernement et qu'on va donner l'assaut à Stefan Popp et à Goldiş pour les amener à se retirer, — qu'on espère réussir et que dans tous les cas le Conseil National se diviserait sur cette question. Si le fait se produit, irais-je de l'avant? — Je lui dis aussitôt que ce bruit courait la ville et le général m'a marqué son dépit des indiscrétions de Take et de son entourage. Nous nous sommes séparés en bonne intelligence, moi lui répétant qu'il avait commis une grosse faute en désertant la lutte.

— Aflu dela *Catargi,* care i-a întâlnit, că el cunoaşte teza lui Vlad, Goga şi Bontescu : vor fi turburări, iar dânşii nu pot lua răspunderea situaţiei, căci le-e frică ca turburările să se întindă şi în Ardeal : acolo ţăranii nu sunt mulţumiţi, pentrucă nu li se dă pământul aşa de repede, iar deprecierea coroanei îi sugrumă. Pentru a nu da loc la turburări, trebuie alegeri absolut libere şi acest guvern nu le poate face.

— Am lămurit cu *Averescu* chestiunea Maniu (v. 11 Oct.). Când, pentru prima oară, Maniu s'a ocupat de formarea unui guvern, dânsul n'avea autorizarea Comitetului Naţional, deci o misiune oficioasă; a doua oară, — în cea din urmă zi a crizei, — avea acest consimţimânt, însă subordonat consimţimântului tuturor partidelor. Brătianu a refuzat pe al său. Se înţelege atunci ciuda Ardelenilor : Brătianu accepta pe Maniu, însă cu condiţia ca Maniu să fie omul său.

21 Octombre. — *Mitilineu* este convocat la Averescu pentru astăzi. Averescu speră să mă convertească.

In aceiaşi ordine de idei, maiorul *Milcoveanu,* fost aghiotant al generalului, cerându-mi de urgenţă o între-

---

Par Catargi, qui les a vus, il connaît la thèse de Goga, Vlad et Bontesco: il y aura des troubles et eux ne veulent prendre la responsabilité de la situation, car ils ont peur de les voir se propager en Ardéal: les paysans ne sont pas contents parce que on ne leur donne pas la terre assez vite — et la dépréciation de la couronne les étrangle. Pour qu'il n'y ait pas de troubles, il faut des élections absolument libres et ce gouvernement ne peut les donner.

J'ai élucidé avec Averescu la question Maniu (v. 11 oct.). Lorsqu'une première fois Maniu s'est occupé de la formation d'un gouvernement, il n'avait pas l'autorisation du Comité National, donc mission officieuse; la seconde fois — dernier jour de la crise, — il avait le consentement, mais subordonné à celui de tous les partis; Bratiano a refusé le sien. On comprend alors le dépit des Transylvains: Bratiano acceptait Maniu, mais à condition que Maniu fut son homme.

21 octobre. — Mitilineu est convoqué par Averescu pour aujourd'hui. Averescu tient bon dans l'espoir de me convertir.

— Dans le même ordre d'idées, le major Milcoveanu, ancien aide de camp d'Averescu, m'ayant demandé d'urgence

vedere, îmi spune că Averescu, care îi arată multă încredere, i-a confiat că e hotărât de data asta la o alianţă deschisă, cu angajamente precise, de o parte şi de alta, dacă consimt a retrage listele mele. Milcoveanu, foarte grăbit, insistă asupra punctului că n'ar fi chestiune de o acţiune paralelă, ci de un bloc. — Răspund că punerea la punct încă nu s'a făcut şi că unul din prietenii mei se va duce să vază pe Averescu astăzi. — Aflu dela dânsul că două divizii au fost retrase din Transilvania, că în fiecare judeţ ar fi un batalion pe picior de război şi că comandanţii de corp de armată au primit câte 20.000 lei drept cheltueli de reprezentare.

23 Octombre. — *Averescu* nu se lasă. *Mitilineu* dăscălit, dar nu convins, îndeplineşte numai o însărcinare: Averescu oferă ca semn al unei alianţe sigure, după pace, un articol cu elogii semnat de dânsul, articol ce va apărea în gazeta sa, în ziua când voi anunţa retragerea candidaţilor mei: «lumea va înţelege!...» Răspunde de Take Ionescu, de oarece «dânsul duce pe Take pe umeri». In sfârşit, el primeşte ca, în unele localităţi, să prezentăm o listă comună, dar îşi rezervă

---

une entrevue, me dit qu'Averescu, qui lui témoigne beaucoup de confiance, lui a confié qu'il était décidé cette fois-ci à une alliance ouverte, avec engagements précis de part et d'autre si je consentais à retirer mes listes Milcoveanu, très pressant, insiste sur le point qu'il ne saurait être question d'action parallèle, mais d'un bloc avec....Je réponds que la mise au point n'est pas venue encore et qu'un de mes amis allait voir Averescu aujourd'hui. — J'apprends par lui que deux divisions ont été retirées de Transylvanie, que dans chaque département il y aurait un bataillon sur pied de guerre et que les commandants de corps d'armée ont reçu 20.000 lei sous couleur de frais de représentation.

23 octobre. — Averescu tient bon. Mitilineu chapitré, mais nullement endoctriné, s'acquitte simplement d'une commission. Averescu offre comme gage d'une alliance certaine, pour après la paix, un article d'éloges, signé par lui, à paraître dans le journal le jour où j'annoncerai la retraite de mes «candidats». Le monde comprendra !... — «Il répond de Take Ionescu, car c'est lui qui porte Take sur ses épaules». Enfin il accepte que dans *certains* endroits nous présentions une liste commune, mais il se réserve un veto pour certaines per-

un veto pentru unele persoane. Recunoaşte că, fără un eveniment serios, n'aşi putea schimba atitudinea, însă Transilvănenii vor aduce acest pretext. Am răspuns politicos, cu surâsul pe buze, că voi vedea ce e de făcut după acest eveniment.

La 6 ore seara un nou atac, însă mai cuminte. Averescu a chemat pe Stoian şi l-a însărcinat să-mi transmită că el înţelege să reziste la presiunea antidinastică a câtorva amici şi că e gata pentru un guvern în comun, dacă Regele, înştiinţat, n'ar judeca că e periculos pentru pacea de iscălit; voi fi alături de Coroană garantul lealismului său. Am cerut ca propunerea să se facă în scris. In spiritul lui Averescu este ca s'o arăt Regelui.

O nouă notă a Antantei; pentru Takişti este un ultimatum; jurnalele guvernului nu suflă încă nici o vorbă. Insă Radio-Lyon e conciliant: nimic de schimbat la frontiere, dar în ceeace priveşte protecţia minorităţilor, nu e vorba de a aduce atingere independenţei României. «I se cere numai de a se supune statutelor Societăţei Naţiunilor — ca şi ceilalţi».

---

sonnes. Il reconnaît que sans un événement sérieux, je ne pourrais pas changer d'attitude, mais les Transylvains vont fournir le prétexte ! J'ai répondu poliment, sourire sur les lèvres, que je verrais ce qu'il y a à faire après cet événement.

A 6 heures soir, nouvelle attaque, mais plus sensée. Averescu a appelé Stoian et l'a chargé de me transmettre qu'il entend résister à la poussée antidynastique de quelques amis et qu'il est prêt à un gouvernement en commun si le Roi, averti, ne juge pas que ce soit dangereux pour la paix à signer ; je serai auprès de la Couronne garant de son loyalisme. Je me suis fait mettre par écrit la proposition. Il est dans l'esprit d'Averescu que je la montrerai au Roi.

— Une nouvelle note de l'Entente ; pour les Takistes c'est un ultimatum; les journaux du gouvernement ne soufflent encore mot. Mais le Radio de Lyon est conciliant : rien à changer dans les frontières, mais en ce qui regarde la protection des minorités, il n'est pas question de porter atteinte à l'indépendance de la Roumanie. «On lui demande simplement de se soumettre aux statuts de la Société des Nations, — *comme les autres*».

25 Octombre. — Altă notă. Lyon telegrafiază că o notă a guvernului român, cu data de 16 Oct., s'a încrucişat cu nota Consiliului Suprem. Pentru a înlesni retragerea trupelor române din Budapesta, guvernul român exprimă dorinţa de a se proceda la organizarea unei poliţii ungare şi ca «să se facă toate sforţările pentru a favoriza înlocuirea guvernului d-lui Friederich printr'un cabinet, care să reprezinte toate partidele ungare şi care să ofere garanţii de stabilitate». E o gafă. Aceasta înseamnă a recunoaşte ca legitimă acţiunea Consiliului Suprem în afacerile interne ale ţărilor. S'a vorbit chiar azi de o notă relativă la alegerile noastre. In ce mod s'ar putea, eventual, contesta dreptul ?

— Bontescu a văzut pe B. Catargi. El aduce, se pare, somaţia ca miniştrii ardeleni să se retragă. Un memoriu a fost trimis Regelui, cerând puterea pentru Transilvăneni, ca fiind singuri în stare de a face alegeri libere. (In fond, aceşti Ardeleni sunt grăbiţi de a lua puterea pentru a regula chestiunea coroanelor, a căror consolidare ca valută ar voi s'o pună pe spinarea noastră !).

---

25 octobre. — Autre note. Lyon télégraphie qu'une note du gouvernement roumain, du 16 octobre, s'est croisée avec la note du Conseil Suprême. Pour faciliter le retrait des troupes roumaines de Budapest, le gouvernement roumain exprime le désir qu'il soit procédé à l'organisation d'une police hongroise et «que l'on s'efforce de favoriser le remplacement du gouvernement Friederich par un cabinet représentant tous les partis hongrois et offrant des garanties de stabilité». — C'est une gaffe. C'est reconnaître légitime l'action du Conseil Suprême dans les affaires intérieures des pays. On a déjà parlé aujourd'hui d'une note relative à nos élections ; de quel front pourrait-on éventuellement en contester le droit ?

— Bontescu a vu B. Catargi. Il apporte, paraît-il, la sommation aux ministres transylvains de se retirer. Un mémoire a été envoyé au Roi demandant le pouvoir pour les Transylvains comme seuls en état de donner des élections libres. (Au fond, ces Messieurs sont pressés de prendre le pouvoir pour régler la question des couronnes dont on voudrait nous faire endosser la consolidation de la valuta !).

In oraş se spune că guvernul se retrage şi că cei doi Ardeleni şi-au dat demisiile.

27 Octombre. — Corabia ardeleană a luat foc. Eri, *B. Catargi* a venit să-mi spună că a citit memoriul redactat de Goga ; sobru şi declarând că Transilvănenii nu ar putea să ia răspunderea turburărilor ; că alegeri constituante cu abţinerea unor partide nu sunt de dorit şi că dânşii au de gând să-şi retragă pe miniştrii, dar că, în toate cazurile, vor merge la alegeri. Ei nu cer decât guvern de 4 săptămâni pentru a regula chestiunea electorală. Două obiecţiuni, la cari a răspuns Bontescu: 1) Dacă sunt acuzaţi că, la putere, sunt un fel de paravan pentru Take, ei nu pot împiedica pe răuvoitori să clevetească ; 2) Dacă, de data aceasta, se vor abţine liberalii, opoziţia lor n'ar avea nici un temei, căci atunci ei n'ar putea obiecta că au a face cu un guvern de partid. Am răspuns imediat lui Catargi că nu credeam în explozia unei bombe şi, de fapt, se anunţă astăseară că toată punerea în scenă a dat greş şi că, după ce s'au obţinut concesiuni de or-

---

En ville on dit que le gouvernement se retire et que les deux Ardeleni ont déjà remis leur démission.

27 octobre. — Le brûlot trnsylvain a fait long feu. Hier *B. Catargi* est venu me dire qu'il avait lu le mémoire rédigé par Goga : sobre et portant que les Transylvains ne pourraient prendre la responsabilité de troubles; que les élections constituantes avec l'abstention de certains partis ne sont pas à désirer et qu'ils retireraient leurs ministres, mais que, dans tous les cas, ils iraient aux élections. Ils ne demandent qu'un gouvernement de 4 semaines pour régler la question électorale. Deux objections auxquelles Bontescu a répondu : 1) Si on les accuse d'être, au pouvoir, des paravents pour Take, ils ne peuvent empêcher les malveillants de clabauder; 2) Si cette fois-ci c'étaient les libéraux qui s'abstenaient, leur opposition n'aurait aucune base, car eux ne pourraient pas objecter qu'ils ont affaire à un gouvernement de parti.

J'ai de suite dit à Catargi que je ne croyais pas à l'explosion d'une bombe et de fait on annonce ce soir que toute la mise en scène a raté et qu'après avoir obtenu des conces-

din economic, aceşti domni au plecat. — Comunicatul din «Viitorul» este precis. El anunţă de asemenea un viitor comunicat al Consiliului Naţional.

— Imediat, *Averescu* îmi trimite din nou pe Stoian, de data aceasta cu preciziuni: program comun; împărţirea ministerului pe o treime (replic îndată nu: pe jumătate; nu mai puţin); — Take, afacerile streine, iar dânsul preşedinţia fără portofoliu, etc. — Răspunsul meu: cer a fi pus la curent în chestiunea proprietăţei; agenţii săi răspândesc ţăranilor programul exproprierii totale şi chiar el însuşi a spus la congresul său, după «Izbânda», că tot pământul trebuie dat ţăranilor.

— «Viitorul» a publicat o declaraţie scrisă de *Stere:* «In vara 1918, la Iaşi, Gr. Filipescu a fost de două ori la dânsul pentru a-i propune o colaborare cu Liga poporului, iar toamna Argetoianu a fost de două ori la «Lumina» pentru a propune aceeaşi colaborare». Pentru nişte imaculaţi şi furioşi antantişti, e o ciudată poziţie. «L'Indépendance» publică textul în franţuzeşte. Bietul Averescu, care se credea copilul răsfăţat al Antantei, va sfârşi, după acest de-al doilea document, prin a eşi ca cel mai germanofil dintre toţi!

---

sions d'ordre économique, ces Messieurs sont repartis. Le communiqué du «Viitorul» est précis; il annonce aussi un commuunniqué à venir du Conseil National.

— Du coup, Averescu m'envoie de nouveau Stoian, cette fois-ci avec des précisions: programme commun, partage du ministère par tiers, — je dis de suite non: moitié, pas moins, — Take affaires étrangères; lui présidence sans portefeuille, etc. — Ma réponse: Je demande à être renseigné sur la question de la propriété; ses agents colportent aux paysans le programme de l'expropriation totale et lui-même a dit à son congrès, selon «Izbânda», que toute la terre devait aller aux paysans.

— Le «Viitorul» a publié une déclaration écrite par Stere: «En 1918, l'été, à Iassy, Grig. Filipescu a été deux fois chez lui pour lui proposer une collaboration à la «Liga Poporului» et l'automne Argetoyanu a été deux fois à la «Lumina» pour proposer la même collaboration». Pour des purs, pour des ententistes enragés, c'est une singulière posture. L'«Indépendance» publie le texte en français. Le pauvre Averescu, qui se croyait le Benjamin de l'Entente, après ce second finira par sortir le plus germanophile de tous!

28 Octombre. — Nici «Epoca», nici Argetoianu nu dau o explicaţie satisfăcătoare asupra declaraţiei Stere. In ochii alegătorilor dela ţară, documentele publicate sunt nule şi neavenite, însă pentru diplomaţi, Averescu e în declin.—Generalul Ferigo a spus cel dintâi că, fiind militar, de aci înainte va trebui să evite pe generalul Averescu.

— Generalul Coandă a plecat eri ca prim delegat al României la Paris. Adevărul e că n'are decât să iscălească.

— Vizita baronului *Ioszika*, vechiu president al Camerii Magnaţilor. de origină română (din Caransebeş), devenit cetăţean român. E lealist, ferm partizan al Unirei, dar dorind, cu drept cuvânt, ca o parte a populaţiei transilvănene să nu fie sacrificată şi în afară de lege. Nu-i plac oamenii dela putere, la Sibiu. M'a consultat dacă Regele l-ar primi, dar la sfârşitul convorbirei noastre, mai puţin grăbit de a-l vedea, a amânat această vizită pe altă dată. Asupra căderii Imperiului: «Suntem de secole dinastici, însă am fost adânc desgustaţi, când am văzut pe tânărul monarch (Impă-

---

28 octobre. — Ni l'«Epoca», ni Argetoyanu ne donnent une explication satisfaisante de la déclaration Stere. Aux yeux des électeurs ruraux, les documents publiés sont nuls et non avenus ; mais pour les diplomates, Averescu décline. Le général Ferigo a le premier dit que comme militaire il devait dorénavant éviter le général...

— Le général Coandă est parti hier comme premier délégué de la Roumanie à Paris. C'est que vraisemblablement on n'a qu'à signer.

— Visite du baron Joszika, ancien président de la Chambre des Seigneurs, d'origine roumaine (de Caransebeş), devenu citoyen roumain. Il est loyaliste, ferme partisan de l'Union, mais désirant à juste raison qu'une partie de la population transylvaine ne se sentit pas sacrifiée et hors la loi. Il n'aime pas les gens au pouvoir à Sibiu. Il m'a consulté si le Roi le recevrait, mais à la fin de notre conversation, moins pressé de le voir, il a différé cette visite à son prochain rétour à Bucarest. — Sur la chute de l'Empire : «Nous sommes depuis des siècles des dynastiques, mais j'ai eu un profond dégoût quand j'ai vu

ratul Karl) că se pune în siguranţă, după ce a spus soldaţilor săi — milioane de oameni — «şi acum, întoarceţi-vă acasă!», fără a pregăti nimic pentru etapele lor. Când aceşti nenorociţi, după 24 ore, lipsiţi de toate, s'au simţit la ei ca într'o ţară inamică, au devenit cu toţii bolşevici. Am văzut aceasta şi nu o voi uita»! Ne-am despărţit după ce am schimbat câteva vederi asupra chestiunii sociale.

— Am fost la Comitetul electoral. Neant, ca lucru! Obiceiurile trecutului, rotaţie, alternanţa partidelor la putere suprimând orice zel electoral. Dacă vreunul din noi va fi ales, va avea de sigur noroc.

29 Octombre. — D-rul *Slătineanu*, întors dela Paris. Situaţia noastră e detestabilă. Brătianu desconsiderat de toţi. Englezii mai cu seamă cari, pentru comerţul lor, se ciocnesc pretutindeni de liberali, s'au făcut purtătorii insinuărilor contra noastră. Dunărea e perdută, căci, pentru a ne umili, s'a hotărât să fie îndepărtaţi riveranii din administrarea ei : serviciul acesta l-ar face Franţa, Englitera, America. — Iliescu ducea campanie contra lui Clemenceau într'un jurnal; un inspec-

---

le jeune monarque (l'Empereur Karl) se mettre en sûreté après avoir dit à ses soldats : — des millions d'hommes ! — «et maintenant rentrez chez vous» sans rien préparer pour leurs étapes. Quand ces malhereux, après 24 h. dénués de tout, se sont sentis chez eux comme en pays ennemi, ils sont devenus des bolchéviks. J'ai vu cela et je ne l'oublierai pas!» Nous nous sommes séparés après échange de vues sur la question sociale.

— J'ai été au comité électoral. Néant, comme travail! Les habitudes du passé, la rotation, l'alternance des partis au pouvoir supprimant tout zèle électoral. Si l'un de nous est élu, il aura réellement de la chance !

29 octobre. — Dr. Slătineanu, retour de Paris. Notre situation est détestable. Bratianu tombé dans une mésestime générale. Les Anglais surtout, qui pour leur commerce se heurtent partout aux libéraux, se sont faits les porte-parole de toutes les articulations contre nous. Le Danube est perdu car, pour nous vexer, il est décidé d'écarter les riverains de son administration; ce seraient la France, l'Angleterre, l'Amérique. Iliescu faisait campagne contre Clemenceau dans

tor de poliţie a venit să-i spună că va fi expulzat: «Voiu pune uniforma şi cravata mea de comandor al Legiunei de Onoare şi voiu vedea atunci cine va cuteza să mă atingă»! A doua zi vizita lui Mandel (Rothschild pe adevăratul său nume), cel mai puternic secretar al lui Clemenceau, care i-ar fi spus: se cunoaşte depozitul său de 30 milioane la băncile Parisului; se ştie numerile chitanţelor şi, dacă în opt zile nu părăseşte Parisul, totul va fi dat publicităţii. Iliescu n'a mai aşeptat să i se spună a doua oară.

30 Octombre. — Comunicatul din Sibiu, despre care a fost chestiune la 27 Oct., a apărut într'adevăr, însă aşa cum puteau să-l dea nişte oameni cari de fapt au conspirat cu Takiştii. «Din primul moment s'a putut înţelege totuşi că, dacă o astfel de versiune (amânarea alegerilor) putea fi posibilă pentru teritoriul vechiului Regat, ea n'ar putea fi, în nici un chip, în ceeace ne priveşte pe noi, deoarece nu există niciun motiv care să justifice o amânare».

«Monitorul Oficial» publică o scrisoare a Regelui către generalul Văitoianu, exprimându-i voinţa Sa ca promisiunea de libertatea alegerilor să nu rămână o literă

---

un journal ; un inspecteur de police est venu lui dire qu'il sera expulsé : «je mettrai mon uniforme et ma cravate de commandant de la Légion d'Honneur et je verrai qui osera me toucher». — Le lendemain visite de M. Mandel, le tout-puissant secrétaire de Clemenceau, qui lui aurait dit: On connaît son dépôt de 30 millions dans les banques de Paris, on a les numéros de ses quittances et si, dans les huit jours, il ne quitte pas Paris, le tout sera livré à la publicité. — Iliescu ne se l'est pas fait dire deux fois.

30 octobre. — Le communiqué de Sibiu, dont il a été question le 27 oct., a effectivement paru, mais tel que pouvaient le donner des gens qui de fait ont conspiré avec les Takistes. «Dès le premier moment on a pu comprendre toutefois, que si une pareille version (ajournement des élections) pouvait être possible pour le territoire de l'ancien royaume, elle ne saurait l'être en aucune façon en ce qui nous concerne par la simple raison qu'il n'existe aucun motif pour motiver un ajournement».

— L'Officiel publie une lettre du Roi au général Văitoianu, lui exprimant sa volonté que la promesse de liberté des élections ne reste pas un vain mot.

moartă. — Textul comunicatului de care vorbesc mai sus a fost întârziat de guvern timp de 24 ore. Comunicatul înfierează guvernul. Astfel, scrisoarea Regelui pare scrisă ca să contrabalansese efectul.

— «Viitorul» a publicat în mod cavaleresc singurul comunicat pe care l-am transcris la început şi a trecut sub tăcere pe acela a cărui însemnătate politică e cu totul alta. Pentru mine, acest amestec al Ardealului este plin de ameninţări pentru viitor şi acela care va putea disolva Consiliul Naţional va fi un mare om.

31 Octombre. — Socialiştii s'au prezentat lui *Văitoianu*, cerându-i amânarea pentru două luni a alegerilor, ridicarea stării de asediu, demobilizarea imediată a rezervelor, amnistia, iar ca sancţiune — se pare, — greva generală. Ei declară că-şi retrag candidaturile şi consideră ca «ilegale alegerile şi Camerele, fiind hotărâţi a recurge *la toate mijloacele* pentru a recuceri libertăţile dorite». Se înţelege dela sine că guvernul nu poate primi un asemenea ultimatum.

— Guvernul a răspuns comunicatului lui *Maniu*

— Le texte du communiqué dont je parle ci-dessus a été retardé par le gouvernement pendant 24 heures. Ce communiqué tire à boulet rouge sur le gouvernement. En sorte que la lettre du Roi semble écrite pour en contrebalancer l'effet.

Le «Viitorul» avait publié bravement le seul communiqué que je transcris en commençant et passé sous silence celui dont la portée politique est toute autre. — Pour moi, cette immixtion de l'Ardéal est grosse de menaces pour l'avenir et celui qui pourra dissoudre le Conseil National sera un grand homme.

31 octobre. — Les socialistes se sont présentés à Vaitoianu lui demandant la remise à deux mois des élections, la levée de l'état de siège, la démobilisation immédiate des réserves, l'amnistie, — comme sanction, paraît-il, la grève générale. Ils déclarent retirer leurs candidatures et «considérer comme illégales les élections» et se disent décidés de «recourir à tous les moyens pour reconquérir les libertés ravies». Il va de soi que le gouvernement ne peut accepter un pareil ultimatum.

— Le gouvernement a fait riposter au communiqué de

prin Inculeţ şi Nistor. In numele Bucovinei şi Basarabiei, cele două comunicate protestează în contra oricărei amânări a alegerilor şi se separă de Ardeal, regretând atitudinea Consiliului din Sibiu. Putem de pe acum să ne dăm seama de atitudinea pe care grupările din noile teritorii o vor avea în Parlament.

4 Noembre. Alegerile au început Luni; trei zile de scrutin. Linişte absolută, aproape indiferenţă. Unii, din burghezie, vin la vot de frica amenzii şi nu cunosc măcar listele de candidaţi. Cât priveşte modul de votare, ignoranţă absolută. Evreii, de pildă, n'au nevoie să li se explice mecanismul: ei sunt perfect iniţiaţi. Nu se ştie nimic de ce se petrece în provincie. Când se primeşte o telegramă, ea nu cuprinde decât plângeri împotriva ingerinţei administrative. La Bucureşti, au luat cărţile libere şi a făcut «umplutura» în stil mare. Generalul Văleanu, cu toate că Averescu şi partidul său s'au abţinut, a alergat eri să mă înştiinţeze despre cărţi distribuite astfel pentru cele două secţiuni dela Şosea şi în-

---

Maniu par Inculetz et Nistor. Au nom de la Bessarabie et de la Bucovine, deux communiqués protestent contre tout ajournement des élections et se séparent de l'Ardeal en regrettant l'attitude du conseil de Sibiu.

— On peut dès maintenant se rendre compte de l'attitude que les groupes des nouveaux pays auront dans le futur Parlement.

4 novembre. — Les élections ont commencé lundi, trois jours de scrutin. Calme absolu, presque de l'indifférence. (Il y a des gens de la bourgeoisie, qui viennent au vote de peur de l'amende et qui ne savent même quelles listes de candidats sont en présence). Quant à la façon de voter, ignorance absolue. Les Juifs, par exemple, n'ont pas besoin qu'on leur explique le mécanisme; ils sont parfaitement initiés.

On ne sait rien de ce qui se passe en province ; quand on reçoit un télégramme, il contient des plaintes contre l'ingérence administrative.

A Bucarest, la mairie a pris les cartes vacantes et a fait le remplissage en grand. Le général Valeanu, malgré qu'Averescu et son parti se soient abstenus, est accouru hier, à déjeuner, m'avertir des cartes distribuées ainsi pour les deux sections de la Chaussée et de suite nous avons pincé trois

dată am prins trei din cei substituiţi. Se poate judeca ce s'a petrecut în cele 24 secţiuni din Capitală. Sergenţii din oraş în bloc au votat sub ochii lui Corbescu. Nimic, absolut nimic schimbat din vechile procedee frauduloase de altădată. S'a anunţat tot felul de mişcări şi a trebuit, fiecare dată, să asigur şi pe ministrul Italiei şi pe al Elveţiei că nu va fi revoluţie! Socialiştii au decretat greva generală: nici nu s'a băgat de seamă. Vor fi multe anulări, nu numai voite, dar din ignoranţa sistemului.

— S'a sărbătorit azi cu pompă aniversarea victoriei italiene. Am primit o invitare şi m'am dus. — Lucru nostim e că eri era aniversarea franceză şi că legaţia Franţei a scris redacţiei «Le Progrès» să insereze discursurile! Ghiaţa se topeşte!...

— Vaida, reîntors din Paris, a venit eri să depună o cartă. Este primul Ardelean oficial.

11 Noembre. — Alegerile s'au terminat. Noi avem 13 locuri la Cameră şi 4 la Senat. Partizanii recunosc marea greşală ce au făcut, nevoind să lucreze.

---

des substitués. Qu'on juge de ce qui s'est passé dans les deux douzaines de sections de la ville. Les sergents de ville en... paquet ont voté sous l'oeil de Corbescu. Rien, absolument rien de changé aux vieux procédés frauduleux d'antan.

On avait annoncé toutes espèces de mouvements et je devais chaque fois rassurer et le ministre d'Italie et celui de Suisse qu'il n'y aura pas de *révolution* ! — Les socialistes avaient décrété la grève générale : on ne s'en est seulement pas aperçu.

— Il y aura beaucoup d'annulations, pas seulement voulues, mais par ignorance du système.

– On a fêté aujourd'hui, avec pompe, l'anniversaire de la victoire italienne. J'avais reçu une invitation et je m'y suis rendu. Le plus amusant, c'est que hier c'était l'anniversaire français et que la légation de France a écrit au «Progrès» pour lui demander l'insertion des discours. La glace fond...

— Vaida, retour de Paris, est venu hier déposer une carte. C'est le premier Transylvain officiel.

11 novembre. — Les élections sont terminées. Nous avons 13 sièges à la Chambre et 4 au Sénat. Les partisants reconnaissent la très grande faute qu'ils ont commise de ne pas vouloir travailler !

Nota caracteristică e nebunia pentru Averescu; pretutindeni, chiar la Gorj, şi cei mai ignoranţi, oamenii bătrâni, nu jurau decât prin dânsul. Partidul «ţărănist», care nu se numeşte nici ţărănesc, nici agrar, în multe circumscripţii s'a îmbrăcat cu mantaua lui Averescu. — La Senat, gen. Benone Anastasiu, liberal, cerea voturi, în vederea amiciţiei şi camaraderiei cu Averescu ! Generalul va mai găsi cu greu o asemenea ocaziune !

Infrângerea liberalilor este complectă. Ei n'au decât 102 aleşi din 220... La Senat, majoritatea lor e mai pronunţată, însă au judeţe întregi contra lor. Goana este acum după ţărănişti : cine să-i apuce.

Comitet consultativ. Toţi prezenţi, afară de Garoflid şi Mehedinţi absenţi. I-am convocat mai cu seamă pentru a şti ce am de făcut faţă de Averescu. Bineînţeles, s'au discutat multe chestiuni în ceeace priveşte viitorul. Arion a proclamat încă odată dispariţia vechilor partide !

Toţi de acord : 1) că trebuie numai decât să ne punem pe lucru pentru a reorganiza partidul în provincie;

La note caractéristique c'est la folie Averescu, partout; même à Gorj, les plus ignorants, les hommes âgés ne juraient que par lui. Le parti «tzaraniste», qui ne s'appelle ni paysan ni agraire, s'est dans maintes circonscriptions affublé du manteau d'Averescu. Au Sénat le général B. Anastasiu, libéral, quémandait des votes en se réclamant de son amitié, de sa camaraderie avec Averescu ! Le général trouvera difficilement pareille occasion.

.La défaite des libéraux est complète. Ils n'ont que 102 élus sur 220... Au Sénat leur majorité est plus grande, mais ils ont des départements entiers contre eux.

La chasse est aux tzaranistes : à qui les prendra.

— Comité consultatif. Tous présents, sauf Garoflid et Mehedintzi, absents de Bucarest. Je les ai convoqués surtout pour savoir ce que je fais vis-à-vis d'Averescu. Bien entendu que de nombreuses questions touchant l'avenir ont été abordées. Arion a encore une fois proclamé la disparition des anciens partis ! — Tout le monde d'acord : 1) Qu'il faut de suite nous mettre à l'oeuvre pour réorganiser le parti en

2) că trebuie, însă fără grabă să reluăm contact cu Averescu.

Am schiţat ca program comun: 1) Garanţie pentru proprietatea rurală, că nu se va depăşi cele 2.200.000 ha. promise şi că se va revizui exproprierile făcute pentru a se atinge acest total; 2) O lege administrativă, sustrasă de sub influenţa politică; 3) O lege electorală unică pentru toată ţara, cu scrutin şi arondisment ca în Transilvania, ceeace ar aduce, odată această lege votată, disolvarea Camerii actuale.

12 Noembre. — Se vorbea din nou de o notă a puterilor. Guvernul nostru primise una la 12 Octombre rămasă fără răspuns ; căci Coandă era la Paris fără instrucţii şi Mişu scrisese că noul Parlament singur putea să răspunză. — Nota cea nouă, grabnică dar amabilă ca formă, a fost dată gazetelor chiar înainte de a fi comunicată la Bucureşti. Această lipsă de deferenţă e destul de semnificativă. — Se adaugă că Italia nu s'ar fi asociat şi că Clemenceau este acela care a obţinut forma conciliantă ce i-a fost dată. La Bucureşti, ministrul Franklin-Martin n'a luat parte la comunicarea colectivă făcută guvernului.

---

province ; 2) Qu'il faut, mais sans hâte, reprendre contact avec Averescu.—J'ai esquissé comme programme commun : 1) Garantie pour la propriété rurale qu'on ne dépassera pas les 2.200.000 ha. promis, mais qu'on reverra les expropriations faites pour atteindre ce total; 2) Loi administrative soustraite à l'influence de la politique; 3) Loi électorale unique pour tout le pays, avec le scrutin et les arrondissements comme en Transylvanie, ce qui amènerait, une fois cette loi votée, la dissolution de la Chambre actuelle.

12 novembre. — On parlait de nouveau d'une note. Notre gouvernement en avait reçu une du 12 octobre, restée sans réponse, car Coanda, parti pour Paris, y était arrivé.., sans instructions et Mişu avait ensuite écrit que seul le nouveau Parlement pouvait répondre. La nouvelle note, pressée, mais aimable comme forme, a été donnée aux journaux, avant même qu'elle ne fut communiquée à Bucarest. Ce manquement est assez significatif. On ajoute que l'Italie ne s'est pas associée et que c'est Clemenceau qui a pu obtenir la forme conciliante qui lui a été donnée. A Bucarest même, le ministre Franklin-Martin n'a pas pris part à la communication

In rezumat: 1) Nu se schimbă nimic la granița Banatului; 2) Hapul protecțiunea minorităților este prezentat ca un apendice la calitatea de membru al Societății Națiunilor, bine înțeles «pentru țările cărora războiul le-a adus mari modificări în întinderea lor și caracterul posesiunilor lor». 3) In chestiunea ungurească, trebue să readucem la massă ceeace am luat în Ungaria.

15 Noembre. — După telegrame, Republica sovietelor ar face propuneri de pace și acceptă povara datoriilor Imperiului! Această soluție pare a surâde Angliei. O altă telegramă pretinde că în porturile suedeze se află vapoare încărcate cu marfă englezească de două zeci și cinci milioane livre sterline, gata pentru Rusia...

18 Noembre. — Evenimentele ultimelor trei zile:

— Duminecă a fost o întrunire la Dacia; trinitatea Averescu-Flondor-Take Ionescu trebuia singură să ia cuvântul (opoziția unită). Averescu a anunțat noui alegeri. Flondor a polemizat cu A. Constantinescu, iar Take Ionescu a pomenit pe Filipescu și a făcut istorie diplomatică în felul său. S'a strigat «trăiască Republica» și s'a cântat Internaționala.

---

collective faite au gouvernement.—Le résumé: 1) rien à changer dans la frontière du Banat; 2) la pilule de la protection des minorités est présentée comme appendice à la qualité de membre de la Société des Nations, bien entendu «pour les pays auxquels la guerre a apporté des modifications profondes dans l'étendue et le caractère de leurs possessions»; 3) Dans la question hongroise il faut que nous rapportions à la masse ce que nous avons pris en Hongrie.

15 novembre. — D'après les télégrammes, «la république des soviets» fait des propositions de paix — elle accepte sa charge des dettes de l'Empire! — et l'Angleterre n'a pas l'air de faire la dégoûtée. Une autre dépêche annonce que dans les ports suédois il y a des bateaux ayant pour 25.000 livres sterling de marchandises anglaises toutes prêtes pour la Russie.... (?).

18 novembre. — Evénements des derniers trois jours: dimanche réunion à la Dacia; la trinité Averescu-Flondor-Take Ionescu devant seule prendre la parole (opoziția unită!). Averescu a annoncé de nouvelles élections. Flondor a polémiqué avec A. Constantinescu et Take Ionescu a invoqué Filipescu et fait de l'histoire diplomatique à sa façon. On a crié Vive la République et chanté l'Internationale.

— Evacuăm Ungaria. Retragerea noastră a început la 14. Ne stabilim pe Tisa (ceeace nu este granița ce ne-a dat conferința). G. Moruzi, pe care l'am întâlnit la curse, mi-a spus : «Nu-i decât un singur lucru de făcut, să se iscălească repede și să se demobilizeze; oamenii s'au săturat». Trebue să fi văzut pe Take Ionescu înainte de a vorbi așa.

Se pare de altfel că semnăm. Ultima notă-ultimatum, negată de guvern, afirmată însă de toată lumea, nu ne-ar da decât 7 zile pentru a ne supune. Asta o fi terenul pe care l'a ales Brătianu pentru retragere și pentru opoziție: «Viitorul» a și luat un ton contra conferinței. «L'Indépendance» este mai cumpătată.

— Cine va forma guvernul? Versiunea dată de A. *Kiriacescu*, după fratele său care a vorbit cu Brătianu: Nu Maniu : prea se află în mâinile lui Goga. Vaida Voevod este mai energic, dar ar cere ruptura cu Constantinescu și traficanții politici; pe de altă parte s'ar însărcina să astâmpere pe Ardeleni. La această latură a chestiunei ar răspunde oare apelul stăruitor la uniune și la

---

— Nous évacuons la Hongrie. Notre retraite a commencé le 14. Nous nous établissons sur la Theiss (ce qui n'est pas la frontière à nous assignée par la conférence). G. Moruzi, que je rencontre aux courses, me dit : «il n'y qu'une chose à faire : signer vite et démobiliser ; les hommes n'en veulent plus». Il a dû voir Take avant de parler ainsi.

— Il paraît d'ailleurs que nous signons. La dernière note — ultimatum, niée par le gouvernement, affirmée par un tas de gens, ne nous laisserait que sept jours pour nous soumettre. Ce sera le terrain que s'est choisi Bratianu pour la retraite et pour l'opposition: il y a déjà dans le «Viitorul» une levée de boucliers contre la conférence. L'«Indépendance» est plus mesurée.

— Qui va donner le gouvernement ? Version de A. Kiriacescu, d'après son frère qui a causé avec Bratianu: pas Maniu ; il est trop entre les mains de Goga. Vaida Voevod est plus énergique, mais celui-ci exigerait la rupture avec Constantinescu et les traficants politiques ; d'autre part, il se chargerait de mâter les Transylvains. Est-ce à cette face de la question que répond l'appel pressant à l'union et

solidaritate pe care Maniu l'a adresat deputaților ardeleni ?

20 Noembre. — Deschiderea Parlamentului a avut loc cu solemnitate și, trebue să o recunosc, cu entuziasm. Sala Ateneului era prea mică pentru asistență. Regele întovărășit de Regina. Aceasta era foarte emoționată.; într'un moment dat am văzut lăcrămi în ochii ei. Mesagiul, dibaciu, foarte aplaudat. Intr'un moment dat chiar, te-ai fi crezut la un banchet electoral. De odată strigă cineva «trăiască!» ceva sau cineva... și urmează imediat aclamații nesfârșite. Mult tineret. Nu așa de nespălați cum se zicea. Episcopii uniți, foarte bine. Mitropolitul de Repta și episcopul Cristea s'au grăbit să-mi facă cunoștință. Maniu a răzbit prin toată mulțimea pentru a veni la mine: i-am dat o mică lecție.

Constituirea biroului provizoriu a fost cam ciudată. Stroescu din Basarabia a fost desemnat președinte. Iși avea discursul în buzunar. A spus că cei cari pot construi noua țară românească vor trebui să aibă mâinele curate. Această parte a fost foarte aplaudată. Apoi directorul Camerei a desemnat patru secretari.

à la solidarité que vient d'adresser Maniu dans une réunion des députés de l'Ardéal ?

20 novembre.—L'ouverture du Parlement a eu lieu avec solennité et, il faut le reconnaître, avec enthousiasme. La salle de l'Athénée était trop exigue pour l'assistance. Le Roi état accompagné de la Reine. Celle-ci très émue: à un moment j'ai vu des larme dans ses yeux. Le Mesage adroit. Très applaudi. A un moment même on aurait dit un banquet électoral. Tout à coup quelqu'un cria «Trăiască!»... quelqu'un ou quelque chose.... et c'était d'interminables acclamations. Beaucoup de jeunes. Pas si hirsutes ni aussi débraillés qu'on se plaisait à le dire. Les évêques très racés. Le Métropolite de Repta, l'évêque Christea se sont empressés de faire ma connaissance. Maniu a fondu la foule pour venir à moi; je lui ai donné une petite leçon.

La constitution du bureau provisoire a été bizarre ! Stroescu de Bessarabie a été désigné. Il avait son speech en poche. Il a dit que ceux qui peuvent construire le nouveau pays roumain devront avoir «les mains nettes». Ce passage

La Senat Mitropolitul Vladimir de Repta a luat preşidenţia.

24 Noembre. — Se confirmă că regimentele Argeş şi Muscel constituiseră soviete. Pe de altă parte în Bucovina acelaşi lucru este semnalat şi s'a procedat la execuţii sumare: Anton de Mocsoni mi-a confirmat această faptă. Să fie oare aceleaşi regimente care se aflau în Bucovina ?

— Se ştie cu precizie că aliaţii au să ne predea astăzi, la 5 ore şi jumătate, nota-ultimatum. Trebuie să semnăm în 8 zile; nu este vorba de ruptură diplomatică în caz de refuz din partea noastră, dar România ar fi considerată ca eşită din alianţă. Se zice că Vopicka ar lăsa să se înţeleagă că s'ar putea prelungi termenul la nevoe. S'ar dori să se aibă semnătura noastră înainte ca America să fie eşită din Soc. Naţiunilor. Este cert că, după amendamentul Lodge, se poate considera că America s'a şi retras. La Bucureşti, ministrul Italiei lasă să se înţeleagă că Italia este în contra violenţei ce se face României.

Cunosc sorginta afirmării repetată cu insistenţă de

---

a été longuement applaudi. Puis le directeur de la Chambre a désigné quatre secrétaires. Au Sénat, le métropolitan Vladimir de Repta a pris la présidence.

24 novembre. — Il se confirme que les deux régiments Arges et Muscel avaient constitué des soviets. D'autre part, en Bucovine le même fait est signalé et on a procédé à des exécutions sommaires: c'est A. Mocsony qui me l'a confirmé. Est-ce les mêmes régiments qui se trouvaient en Bucovine ?

— On sait avec précision que les alliés vont nous remettre aujourd'hui à 5½ h. leur note-ultimatum. Dans le délai de huit jours nous devons signer; il n'est pas question de rupture diplomatique en cas de refus, mais la Roumanie est censée être sortie de l'Alliance. Il paraît que Vopicka laissera entendre que le délai sera prolongé, au besoin. On voudrait avoir notre signature avant que l'Amérique ne sorte de la Société des Nations. Il est certain que d'après l'amendement Lodge, on peut considérer l'Amérique comme étant séparée. A Bucarest le ministre d'Italie laisse entendre que l'Italie est contraire à la violence qu'on fait à la Roumanie.

Je sais d'où sort l'affirmation répétée avec insistance

«Epoca», că guvernul actual va fi acela care va semna, în dispreţul frazei din Mesaj. Mişu lăsase să se înţelegă că acest guvern ar putea eventual să semneze. D. Cambon, care nu e prea deştept, s'a grăbit să telegrafieze afirmativ guvernului său. Acum că nu se mai semnează, revine asupra telegramei şi acuză pe Mişu că e lipsit de caracter (detaliile acestea se ştiu prin Lachèvre).

28 Noembre. — Fiind indispus câteva zile, nu am eşit din casă. La Cameră nu s'a lucrat nimic. In secţii a fost mare pornire contra liberalilor ; s'a contestat alegerea lui Duca şi s'a invalidat cu 41 voturi în contra 5 alegerea lui Mârzescu. Dar în şedinţa publică lucrurile s'au petrecut altfel : contestările au fost de fapt abandonate cu toate că au întrunit sute şi câteva zeci de voturi, care în scrutinele de luare în consideraţie au ţinut să manifesteze până la capăt în contra liberalilor. Aceştia erau foarte amărâţi ! Duca se plângea lui Murgăşanu că în numele ordinei sociale nu ar trebui să ne sfâşiem unii pe alţii. Ce lesne a uitat «guvernul Marghiloman-Mackensen ; omul lui Mackensen... etc.» !

---

par l'«Epoca» que c'est le gouvernement qui signera, malgré la phrase du message. Mişu avait laissé, paraît-il, entendre que ce gouvernement pourrait éventuellement signer.

Mr. Cambon, qui n'est pas un aigle, s'est empressé de télégraphier affirmativement à son gouvernement. Maintenant qu'on ne signe pas, il revient sur son télégramme, en accusant Mişu de «manquer de caractère». (C'est par Lachèvre qu'on a ces détails).

28 novembre. — Indisposé ces quelques derniers jours, ne suis pas sorti. A la Chambre, on a piétiné sur place. Dans les sections on a donné avec élan contre les libéraux; on a contesté Duca et on a invalidé par 41 voix contre 5 Marzescu; mais en séance publique, ça s'est passé autrement; les contestations ont été de fait abandonnées tout en réunissant des cent et quelques dizaines de voix qui, dans les scrutins de prise en considération, ont tenu à manifester jusqu'au bout contre les libéraux. Ce que ces derniers étaient empoissonnés! Duca gémissait auprès de Murgaseanu qu'au nom de l'ordre social nous ne devions pas nous entredechirer. Comme ils oublient facilement «le gouvernement Marghiloman-Mackensen» etc. !

S'au votat biurourile; Bujor a fost ales preşedinte al Senatului. Mut, fără nici o semnificare, socialist, nu va orbi sfaturile guvernului cu luminile sale. Vaida Voevod a întrunit unanimitatea Camerei, afară de liberali cari s'au abţinut într'un mod ostentativ, ceeace nu i-a oprit să aplaude zgomotos; lucru ce le-a adus violente apostrofe din partea lui Eugen Goga şi alţii. Se zice că, înainte de alegere, liberalii ceruseră o declaraţie în favoarea rezistenţei, lucru la care Vaida s'ar fi opus ; aceasta explică abţinerea lor. Discursul lui Vaida, simţit, calm, cuminte. De altminterea Vaida pare a fi dârz şi puţin pedant: totul trebuie să se petreacă după formele cerute. Cu toată nerăbdarea lui, Văitoianu nu a putut obţine cuvântul pentru a-şi anunţa retragerea decât după ce biuroul a fost complet constituit şi toate validările făcute. A rămas în suspensie singură alegerea lui Cocea, care e supusă unei anchete. Pe la 6 jum. Văitoianu a luat cuvântul pentru a ceti declaraţia lui de retragere, care a fost foarte aplaudată. — Nici un cuvânt de politică străină. Cu toate că fusese o lungă discuţie zgomotoasă în timpul

---

— On a voté les bureaux. Bujor a été élu président du Sénat. Aphone, atone, censément socialiste, il n'inondera pas les conseils du gouvernement de ses lumières. Vaida-Voevod a réuni l'unanimité de la Chambre, moins les libéraux, qui se sont ostentativement abstenus, ce qui ne les a pas empêchés d'applaudir à outrance; aussi Eugène Goga et d'autres les ont-ils violemment apostrophés. Il paraît qu'avant l'élection les libéraux avaient exigé une déclaration en faveur de la résistance, ce à quoi Vaida s'était opposé; de là leur abstention. Le discours de Vaida bien senti, calme, sage. D'ailleurs il semble ferme et un peu pédant: tout doit s'accomplir selon les rites. Malgré son impatience, Vaitoianu n'a obtenu la parole pour annoncer sa retraite que lorsque le bureau fût entièrement constitué et toutes les validations faites. Est restée en suspens la seule élection de Cocea, soumise à enquête. Vers 6½ h., Vaitoianu a pris la parole pour lire sa déclaration de retraite, qui a été fortement applaudie. Pas un mot de politique étrangère. Or, il y avait eu une longue discussion, bruyante, pendant une suspension, entre Iorga,

unei suspendări de şedinţă, între Iorga, Maniu şi Inculeţ : se spusese că Văitoianu are să citească nota-ultimatum şi că va declara că mai bine şi-ar frânge spada decât să semneze tratatul. Iorga nu vrea să se determine un curent; bine stilat de către legaţiunea Franţei, încearcă să joace rolul lui Take Ionescu al Parlamentului. In gura mare declară că Blocul nu-l va duce de nas.

Foarte semnificativ. In timpul voturilor am stat de vorbă cu *Inculeţ*, care mi s'a plâns de duplicitatea acelora cari conduc politica astăzi; că nu sunt lucrurile sincere şi cinstite ca pe vremea mea; că el e cel dintâi care strigă cât de stupizi sunt acei care mă acuză că aşi fi fost omul lui Mackensen, el care cunoaşte bine luptele mele zilnice cu Nemţii, etc.

30 Noembre. — La curse N. Lahovary şi apoi Gr. Filipescu îmi povestesc, scandalizaţi, că astăzi guvernul Văitoianu, cu toate că e demisionat, a răspuns notei aliaţilor în astfel de termeni încât ar fi fost ruptura imediată, dacă unii din miniştrii aliaţi, prieteni ai po-

---

Maniu et Inculetz: on avait dit que Vaitoianu allait donner lecture de la note-ultimatum et déclarer qu'il aimerait mieux briser son épée que signer le traité. Or, Iorga ne veut pas qu'on détermine un courant. Bien stylé par la légation de France, il essaie de jouer le Take Ionescu du Parlement. A haute voix il déclarait que le Bloc ne le mènerait pas par le bout du nez.

— Très significatif. Dans les intervales des votes, causé avec Inculetz, qui s'est plaint de la duplicité de ceux qui mènent la politique aujourd'hui; que ce n'est pas franc et loyal comme de mon temps; qu'il est le premier à crier combien on était stupide quand on m'accusait d'être l'homme de Mackensen, lui qui savait quelle était ma lutte de chaque jour avec les Allemands, etc.

30 novembre. — Aux courses, N. Lahovary et Grég. Filipescu me racontent, en criant au scandale, qu'aujourd'hui la gouvernement Vaitoianu, tout en étant démissionnaire, a répondu à la note des alliés dans des termes tels que c'eût été la rupture immédiate si des ministres alliés, amis des Roumains, n'avaient eu la prudence de prier ces messieurs

porului român, nu ar fi avut prudenţa să roage pe cei dela guvern să-şi reia nota, adăogând că vor aştepta până mâine la 12 pentru a fi sesizaţi printr'o redacţie nouă. Dau versiunea exactă. Faptul mi se pare imposibil. Dar Filipescu mi-a afirmat că, speriat de această manoperă, a fost chiar el la Cambon să o verifice şi că faptele s'au petrecut aşa cum mi-a spus... N'ar putea fi decât o manoperă «à la d'Annunzio» pentru a creia faptul îndeplinit.

1 Decembre. — După informaţiile luate şi după comunicatele gazetelor, nu este adevărat că ar fi fost nevoie să se retragă nota guvernului Văitoianu, nici că ar fi fost ofensătoare ca formă. Cine a minţit eri, Filipescu? sau Cambon s'a servit de el pentru a creia o atmosferă? Când se vede zelul lui Iorga pentru a denunţa «manopera brătienistă de care am scăpat», se înţelege că informaţiile lui au aceiaşi sorginte ca acele ale lui Filipescu. — Iorga se dovedeşte că este campionul semnăturei, şi poate să fie în mod avantajos fiindcă a fost naţionalist înfocat. Mi se spune că în momentul de faţă este mai mult ca oricând «mangeur de boches !». Astă-

---

de reprendre leur note et qu'ils attendaient jusqu'à demain une autre rédaction. Je donne la version exacte. Le fait me paraît impossible. Mais Filipescu m'a affirmé qu'il a été chez Cambon vérifier le fait et qu'il est en tout tel qu'il me rapporte.... Ça ne pourrait être qu'une manoeuvre à la d'Annunzio pour créer le fait accompli.

1-er décembre. — Informations prises et selon les communiqués, il n'est pas vrai que la note du gouvernement Vaitoianu ait été dans la nécessité d'être reprise, ni qu'elle fut offensante comme forme. Qui a menti hier? Filipescu, ou bien M. Cambon s'est-il servi de lui pour créer une atmosphère? A voir le zèle que Iorga met à dénoncer «la manoeuvre bratianiste» à laquelle «nous avons échappé», on comprend que ses renseignements sont de même source que ceux de Filipescu.

Décidemment, Iorga est le champion de la signature et il peut l'être avec avantage ayant été nationaliste outrancier. On me dit même qu'à l'heure actuelle il est plus mangeur de boches que jamais.

seară, la ora 5,10, scumpa noastră Linica (d-na Elena Pherekyde) a încetat din viață. A murit ca o sfântă; cu o demnitate care nu s'a desmințit o clipă, tot timpul acestor grozave două săptămâni. Şi-a păstrat cunoştința aproape tot timpul. Ultimele ei cuvinte n'au fost decât vorbe de iubire şi mulțumire. — Ce frumoasă natură, mândră şi curajoasă. — Cu Linica dispare ultima legătură care ținea familia ca într'un mănunchiu.

2 Decembre. — Nu avem guvern. Se pare că n'ar fi nici o grabă. Ardelenii ar dori să ia puterea, dar nici unul nu îndrăzneşte să ia răspunderea semnăturei nici pe acea de a refuza să semneze. Deodată comunicatele ne spun că acum au scrupule: ei nu ar dori să se spue că acaparează totul! Prefectul de poliție mi-a spus aseară că blocul lor s'a spart. Se pare că Ştefan Pop, Goldiş, etc. urmează pe Brătieni.

3 Decembre. — Eri expira termenul ultimatumului. Situația era gravă şi se vorbea de plecarea legațiilor. *Vaida* a primit puterea şi la miezul nopței s'a dus la le-

---

— Ce soir, à 5 h. 10, notre chère Linica (M-me Phérékyde) s'est éteinte, 15 jours après sa terrible opération au foie. Elle est morte en sainte, avec une dignité qui ne s'est pas démentie une seconde pendant ces terribles deux semaines. Son esprit a été en éveil jusqu'à tout près de 3 h. avant le dernier souffle. Ses dernières paroles ont constamment été des mots de tendresse ou de remerciement. Quelle belle nature fière et courageuse! Avec Hélène disparait le dernier lien qui retenait la famille en faisceau.

3 décembre. — Pas de gouvernement. On n'a l'air d'éprouver aucune hâte. Les Ardeleni voudraient bien prendre le pouvoir, mais aucun n'ose prendre la responsabilité, ni de signer, ni de refuser de signer. Tout à coup des communiqués nous disent qu'ils sont pris d'un scrupule : ils ne voudraient pas qu'on puisse dire qu'ils accaparent tout! Hier soir, le préfet de police me disait que leur bloc s'est rompu.

Il semble que Stefan Popp, Goldiş, etc. suivent les Bratiano.

— Hier expirait le délai de l'ultimatum. La situation était grave et on parlait de départ des légations. Vaida a accepté le pouvoir et à minuit s'est rendu à la légation de

gaţiunea franceză pentru a comunica că va lichida situaţia. Regele scrisese lui Poincaré, care a răspuns că consideră România ca fiind în ajunul unei revoluţii, şi că sfătuia să se semneze mai ales din punct de vedere interior, fiindcă în urmă va avea tot sprijinul guvernului francez. Aceasta ar fi hotărît pe Rege.

Un detaliu surprinzător: Se afirmă că acum o lună conferinţa ar fi trimis o notă, prin care se spunea că România ar obţine concesiuni după ce va iscăli, şi că Brătianu în înţelegere cu Regele ar fi făcut să dispară această notă.... Greu îţi vine a crede astfel de lucruri!

De altmintrelea «Renaşterea Română» a fraţilor Goga spune clar că prin semnătură se obţine dispariţia din preambule a faimoaselor considerente cari se leagă cu congresul dela Berlin şi cari pun în dubiu independenţa «recunoscută a României» şi consacrarea definitivă a graniţelor noastre. Aliaţii (!?) erau hotărâţi la toate: Basarabia, Cadrilaterul (trupele franceze se retrag tocmai azi din Cadrilater!), independenţa Regatu-

---

France pour communiquer qu'il liquiderait la situation. Le Roi avait écrit à Poincaré, qui lui a répondu qu'il considérait la Roumanie comme étant à la veille d'une révolution, qu'il conseillait de signer surtout au point de vue intérieur et qu'ensuite il aura tout l'appui du gouvernement français. Ceci aurait décidé le Roi.

Un détail surprenant: on affirme qu'il y a un mois la conférence aurait signifié par note que la Roumanie obtiendrait des concessions, une fois la signature donnée, et que Bratianu d'accord avec le Roi aurait fait disparaître la note. On a peine à croire de pareilles choses!

D'ailleurs, la «Renaşterea Romana» des Goga dit clairement que par la signature on obtient de faire disparaître des préambules, les fameux considérants qui, se rattachant au Congrès de Berlin, mettent en doute l'indépendance «reconnue de la Roumanie» et la consécration définitive de nos frontières. Les alliés (? !) étaient décidés à tout: Bessarabie, Quadrilatère — les troupes françaises se retirent justement aujourd'hui du Quadrilatère! — indépendance du Royaume,

lui, pace separată cu Ungaria etc... Nemţii n'ar fi făcut mai bine!

— *Văitoianu* declară că nu a redactat niciodată o notă agresivă, şi cred că s'a minţit intenţionat asupra acestui punct. Dar rămâne câştigat faptul că făcând bilanţul, se declară că am intrat în războiu pentru a salva Verdunul, ceeace a făcut pe Rattigan să spună: «Auzisem spunându-se aceasta, dar nu credeam că o să se poată scrie».

Gazetele dau nota-ultimatum. Rechiziţiile în Ungaria (punctul 2) au să ne pue într'o lumină foarte urâtă. Dar conferinţa este plină de gentileţe pentru Ungaria şi a trimis guvernului Huszar, în fine constituit, «o invitaţie» ca să trimită delegaţi pentru a negocia pacea.

4 Decembre. — Nu avem încă guvern. Tinerile grupări de circumstanţă nu se mai înţeleg. La Ardeleni Aurel Vlad s'a retras, urmat de Popovici. Despre Vlad se zice că nu putea să primească pe unii colegi; fapt este că naţionaliştii (Iorga) puseseră înainte pe Vasile

---

paix separée avec la Hongrie, etc. Les Allemands n'en auraient pas tant fait!

— Vaitoianu déclare qu'il n'a jamais rédigé une note agressive et je crois qu'on a sciemment menti sur ce point. Mais il est acquis qu'en faisant le bilan, on déclare que nous sommes entrés en guerre pour sauver Verdun, ce qui a fait dire à Rattigan: «Je l'avais entendu dire, mais je ne pensais pas qu'on pût l'écrire».

— Les journaux donnent la note-ultimatum. Les réquisitions de Hongrie (point 2) vont nous mettre en très mauvaise lumière. Mais on est plein d'égards pour la Hongrie et la Conférence a envoyé au gouvernement Huszar, enfin constitué, «une invitation» d'envoyer des délégués pour négocier la paix!

4 décembre. — Pas de gouvernement encore. Les jeunes groupes des circonstance ne s'entendent déja plus. Chez les Transylvains, Aurel Vlad s'est défilé et après lui Popovici. Pour Vlad on dit qu'il ne pouvait accepter certains collègues; le fai est que les nationalistes (Iorga) avaient mis en

Kogălniceanu, care între altele are de furcă cu tribunalul corecţional pentru că a mâncat cassa, la «Naţionala» !». — Când Vaida a dat Marţi asigurările, cari se cunosc, lui Cambon, el a făcut-o ca preşedinte al Camerei, nu în calitate de preşedinte al consiliului! Esenţialul este că s'a obţinut un răgaz de 6 zile.

— Colonelul *Toma Dimitrescu,* expertul nostru militar la Paris, s'a întors pentru câteva zile. Neîndrăznind să-mi calce pragul, îmi trimite răspuns prin Wyzanti: Foch ne este favorabil, dar Clemenceau este un adversar ireductibil ; toată politica lui înclină în favoarea Slavilor pentru a putea, împreună cu Rusia, să contrabalanseze Germania. Vom merge fatal cu Germania; nu există salvare afară de aceasta. Politica de rezistenţă ar fi avut sorţi de izbândă, dacă ar fi fost unanimitate în ţară. Dar de câte ori o concesiune era pe punctul să se producă, emisarii lui Take Ionescu soseau la timp pentru a împinge spre inflexibilitate. Acţiunea lui Take Ionescu absolut nefastă. Iată care sunt aprecierile colonelului.

---

avant Basile Kogalniceanu qui, entr'autres, est en correctionnelle pour avoir mangé la grenouille de la «Nationala»!

Aussi les «distinguo» ont-ils commencé : lorsque Vaida a donné mardi les assurances que l'on sait à Cambon, il l'a fait en tant que président de la Chambre, non du Conseil. L'essentiel est qu'on a obtenu un répit de six jours.

— Le colonel Thoma Dimitrescu, notre expert militaire à Paris, vient de rentrer pour quelques jours. N'osant franchir mon seuil, il me fait dire par Wyzanti: Foch nous veut du bien, mais Clemenceau est un adversaire intraitable; toute sa politique penche en faveur du monde slave pour, avec la Russie, faire contrepoids à l'Allemagne. Nous irons fatalement avec les Allemands; pas de salut hors de là. La politique de résistance aurait pu réussir s'il y avait eu unanimité dans le pays. Mais chaque fois qu'une concession était sur le point de se produire, les émissaires de Take Ionescu arrivaient à point pour pousser à l'inflexibilité: «proposer mon arrivée au pouvoir et les traités sont signés». L'action de Take absolument néfaste. Telles sont les appréciations du colonel.

12 Decembre. — Marţi s'a prezentat guvernul, cu Averescu ca eşit dintr'o cutie şi nici un ţărănist. Slăbiciune, prezentare lipsită de înfăţişare; Cicio Pop este acela care dă citire decretului. — In zăpăceala tuturor, Iorga cere să se voteze numai decât preşedintele. Lovitura bine organizată reuşeşte. Iorga este ales cu vre-o 15 voturi în contra lui Goldiş. Discursul preşedintelui este o lovitură în contra lui Averescu: Camera este constituantă, el îi va apăra drepturile; ea este aceea care poate disolva guvernele, iar nu ea să fie disolvată. Seara se vorbea chiar de criză; de altfel, pentru a se vedea omogenitatea cabinetului: Halipa, ministru, a aplaudat discursul lui Iorga şi Basarabenii au votat pentru el.

Discursul-program al guvernului este amânat din zi în zi. Vaida se zice bolnav. Mihali pretinde că este o boală diplomatică: nu s'a găsit încă o formulă pentru a se caracteriza Camera.

Este sau nu criză? Părăseşte Averescu guvernul? Se afirmă şi se desminte faptul din oră în oră. Averescu nu a fost văzut la Parlament astăzi.

---

12 décembre.— Mardi le gouvernement s'est présenté avec Averescu comme essorant d'une trappe et aucun tzaraniste. Malaise entrée dépourvue d'aplomb et c'est Ciceo Popp qui donne lecture du décret.

Dans le déssaroï de tous Iorga demande à ce qu'on vote de suite le président; et le coup bien monté réussit. Iorga est élu à une quinzaine de voix contre Goldis. Le discours du président est un coup droit à Averescu: la Chambre est constituante, il en sauvegardera les droits; c'est à elle de dissoudre les gouvernement en non pas d'être dissoute. Le soir on parlait même de crise. D'ailleurs, pour constater l'homogénéité du cabinet, Halipa, ministre, a applaudi le discours de Iorga et les Bessarabiens ont voté pour lui.

Le discours-programme du gouvernement est remis de jour en jour. Vaida se dit malade. Mihaly prétend que c'est une maladie diplomatique: on n'a pas encore trouvé une formule pour caractériser la Chambre.

— Y a-t-il crise? Averescu quitte-t-il le gouvernement? On l'affirme ou on le nie d'heure en heure. Averescu n'a pas été vu au Parlement aujourd'hui.

— *Mihali* a venit să mă vadă. E foarte amărât: «avem un consiliu, dar nu-l consultă nimeni». Inexperienţa, dar mai ales îngâmfarea Ardelenilor dela guvern, are să ne ducă departe. Goga, Mihai Popovici n'au cea mai vagă idee de afaceri. Soţia lui Popovici este vară cu Vaida, se aranjează totul în familie. Blocul ardelean se sparge: cum se poate accepta să se impue fuziunea cu Liga poporului şi preşidenţia lui Averescu? Bontescu a intrat în Consiliul Naţional având şapte sute de mii de coroane datorii; astăzi are şapte milioane avere! E bolşevic în suflet şi singura lui bucurie este să desfiinţeze pe marele proprietar. (Aceasta seamănă prea puţin cu impresiunile lui Barbu Catargi, care vede des pe Bontescu şi pe A. Vlad). Afară de un guvern alcătuit cu toţi oamenii capabili din toate partidele, Mihali nu vede salvarea posibilă.

— Victor Antonescu şi-a dat demisia dela Paris. A motivat-o prin faptul prezenţei generalului Averescu în guvern. Şi a avut prostul gust să comunice această demisie lui Cambon, ca să fie telegrafiată la Paris!

— Th. Mihaly est venu me voir. Très aigre: «Nous avons un conseil, mais on ne le consulte pas». L'inexpérience, mais surtout la suffisance des Transylvains du gouvernement nous mènera loin. Goga, Mihai Popovici, pas la plus vague idée des affaires. La femme de Popovici est la cousine de Vaida; ils arrangent tout en famille. Le bloc transylvain se brise; comment accepter qu'on impose la fusion avec la «Liga Poporului» et la présidence d'Averescu? — Bontesco: il est entré au Conseil National ayant pour 700.000 couronnes de dettes; aujourd'hui il possède 7 millions. Il est bolchévique dans l'âme et sa seule joie est de démolir le grand propriétaire. (Ça ressemble si peu aux impressions de Barbu Catargi qui voit souvent Bontesco et A. Vlad). Hors un gouvernement des hommes capables de tous les partis, Th. Mihaly ne voit pas de salut!

— Victor Antonescu a donné sa démission de Paris. Il la motive par le fait de la présence dans le gouvernement du général Averescu. Et cette démission il a eu le mauvais goût de la communiquer à Cambon pour qu'elle fût télégraphiée à Paris.

15 Decembre. — Averescu şi-a dat demisia. Oare de ce o fi intrat în guvern ? şi de ce iese ? Este ciudată constatarea unei coincidenţe : demisia devine un fapt îndeplinit Sâmbătă ziua, când generalul este primit de către Regină în audienţă pentru împăcare şi reţinut două ore.

— A. Darvari (presupun că este potrivit dinainte) vine la mine ca să-mi spună că a întâlnit pe Belloy şi că acesta i-a spus : «Reflectând bine, cu cât mă gândesc mai mult, cu atât se adevereşte pentru mine că nu este decât un singur om care a văzut limpede şi singurul în stare de a guverna : Marghiloman». Şi apoi, ca sfârşit de conversaţie, mă întreabă dacă nu aşi dori să văd pe de Belloy ?—Am răspuns că nu suntem certaţi, că Francezii sunt aceia care m'au «snobat» şi că îl voi primi oricând îmi va face cinstea unei vizite.

— La Cameră, *Mihali* îmi prezintă scuze că nu poate lua masa la mine : «iar avem criză şi suntem convocaţi la ora 8». — Profit de aceasta pentru a-i spune : «Vi se duce tot prestigiul ; spune-i lui Vaida că dacă intră iar în negocieri, a pierdut situaţia. Luaţi interimate,

---

15 décembre. — Averescu a donné sa démission. Pourquoi est-il entré dans le gouvernement? Pourquoi en sort-il? Il est bizarre de constater une coïncidence : la démission devient fait accompli (samedi) le jour où, pour la réconciliation, la Reine reçoit en audience le général et le retient deux heures. Darvari, arrivé pour me dire qu'ayant rencontré de Belloy, celui-ci lui a dit: «En y reflechissant bien, plus j'y pense, plus je me dis que tout de même il n'y a qu'un homme qui a vu juste et le seul en état de gouverner, c'est Marghiloman». — Puis, en fin de conversation: ne voudriez-vous pas voir Belloy? Réponse: Je ne suis pas brouillé, c'est les Français qui m'ont snobé, et je recevrai le marquis n'importe quand il me fera l'honneur d'une visite. A la Chambre Mihaly s'excuse de ne pouvoir dîner chez moi: «Iar avem criză, suntem convocaţi la 8 ore». J'en profite pour lui dire : «Vi se duce tot prestigiul ; spune-i lui Vaida că dacă intră iar în negocieri, a pierdut situaţia : luaţi interimate, puneţi pe cine puteţi, dar prezentaţi-vă

puneţi pe cine puteţi, dar prezentaţi-vă Camerei, faceţi o declaraţie, obţineţi un vot de încredere, şi pe urmă negociaţi cu cine vreţi. Dar trebue guvern !».

16 Decembre. — Sfatul dat de mine lui Mihali îşi arată roadele, fiindcă de odată se află că guvernul îşi face declaraţia. La redeschiderea şedinţei se mai află că Vlad a luat interimatul internelor, că Borcea (ţărănist) înlocueşte pe Goga, care nu s'a despărţit de Averescu, şi că Mihalache e numit la domenii.

Vaida citeşte o lungă, foarte lungă declaraţie. Tabla de materie a proectelor sale este «de omni re scibile» ; — câteva greşeli. Repetă copilăria că am intrat în războiu ca să salvăm Verdunul. Că tratatul cu tripla alianţă ne-a fost impus. (Brătianu cere aci cuvântul, cu toate că renunţase să vorbească în timpul cetirei programului). Nu ne putem revolta în contra protecţiunei minorităţilor, din moment ce implicit am primit-o când am semnat tratatul cu Germania.

Brătianu, armat cu o ramă întreagă de hârtie-notiţe, începe un lung discurs care ţine două zile. A făcut războiul fără a şovăi o singură clipă (!?)... Chiar după

Camerei, faceţi o declaraţie, obţineţi un vot de încredere şi pe urmă negociaţi cu cine vreţi. — Dar trebue guvern !»

16 décembre. — Mon conseil à Mihaly a dû porter, car subitement on apprend que le gouvernement fait sa déclaration. A l'ouverture de la séance on apprend encore que Vlad a pris l'intérim de l'intérieur, que Borcea (tzaraniste) remplace Goga qui ne s'est pas séparé d'Averescu et que Mihalache (tzaraniste) est nommé aux domaines.

— Vaida lit une longue, très longue déclaration. La table des matières de ses projets est «de omni re scibile»; quelques fautes. Il répète la niaiserie que nous sommes entrés en guerre pour sauver Verdun. Le traité avec la Triple-Alliance nous a été imposé. (Bratiano demande ici la parole, après y avoir renoncé pendant la lecture du programme). Il n'y a pas à se révolter contre la protection des minorités, puisque implicitement on y a accédé en signant le traïté avec l'Allemagne. Bratiano, muni d'une main de papier de notes, commence un long discours qui dure deux jours. Il a fait la guerre sans avoir un seul instant hésité (! !); même après la

pacea dela Bucureşti, el a menţinut intimitatea cu aliaţii, aşa că a fost gata la cel dintâi semn; la conferinţă a văzut imediat că totul era aranjat de înainte; nu a admis niciodată să se împartă aliaţii în mari şi mici puteri; nu transige cu demnitatea naţională; nu avem să ne temem de nimic. Avem o armată şi schimbul de mărfuri nu se poate să nu se stabilească, fiindcă «ei» au nevoe de materialele noastre mai mult decât noi de ale lor! (când te gândeşti că noi nu avem nimic de exportat şi ca a şi început să fie lipsă de făină). Eşire violentă: Clerk era un adversar neînduplecat. Wilson dispunea ca un stăpân de toată conferinţa; a fost silit să semneze la Versailles fără măcar să fi cunoscut tratatul, etc.

17 Decembre. — Discursul meu. Eram al cincilea. Mi s'a dat cuvântul la sfârşitul şedinţei, imediat după ce isprăvise Brătianu. Chiar dela început am înţeles că Camera mă ascultă. In urmă, sau printr'o tăcere mormântală, sau prin aplauze şi ovaţii, deputaţii îmi fac un imens succes. Işi părăsesc băncile ca să se apropie de tribună. Şi nu îngăduiau nici o întrerupere. Brătianu

---

paix de Bucarest il a maintenu l'intimité avec les alliés, de sorte qu'on a été prêt au premier signe; à la Conférence il a de suite vu que tout était arrangé d'avance; il n'a jamais admis qu'on distinguat les alliés en grandes et petites puissances; qu'il ne transige pas avec la dignité nationale, qu'on n'a rien à craindre: nous avons une armée et l'échange de marchandises ne peut ne pas s'établir parce que «eux» ont besoin de nos matières encore plus que nous n'avons besoin des leurs (quand nous n'avons rien à exporter et que la farine fait déjà défaut!) Sortie violente. Clerk était un adversaire acharné. Wilson disposait en maître de la Conférence; il a dû signer à Versailles sans avoir seulement connu le traité; etc.

17 décembre.— Mon discours. J'étais le cinquième; on m'a donné en fin de séance la parole sitôt que Bratiano eût fini. Dès les premières phrases j'ai compris que la Chambre mordait. Bientôt, soit par des silences à entendre voler une mouche, soit par des applaudissements, des ovations, les députés me font un immese succès. Ils quittent leurs bancs pour se rapprocher de la tribune et il ne faisait pas beau m'interrompre

rânjea; dar a îndurat o oră şi mai bine de tortură. Foarte bună partea în care am prăbuşit atitudinea lui la conferinţă şi pe care a trebuit să o alcătuesc întreagă la tribună. Vladimir de Repta, Cristea, aproape toţi episcopii dădeau semnalul. Eram bolnav şi la ora 7 am terminat, mort de oboseală. In cinci sferturi de oră am dărâmat ceeace Brătianu încercase. 7 ore să clădească.

18 Decembre. — Toată presa consacră marele succes al discursului meu. «Epoca» : «Nu era banal să vezi Camera României Mari aclamând pe d-l Marghiloman în contra *autorului României Mari*».

Singură «Românimea» mă înjură. Bietul Take !

19 Decembre. — Rattigan vine să-mi citească raportul pe care îl adresează guvernului său. E de înţeles mirarea mea ! In text sunt lucruri în genul acesta : «După imbecilitatea lui Take Ionescu, care nu a luat parte la alegeri, nu rămân în România decât doi oameni de Stat, d-l Brătianu şi d-l Marghiloman. D-l Marghiloman a fost rău judecat; în toate faptele lui n'a ascultat decât de conştiinţa sa, voind să evite ţărei sale crude încercări; în timpul ministerului din 1918 eu nu eram pe atunci

---

Bratiano ricanait, mais il a supporté une bonne heure de torture; très bonne la partie où j'ai saccagé son attitude à la Conférence et que j'ai dû construire à la tribune. Vladimir de Repta, Christea, presque tous les évêques donnaient le signal. J'étais malade et à 7 h. j'ai fini, mais mort de fatigue. En cinq quarts d'heure j'ai démoli ce que Bratiano avait mis 7 heures à échafauder.

18 décembre. — Toute la presse consacre le gros succès de mon discours. L'«Epoca»: Il n'était pas peu banal de voir la Chambre de la «România Mare» aclamer M. Marghiloman contre l'auteur de la «România Mare».

La «Românimea», seule, m'injurie. Pauvre Take !

19 décembre. — Rattigan vient me lire le rapport qu'il adresse à son gouvernement. On juge de ma surprise! Dans le texte il y a des choses du genre suivant: après l'imbécillité de Take Ionescu, qui n'a pas pris part aux élections, il ne reste que deux hommes d'Etat en Roumanie, M. Bratiano et M. Marghiloman. On a mal jugé M. Marghiloman, qui n'a agi que selon sa conscience en voulant éviter à son pays des épreuves cruelles; pendant son ministère de 1918 — «moi je

în această ţară, dar am aflat dela ministrul meu şi dela Rege (sic), că d-l Marghiloman a făcut tot ce era cu putinţă să se facă». Tot Rattigan îmi spune că actualul guvern este slab, că nu poate să dureze şi că se teme grozav de un guvern liberal. — Cum s'au schimbat timpurile!

— Am primit vizita Episcopului Miron *Cristea*, însoţit de deputatul Protopopul Ion Oprea. Lungă conversaţie; complimentele Episcopului.

Din toate părţile îmi vin scrisori, telegrame de felicitări pentru succesul de alaltăeri ; partizanii mai ales renasc.

20 Decembre. — *Al. Em. Lahovary* e foarte fericit de succesul meu, mai ales că au eşit lucrurile după cum le prevăzuse el, căci totdeauna el mi-a luat apărarea la Paris (!?). Brătianu, cu care a păstrat bune raporturi, a făcut greşeli peste greşeli; nici odată nu primeşte un sfat, niciodată nu admite o discuţie. Atmosfera era rea la Paris; a fost trimis generalul Iliescu. Se ştia la Paris de ce fusese înlăturat, când soseşte cu o metresă bulgară şi fel de fel de comisionari, între alţii faimosul

---

n'étais pas dans ce pays» — j'ai appris de mon ministre et du Roi (sic) que M. Marghiloman a fait en tout ce qu'il a pu.

La note de Rattigan: ce gouvernement est faible, il ne peut durer; peur atroce des libéraux.

Tout de même! Comme les temps sont changés!

— Visite de l'évêque Miron Christea et du député le protopope Ioan Oprea de Timişoara. Longue conversation, compliments de l'évêque.

De toutes parts, lettres, télégrammes de félicitations, échos du succès d'avant hier. Les partisans surtout renaissent.

20 décembre. — A. Em. Lahovary: il est heureux de mon succès, surtout parce que les choses sont comme il les a toujours prévues, car, toujours, il a pris ma défense à Paris (?!). Bratiano, avec lequel il a gardé ses bons rapports, a commis fautes sur fautes; jamais il n'accepte un conseil, jamais il n'admet une discussion. L'atmosphère était mauvaise à Paris; on y envoie Iliesco. On savait à Paris pourquoi on l'avait dégommé; il s'amène avec une maîtresse bulgare et toutes sortes de commissionnaires entr'autres le fameux Ure-

Urechie, care se instituise directorul presei lui Iliescu. El, Lahovary, previne pe Brătianu, care însă îi dă peste nas şi îi dă ordin să facă în aşa fel ca situaţia lui Iliescu să fie din cele mai bune! Rezultat: Iliescu era supravegliiat şi corespondenţa i se remitea deschisă şi cenzurată! I se refuza permisele cerute, cu duiumul pentru Elveţia, centru de spionaj german. Când a fost expulzat din Franţa, cum el protesta, Mandel l-a ameninţat că publică totalul depozitelor ce le are în băncile franceze. Astăzi Iliescu întemeiază afaceri franco-române ca să poată ascunde fondurile ce le are în Franţa. — Lahovary adaogă: «Puteam obţine *sigur* Banatul întreg, dar trebuia să o luăm din vreme; l-am pierdut fiindcă am sosit cu două luni prea târziu la conferinţă».

24 Decembre. — Pe neaşteptate, sub pretextul de a lămuri o chestie personală cu Vaida, *Brătianu* m'a atacat foarte violent. Lucaci, amândoi Goga, Sever Bocu, adică banda takisto-ardeleană, preparase o manifestaţiune: provocarea eşirii din sală a Ardelenilor. Manifestaţia a avortat mizerabil. Numai 5 inşi s'au sculat, ca să se ducă să se pitulească în spatele biuroului. De

---

che qui s'etait constitué directeur de la presse du général Iliesco. Il prévient Bratiano, qui lui tape sur les doigts et lui enjoint de faire que la situation d'Iliescu soit des meilleures! Résultat: on surveillait Iliesco et sa correspondance lui était remise ouverte et censurée! On lui refusait des permis, demandés à la grosse par lui, — pour la Suisse, centre de l'espionnage allemand. Et lorsqu'on l'a expulsé de France, comme il regimbait, M. Mandel l'a mnacé de publier le total des dépôts qu'il a dans les banque françaises. Aujourd'hui, Iliesco fonde des comptoirs franco-roumains pour arriver à dissimuler les fonds qu'ils a en France. Lahovary ajoute: Nous pouvions sûrement avoir le Banat entier, mais il fallait s'y prendre à temps; nous l'avons perdu pour être arrivés deux mois trop tard à la Conférence».

24 décembre. — Inopinément, sous prétexte de vider une question personnelle avec Vaida, Bratiano m'a chargé de nouveau à fond. Lucaci, les Goga, Sever Bocu, c'est à dire la bande takiste-transylvaine, avaient combiné une manifestation: provoquer la sortie des Transylvains. Elle a piteusement échoué. Cinq gaillards seuls se sont levés pour aller se

acolo Lucaci m'a numit: «Trădătorule», dar i-am închis gura cu o replică zdravănă. — Apoi am scuturat pe Brătianu; Camera m'a susţinut energic. Am avut o nouă victorie, mai ales că la început Camera îmi era vădit ostilă; mi s'a spus că ceeace îi impresionase mai mult este povestirea Consiliului de Coroană din Sinaia, în care eu am determinat votul unanim — afară de Carp — pentru neintrarea în campanie alături de Puterile Centrale.

25 Decembre. — Am fost în audienţă la *Rege* şi am vorbit mai ales politică. Mi se dăduse ca sigură intrarea lui Cămărăşescu în guvern la interne; Regele mi-a spus că erau dificultăţi, dar am înţeles că era dorinţa lui şi că ţinea mult la aceasta. Am insinuat că se pretinde că Vlad ar ţine mult să aibă acest portofoliu: «Este imposibil ca un Ardelean să fie la interne» îmi spune Regele. De ce? — In ceeace priveşte C. F. R.: se negociază cumpărări de locomotive în Germania (asta e noutate)... Ungurii au intenţiunea să ne atace, fiindcă nu părăsesc

---

tapir ensuite derrière le bureau. De là, Lucaci m'a appelé «Trădătorule» et je lui ai clos le bec par une réplique terrible.

— J'ai ensuite secoué vertement Bratiano; la Chambre m'a énergiquement soutenu. J'ai remporté une nouvelle victoire d'autant plus accentuée qu'au début la Chambre était visiblement hostile; on m'a dit que ce qui avait fait le plus d'impression c'est le récit du Conseil de couronne de Sinaia où c'est moi qui ai déterminé le vote unanime — moins Carp — pour la non entrée en campagne aux côtés des puissances centrales.

25 décembre. — Ayant demandé audience, pour remercier pour les attentions que le Roi avait eues pour moi à l'occasion de la mort d'Hélène, nous avons parlé surtout politique. On avait donné comme certaine l'entrée de J. Camarasesco à l'intérieur; le Roi me dit qu'il y avait des difficultés, mais compris que c'était son idée et qu'il y tenait beaucoup. J'avais insinué: il paraît que c'est Vlad qui tiendrait à avoir ce portefeuille: «C'est impossible qu'il y ait un Transylvain à l'intérieur», me dit le Roi. — Pourquoi?—Sur chemins de fer: on négocie l'achat de locomotives en Allemagne (c'est du nouveau...) — Les Hongrois ont l'intention de se jeter sur

ideia de a relua Transilvania. Aceasta este impresia lui Rattigan, care a fost la Budapesta. (Eu cred mai ales că această veste îşi are sorgintea la Marele Cartier).

In ajun primisem o scrisoare dela Prinţul Carol, care cere protecţie, fiindcă vrea să-şi apere copilul şi să rămâe credincios soţiei sale, şi copiile scrisorilor pe care Prinţul le trimisese lui Bujor şi lui Iorga. Vorbesc despre aceasta Regelui, care se arată mirat şi îngrijat. El credea că totul merge foarte bine din momentul ce Prinţul reluase livreaua pentru personalul lui şi arborase steagul pe locuinţa lui la Bistriţa-Năsăud, reşedinţa sa actuală. — Intrebare repetată mai multe ori: «Cum au putut aceste scrisori să ajungă?» — Această întrebare este semnificativă! Răspund fără şovăire: un copil se va naşte; nu se poate împiedica un tată să asiste la naştere; ar fi un scandal. Dacă s'ar întâmpla să moară copilul? nu s'ar zice că s'a comis o crimă? — Concluzii: «Să se ducă Prinţul cu nevasta lui, dar sub ce nume? Nu pot eu să-i confer un titlu; numai fratele meu poate face aceasta: iată greutatea». — Eu: Se poate negocia. — Regele: Da, e posibil...

---

nous, car ils n'abandonnent pas l'idée de reprendre la Transylvanie. C'est l'impression de Rattigan qui a été à Budapest. (Je crois plutôt que c'est le Grand Quartier qui lance cette nouvelle).

— La veille ayant reçu une lettre du Prince Carol qui demande protection, parce qu'il veut protéger son enfant et rester fidèle à sa femme, ainsi que copie des lettres que le Prince écrit à Bujor et à Iorga — j'en parle au Roi qui se montre étonné et soucieux. Il croyait que tout allait pour le mieux du moment qu'à Bistritza Nasaud, sa résidence actuelle, le Prince «avait repris pour son personnel la livrée et arboré sur son habitation le pavillon». Question répétée: «Comment ces lettres ont-elles pu arriver?» — Cela en dit long! — Je dis carrément: «Un enfant va naître, on ne peut empêcher un père d'assister à sa naissance: ce sera un scandale. Et si l'enfant mourrait? Ne dira t-on pas qu'il y a eu crime?» — Conclusion: «Que le Prince s'en aille avec sa femme, mais sous quel nom? Je ne puis lui conférer un titre, mon frère seul peut le faire: voilà la difficulté...» — Moi: «On peut négocier»... — Le Roi: Oui, c'est possible...

Am vorbit de Averescu, de eşirea lui, etc.— Regele. Nu poate să fie disolvare fără conflict, dar cu nici un preţ alegeri în Martie: este luna cea mai periculoasă... Afară de această frază, nici-un cuvânt care să indice încredere în guvern, nici dorinţa de a-l întări. Am simţit o tendinţă a Regelui de a se amesteca în afacerile guvernului. — Asupra exproprierii: «Trebue să se oprească aci, se va vedea mai târziu...»

26 Decembre. — Marincovici a venit să-şi lichideze situaţia. Ştiam lupta aprigă dintre Adamovici, preşedintele consiliului, şi el de o parte ; Pasici şi Protici din altă parte. El se crede sigur de victorie în alegeri; Pasici nu e tare decât în Bosnia. Ură teribilă în contra lui Brătianu, care în 1916, când s'a semnat convenţia cu Aliaţii, ceruse negociatorilor să-şi dea cuvântul de onoare că nu vor spune nimic Sârbilor. Marincovici confirmă, ceeace am crezut totdeauna, că Sârbii ar fi iscălit orişice, numai să li se lase o zonă înaintea Belgradului! Torontalul s'a câştigat la Paris. (Brătianu spusese în Cameră că la conferinţă, când s'a vorbit de Torontal, unii din plenipotenţiari nici nu ştiau ce este

---

Parlé d'Averescu, de sa sortie, etc. Le Roi: «Il ne peut pas y avoir de dissolution sans conflit, mais surtout pas d'élections en mars: c'est le mois le plus dangereux...» A part cette phrase, pas un mot qui indiquât une confiance dans le gouvernement, ni le désir de le fortifier. — J'ai cru plutôt sentir une tendance à se mêler des affaires du gouvernement. Sur l'expropriation: «Elle doit s'arrêter-là». A voir plus tard...

26 décembre. — Marinkovitch, qui est venu simplement liquider. Je savais la lutte âpre entre Adamovitch, président du Conseil, et lui d'un côté, Passitch et Protich d'autre part. Il se dit sûr de la victoire dans les élections. Passitch est fort en Bosnie seulement. Haine terrible contre Bratiano qui en 1916, lorsqu'on a signé la convention avec les alliés, avait fait donner leur parole d'honneur aux négociateurs qu'ils n'en diraient rien aux Serbes. Marinkovitch confirme, ce que j'ai toujours pensé, que les Serbes auraient signé n'importe quoi pourvu qu'on laissât une zone devant Belgrade! — C'est à Paris qu'on a gagné le Torontal. (Bratiano avait dit à la Chambre que lorsqu'on a parlé du Torontal à la Conférence, il y avait des plénipotentiaires qui ne savaient même pas ce

aceasta. Inţeleg, din spusele lui Marincovici, ravajele ce au putut produce lucrările lor, cu mult anterioare lucrărilor noastre!) — Brătianu pusese într'atât pe toţi în contra lui, încât Tardieu a spus în faţa lui Marincovici : «Acest om ne-a devenit odios ; să se ducă, nu se va trata nimic cu el!». Marincovici voia mai ales să ştie dacă am sentimente amicale faţă de Serbia, ceeace n'am avut nici o dificultate să-i afirm.

27 Decembre. — D-rul Lupu este numit ministru de interne. Greva tramvaelor şi a Imprimeriei Statului s'au terminat imediat.

30 Decembre. — S'a votat legile unirei Basarabiei, Bucovinei şi Ardealului: mesagiile sunt citite de Inculeţ, Nistor şi Şt. Pop. Entuziasmul uşor de priceput. N'au avut loc voturi : aclamări. Aceasta este, pentru mai târziu, o greşeală; mai ales pentru cine are scrupule ca acelea ce mi-a exprimat *Maniu.* Intr'o secţie îi spun : «Trebue imediat să se depue raportul şi chiar în aceeaşi zi legea să fie dusă la Senat.» — Răspuns: «Noi voim să amânăm până mâine, fiindcă la noi sunt Unguri, Saşi etc., şi nu trebue să ne expunem să ni se re-

---

que c'était. Je comprends, aux dires de Marinkovitch, ce que leur travail, bien antérieur au nôtre, a pu faire de ravages!) — Bratiano s'était à tel point mis le monde à dos, que Tardieu a dit devant lui: «Cet homme nous est devenu odieux; qu'il s'en aille, on ne traitera rien avec lui!» — Marinkovitch était surtout soucieux de savoir si j'étais dans les mêmes idées amicales envers la Serbie, ce que je n'ai pas eu de peine à affirmer.

27 décembre. — Le dr. Lupu est nommé ministre de l'intérieur. La grève des trams et celle de l'Imprimerie de l'Etat prennent de suite fin.

30 décembre. — Vote des lois d'Union de la Bessarabie, de la Bucovine, de l'Ardéal; les messages sont lus par Inculetz, Nistor et Stefan Pop. Enthousiame très compréhensible. Pas de votes: acclamations. C'est pour plus tard une faute, surtout si on a des scrupules du genre que Maniu m'a exprimés. Dans une section, je lui dis: «Il faut de suite déposer le rapport et le jour même porter la loi au Sénat».—R.: «Nous voulons remettre à demain, car chez nous il y a des Hongrois, des Saxons etc., et il ne faut pas nous exposer au reproche

proşeze că am procedat prin surprindere». Răspunsul era aşa de naiv încât nu am insistat. Se pare că avizul meu a fost împărtăşit şi de miniştri, căci, după o conferinţă, s'a adoptat ideia unui vot imediat.

31 Decembre — Alegerea lui Miron *Cristea*, Episcop de Caransebeş, ca Mitropolit. Foarte frumos discurs, de om civilizat.

---

d'avoir agi par surprise». C'était tellement naïf que je n'ai pas insisté. Il paraît que mon avis a été partagé par les ministres car, après la Conférence, on s'est tout de même rangé du côté du vote immédiat.

31 décembre. — Election de Miron Christea, évêque de Caransebeş, comme Métropolite. Très bon discours, d'homme civilisé.